Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

VOR FLAADE

I FORTID OG NUTID

HALFDAN BARFOD

BIND II

NORDISKE LANDES BOGFORLAG
MCMXLII

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

BILLEDMATERIALET

SAMLET AF

STUD. MAG. JØRGEN H. BARFOD

MED VIGNETTER AF

ARKITEKT ASGER BARFOD, M. A. A

ALLE RETTIGHEDER FORBEHOLDES

NORDISKE LANDES BOGFORLAG
Alfred Christensen
FREDERICIA

J. JØRGENSEN & CO.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

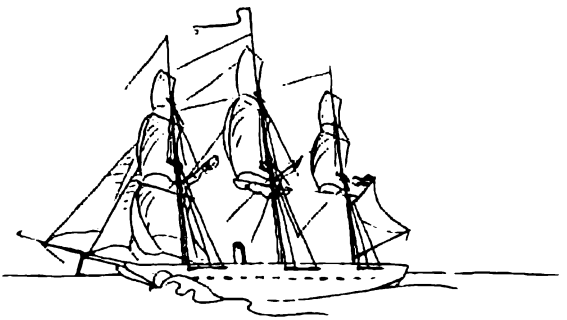

9. KAPITEL

VOR SIDSTE KAMP OM SØNDERJYLLAND

TREAARSKRIGENS LÆRE

Som nævnt naaede vi ved Fredsslutningen i 1850 ikke Krigens Maal: Anerkendelse af vor Ret til Sønderjylland, skønt Fredsunderhandlingerne foregik i London, altsaa hos en af Garanterne herfor. Det viser, at Stormagters Garantier er uden Værdi, og at vi kun kan stole helt paa os selv.

Da Krigen militært var sejrrig for Danmark, rejser det Spørgsmaal sig uvilkaarligt, om vi da ikke ved egen Kraft kunde have naaet Maalet. Krigen var upopulær i Tyskland, og det var Forholdene der, som tvang Preussen til at slutte Fred, medens det danske Folk i Modsætning hertil var besjælet af Offervilje og Begejstring — Aanden fra otteogfyrre. Den Aand herskede ogsaa i vor Flaade og Hær, saa at de kæmpede godt, naar og hvor de blev sat ind. Men hvorledes udnyttede vor øverste Krigsledelse, Strategien, denne Kampaand?

Den i Kræfter underlegne kan ikke vente at faa sin Vilje over for Modstanderen blot ved at stille sig i Vejen for ham, men kun ved behændige Angreb. Ved Behændighed forstaas, at man udnytter de Fordele, man har, fuldt ud. Vi havde Fordelene ved

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Søherredømmet, og Spørgsmaalet er da, om vi udnyttede de Fordele helt.

Man har tre Formaal med at bygge Flaader og føre Søkrig. Det første er det defensive: at sikre egne Søforbindelser og egen Bevægelsesfrihed paa Søen. Det andet er: at afbryde Fjendens Søforbindelser, hvorved hans Næringsliv lammes, saa at han, som hele Historien viser, til sidst maa tabe Krigen. Det tredie er: at føre Angreb over Søen mod Fjenden, saa at han hele Tiden føler sig udsat og derved taber Troen paa Sejr.

Fig. 1. Æresabel til Søofficer 1854. (Fot. Tøjhusmuseet).

Den tyske Militærforfatter, Polmann, skrev om denne Krig: »I Felttoget 1848—49 sejrede det lille Danmark, fordi dets Flaade og hermed Søherredømmet hjalp ud over alle svage Punkter. Den derved opnaaede Bevægelsesfrihed, der yderligere begunstigedes ved Krigsskuepladsens Art, blev glimrende udnyttet. Alene støttet til Flaaden formaaede Hæren gentagne Gange at komme til Syne i Flanken og Ryggen paa Modstanderen«.

For Polmann var Krigsskuepladsen og den Betydning, Flaaden havde for Hærens Bevægelser, ny og overraskende, saa at han kunde imponeres af, at vor Hær efter at være gaaet tilbage pludselig ved Flaadens Hjælp kunde optræde i Flanke og Ryg paa Modstanderen ved Dybbøl og Fredericia; men for os var Krigsskuepladsen vel kendt, saa at den nævnte Udnyttelse af Søherredømmet forekom os naturlig. Vi kendte desuden fra 1629 Christian IV's Landsætning af Tropper i den sydlige Del af Sønderjylland, hvorved den kejserlige Hær i Jylland blev helt afskaaret, som en endnu bedre Udnyttelse af Søherredømmet. En lignende Plan havde iøvrigt været fremme i Foraaret 1849, men var ikke blevet fulgt. Vi havde derfor mindre Grund til at beundre vor Krigsledelse.

Da vor Modstander praktisk talt ingen Flaade havde, besad den danske Flaade lige fra Begyndelsen og uden Kamp absolut

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

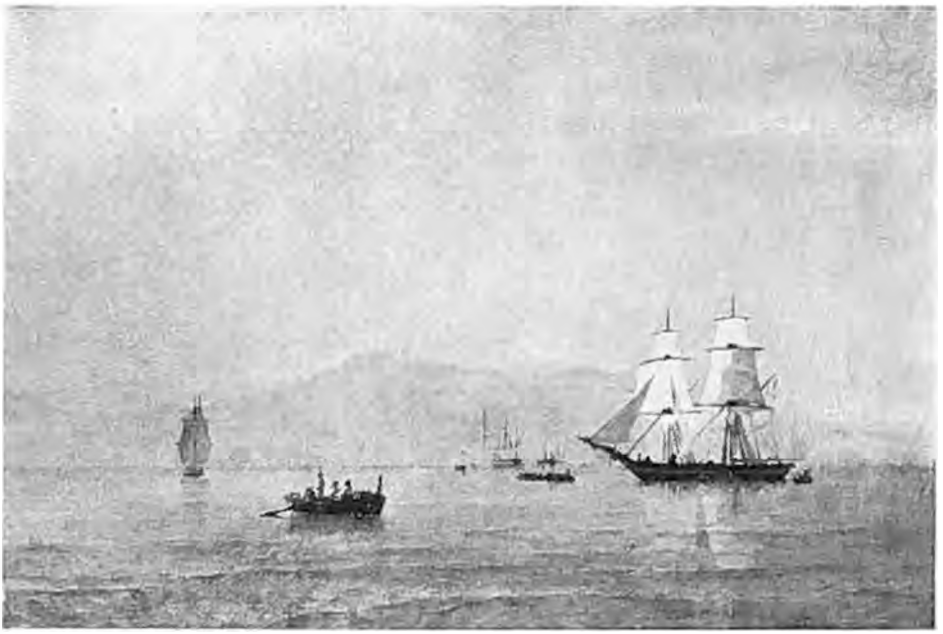

Fig. 2. Briggen ØRNEN (bygget 1842) ved Madeira 1848.
Efter Søofficersforeningens Maleri af C. F. Sørensen.

Søherredømme. Dermed var Søen fri Færdselsvej for os, saa at vi kunde omgruppere vore Tropper og sætte Angreb ind paa Kyster, naar og hvor det ønskedes. Paa Grund af vore Øers Sikkerhed mod Angreb kunde de endvidere blottes for Tropper og vor Hær koncentreres i Sønderjylland. Hæren benyttede sig ogsaa af vort Søherredømme til efter Slaget ved Slesvig den 23. April 1848 at trække sig over paa Fyn med fremskudte Styrker i Flankestillingerne Dybbøl-Als og Fredericia. Disse Stillinger var kun brugelige, fordi Søen omkring og bag dem beherskedes af den danske Flaade, saa at vore Tropper kunde faa alle Tilførsler og eventuelt frit trække sig tilbage over Søen. Bortset fra Udfaldene fra Flankestillingerne i 1849 var Landkrigen dermed gaaet i Staa indtil Fredsslutningen med Preussen i Sommeren 1850.

Denne Situation med den fjendtlige Hær standset ved Lille Bælt af vort Søherredømme var ikke ny. Den havde vi set første

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Gang over 1000 Aar forinden og derefter gentagne Gange i vor Historie. At Krigen ved de fjendtlige Hæres Standsning trak i Langdrag, havde altid været til Fordel for os, idet vort Søherredømme med Blokaden da fik Tid til at virke. Desuden havde vi som nævnt Udsigt til med Held at kunne foretage Angreb; men vor Krigsledelse havde aabenbart ikke Blik for, at naar Fjendens Fremtrængen var gaaet i Staa, var alt Initiativ, takket være vort Søherredømme, overgaaet til den, thi den foretog sig meget lidt med vor Flaade og Hær.

Hver Gang vi havde etableret fuld Blokade, og denne begyndte at virke, gik vor Krigsledelse med til atter at hæve Blokaden ved Vaabenstilstand, saa at Tiden ophørte med at virke til Gunst for os.

Vi havde alle Betingelser for allerede fra Krigens Begyndelse at skabe en effektiv Blokade af hele vor Modstanders Kyst. Det havde blot krævet, at hele vor Flaade straks var blevet udrustet, fordelt paa Stationerne og Blokaden erklæret; men det gjorde vi ikke. Den Omstændighed, at vor Modstander ingen Flaade havde, saa at vi ikke skulde tilkæmpe os Søherredømmet, fik tilsyneladende vor Regering til at glemme det andet af de tre nævnte Formaal, hvorfor man kæmper for at skaffe sig Søherredømmet, nemlig for at kunne blokere Modstanderen. Da vi hen paa Sommeren 1848 endelig besluttede os til fuld Blokade af Tysklands Kyst, fik vi Syn for Sagn for, hvad den betød, idet Vaabenstilstand da hurtigt kom i Stand. Paa samme Maade tog det i 1849 kun tre Maaneders Blokade at faa Tyskland til at gaa ind paa den Vaabenstilstand, der førte til Fred.

Det tredie Formaal blev slet ikke anvendt, idet intet Angreb foretoges paa Holstens eller Tysklands Kyster. Her var Fjendens Folk lige saa sikre som under den dybeste Fred.

Vi benyttede os altsaa af vort Søherredømme til at sikre egne Søforbindelser og den Bevægelsesfrihed, som laa lige for Haanden; til det andet Formaal, Blokaden, anvendte vi kun Flaaden valent, og til det tredje Formaal, Angreb paa Fjendens Kyst, anvendte vi den slet ikke. Vi udnyttede altsaa ikke de Fordele, som Sø-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 3. Flaadens Leje 1848.
Efter Søofficersforeningens Akvarel af E. W. Normann.

herredømmet gav os, fuldt ud, og da den svagere Part ikke kan vente at bøje Modstanderens Vilje uden de yderste Anstrengelser, er det stadig et aabent Spørgsmaal, hvad vi kunde have tvunget Fjenden til, hvis vor Krigsledelse havde handlet energisk i Overensstemmelse med Kommandør H. B. Dahlerups Anvisninger.

Ved Forhandling om Vaabenstilstands-Betingelserne svigtede vore Diplomater i begge Tilfælde, idet Tyskerne under Vaabenstilstandene i alt væsentligt blev siddende paa det, de havde opnaaet i Land, medens vi gav Slip paa alt, hvad vi sad inde med paa Søen, Blokaden og Priser med Ladning, uden at vi til Gengæld fik den eneste Prise tilbage, vore Modstandere sad inde med, Fregatten GEFION. Vaabenstilstandene berøvede heller ikke vore Fjender Muligheder, thi de havde ikke Evne til yderligere Offensiv; derimod sikrede Vaabenstilstandene dem imod, at vi angreb, og efter Blokadens Ophævelse kunde de fortsætte deres hele Liv som under Fred. Vaabenstilstands-Betingelserne var saaledes

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

udelukkende til Fordel for vore Fjender uden nogen som helst Genindrømmelse til os.

Ved Fredsforhandlingerne, der varede ca. 11 Maaneder, opnaaede vore Diplomater heller intet. Vi følte under disse Forhandlinger Trykket af vore stadig besatte Provinser, medens vi havde givet Slip paa Blokaden, der kunde have udøvet et endnu kraftigere Tryk paa Fjenden, hvis den var blevet opretholdt, indtil han var gaaet ind paa vore Betingelser.

Den Lære, vi kan drage af Treaarskrigen, er da, at en af Betingelserne for et effektivt dansk Grænseforsvar var vor Flaades Søherredømme, og at vi ikke naaede Krigens Maal, fordi vor Krigsledelse ikke benyttede sig nok af det eneste Tvangsmiddel, vi havde dertil — vor Flaade.

TIDEN FRA 1850 TIL 1864

Grundloven af 1849 havde givet Marinen et nyt Styre, Krigen havde bragt Liv efter de mange Aars Stilstand i Flaaden, og hertil kom Vaabnenes og Skibenes stærke Udvikling i den følgende Tid. Alt dette virkede forfriskende og fremkaldte nyt Liv.

Den almindelige Værnepligt gav rigeligt Mandskab at raade over til Skibsbesætninger, hvilket benyttedes til at indskrænke den faste Stok, og i Stedet for at dette Mandskab hidtil havde maattet binde sig for meget lange Perioder, indførtes nu »Kapitulationer« for kortere Aaremaal. Paa den anden Side nødvendiggjorde Værnepligten, at et vist Antal værnepligtige uddannedes hvert Aar. Det medførte stadig Eksercits med saavel Haandvaaben som Artilleri og aarlig Udrustning af mindst eet Skoleskib ogsaa for værnepligtige. Derved øgedes Udrustningernes Antal. Desuden medførte saavel Udviklingen som de politiske Forhold, at Officererne søgte mere Uddannelse i fremmede Mariner, navnlig den franske. Samtidig lod man Søofficererne føre Postskibe og andre Dampskibe, lede Fyr- og Vagervæsen samt Krydstoldvæsnet i vore Farvande o. l.

Bombekanoner var allerede tidligere indført i de mindre Skibe,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 4. Fregatter ved Hønsebroen 1849.
(Efter Zachariae: Orlogsværftets Historie).

men da Russernes Tilintetgørelse af den tyrkiske Flaade ved Sinope i 1853 havde fastslaaet deres Overlegenhed over for Træskibe, blev Spørgsmaalet om Skibes Pansring aktuelt. Med det riflede Skyts's Indførelse begyndte dernæst Kampen mellem Artilleri og Panser. Allerede i 1817 havde vi i Flaaden indført en Forløber for Maskinskytset, Espingolen, der nu blev almindelig i Skibene. Espingolen havde 37 mm's Kaliber og ret stor Løblængde. Den ladedes afvekslende med Krudt og Kugler helt ud til Mundingen. Kuglerne var gennemboret og Gennemboringerne fyldt med Krudt; Affyringen skete ved Perkussionslaas fra Mundingen, hvorefter de enkelte Kugler affyredes i hurtig Rækkefølge ved Ildens Forplantning ind efter.

I 1851 søsattes vort første Skrueskib, Korvetten THOR, og i de følgende Aar til 1860 Skruefregatterne NIELS JUEL, SJÆLLAND og JYLLAND, medens Hjælpemaskine indsattes i Fre-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gatten TORDENSKJOLD og i Linieskibet SKJOLD. Disse Skibes Fart var fra 9 til 11 Knob.

Efter Erfaringerne fra Krimkrigen havde saavel England som Frankrig begyndt Bygning af Panserskibe, og i 1862 fik vi vort første Panserskib ved at rasere Linieskibet DANNEBROG og pansre det med 10 cm tykt Smedejern fra for til agter. Hvad et ad denne Vej skabt Panserskib var værd, saa man under den amerikanske Borgerkrig, hvor Skruefregatten MERRIMAC, der var beklædt med 2×5 cm tykke Panserplader, den 8. Marts 1862 uden selv at lide videre Skade skød to upansrede Skruefregatter i Sænk. Den kunde dog kun nyde sin Triumf indtil næste Dag, da »en Tømmerflaade med en Osteklokke paa« optog Kampen med den.

Det nyankomne mærkelige Fartøj var den af John Ericsson lige konstruerede og byggede MONITOR. Dens Dæk var kun 0,6 Meter over Vandet. Rundt om dens Skrog var en tyk Tømmerpude, der paa Ydersiden bar et Panser paa 5×2,5 cm tykt Smedejern. Dækket var pansret med 2×1,25 cm tykt Smedejern, og midt paa det stod et 2,7 Meter højt Kanontaarn, pansret med 8×2,5 cm tykt Smedejern. Kanontaarnet var 6 Meter i Diameter og armeret med 2 Stk. 28 cm glatløbende Kanoner. Foran for Kanontaarnet stod et 1,2 Meter højt pansret Kommandotaarn, og agten for Kanontaarnet stod to 1,8 Meter høje Skorstene, der kunde fires ned, og to 1,3 Meter høje Luftrør. Kanontaarnet kunde derfor skyde hele Horisonten rundt. Skibets Længde var 52,5 Meter, Bredden 12,5 Meter, Dybgaaendet 3,1 Meter og Deplacementet 1000 Tons.

Beretningen om den paafølgende Kamp mellem den lille MONITOR og Panserfregatten MERRIMAC fløj Verden over, og MONITOR blev Forbillede for en Skibstype, der efter den betegnes som Monitorer, og som benyttes endnu.

Danmark lod straks en Monitor, der fik Navnet ROLF KRAKE, bygge i England. Den naaede at deltage i Krigen 1864, hvilket derimod ikke naaedes med Panserfregatten DANMARK, der ligeledes byggedes i England. Da den ikke var afleveret inden Krigens

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 5. Fregatten NYMFEN ved Christiansø 1849.
Efter Søofficersforeningens Maleri af C. F. Sørensen.

Udbrud, tilbageholdt England den nemlig til Krigens Ophør. To Panserskonnerter, ABSALON og ESBERN SNARE, der ligeledes byggedes i England, blev derimod afleveret tids nok til at deltage i Krigen.

Ved Krigens Udbrud i 1864 var vor Flaade saaledes midt i en Omdannelse. Skibene var saa uensartede som vel muligt. Vi havde Sejllinieskibe og Rokanonbaade Side om Side med Skruefregatter, Panserskonnerter og en Monitor. Artilleriet var lige saa uensartet. Vi havde glatløbede Kuglekanoner og Bagladekanoner mellem hinanden.

Listen over vor Flaade den 1. Maj 1864 saa saaledes ud:

Dampskibe	Søsat	Hestekraft	Kanoner
Panserfregat PEDER SKRAM . under Bygn.		600	
» DANNEBROG (omd.)	1850	400	14 glatløbede
Monitor ROLF KRAKE	1863	235	4 »

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Dampskibe	Sesat	Hestekraft	Kanoner	
Panserskonnert ABSALON	1862	100	1 glatløbet	2 riflede
» ESBERN SNARE	1862	100	1 »	2 »
Linieskib SKJOLD (omdannet)	1833	300	64 »	
Fregat JYLLAND	1860	400	44 »	
» SJÆLLAND	1858	300	42 »	
» NIELS JUEL	1855	300	42 »	
» TORDENSKJOLD (omd.)	1852	200	22 »	12 riflede
Korvet DAGMAR	1861	300	16 »	
» HEIMDAL	1856	260	16 »	
» THOR	1851	260	12 »	
Skonnert FYLLA	1862	150	1 »	2 riflede
» DIANA	1863	150	1 »	2 »
Kanonbaad THURA	1860	230	2 »	4 Haubitser
» SCHRØDERSEE	1860	230	2 »	4 »
» WILLEMOES	1861	240	2 »	4 »
» BUHL	1861	230	2 »	4 »
» KRIEGER	1861	230	2 »	4 »
» MARSTRAND	1861	260	2 »	4 »
» HAUCH	1862	200	2 »	4 »
Hjuldamper HOLGER DANSKE	1850	260	6 »	1 Granatkanon
» SLESVIG	1845	240	12 »	
» HEKLA	1842	200	6 »	1 »
» GEJSER	1844	160	6 »	2 »
» SKIRNER	1847	120	2 »	
» ÆGIR	1841	80	2 »	8 Falkonetter
» HERTHA	1844	90	2 »	24 »

Sejlskibe	Sesat	Kanoner
Linieskib FREDERIK VI	1831	84 glatløbede
» VALDEMAR	1828	84 »
Fregat THETIS	1840	48 »
» HAVFRUEN	1825	46 »
Korvet VALKYRIEN	1846	20 »
» NAJADEN	1853	14 »
Brig ØRNEN	1842	16 »
» ST. THOMAS	1827	16 »
Kutter NEPTUN		8 Falkonetter

samt 50 Rokanonbaade af forskellig Størrelse og 27 Transportfartøjer.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 6. Det sidste Vagtskib ved Helsingør 1857.
Efter Søofficersforeningens Maleri af C. F. Sørensen.

Da Krimkrigen mellem Rusland og England-Frankrig udbrød i 1854 sendtes en engelsk-fransk Flaade til Østersøen for at blokere de russiske Østersøhavne. Som Sikkerhedsforanstaltning udrustede Danmark derfor en større Eskadre under Kontreadmiral K. Mourier, hvis Flag vajede paa Fregatten BELLONA. Det blev vor sidst udrustede Sejlskibseskadre, hvortil dog hørte nogle Dampskibe, nemlig Skruekorvetten THOR og et Par Hjulskibe.

Ved Traktat af 1857 ophørte Øresundstolden, og vor Flaades Vagtskibsstationer ved Helsingør og i Store Bælt ophørte dermed.

I disse Aar blev der gjort meget for at udvide og forbedre Orlogsværftet paa Nyholm. I Henhold til Lov af 23. Marts 1854 blev den nuværende Dok paa Dokøen bygget. Der blev opført Maskinværksteder, Smedie, Snedker- og Drejerværksteder m. m.,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og da Opfyldningerne ved Nyholm efterhaanden havde naaet det nuværende Omfang og derfor afgav Plads nok for alle Flaadens Etablissementer, bestemtes det i 1858 ved Lov, at alle disse skulde flyttes til Nyholm, og at Gammelholm skulde afgives til Hovedstaden. Fra 1860 havde Flaaden da sine Etablissementer samlet inden for den nuværende Flaadestations Rammer.

I 1858 kom ogsaa Loven om Københavns Befæstning mod Søsiden. Trekroner og Lynetten blev ved denne Lov forstærket, Mellemfortet blev opført, og tæt ved det Sted, hvor det gamle Prøvesten havde ligget, opførtes Søfortet Prøvestenen. I Land udbedredes Danevirke, Dybbøl og Fredericias Fæstningsværker kun i ringe Grad.

Det hører ikke til vor Flaades Historie at skildre vort Lands indviklede Stridigheder med Tyskland i denne Periode. Det skal blot nævnes, at den »simple Fred« af 1850, hvor Preussen og Tyskland forbeholdt sig deres Rettigheder, gav Anledning til Indblanding i det danske Monarkis indre Anliggender paa Grund af Forbundslandet Holsten. I Danmark brødes Meningerne mellem Helstatsmænd, der mente gennem Sønderjylland at kunne fastholde Holsten i Riget, og Ejderdanskerne, der ønskede Danmarks Grænse ved Ejderen, selv om Holsten derved gik tabt. De danske Ministerier skiftede stadig, og hverken Fællesforfatning eller Holstens Undtagelse fra denne tilfredsstillede Tyskerne. I Januar 1861 truede Tyskland paa ny med Eksekution, og en Del af vor Flaades Skibe blev derfor udrustet, men de kunde dog allerede i Juni Maaned atter hjemkaldes. England og Rusland søgte gentagne Gange at mægle, og i 1863 foreslog den engelske Regering Frankrigs Kejser en fælles Indskriden til Gunst for det haardt trængte Danmark; men da Frankrig forlangte, at England skulde stille sin Krigsmagt bag en truende Note, faldt England fra.

Den 1. Oktober 1863 vedtog den tyske Forbundsdag at lade Preussen, Østrig, Hannover og Sachsen paa Tysklands Vegne foretage Eksekution i Holsten og Lauenborg. Danmark rustede da og sendte Tropper til Danevirke. Imidlertid var den saakaldte Novemberforfatning, der med Udelukkelse af Holsten indførte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

en nærmere Forbindelse mellem Kongeriget og Sønderjylland, blevet vedtaget i Danmark den 13. November. To Dage senere døde Kong Frederik VII i Flensborg, og Tyskland og navnligt Preussen, hvor Bismark siden Efteraaret 1862 havde været Stats- og Udenrigsminister, bestred saavel vor ny Konges, Christian IX's, Arveret som Novemberforfatningens Lovlighed. Under stærkt Pres af Ministeriet og Folkestemningen blev det en af Kong Christian IX's første Regeringshandlinger at underskrive den ny Forfatning.

Fig. 7. Kong Christian IX.
Efter Søofficersforeningens Maleri af Tuxen.

I December 1863 rømmedes Holsten af danske Tropper og besattes af tyske, medens den danske Hær, efterhaanden som den mobiliseredes, samledes ved Danevirke. Vor Flaades Skibe udrustedes og begyndte i Slutningen af November at vise sig i Østersøen.

I Tyskland havde man under Treaarskrigen haardt følt Savnet af en Flaade, og da Forsøg paa at skabe en tysk Flaade glippede, tog Preussen fat derpaa. Det havde imidlertid ingen Havn i Østersøen, der havde Vanddybde nok til store Skibe. Den bedste var Danzig, hvor man paa Orlogsværftet byggede tre Skruefregatter, ARCONA, GAZELLE og VENETA paa hver 28 Kano-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

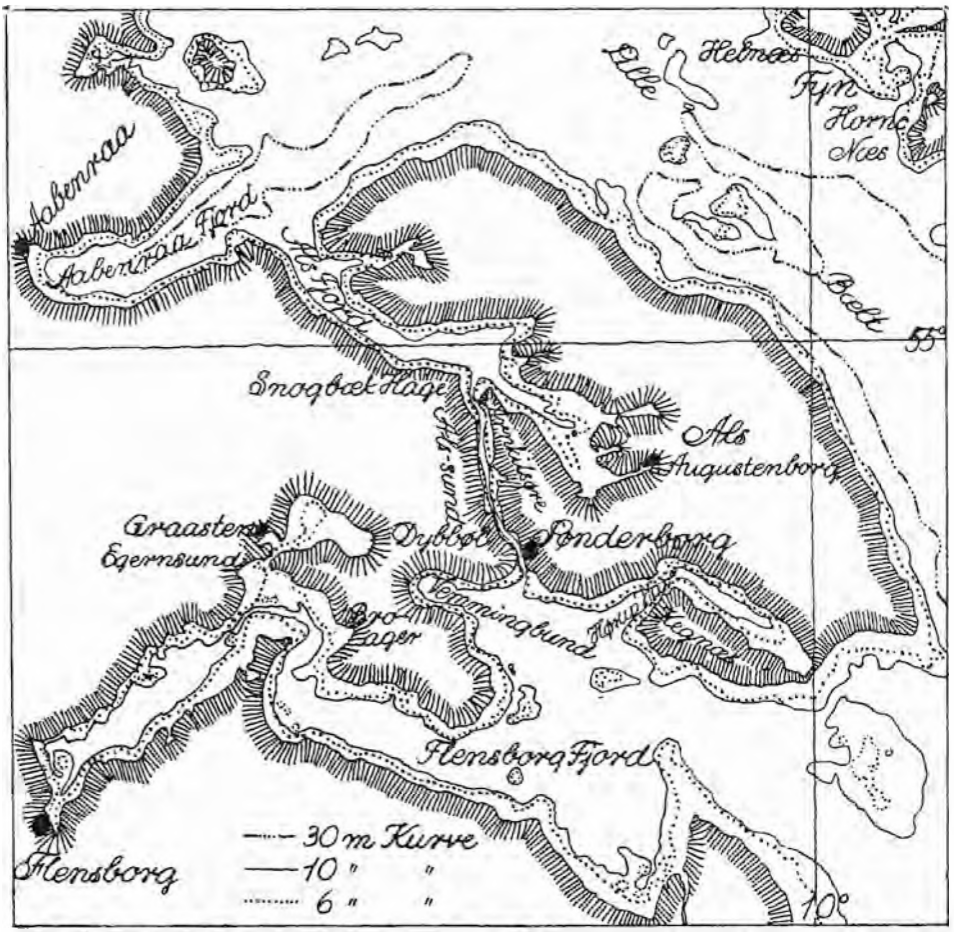

FARVANDET OMKRING ALS

ner og Skruekorvetten NYMPHE paa 17 Kanoner. Det var alle kraftige Skibe med riflet Skyts, og flere andre var under Bygning. Tillige havde man saavel i Danzig som i flere andre Havne bygget Skruekanonbaade. Af disse var seks med 3 Kanoner hver og femten med 2 Kanoner hver færdige ved Krigens Udbrud. Desuden havde man den tidligere danske Fregat GEFION og nogle Skibe fra den opløste tyske Flaade samt et Par i England indkøbte Sejlskibe. Preussen var begyndt at blive en Sømagt.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Af disse Skibe var GAZELLE paa Togt i kinesiske Farvande, og de to Kanonbaade BASILISK og BLITS var paa Togt i Middelhavet.

Østrig havde en anselig Flaade, der som foran nævnt var reorganiseret og moderniseret af den danske Kommandør, østrigsk Admiral Dahlerup, som vort Marineministerium til Trods for hans ubestridelige Dygtighed ikke selv havde haft Brug for og derfor havde skaffet sig af med. Den østrigske Flaade var dog i Adriaterhavet saa langt borte, at vi foreløbig kunde se bort fra den.

Da Krigen nærmede sig, blev det klart, at vi stod helt alene over for de to Stormagter, Preussen og Østrig; end ikke Sverige og Norge, hvor saa mange skandinaviske Løfter var udtalt, vilde støtte os. England og Rusland raadede os til at give efter for Preussens Fordringer, og Ministeriet Monrad, der var dannet Nytaarsaften, var villig til at forsøge at opnaa en Overenskomst, men en saadan vag Villighed var uden Betydning over for Bismarck, der vilde Krigen.

Det værste var dog, at de stadigt skiftende Regeringer havde drevet en Politik, der førte mod Krig uden paa nogen Maade at forberede denne. De var Politikere men ikke Statsmænd. Man havde ikke alene sparet paa alle militære Bevillinger, men havde ført de politiske Stridigheder hen over Hovedet paa Menigmand, saa at han ikke forstod, hvilket stort nationalt Spørgsmaal Striden drejede sig om. Følgen var, at en udbredt Mening nu gjorde gældende, at man skulde ud at kæmpe for Opretholdelse af en Forfatning, »et Stykke Papir«. Den opløftende Aand fra 1848 var væk, og Uvilje mod Krigen gav sig mange Udtryk.

Den 16. Januar modtog den danske Regering et Ultimatum fra Preussen med Krav om inden to Dage at tilbagekalde Novemberforfatningen, og da dette Krav ikke kunde opfyldes ad lovmæssig Vej inden for Fristen, rykkede preussiske og østrigske Tropper den 1. Februar over Ejderen.

KRIGEN 1864

Saa længe den østrigske Flaade ikke optraadte paa Krigsskuepladsen, havde vi fuldt Søherredømme, og Krigen kunde ledes

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

efter de samme Linier som den foregaaende Krig. Da Preussen denne Gang havde en Flaade, der ved Krigens Udbrud havde Station i Stettin med Kanonbaade fremskudt til Stralsund, maatte Farvandsafsnittet Swinemünde-Rygen dog straks krigsblokeres for at sikre vore Troppetransporter mod Overfald. Med denne Blokade maatte vore Øer anses for sikret, saa at de ligesom under Treaarskrigen kunde blottes for Tropper og Hæren koncentreres i Sønderjylland. I øvrigt maatte Flaadens Opgaver bestaa i Overførelse af Tropper og Materiel for Hæren og eventuel Støtte af dens Operationer samt i Handelsblokade med deraf følgende Indvirkning paa Fjendens Næringsliv ved Standsning af hans Søhandel og Opbringelse af hans Handelsskibe.

Hvis den østrigske Flaade derimod kom til Krigsskuepladsen, vilde Situationen blive en helt anden, idet Blokaden, herunder ogsaa den nævnte Krigsblokade, maatte løsnes, og Flaadens Virksomhed med at støtte Hærene maatte indskrænkes for at samle alt kampkraftigt Flaademateriel til Kamp om Søherredømmet.

Alle Flaadens Dampskibe var ved Krigens Udbrud udrustet eller under Udrustning, medens der af Sejlskibe kun udrustedes eet Linieskib, FREDERIK VI, een Fregat, THETIS, og to Korvetter, der dog kun kunde betragtes som en Reserve. Desuden udrustedes en Del Rokanonbaade og de 27 Transportfartøjer.

Da der paa Sjælland var en Jernbane fra København til Korsør, blev Korsør det naturlige Udgangspunkt for Troppetransporter fra Sjælland, og i denne By stationerede Marineministeriet derfor en Søofficer, som skulde lede alle Transporterne, saaledes som Tilfældet havde været under Treaarskrigen. Krigsministeriet havde imidlertid selv overtaget en Del af Transporterne og antaget en afskediget Søofficer til at lede dem. Vor Søkrigsledelse kunde dog selvsagt ikke tolerere, at hele Transportflaader kunde færdes paa Søen, uden at den selv havde Indseende dermed, og paa Marineministeriets energiske Forestillinger bøjede Krigsministeriet sig, hvorefter Orlogskaptajn Raffenberg overtog Ledelsen af alle Søtransporter og lejede de dertil nødvendige Skibe.

Orlogskaptajn Otto Lütken havde som Marineminister Ledelsen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

af Søkrigen og modtog straks, efter at Preusserne havde overskredet Ejderen, Meddelelse fra Statsministeren om, at Blokade og Opbringelse af fjendtlige Skibe kunde iværksættes. De i Søen værende Skibe beordredes derefter paa Blokadestationerne.

Ved Instruks af 8. Februar etableredes en Eskadre i Østersøens vestlige Del under Orlogskaptajn Muxoll, der skulde blokere Kyststrækningen fra Dars Vest efter samt langs Hertugdømmerne og saa langt Nord paa, som Kysten var besat af Fjenden. Denne Eskadre kom til at bestaa af alle de mindre Dampskibe, nemlig Skruekanonbaadene, Hjulskibene, Panserskonnerterne ABSALON og ESBERN SNARE og Monitoren ROLF KRAKE. Desuden hørte to Delinger Rokanonbaade, hver paa 4 Chalupper, de udrustede Sejlkrigsskibe og lejlighedsvis flere af Skrueskibene til Eskadren

Fig. 8. Nihalet Kat, opbevaret i Søofficersforeningen.

Den 29. Februar etableredes en Eskadre i Østersøens østlige Del under Kontreadmiral C. van Dockum, der hejste sit Flag paa Skruefregatten SJÆLLAND, ført af Orlogskaptajn Grove. I Eskadren indgik efterhaanden Skruelinieskibet SKJOLD, Skruefregatterne JYLLAND, DANNEBROG og TORDENSKJOLD, Skruekorvetterne THOR, HEJMDAL og DAGMAR samt Skrueskonnerterne FYLLA og DIANA m. fl.

Eskadrernes Sammensætning varierede dog, navnlig da de senere maatte afgive Skibe til Dannelse af Nordsø-Eskadren og til Særopgaver for Hæren.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Imidlertid var Landkrigen gaaet os imod. Efter et Par mindre Kampe havde den danske Hær opgivet Danevirke-Stillingen og var den 5. Februar gaaet tilbage til Flankestillingerne, Dybbøl-Als og Fredericia, medens en mindre Styrke trak sig Nord paa i Jylland. Vor Hær stod derefter i de samme Stillinger som under Treaarskrigen, men denne Gang havde den en stærkere Modstander over for sig. Den førtes nu af Generalløjtnant Gerlach, der havde en Orlogskaptajn tilkommandret sin Stab som Forbindelses-Officer med Eskadrechefen, der var sidestillet ham.

Fra Broagerland kunde Dybbøl-Stillingen bestryges paa langs og Sønderborg beskydes med moderne Kanoner, hvorfor Preusserne straks ønskede at føre Batterier derhen; men saa længe den danske Hær beherskede Dybbøl-Stillingens Forterræn, gik den eneste Vej dertil over Egernsund, og Preusserne slog derfor en Bro over Færgestedet. Da vor Hærs Overkommando den 17. Februar havde erfaret dette, anmodede den Eskadrechefen om at ødelægge Broen, og ROLF KRAKE, der fik Opgaven overdraget, gik saa nær ind, som den efter Lodsens Anvisning turde. Den kunde imidlertid ikke trække Broen fri af Forlandet, og dens 1½ Times Beskydning blev derfor ganske resultatløs, medens Skibet fik nogen ovenbords Skade fra Batterier paa Alnor og Holnæs.

General Gerlach brugte dette som Anledning til at kræve sig Eskadrechefen underlagt, idet han den 21. Februar skrev til Krigsministeriet: »Overkommandoen har ikke modtaget nogen Meddelelse angaaende den Instruks, Chefen for den herværende Flaadeafdeling har, og navnlig er man i Tvivl om det Forhold, Chefen staar i til Overkommandoen. Da man maa ønske, at dette Forhold staar klart, og Overkommandoen formentlig navnlig bør vide, hvorvidt Chefen for Flaadeafdelingen er forpligtet til at efterkomme Overkommandoens Fordringer til hans Medvirkning, *uden Hensyn til de Indvendinger imod nautiske Foretagender, der gøres af Lodserne*, for hvilke der selvfølgelig meget let kan gøre sig Hensyn gældende, der ved Krigsforetagender allermindst bør komme til Orde, skulde Overkommandoen tillade sig tjenstligt

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

at andrage paa Ministeriets Medvirkning til en bestemt Ordning af Overkommandoens Stilling til den hersteds stationerede Flaadeafdeling.«

Skrivelsen indeholdt en kun lidt tilsløret Insinuation mod Eskadrechef, Skibschefer og Lodser, og den viser, at Generalen ikke vilde benytte Underlægningen til at drage sig deres Indsigt mere til Nytte, men at han tvært imod vilde benytte den til at tilsidesætte denne Indsigt. Hvor utroligt det end lyder, sendte Krigsministeren, Oberst Lundbye, Skrivelsen med sin Tilslutning til Marineministeriet, der selvfølgelig hverken kunde eller vilde gaa ind paa en saadan Ordning af Tjenesteforholdet.

Fig. 9. Gallionsfigur fra Linieskibet DRONNING MARIE 1824, opstillet paa Holmen.

Marineministeriet svarede den 9. Marts: »Naar Overkommandoen forespørger, hvorvidt Chefen for Flaadeafdelingen er forpligtet til at efterkomme Overkommandoens Fordringer til hans Medvirkning, uden Hensyn til de Indvendinger mod nautiske Foretagender, der gøres af Lodserne, skal Ministeriet gøre opmærksom paa, at det i Reglen er ganske overordentligt vanskeligt endog for en Skibschef eller Eskadrechef at paastaa lige over for en Lods i hans eget Farvand, at et Skib kan flyde eller har Plads til at dreje, naar denne paastaar det modsatte; *for Overkommandoen*

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vil det derimod være aldeles umuligt at afgøre et saadant Spørgsmaal, da dertil udfordres ikke alene det aller nøjeste Kendskab til det paagældende Farvand, men ogsaa en Manøvredygtighed, som alene erhverves ved lang Færden paa Søen«. — — »Hvorledes end Overkommandoens Stilling derfor maatte være til de Skibe, som er stationeret ved Als Sund og operere ved et eventuelt Hovedangreb paa Stillingen, saa forekommer det Ministeriet aldeles aabenbart, at det vil være den kommanderende Søofficers Sag at tage den afgørende Bestemmelse om Maaden, hvorpaa de skulle benyttes, og om hvorvidt det ligger inden for Mulighedens Grænser at bruge dem paa den af Overkommandoen ønskede Maade.« — — »Ministeriet afgiver den Styrke, som det med tilbørlig Hensyn til andre Forhold ser sig i Stand til. Den kommanderende Søofficer konfererer med Overkommandoen om de Punkter, som denne maatte ønske dækkede og observerede og udfører det paa den Maade, som han anser for rigtigt og agter at forsvare.«

Det maa erkendes, at Eskadrechefen, Orlogskaptajn Muxoll, havde en vanskelig Rolle. Han var ganske vist ikke som Kommandør Garde i 1849 underlagt Hærens Overkommando men kunde selv bestemme, hvorledes hans Medvirken skulde ydes. Paa den anden Side havde han erfaret, at Generalen ikke alene var utilfreds med hans hidtidige Indsats, men ogsaa tvivlede paa hans Kampvilje og derfor havde forsøgt at skaffe sig Ret til at tilsidesætte hans Indsigt. Han havde tillige set, at Hærens Overkommando stod endnu mere uforstaaende over for Søens Forhold, end den havde gjort i 1849. Saa meget mere maa hans stadig gode Medvirken anerkendes, navnlig naar man ser hen til, at han ikke blot skulde have sin Opmærksomhed henvendt paa Sønderjyllands Østkyst og Lille Bælt men ogsaa skulde afse Skibe til Blokade helt hen forbi Gedser.

Under Enevoldsmagten havde alle Statens Grene eet Overhoved, Kongen, der havde en Raadgiver paa hvert Felt, og som kunde forlige Divergenser mellem sine Raadgivere og træffe de endelige Afgørelser. Derimod viste blandt andet ovennævnte Brevveksling mellem de to militære Ministre, at der under den fri Forfat-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ning manglede Enhed i den øverste Krigsledelse. En fælles Forsvarsminister vilde ikke have afhjulpet dette Savn men kunde tvært imod have isoleret Krigsførelsen fra den øvrige Statsledelse.

Kongen var stadig vort Lands højeste Myndighed. Den fri Forfatning havde blot gjort Ministeriet, særligt Statsministeren, ansvarlig for Kongemagtens Udøvelse og derfor ogsaa for Krigens Førelse. For at kunne lede Krigen heldigt trængte Statsministeren selvsagt, ligesom tidligere Kongen, til Raadgivere paa alle Omraader, det vil sige til et Hovedkvarter, hvor Divergenser uden Tidsspilde kunde udlignes, og hvor Principperne for Samvirken kunde fastslaas, saa at der ikke opstod Friktion paa Kampladsen.

Fig. 10. Nathus af Messing. (Fot. Søartilleriet).

I det her foreliggende Tilfælde vilde et Hovedkvarter hurtigt have erkendt, at hvor ønskeligt det end var at holde Flankestillingerne og derfor, at Marinen støttede Hæren heri, saa var disse Stillinger dog ikke af vital Betydning, naar det var udelukket, at Hæren kunde gøre Udfald fra dem og derved forandre Krigens Gang. Danmarks Eksistens vilde derimod staa paa Spil, hvis vi mistede Søherredømmet, saa at de preussiske Planer om Landgang paa Sjælland kunde bringes til Udførelse. Skulde Flaaden sikre vort Søherredømme, maatte den desuden være intakt, *hvis* den østrigske Hovedflaade førtes her op; og Generalens Krav om Ret til paa Trods af Søofficerers og Lodsers Indsigt at sætte Flaadens Skibe ind til Løsning af relativt sekundære Opgaver og Krigsministeriets Tilslutning til dette Krav viste derfor, at Statens Sikkerhed kunde blive udsat for Fare ved at give Hæren Kommandoret over nogen Del af Flaaden. Det, vi manglede i 1864, var altsaa ikke Enhedskommando, men et Hovedkvarter i moderne Forstand.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Admiral von Dockum havde straks efter den 29. Februar blokeret Stettiner Bugt med Greifswalder Bodden. Hans Eskadre bestod til at begynde med kun af Fregatterne SJÆLLAND og JYLLAND samt to Korvetter. Blokaden notificeredes over for de stedlige neutrale Konsuler ved Meddelelser, der sendtes ind med et neutralt Skib, men de kom ikke Adressaterne i Hænde før den 30. Marts, fordi de var passeret igennem det preussiske Udenrigsministerium i Berlin. Van Dockum søgte derfor at sende Parlamentær for at foretage Notificeringen, men denne blev afvist af de preussiske Myndigheder. Preussen søgte derefter at rejse Tvivl om Blokadens Lovlighed og om dens Effektivitet, idet kun faa Skibe foreløbig var paa Blokade, saa at det lykkedes en Del Handelsskibe at bryde den. Efterhaanden som flere Skibe stødte til Eskadren ændredes dog dette Forhold, hvorefter Blokaden udvidedes til Danzig og Pillau, hvor den preussiske Korvet VINETA havde Station. Ingen neutral Magt bestred da heller dens Beretttigelse.

Beviset for, at Blokaden ikke var effektiv, maatte det navnligt paahvile den preussiske Marine at føre, men de enkelte Fremstød, de preussiske Kanonbaade forsøgte, blev hver Gang tilbagevist og førte kun til Skudveksling paa lang Afstand. Den preussiske Kanonbaad GRILLE, der løb 14 Knob og derfor hurtigt kunde unddrage sig Kamp, forsøgte især flere Fremstød. Det eneste Forsøg, og det var endda svagt, som større Skibe af den preussiske Marine gjorde paa at modsætte sig Blokaden, var da den preussiske Eskadrechef, Kommandør Jachmann, den 17. Marts stødte frem fra Swinemünde med Fregatten ARCONA og Korvetten NYMPHE paa henholdsvis 28 og 17 Kanoner samt Hjuldamperen LORELEY og 6 Kanonbaade.

Træfningen ved Rygen den 17. Marts 1864.

Jachmann havde den 16. Marts fra den høje Udkigsstation paa Jasmund erfaret, at den danske Blokadestyrke ud for Stettiner Bugt kun bestod af Fregatten SJÆLLAND samt de to Korvetter HEJMDAL og THOR, idet Fregatten JYLLAND

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

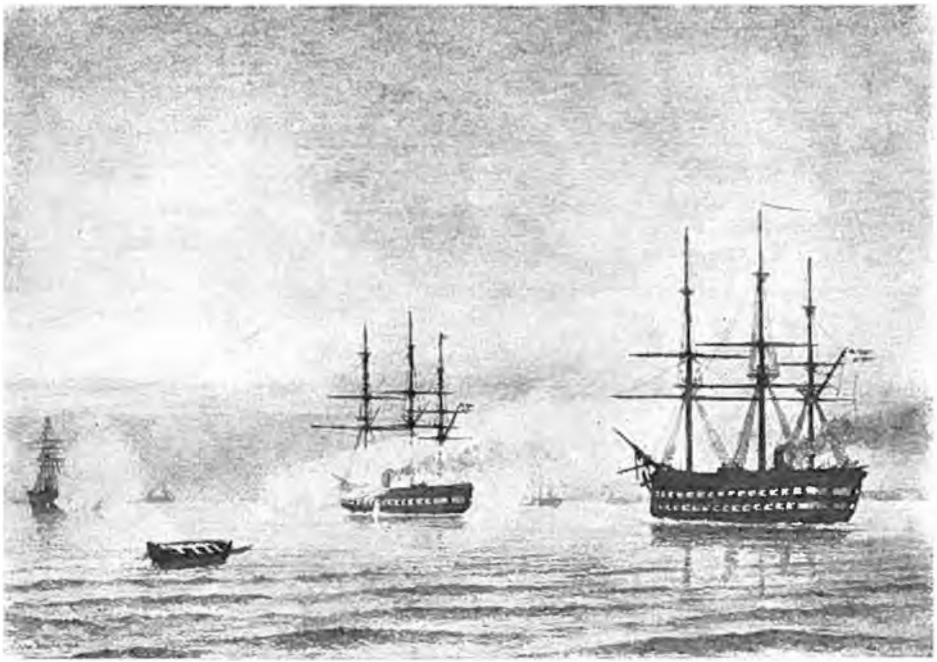

Fig. 11. Træfningen ved Rygen den 17. Marts 1864.
(Fot. Det kgl. Bibliotek).

var afgaaet til København. Han besluttede sig derfor til et Fremstød.

Den 17. Marts Kl. 07½ stod han ud fra Swinemynde og rekognoscerede Øst for Oder Banke for at sikre sig, at han ikke kunde blive afskaaret af danske Skibe derfra, hvorpaa han atter stod Vest paa. Ved Middagstid, et Par Timer efter at Linieskibet SKJOLD, ført af Orlogskaptajn P. Wulff, var stødt til Flaget, saa man fra dette 6 preussiske Kanonbaade staa ud fra Greifswalder Bodden og de to preussiske Skibe fulgt af Hjuldamperen LORELEY staa Nord paa fra Swinemynde. Vejret var stille, og Preusserne gik for Damp med strøgede Bramstænger.

Den danske Eskadre gjorde straks »klart Skib« og stod i Kølvandsorden naturlig Orden Syd paa mod Fjenden, der fortsatte Nord paa med Skibene i Frontorden, ARKONA østligst.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

LORELEY var imellem Skibene men noget tilbage, og Kanonbaadene holdt sig langs Kysten.

SJÆLLAND holdt ned mod Mellemrummet mellem de to Skibe for om muligt at afskære ARCONA, men da Ilden aabnedes Kl. ca. 15, drejede Preusserne rundt og flygtede Syd paa forfulgt af de danske Skibe. LORELEY søgte at holde sig foran SJÆLLAND og beskyde den langskibs, men efter at den havde faaet et Par Træffere fra Fregattens Bovkanoner, holdt den ind under Kysten sammen med NYMPHE. Det lykkedes heller ikke van Dockum at afskære ARCONA, der havde lidt større Fart end de danske Skibe. Desuden sakkede SJÆLLAND yderligere, fordi den afvekslende girede til Styrbord og Bagbord dels for at faa sine Bredsider til at bære og dels for at holde den langsommere SKJOLD oppe paa sin Afstand. Skydningen var kun heftig ca. ½ Time, og Kl. ca. 16½ var Afstanden mellem Modstanderne blevet saa stor, at al Skydning ophørte. Den danske Eskadre fulgte dog Fjenden helt hjem og saa Swinemynde Havnefyr blive slukket Kl. 20, efter at de preussiske Skibe var kommet ind.

SJÆLLAND havde 3 døde og 19 saarede samt en Del Havarier, der dog efter dansk Sædvane repareredes i Søen, uden at Skibet forlod sin Station. SKJOLD havde ingen Tab, og de preussiske Tab kendes ikke.

Naar det nævnes i Beretningerne som een af Aarsagerne til, at det ikke lykkedes at afskære ARCONA, at van Dockum vilde holde SJÆLLAND og SKJOLD sammen, maa denne Handlemaade betegnes som en Fejl. Afskæring af ARCONA vilde ret sikkert have ført til dette Skibs Tilintetgørelse, og det maa altid være den vigtigste Opgave at slaa fjendtlige Skibe ud, saa at Fjenden Resten af Krigen har færre Skibe. Desuden maa den moralske Virkning af et Nederlag ikke lades ude af Betragtning. Hvis van Dockum derfor ved at fortsætte paa Kurs havde kunnet afskære ARCONA med SJÆLLAND alene, burde han have gjort det. Man kan ikke føre Kamp uden at løbe Risiko, og hvis ARCONA var begyndt at tabe Fart eller havde maattet

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dreje af, kunde SKJOLD maaske tilmed være naaet op at deltage i Slutkampen. Naar denne ubetydelige Træfning, hvor de preussiske Skibe straks vendte sig til Flugt, i Tyskland kunde vække Jubel, fordi de ved Flugten havde undgaaet Nederlag, og naar den kunde benyttes som Anledning til at forfremme Kommandør Jachmann til Kontreadmiral, viser det tydeligt, at det i Krig ikke er ligegyldigt, om man tilføjer Fjenden et Nederlag, eller om man nøjes med at jage ham hjem, selv om Resultatet i dette Tilfælde blev det samme, nemlig at den preussiske Marine ikke vovede sig ud i Kamp mere.

Eskadren i Østersøens vestlige Del skulde som nævnt foruden at støtte Hærens Operationer blokere Tysklands Kyst Vest for Dars, herunder navnligt Kiel, Eckernførde og Neustadt. Desuden skulde den hindre fjendtlig Overgang til Femern. Til Forsvar af denne Ø havde Eskadren overført 100 Soldater og stationeret Kanonbaadene KRIEGER og MARSTRAND ved Øen. To Skibe kunde dog selvsagt ikke i Mørke overvaage Sundet, og den 15. Marts om Natten gik et preussisk Kompagni uset af Kanonbaadene over Femern Sund og erobrede Øen, hvor den danske Besætning blev taget til Fange.

Ved Dybbøl fortsatte Fjenden sin Belejring, samtidig med at en Landgang paa Als planlagdes for at omgaa Dybbøl-Stillingen, afskære den der staaende danske Hær og tvinge den til Overgivelse. Til Overgangen var maritim Medvirken imidlertid ønskelig, og de preussiske Dampkanonbaade i Stralsund under Prins Adalberts Kommando skulde derfor inden den 2. April indtræffe i Als Fjord for at tilkæmpe sig et omend kun kortvarigt Søherredømme og støtte Overgangen. Fra den 29. Marts laa Kanonbaadene klar til Afgang i Stralsund, men den danske Blokade var for effektiv, til at de kunde løbe ud. Da den 2. April var passeret, uden at de var ankommet til Als Fjord, overvejede den preussiske Hærledelse at foretage Overgangen paa egen Haand men opgav det.

Hvis man gaar ud fra, at Preusserne som tilsigtet havde kunnet sætte største Delen af vor Hær ud af Spillet, hvis de havde kunnet

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

faa deres Kanonbaades Medvirken, viser alene dette, hvilken Betydning vort Søherredømme havde, ikke blot for Krigen som Helhed men ogsaa for Hærens Eksistens. Blokaden var derfor ogsaa for Hæren vigtigere end vore Skibes Støtte af dens enkelte Operationer, og selv om man bagefter kan kritisere Marineministerens Fordeling af Skibene til Eskadrene paa de enkelte Tidspunkter, maa man prise ham for, at han til Trods for alle Tryk fra Hærledelsens Side holdt fast ved, at Flaaden først maatte løse sine egne rent søkrigsmæssige Opgaver, inden den til den paagældende Eskadrechefs Disposition kunde stille Skibe, der var egnet til at støtte Hærens Flanker.

Fig. 12. Krudthorn med Træprop og Bærerem. (Fot. Søartilleriet).

Og atter maa man beklage Savnet af et Hovedkvarter, hvor Flaadens og Hærens Opgaver inden for den strategiske Ramme kunde klarlægges og i Direktivform gives videre til de højstkommanderende paa de enkelte Poster inden for Flaade og Hær. Disse vilde da lettere have forstaaet hinandens Handlemaade, og en Kilde til Friktion vilde være bortryddet.

Den 5. Marts havde Østrig givet sit Samtykke til at sende en Flaade til Østersøen, mod at Bismarck til Gengæld lovede at antage et engelsk Forslag om Vaabenhvile og Konference. Eskadren kom til at bestaa af 2 Panserfregatter, 1 Skruelinieskib, 2 Skruefregatter, 1 Skruekorvet og nogle mindre Skibe, men da Udrustningen trak i Langdrag, beordredes Kommandør Tegetthoff til snarest at afgaa med 2 Skruefregatter og 1 Kanonbaad. Denne Eskadre formeredes i Lissabon den 4. April, og Udsigt til, at vor

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 13. Panserskonnerten ABSALON i Als Sund 1864.
Efter Søofficersforeningens Maleri af Vilh. Melbye.

Flaade maatte kæmpe for at bevare sit Søherredømme, havde dermed vist sig i Horizonten.

Lige fra Krigens Begyndelse havde Skruefregatten NIELS JUEL, ført af Orlogskaptajn Gottlieb, haft Station i den engelske Kanal og tilføjet Hamborgs Handel megen Skade. Den afløstes midt i Marts af Skruekorvetten DAGMAR, men ved Efterretningen om Østrigernes paatænkte Fremstød dannedes en Nordsøeskadre under Orlogskaptajn Eduard Suensons Kommando. Den kom til at bestaa af NIELS JUEL (Standerskib), HEJMDAL og DAGMAR og tog fra 12. April Station i Helgolands Bugten.

Imidlertid var Preussernes Belejring af Dybbøl fortsat. Den 28. Marts foretog de et voldsomt Angreb i Stillingens Forterræn, hvorfor ROLF KRAKE løb ind i Vemmingbund og medvirkede med sin Ild til at afslaa Angrebet. Belært af Erfaringerne herfra anlagde Preusserne nu Batterier til at virke mod Vemmingbund

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og udlagde forskellige passive Hindringer, f. Eks. Fiskenet, i Vigen. Efter ved senere Lejlighed at have faaet Net i Skruen, hvorved Skibet udsattes for at komme til at ligge manøvreudygtigt under Fjendens Ild, opgav Eskadrechefen fremtidig at sende det ind i Vemmingbund før den endelige Storm paa Stillingen.

Da denne indtraf den 18. April om Morgenen, fik ROLF KRAKE imidlertid ikke det aftalte Signal, men da Chefen blev klar over, at et alvorligt Angreb var i Gang, lettede han Kl. 10½ og afgik til Vemmingbund. Manøvrering for saa vidt muligt at undgaa de passive Hindringer, Fjendens virksomme Ild, Krudtrøg og navnlig Vanskeligheden ved at skelne Ven fra Fjende, idet de sydlige Skanser allerede var faldet ved Ankomsten, hemmede imidlertid ROLF KRAKE's Optræden meget. En fjendtlig Granat sprang bag Panseret om Læ og dræbte eller saarede 11 Mand, og da de sidste danske Tropper Kl. 12 var drevet tilbage til Brohovedet, gik ogsaa ROLF KRAKE tilbage.

Efter Dybbøls Fald øgedes Besætningen paa Als til ca. 20.000 Mand, medens Resten af Tropperne fra Dybbøl af Søtransportvæsnet overføres til Fredericia, der dog faa Dage efter — den 25. April — rømmedes. Den danske Hær stod derefter fordelt med Styrker paa Als, Fyn og bag Limfjorden.

Nordsøeskadren havde efter sin Ankomst søgt Forbindelse med Kaptajnløjtnant Hammer, der endnu holdt Vesterhavsøerne, for gennem ham at holde sig underrettet om Begivenheder i Danmark, ligesom den oplagde et Kulskib ved List. Over den engelske Ø Helgoland søgte den gennem den danske Legation i London at holde sig underrettet om den østrigske Eskadres Bevægelser. Den nærmeste direkte Forbindelse med Marineministeriet havde den over Kristianssand i Norge, der tillige var nærmeste Havn, da Danmark den Gang ingen Vestkysthavne havde.

Suenson vidste, at preussiske Kanonbaade ventede Østrigerne i Texel Havn i Holland, og den 19. April sendtes DAGMAR derfor til Texel, hvor den konstaterede, at de preussiske Kanonbaade endnu laa der. Samme Dag erfarede Suenson Dybbøls Fald, og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 14. Model af Monitoren ROLF KRAKE
(Fot. Orlogsværftets Modelsamling).

da den engelske Guvernør paa Helgoland den 21. April mente at vide, at ogsaa Als var erobret, frygtede han, at Situationen i danske Farvande var en saadan, at Eskadrens Nærværelse kunde være ønskelig, hvorfor han afgik til Kristianssand for at faa direkte Telegraf-Forbindelse med Marineministeriet.

I Kristianssand beordredes han til at ombytte Korvetten DAGMAR med Fregatten JYLLAND, der var under Vejs, og derefter atter gaa til Helgolandsbugten for at møde Østrigerne. Den 8. Maj var Suenson tilbage paa sin Station, konfererede med Kaptajnløjtnant Hammer og erfarede af den engelske Fregat AURORA, at Østrigerne var ankommet.

Efter at have forenet sig med de preussiske Kanonbaade ved Texel var den østrigske Eskadre ankommet til Cuxhafen den 4. Maj. Efter en Rekognoscering i Farvandet var Tegetthoff den 9. Maj vendt tilbage til Cuxhafen for at fylde Kul, men da han her erfarede den danske Eskadres Ankomst til Helgoland, stod han straks igen til Søs for at møde den.

De to Styrker, der kom til at staa over for hinanden havde følgende Sammensætning:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Dansk

Fregatten	NIELS JUEL	12 riflede	Kanoner
		30 glatløbede	»
»	JYLLAND ..	12 riflede	»
		32 glatløbede	»
Korvetten	HEJMDAL ..	2 riflede	»
		14 glatløbede	»
		26 riflede	Kanoner
		76 glatløbede	»

Ialt .102 Kanoner

Østrigsk-preussisk

Fregatten	SCHWARTZENBERG	4 riflede	Kanoner
		46 glatløbede	»
»	RADETZKY	3 riflede	»
		28 glatløbede	»
Kanonbaaden	ADLER	2 riflede	»
		2 glatløbede	»
»	BASILISK	2 riflede	»
		1 glatløbet	»
»	BLITZ	2 riflede	»
		1 glatløbet	»
		13 riflede	Kanoner
		78 glatløbede	»

Ialt .91 Kanoner

Det østrigske riflede Skyts var, i Modsætning til vort, Bagladeskyts, og da det var anvendeligt til begge Sider, havde de 49 Kanoner i hver Bredside mod vore 51. Da deres Kanoner gennemgaaende var større, var Projektilvægten af deres Bredside 1504 kg mod vor 1251 kg.

Slaget ved Helgoland den 9. Maj 1864.

Den danske Eskadre kom Nord fra for Sejl, da der omtrent Kl. 10 observeredes Røg i SSV. Der blev givet Signal til at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sætte Dampen op, beslaa Sejl, tage Bramræer og Læsejlsspir til Dæks og derefter lade Mandskabet skaffe. Da de to Eskadrer Kl. ca. 12 havde faaet hinanden vel i Sigte blev der slaaet »Klart Skib« og signaleret »Følg den kommanderende i tæt sluttet Kølvandsorden« med 8 Knobs Fart. Østrigerne kom Nord paa i Frontorden, men overgik kort inden Mødet ogsaa til »Kølvandsorden, naturlig Orden«. Vinden var OSO, Styrke 2. Kl. ca. 13¾ aabnede SCHWARTZENBERG Ilden med sine Bagladekanoner paa 3700 Meter. Den danske Eskadre svarede først betydelig senere. Tegetthoff holdt kort Tid en noget østlig Kurs som for at løbe foran om vor Linie, men da Suenson svarede med ogsaa at dreje noget Øst over, gik Tegetthoff tilbage til modsat Kurs af vor. Da Eskadrerne begyndte at passere hinanden drejede Suenson jævnt Styrbord over for at nærme sig Kanonbaadene, der var noget tilbage og holdt sig vestligere. Da Eskadrerne havde passeret hinanden, drejede Tegetthoff imidlertid Styrbord over til modsat Kurs, idet han samtidig løb forbi RADETZKY og derved beholdt Føringen af sin Linie. Under

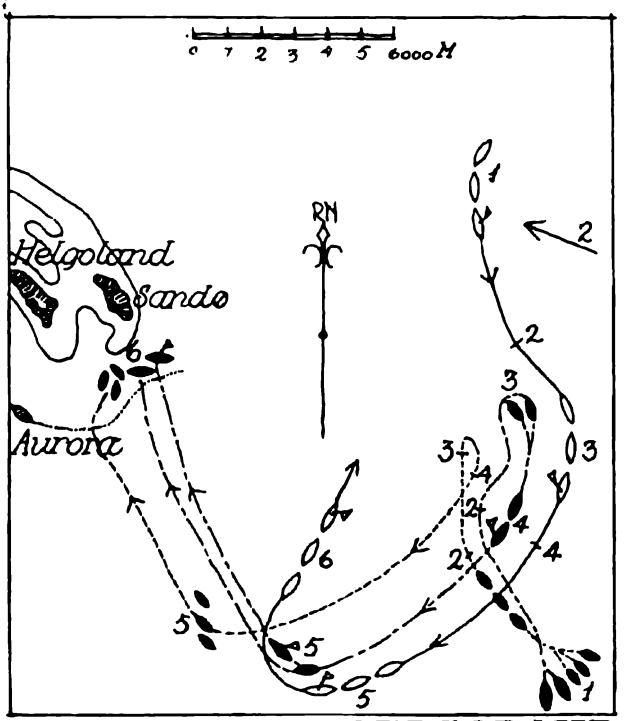

KAMPEN VED HELGOLAND

9-5-1864

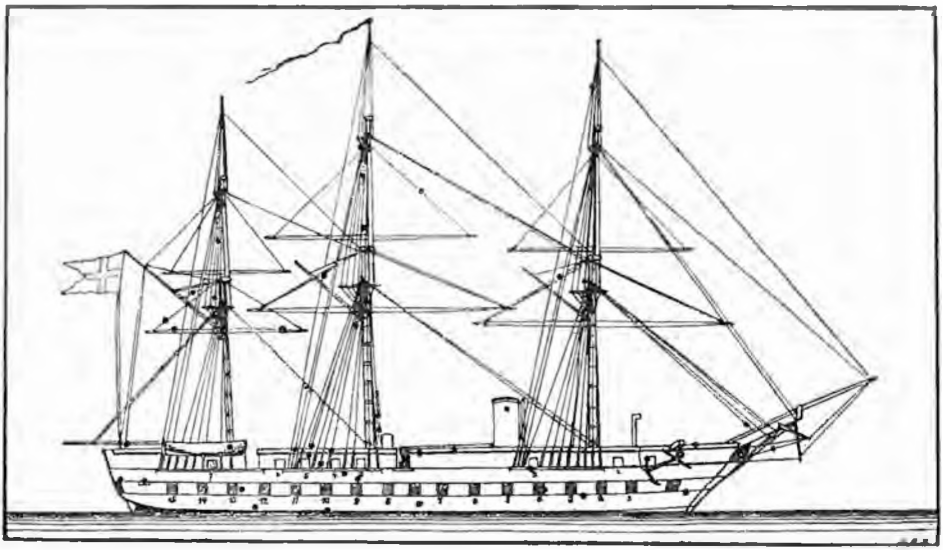

Fig. 15. Træffere paa Fregatten JYLLAND, det haardest ramte danske Skib. (Efter »Dannebrog« 1884).

Drejet havde den danske Eskadre Held til at give de østrigske Skibe vel rettede langskibs Salver.

Da Tegetthoff var kommet paa Kurs, var Afstanden faldet til ca. 900 Meter, og da Suenson fortsatte med at dreje langsomt Styrbord over, mindskedes den efterhaanden, saa at den ved Kampens Slutning kun var ca. 400 Meter. De to Standerskibe beskød hinanden, medens JYLLAND og HEJMDAL beskød RADETZKY. Da de preussiske Kanonbaade holdt sig paa stor Afstand, vandt de danske Skibe hurtigt Ildoverlegenhed, navnlig var NIELS JUEL heldig. To Gange udbrød der i SCHWARTZENBERG Ild, som kun med Møje dæmpedes.

Kl. ca. 15½ sprang en Granat i SCHARTZENBERG's beslaaede Foremærssejl og snart stod hele Fortoppen i Flammer. Maskinpumpen var ødelagt, og da den var den eneste Pumpe, der kunde sprøjte saa højt, kunde Ilden ikke bekæmpes med Virkning. Dermed var Kampens Vendepunkt indtraadt. Tegetthoff gav Ordre til at holde af for Vinden imod Helgoland, og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

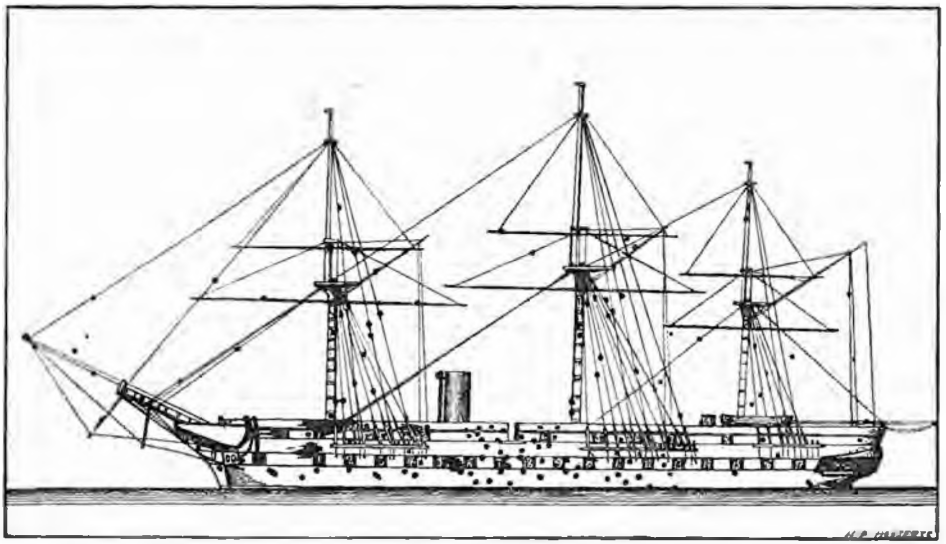

Fig. 16. Træffere paa Fregatten SCHWARTZENBERG, det haardest ramte fjentlige Skib. (Efter »Dannebrog« 1884).

RADETZKY løb agten om det brændende Skib og søgte ved at holde sig paa dets Laaring at dække det.

Suenson gav straks Ordre til 8 Stregers Drej for at forfølge Fjenden i Frontorden, men da Manøvren skulde begynde, skete det Uheld, at JYLLAND, der var det hurtigste af Skibene, fik sine Styregrejer skudt over. Reparationen tog kun kort Tid, men det var nok til at give Fjenden et Forspring, der frelste ham.

Forfølgelsen fortsattes, indtil det neutrale Territorium ved Helgoland Kl. 16½ var naaet. Den engelske Fregat AURORA løb da imellem de kæmpende, og Skydningen ophørte. Østrigerne og Preusserne ankrede under Land, og ved at kappe SCHWARTZENBERG's Undermast begrænsedes Ilden til dens Fortop, der brændte helt.

Den danske Eskadre var efter Kampens Ophør drejet NO over og observerede en Times Tid Fjenden, hvorefter Suenson gik til Smaldyb for at træffe Aftale med Hammer om de saaredes Udskibning m. m. Heraf benyttede Tegetthoff sig til Kl. 22½ at lette og med blændede Lanterner og Lys at staa mod Cux-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hafen, saa at Fjenden var borte, da den danske Eskadre kom tilbage. Kl. ca. 03 om Natten kom en Baad ud til NIELS JUEL med Depecher, hvoriblandt var en Ordre fra Marineministeriet om Eskadrens Afgang til Norge paa Grund af forventet Vaabenhvile. Ordren var afsendt uden Ministeriets Kendskab til Slaget, men da Fjenden dog var undsluppet, afsejlede Suenson den 11. Maj Kl. 09 over Kristianssand, hvor døde begravedes og saarede bragtes i Land, til København.

Vore Tab var 14 døde og 55 saarede. Østrigerne havde 32 døde og 59 saarede. Preusserne havde ingen Tab.

Om Suensons Ledelse af selve Kampen er kun godt at sige. Ved sin stadige Drejen Styrbord over manøvrerede han sig ind paa Fjendens Forbindelseslinie til Elben, og han holdt fast paa sin Modstander og blev ved med at slaa, saa længe der var Mulighed derfor. Anderledes maa en Bedømmelse af hans Handlemaade efter Kampens Ophør imidlertid lyde.

Det store Maal for ethvert Søslag er Modstanderens fuldstændige Tilintetgørelse. Selve Slaget, hvor man manøvrerer mod hinanden, kan kun forberede Tilintetgørelsen, og Historien viser, at de fleste Slag ikke naaede ud over denne Forberedelse, fordi den defensive Søtaktik havde Midler til at forhale eller afbryde Kampen, indtil Situationen forandredes. Den svagere Part har altid paa Søen været langt mindre underlagt den stærkeres Vilje, end man paa Forhaand skulde tro. Det var Grunden til, at den dygtigste Admiral uanset Styrkeforholdet oftest kunde trække sig ud af en Kamp uden større Tab eller endog sejre mod betydelig Overmagt. Hvis Modstanderen derimod vendte sig til Flugt, forfulgte den dygtige Admiral haardt, vel vidende, at det var under denne og ikke under Slaget, at han kunde tilintetgøre Modstanderen og derved, hvis Tilintetgørelsen var ret fuldstændig, tilføje ham et Nederlag, der kunde faa Indflydelse paa hele den fjendtlige Flaades Moral. Englands største Admiral, Nelson, udtalte derfor: »Jeg kunde aldrig anse en Dag for vel tilendebragt, selv om

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

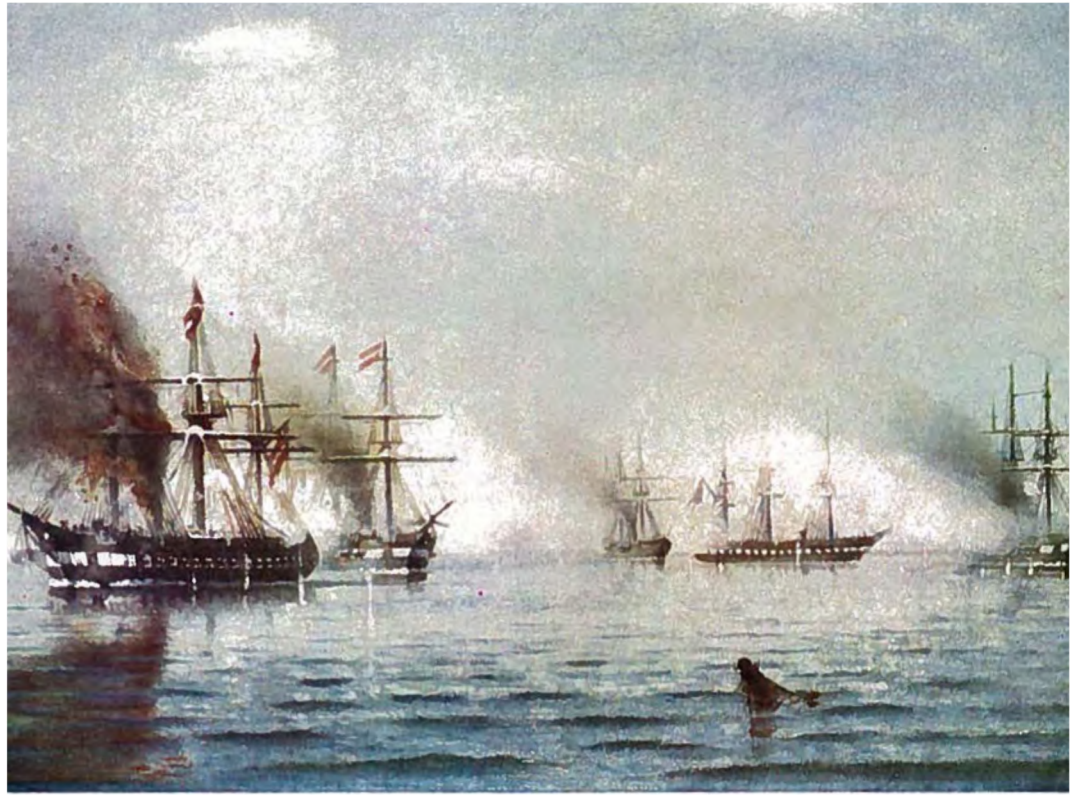

Slaget ved Helgoland. Efter Søofficersforeningens Maleri af Søløjtnant H. J. Marcher,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

der var taget mange fjendtlige Skibe, hvis blot eet var undsluppet, som der havde været Mulighed for at tage.«

Disse Overvejelser gælder selvsagt saavel for det største Søslag som for den mindste Søkamp, og om Slaget ved Helgoland maa da siges:

Naar Suensons Modstander havde vendt Kampen Ryggen og var tyet ind paa neutralt Territorium, burde Suenson have betragtet sin Sejr og Fjendens Flugt som Indledning til at naa det endelige Maal, Tilintetgørelsen. Han burde derfor have holdt gaaende kampklar i Sigte af Fjenden, hvilket kunde være gjort i de korte lyse Majnætter. Jo længere Fjenden havde tøvet med at løbe ud, jo mere vilde Suensons blokerende Eskadre erfaringsmæssigt have virket nedbrydende paa de blokeredes Moral og have hævet egne Besætningers Selvtillid. Tegetthoffs Afgang om Natten med slukkede Lys viser, at han ikke turde haabe paa heldigt Udfald af fortsat Kamp, og meget taler da ogsaa for, at Suenson ved at blive og optage Kampen kunde have forvandlet sin blotte Sejr til et afgørende Nederlag for Fjenden. Dette kunde have betydet meget for Stemningen i den østrigske Flaade, der var under Vejs, og for den østrigske Regering. Desuden vilde Tilintetgørelsen af Tegetthoffs Eskadre have givet os en bedre Baggrund for Forhandlingerne under den faa Dage efter indtraadte Vaabenstilstand, og den kunde have afværget det danske Folks senere Frygt for, at vor Flaade ikke skulde kunne bevare Søherredømmet over for den østrigske Flaade.

Den 12. Maj sluttedes Vaabenstilstand for en Maaned paa lignende Betingelser som under Treaarskrigen, nemlig at Hærene skulde beholde de Stillinger, de havde, medens vor Flaade skulde opgive Blokaden, altsaa rømme sine Stillinger. Det militære Tryk, som udøvedes paa os gennem Besættelsen af hele Jylland, fortsattes derfor, hvorimod vort Tryk paa Tyskland gennem Blokaden ophørte. Tilmed fastsattes senere ved Overenskomst mellem de to Hær-Overkommandoer en Neutralisering af Als Sund og Fjord samt Lillebælt overalt, hvor Bredden var mindre end

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

½ Mil (2 Sømil), saaledes at Krigsskibe og bevæbnede Militære udelukkedes fra at befare dem. Rent bortset fra det ejendommelige i, at vor Hærs Overkommando sluttede Overenskomst om at forbyde vor Flaade Adgang til visse Farvande, var denne Overenskomst til afgjort Skade for den danske Hær, idet Fjenden derved fik fri Adgang til langs Kysten at samle Baadmateriel til Overgang.

Krigsministeriet benyttede Vaabenhvilen til at hjemsende tre Aargange Soldater, hvilket fik Hærens Overkommando til at spørge, om det maatte ventes, at Krigen vilde blive genoptaget efter Vaabenhvilen. I øvrigt blev Tropper trukket fra Als til Fyn, hvor største Delen af vor Hær samledes, og Als havde ved Krigens Genoptagelse kun en Besætning paa ca. 12000 Mand.

I den danske Generalstabs Værk staar:» I Virkeligheden var Overkommandoen lige saa fuldt som Regeringen mest til Sinds at opgive Forsvaret af Als, men veg tilbage for at fatte Beslutning herom, og dog vilde en Rømning af Øen have været at foretrække frem for et Forsvar med utilstrækkelige Kræfter — —.« Hærens Overkommando, der stod med største Delen af Hæren paa Fyen, nægtede imidlertid at afgive flere Tropper til Als, idet den i en Skrivelse af 5. Juni udtalte, at »Fyn maatte anses for mest truet — —.« Alle de ledende var altsaa klar over, at det var uden Betydning at holde Als, men af politiske Grunde undlod man at rømme Øen frivilligt og lod en utilstrækkelig Styrke blive staaende paa den. Desuden lod man Styrken Nord for Limfjorden til ingen Nytte forblive der. Den skulde nemlig ikke foretage Fremstød, og Tyskerne interesserede sig ikke for den.

Efter at vor Flaade var trukket tilbage fra Blokade-Stationerne og fra Bevogtningen ved Als og i Lille Bælt, afgik de fleste af dens Skibe til København, hvor Reparationer foretoges og Forsyninger kompletteredes, men ved Meddelelsen om, at den foran nævnte østrigske Hovedstyrke under Kontreadmiral Wüllerstorff-Urbair var afgaaet fra Pola i Østrig paa Vej til Danmark, maatte man gøre klar til at møde den.

Marineministeriet gav derfor Ordre til, at alle større Skibe

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

underlagdes Kontreadmiral van Dockums Kommando for at samarbejdes til en Flaade. I Begyndelsen af Juni Maaned samledes da i Bæltsøen den største Flaade, Danmark havde forenet siden 1807. Den bestod af Panserfregatten DANNEBROG, Monitoren ROLF KRAKE, Panserskonnerten ABSALON, Skruelinieskibet SKJOLD, Skruefregatterne JYLLAND og SJÆLLAND, med van Dockums Admiralsflag, NIELS JUEL, med Suensons Stander, og TORDENSKJOLD, Skruekorvetterne DAGMAR, HEJMDAL og THOR, Skrueskonnerterne FYLLA og DIANA samt Hjuldamperne HOLGER DANSKE og HEKLA, ialt 15 Skibe med 233 Kanoner. Flaaden tog den 15. Juni Station ved Langeland og foretog hver Dag alle Slags taktiske Øvelser og Evolutioner.

Fig. 17. E. Suenson paa Kommandobroen. Efter Maleri af Otto Bache. (Fot. Frederiksborgmuseet).

Imidlertid var Vaabenstilstanden blevet forlænget til den 25. Juni medregnet, men Forhandlingerne førte dog ikke til Resultat, og Krigen genoptoges.

Den preussiske Hærledelse havde besluttet at begynde Fjendtlighederne med et Angreb paa Als, og Udførelsen var oprindelig fastsat til samme Dag, hvor Vaabenhvilen ophørte, nemlig den 26. Juni, hvor man regnede, at ROLF KRAKE endnu ikke vilde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

være paa sin Station. Da det imidlertid ikke lykkedes at blive færdig med Forberedelserne, udsattes Angrebet til Natten mellem den 28. og 29. Juni.

Inden Vaabenhvilens Udløb, den 25. Juni, var vor Flaades Skibe paa deres Stationer, undtagen ROLF KRAKE, der først ankom til Augustenborg Fjord den 27. Juni og derfor vilde være kommet for sent, hvis den oprindelige planlagte Dato for Overgangen var blevet fastholdt. Eskadren ved Als var i øvrigt efter Krigsministeriets Anmodning til Marineministeriet faa Dage forinden blevet svækket ved Afgivelse af Panserskonnerten ESBERN SNARE og Dampskibet GEJSER til Støtte for Hæren andet Steds. Hærens Overkommando havde endda ved Telegram af 26. Juni ogsaa anmodet om ROLF KRAKE's Afgivelse til Bevogtning af Fænø Sund.

Fig. 18. Medaille slaaet 25 Aar efter Slaget ved Helgoland. (Fot. Nationalmuseets Møntsamling).

Vor Hær havde haft et Fjerdingaar til Overvejelser om, hvorledes en Overgang til Als vilde blive udført og kunde imødegaas. Mellem den kommanderende paa Als, General Steinmann, og Eskadrechefen, Orlogskaptajn Muxoll, havde Konferencer fundet Sted den 2. Maj og 21. Juni om Eskadrens Medvirken i Forsvaret. Af General Steinmanns Optegnelser fra den første Konference fremgaar, at Eskadrechefen »fuldstændig *garanterer* mod ethvert Landgangsforsøg paa den søndre, østre og nordre Kyst fra Sønderskovens vestre Udkant til Hellesøgaard Færgegaard, og paa Strækningen herfra til Storskovens nordre Udkant imod, at nogen betydeligere Landsætning af Tropper, vel højst 200 à 300 Mand, vil kunne finde Sted. Tillige forventer Divisionen, at intet af Krigsskibene vil forlade sin Station før i det yderste Øjeblik, og *navnlig at de saavel fra Høruphav som fra Augustenborg Fjord soutenere det retirerende Armekorps Flanker saa længe som vel muligt*, — og at, naar det har udført sit Tilbagetog til Kegenæs

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

— da Forsvaret af Draget til Halvøen souteneres fra Søen«. Desuden udtaltes, at Divisionen vilde faa Brug for Marinens Assistance ved Optagelse af mindre, forsprængte Afdelinger fra Kjær Halvø og eventuelt Tropperne fra Nordlandet. Konferencen den 21. Juni bekræftede denne Aftale samt Aftalen om Skibenes Placering, idet Muxoll dog tog et vist Forbehold paa Grund af Eskadrens Formindskelse med de to foran nævnte Skibe, uden at han dog udtrykkelig tog »Garantien« tilbage.

Fig. 19. Medaille slaaet 50 Aar efter Slaget ved Helgoland. (Fot. Nationalmuseets Møntsamling).

Til Sikring af Als Fjord var en Rokanonbaad stationeret i Sandvig, en Rokanonbaad ved Hardeshøj Færgebro, Skruekanonbaaden WILLEMOES, Hjuldamperen HERTHA og to Rokanonbaade i Stegsvig samt ROLF KRAKE i Augustenborg Fjord.

Sønden for Als Sund var Sejllinieskibet FREDERIK VI stationeret ved Kegenæs og havde afgivet Kanoner og Mandskab til et Batteri paa Draget.

Naar Eskadrechefen tog Afstand fra at lade ROLF KRAKE, der var det eneste dertil egnede Skib optræde i Als Sund, var Aarsagerne følgende: Maalt paa et Generalstabskort, hvor alt Vand var blaat, var Sundets Bredde ved Arnkilsøre ganske vist 700 Meter og ved Sønderborg ca. 200 Meter, men maalt paa et Søkort var selve Sejlløbet kun henholdsvis ca. 250 og ca. 80 Meter bredt. ROLF KRAKE's Drejningscirkel med 6 Knob var ca. 300 Meter, saa at det ikke kunde vende i Sundet uden Hjælp af et Anker eller ved at bakke. Naar Skibet under en saadan langsom Drejning laa næsten stille, frygtede man Entring af det kun 1 Meter høje Dæk. (Den tyske Generalstabschef Moltke regnede i øvrigt ogsaa hermed.) Det vilde være vanskeligt at navigere under Kamp i det smalle Sund dels paa Grund af Krudtrøg og dels, fordi Kommandotaarnet stod agten for Kanontaarnet og kun gav Udsigt fra ca. 1 Streg paa hver Side af ret for. Sejlads gennem Sundet for at vende Sønden for Sønderborg og tilbage

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

igen kunde ikke gøres under tre Timer. Man vidste, at Inginiørerne havde udlagt Miner i Sundet men ikke hvor, og man frygtede for tysk Udlægning af Fiskenet som i Vemmingbund. Under al Færden i Sundet vilde Skibet til Stadighed være udsat for Beskydning paa klods Hold fra en Snes svære riflede Kanoner og havde her over for kun sine 4 glatløbede svære Kanoner.

I Overensstemmelse med Aftalerne gik Ordren til ROLF KRAKE's Chef, Orlogskaptajn Rothe, ud paa 1) at bevogte Als Fjord og den nordlige Indgang til Als Sund mod Overgang, 2) at soutenere det retirerende Armekorps Flanke fra Augustenborg Fjord og 3) at optage forsprængte danske Afdelinger af Hæren, navnlig 2 Bataillioner, der stod paa Nordlandet. Paa Grund af de preussiske Batterier med 24-pundigt riflet Skyts paa Snogbækhage kunde ROLF KRAKE ikke til Stadighed opholde sig ved Arnkilsøre, og den ankrede derfor om Natten ca. 2½ Sømil længere inde i Augustenborg Fjord. Denne Ankerplads var Generalen gjort bekendt med og havde godkendt, idet han ventede Angrebet indledet med voldsom Beskydning og Broslagning, saa at ROLF KRAKE kunde blive alarmeret den halve Time inden Overgangen, som det vilde tage den at lette Ankret og naa frem til Sundets Indløb. Efter at en Lyttebaad var blevet opsnappet af Fjenden, havde Eskadrechefen forbudt Anvendelse af saadanne, og Skibet holdt sig derefter om Natten underrettet ved et armeret Fartøj paa Patrouille ved Indløbet til Als Sund.

Paa tysk Side havde man observeret, hvor Skibet ankrede for Natten. Man havde opgivet at foretage en Overgang over Als Fjord til Nordlandet, fordi ROLF KRAKE her kunde naa at gribe ind, og havde valgt at gaa over Als Sund, hvor man regnede, at det ikke kunde manøvrere og derfor ikke kunde trænge ind.

Natten mellem den 28. og 29. Juni vendte Patrouillefartøjet Kl. 02 tilbage til ROLF KRAKE. Samtidig hørtes stærk Skydning, og kort efter tændtes Bavnerne, der var Signal for Angreb. Skibet, der laa paa kort Varsel, kom hurtigt let, og omtrent Kl. 02¾ var det ved Arnkilsøre og havde Sundet aabent. Med 160 Fartøjer havde Preusserne da Kl. 02.10 oversat et første Hold

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 20. Suenson Ankomst til København efter Slaget ved Helgoland.
(Fot. Det kgl. Bibliotek).

paa 2800 Mand, Kl. ca. 02½ andet Hold, og ved ROLF KRAKE's Ankomst var tredie Hold under Overførsel, saa at Sundet var fuldt af Baade. Den aabnede straks Skydning med Skraasække og Granater, hvorved Sundet i Løbet af kort Tid blev fuldstændig renset for Baade, og al Troppeoverførsel var standset. ROLF KRAKE, der blev beskudt af Batterierne paa Snogebækshage, forblev ud for Mundingen af Sundet til Kl. 03½, hvorefter det, følgende anden Del af sin Ordre, afgik til Augustenborg Fjord.

Da Sundet fortsat forblev rent for Baade i de tre Kvarter, han opholdt sig dér, havde Rothe nemlig staaet over for Overvejelser om, hvad han nu skulde gøre. Han havde ingen Underretning faaet om de danske Troppers Opstilling eller om, hvorledes de vilde forholde sig over for de forskellige Eventualiteter. Han havde ingen Forbindelse med de kommanderende i Land. Inde paa Arnkilsøre var Skydningen ophørt og trak sig stadig sydligere og længere ind paa Øen. Han vidste, at der stod ca.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

10.000 danske Soldater mellem Ulkebøl og Als Sund og kunde ikke antage, at de lod sig kaste ud af deres Stillinger af 2800 Mand Fodfolk, der 20 Minutter senere blev forstærket med et lignende Antal, men antog, at en betydelig Styrke var blevet overført i den halve Time, der var gaaet, inden han kom til Stede, idet han havde set det betydelige Fartøjsmateriel, Preusserne havde haft til Raadighed i den nordlige Del af Sundet. Her havde hans Kanoner, der rakte 2200 Meter, ganske vist standset Overgangen, men han vidste ikke, om der ogsaa fandt Overgang Sted sydligere, og om Broslagning til Overførelse af Artilleri var udført dér. Als-Kommandoen havde nemlig meddelt Flaadestyrken sin fejlagtige Opfattelse om, at Overgangen vilde blive udført ved Broslagning.

Rothes Instruks lød paa »ikke at forlade Stationen før i yderste Øjeblik«, men fordi Skydningen trak ind paa Øen, sluttede han, at Overgangen var lykkedes, og at vor Hær var paa Tilbagetog. Hvis det var Tilfældet, maatte han udføre anden Del af Instruksen: »navnlig at soutenere det retirerende Armekorps Flanker saa længe som muligt« fra Augustenborg Fjord. Dette var ogsaa en Kampopgave, saa at Valget for Chefen ikke stod imellem at blive eller trække sig tilbage, men om den ene eller den anden Kampopgave var den rette. Nu ved man, at Overgang ikke fandt Sted sydligere, og at Dirigeren af Tropper og Materiel til et sydligere Overgangspunkt i alt Fald vilde have hemmet videre Overførsel stærkt. Paa Basis heraf er det for længst fastslaaet, at han burde være blevet liggende, men den Gang syntes Afgørelsen tvivlsom for Rothe og hans Officerer.

Kl. 03½ besluttede han sig til at overgaa til Løsningen af den anden Del af sin Opgave, hvorfor han stod ned i Augustenborg Fjord og ved Fartøj søgte Forbindelse med Land for at faa at vide, hvor de danske Tropper stod. Fartøjet maatte imidlertid vende om, da det blev beskudt. Han maatte derfor formode, at han havde ventet for længe med at løse den anden af sine Kampopgaver, og stod Kl. ca. 04¾ atter ud af Augustenborg Fjord. Fra Stegsvig, der blev beskudt af to fjendtlige Batterier, hentede

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

han i to Vendinger først HERTHA og derefter WILLEMOES ud ved at fortøje dem paa den Side, der vendte fra Fjenden, hvorefter han gik til Broen ved Nørreløkke for at udføre den sidste af sine Opgaver, nemlig at tage eventuelt forsprængte Afdelinger af Hæren om Bord.

Fig. 21. S. Lund. Chef for Korvetten HEIMDAL i 1864. (Efter Stik i Søofficersforeningen).

Imidlertid havde de danske Tropper trukket sig tilbage over Draget til Kegenæs, hvorfra de den 29. og 30. Juni af Søtransportvæsnet og Flaadens Skibe førtes til Fyn.

Tabet af Als betød intet for Krigens Gang. Det var som nævnt udelukkende af politiske Grunde, at den ikke var blevet rømmet under Vaabenhvilen, men Tabet af Øen faa Dage efter Krigens Genoptagelse gjorde nu et stærkt Indtryk paa hele Folkestemningen. De skarpeste Domme fældedes baade i Pressen og i Rigsdagen. Navnlig vendte den offentlige Mening sig mod ROLF KRAKE, idet man gik ud fra, at da Als var en Ø, var det Marinens Sag at forsvare den. Baade Eskadrechefen og ROLF KRAKE's Chef forlangte derfor deres Sag undersøgt ved Krigsret. Denne maatte ved sin Kendelse af 8/1 1867 helt frikende Rothe, medens Eskadrechefen for en ligegyldig Omstændighed blev idømt 1 Maaneds Fæstningsarrest. Henset til den sidste Dom kan man

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kun være glad ved, at ingen andre af de indblandede begærede deres Forhold undersøgt, thi hvis taktiske, strategiske eller politiske Fejlskøn skulde straffes, maatte baade Ministrene, Hærens Overkommando og Als-Kommandoens Chef være blevet dømt.

Der bestod et daarligt Forhold mellem de to højestkommanderende for Flaade og Hær ved Als. Dette var til Dels fremkaldt ved Generalens Krav om, at Eskadrechefen skulde underlægges ham, og at dette Krav som foran nævnt ikke var for bedre at kunne udnytte hans Fagkundskaber men for at kunne tilsidesætte dem. Men naar det var Hensigten, havde det saa ikke været bedre helt at stryge Eskadrechefen end blot at sætte ham til at skulle ekspedere uheldige Ordrer videre? Hvad det kunde føre til, havde vi set ved Eckernførde-Affæren i 1849.

Hvad kunde Generalen i det her foreliggende Tilfælde have gjort yderligere, hvis Eskadrechefen havde været ham underlagt? Muxoll havde Ordre til at imødekomme hans Ønsker, og det gjorde han i alt væsentligt. Den taktiske Fordeling af Skibene ved Als var i nøje Overensstemmelse med Generalens Ønsker. Selv ROLF KRAKE's Ankerplads var ham meddelt, og han havde godkendt den. Hvad Dispositionerne inden Kampen angaar, havde han altsaa næppe forandret noget.

Kunde han da have forandret noget under selve Kampen? Rothes Fejlskøn vilde ogsaa have fundet Sted, selv om ROLF KRAKE havde været ham underlagt. Paa det afgørende Tidspunkt, Kl. 03—03½, havde Generalen ikke engang Forbindelse med sine egne Tropper ved Arnkilsøre, og han kunde da endnu mindre skaffe sig Forbindelse med Skibet for at sætte Chefen ind i Situationen eller give ham nye Ordrer. Man har ment, at han forud vilde have givet Chefen Ordre til at løbe ind i Sundet; men vilde det have forandret noget til det bedre? Sundet var jo tomt for Baade, medens Skibet laa ved Indløbet. Ved at sende Skibet ind i Sundet vilde han have underkendt Marinens Skøn; dette Skøn kunde være forkert, men det er dog ganske interessant at konstatere, at den preussiske Generalstabschef, General Moltke, havde skønnet paa samme Maade og derved vist større Forstaaelse

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 22. Model af Fregatten NIELS JUEL. (Fot. Orlogsværftets Modelsamling).

for Søen end den danske Kommandant paa en Ø i et Øland. Moltke regnede nemlig ikke med Skibets Optræden i Als Sund ud fra de samme Grunde, som vore Søofficerer fremsatte.

Betingelsen for godt Samarbejde er ikke Tvang mod den ene Part ved Underlægning, men at de Mænd, der skal samarbejde, ogsaa kan og vil det. Naar Fædrelandet er i Fare, maa alle personlige Hensyn træde tilbage, og alle maa samarbejde. Naar to høje Chefer, i dette Tilfælde Steinmann og Muxoll, ikke kunde samarbejde i Farens Stund, viste det hos dem begge et Brist i Karakter og dansk Sindelag, der gjorde dem uegnede til Posterne. De burde da begge have været fjernet og erstattet med bedre danske Mænd, der ikke spildte Tiden med Kompetence-Stridigheder men benyttede den til at finde Udveje. De Ting, de her kunde have drøftet, var Signal-Forbindelse mellem ROLF KRAKE og Land, en improviseret Fyrlinie, saa at Skibet havde kunnet holde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gaaende i Mundingen af Augustenborg Fjord om Natten, hvorved Tiden for dets Indgriben vilde være blevet forkortet o. l. I Stedet herfor krævede Generalen en »Garanti«, der selvsagt ingen Værdi kunde have, selv om det som et Kuriosium kan paapeges, at Overgangen ganske overvejende fandt Sted paa det fra »Garantien« undtagne Omraade.

Efter at Tropperne fra Als den 30. Juni alle var overført til Fyn, beordredes ogsaa Tropperne Nord for Limfjorden til at rømme Vendsyssel. Den 10. Juli om Aftenen indskibedes de sidste af disse Tropper i Frederikshavn og overførtes til Fyn.

Hæren var derefter for første Gang siden Dannevirkes Rømning atter koncentreret. Lille Bælts Bevogtning var forøget med de fra Als's Bevogtning frigjorte Skibe og Baade, og Eskadrechefen (Muxoll) havde taget Station i Faaborg men flyttede senere til Assens. Blokaden af den preussiske Østersø-Eskadre og af Tysklands Østersøkyst opretholdtes stadig, og Suensons Eskadre, bestaaende af NIELS JUEL og DANNEBROG, krydsede i det nordlige Kattegat.

Flaaden bevogtende Lille Bælt og Hæren samlet paa Fyn til at imødegaa Landgangs-Forsøg var en Situation, vi kendte fra mange tidligere Krige, som det var lykkedes os at føre heldigt til Ende. De tidligere Gange var Grundlaget for vor Stilling ligesom i 1864 et absolut Søherredømme fra Skagen til Østersøen.

Med Preussens Krigsskibe og Havne blokeret maatte et Landgangs-Foretagende over Søen mod vore Øer anses for udelukket. Lille Bælt havde tidligere dannet Bolværk for Fjenders videre Fremtrængen, og ogsaa nu var en Overgang over Lille Bælt, der paa sit smalleste Sted er ca. ½ Sømil bredt, noget helt andet end over det smalle Als Sund, navnlig henset til Skydevaabnenes daværende Rækning.

At vore Modstandere ogsaa følte deres Mangel paa Evne til videre Fremtrængen, fremgik af Moltkes mange Planer til Krigens Videreførelse og det fælles Træk, der kendetegnede dem alle, nemlig at de krævede et vist Søherredømme, hvilket kun var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

muligt at skaffe, hvis den østrigske Flaade kunde tilkæmpe sig det.

Her stillede sig imidlertid to Ting i Vejen.

For det første kunde den Flaadestyrke, Østrig havde sendt her op, ikke regnes for stærkere end den danske, og selv om Østrigerne var vel uddannet af den danske Kommandør Dahlerup,

Fig. 23. 12-pundig Metalkanon fra Fregatten JYLLAND 1864. (Fot. Søartilleriet).

havde det dog ved Helgoland vist sig, at vore Folk var fuldt paa Højde med dem, skønt Østrigerne førtes af den senere saa berømte Tegetthoff. Hvis man tog vor Historie og Slaget ved Helgoland som Maal, kunde det ikke ventes, at Østrigerne vilde have Evne til at besejre vor Flaade.

For det andet modsatte Englænderne sig, at den østrigske Flaadestyrke stod Skagen ind, og dette engelske Krav turde den østrigske Regering næppe sætte sig ud over.

Vi havde Herredømmet i vore Farvande, og vi maatte altsaa efter al menneskelig Beregning vente at bevare det. At Krigen ved de fjendtlige Hæres Standsning trak i Langdrag, havde i alle tidligere Krige været til Fordel for os, idet vor Blokade af Fjenden da fik Tid til at virke.

Vi kan fastslaa, 1) at vi efter Tabet af Als stod i en kendt

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Situation, 2) at Fjenden ikke mere kunde ventes med Held at kunne tage Initiativet, 3) at Initiativet derfor maatte overgaa til os, og 4) at Tiden gennem Blokaden vilde virke til Gunst for os.

Vore Modstandere havde kort sagt naaet alt, hvad der foreløbigt var dem muligt. Deres sejrrige Operationer var sluttet, og de stod over for Vanskeligheder, der gennem hele vor Historie havde vist sig ret uovervindelige. Omvendt stod vi endelig med Hæren samlet og med Flaaden beredt til at løse de Opgaver, den altid tidligere havde kunnet løse, nemlig Hindring af Overgang til Øerne. Desuden havde vi nu frit Initiativ til Angreb, naar og hvor vi vilde. Vi stod altsaa militært stærkere end før.

Naar Krigen blev opgivet netop paa det Tidspunkt, skyldtes det derfor ikke den militære Situation, thi den var bedret; men allerede Rømningen af Dannevirke havde virket ophidsende paa Folkestemningen, og Ministeriet, der havde givet den kommanderende General fri Hænder over for en eventuel Rømning, lod ham efter Rømningen være Syndebuk og afskedigede ham. Efter Tabet af Als skiftede man atter General. Krigsministeren, der stadig havde blandet sig i Hærførelsen havde man allerede skiftet een Gang. Alle disse Skiftninger kunde dog ikke dække over, at det ikke var Hærens eller Flaadens Førelse der var noget galt med, men at det var Krigens Ledelse som Helhed, Strategien, som det var Regeringens Sag at lede, der var over al Maade slet. Den havde overhovedet ingen Plan til at naa Krigens Maal, Folket kunde ikke undgaa at føle, at Krigens Begivenheder stadig kom bag paa Regeringen, og den offentlige Mening med Pressen i Spidsen mistede ganske Besindelsen ved Tabet af Als. Man frygtede, at den næste Overraskelse vilde blive, at Østrigerne trods alt vilde staa Skagen ind, og at Krigen derved vilde komme ogsaa Hovedstaden ind paa Livet. Man glemte Historien, der viste, at den danske Flaade praktisk talt aldrig havde tabt en Krig, og at Helgoland, det eneste Lyspunkt i den sørgelige Krig, tydede paa, at dens Mænd stadig var Fædrenes værdige Sønner.

Den preussiske General Moltke skrev herom: »Saa længe de politiske Magthavere i København følte sig i fuldkommen Sikker-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hed, krævede de, at Hæren skulde yde Modstand mod enhver Overmagt, at den skulde udholde de største Anstrengelser og Fare for Tilintetgørelse. De lod sig heller ikke paavirke af, at Jylland alene maatte lide under en fjendtlig Besættelse. Man kunde heri se en Karakterstyrke som hos det romerske Senat, da det bortsolgte de Agre, hvorpaa Brennus havde slaaet Lejr, hvis det danske Senat ikke fuldstændig havde tabt Modet, da det mente at maatte befrygte alvorlig Trusel mod Fyn og mod alle Øerne, hvis det skulde komme til Kamp om Søherredømmet«. — —

Fig. 24. C. E. v. Dockum. Efter Maleri af Aug. Schiøtt. (Fot. Frederiksborgmuseet).

Den offentlige Mening i København forlangte alt Forsvar koncentreret til Sjælland og tilraadede i øvrigt at slutte Fred. Selv den Del af Pressen, der hidtil havde været ivrigst stemt for Krigens Fortsættelse, gav nu Udtryk for disse Meninger. Her over for gav Politikerne efter. Allerede den 11. Juli faldt Ministeriet Monrad, og Ministeriet Bluhme, der straks søgte Fred, kom til Magten. Det maatte dog vente paa Vaabenstilstand til den 20., fordi Tyskerne først vilde have vore Vesterhavsøer erobret. De forsvaredes af Kaptajnløjtnant Hammer med nogle Kanonbaade, og Ministeriet lod dem bløde, mens det utaalmodigt ventede paa, at de havde forblødt sig.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Endnu den 18. Juli holdt den afgaaede Statsminister, Biskop Monrad, en Tale i Rigsraadet, hvor han fraraadede at slutte Fred. Han mindede om, at Berlin, Wien og Paris havde været i Fjendehaand, og at naar Hovedstaden var i Fjendehaand, maatte man slutte Fred for enhver Pris, men saa vidt var det dog ikke kommet. Derefter tilføjede han: » — — Jeg erkender, at der er et andet Punkt, hvor vi maa sige, at naar vi er kommet dertil, er vor Modstand unyttig, at da er Danmarks Riges Modstandskraft brudt, og det er: naar vor Flaade ej længere er Herre i vore Farvande; naar en fremmed Flaade er Herre der, saa tror jeg, at man, efter hele vor nationale Tilværelse og efter Folkets nuværende Tilstand, en Tilstand, hvor Selvvirksomhed og Selvkraft endnu ikke er traadt frem, saa maa modtage Fred for enhver Pris. Jeg tror ikke paa, at Fjendens Flaade vil vise sig i Østersøen, jeg tror ikke paa, at den vil komme ind i vore Farvande. Den Gang jeg forlod Magten, og det er jo ikke saa længe siden, lød alle Beretninger paa, at det ikke var sandsynligt, at den vilde gaa herind; men hvis den ogsaa skulde komme, saa lad den komme herind, derfor er vor Flaade dog ikke tilintetgjort, og

Fig. 25. Suenson Monument i Nyboder.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 26. Ejderstenen paa Sydmuren i Rensborg Fæstning angav det ældgamle danske Riges Sydgrænse med Ordene: »Ejderen, det tysk-romerske Riges Grænse«.
(Fot. Tøjhusmuseet).

der kan hænde meget i Farvande som vore, som er vanskelige at befare og især vanskelige for en fjendtlig Flaade at trænge ind i. Men det erkender jeg, at det vilde være unyttig Blodsudgydelse at fortsætte Krigen, naar vor Flaade ikke længere er Herre i vore Farvande; lad os *da* faa Fred for enhver Pris.«

Det var dog som talt for døve Øren. Frygt havde grebet Stemningen, og blandt de Mænd, den ny fri Forfatning havde bragt til Magten, var der ingen Førere, der kunde lede Stemningen ind i de rette Baner. Tværtimod lod de sig lede af Stemningen. Vor Historie og dens Lære til os var glemt. Hvilket andet Land vilde have opgivet Kampen efter at være gaaet tilbage til en saa stærk Stilling som Lille Bælt og med en endnu stærkere Stilling, Store Bælt, som Reserve?

Vort stærkeste Krigsmiddel, Blokaden, skulde have Tid til at virke, saa at der intet var opnaaet ved den i de to korte Perioder, den havde været etableret. En lang ubrudt Blokade kunde, som

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

selv de korte Blokader havde gjort i 1848—49, have bragt Uenighed mellem vore Fjender, og den kunde have bragt Indblanding fra neutrale Magter, der var os gunstigt stemt.

Fig. 27. Espingol fra 1864. (Fot. Søartilleriet).

Militært stod vi stærkt, da Freds-Underhandlingerne blev indledet, saa militært var Krigen ikke tabt. Men man er besejret, naar man selv føler sig besejret, og vore Politikere følte sig besejret og tabte Modet. Det var derfor Politikerne og ikke Militæret, der tabte Krigen i 1864.

Omvendt kan vi slutte, at med stærke Mænd ved Roret vilde Situationen, den Gang vi bad om Fred, ikke have været mere foruroligende end den saa tit havde været i vor Historie.

Under Krigen i 1864 muliggjorde vor Flaades Søherredømme Hærens Indsats, og Frygt for en fremmed Flaade førte os til Fredsslutning. Vor sidste Krig viste saaledes det samme, som alle tidligere Krige havde vist, nemlig at Sømagt — dansk og fremmed — havde afgørende Indflydelse paa vor Historie.

Den 30. Oktober 1864 sluttedes Fred i Wien paa Tysklands Betingelser.

I de dansk-tyske Krige evnede vi lige saa lidt som i mange tidligere Krige at opretholde et militært Grænseforsvar. De nationale Hære, hvormed vi kæmpede mod Tyskerne, blev dog ikke som de Lejehære, hvormed vi ofte tidligere havde kæmpet, løbet over Ende. De trak sig tilbage fra Stilling til Stilling og kæmpede med sejg Udholdenhed mod Overmagten.

Da den danske Sømagt under begge Krige havde praktisk talt ubestridt Søherredømme, fangede dens Virksomhed paa Søen kun ringe Interesse. Al Opmærksomhed droges naturligt mod Begivenhederne i Land og dermed mod de enkelte Afsnit af Flaadens

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Virke, hvor den skulde støtte Land-Operationer. Ved de Lejligheder, hvor den var heldig med denne Støtte, som ved Bov 1848 og Fredericia 1849, forblev den ofte uomtalt, medens de Tilfælde, hvor man ventede sig mere af den, end den kunde præstere, som ved Eckernførde og Als, fremhævedes.

Som tidligere nævnt er dog alle Angreb paa Land eller Deltagelse i saadanne som Regel kun Biforetagender for en Flaade, og da Skibe er den mest saarbare Part i Kamp mod Land, maa Hensynet til Sømagtens Hovedopgave være afgørende for, hvor meget den kan indlade sig paa Biforetagender. Sømagts Hovedopgave er at skabe og haandhæve Søherredømme, hvorved egne Forbindelser holdes aabne, medens Fjendens Forbindelser skades eller helt afbrydes.

Denne sin Hovedopgave opfyldte vor Flaade under de to Krige. Derved blev vore Øer holdt uden for Kamp-Zonen, og Landkrigen i Sønderjylland muliggjordes, samtidig med at Blokaden, naar og hvor den beordredes, afskar vor Modstanders Søforbindelser. Selv da vor Modstander ingen Flaade havde, var dansk Sømagt, vor Flaade, derfor det uundværlige Grundlag for vor Krigsførelse, saaledes som det ogsaa blev fremhævet af Statsminister Monrad.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

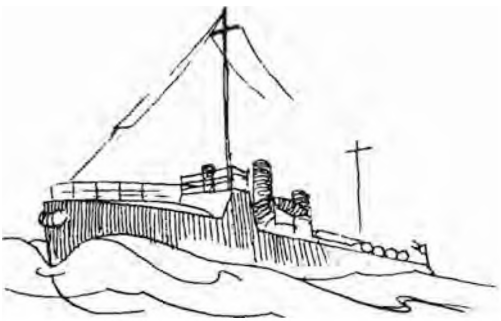

10. KAPITEL
TIDEN FRA 1864 TIL 1940

TIDEN FRA 1864 TIL 1914

Danmark var atter sønderlemmet. Sverige havde i 1658 taget de skaanske Provinser, og Norge var i 1814 blevet adskilt fra det danske Monarki. Nu var ogsaa Sønderjylland gaaet tabt.

De sidst afstaaede Landsdele havde saavel i Fladeindhold som i Indbyggerantal udgjort omtrent en Trediedel af vort Land. Mange nærede Tvivl om, at den resterende Del af Danmark paa ca. 40.000 km² med ca. 1,6 Mill. Indbyggere vilde have indre Styrke nok til at kunne fortsætte som selvstændig Stat. Tilmed nødvendiggjorde Adskillelsen, at en ny Grundlov blev gennemført, saa at vort politiske Liv maatte begynde med Strid herom.

Den ny »gennemsete Grundlov« blev vedtaget i 1866, og i 1867 nedsattes en Forsvarskommission bestaaende af 9 Officerer og 10 Rigsdagsmænd, der samme Aar afgav Betænkning. Den heraf følgende Hærlov blev vedtaget samme Efteraar, medens man for Flaadens Vedkommende nøjedes med i 1868 at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

indføre nogle Personel- og Uniforms-Forandringer, fordi man stod vaklende over for Udviklingen.

Det kunde vel forudses, at Trækrigsskibe helt vilde bortfalde, og at Panserskibe vilde afløse Linieskibe, men om selve Panserskibs-Typen kunde der endnu næres Tvivl. I de forskellige Lande byggede man dels Panserfregatter, dels Monitorer og dels søgaaende Panserskibe, der var forstørrede Monitorer. Desuden var man i Tvivl om Farten, idet der krævedes større Fart og Sødygtighed, hvis vor Flaade som hidtil skulde »kunne optræde med fuld Virkning paa ethvert Punkt af de os omgivende Farvande i Østersøen« og Nordsøen. Hvis man derimod vilde nøjes med »en snevrere Opgave«, nemlig vore egne Farvande, kunde »man i væsentlig Grad give Afkald paa Hurtighed og Sødygtighed« for at tilvejebringe den ønskede Artilleristyrke gennem Monitorer. Endelig var man i Tvivl om den rette Krydser-Type.

Man forudsaa den Gang et Opgør mellem Frankrig og Tyskland og haabede efter dette at genvinde Sønderjylland, men efter Resultatet af den fransk-tyske Krig i 1870 og det tyske Riges Dannelse under Preussens Førerskab maatte dette Haabs snarlige Gennemførelse skrinlægges. Hverdagens Arbejde maatte genoptages.

Blandt de Arbejder af Betydning for Søen, der udførtes i de følgende Aar, skal nævnes Udbygning af vore Havne. Staten gik i Spidsen med Paabegyndelsen af vor første Vestkysthavn ved Esbjerg i 1868. Frederikshavns Havn var blevet anlagt i 1830—41; den udvidedes i 1892—94 meget betydeligt. Desuden anlagdes mindre Havne paa Anholt og ved Skagen. Mod Periodens Slutning vedtoges endvidere at bygge tre nye Vestkysthavne, nemlig Tyborøn, Hirtshals og Hansted. Alle disse Havne aabnede nye Muligheder for Foretagsomhed og ophjalp navnligt vort Havfiskeri mægtigt. En Række dygtige Mænd førte samtidig vor Handel og Søfart stærkt frem.

Danmark fulgte i hele dette Tidsrum med i den almindelige Fremgang i Europa. Baade i Indbyggerantal og Velstand gik Landet stærkt frem, men Strid om den gældende Forfatnings-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skik delte snart Folket i Lejre, der stod skarpt over for hinanden. De konservative benyttede under Striden Forsvarsspørgsmaalet til at søge at vinde Vælgere paa, idet de vilde gennemtvinge en bestemt Forsvarsordning, som Oppositionen gik imod. Da de konservative holdt paa Københavns Landbefæstning og Hæren, svarede Venstre i 1874 med at fremsætte Forslag om 30 Mill. Kr. til Flaaden, medens man gjorde Bevillinger til Hæren afhængige af en bestemt Skattepolitik. Ved at benytte Forsvarssagen partipolitisk, havde de konservative altsaa opnaaet: ikke alene at gøre den til Kastebold mellem Partierne men ogsaa, at de to Værn var spillet ud imod hinanden.

Fig. 28. Remington-Karabin 1867. (Fot. Seartilleriet).

Først i 1880 lykkedes det at faa gennemført en Flaadelov, der forsigtigt over for Udviklingen bestemte, at Flaaden skulde bestaa af 12 større og et passende Antal mindre Skibe.

Søkrigens Vaaben var i denne Periode i stærk Udvikling, idet baade Minen og Torpedoen udvikledes til vigtige Bivaaben, samtidig med at Kampen mellem Artilleri og Panser fortsattes.

Saavel Søminen som Torpedoen var Børn af Branderen, som man — for at give den større Virkning — lejlighedsvis havde fyldt med Krudt. Søminer, opankret under Søens Overflade eller udlagt paa dens Bund, havde været i Anvendelse i alle Krige siden 1840-erne, men først i den nordamerikanske Borgerkrig (1861—65) opnaaedes saadanne Resultater med dem, at man blev klar over, at de fremtidig ikke kunde undværes blandt Søkrigens Vaaben.

Fra den nordamerikanske Borgerkrig stammer ogsaa det første Torpedoangreb med Stangtorpedo, hvorved forstodes en Mine paa Enden af en lang Stang, der anbragtes i Stevnen paa et lille Fartøj. Senere fremkom Slæbetorpedoen, der slæbtes i en Hanefod ude paa Siden af Fartøjet, og i 1866 konstrueredes den første selvbevægende Torpedo, der udvikledes i de føl-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

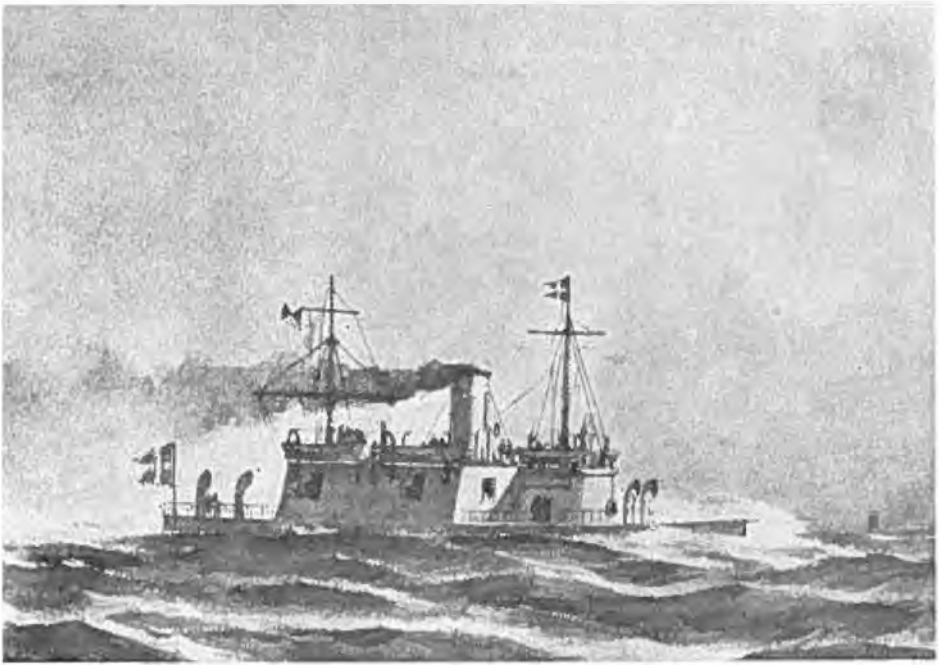

Fig. 29. Monitoren ODIN. Efter Søofficersforeningens Maleri af Grækeren Altamuros.

gende Aar. I 1873 byggedes den første Torpedobaad i England.

Miner har været anvendt under mange Former: »Kabelminer«, der efter Udlægningen kan armeres eller desarmeres efter Ønske, »selvvirkende Miner«, der efter Udlægningen er armerede og derfor lige farlige for Ven og Fjende, og »Drivminer«, der sendes med Strømmen mod en Fjende, er alle Stødminer, der springer ved Paasejling, medens »Sigteminer« affyres, naar en Fjende pejles over dem.

Minen er et »passivt« Vaaben, hvorved forstaas, at Maalet enten maa komme til den, eller at den driver viljeløst med Strømmen.

I Modsætning hertil føres Torpedoen frem mod Maalet. Stangtorpedoen og Slæbetorpedoen førtes af Torpedobaaden frem til Berøring med Maalet, medens den selvbevægende Torpedo udskydes mod dette. Den sidste er forsynet med en Drivmaskine, der gaar ved Trykluft, og som sættes i Gang, idet Torpedoen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

efter Udskuddet taget Vandet. Den har et Dybdeindstillingsapparat, der paavirker Dybderorene, saa at den holder sig i den indstillede Dybde, og et Gyroskop, der ved at bevæge Siderorene holder den i sin Bane. Naar den sammentrykte Luft ved sin Afgang fra Luftkedlen udvider sig, afkøles den meget stærkt, hvorved dens Arbejdsevne falder, og moderne Torpedoer har derfor en Anordning, hvorved Luften atter opvarmes.

Fig. 30. Model af 3" Forladekanon. (Fot. Seartilleriet).

Da en saadan Tryklufts-Torpedo paa lange Afstande kun løber ca. 30 Knob og paa kortere Afstande ca. 40 Knob, bruger den omtrent lige saa mange Minutter om at naa sit Maal, som et Kanon-Projektil bruger Sekunder, og paa samme Afstand er dens Træffesikkerhed derfor mindre end Projektilets, naar Maalets Kurs og Fart ikke kendes. Desuden kan Skibet manøvrere af Vejen for den Kølvandsstribe, den danner. Torpedo-Angreb bør derfor komme overraskende og føres ind paa kort Afstand.

Disse nye Vaaben samt Indførelse af Bagladeskyts og hurtigskydende Kanoner, Panserets Udvikling, Overgang til Jernskibbygning og Sejlenes fuldstændige Bortfald i Krigsskibe forvandlede vor Flaade fuldstændigt. Samtidig var saavel den russiske som den svenske Flaade forsømt, og Genopbygning af disse Landes Flaader begyndte først hen imod Slutningen af 1880-erne. I Østersøen var derfor foruden den danske Flaade kun den tyske, der var under Udvikling, og som først i 1890-erne endeligt distancerede vor Flaade.

Af Panserskibe som Afløsere for Linieskibene byggede vi først Monitorer, nemlig LINDORMEN i 1868, GORM i 1870 og ODIN i 1872, men forvildede os derefter en Aarrække bort fra denne Type, idet vi byggede HELGOLAND i 1878, TORDENSKJOLD i 1880 og IVER HVITFELDT i 1886, der alle tre havde højt

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

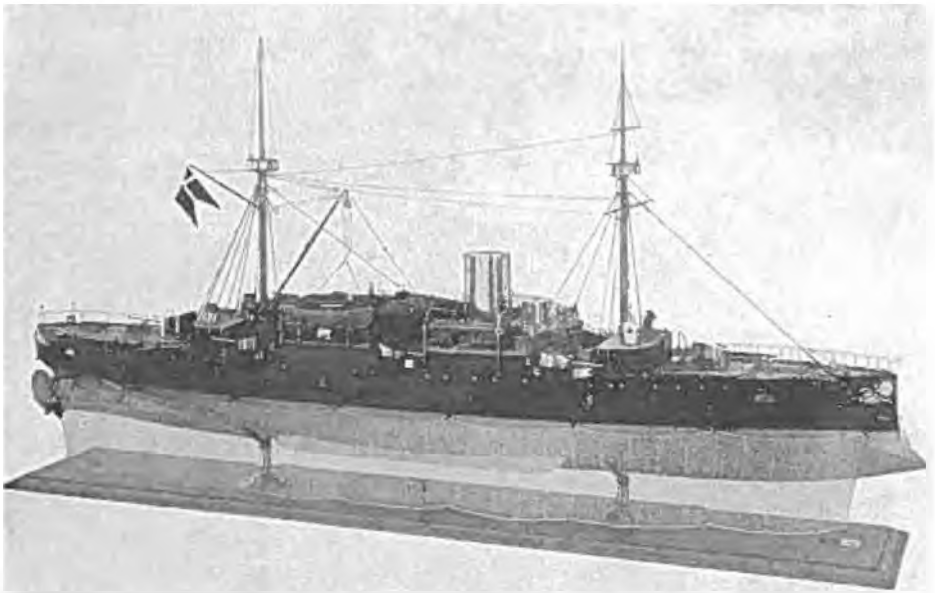

Fig. 31. Model af Krydseren VALKYRIEN. (Fot. Orlogsværftets Modelsamling).

Fribord, for derefter med SKJOLD i 1896, HERLUF TROLLE i 1899, OLFERT FISCHER i 1903 og PEDER SKRAM i 1908 atter at vende tilbage til Monitorerne.

En tidssvarende Krydsertype faldt det os ligesom andre Mariner vanskeligt at finde frem til. Vi benyttede hertil de Skrue-Fregatter, -Korvetter og -Skonnerter, vi havde, og byggede i 1871 Skonnerten ST. THOMAS, i 1876 Skonnerten INGOLF og i 1882 Fregatten FYEN. I 1888 var vi derimod naaet frem til at bygge den da helt moderne Krydser VALKYRIEN, der i 1890—94 efterfulgtes af de tre mindre Krydsere HEKLA, GEJSER og HEJMDAL.

Af Smaaskibe byggede vi 1872—75 ialt 6 Kanonbaade, DROGDEN, ØRESUND, STORE BÆLT, LILLE BÆLT, FALSTER og MØEN, hver med een svær Kanon, og i 1883—84 de to Kanonbaade GRØNSUND og GULDBORGSUND samt i 1890 Mineskibet HJÆLPEREN, men i øvrigt var Tiden optaget af Torpedobaadenes Udvikling.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

I 1878 anskaffede vi fra England de to første Torpedobaade, hver paa 14 Tons. De efterfulgtes i 1879 af en Torpedobaad paa 33 Tons og 1880 af en paa 38 Tons. I 1880-erne anskaffede vi derefter ligeledes fra England ialt 16 Torpedobaade, af hvilke fire var paa 15 Tons, to paa 16 Tons, to paa 17 Tons og to paa 25 Tons samt de 1. Klasses Torpedobaade SVÆRDFISKEN paa 59 Tons, DELFINEN paa 67 Tons, HVALROSSEN paa 74 Tons, SØLØVEN paa 106 Tons, STØREN paa 110 Tons, HAVHESTEN paa 109 Tons og NARHVALEN paa 117 Tons. Alle disse Torpedobaade var bygget hos det engelske Firma I. Tornycroft & Co. I 1890-erne byggedes paa Orlogsværftet SPRINGEREN paa 90 Tons, MAKRELEN og NORDKAPEREN paa 125 Tons og SØBJØRNEN, HAVØRNEN og HAJEN paa 142 Tons. Torpedobaadene paa under 100 Tons var hver armeret med to Stævntorpedorør og een Maskinkanon, medens Torpedobaadene paa over 100 Tons tillige havde to Dækstorpedoapparater, ligesom deres Artilleri bestod af to Maskinkanoner.

Fig. 32. 60-pundig 8" Kanon fra ROLF KRAKE. (Fot. Seartilleriet).

Som det vil ses, var vore Torpedobaade ved Aarhundredeskiftet, ligesom andre Landes Torpedobaade, i Løbet af de tyve Aar, siden vi havde paabegyndt Bygningen af saadanne, steget til den 10-dobbelte Størrelse. De var derved blevet mere synlige, saa at et snigende Angreb vanskeligere kunde udføres med dem, og da deres Fart kun var steget fra ca. 18 Knob til ca. 23 Knob, kunde deres Opløb i Angreb ikke ventes at blive kortere for de større Baade, ligesom Begrebet »lille Indsats, stor Gevinst« ikke blev saa markeret med de større og derfor dyrere Baade.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

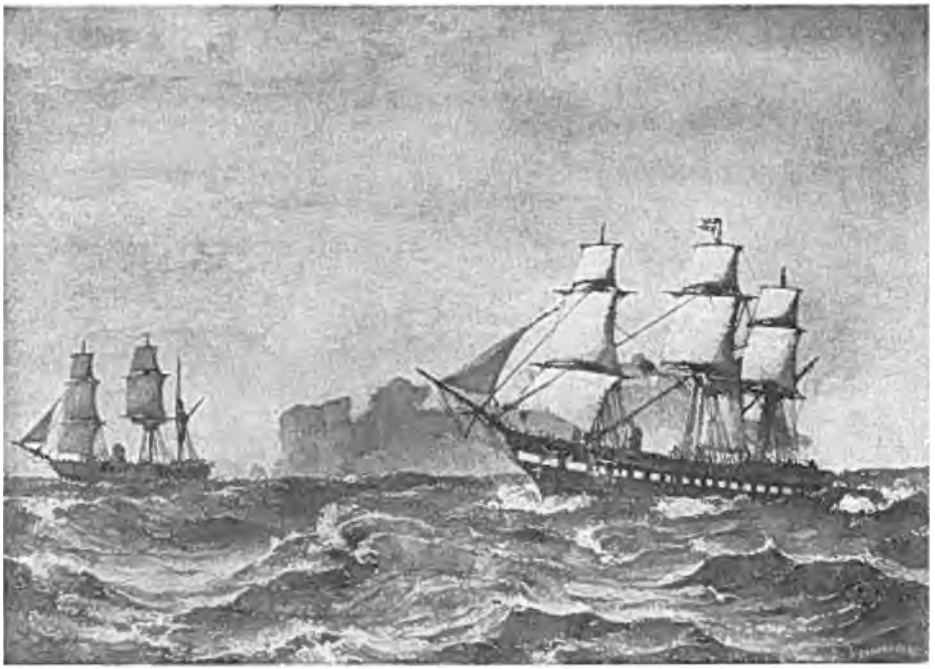

Fig. 33. Fregatten JYLLAND med Kong Christian IX om Bord og Korvetten HEIMDAL under Island 1874. Efter Søofficersforeningens Maleri af C. F. Sørensen.

Af Udrustninger udsendtes hver Sommer et Kadetskib, et Skoleskib for Underofficerselever og en Eskadre til Uddannelse for værnepligtigt Mandskab, samt hver Vinter en Krydser paa Togt til Middelhavet eller de dansk-vestindiske Øer.

I 1874 aflagde Kong Christian IX om Bord paa Fregatten JYLLAND og eskorteret af Korvetten HEIMDAL et Besøg paa Færøerne og i Island i Anledning af Islands 1000 Aars Fest for Landets første Bebyggelse i 874.

I 1907 aflagde Kong Frederik VIII ligeledes et Besøg paa Færøerne og i Island. Kongen var om Bord paa S/S BIRMA, der havde Marinebesætning, og Krydserne GEISER og HEKLA dannede Eskorte. For første Gang siden Kong Christian IV's berømte Togt til Nordnorge passerede Danmarks Konge paa dette Togt Polarkredsen.

Af Vintertogter skal særligt nævnes Krydseren VALKYRIEN's

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 34. Kommandør Prins Valdemar. Efter Maleri af Otto Bache. (Fot. Frederiksborgmuseet).

Togt til Østasien i 1900 under Kommandør Prins Valdemars Kommando for at støtte det nyoprettede Østasiatiske Kompagnis Handelsforbindelser i Østen. Blandt andre Vintertogter fra denne Tid, paa hvilke den danske Marine befæstede sit gode Navn, kan nævnes VALKYRIEN's Togt til Vestindien i 1902 under Kommandør Holms Kommando, hvor den deltog i Redningsarbejdet efter Vulkanen Mont Pelé's Udbrud paa Øen Martinique og reddede over 600 Menneskeliv, samt Krydseren HEIMDAL's Togt til Middelhavet i 1908 under Kaptajn Schultz's Kommando, hvor den paa lignende Maade ydede Hjælp i Anledning af Jordskælvet i Messina.

Hvert Aar udrustedes tillige Fiskeriinspektionsskibe til danske Farvande, til Nordsøen, til Færøerne og til Island samt Opmaalingsskibe, idet rationel Opmaaling udførtes i danske Far-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 35. JYLLAND med Kong Christian IX om Bord og HEIMDAL vender hjem fra Island i 1874. Efter Maleri af Carl Baagø. (Fot. Det. kgl. Bibliotek).

vande og ved Færøerne og paabegyndtes ved Island. Desuden fik Søofficerer Lejlighed til at føre Skibe uden for Marinen og til at gaa i fremmed Tjeneste. Det skal her særligt nævnes, at ikke faa Søofficerer gjorde sig ærefuldt fortjent ved at foretage Opdagelsesrejser paa Grønland.

I 1890-erne var den amerikanske Admiral Mahans Bog, »The Influence of sea power upon History« og en Række følgende Bøger om samme Emne udkommet. De vakte en kolosal Opsigt, oversattes til mange Sprog og skaffede ham Dr.-Titel ved en Række Universiteter i Amerika og England. »Den moderne Strategis Fader«, som han benævnes Verden over, paaviste i sine Bøger ved nøje Gennemgang af Historien, at Søherredømme altid havde været den afgørende Faktor i Krig. Det førte til rationel Undersøgelse af Krigsmagten overalt og til en Opbygning af Flaaden i mange Lande, særligt i Tyskland. Mahans Bøger blev imidlertid aldrig oversat til dansk, saa at de kunde øve Indfly-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

delse paa den offentlige Mening i Danmark; de findes knap nok paa andre af vore offentlige Biblioteker end Marinens, og er ikke meget kendt uden for vore Søofficerers Kreds. Medens de i andre Lande helt forandrede Historikernes Syn paa Historien, vedblev vore Historikere derfor at skrive Historie ud fra forældede Synspunkter.

Fig. 36. Model af 21 cm Kanon i VALKYRIEN. (Fot. Søartilleriet).

Mahan gav imidlertid vor Flaades Officerer et klarere Blik for Danmarks Strategi. Ved Aarhundredskiftet ophørte vore Sommer-Eskadrer derfor med at være alene til Uddannelse for værnepligtige, idet der indførtes strategiske og taktiske Øvelser. Disse dannede et bedre Grundlag for at bedømme Vaabnenes indbyrdes Værdi, end man hidtil havde haft. Man erkendte derfor, at efter at Kanonen var udviklet til et Præcisionsvaaben, kunde man regne med Træfning mod bevægelige Skibsmaal paa langt større Afstande end de, hvorpaa Søkampe hidtil var ført. Man indførte derfor ledede Artilleri-Skydninger, og Artilleriet, der i en Aarrække havde været sat til Side, kom atter frem i første Linie som Hovedvaaben, medens de nye Vaaben, Minen og Torpedoen, erkendtes som Bivaaben.

I 1901 endte den lange Forfatningsstrid med, at Venstrepartiet dannede Ministerium, og dette nedsatte i 1902 en Forsvarskommission, der udelukkende bestod af Rigsdagsmænd med to Officerer af Flaaden og to af Hæren tilforordnede som fagkyndige. Højre havde imidlertid som nævnt draget Forsvaret ind i Partistriden og havde drevet sin Agitation, som om dets Forsvars-Ordning med Københavns Landbefæstning var den eneste Mulighed for et dansk Forsvar. Oppositions-Partierne — herunder hele Venstre — var derved drevet til et Standpunkt, der for den læge

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Mand maatte opfattes som Modstand mod ethvert Forsvar, og Forsvarskommissionen maatte derfor vente til 1908 med at afgive sin Betænkning, medens Politikerne søgte at vende Stemningen i Befolkningen.

I Kommissionen havde de fagkyndige desuden været uenige, idet de tilforordnede fra Hæren holdt paa den bestaaende Ordning med alt egentlig Forsvar samlet om København, hvorfor de ønskede dens Landbefæstning bevaret og udvidet, medens de tilforordnede fra Flaaden i Overensstemmelse med Danmarks strategiske Stilling lagde Hovedvægten paa de levende Værn, Flaade og Hær. Kommissionens Flertal, Venstre, benyttede de strategiske Betragtninger, der var fremsat af Flaadens tilforordnede, som Grundlag for deres Forslag, men de drog ikke Følgeslutningen heraf, idet den af dem foreslaaede Flaade var for svag til Opgavernes Løsning. De nedsatte nemlig Antallet paa de af Søofficererne foreslaaede Monitorer fra 6 til 4, hvorved Farvandseskadrens Hovedstyrke væsentlig svækkedes, og de undlod at foreslaa noget Krydsermateriel.

Fig. 37. Harveys Slæbetorpedo 1870.
(Fot. Seartilleriet).

I Flertals-Betænkningen om Søværnet, der var skrevet af Flaadens tilforordnede, pegedes der paa, at den Vej, Udviklingen havde taget, var til stor Fordel for de smaa Stater med de begrænsede Pengemidler, fordi de i Minen og Torpedoen havde faaet et Forsvarsmiddel, der truede selv de største Skibe, og at de

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

danske Farvande med deres vanskelige Besejlingsforhold, moderate Strøm og ringe Forskel mellem Høj- og Lavvande egnede sig særligt for disse Vaaben. Den anbefalede udstrakt Brug af passive Miner samt af Torpedobaade og Undervandsbaade til at gøre Forsvaret offensivt. Samtidig pegedes paa, at Miner og Torpedofartøjer i Løbet af kort Tid vilde blive fejet ud af Farvandene af Angriberens lette Skibe og Fartøjer, hvis vor Flaade ikke som Rygstød for dem havde Artilleriskibe. De andre Vaaben fik altsaa først Betydning, naar de dækkedes af og virkede i Forbindelse med Artilleriet. Ved fremsatte Overvejelser, der i den følgende Krig viste sig rigtige, paavistes, med hvilke Skibstyper en Stormagt kunde ventes at ville lade foretage Angreb i Smaafarvande som vore, og man fastslog, at Monitoren, der paa Fartens, Kulbeholdningens og de søgaaende Egenskabers Bekostning paa et lille Deplacement forenede et kraftigt Artilleri med stor Modstandskraft (Panserbeskyttelse), var ethvert Skib af Krydsertype absolut overlegent, samt at Artilleriets Opgave i Søforsvaret ikke blot tjente som Støtte for — som et Appendiks til — Minen og Torpedofartøjet, men at det i mange Tilfælde vilde komme til at optræde selvstændigt. I afgørende Situationer under alvorligt Angreb paa Landet havde Monitoren sin anden Hovedopgave.

Fig. 38. Magasin-Karabin 1877. (Fot. Søartilleriet).

Til Fyldestgørelse af Søforsvarets Formaal fordredes altsaa Anvendelse af samtlige Søkrigens Vaaben: »Minen, Torpedoen og Artilleriet«, og Flaadens Materiel maatte derfor omfatte:

a. Passive Miner i fornødent Antal med de til deres Udlægning nødvendige Skibe.
b. Torpedobaade med stor Fart og ringe Dybgaaende.
c. Smaa beskyttede Krydsere eller store Torpedofartøjer med stor Fart og med en kraftig Armering af lettere Skyts og Torpedoer.
d. Monitorer.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 39. Model af Fregatten FYEN 1882. (Fot. Orlogsværftets Modelsamling).

Flaadens Sammensætning og Styrke foresloges derefter til:

1) En Farvandseskadre bestaaende af 4 Monitorer, 3 Torpedobaads-Divisioner (hver bestaaende af 2 Jagere og 6 Torpedobaade), 6 Ubaade, 2 Mineskibe samt 12 smaa Motortorpedobaade.

2) En Reserve paa 2 ældre Monitorer, 20 ældre Torpedobaade samt Skibe til særlig Brug. Under Reserven var endvidere opført de daværende Krydsere, der dog tænktes anvendt i Forbindelse med Farvandseskadren, og det bemærkedes, at det muligvis vilde være rigtigt at bygge nye Krydsere til Farvandseskadren, naar de var opslidt.

Der krævedes fuldtallige Rammer af fast Personel til Farvandseskadren og svagere faste Rammer til Reservens Skibe.

De i Betænkningen under a. til d. paapegede Retningslinier for Flademateriel viste sig under Krigen 1914—18 som saa rigtige, at Stormagterne, hvis Flaader kun i ringe Grad eller slet ikke besad dette Materiel, maatte anskaffe det til den lille Søkrig i Smaafarvande. Hvis vi havde ført disse Principper ud i Livet

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ved under b. at udvikle den foreslaaede Motortorpedobaad og ved under c. at udvikle en Mellemting mellem en lille Krydser og et stort Torpedofartøj, vilde vi allerede den Gang have bygget Materiel, som først Krigserfaring fik andre Lande til at bygge. Betænkningen er derfor til stor Ære for Flaadens tilforordnede, Viceadmiral Wandel og Kommandør Nyholm.

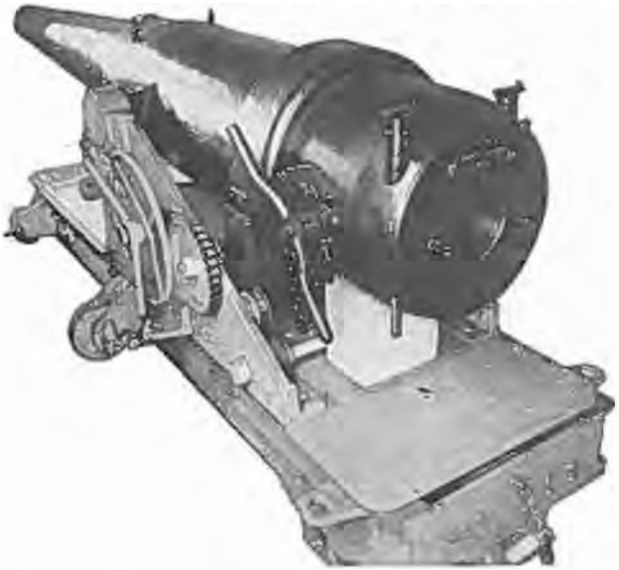

Fig. 40. Flaadens første Bagladekanon. Kruppa 15 cm K. L/35. (Fot. Søartilleriet).

De konservatives Betænkning var baseret paa Københavns Fæstning. Om vort Søforsvar udtalte den sig med stor Sikkerhed men med lige saa aabenbar Mangel paa Kendskab til Søens Forhold ved at skrive: »Grænsen for denne (fjendtlige) Flaadestyrkes Størrelse (til at »rense de danske Farvande for vore Orlogsskibe«) kan egentlig kun søges der, hvor overhovedet Grænsen ligger for den angribende Magts Evne paa Søen ved den paagældende Lejlighed, idet den størst tænkelige Flaade lader sig flytte med saa stor Hurtighed, at den med Timers Varsel samlet kan optræde paa forskellige Valpladser. Der vil saaledes ikke være noget i Vejen for, at det omtalte Forehavende mod Danmark kan gennemføres af den vedkommende Sømagt, selv om denne maa være forberedt paa et Angreb af en anden Stormagt til Søs. Det eneste Hensyn, Angriberen har at tage, er de mulige Tab, han kan lide under Sammenstødet med de danske Skibe. Skal han i Kamp umiddelbart efter dette Sammenstød, maatte det selvfølgelig helst være gaaet af uden Tab for ham, men i saa Henseende har Angriberen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ved denne Lejlighed næppe noget at frygte. Lige over for den Magtudfoldelse, der her har været Tale om, har vi nemlig i første Omgang intet at stille op. Om vi end gik til en Fordobling af vor Flaade, vilde det intet betyde over for de maritime Stridskræfter, der i det nævnte Tilfælde kunde blive bragt til Anvendelse mod os. Danmark vil under de Forhold være henvist til foreløbig at overlade Herredømmet paa det aabne Søterritorium til Angriberen.«

Fig. 41. Marine-Uniformer 1886.
(Fot. Beklædningsmagasinet).

Dette blev skrevet paa Trods af vor Flaades smukke Historie, hvor den — tilmed før Bivaabens Fremkomst — ofte havde hævdet Søherredømme mod Overmagt, og Aar efter at Verdens stærkeste Sømagt, England, i sin militære Faglitteratur havde fastslaaet, at Miner, Torpedobaade og Ubaade havde umuliggjort dets Storflaaders Færden i Smaafarvande, samt uden Tanke om, at moderne Flaader paa Grund af begrænsede Ammunitions-Beholdninger m. m.; ikke »med Timers Varsel kan optræde paa forskellige Valpladser«, men først efter Ophold ved en Basis.

Den naturlige Følgeslutning af de konservatives oven citerede Syn paa vor Flaades Muligheder maatte synes at være, at de havde foreslaaet den nedlagt. Det gjorde de imidlertid ikke, men foreslog den tvært imod af samme Størrelse som Venstre. Deres Begrundelse herfor er interessant: »Naar Fjenden imidlertid gennemfører sin Opmarch paa vort Søterritorium, hvad vi, som tidligere anført, er ude af Stand til at forhindre, vil vor Flaade dog

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fremdeles være en Trusel mod de yderligere Foretagender, Fjenden maatte have planlagt. Selv om vore smaa og store Skibe foreløbig er lukket inde, vil der til den Bevogtningstjeneste, som nu maa paafølge fra Angriberens Side, kræves en Styrke, som det muligt kan falde ham vanskeligt at afse fra sit egentlige Krigsøjemed, og skønner Angriberen, at han ikke ved en overraskende Optræden mod os har rimelig Udsigt til at føre sin Vilje igennem, vil Tildtedeværelsen af vort til Udbrud parate og vel skikkede Sømateriel kunne i ikke ringe Grad bidrage til, at han opgiver sit Forehavende«.

Fig. 42. Marine-Uniformer 1886.
(Fot. Beklædningsmagasinet).

Det interessante her er, at de konservative tænkte sig vor Flaade indespærret og bevogtet, som man gjorde det i forrige Aarhundrede, Aar efter at al Faglitteratur havde fastslaaet, at Miner, Torpedobaade og Ubaade vilde umuliggøre Blokade i gammeldags Forstand, og medens England var i Gang med at forberede og indøve den Fjernblokade, som det iværksatte i 1914. Seks Aar i Forsvarskommissionen havde ikke givet dem Forstaaelse af Søens Forhold og dermed for et dansk Forsvar.

Den Forstaaelse af Sømagts Betydning for Danmark, som Fædrene altid erkendte, og som Udenrigsminister A. P. Bernstorff i 1773, den engelske Udenrigsminister Canning i 1807 og Statsminister Monrad i 1864 havde givet Udtryk for, var altsaa ikke mere hver Mands Eje. Det var de konservatives forfejlede

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

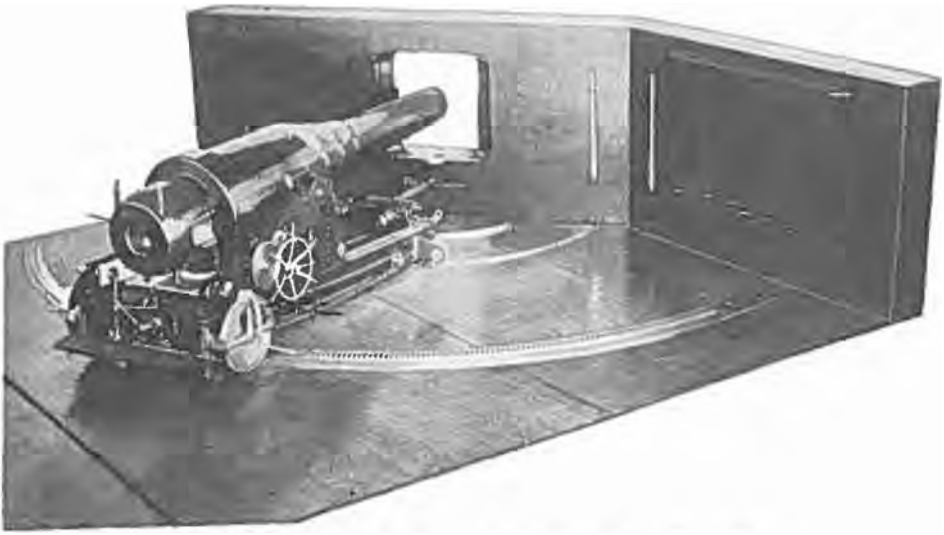

Fig. 43. Model af 26 cm K. $^{L}/_{52}$ i Helgoland. (Fot. Søartilleriet).

Forsvarspolitik med Hovedvægten lagt paa Københavns Fæstning, der havde bragt den historiske Erfaring i Glemme.

Socialdemokraterne fremsatte Forslag om ren Afrustning, som de begrundede med, 1) at det var umuligt for det danske Folk at forsvare vort Land, særlig efter at vi havde mistet Herredømmet i vore egne Farvande, og 2) Socialdemokratiets internationale Karakter og stærke Vækst i alle Kulturlande.

Det radikale Mindretal hævdede, at »den eneste Opgave, der kunde stilles vort Militærvæsen«, var: »at konstatere vort Lands absolute Neutralitet under andre Landes krigerske Forviklinger«. De drog dog ikke den logiske Følgeslutning heraf ved som Socialdemokraterne radikalt at foreslaa vort Forsvar nedlagt men foreslog blot, at vor Flaade og Hær indskrænkedes.

Medens Forsvarskommissionen sad, var Situationen i Europa ofte spændt. En af Venstreregeringens første Handlinger maatte saaledes være en delvis Mobilisering af vor Flaade og Københavns Søbefæstning i Anledning af en truende Krig mellem England og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Rusland, og 1904—05 førtes den russisk-japanesiske Krig, som man paa flere Tidspunkter kunde frygte England og Frankrig inddraget i.

I 1905 sprængtes Venstre-Partiet, idet det radikale Parti skilte sig ud for at fortsætte Modstanden mod ethvert dansk Forsvar.

I 1906 døde Kong Christian IX efter over 42 Aars Regering og efterfulgtes af Kong Frederik VIII, og omtrent samtidig traadte den ny Magtgruppering i Europa frem, idet Tysklands stærke Udvikling og samtidige Oprustning fik England til at nærme sig Frankrig-Rusland, hvorefter en mægtig Kaprustning tog Fart.

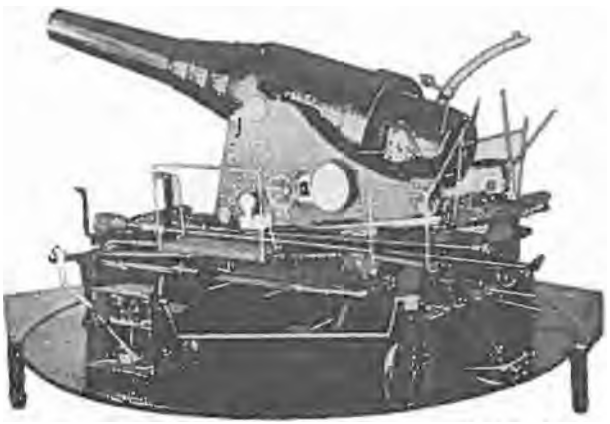

Fig. 44. Model af 30 cm Taarnkanon i HELGOLAND. (Fot. Søartilleriet).

Foruroliget heraf sendte Regeringen i 1906 en dansk Officer til Berlin for at føre Samtaler angaaende Danmarks Muligheder for at opretholde Neutralitet under den ventede Krig. Under Samtalerne udtalte den tyske Generalstabschef: »Men eet vil jeg sige Dem lige ud: Gaar De med England, tillader De England at benytte sig af Deres Territorium eller yder De kun en *fingeret eller utilstrækkelig Modstand*, ja, da er jeg vis paa, at Danmarks sidste Time er slaaet; den offentlige Mening vil da kræve, at der gøres op med Danmark. Men jeg gentager paa det alvorligste: optræder De tvetydigt, saa behandler vi Dem som Fjender, og da tror jeg sikkert, at det er ude med Danmark, hvordan det end kommer til at gaa.«

Denne Udtalelse dækker ganske, hvad vi kan lære af vor Historie i 1807, nemlig at Ærlighed varer længst ogsaa i Udenrigspolitik, fordi ingen af Parterne tør stole paa os, naar vi søger at bære Kappen paa begge Skuldre. Ønsker vi at bevare Neutralitet,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

maa vi tydeligt vise, at vi ikke blot vil hævde den med Ord, men at der staar baade Magt og Vilje bag Ordene.

Efter at Forsvarskommissionen havde afgivet sin Betænkning, gennemførtes i 1909 en ny Lov om Søværnets Ordning, der fastsatte Flaadens Liniemateriel til 4 Kystforsvarsskibe, 24 Torpedo- og Undervandsbaade og 2 Mineskibe m. m. foruden en Reserve paa 2 Krydsere og Skibe til særlige Øjemed samt ældre Skibe og Fartøjer. Loven udvidede tillige Personellet lidt, men omordnede samtidig de øverste Kommandoforhold paa en uheldig Maade, idet Marineministerens Stab afløstes af Flaadens Stab, der underlagdes den kommanderende Admiral, som havde Sæde uden for Ministeriet. Ministeren fik derved to sømilitære Raadgivere, nemlig Ministeriets Direktør for det administrative og den kommanderende Admiral for Kommandoforhold. Da en skarp Grænse ikke kan drages mellem Administration og Kommando, maatte den ny Ordning fremkalde Rivninger til Skade for Flaaden, hvad baade vor og andre Landes Historie viser talrige Eksempler paa.

Fig. 45. Kong Frederik VIII. (Fot. Elfelt).

Selv om vor Flaades Antal af Skibe ved Loven af 1909 var betydeligt nedsat fra Loven af 1880, betød den ny Lov dog en Fremgang, baade fordi mange af Flaadens Skibe var udslidte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

paa Grund af Alder, og fordi den stærke Udvikling paa alle Omraader havde forældet en Del af dem. Loven foranledigede derfor, at en Monitor og flere mindre Skibe og Baade blev sat under Bygning.

Bygning af mindre Skibe havde siden 1898 kun omfattet een Torpedobaad, ORMEN, paa 100 Tons i 1907 og vor første Undervandsbaad DYKKEREN paa 105 Tons i 1909. Fra 1909 til 1914 byggedes nu Mineskibet LOSSEN paa 630 Tons, Torpedobaadene SØRIDDEREN i England, TUMLEREN i Tyskland, FLYVEFISKEN og SØULVEN hos Burmeister & Wain i København og SPÆKHUGGEREN og VINDHUNDEN paa Orlogsværftet. Disse Baade var hver paa ca. 250 Tons, medens DELFINEN, HVALROSSEN og SVÆRDFISKEN, der ogsaa byggedes paa Orlogsværftet, var paa knap 200 Tons hver. Desuden byggedes 5 Undervandsbaade, NAJADEN, 2. APRIL, THETIS, HAVMANDEN og HAVFRUEN, paa 170 Tons hver, medens 6 Undervandsbaade, NYMFEM paa 170 Tons og ÆGIR, RAN, TRITON, GALATEA og NEPTUN paa hver 190 Tons var under Bygning, da Krigen udbrød. Af Undervandsbaadene var DYKKEREN bygget i Spezia i Italien; de øvrige var bygget efter Tegninger fra Whitehead i Fiume i Østrig, hvor 2' APRIL, THETIS og HAVMANDEN tillige var bygget, medens Resten byggedes paa Orlogsværftet.

I Loven af 1909 var afset flere Penge til Udrustninger end før, saa at vi, foruden de tidligere aarlige Udrustninger, tillige kunde holde en Vinter-Eskadre ude. Det betød meget baade for Beredskabet og for Personellets Uddannelse. Øvelserne skred under dygtig Ledelse maalbevidst frem Aar for Aar, og vor Flaade var i Sommeren 1914 i saa god Form som næppe nogen Sinde tidligere ved en Krigs Begyndelse.

De nye Vaaben — Minen, Torpedobaaden og Ubaaden — havde navnlig styrket Forsvaret. De havde bevirket, at den gammeldags Nærblokade maatte erstattes af en Fjern- eller Positions-Blokade, og at Stormagternes kostbare og langsomt erstattelige Hovedskibe, hvoraf Tabet af blot enkelte kunde blive skæbnesvan-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gert for det paagældende Lands Magtstilling, i Almindelighed ikke vilde blive anvendt i Smaafarvande.

Vor Marineledelse drog heraf den Slutning, at Vestmagterne under den optrækkende Verdenskrig til Trods for deres overlegne Sømagt ikke straks vilde vove Indtrængen i Østersøen, at Danmark derfor laa i Skyggen af Tysklands vældige Sømagt, og at en senere Fremtrængen gennem danske Farvande, efter at vi havde sat os fast i dem, næppe vilde blive forsøgt. Ud fra disse Kendsgerninger maatte Flaadeledelsen raade vor Regering.

Fig. 46. 37 mm Revolverkanon. (Fot. Seartilleriet).

1912 døde Kong Frederik VIII og efterfulgtes af Kong Christian X, der straks viste sin Interesse for vor Flaade ved at foretage jævnlige Inspektioner saavel paa Holmen som om Bord i de udrustede Flaadestyrker. Disse Konge-Inspektioner fortsattes lige til 1940.

Imidlertid havde storpolitiske Kriser i de senere Aar jævnligt bragt Europa paa Randen af Krig, en aldrig tidligere set Kaprustning foregik mellem Landene, og overalt regnede man med og omtalte som en given Ting, at den ventede Krig vilde udbryde senest i Sommeren 1914. Kun i Danmark fandtes et Parti, det radikale, der blindt for alle Kendsgerninger hævdede, at europæisk Krig var en Umulighed. Dette Parti dannede i 1913 Ministerium og sad ved Magten under hele Krigen.

VERDENSKRIGEN 1914—19.

Den 31. Juli 1914, da hele Europa mobiliserede, og da Fredsbrud mellem Tyskland og Rusland-Frankrig kunde ventes hver

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Time, maatte selv den radikale Regering erkende, at Krig var en Mulighed. Den vilde dog ikke indkalde Hærens Sikringsstyrke, men besluttede at indkalde 1400 Mand til Flaaden, hvilket var nok til Bemanding af de Skibe, der ikke allerede var udrustet i Sommer-Eskadren, og 1300 Mand til Søbefæstningen. Dette vedtoges samme Dag i et Statsraad, og paa Grund af det høje Beredskab, Søværnsloven af 1909 havde indført, var Flaaden klar paa 24 Timer.

Vor Flaades Sikringsstyrke, der i Virkeligheden var fuld Mobilisering, formeredes, og samme Aften udstedtes en Regeringsbefaling, hvori der bl. a. stod: »Ved eventuelle Neutralitetskrænkelser skal — saavel naar disse skønnes at være tilsigtede, som hvis de synes tilfældige — i ethvert Tilfælde Regeringens Forholdsordre uopholdelig indhentes, og i intet Tilfælde maa der skrides til Angreb uden Regeringens Ordre, med mindre det sker som Forsvar (jvfr. Instruks for Tjenesten i Flaadens Skibe).« Denne Befaling fra en pacifistisk Regering, hvori det forlangtes, at en Chef ude paa Søen skulde se paa enhver Neutralitets-Krænkelse uden at skride ind, medens han ventede paa Ordre ikke blot fra den kommanderende Admiral men fra den samlede Regering, var selvsagt uanvendelig. Lykkeligvis havde Danmark i Viceadmiral Kofoed-Hansen en kraftig Chef for Flaadens Overkommando, der udstedte sine Ordrer alene i Overensstemmelse med, hvad han ansaa for rigtigt. Da Udenrigsminister Erik Scavenius saaledes i et Møde den 1. August fremsatte Tvivl om, hvorvidt en Landgang burde mødes med væbnet Magt, sendte Viceadmiralen umiddelbart efter Mødet en Skrivelse til Forsvarsminister P. Munch, hvori han udtalte, at han »indtil en anden skriftlig Ordre forelaa fra Regeringens Side maatte anse Forsøg paa Landsætning af fjendtlige Troppestyrker paa Sjælland som Angreb, der uden nærmere Ordre vilde være at imødegaa *med alle til Raadighed staaende Midler*«. Paa Skrivelsens Kopi er samme Eftermiddag paategnet:

»Denne Skrivelse blev afleveret ved Middagstid, nogle Timer senere blev der fra Ministeren sendt mig mundtlig Meddelelse, at den ikke vilde blive besvaret.«

sign. O. Kofoed-Hansen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 47. Kong Christian X i 1912.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det er betegnende for det vaklende Styre, Danmark havde i den siddende Regering, at denne ikke turde tage Stilling til de Spørgsmaal, Krigen fremkaldte, og derfor lod den over for Land og Folk uansvarlige Viceadmiral træffe Afgørelsen.

De mange Forholdsordrer fra Viceadmiralen sammenfattedes den 19. August 1914 i Overkommando-Ordre No. 92, der lød:

»Pkt. 1. Enhver Optræden mod Neutralitets-Krænkelser skal i Reglen indledes med Protest. Magtanvendelse maa kun finde Sted, naar det sker som Forsvar eller i Henhold til Forholdsordre (jvfr. Overkommando-Ordre No. 1 og nedenstaaende Ordre).

Pkt. 2. Protest mod Neutralitets-Krænkelser kan — afhængigt af Omstændighederne — ske:

a. Ved Affyring af løse Skud (i Forbindelse med 2b).

b. Ved internationalt Signal.

c. Mundtligt.

d. Skriftligt.

e. Ved skarpe Skud for Bougen af den skyldige (i Forbindelse med 2b).

Saa vidt muligt skal Protest ved Affyring af løse Skud anvendes, inden Protest ved skarpe Skud for Bougen (2e) afgives.

Pkt. 3. Ved Neutralitets-Krænkelser maa man skelne mellem »uvæsentlige« og »væsentlige«.

Til de »uvæsentlige« Krænkelser kan henregnes Overtrædelse af Opholdsbestemmelserne (jfr. kgl. Anordning af 20. December 1912), ufrivillig Overskridelse af Grænserne for spærret og lukket Farvand o. l. — I Tilfælde af en ufrivillig Overskridelse af Grænserne for spærret og lukket Farvand skal den paagældende opfordres til at forlade dette ad den samme Vej, som der ved Ankomsten benyttedes. Passage af Farvandet maa ikke finde Sted (jfr. Pkt. 3 c).

Til de »væsentlige« Krænkelser, der kan tænkes fra de krigsførende Magters Side, maa henregnes:

a. Direkte Angreb paa danske Orlogs-Skibe eller -Fartøjer og Landsætning paa dansk Grund af større væbnede Troppestyrker.

b. Angreb paa et Modstanderen tilhørende Skib eller Fartøj,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

der som Følge af Internering, Grundstødning, Havari eller anden lovlig Opholdsaarsag opholder sig paa dansk Søterritorium under det danske Flags Beskyttelse.

c. Forsøg paa at passere (forcere) et Farvand, der er spærret for de krigsførende Magters Flaader.

d. Kamp mellem krigsførende Styrker, der fortsættes paa dansk Territorium.

e. Forsøg paa et udøve Visitation eller Anholdelse af et dansk eller fremmed Handelsskib paa dansk Søterritorium.

ad a. *Angrebet eller Landsætningen skal, naar Protest ikke kan afgives rettidigt, uden nærmere Ordre mødes med alle til Raadighed staaende Midler.*

ad b. Den danske Styrke skal saa vidt muligt anbringes saaledes, at den *rettidigt direkte dækker* det paagældende Skib eller Fartøj, og i alle Tilfælde er et *dansk Skibs eller Fartøjs Plads* under disse Forhold *mellem Angriberen og den angrebne, uanset den Skade, det derved selv kan lide.* Formen for Protest maa rette sig efter de foreliggende Forhold.

Fortsættes Angrebet, efter at Protest som under Pkt. 2a (og 2e) er afgivet, *bruges Vaabnene.*

ad c. Formen for Protest maa rette sig efter de foreliggende Forhold. Er det en neddykket Undervandsbaad, der forsøger Passagen, vil skarpe Skud for Bougen sandsynligvis enten bevirke yderligere Neddykning eller bringe Baaden til at gaa til Overfladen; i sidste Tilfælde maa man gaa ud fra, at Baaden vil efterkomme Protesten, og den bør ikke beskydes, med mindre den selv aabner Ilden; den vil da kunne tvinges til at gaa tilbage uden større Magtanvendelse. Fortsætter Baaden neddykket, maa Periskopet beskydes.

ad d. Saafremt Forholdene muliggør det *at standse Kampen ved at løbe ind imellem de kæmpende Parter, skal Indskriden finde Sted.* Formen for Protest maa rette sig efter de foreliggende Forhold.

ad e. Forsøget skal imødegaas med Protest, idet der gøres opmærksom paa, at vedkommende befinder sig paa dansk Søterritorium. Saafremt Protesten og derefter given høflig, men be-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

stemt, Advarsel uomtvistelig ikke respekteres trods Henvisning til, at man har Ordre til at forhindre eventuelle Forsøg paa *Visitation eller Anholdelse, skal disse forhindres med Magt.*

Pkt. 4. Forfølgelse uden for Søterritoriet i Anledning af en paa dette stedfunden Neutralitets-Krænkelse maa ikke finde Sted, og Repressalier ved eventuel senere Tilbagekomst til Søterritoriet er udelukkede, med mindre særlig Ordre foreligger.«

Fig. 48. Viceadmiral Kofoed-Hansen. (Søofficersforeningens Fotografisamling).

Desuden blev der givet Regler angaaende Luftfartøjers Passage, Landing paa dansk Territorium m. m.

Emsemplarer af alle Ordrer og Meddelelser fra Flaadens Overkommando blev selvsagt afleveret i Ministeriet, som Overkommandoen boede Dør om Dør med i samme Bygning. Forsvarsminister P. Munch vilde derfor have forsømt sin Pligt, hvis han ikke havde læst dem og meddelt de øvrige Ministre dem. I Henhold til Grundlovens § 11 har Kongen »med de i denne Grundlov fastsatte Indskrænkninger den højeste Myndighed over alle Rigets Anliggender og udøver den gennem sine Ministre«. Viceadmiralen med Overkommandoen var derfor kun Forsvarsministerens Organer til at bringe Ministeriets Hensigter til Udførelse paa Søen, og Overkommando-Ordrerne maatte altsaa betragtes som Regeringens Ordrer. Som Følge heraf maatte det pacifistiske Ministerium have erkendt, at det ikke turde opretholde Regeringsbefalingen af 31. Juli 1914 om, at »i intet Tilfælde maa der skrides til Angreb uden Regeringens Ordre, med mindre det sker som

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Forsvar«, men havde erstattet den med bl. a. oven citerede Forholdsordre, der i intet Tilfælde nævner, at Ordre skal indhentes, men tvært imod paalægger Cheferne »uden nærmere Ordre (at anvende) alle til Raadighed staaende Midler«, »bruge Vaabnene«, »forhindre med Magt« o. s. v.

Tyskland, hvis Hovedflaade laa i dets Nordsøhavne, og som kun opererede med mindre Styrker i Østersøen, frygtede efter Englands Krigserklæring den 4. August for sine Forbindelseslinier i Østersøen ved et engelsk Fremstød gennem danske Farvande og henstillede derfor til Danmark at spærre Bælterne for Krigsskibes Passage. Danmark havde kort forinden udstedt en Neutralitets-Erklæring, hvori de naturlige Trafikveje mellem Nord- og Østersøen betragtedes som aabne for al Skibsfart, men kraftigt raadet dertil af den kommanderende Admiral, Viceadmiral Kofoed-Hansen, efterkom vor Regering Henstillingen, idet vi minespærrede Bælterne og etablerede Bevogtning af Minespærringerne. England, der i den Tid, det kunde overse, ikke vilde vove Indtrængen i Østersøen, gjorde ikke Indvendinger mod vor Handlemaade.

Bælt-Spærringerne var, naar de kunde etableres uden Indsigelse fra nogen af de kæmpende Parters Side, til uvurderlig Fordel for Danmark, idet Forbindelsen mellem vore Landsdele derved sikredes, samtidig med at de to Parter, for saa vidt angik danske Farvande, holdtes fra hinanden. Saafremt vi senere blev tvunget ind i Krigen, indtog Flaaden desuden paa Forhaand en saadan Stilling, at den sikrede os Forbindelse til den ene eller anden Side, saa at vi kunde faa Undsætning fra den Part, der blev vor Forbundsfælle.

Umiddelbart inden den tyske Henstilling var blevet rettet til vor Regering, havde den tyske Admiral i Østersøen søgt foreløbigt at sikre sig ved at udlægge en Spærring i Langelands Bælt ud for Nakskov, altsaa paa dansk Territorium. Det viste, at Tyskland vilde sikre sig mod engelsk Indtrængen i Østersøen, og at det derfor vilde have foretaget effektive Spærrings-Foranstaltninger,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

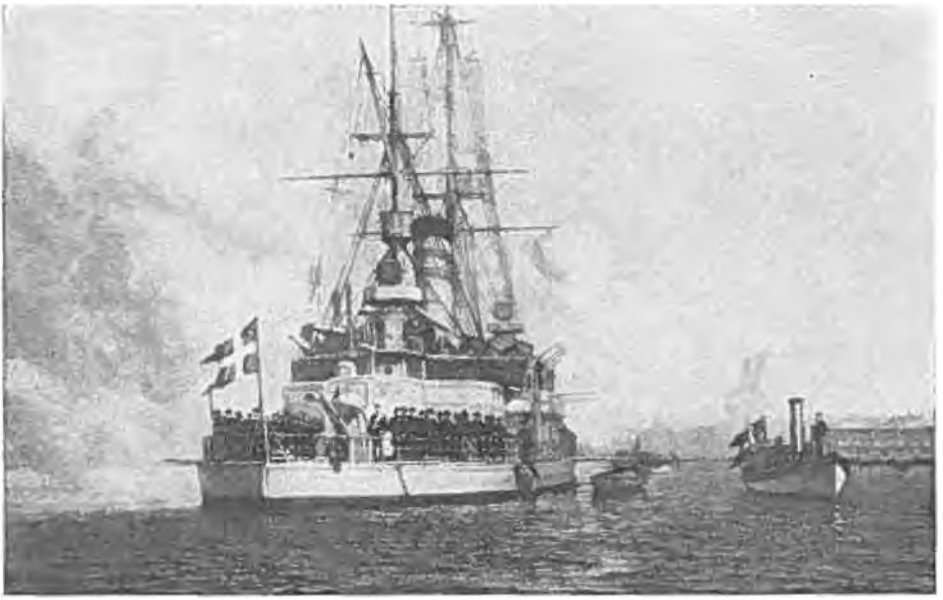

Fig. 49. Kong Christian X's første Besøg om Bord i PEDER SKRAM.
Efter Maleri af Vilh. Arnesen.

der let kunde have ført til alvorlige Neutralitets-Krænkelser, hvis vi ikke havde spærret. Nu blev den tyske Neutralitets-Krænkelse i Langelands Bælt dækket af vore Spærringer mellem Omø og Sprogø, og den tyske Spærring vedligeholdtes i øvrigt ikke under Krigen, saa at dens Effektivitet hurtigt gik ned.

Vor Farvandsflaade deltes den 4. August 1914 i to lige store Eskadrer. Medens 2' Eskadre sendtes til Store Bælt, forblev 1' Eskadre i Sundet til Disposition for Overkommandoen. Den fremskød Ubaade til Dragør og Helsingør, opretholdt Patrouiller uden for Københavns Sødefensions Omraade og sendte efter Ordre Skibe til alle Steder i vore Farvande, hvor det var paakrævet.

Vor Store-Bælts-Eskadre bestod af 2 Monitorer, 1 Krydser, 6 Torpedobaade, 1 Miniskib, Ubaade, Flyvebaade, Minesøgningsskibe m. m. Dens Hovedopgaver var:

1) at hindre Passage af fremmede Krigsskibe gennem Bæltet, Kontrol med al Passage af Handelsskibe og Gennemførelse af Regeringens Bestemmelser om Lodsning,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

2) Imødegaaelse af Neutralitets-Krænkelser i Store Bælt og tilstødende Farvande,

3) eventuelt Forsvar af Minespærringerne, og

4) Sikring af Færge-Forbindelsen over Bæltet ved Uskadeliggørelse af drivende Miner.

Den Omstændighed, at vi havde en Sømagt, der kunde foretage Spærringerne og udføre Bevogtningen, var derfor en vigtig Faktor for vor Regering til at bevare vor Neutralitet.

Den Hovedopgave til Opretholdelse af Danmarks Neutralitet, som kom til at foreligge, havde dermed vist sig at ligge i Store Bælt og ikke ved København. Det var derfor en Lykke, at Forsvarslovene af 1909 havde lagt Hovedvægten paa de levende Værn og ikke paa Københavns Fæstning. Opgavens Løsning blev kun mulig, fordi vor Flaade ved de nævnte Love havde faaet en Forøgelse, og den Omstændighed, at vi maatte inddrage og armere private Skibe i Flaaden for at besætte alle Poster, viser, at det havde været heldigt, hvis man i 1909 helt havde fulgt Flaadens Tilforordnedes Raad. Nu blev Posterne ganske vist besat, men flere af dem vilde sikkert have vist sig for svage, hvis vi var blevet inddraget i Krigen, og i saa Fald havde vi maattet betale med Blod, hvad der var sparet i Penge.

En Del af de ældste Torpedobaade blev i Løbet af Krigen udslidt, og Orlogsværftet maatte da bygge Erstatning for dem. Det blev de 10 Torpedobaade: SPRINGEREN, STØREN, SØLØVEN, SØHUNDEN, HAVHESTEN, NARHVALEN, MAKRELEN, NORDKAPEREN, HAVKATTEN og SÆLEN, hver paa 109 Tons. Under Krigen var Orlogsværftet tillige travlt optaget af at færdigbygge de under Bygning værende seks Undervandsbaade og med at bygge de to Minefartøjer: SIXTUS og QVINTUS samt med at begynde Bygningen af Undervandsbaadene: ROTA, BELLONA og FLORA. At det radikale Ministerium lod alle disse Skibe bygge, peger ligeledes paa, at vor Flaades Antal af Skibe var ringe i Forhold til de Krav, Regeringen maatte stille til den.

Tysklands Tillid til Styrken af vore Foranstaltninger i Store Bælt fremgik deraf, at det ikke vedligeholdt sin Minespærring i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

BÆLTSPÆRRINGER 1914

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Langelands Bælt, saa at den paa Grund af bortdrevne Miner stadig blev svagere. Den havde i øvrigt ikke halvt saa mange Minelinier som vore Minefelter, og den bevogtedes kun nødtørftigt af armerede Trawlere og andre Hjælpeskibe. Den tyske Spærring var derfor kun et stadigt ringere Supplement til den danske. Den tyske Storflaade kunde heller ikke komme hurtigt til Stede, thi den opholdt sig som Regel i Nordsøhavnene, og at tage dens store Skibe gennem Kieler Kanalen vilde, med at gøre dem kanalklar, føre dem gennem Kanalen og atter gøre dem søklar, ialt tage ca. 3 Dage. Tyskland synes altsaa *ikke* at have vurderet det danske Neutralitetsværn til kun at have Evne til en *kort* Forsinkelse af en eventuelt fremtrængende engelsk Flaade.

I Betragtning af de mægtige Flaader, der stod over for hinanden i denne Krig, kan det synes mærkeligt, at den lille danske Flaade af de krigsførende kunde betragtes som en Magtfaktor, de maatte tage Hensyn til. At dette imidlertid var Tilfældet, fremgik bl. a. af den engelske Marineminister, Sir Eric Geddes, Udtalelse i det engelske Parlament i November 1917: »Den Operation at trænge igennem til Østersøen vil tage betydelig Tid. Man vil være nødsaget til at rydde meget udstrakte Minefelter. Jeg har ikke truffet nogen *ansvarlig Søofficer* af nogen Skole, som under de nuværende Forhold vilde paatage sig Ansvaret for et saadant Foretagende.« Og Chefen for den tyske Hovedflaade, Admiral Scheer, skrev i sin Bog om Tilbagetoget efter Nordsøslaget den 31. Maj 1916: »Vejen omkring Skagen og gennem Bælterne var spærret for os, fordi de danske havde spærret denne Passage med Miner«. Engelske og tyske Admiralers Opfattelse af vor Sømagt var saaledes direkte Aarsag til, at Angreb paa vore Farvande ikke forsøgtes.

Forstaaelsen af, hvorfor vor lille Flaade af Stormagterne kunde betragtes som en Magtfaktor, fremkommer, naar man undersøger de Erfaringer, de selv gjorde under Krigen, og med hvilke Midler de som Følge heraf selv haandhævede Søherredømmet i deres egne Smaafarvande.

Miner blev efterhaanden udlagt overalt i de krigsførendes Smaafarvande, saa at al Færdsel i disse blev farlig for den, der ikke

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kendte de spredte Minefelters nøjagtige Beliggenhed. Store Skibe maatte i Smaafarvande oftest holde sig til bestemte Ruter og blev derfor lette Maal for Ubaades Torpedoer. Da Motortorpedobaade senere fremkom, blev Faren for store Skibe øget, og disse holdtes derfor som Regel helt borte fra Smaafarvande.

Fjendtlige Undervandsbaades Fremtrængen i Smaafarvande kunde Forsvareren hindre ved Net og Ubaadsminer, og Jagt paa dem kunde her udføres af smaa Motorbaade ved Hjælp af Lytteapparater og Dybdebomber, naar der blot færdedes enkelte artilleribevæbnede Vagtskibe, saa at Ubaadene ikke turde dykke ud og sætte sig til Modværge.

Hele dette System af den lille Søkrigs Midler holdt i Almindelighed store fjendtlige Skibe paa Afstand. At disse Midler heller ikke var ufarlige for saa relativt smaa Skibe som Jagere, saas, da en tysk Jagerflotille den 9. November 1916 foretog Fremstød i den finske Bugt for at beskyde Baltishport. Af Flotillens 11 Jagere gik da de 7 tabt alene ved at støde paa Miner.

Forsvarerens egne Jagere og større Skibe kunde ganske vist færdes i et saadant Farvand, fordi de kendte Minefelternes Beliggenhed, men da man begyndte at bygge særlige Vagtskibe til de mange Smaafarvande, var en af de første Fordringer til Nybygningerne, at deres Dybgaaende skulde være saa ringe som muligt.

Da fjendtlige Fremstød erfaringsmæssigt oftest udførtes med de letteste Enheder, Jagere, Minestrygere, Torpedobaade m. m., bevæbnedes Vagtskibene med samme Artilleri som Jagere, men ikke med Torpedoer, da det store Antal Torpedoer, Jagere under deres indbyrdes Kampe udskød mod hinanden, havde vist sig yderst sjældent at træffe, og fordi man i disse Farvande altid vilde kunne supplere sig med Motortorpedobaade.

Paa Patrouille benyttedes i Almindelighed en Krydsfart paa 10—12 Knob, og denne kunde hurtigt sættes nogle Knob op, men højere Farter kunde først opnaas, efterhaanden som Dampudviklingen øgedes. Erfaringen havde vist, at naar den høje Fart naaedes, var den paa en Patrouille hurtigt skiftende Situa-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tion oftest saa forandret, at den ingen Betydning havde mere. Man besluttede derfor i Vagtskibene at anvende den Vægt og de Penge, som høj Fart krævede, paa andre Omraader. Vagtskibene blev derfor rene Underlag for let Artilleri til Bekæmpelse af Jagere og med Farter, der varierede mellem 15 og 18 Knob.

Fig. 50. Torpedobaaden SØBJØRNEN i 1917.

Motortorpedobaadene var ca. 17 Meter lange, havde to Torpedoer og en Fart, der varierede mellem ca. 12 og ca. 30 Knob. Paa Grund af deres ringe Synlighed kunde de i Mørke og Dis komme paa Torpedoskud-Afstand, inden de blev opdaget, og paa Grund af det ringe Maal de frembød, var de vanskelige at træffe med Artilleri — man kan ikke skyde Spurve med Kanoner —, og de var derfor i de Smaafarvande, hvor de kunde anvendes, ogsaa farlige Modstandere om Dagen. Motortorpedobaadenes farligste Modstandere var Flyvemaskiner, der ovenfra med Maskingeværer kunde gennemhulle dem som en Si, saa at de sank.

Erfaring lærte de krigsførende, at svært Artilleri var nødvendigt som Rygstød for en Patrouille. Man anvendte først gamle Panserskibe dertil, som man forsynede med særlig Undervands-Beskyttelse, men da de paa Grund af deres Størrelse, Dybgaaende, Drejnings-Diameter m. m. var ret uegnede, gik man over til at bygge Monitorer, der i mange Aar ikke havde eksisteret i Stormagts-Marinerne. I de første Monitorer installerede man, for at faa dem hurtigt færdige, Kanontaarne fra ældre Panserskibe. Det var altsaa Monitor-Typen, man som Underlag for de samme

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kanoner ansaa for at være Panserskibet saa overlegent, at man anvendte mange Millioner paa Forandringen.

Faa Maaneder efter Krigens Udbrud var Helgolandsbugten, Hofden og den engelske Kanal, den finske Bugt, Adriaterhavet m. m. forbeholdt den lille Søkrig, og Storflaader vovede sig ikke mere derind.

Danmark var det eneste Land, der ved Krigens Udbrud i vore Kystforsvarsskibe havde bevaret Monitortypen, vi havde Miner og Undervandsbaade, og alt vort øvrige Materiel var bygget med den lille Søkrig i vore Farvande for Øje. Vort Personel var uddannet til denne Krig, og vor Flaade taalte derfor meget vel Sammenligning med selv Stormagternes Bevogtningsstyrker i Smaafarvande.

Antallet af Skibe i vor Flaade var lille til de udstrakte Farvande, den skulde bevogte under denne Krig. Den bestod af 71 større og mindre Orlogsskibe samt 20 lejede Skibe og Baade under 3 Eskadrechefer, 2 Flotillechefer og 50 Vimpler. Vi skulde som neutrale gøre Front til begge Sider, men det Forhold vilde dog være blevet ændret, hvis vi var blevet inddraget i Krigen, idet vi saa kun skulde have vendt os mod den ene Side. Da vore Forsvarsmidler var de rette, og da vort Personel var vel uddannet, kunde vort Forsvar ikke løbes over Ende. Paa Grund af vore Farvandes strategiske Betydning vilde vi sikkert snarest have faaet al den Hjælp, vi havde bedt om, fra den anden Side, og Materiel hertil byggedes paa begge Sider i stigende Mængde, jo længere Krigen varede.

Paa denne Baggrund maa vor Sømagts Betydning bedømmes.

Moderne Kanoners store Rækning gav Kystartilleri Evne til praktisk talt at kunne beskyde ethvert Skib indenfor Synsvidde. Udvikling af et Vaaben fremkalder dog gerne Beskyttelsesmiddel imod det, og Midlet bestod i dette Tilfælde i Udvikling af kunstig Taage. Dækket af Mørke eller af naturlig eller kunstig Taage kunde Englænderne saaledes bevare Søherredømmet uden for den 40 km lange belgiske Kyst, som Tyskerne havde besat

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 51. Model af PEDER SKRAM 1908. (Fot. Orlogsværftets Modelsamling).

og armeret med 37 faste Batterier, der førte indtil 38 cm Kanoner med en Rækning paa ca. 40 km. Englænderne kunde her stryge og udlægge Miner, bevogte Miner og Netspærringer, foretage Opmaalinger, udlægge Sømærker m. m.; de kunde kort sagt haandhæve et saa fuldstændigt Søherredømme, at Tyskerne endog maatte opgive deres Jager-Patrouiller selv »tæt op ad Kysten« og »umiddelbart foran Havnene«, fordi Jagerne blev skudt ned. Tyskerne ansaa det i Almindelighed for Ammunitions-Spild fra Kysten at beskyde de engelske Skibe, der bevægede sig aabent i Farvandet, fordi medfølgende Fartøjer da straks, inden Indskydningen var færdig, havde dækket dem med kunstig Taage.

Ganske paa samme Maade stillede Forholdene sig foran Dardanellerne i Krigens sidste Aar. Englænderne udlagde her Miner og bevogtede dem helt ind til Kysten under de tyrkiske Forters Kanoner.

Kystartilleri fik derfor under denne Krig ikke mere Indflydelse paa Begivenhederne paa Søen, end det havde haft i Fortidens

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Krige. I ganske smalle Stræder, der kunde sammenlignes med Flodløb — f. Eks. Dardanellerne — kunde det i Almindelighed hindre Passage.

Af vore Gennemsejlings-Farvande vilde kun den nordlige Del af Lille Bælt, hvis begge dets Bredder spækkedes med Kystbatterier med svært Artilleri som ved Dardanellerne, kunne komme ind herunder. I øvrigt er Kattegat, Bælterne og Østersøen saa brede, at alle Skibe sikkert vilde have kunnet passere dem uafhængigt af, hvilke Forholdsregler vi traf i Land.

Lige saa lidt som Tyskerne kunde forhindre engelsk Mine-Udlægning foran Dardanellerne eller op ad Belgiens Kyst, kunde vi fra Land have hindret en fremmed Magt i at spærre vore Gennemsejlings-Farvande, og lige saa lidt som det disse Steder eller ved Mundingen af den finske Bugt, i Helgolandsbugten, i Otranto-Kanalen o. s. v. var nødvendigt at støtte Mineforsvaret med Kystbatterier, vilde det have været nødvendigt at gøre det i vore Farvande. Noget helt andet er, at det selvfølgelig altid er ønskeligt tillige at have Kystartilleri, saa at Angriberen tvinges til ogsaa at tage stadigt Hensyn til det under sin Fremtrængen.

De Miner, Tyskerne under Krigen 1914—18 udlagde ved de sydlige Opgange til Sundet og Bælterne, støttedes da heller ikke af Kystbatterier fra dansk eller svensk Land-Territorium, og Tyskerne var indstillet paa i paakommende Tilfælde at beskytte dem alene med Skibe.

Skønt Undervandsbaade var Led af alle Flaader, var de dog saa nye, at man ved Krigens Begyndelse endnu ikke havde Midler til deres Bekæmpelse. Modmidler maatte derfor under Krigen først opfindes og prøves, derefter fabrikeres massevis og Brugen af dem indøves. I de Aar, der gik hermed, truede Ubaadenes Handelskrig med at kunne afgøre Krigen, men efter at en Taktik for Ubaadsjagt var udviklet, var Faren herfor ovre, og Ubaadene kunde derefter kun betragtes som indgaaet mellem Søkrigens andre gode Bivaaben.

Som et Led i Forsøgene paa at lukke de tyske Ubaade inde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

udlagde Englænderne i Foraaret 1918 dybt staaende Ubaads-Miner tværs over Kattegat ved Herthas Flak Nord for Læsø. Tyskerne var klar over, at den kun 24 Sømil brede Rende mellem Skagen og den svenske Skærgaard var en Nøglestilling til danske Farvande. De havde allerede fra 1917 haft Opmærksomheden henvendt paa Farvandet og besvarede nu det engelske Skridt med at udlægge Miner mod Overfladeskibe mellem Skagen og Marstrand.

Fig. 52. Dansk Flyvebaad i 1917.

Minerne var af begge Parter i Hovedsagen lagt uden for dansk og svensk Søterritorium, saa at der var Passage langs Land paa begge Sider, men hvis denne Minekrig *hensynsløst* var blevet fortsat, vilde den have afbrudt Danmarks og Sveriges oversøiske Handel. Om vi under de Forhold i Længden havde kunnet opretholde vor Neutralitet, er maaske tvivlsomt, og det har derfor Interesse at undersøge, hvorledes Situationen for de krigsførende maatte tage sig ud med Danmark tvunget ind i Krigen paa Modpartens Side.

For Tyskland maatte Situationen omtrent se saaledes ud: Den danske Sømagt var som før omtalt organiseret til Bæltspærringer. Den havde derfor Stilling mellem en eventuel tysk Bevogtningsstyrke af Minerne ved Herthas Flak og dens Basis paa Tysklands Østersøkyst. Vor Sømagt havde altsaa Betingelser for at kunne afskære dens Forbindelseslinier, og den tyske Bevogtningsstyrke vilde da kun have kunnet virke de faa Dage, dens om Bord værende Brændsels-Beholdninger og andre Forraad varede. Naar disse Beholdninger var opbrugt, vilde i hvert Fald Vejen for Vestmagternes Undsætning være aaben, og Fare for en Nærblokade

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

af Tysklands Østersøkyst vilde blive overhængende. Det maatte desuden den Gang regne med et vist Fællesskab i de tre nordiske Landes Politik og navnligt med, at Sverige, hvis Staal-Leverancer Tyskland næppe kunde undvære til Krigens Fortsættelse, havde fælles Interesser med Danmark i den omhandlede Sag.

For England vilde Danmarks Inddragen i Krigen paa Tysklands Side have faaet ubehagelige Følger derved, at den tyske Flaade saa havde faaet større Bevægelsesfrihed, og at den engelske Hovedflaades Basishavne i Skotland og paa Øerne Nord derfor vilde være kommet nær til Søens Kampzoner.

Danmark og Sverige begyndte straks i Forening Rydning af Spærringerne, og nye Mine-Udlægninger foretoges ikke af nogen af de krigsførende.

Ogsaa Flyvemaskiner var under denne Krig et helt nyt Vaaben. Deres Antal var ikke desto mindre stort. Fra Januar til Oktober 1918 byggedes saaledes i England 26,685 Flyvemaskiner og under .hele Krigen langt over 100,000. Tyskland og Frankrig stod næppe tilbage for England i Antal, ligesom alle andre krigsførende Lande byggede i stor Stil.

Flyvemaskiner viste sig at have Betydning i Landkrig og ved Angreb paa Maal bag Landfronterne, medens de mod de smaa bevægelige Maal paa Søen, som selv de største Skibe frembød, fik ret ringe Betydning. Deres Bombe-Træfning mod Skibe erkendtes for saa ringe, at der f. Eks. slet ingen Bombe-Angreb forsøgtes mod den Strøm af Skibe, der til Stadighed passerede den engelske Kanal inden for Rækkevidde af Tusinder af tyske Flyvemaskiner, skønt disse Skibe var Betingelse for, at England kunde fortsætte Krigen.

I de Tilfælde, hvor Luftbomber ramte Skibe, viste de sig kun at tilføje disse overfladisk Skade, idet de ikke trængte gennem Dækkene til Skibenes vitale Dele. Medens Flyvernes Angreb mod Skibe saaledes i Almindelighed ikke var videre farlige, viste de sig udmærket at kunne supplere al Rekognoscering, idet de hurtigt kunde overse store Strækninger. De kunde dog ikke er-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

statte Rekognosceringsskibe, dels fordi deres Angivelse af Pladser og af Skibstyper var unøjagtig, og dels fordi Dis til Vejrs kunde hindre Flyveres Udsigt, paa samme Tid som Udsigt langs Søens Overflade var ganske uhindret.

For helt at forstaa Danmarks militære Stilling under Verdenskrigen maa det dernæst undersøges, hvorledes Mulighederne stillede sig for et fjendtligt Landgangs-Foretagende mod de danske Øer.

Kanoner og Tropper i Land har aldrig i Historien kunnet hindre Landsætning af fjendtlige Tropper. Krigen 1914—18 bekræftede kun denne Lære, idet selv Kysters Omdannelse til Fæstningslinier med Skyttegrave og Artilleri som ved Gallipoli i 1915 og ved Zeebrügge i 1918 ikke forhindrede Englænderne i at gaa i Land.

Fig. 53. Overgroet Mine tages om Bord efter at være desarmeret. Efter K. Dahl: Danmarks Flaade.

Hindring af Landgangs-Foretagender har altid maattet ske gennem Sømagt. Oftest er dette sket indirekte derved, at ingen Admiral har vovet at sætte et Landgangs-Foretagende i Gang over for Modstanderens operationsdygtige Flaade, selv om denne var underlegen. Under denne Krig krævedes ikke blot et i hvert Fald lokalt Søherredømme i den Tid, Transporten varede, men ogsaa at Landgangs-Hærens Forbindelseslinie med Hjemlandet holdtes aaben under hele Foretagendet, idet en Hær for at kunne fortsætte Kampen stadigt maatte have store Forsyninger af Ammunition m. m. tilført.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tyskland foretog i Oktober 1917 et Landgangs-Foretagende mod Øsel, der gav et godt Billede af en saadan Transport over Østersøen. Landgangs-Styrken bestod af en forstærket Division paa 23.000 Mand med 5000 Heste, 150 Maskingeværer, 54 Kanoner, 12 Minekastere og Ammunition og Proviant for 30 Dage. Der var altsaa ikke særlig meget Materiel, bl. a. ingen Kampvogne, og dog krævede Transporten 16 Handelsdampere à ca. 7000 Tons, 4 smaa Dampere til Fortroppen, et Hangarskib, 3 Kul- og Oliedampere, en Bjergningsgruppe, 25 Slæbedampere med 53 Lægtere og Pramme, 3 Hospitalsskibe, Spærringsbrydere m. m., ialt en Kølvandslinie paa 30 Sømils Længde. Flere af de store Dampere maatte endda gøre to Rejser for at hente Gods, der ikke havde været Plads til i første Vending. Transporten var under Beskyttelse af 10 Slagskibe, 1 Slagkrydser, 8 lette Krydsere, 50 Jagere, 6 Ubaade, 60 Motorbaade og 72 Minestrygere, ialt 207 Orlogsskibe og -fartøjer. Den samlede Transport med Dækning udgjorde altsaa over 300 Enheder.

Fig. 54. Torpedobaads-Division i Korsør Havn i Vinteren 1918.

Ordren til Marinen om Klargøring af Transporten blev givet ca. 3 Maaneder inden Udførelsen, Ordren til Sammendragning af Tropper og Materiel til Indskibningshavnen ca. 1 Maaned inden, og Indskibningen tog ca. 14 Dage.

Tidligere Rekord for Landsætning af eet Armekorps var 8 Dage, men det tog Tyskerne ved Øsel den dobbelte Tid at landsætte den nævnte udvidede Division.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

At forberede og udføre et Landgangs-Foretagende var saaledes en langvarig og omstændelig Operation, der næppe kunde udføres helt overraskende, og den store Transportflaade med Dækning frembød baade under Marchen over Søen og under Udlosningen et ideelt Maal for alle den lille Søkrigs Midler.

Paa den Baggrund maatte Mulighed for Landgangs-Foretagende mod vore Øer betragtes.

Fig. 55. Dansk Undervandsbaad i 1917.

Krigen endte i 1918 ved, som Tyskerne siger, at »Hjemmefronten brød sammen«. Aarsagen hertil var Sult og Brist paa alle Fornødenheder. Det var Historiens Lære, der gentog sig, at naar Sømagt gennem Blokade lagde sin Ring om Lande, saa at de indesluttedes som belejrede Byer, maatte de før eller senere overgive sig.

Sømagt havde atter afgjort Europas Skæbne.

Danmark var saa lykkeligt ikke at blive inddraget i Krigen; for en væsentlig Del fordi vor Flaade, i Modsætning til Aarene 1801 og 1807, var holdt udrustet og rede til et effektivt Forsvar. At denne A. P. Bernstorffs Politik fra Slutningen af det 18. Aarhundrede kunde gentages, til Trods for at det radikale Parti sad ved Magten, kan vort Land takke Viceadmiral Kofoed-Hansen for. Det var paa hans bestemte Forlangende, at vor Flaade mobiliseredes den 31. Juli 1914, han saa straks Fordelene ved at efterkomme Tysklands Henstilling om Minespærringerne den 4. August 1914 og tilraadede dem, og det var ham, der omformede den pacifistiske Regeringsbefaling af 31. Juli 1914 til de Forholdsregler, hvorefter det for Cheferne i vor Flaade blev muligt at handle over for Neutralitets-Krænkelser.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Under en Forsvarsdebat i Rigsdagen den 24.—25. April 1919 udtalte daværende Forsvarsminister P. Munch, at »Flaadens Udlægning af Minerne fjernede Krigsfaren fra Danmark — — — og saaledes kom til at danne det Grundlag, paa hvilket det blev muligt Krigens Tid igennem at bevare Landets Neutralitet«. Den pacifistiske Forsvarsminister anerkendte altsaa, at militære Foranstaltninger havde gjort Nytte, men selvfølgelig havde han ikke Ret i, at Minerne alene kunde fjerne Krigsfaren. Hvis de ikke forsvaredes, kunde de ryddes foran en Flaade uden at sinke dennes Marchfart nævneværdigt. Kun som Led i Flaadens samlede Virke havde Minerne derfor Betydning. Det var vor Flaades Udrustning og de Foranstaltninger, den traf, der gav de krigsførende det Indtryk, at vor Neutralitet ikke blot var Ord, men at der stod baade Magt og Vilje bag Ordene. Det var de krigsførendes Tillid til, at vi ikke kun vilde yde »en fingeret eller utilstrækkelig Modstand« mod Angreb, der fjernede Krigsfaren fra Danmark.

Den Tillid kunde ikke være skabt, hvis vor Flaade var blevet ledet i den radikale Regerings Aand og efter dens »Regeringsbefaling«, saa at Cheferne havde maattet iagttage Neutralitets-Krænkelser, indtil Regeringens Ordre var indhentet. Den skabtes kun gennem Viceadmiral Kofoed-Hansens kraftige Forholdsordrer. Det var derfor ikke de passive Miner men Viceadmiralens Aand og Virke, der fjernede Krigsfaren fra Danmark.

Der forefaldt i de 4½ Aar, Krigen varede, ialt 164 Neutralitets-Krænkelser, der alle ordnedes paa tilfredsstillende Maade. Heraf var 53 Krænkelser af spærret Farvand, 44 var Luftfartøjers Passage over spærret Farvand, 17 Tilfælde af Luftfartøjers Nødlanding paa dansk Territorium, og 8 var mindre eller ufrivillige Overtrædelser. De alvorligste Tilfælde var 18 Visitationer eller Opbringelser paa dansk Søterritorium, 22 Tilfælde, hvor krigsførende Magters Krigs- eller Handelsskibe opholdt sig paa dansk Territorium under Bevogtning af danske Krigsskibe, og 2 Tilfælde af tilsigtede Neutralitets-Krænkelser.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 56. HEIMDAL og Torpedobaade bevogter IGOTZ MENDI.
Efter K. Dahl: Danmarks Flaade.

At Viceadmiralen var klar til at sætte Handling bag Ordene, ses eksempelvis af Ordren til to danske Torpedobaade, der bevogtede et tysk Skib, der den 16. December 1916 var grundstødt paa Paludans Flak mellem Samsø og Fyn. Ordren lød: »Forhaandsammunition oppe, Torpedoerne klar til Skud. Dersom Angreb finder Sted om Dagen, bliver det sandsynligvis med Ubaad. Ses et Periskop, hejses Protestsignal og umiddelbart efter skydes«.

Da den spanske Damper »Igotz Mendi« som tysk Prise den 24. Februar 1918 strandede ved Skagen, beordredes danske Krigsskibe straks til Strandingsstedet. Fangerne om Bord frigaves, den tyske Prisebesætning interneredes, og Skibet overgaves til den spanske Besætning. En tysk Ubaad, der den 27. nærmede sig Damperen, afvistes ved Varselsskud.

Af de to Tilfælde med tilsigtede Neutralitets-Krænkelser skyldtes eet Tyskerne og eet Englænderne:

Den 18. August 1915 Kl. ca. 23.30 grundstødte den engelske Ubaad »E 13« for sydgaaende i Sundet mellem Saltholm og Søndre Flint. Ved Daggry, da den blev observeret, sendtes straks Torpedobaade til Strandingsstedet, og Flaadens Overkommando udstedte følgende Forholdsordre: »Hvis det er en tysk Ubaad og andre tyske Fartøjer vil assistere, skal der protesteres, men foreløbig ikke anvendes andre Midler. Hvis det er en engelsk Ubaad, skal det forhindres, at tyske Fartøjer bemægtiger sig den eller an-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

griber den. Først anvendes Protest, derefter, hvis det ikke respekteres, anvendes til Raadighed staaende Midler«.

Kl. ca. 08.30, da to danske Torpedobaade bevogtede E 13, passerede en tysk Jager ca. 1000 Meter Øst om Stedet. Den stoppede op for at observere men gjorde ikke klar til Angreb og fortsatte derefter Syd paa. 1. Eskadre var imidlertid beordret til Strandingsstedet og var Kl. 10.35 naaet ned i Drogden ca. 5 Sømil fra E 13, som de danske Torpedobaade SØULVEN og TUMLEREN holdt Vagt ved.

Kl. 10.28 observeredes to tyske Jagere, der en Tid havde opholdt sig tæt Sønden for Territorialgrænsen, staa Nord paa. SØULVEN stod straks ned imod dem og aflæste Signal paa den forreste Tysker: »Forlad Fartøjet hurtigst muligt«. Umiddelbart efter affyrede den tyske Baad en Torpedo, der dog gik i Bund og eksploderede uden at anrette Skade, og samtidig aabnedes Skydning mod E 13, der hurtigt kom i Brand. SØULVEN, der havde »Klart Skib«, løb imellem, hvorpaa den tyske Baad straks standsede Skydningen. Hele Tidsforløbet fra Ildens Aabning til dens Ophør var kun 2 à 3 Minutter. Der var ikke Tid til Signalering, men den tyske Chef rakte Haanden op for at betegne, at han ophørte Angrebet og hindrede derved, at den danske Baad aabnede Ild, og at de derved kom i Kamp. De tyske Jagere drejede af og stod Syd paa, og Danskerne bjergede den engelske Besætning, der interneredes. Ved Beskydningen var een Englænder blevet saaret, og flere var druknet ved at springe over Bord.

Det andet Tilfælde forefaldt den 1. September 1917, da fire tyske armerede Trawlere blev drevet paa Land og beskudt af engelske Jagere udfor Bjerregaard paa Jyllands Vestkyst. Danske Krigsskibe var ikke i Nærheden men sendtes straks til Stedet for at bevogte Vragene. De tyske Besætninger, der var kommet i Land, interneredes. Under Beskydningen var flere Granater faldet i Land og havde anrettet nogen Skade.

En vigtig Gren af Flaadens Virksomhed var Mineeftersøgningen. At Arbejdet dermed var betydeligt, vil alene fremgaa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

deraf, at ialt over 10.000 Miner blev uskadeliggjort. Alligevel var vi saa lykkelige, at kun 9 Mand dræbtes og 7 saaredes af Flaadens Personel under dette farefulde Arbejde.

Det tjener til Ære for vore Lodser, at der under de 120.000 Lodsninger gennem Minefarvande, der udførtes i Løbet af Krigen, kun minesprængtes eet lodset Skib. Færger og Ruteskibe holdtes gaaende i de minebefængte Farvande uden Uheld under hele Krigen. I usigtbart Vejr, hvor Mineeftersøgningen var mindre effektiv, ledsagedes de af Torpedobaade, uden at Passagererne vidste det.

Fig. 57. HEIMDAL's Fortop med Ildleder-Station i Mærset.

Paa Grund af Revolutionen i Tyskland forlod de tyske Vagtskibe efter Vaabenstilstanden den 11. November 1918 deres Poster, og vor Flaade maatte overtage Bevogtningen ogsaa af de tyske Spærringer samt stryge nogle af disse for at faa Farvandene passable hurtigst muligt. Under Strygningen af den tyske Spærring i Langelands Bælt havarerede Torpedobaaden SVÆRDFISKEN ved en Minesprængning under Agterenden. 5 Mand blev dræbt og flere saaret, men Baaden blev bjerget i Havn af de nærmeste Torpedobaade, der straks kom til og fortøjede paa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

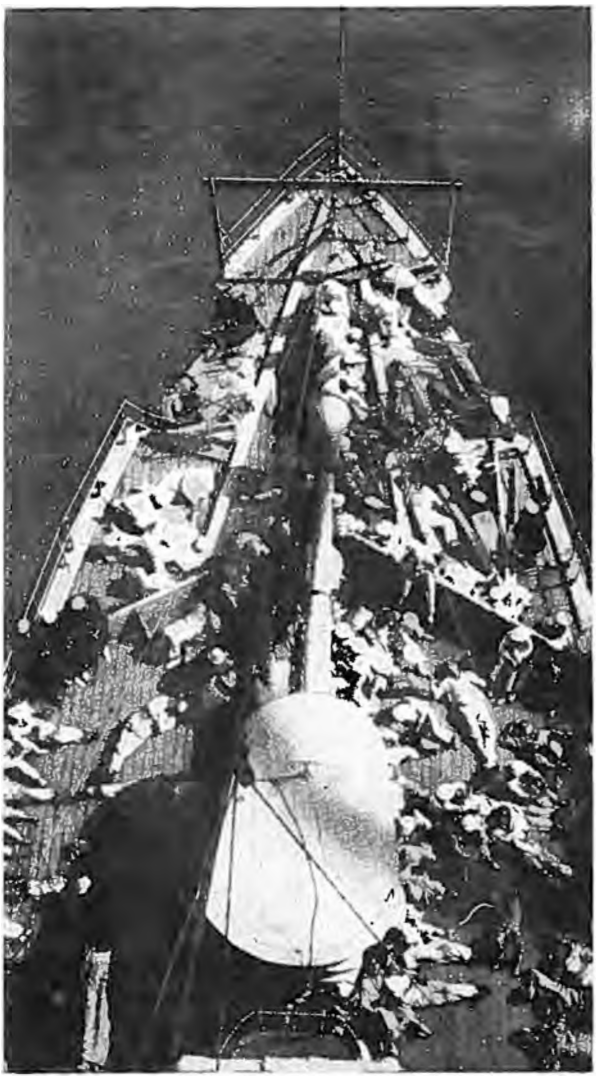

Fig. 58. Middagshvil paa VALKYRIEN's Fordæk.

Siden af den. Den blev senere istandsat.

Foruden Opgaverne i danske Farvande besørgede vor Flaade Bevogtning af islandske og færøske Farvande og opretholdt Forbindelse med disse Landsdele, da anden Forbindelse blev umulig. Da tyske Miner ud for Graadyb havde afbrudt Sejlads paa Esbjerg, opmaalte og afmærkede den et nyt Løb paa dansk Territorium. Desuden blev midt under Krigen vor sidste tropiske Koloni, vore vestindiske Øer, solgt til U. S. A., og Krydseren VALKYRIEN blev i den Anledning sendt derud og havde Station i Vestindien i ca. 1 Aar, hvor dens Chef paa Grund af Uroligheder maatte overtage Posten som Guvernør.

Efter Vaabenstilstanden blev vore Miner optaget og Afmærkningen atter gjort normal paa 12 Dage, hvorefter vor Flaades Skibe blev oplagt, efterhaanden som de kunde undværes, og den 1. April 1919 ophævedes Sikringsstyrken. Vor Flaade havde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 59. Torpedobaaden SVÆRDFISKEN efter Minesprængning under Agterenden i 1918. Efter K. Dahl: Danmarks Flaade.

da i hen imod 5 Aar udført al den Tjeneste tilfredsstillende, der blev den paalagt, og den Sømagt, den repræsenterede, havde været et væsentligt Middel for vor Udenrigspolitik til at bevare vor Neutralitet.

TIDEN FRA 1919 TIL 1940

Efter at en Del Efterkrigs-Opgaver i vore Farvande var løst, fik Sommer-Eskadren i 1920 Ordre til at assistere ved Sønderjyllands Genforening med Moderlandet. Dens Skibe overførte først danske Tropper fra Øerne til Sønderjylland og eskorterede derefter Hans Majestæt Kongen paa Kongeskibet DANNEBROG til Kolding og senere mellem de sønderjydske Havne. Besætningerne fik derved bl. a. Lejlighed til at overvære den uforglemmelige Genforeningsfest paa Dybbøl.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 60. Danske Soldater føres i 1920 paa PEDER SKRAM til Sønderjylland.

I 1917 havde Kronprins Frederik taget Studentereksamen og traadte derefter som Lærling ind i Marinen. For første Gang siden Christian IV's Tid søgte en dansk Tronfølger Uddannelse paa Søen. Kronprinsen gennemgik i de følgende Aar Kadetskolen og udnævntes i 1921 til Søofficer.

Alle havde under den lige afsluttede Krig set og erkendt, at vor Flaade havde været til uvurderlig Nytte for Danmark. Man skulde derfor have troet, at den tidligere Modstand mod vort Forsvar vilde være forstummet, men det skete ikke.

Den radikale Regering, der inden Krigen, medens hele Europa kaprustede, havde paastaaet, at Krig i Europa var en Umulighed, mente nu at kunne stole blindt paa det ved Fredstraktaten oprettede »Nationernes Forbund«. Den standsede derfor Bygningen af en Undervandsbaad og af den under Bygning værende Monitor NIELS JUEL, saa at den maatte bygges færdig som en Art Krydser eller Repræsentationsskib.

Socialdemokratiet satte atter ren Afrustning paa sit Program. Venstre ønskede vel et Forsvar, men vilde ikke betale, hvad et

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 61. Kaptajnløjtnant Kronprins Frederik i Maj 1935. (Fot. Nordisk Pressefoto).

saadant nødvendigvis maatte koste, og det konservative Folkeparti vedblev i saa høj Grad med at drive Politik paa Forsvarssagen, at det endog i 1929 og 1933 spændte Ben for bedre Forsvarsordninger end de bestaaende, fordi det vilde have en Ordning, som det selv foreslog. Mange konservative havde i Virkeligheden heller ingen Tro paa et effektivt dansk Forsvar, idet det spidsborgerlige radikale Slagord: »Hvad kan det nytte?«, der ikke krævede Aand, Fantasi eller stærke Følelser hos Tilhængerne, men kun appellerede til saa lave menneskelige Egenskaber som Ugidelighed og Fejghed, igennem Aartier havde forgiftet Sindene langt uden for de radikales Kreds. Viljen til at ofre alt for vort Lands Frihed fandtes kun hos et Faatal, og Forsøg paa at vække Forsvarsvilje i vort Folk gjordes ikke fra noget af de saakaldte forsvarsvenlige Partiers Side. De faa, der havde forstaaet, at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

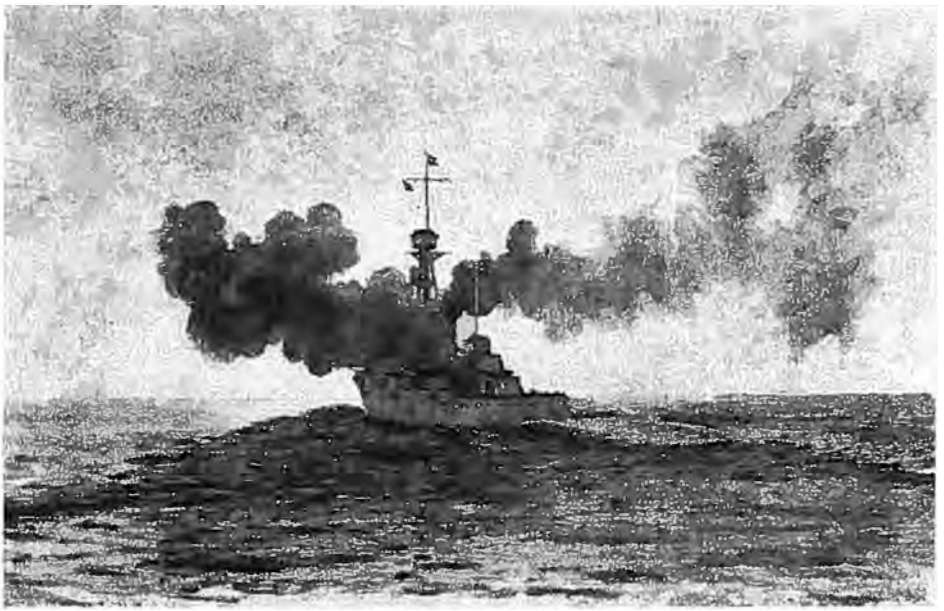

Fig. 62. NIELS JUEL under Skydning i 1927. Efter Søofficersforeningens Maleri af Chr. Benjamin Olsen.

naar Danmark som eneste Land i Europa uafbrudt havde bestaaet som fri Stat i hele den historiske Tid, skyldtes det vore heldige Betingelser for Forsvar, blev ved deres Paapegen af vor Strategi opfattet som eensidige Flaadevenner og derfor som illoyale mod Forsvaret som Helhed. De danske Værn blev nogle Institutioner, som man vrangvilligt tilkastede det færrest mulige Antal Millioner, men som ingen iøvrigt interesserede sig for.

I Februar 1919 var nedsat en Kommission til Overvejelse af Flaadens og Hærens fremtidige Opgaver, men inden denne havde afgivet Betænkning, indførtes Ændringer i den bestaaende Søværnslov, hvorved de faste Haandværkere m. fl. afskedigedes fra deres militære Stillinger og overførtes til tilsvarende civile, ny militær Retsplejelov blev indført, Faneed blev afskaffet i Flaaden, og Ministeriet gav det militære Personels Organisationer Forhandlingsret over for Søværnets Myndigheder.

Den radikale Virksomhed blev dog afsluttet foreløbig ved

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ministeriets Afgang i Foraaret 1920; denne var foranlediget af Kongen, der tro mod det konstitutionelle Kongedømmes Princip paa Grund af Uro i Folket forlangte ny Valg til Rigsdagen for at se, om Ministeriet stadig repræsenterede Folkets Flertal, hvilket det »frisindede« Ministerium ikke vilde. Valgene viste dog, at Kongen havde set rigtigt, men ogsaa Venstre, der derefter kom til Magten, vilde for enhver Pris bringe Forsvarsudgifterne ned. Dette fik Udtryk i Forsvarskommissionen.

Fig. 63. Landgangs-Kompagni paa March paa Færoerne.

Venstre og de Konservative enedes i denne Kommission om Forslag til Søværnslov, men ikke om Hærloven, fordi Venstre vilde længere ned med Udgifterne, end Hærens tilforordnede kunde gaa med til, og de konservative støttede disses Forslag. Enighed om Søværnsloven kunde opnaas, fordi de konservative havde lært af den lige overstaaede Krigs-Situation. De talte ikke mere om en Fjendes Evne til at »rense de danske Farvande for vore Orlogsskibe«, om »foreløbig at overlade Herredømmet paa det aabne Søterritorium til Angriberen«, om at vi var »ude af Stand til at forhindre Fjendens Opmarch paa vort Søterritorium«, eller om, at »vore smaa og store Skibe foreløbig er lukket inde og bevogtede«; men de erkendte tvært imod i Søværnslovens Formaals-Paragraf, at Flaadens Hovedopgave var, at »forsvare Danmarks nationale Sikkerhed, dets Højhedsret og Neutralitet i Overensstemmelse med Folkeforbundspagten og indgaaede Konventioner og med dette Formaal for Øje at udføre Kystbevogtnings-Tjenesten og Neutralitets-Bevogtningen af Søterritoriet, sikre Forbindelsen mellem Landsdelene, sikre Trafikken i Far-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vandene, beskytte danske Handelsskibe o. l.« foruden dens særlige Opgaver.

Formaals-Paragrafen giver nærmest Indtryk af, at man nu betragtede det som en Selvfølge, at vor Flaade kunde bevare Herredømmet i vore Farvande, thi ellers kunde den ikke »sikre Forbindelsen mellem Landsdelene, sikre Trafikken i Farvandene, beskytte Handelsskibe o. s. v.« Man havde altsaa erkendt, at en dansk Flaade af rimelig Størrelse med Nutidens Søkrigsmidler havde bedre Betingelser end nogensinde før i vor Historie for at bevare Søherredømmet.

Vor Flaade skulde efter Venstres og de konservatives Forslag holdes paa sin tidligere Størrelse, idet den skulde bestaa af:

6 Orlogsskibe,
24 Torpedo- og Undervandsbaade,
2 Mineskibe og Minespærringsmateriel,
Flyvemateriel,
Reserven og
Skibe til særligt Øjemed, herunder 1 Krydser til oversøisk Fart.

Ulysten til at betale den Pris, som et nødtørftigt Forsvar kostede, viste sig dog ogsaa over for Søværnsloven derved, at Nybygningskontoen sattes saa lavt, at Flaaden ikke kunde holdes oppe paa den i Loven fastsatte Størrelse, og at Udrustningskontoen og dermed Beredskabet nedsattes betydeligt. Flaadens tilforordnede i Forsvarskommissionen gjorde opmærksom herpaa, og at i hvert Fald Nybygningskontoen om faa Aar maatte sættes op, da Flaaden ellers vilde forfalde, men de gik med til Forslaget med det udtrykkelige Forbehold, »at den Nedgang der maatte blive Følgen for Nybygningskontoens Vedkommende, var af rent midlertidig Karakter, idet Flaaden var villig til at resignere i en Tid, hvor Tilstanden i Europa ikke frembød særlige Uromomenter, og hvor Besparelser maatte anses for at være af den aller væsentligste Betydning«. Dette Forbehold blev dog straks glemt, og alle i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 64. Kaserneskibet FYEN, Monitoren PEDER SKRAM, Nyholms Kran og Planbygningen.

Rigsdagen viste Forbavselse, da der fire Aar senere i Folketinget gjordes opmærksom paa Flaadens Forfald.

Socialdemokratiet stillede Forslag om Afrustning. Da Socialdemokrater i alle de krigsførende Lande i 1914 havde stemt for Krigsbevillinger kunde det ikke benytte helt samme Begrundelse herfor som i 1909, men maatte begrunde Afrustningsforslaget alene med Hvad-kan-det-nytte-Teorien.

Det radikale Parti, der dog under Krigen havde maattet erkende den Nytte, som i hvert Fald Flaaden havde været til for Udenrigspolitikken, genoptog ikke desto mindre sine gamle Teorier. Det foreslog Værnenes Omdannelse til en Art Gendarmerier med hvervet Mandskab.

Kort efter Afgivelsen af Forsvars-Kommissionens Betænkning fremsattes og gennemførtes Love om Flaadens og Hærens Ordning i nær Overensstemmelse med Venstres Forslag.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Søværnsloven af 1922 nedsatte ikke Skibenes Antal, men anviste som nævnt ikke de nødvendige Midler til at holde Flaaden oppe paa den Højde, som Loven angav. Desuden indførte den andre væsentlige Forandringer, som her kort skal omtales.

En Flaade har foruden sine Officerer Brug for Underofficerer til al Detailtjeneste, saasom: Mandskabets Uddannelse, Ledelsen af Mandskabet paa hvert enkelt Sted i Skibet, Tilsyn med og til Dels Betjening af moderne Krigsskibes indviklede Materiel o. l., ganske som en stor civil Virksomhed maa have Værkførere, Mestre, Formænd m. m. i hver Afdeling. Vor Flaade havde gennem Aarhundreder udviklet et Underofficerskorps, der for manges Vedkommende gennem Generationer var udgaaet fra Nyboder. Vore Underofficerer stod lige saa vel uddannede og lige saa dygtige paa deres Poster som vore Søofficerer paa deres. Allerede i mange Aar var de bedste Underofficerer avanceret til Løjtnantsrang paa særlige Poster, men Loven af 1922 gjorde i misforstaaet Opfattelse af Demokrati alle Underofficerer til Dæksofficerer med Officersrang indtil Kaptajnløjtnant, saa at det kunde hænde, at den Dæksofficer, der ledede Detailtjeneste, var i højere Rang end den Søofficer, der skulde føre Tilsyn med den. (Da Underofficerer ikke kunde undværes, maatte dog samtidig skabes en ny Underofficersstand i de »midlertidige Befalingsmænd« og ligestillede). Militær Kommando kræver imidlertid, at den, der skal byde, staar i Rang over den der skal lyde, saa at der ingen Tvivl kan opstaa. Navnlig gælder dette om Bord i et Skib. Men med den indførte Ordning var Kommandoforholdene i vore Orlogsskibe mindre betryggende ordnet end i vore Handelsskibe. Ingen ventede derfor, at Ordningen kunde bestaa ret længe, men en saa hovedkulds Ændring, som indførtes 10 Aar senere, kom dog uventet.

Loven af 1922 afskaffede de Forfremmelsesraad for Søofficerer, der havde deres Oprindelse fra de af Niels Juel startede Konduitelister, og som i deres senere Form havde bestaaet i Generationer. Forfremmelsesraadene for Søofficerer bestod af 5 Søofficerer med den ældste Søofficer, Viceadmiralen, som Formand og med de to yngste Medlemmer af den Grad, hvortil Forfremmelse skulde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 65. Søstænk i Atlanterhavet.

ske. Søofficererne var derved gennem Tiderne blevet fagkyndigt bedømt, og Forfremmelsesraadene havde ved Indstillinger til Ministeren sikret dem mod Vilkaarlighed. Foruden at Loven afskaffede Forfremmelsesraad, bestemte den, at samtlige Forfremmelser skulde ske ved Valg, medens de tidligere fortrinsvis var sket ved Anciennitet blandt dem, som Forfremmelsesraadet havde erklæret for egnet til Forfremmelse. Ministeren stod derfor uden nogen fagkyndig Indstilling helt frit i sit Valg, og da Krav om en vis Søfart i Graden som Betingelse for Forfremmelse samtidig bortfaldt, var Vejen dermed fri til at lade en Officer avancere op gennem Graderne paa en Kontorstol uden Søfart og uden Kendskab til moderne Skibe og Vaaben eller Tjenesten om Bord. Ved Forfremmelse til Admiralsklassen krævedes dog en Erklæring fra den ældste tjenestgørende Søofficer af Admiralsklassen.

Et andet Slag rettedes mod Flaaden i 1924 ved Udskillelse af Orlogsværftets Skibbyggeri. Allerede i Forsvarskommissionens Be-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 66. Inspektionsskib i Sø i Danmarkstrædet.

tænkning af 1908 havde Flaadens tilforordnede, Viceadmiral Wandel og Kommandør Nyholm, peget paa, at den Maade, hvorpaa Orlogsværftets Værksteder m. m. laa spredt over Holmens store Areal, maatte føre til uøkonomisk Drift, og de havde derfor foreslaaet at samle Skibbyggeriets Værksteder paa et lille Omraade, samt at indføre visse Reformer i dets Regnskabsføring. Den Gang havde man ikke fulgt deres Forslag, men i 1922 nedsatte man en Kommission til at undersøge Skibbyggeriets Forhold og bringe dets Udgifter ned. Orlogsværft-Kommissionen bestod for en væsentlig Del af ufagkyndige, idet den havde den radikale Departementchef H. M. Kofoed som Formand, og af dens 12 Medlemmer var 4 Rigsdagsmænd. Den havde kun 1 Søofficer men 2 Direktører fra Privatindustrien som Medlemmer. Kommissionen foreslog ligesom Flaadens tilforordnede i 1908 at samle Skibbyggeriets Værksteder og at omordne dets Regnskabsvæsen, men den gik videre, idet den, uden Forstaaelse for at Værftet skulde tjene Flaaden, foreslog det helt udskilt fra denne som et selvstændigt civilt Skibbyggeri, et Statsværft, der skulde varetage sine egne økonomiske Interesser. Medens de civile Ministeriers

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 67. Torpedobaaden LAXEN.

Rederier blev frit stillet over for, om de vilde benytte Statsværftet eller ej, *skulde* Marinen benytte det. At være Tvangskunde hos en Institution, man ikke har Indseende med, er dyrt, og som Spareforanstaltning for Flaaden var Udskillelsen derfor næppe vel betænkt. Da Skibbyggeriet nu blev kaldt Orlogsværftet, forandredes Chefen for Orlogsværftets Titel til: Chefen for Flaadestationen.

I de første Aar efter Krigen, hvor Loven af 1909 endnu virkede, havde Udrustningerne været tilstrækkelige, og Personellet blev holdt i god Øvelse. Baade Sommer- og Vinter-Eskadrer blev udrustet foruden Skoleskibe, Inspektionsskibe og Skibe paa Vintertogt.

Efter Loven af 1922 blev Udrustningerne færre og mere kortvarige, saa at det kneb med Uddannelsen af værnepligtige og med at holde det faste Personel i Øvelse. Vinter-Eskadre og Vintertogt Syd paa bortfaldt, og Skoleskibe samt Inspektionsskibene paa Island og Grønland blev snart de eneste af vor Flaades Skibe, der kom uden for Nord- og Østersøen, bortset fra at NIELS JUEL under Kommandør A. Bojesens Kommando i Vinteren 1923—24 sendtes til Sydamerika af Hensyn til danske Handels-Interesser.

Samtidig begyndte Marineledelsen at ophugge ældre Skibe, uden at der byggedes Erstatning for dem. Indtil 1932 var foruden

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 68. Neptun med sin Dronning og Følge kommer om Bord for at foretage Liniedaab af de af NIELS JUEL's Besætning, der første Gang passerer Æquator.

en lang Række Torpedobaade og andre mindre Skibe een Monitor og alle tre Krydsere ophugget, og som Erstatning var kun bygget to Ubaade, DAPHNE (1925) og DRYADEN (1926), samt tre Torpedobaade, DRAGEN (1929), HVALEN (1930) og LAXEN (1930). Krydsernes Ophugning havde til Følge, at der ikke mere havdes passende Skoleskibe for Kadetter og Dæksofficerselever.

Den 25. Maj 1923 hændte i vor Sommer-Eskadre den saakaldte GEJSER-Ulykke, der var et af de største Ulykkestilfælde, der i Fredstid er hændt vor Marine. Eskadren opholdt sig i Smaalands-Farvandet, og den paagældende Dag demonstreredes for Eskadrens Officerer om Bord i Krydseren GEJSER et nyt Apparat til Udvikling af kunstig Fosfor-Taage. Apparatet eksploderede, og ved Eksplosionen saaredes 41 Mænd, hovedsageligt Officerer, deraf 11 haardt. Af disse afgik senere een ved Døden og een blev blind.

I 1921 foretog Kongen og Dronningen om Bord paa Krydseren VALKYRIEN og med en Eskorte bestaaende af Krydseren HEIMDAL og Inspektionsskibet FYLLA, der i 1920 var købt fra Eng-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 69. VALKYRIEN med islandsk Kongeflag og eskorteret af HEIMDAL ved Vestmanøerne i 1921. Efter Maleri af Chr. Benjamin Olsen.

land, et Togt til Færøerne og Island samt derfra med S/S ISLAND til Grønland. Det var første Gang, Grønland havde Kongebesøg. I Godthaab overværedes Festlighederne i Anledning af 200 Aars Dagen for Hans Egedes Ankomst til Grønland. Under en Ekspedition for at undsætte et svensk Skib, der var grundstødt ved Dark Head, kom Kongen nordligere end nogen regerende Konge tidligere havde været.

I 1926 gentog Kongen og Dronningen deres Besøg paa Færøerne og i Island. VALKYRIEN var da ophugget, og Rejsen foretoges derfor om Bord paa NIELS JUEL med Krydserne GEISER og Inspektionsskibet FYLLA som Eskorte.

I 1928 aflagde Kongen om Bord paa NIELS JUEL og med Krydseren HEIMDAL (GEISER var da ophugget) som Eskorte Besøg i Helsingfors og overværede Festligheder i Anledning af Finlands 10-aarige Frihed.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 70. S/S ISLAND med Kong Christian X om Bord eskorteret af FYLLA under Grønland i 1921. Efter Hans Majestæt Kongens Maleri af Chr. Benjamin Olsen. 1921.

I 1930 afholdtes i Island Festligheder i Anledning af 1000 Aars Forløb siden Altingets første Sammentræde. Kongen og Dronningen foretog derfor Togt til Island om Bord paa NIELS JUEL og med Eskorte, der nu udelukkende maatte bestaa af Inspektionsskibe. Kongeparrets sidste Besøg i Island i 1937 foretoges om Bord i det ny DANNEBROG og ligeledes med Inspektionsskibe som Eskorte.

Den Uro, som Flaadens gradvise Ophugning m. m. foraarsagede, øgedes ved en bitter Strid, der var opstaaet i 1925 under en socialdemokratisk Regering med en Forsvarsmodstander som Forsvarsminister, og hvis Aarsag kan sammenfattes saaledes: Kaptajn Rechnitzer havde siden sin Ungdom gjort Tjeneste i Marineministeriet og sejlet yderst lidt, hvorfor han efter de almindeligt anvendte Principper ikke kunde anses som kvalificeret til Forfremmelse. Medens han som fungerende Departementchef stod uden for Nummer i Søofficerskorpset, forfremmedes han i 1921

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 71. Kolonien Godthaab paa Grønland.

ved Springavancement og uden om Forfremmelsesraadet til Kommandør uden for Nummer, hvorved han, hvis han atter traadte i Nummer, vilde have forbigaaet flere Kammerater.

I 1925 udnævntes han imod Loven, fordi Viceadmiralens Udtalelse ikke var indhentet, ved et nyt Springavancement til Kontreadmiral. Da han ikke havde sejlet siden sit sidste Avancement, og da han aldrig havde gjort Tjeneste som Skibschef eller Eskadrechef paa Søen, ansaa Viceadmiralen ham for ukvalificeret og vilde ikke have indstillet ham, hvis han var blevet spurgt, hvilket var Ministeren bekendt, saa at Forfremmelsen alene skyldtes denne. At samtlige Marineministre siden 1905 havde været usøkyndige, angik kun Regering og Rigsdag. Det var deres Sag, om de var tilfreds med at faa alle Sager angaaende Søen refereret paa anden Haand, men det angik Landets Sikkerhed og maatte derfor være Pligt for rette Vedkommende inden for Marinen at gøre Offentligheden opmærksom paa, naar Ministeren brugte sin Magt til at faa en ukvalificeret Mand paa ulovlig

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 72. Bræ i Evighedsfjorden paa Grønland.

Maade udnævnt til Admiral. Vedden herom opstaaende Strid spaltedes Søofficererne i to Lejre, og Marineministeriet, hvor Rechnitzer sad som Direktør, isoleredes i høj Grad fra de farende Søofficerer.

Forholdene i Marinen var i det hele uholdbare, Rigsdagen beskæftigede sig flere Gange med dem, og fra forskelligt Hold arbejdedes med Forslag til en ny Forsvarsordning. I 1924 havde den da siddende socialdemokratiske Regering fremsat et rent Afrustningsforslag, og i 1929 var en Venstre-Regering faldet paa Uenighed med det konservative Folkeparti om en ny Forsvarsordning. Som Følge heraf dannedes en Regering af Socialdemokrater og Radikale med en socialdemokratisk Forsvarsmodstander som Forsvarsminister og en radikal Udenrigsminister. Dette Ministerium forblev ved Magten Perioden ud.

I 1922 havde de tre Verdensmagter, England, U.S.A. og Japan, ved den saakaldte Washington-Traktat indgaaet en Flaadeaftale, hvorved de paa en Maade havde delt Kloden imellem sig, idet de havde erkendt, at det næppe vilde være muligt for andre

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

at bestride den paagældende af de tre Magters Søherredømme paa dens Omraade. I Begyndelsen af 1930erne foretog Japan i Østasien Agressioner, der vakte Røre i England, hvorfor engelske Admiraler havde travlt med i Blade og Tidsskrifter at berolige Folk og forklare, at England var ude af Stand til at føre Krig mod Japan i Østasien. Da Kina overfor Nationernes Forbund fremførte Klage over Japan, maatte England optræde forsigtigt, og det virkede derfor kun til at gøre Danmarks Navn latterligt, da vor pacifistiske Udenrigsminister i Geneve opfordrede England til med Magt at genoprette de tidligere Tilstande i Østasien. England havde vanskeligt nok ved at skaffe sin Stemme hørt i Europa, fordi dets Flaade efter Krigen var gaaet stærkt tilbage, eller som en japansk Admiral udtrykte det: »Den største Fare for Verdensfreden er Englands Forsømmelse af sin Flaade«.

Fig. 73. Dans ved Udstedet Kangamiut paa Grønland.

Medens Europas Lande byggede Grænsefæstninger og talte om den kommende Krig, blev her hjemme af Partiet Venstre i 1932 fremsat et Forsvars-Forslag, der var udarbejdet af den daværende kommanderende General, og som betød en væsentlig Nedsættelse af Forsvars-Udgifter; særlig nedsatte det Flaadens Budget under Eksistens-Minimum. Lovforslaget blev gennemført paa faa Dage, fordi Forsvarsmodstanderne modtog det med Begejstring. Efter Loven af 1932 skulde Flaaden bestaa af:

1) De nuværende Artilleriskibe,
2) Torpedo- og Undervandsbaade,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

3) Skibs- og Fartøjsmateriel til Minespærringer m. m.,
4) Værkstedsskib for Undervandsbaade,
5) Skibe til særlige Formaal, saasom Kaserne- og Depotskibe samt Inspektionsskibe, Opmaalingsskibe, Øvelsekuttere og Skib til Kongens Brug.

Det var altsaa ikke Meningen at Artilleriskibene skulde fornys, naar de faldt bort; og det gik hurtigt. Som nævnt var 1 Monitor og 3 Krydsere kasseret, allerede inden Loven kom, og efter at 1 Monitor var kasseret i 1933 og 1 i 1935, var kun PEDER SKRAM tilbage. Da de øvrige Enheder, hvoraf Flaaden skulde bestaa, var Bivaaben og rene Hjælpeskibe, havde vor Flaade med denne Lov praktisk talt ophørt med at eksistere. Fordi Forsvar af vort Øland er umuligt uden en Flaade, hvad hele vor Historie viser, omtaltes Danmark da ogsaa i udenlandsk Faglitteratur som faktisk afrustet, uanset at vor Hær ved Loven var blevet forbedret.

I Femaaret fra 1932 til 1937 byggedes af Orlogsfartøjer kun tre Torpedobaade, GLENTEN (1933), HØGEN (1933) og ØRNEN (1934). Da de ligesom de tre Torpedobaade fra 1929 og 1930 var af lignende Type som vore kasserede Baade fra 1911, kunde deres Bygning kun betragtes som en Fornyelse af disse gamle Baades Skrog. Deres Artilleri var efter Krigserfaringerne betydningsløst, og deres Fart laa nu en halv Snes Knob under udenlandske Baades Fart. Ikke engang Motortorpedobaade, der allerede var foreslaaet af Forsvarskommissionen i 1908, og som under Krigen havde vist sig nyttige i Smaafarvande, anskaffede vi under disse fortvivlede Forhold, skønt deres Pris kun var ca. en Tiendedel af de store Torpedobaades, som vi byggede.

Loven af 1932 ophævede Dæksofficersstillingerne og indførte atter Underofficersgraderne, der nu betegnedes som Kvartermestre og Underkvartermestre, og der fastsattes et større Antal faste menige end tidligere, hvorfra Underofficererne skulde udgaa. Denne bratte Forandring havde til Følge, at en meget stor Del af Dæksofficererne afgik, saa at Flaaden kom til at mangle et

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

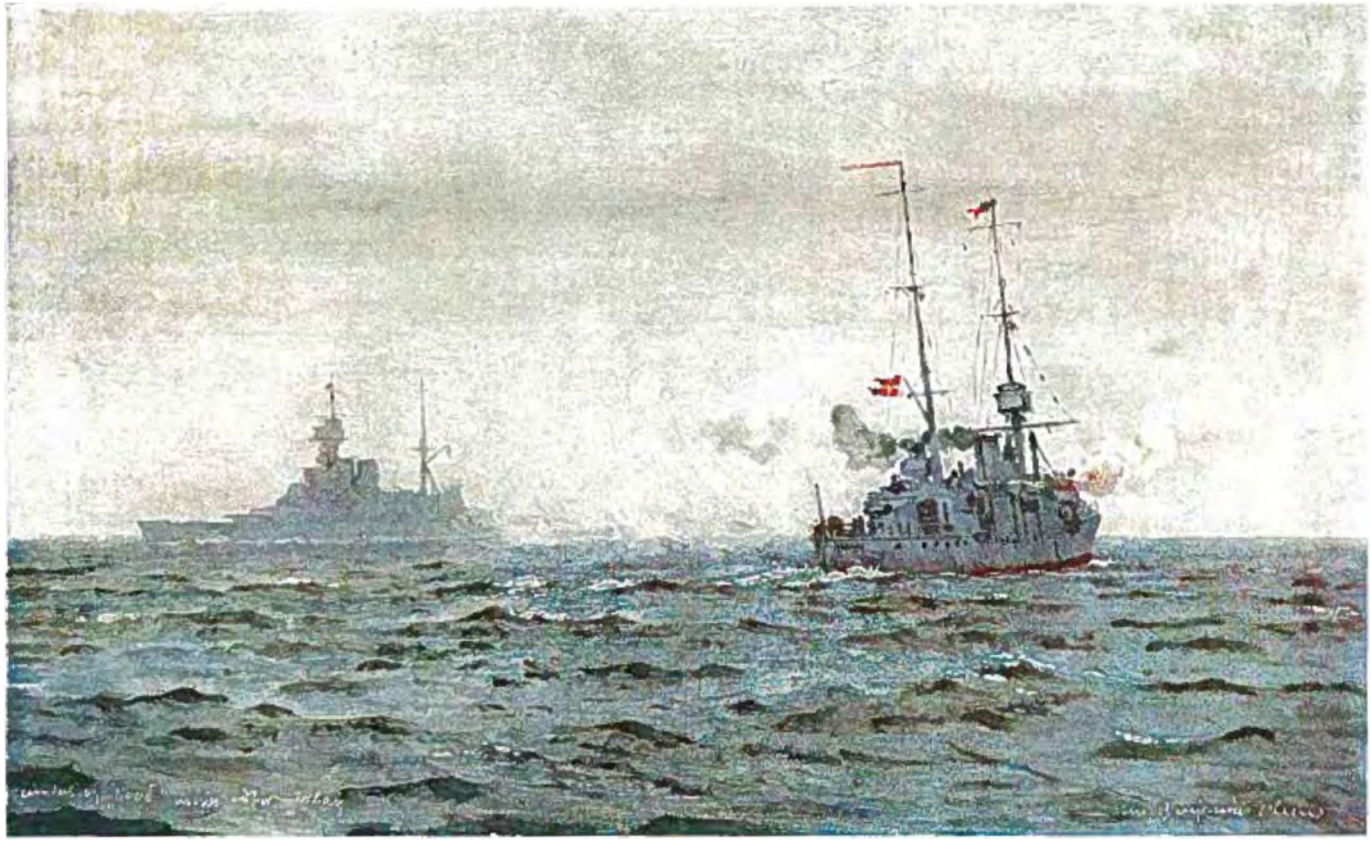

Krydseren HEIMDAL som Kadetskib saluterer engelsk Admiralsflag Vest for Skotland i 1928.
Efter Maleri af Chr. Benjamin Olsen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tilstrækkeligt Antal dygtige Befalingsmænd. Paa Grund af de lave Lønninger, der var fastsat for faste menige, kneb det desuden med god Tilgang til disse Stillinger.

Udrustningerne, der havde været utilstrækkelige under 1922-Loven, blev efter 1932-Loven helt minimale, og Marineledelsens fuldstændige Ukendskab til Tjenesten om Bord viste sig nu. I Stedet for at udruste det Antal Skibe i tilstrækkelig lang Tid til Besætningernes Uddannelse, som med den fastsatte Udrustningskonto kunde overkommes, udrustede den nemlig flere Skibe nogle faa Uger ad Gangen, hvorved de knap nok naaede at blive organiseret, inden de skulde stryge Kommando, og hvor egentlig Uddannelse slet ikke kunde naas.

Uden Skibe, uden nok Befalingsmænd, uden tilstrækkelige Udrustninger til at uddanne nye Underofficerer og faste Menige, uden den nødvendige Sejlads til at give Søofficererne praktisk Rutine og med kun een sikker Vej til Avancement for dem, nemlig Ministeriets Kontorer, maatte al god gammel Marine-Tradition sygne hen.

Loven lagde atter Søbefæstningerne, der siden 1866 havde hørt under Hæren, ind under Marinen. Den undlod dog at give Marinen den dertil svarende Personel-Udvidelse, ja nedsatte endog Antallet.

Kun een god Ting medførte Loven, idet den Deling af Marinens øverste Ledelse mellem den kommanderende Admiral for Kommando-Sager og Ministeriets Direktør for det administrative, som var blevet indført i 1909, atter ophævedes. Denne Forbedring blev dog dyrt betalt, idet den medførte, at Viceadmiralen og en Kontreadmiral blev afskediget, og at Direktøren i Marineministeriet, Kontreadmiral Rechnitzer, der helt fra sine unge Dage var avanceret paa Kontorstol, blev udnævnt til Viceadmiral. Desuden lagdes Marinestaben ind under en Afdelingschef i Marineministeriet, der blev udnævnt til Kontreadmiral. Dermed var to af Flaadens tre Admiraler taget fra Ministeriets Kontorer, og Kontorvejen, og ikke godt Sømandskab om Bord, var anvist som den Vej, der paa Trods af al historisk Erfaring førte til den øverste »sømilitære« Ledelse af vor Flaade. Under Krigen 1914—19

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 74. Inspektionsskibet FYLLA.

havde en Mand, der baade som Skibschef og Eskadrechef havde vist sine Evner, nemlig Viceadmiral Kofoed-Hansen, været den civile Marineministers første maritime Raadgiver; i den Krig, som frygtedes at ville komme, skulde Ministerens Raadgiver være en Mand helt uden disse Kvalifikationer, der maa anses for ubetinget nødvendige.

I 1933 blev det tydeligt at en ny Krig nærmede sig. Socialdemokratiet forandrede sit Syn paa vort Forsvar, men sine Traditioner tro søgte det konservative Parti at spænde Ben for en Revision af Forsvarslovene, der ikke var dets eget Forslag. En ny Flaadelov kom derfor først i 1937 og fastslog for Materiellets Vedkommende kun det Faktum, at vor Flaade havde ophørt med at eksistere, idet dens Liniemateriel skulde bestaa af:

1. Torpedo- og Undervandsbaade,
2. Skibe og Fartøjsmateriel til Minespærringer m. v.,
3. Depot- og Værkstedsskibe m. v.,
4. Inspektions- og Opmaalingsskibe samt Skib til Kongens Brug.
5. Luftfartøjer.

Endvidere Artilleriskibet NIELS JUEL, til det udgaar. I sidste Øjeblik blev PEDER SKRAM desuden bevaret i Reserven.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Da vor Flaade saaledes kun skulde bestaa af Hjælpeskibe uden den Kerne af Artilleriskibe, der giver dem Værdi, var Danmarks Afrustning dermed formelt anerkendt. Forsvarsminister Alsing Andersen udtalte under Debatten ved Lovens Vedtagelse, at Flaaden skal » — — ikke alene værne mod tilfældige Krænkelser af vor Neutralitet men ogsaa andre, forudsat at de var af en saadan Natur, at vi har rimelig Chance for at afslaa dem — —«.

Fig. 75. Spuling om Bord.

Et virkeligt Angreb paa et neutralt Land sker imidlertid altid paa militært Initiativ, efter at Angriberen har vejet Chancerne for at bryde dets Modstand, og Sandsynligheden for Angreb vil derfor altid staa i omvendt Forhold til den angrebnes Styrke. Naar vort Forsvar ved Loven var næsten helt uden Styrke, maatte vi derfor med Sikkerhed kunne vente Angreb, overfor hvilket vi »ingen rimelig Chance« havde, og Ministerens Forbehold betød altsaa i Virkeligheden, at Regeringen ikke vilde søge at afslaa Neutralitets-Krænkelser.

De Millioner, som Marinens Budget forøgedes med, tjente derfor intet fornuftigt Formaal. De benyttedes til at sætte nogle flere Hjælpefartøjer under Bygning, nemlig de 4 Undervandsbaade: HAVMANDEN (1937), HAVFRUEN (1937), HAVKALEN (1938) og HAVHESTEN (1940), de 3 Minestrygere: SØLØVEN (1938), SØBJØRNEN (1939) og SØULVEN (1939), de tre Minefartøjer: LINDORMEN (1940), LOUGEN (1940) og LAALAND (1940) og Opmaalingsskibet FREJA (1938) samt til Projektering af et Par Torpedobaade.

Den Maade, hvorpaa Pengene anvendtes, maatte dog fortrins-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

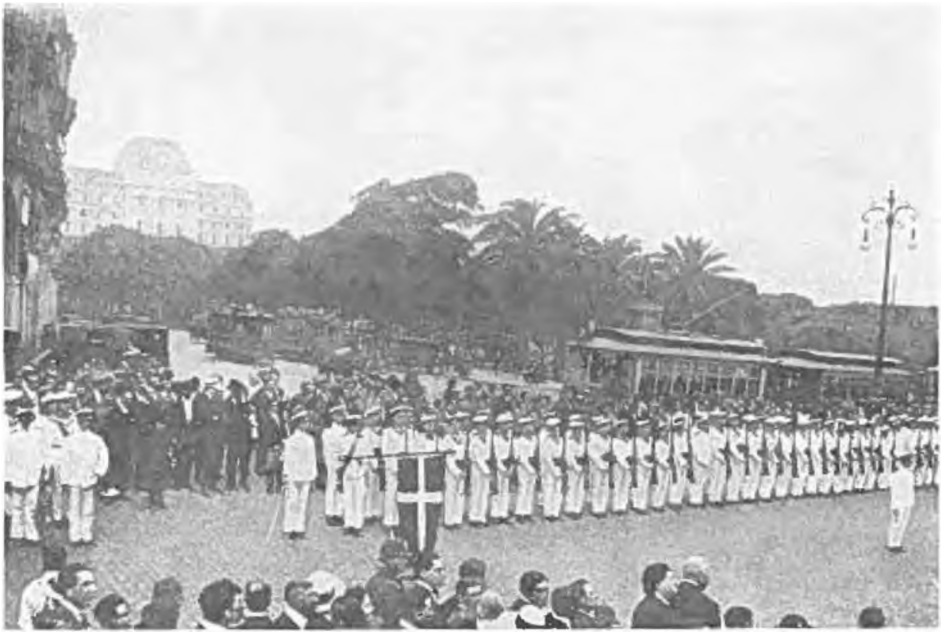

Fig. 76. Parade for Uruguays Præsident under NIELS JUEL's Ophold i Montevideo 1924.

vis lægges Marinens øverste Ledelse til Last, ligesom denne var hovedansvarlig for Flaadens katastrofale Nedgang siden sidste Krig. Den havde kasseret Skibe, der vel var forældede men ikke udslidte, og som derfor kunde have været noget moderniseret og brugt, indtil de blev erstattet. Kassationen skete uden Hensyn til, at man endte med ikke at have Skibe til Personellets Uddannelse, og den skete ofte uden rettidigt Varsel. Da Krydseren GEJSER i 1928 blev kasseret, havde Orlogsværftet saale-

Fig. 77. Redningskrans prøves.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 78. FYLLA med anholdt Trawler ved Vestmanneerne.

des lige bekostet et Eftersyn paa den. Omtrent samtidig med at Monitorerne HERLUF TROLLE og OLFERT FISCHER kasseredes under Foregivende af, at der ikke var Penge til deres Vedligeholdelse, anvendtes Penge til at bygge en Lystkutter samt flere Millioner Kroner til Ombygning af NIELS JUEL, uden at den dog derved blev væsentlig bedre som Krigsskib, selvom den ved samme Lejlighed blev gjort mindre brandfarlig ved at fjerne en Masse Træ, som var anvendt i dette »Krigsskibs« Aptering.

Marineledelsen var ogsaa Skyld i, at vi ikke indførte Motortorpedobaade, saaledes som alle andre Lande havde gjort, og at de nye Torpedobaade, vi byggede, var af ganske forældet Type. Den var ligeledes Skyld i, at Inspektionsskibene HVIDBJØRNEN (1928) og INGOLF (1933) samt andre Hjælpeskibe byggedes af Typer, saa at de ikke egnede sig til Krigsbrug som lette Artilleriskibe, og i, at ogsaa Luftmarinen udvikledes i forkert Retning.

Ved Overfaldet i 1807 havde vore Fjender ikke bragt vor Flaade

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

saa langt ned, som vor egen Ledelse havde bragt den i Løbet af de faa Aar, siden Krigen sluttede 1919. Dette Resultat er i nøje Overensstemmelse med vor Flaades Historie, der viser, at dens Op- og Nedgang er helt knyttet til dens Lederes Evner. Efter en tyveaarig Stilstand kunde Christian den IV's kyndige Haand fra 1596 til 1611 næsten tredoble den, uden at Udgifterne øgedes væsentlig; Niels Juel kunde fra 1660 til 1675 atter bringe den paa Fode, og Gabel kunde efter den store nordiske Krig med smaa Midler ordne dens Forhold. Paa den anden Side viser Historien, at usøkyndige Hænder derefter bragte den i Forfald, men at Danneskiold fra 1735 atter hævede den til en Størrelse, som hans mindre dygtige Efterfølger til Trods for større Pengemidler ikke kunde bevare den paa. Historien viser ogsaa, hvorledes Kronprins Frederik (VI) efter sin Regeringstiltrædelse skaffede Arbejdsro i Marinen og dermed den Aand, der stod sin Prøve i 1801 og under Kanonbaadskrigen, ved at overholde Anciennitets-Princippet, saa at dygtige Officerer ikke skulde spilde Tiden paa at gøre sig bemærket eller paa at indynde sig, men kunde ofre alle deres Evner paa Tjenesten. Aarsagen til, at Flaaden altid har været saa afhængig af sine Ledere, ligger deri, at saavel Skibs-

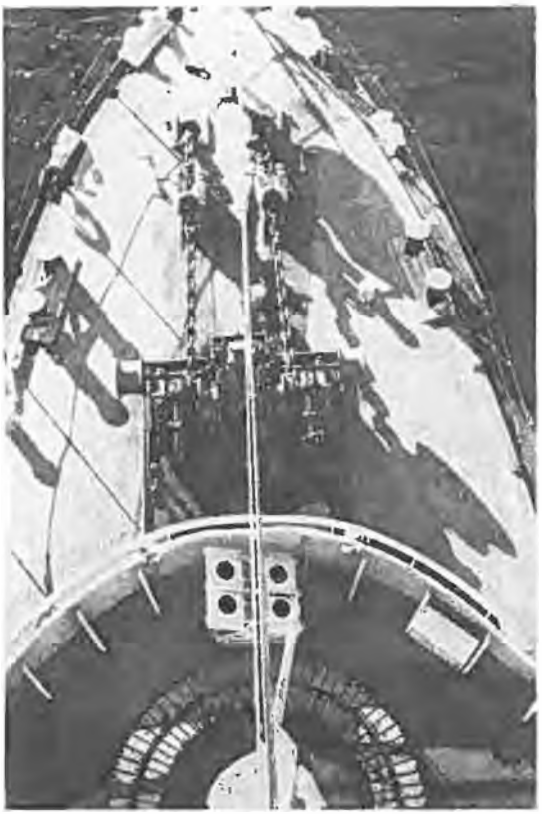

Fig. 70. FYLLA's Bak set fra Broen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

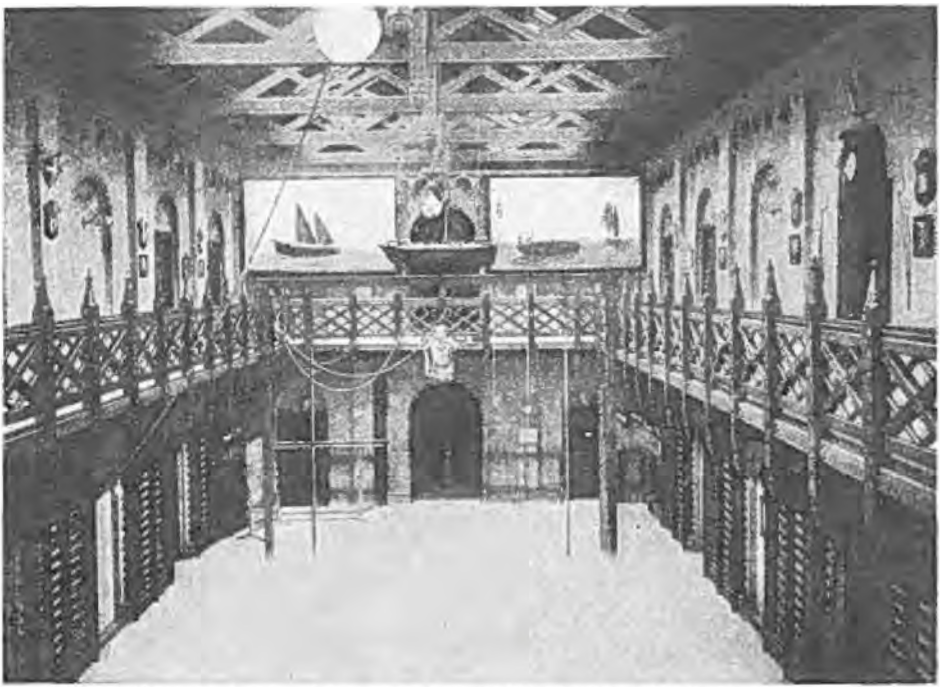

Fig. 80. Gymnastiksalen i den gamle Kadetskole i Gernersgade.
Efter K. Dahl: Danmarks Flaade.

typer som Vaaben og andre Hjælpemidler paa Søen altid har været i fortsat Udvikling, hvorfor *kun* den søkyndige, efter rolig Overvejelse, kunde pege paa, hvad der i Øjeblikket var det rette, og anvende de bevilgede Penge paa rette Maade.

Ser vi med Historiens Øjne paa vor Flaadeledelse i Aarene efter Verdenskrigen, maa det fastslaas, at samtlige Marineministre i den omhandlede Periode var usøkyndige, og at disse Ministre ved Springavancementer, ved Avancementer imod Loven eller ved Omgaaelse af den, ved Ophævelse af Forfremmelsesraad og ved Ophævelse af Søfart som Betingelse for Avancement m. m. lod ukyndige Mænd forfremme til Marinens ledende Stillinger. I Overensstemmelse med Historiens Erfaringer *maatte* ukyndige Mænd, særlig under vor Tids stærke Udvikling, hvor nye Veje skulde betrædes, nødvendigvis føre vor Flaade til Ruin, saaledes som det skete.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 81. FYLLA i Reykjavik Havn.

Skal vor Flaade hæves af sit Forfald, kan det kun ske ved, at den atter faar Arbejdsro og en virkelig Sømand som Leder, og at den usøkyndige Minister, hvis man imod alle Erfaringer vil fortsætte med en saadan, giver ham frie Hænder til at genordne dens Forhold.

En væsentlig Forbedring ved Søværnsloven af 1937 var, at den udvidede Personellets Rammer meget betydeligt i Erkendelse af, at det hidtidige Antal var ganske utilstrækkeligt til at besætte Posterne saavel i de Skibe, vi endnu havde, som ved Søbefæstningen. Man paabegyndte derfor aarlig Antagelse af et langt større Antal Kadetter end hidtil, hvorfor Kadetskolen i Nyboder i Løbet af faa Aar maatte blive for lille. Man byggede derfor en ny Skole, der blev lagt paa Holmen, og hvortil Kadetterne overflyttedes i Efteraaret 1939. Da Uddannelsen paa Kadetskolen varer fire Aar, maatte fra 1942 en øget Tilgang til Søofficerskorpset begynde, og den første Betingelse for en Udvidelse af Flaaden skulde dermed være for Haanden.

Søofficersskolen var ikke den eneste ny Bygning, der opførtes

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 82. I Sø ved Island.

paa Holmen. I en Tid, hvor Flyvevaabnet udvikledes mægtigt i alle Lande, og hvor man overalt diskuterede dets Evne til at bombardere Byer og derfor søgte at sprede alle Anlæg, samlede vi flere og flere af Marinens Institutioner paa Holmen, saa at de eventuelt kunde slaas ud alle paa een Gang ved et enkelt Luftangreb.

Loven blev vedtaget, og den blev i de følgende Aar ført ud i Livet paa den nævnte Maade, medens den ene storpolitiske Krise afløste den anden, og Udbrud af en ny Verdenskrig kunde ventes naar som helst, selv om det efter Rustningernes Gang saa ud, som om den først kunde ventes nogle Aar senere, end den kom.

At ville forblive ubevæbnet under de herskende Forhold i Europa var taabeligt og selvmorderisk. Enhver med blot mindste Kendskab til Udenrigspolitik kunde forudse, hvad der før eller senere maatte hænde vort Land, og iagttog derfor med bange Anelser, at Folket og dets ledende Mænd tilsyneladende ikke var vaagnet til Forstaaelse af den Skæbne, der ventede os.

Det Land, der maatte føle sig mest truet ved Danmarks Forsvarsløshed og Mangel paa Forsvarsvilje, var Tyskland, der var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

særlig saarbart fra Nord, fordi en stor Del af dets Skibsværfter og Størstedelen af dets Flyveindustri laa ved Østersøen, og over denne maatte det tillige hente en uundværlig Del af sit Jern fra Sverige. Da vi havde bragt vor Flaade saa langt ned, at vi ikke mere kunde spærre vore Farvande som i 1914—18 og derfor heller ikke kunde hævde vor Neutralitet, maatte Tysklands Østersøkyst komme i Fare. Det kunde som Følge heraf forudses, at Tyskland vilde foretage Skridt for at sikre den, og det maatte frygtes, hvori disse Skridt vilde komme til at bestaa over for vort værgeløse Land.

I Efteraaret 1938 blev Krigens Udbrud afværget i sidste Øjeblik og blev derved udsat et Aar. I Begyndelsen af September 1939 udbrød Krig mellem Tyskland paa den ene Side og Polen, England og Frankrig paa den anden Side. I Løbet af de følgende Aar bredte den sig til at omfatte det meste af vor Klode. Danmark erklærede sig ved Krigsudbruddet neutralt.

Tyskland udlagde straks Minespærringer Sønden for Sundet og Bælterne. Spærringen ved den sydlige Opgang til Sundet blev udlagt uden for svensk og dansk Søterritorium mellem Falsterbo Rev og Gyldenløves Flak i Faxe Bugt. Ved Opgangen til Bælterne blev Spærringerne udlagt Sønden for dansk Søterritorium.

Den danske Minespærring der senere paa Opfordring blev udlagt i Store Bælt, blev ikke som i 1914 udlagt som en selvstændig dansk Spærring til Hindring af Krigsskibes Passage, men den blev lagt i Langelands Bælt ud for Albuen og umiddelbart Nord for den tyske Spærring samt forsynet med en Gennemsejlingsaabning, der afmærkedes med Lystønder. Vi bevogtede Spærringen med Inspektionsskibe og Torpedobaade og paabød Lodstvang for passerende Skibe undtagen for tyske Orlogsskibe, der frit kunde passere uden Lods. Da vi ingen Spærring havde Nord paa i Farvandene, var vor Forbindelse mellem Landsdelene ikke sikret som under den sidste Krig, og da tyske Krigsskibe kunde passere vor Spærring, sikrede den heller ikke mod Søkampe i vore Farvande, saaledes som vore Spærringer i 1914 til 1918 havde gjort. Vor Spærring tjente derfor ikke noget specielt dansk For-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

TYSK SUNDSPÆRRING

1939

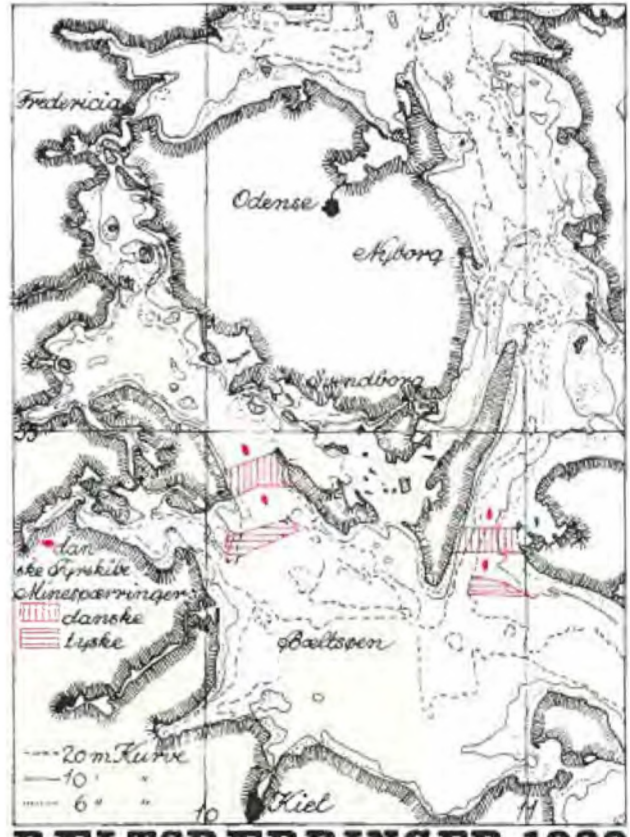

BÆLTSPÆRRINGER 1939

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 83. Nyholms Hovedvagt med Mastekranen i Baggrunden. (Fot. Bygningsvæsnet).

maal men var udelukkende Forstærkning af den tyske Spærring.

Vore Minespærringer omkring København var ligeledes forsynet med afmærkede Gennemsejlinger; men her paabød vi Lodstvang for alle Skibe, saa at ukontrolleret Passage ind til København kun skulde kunne ske ved den lokale Ledelses Forsømmelse. Bevogtningen var underlagt Chefen for Kystdefensionen og udførtes af Søforterne ved København med tre Bevogtningsfartøjer, Toldvæsenets Motorbaade og nogle Hjælpeskibe som Observations-Fartøjer. Søforterne var ikke fuldt besat, men havde smaa Besætninger til Materiellets Vedligeholdelse.

Da der intet Luftforsvar var for København, kunde det i øvrigt forudses, at vort Hvad-kan-det-nytte?-Ministerium vilde føle sig tvunget til at give efter for den første Trusel, der rettedes mod den fra Luften.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

I sin Nytaarstale 1940 udtalte Statsminister Stauning: »Vi kunde paa Grund af Landets Karakter ikke skabe et Forsvarsvæsen som andre Lande, *selv om Viljen havde været til Stede*, og disse Forhold i Forening med den Uvilje imod Krig, som efterhaanden er udviklet i Befolkningen, har ført Danmark ind i en Stilling, der umuliggør alle Forestillinger om et effektivt Krigsberedskab«.

Denne Statsministerens Udtalelse om, at Viljen til Forsvar ikke var til Stede, vakte selvsagt Opmærksomhed i Udlandet, og sammenholdt med vor fuldstændige Mangel paa Beredskab til at møde alvorlige Neutralitets-Krænkelser maatte den indgyde begge de krigsførende Parter den samme Mistillid til os som i 1807. Hver for sig maatte de frygte, at den anden Part skulde komme dem i Forkøbet med at besætte vort Land.

Paa danske Officerer, der havde studeret Strategi og derfor vidste, at et militært Tomrum paa et strategisk saa vigtigt Sted som Danmark vilde tiltrække Operationer under Krig, virkede Udtalelsen forfærdende. Den lød for os, som om Regeringen havde Viden om den Besættelse af vort Land, som vi frygtede, og som om den havde besluttet viljeløst at lade Besættelsen ske uden Modstand.

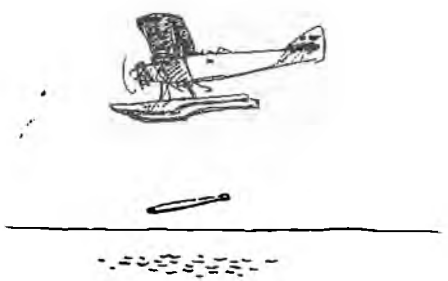

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

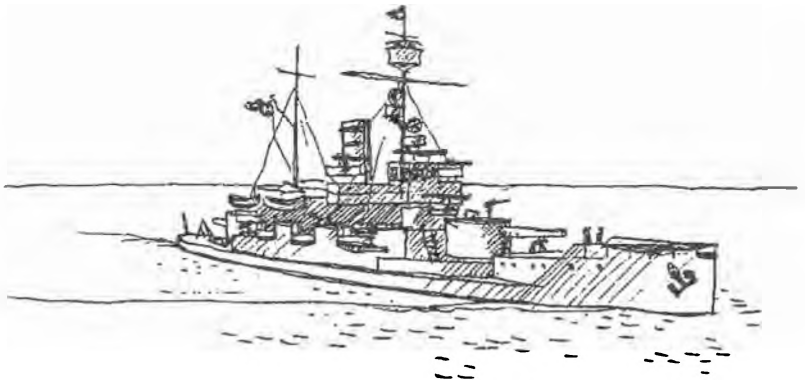

11 KAPITEL
HISTORIENS LÆRE

Gennem Aarhundreder har Menneskers Drømme kredset om Fred, og dog er Krigenes Antal og Voldsomhed ikke aftaget i den historiske Tid. Aarsagerne til Krig: Magtbegær, forskellig Livsopfattelse, Handelsinteresser o. s. v. har heller ikke forandret sig væsentligt. Menneskenes Sind og deres Stræben efter materielle Goder er ret uforandret.

Historien viser tillige det naturlige, at det ikke er de svage, der angriber de stærke, og at det derfor ikke er de smaa Folks Rustninger, der fremkalder Krig, men at det er de stores. Naar vore saakaldte »Fredsvenner« har bibragt uvidende danske den Tro, at Nedlæggelse af vort Forsvar vilde mindske Sandsynligheden for Krig, og at ingen vilde angribe os, naar vi intet Forsvar havde, saa er det derfor urigtigt og kan kun undskyldes med deres egen store Uvidenhed. Tror disse »Fredsvenner«, at man kan afskaffe Tyveri ved at lade sit Hus staa aabent; Kundgørelse herom vilde sikkert virke som en halv Indbydelse til Tyvene, og paa samme Maade har et Lands Forsømmelse af sit Forsvar — end sige Afvæbning — vist sig at virke (1807 og 1840).

Heller ikke Henvisning til Tro paa Nationernes Forbund i Geneve kunde disse »Fredsvenner« paaberaabe sig, thi »de store«,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

f. Eks. den daværende engelske Statsminister Lloyd George, havde her gentagne Gange udtalt, at man kun kunde yde Hjælp til Folk, der selv kæmpede, idet ingen selvsagt kunde vente, at »vi skulde ofre Penge og Blod for noget, som de selv intet vilde ofre for«.

En selvstændig Stat har ikke alene Pligt til at skabe Ro og Orden indad til, den har ogsaa Pligt til at forsvare sig mod ydre Fjender, og denne Pligt har den ikke alene af Hensyn til sit eget Folk men ogsaa af Hensyn til Nationernes Samfund. Lige saa lidt som det enkelte Menneske kan melde sig ud af det Samfund, han lever i, lige saa lidt kan den enkelte Stat træde ud af Forholdet til andre Stater. Det enkelte Menneske er endda friere stillet end en Stat, thi han kan udvandre eller dø, men Staten kan ikke udvandre, den kan kun dø — gaa til Grunde.

Selv om alt dette indrømmedes, saa mødte dog Spidsborgeren frem med sit: »Hvad kan det nytte? Et lille Land kan dog ikke forsvare sig mod en Stormagt. Trods al Modstand vil en Stormagt dog kunne slaa det ned.«

Men hvorfor alene nævne Forsvaret i den Forbindelse? Kan en forsvarsløs Stat frit give Toldlove, der berører andre? og hvordan bliver dets Handels-Traktater? Den vil faa Henstillinger om at rette Lærebøger, der mishager Nabostaten, saa at dens Kulturliv ikke kan fortsætte frit. Frygt vil diktere alle dens Handlinger.

Indre og ydre Frihed er uløseligt forbundet som to Sider af samme Sag. Derfor er »Hvad-kan-det-nytte?«-Tanken Usselhedens og Modløshedens Selvopgivelse. Et Folk der ikke har Tro paa sig selv, har heller ingen Ret til fortsat Liv som selvstændig Stat. Det maa tage de Trællekaar, som fremmede Herrer byder det, og helt opgive al Selvbestemmelsesret.

Al Tale om Kærlighed til indre Selvstyre eller til udvidet Valgret er Humbug, naar den ikke er forbundet med Vilje til Forsvar, der alene kan værne Stemmesedlerne mod at blive pustet væk ude fra. Det er meningsløst at ville slaas indbyrdes om en Frihed, som man ikke vil forsvare ud ad til. Afvæbning betyder derfor i Virkeligheden en Fornægtelse af det Demokrati, man hykler Kærlighed til, og Talen om Frihedskærlighed er Fraser.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 84. OLFERT FISCHER tilrigget som Maalskib for Bombeangreb fra Luftfartøjer efter at være kasseret. 1936. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

Det er nu aabenlyst for alle, hvor naivt og kortsynet det var at tro, at vi som paastaaet kunde forsvare os med vor Kultur uden et virkeligt Forsvar. Tvært imod betød Afvæbning ligesom i 1807 en Fare for, at vi kunde blive inddraget i enhver europæisk Krig, hvad Kendsgerningerne har vist. Hver af Parterne maatte nemlig frygte, at Modparten vilde besætte det afvæbnede Danmark, hvis de ikke selv hurtigt besatte det.

Vi kan haabe paa, at Retten engang vil sejre, men vi maa erkende, at det er Magten, der haandhæver Retten og bestemmer, hvad der er Ret. Derfor gælder Digterens Ord stadig: »Kæmp for alt, hvad Du har kært. Dø, om saa det gælder.«, og de Politikere, der paastod at kende Vej uden om Kamp til lutter Velvære, har vist sig at have bedraget Folket.

Finland og Schweiz har vist, at det ogsaa i Nutiden kan nytte for smaa Lande at have Forsvar. Betingelsen er blot, at Folket *vil* forsvare sig.

De forstod mens Tid var, og vi forstaar nu, at Pladsen som neutral Tilskuer til Stormagternes Opgør ikke er sikker. Vi har derimod gentagne Gange i vor Historie set — sidst da A. P. Bern-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

storff var Udenrigsminister og i 1914—18 —, at naar vi som Sverige og Schweiz i Dag var beredt til Forsvar, altsaa bl. a. havde en Flaade og holdt den udrustet, kunde vi vente vor Neutralitet respekteret. Vi ved nu, at hvis vi uden egen Fortjeneste kommer godt fra den nuværende Tilstand, saa er Betingelsen for, at vi kan fortsætte som frit Folk i et frit Land, at Viljen dertil staalsættes. Men hvis det gøres, saa vil det Forsvar, vi bygger op, kunne nytte — ja, være ret ubrydeligt. Vor Eksistens som selvstændig Stat er afhængig af Forsvars-Spørgsmaalets rette Løsning; men en sund Strategi faar man kun, naar den er i Harmoni med Danmarks strategiske Forhold og med, hvad Historiens Erfaringer kan lære os. Det er derfor værd at undersøge disse Ting.

Den meget øgede Trafikhastighed og de nye Vaaben, der i vor Tid har gjort det muligt at sætte Angreb saa pludseligt og voldsomt ind som ingen Sinde tidligere, kræver som Svar: stadig Aarvaagenhed, større Beredskab og nye Modvaaben, men de har ikke forandret de *strategiske Principper, der er forblevet uforandret gennem hele den historiske Tid.*

Et Lands geografiske Beliggenhed, dets Størrelse og Folketal i Forbindelse med Jordbundsforholdene og de Raamaterialer, der findes i Landet, samt dets Næringsveje m. m. har vist sig i høj Grad bestemmende for dets Tilværelse som selvstændig Stat.

DANMARKS GEOGRAFISKE FORHOLD

Det moderne Samfund kræver Udveksling af Varer, og Handelen med disse følger visse bestemte Linier over vor Klode, fordi de er fordelagtigst. Da Søvejen har udpræget størst Transportevne og tillige er langt den billigste, foregaar al Storhandel over Søen, og de vigtigste Forbindelseslinier fører derfor over denne.

Hvor Forbindelseslinier passerer uden om Pynter eller gaar gennem Snævringer, bliver der Knudepunkter for Varetransporterne, og da intet Samfund kan undvære Tilførsel af de Varer, det selv mangler, faar de paagældende Farvande strategisk Betydning, idet den Magt, der har Herredømmet i dem, her let kan afbryde Modstanderens Forbindelseslinier.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Englands Beliggenhed for at spærre Adgangene til Nordsøen har derfor gennem Tiderne betydet mere for det end mange Linieskibe eller Slagskibe. Paa samme Maade har Danmarks Beliggenhed for at spærre Adgangene til Østersøen betydet meget for os.

Danmarks Beliggenhed ved Indgangen til Østersøen har præget hele vor Historie. Østersøen har gennem Tiderne været et af Verdens vigtigste Handels-Omraader og er det stadig væk, fordi 100 Mill. af Europas 500 Mill. Indbyggere forsynes over den.

I 1934, det sidste Aar inden den stærke Oprustnings Begyndelse, androg Vareudvekslingen over de mange store og smaa Østersøhavne ca. 60 Mill. Tons. Heraf var ca. 25 % Kystfart, og ca. 25 % var Vareudveksling mellem Østersølandene indbyrdes, medens Resten, ca. 30 Mill. Tons, var Vareudveksling med Lande udenfor Østersøen. Heraf gik ca. 7 Mill. Tons gennem Kieler-Kanalen og de resterende ca. 23 Mill. Tons gennem danske Farvande, hovedsagelig Sundet. Samme Aar førtes gennem Suezkanalen 28,4 og gennem Panama-Kanalen 25,9 Mill. Tons Varer. Sammenligningen viser det ovenfor nævnte, at vore Farvande — Sundet, Bælterne og Kattegat — hører til Handelens vigtigste Passageveje.

Vareudvekslingen mellem Østersølandene og Landene Vest paa maa have Betydning for alle i Handelen deltagende Parter, og et stort Antal Lande bliver derved, som Historien ogsaa har vist, interesseret i Adgangene til Østersøen. Af disse er:

Kielerkanalen ca. 50 Sømil lang og har en Dybde paa 11,3 Meter. Hvis Tyskland lukker den, vil alle andre Lande være henvist til vore Farvande.

Passagen Sundet-Kattegat er ca. 170 Sømil lang. Dens mindste Dybde er mellem Amager og Skaane, hvor der i den uddybede Rende over Dragør Bro er 8 Meter, og gennem Flinterenden 7,2 Meter. Saa godt som alle Skibe, der er beskæftiget i Østersøfart, kan passere den, medens store Krigsskibe ikke kan.

Passagen Store Bælt-Kattegat har en samlet Længde paa ca. 210 Sømil. Den har overalt i Sejlrenderne over 20 Meters Dybde, saa at alle Skibe kan passere den; men den er kroget og har flere generende Grunde.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 85. Torpedobaaden SVÆRDFISKEN afgiver Stævnskud. Stævnrøret er aabent, og Torpedoen er netop forsvundet i Vandet. 1922. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

Lille Bælt har ringe Betydning som Gennemsejlings-Farvand. Sejlads i Kattegat foregaar ligesom i vore sydlige Farvande i Render mellem Øer og Grunde. For Gennemsejling deles det i Øster-Renden, der er Hovedløbet, og Vesterrenden. Disse forenes Nord for Læsø i det 24 Sømil brede Løb mellem Skagen og Marstrand, der saaledes bliver et Knudepunkt for Østersøstaternes Trafik ud til Omverdenen.

Ligesom de vigtigste Adgange til Østersøen gaar gennem danske Farvande, giver Danmarks Beliggenhed os Adgang til Verdenshavene og, naar England er passeret, til hele vor Klode. Forbindelsen mellem vore Landsdele maa ligeledes ske over vore Farvande, og kun naar de er under vor Kontrol, er Danmark en Helhed.

Til Forstaaelse af Søvejens Betydning i Forhold til Transport over Land kan nævnes, at vore Stats- og Privatbaner i 1934/35 tilsammen transporterede 596 Mill. Kilometertons Gods, hvilket svarer til, hvad to Skibe à 6000 Tons Lasteevne kan transportere paa 21 Rejser København-Themsen-København (ca. 2400 Kilometer). Naar et saadant 6000 Tons Skib skal have sin Last bragt videre med Bane, kræves hertil 500 Jernbanevogne à 12 Tons, hvilket svarer til 17 Godstog à ca. 30 Vogne. En Omlægning fra

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 86. Minefartøjet KVINTUS staar i 1936 ind i Helsinger Havn. Kronborg ses i Baggrunden. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

Søvejen, hvis denne spærres, til Transport over Land vil derfor ikke kunne gennemføres i større Udstrækning. For visse Masse-Varers Vedkommende saasom Korn, Træ, Kul, Olie o. l. er Transport længere Strækninger over Land praktisk talt udelukket. Saadanne Varer er alene henvist til Søvejen.

Ikke alene i Transportevne men ogsaa i Prisbillighed byder Søvejen afgørende Fordele over Landtransporter, hvorfor Produkter fra alle Havne paa Jorden kan konkurrere paa ethvert Marked.

Stor-Industri kræver let og billig Adgang til Raastoffer og Brændsel samt til Verdensmarkedet for at afsætte de færdige Varer. Om denne Industri ligger ved den ene eller den anden af disse Kilder eller et helt andet Sted, spiller mindre Rolle, end om den ligger ved Søens Alfarvej. Stor-Industri kan derfor kun ligge inde i Land, naar den ad Floder eller Kanaler har Adgang til Søen.

Intet Land, ja end ikke hele Europa, er selvforsynende, og selv om det var det, kunde Søtransporter dog ikke undværes til Varernes Fordeling. Forbindelser over Havene er derfor nødvendige for Næringslivets Fortsættelse. Det Land der under en

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 87. HERLUF TROLLE en Mandag Formiddag 1930 med Vasketøj »til Tørre« paa »Vaskejoller« mellem Stævnen og Fokkeraaen. I nye Skibe findes Maskinvaskeri og særligt Tørringsrum. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

Krig overskærer de fleste af Modstanderens Forbindelseslinier, medens det holder sine egne aabne, har altid i Historien endt med at sejre, idet intet Folk og ingen Krigsmagt kan fortsætte Kamp uden stadige Tilførsler. Det giver vore Farvande og dermed vort Land strategisk Betydning, naar en Østersømagt er Krigsdeltager. Naar vort Forsvar er rede, har vi Nøglerne til Østersøens Porte; i modsat Fald ligger de ubeskyttet midt paa Alfarvej, saa at den, der kommer først til Stede, kan tage dem.

Rent forsvarsmæssigt stiller Sagen sig saaledes for os, at vor nu eneste Landgrænse er ca. 60 Kilometer lang, medens vor samlede Søgrænse er ca. 7500 Kilometer. Forsvar af vor Landgrænse er derfor en Opgave, der kan overses, hvorimod Forsvar fra Land af hvert Punkt paa vore Kyster er uoverkommeligt. Det forklarer, hvorfor Herredømmet i vore Farvande altid har været en Hovedbetingelse for dansk Forsvar, og at alene den ubegrundede Frygt for at miste det kunde faa vort svage Styre under vor sidste

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 88. Krydseren GEJSER 1900. (Orlogskaptajn Steensens Billedarkiv).

Krig til at bede om Fred. Hvis vi havde Søherredømmet, frembød vore geografiske Forhold derimod gode Betingelser for Forsvar.

Dette ses lettest ved Sammenligning med andre Lande. Som Eksempel kan nævnes, at Finlands Landgrænse paa det karelske Næs mellem Ladoga Søen og den finske Bugt ogsaa er 60 Kilometer lang; men det har desuden Nord for Ladoga Søen ca. 1500 Kilometers Landgrænse, hvortil vi intet Sidestykke har. Finlands Søgrænse fra det karelske Næs Syd om Aalandsøerne til Stockholms Skærgaard er ca. 600 Kilometer lang. Vor Søgrænse mod Syd er, naar Opgangen til Sundet og Bælterne er spærret, fra Sønderjyllands Kyst Sønden om Gedser til Sundets sydlige Opgang ca. 200 Kilometer og ved Angreb Vest fra kun de 45 Kilometer fra Skagens Rev til Marstrand, idet Landgang paa Jyllands Vestkyst er ret udelukket, og de faa Vestkysthavne let kan spærres.

Den finske Bugt er tilmed hver Vinter islagt i ca. 4 Maaneder. Den Fare, det betyder for et Forsvar, lærte vi 1658.

Naar vi har spærret ved Skagen, har en Vestmagt foreløbig ingen Mulighed for Landgangs-Foretagende over Søen mod os.

Naar Opgangene til Bælterne er spærret, kan Landgangs-Foretagender over Søen Syd fra kun rettes mod vore sydligste Øer, hvorfra ny Landgange maa udføres for at naa vore Hovedøer, Fyn og Sjælland.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hvis vort Forsvar ved Landgrænsen bliver brudt, er vi bedre stillet end Hollænderne, der kan optage Forsvarsstillinger bag Oversvømmelser, som de dog i 1940 ikke naaede at faa iværksat, medens vi i vore Bælter har permanente Forsvarslinier. Disse kræver Landgangs-Foretagender for at passeres og har gennem hele vor Historie vist sig som gode Hindringer for fjendtlig Fremtrængen.

Fig. 89. Ubaads Periskop helt oppe. Til »Kig« under Angreb stikkes kun den øverste smalle Del af Periskopet op.

Danmarks taktiske Betingelser for Forsvar kan nærmest sammenlignes med de Betingelser, som Schweitz vilde have, hvis alle dets Dale var fyldt med Vand, over hvilke en Angriber maatte udføre Landgangs-Foretagender for at komme fra det ene Afsnit til det andet. Schweitz har 1883 Kilometer Landegrænse at forsvare, og forsyningsmæssigt er det ogsaa daarligere stillet, fordi det ikke har Kyst.

Efter heldig udført Landgang i Danmark maa den fjendtlige Hærs Forbindelseslinier over Søen til Hjemlandet holdes aabne for stadige Tilførsler af Ammunition, Benzin m. m. Bliver Tilførslerne afbrudt blot en Tid paa Grund af Skibes Sænkning, kan det faa katastrofale Følger for den fjendtlige Hær. Ogsaa efter at en fjendtlig Landgang er udført, er vor Flaades Virke derfor af Betydning.

Med dansk Søherredømme har vort Lands Erobring kort sagt ikke, som for de fleste andre Landes Vedkommende, været en simpel militær Operation, der kunde holdes uafbrudt i Gang, indtil Maalet var naaet. Den var en Række kombinerede Opera-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

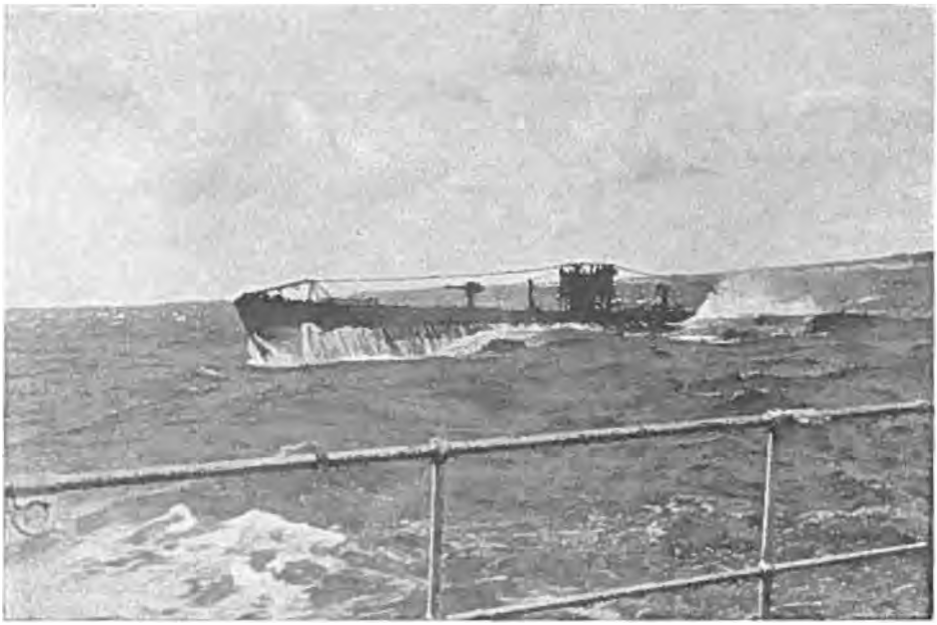

Fig. 90. Uddykket Ubaad med Periskoperne helt nede. Over Stævnen ses den Sav, hvormed Masker i Ubaadsnet kan overskæres. Fra Savens Agterende fører en Staaltraads-Trosse over Broen agter efter.

tioner, der krævede stadig heldigt Samarbejde mellem Angriberens Hær, Flaade og Transportflaade.

Paa Grund af disse Forhold var *Danmark det letteste Land i Europa at forsvare.* Men Betingelsen herfor var, at vi havde en Flaade, der kunde hævde Søherredømmet i vore Farvande, og lykkeligvis har vort Kyst- og Øfolk altid fostret Mænd, der var vore Modstandere overlegne paa Søen. *Derfor er Danmark det eneste Land i Europa, der uafbrudt fra før den historiske Tids Begyndelse har bestaaet som selvstændig Stat.*

Den Risiko, som vor geografiske Beliggenhed frembød, opvejedes, som Historien viser, langt af Fordelene derved. Dansk Udenrigspolitik har derfor fra Arilds Tid bestaaet i at udnytte Fordelene og i at gardere os mod Risikoen ved at holde en efter vore Forhold stærk Flaade i højt Beredskab, navnligt i urolige Tider.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 91. Krigsmæssige Ubaads-Øvelser er ikke ufarlige. Her ses Ubaaden ÆGIR paa Siden af Værkstedsskibet GRØNSUND efter Kollision i neddykket Tilstand med en Torpedobaad i 1925. Ubaadens Fordæk oven over Trykskroget var pløjet op, Kanonsokkelen revet op, og Kanonen laa paa tværs foran for Taarnet. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

Geografiske Forhold som de danske, hvor Søen deler Landet i flere Dele, gør Kontrollen over Søen til en absolut Nødvendighed for Landets Forsvar. De maa enten føre til Skabelsen af en stærk dansk Sømagt eller fuldstændig prisgive Landet til den Magt, der først sætter sig fast i vore Farvande.

I Dag, da vi ikke som tidligere maa stille Skib mod Skib og Kanon mod Kanon for at bevare Søherredømmet, men hvor vi tillige kunde have haft Miner og andre passive Midler, Ubaade, Torpedobaade m. m. til Raadighed, vilde vi have haft lettere ved at opretholde Søherredømmet.

Forstaaelse af vor Flaades Betydning som Grundlag for ethvert dansk Forsvar gik imidlertid tabt for vort Folk gennem Højres forfejlede Forsvarspolitik, der lagde Hovedvægten paa Københavns Befæstning i Stedet for paa de levende Værn, Flaade og Hær.

Luftvaabnets vældige Udvikling har ikke forandret dette Forhold. Paa Grund af Faren for Luftangreb bør alle vigtige Anlæg

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tværtimod spredes ud over Landet og ikke samles bag en enkelt Bys Volde, saa at de alle kan slaas ud ved et enkelt Luftangreb. Luftangreb og Lufttropper skal tillige overalt kunne imødegaas ved den mobile Hærs Foranstaltning, men derfor bør man ikke glemme, at Søen stadig er den største Invasionsvej, og den beherskes fortsat af Flaademagt, selv om Luftvaabnet er et vigtigt Hjælpevaaben for den.

DANMARKS STØRRELSE OG FOLKETAL

Danmark er et lille Land, idet vort Landterritorium paa ca. 43000 Kvadratkilometer kun er lidt større end Schweiz's (ca. 41000 km²), Hollands (ca. 34000 km²) og Belgiens (ca. 30000 km²); men paa Grund af Danmarks Form udgør Søen en integrerende Del af det, og vort Lands Udstrækning med 340 km i Luftlinie fra Padborg til Skagen (som Tysklands Bredde fra Elsass til Bøhmen) og 280 km i Luftlinie fra Blaavand til København svarer til et Land af omtrent den dobbelte Størrelse.

Dette Forhold er ikke uden Betydning i forsvarsmæssig Henseende, idet de yderste Dele af Landterritoriet derved fjernes fra Fjendens Luftbaser og Artilleribeskydning, dog kun under Forudsætning af dansk Søherredømme i vore Farvande. Ved et Forsvars-Forbund med Sverige og Norge vilde Forbundets Udstrækning i Nord-Syd-Retning blive lige saa stor som fra vor Sydgrænse til Sicilien og i Vest-Øst-Retning omtrent som Holland, Tyskland og Polen tilsammen.

Danmarks Folketal paa 3,8 Millioner Indbyggere ligger imellem Schweiz's (4,1 Mill.) og Finlands (3,6 Mill.), hvilke to Lande begge er fast besluttet paa at ville forsvare sig mod enhver Overmagt, skønt deres geografiske Betingelser derfor som paavist er ringere end vore.

Selv en stor Flaade kræver ikke og har aldrig krævet større Besætning, end vort Folk kunde tilvejebringe, og vi ved, at danske Søfolk ikke staar tilbage for noget andet Lands. Befolkningsmæssigt er der derfor intet i Vejen for, at Danmark kan holde en stor Flaade, og naar vor Flaade atter rejses af sit dybe For-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 92. Ubaaden BELLONA med begge Periskoper bøjet efter Kollision i neddykket Tilstand med en Torpedobaad fortøjet paa Siden af Værkstedsskibet GRØNSUND i 1926. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

fald, vil vore Søfolk ligesom deres Fædre kunne sikre Danmarks Herredømme i vore Farvande, hvis man giver dem det rette Materiel og lader dem lede af Søofficerer, der har erhvervet deres Grader ude paa Søen.

I Nutidens stærkt mekaniserede Hære maa Betingelserne for stor Styrke hos en talmæssig mindre Hær vel have forbedret sig, idet Materiellet spiller en større Rolle nu end tidligere. Den enkelte Soldats Ydeevne med fuldt moderne Materiel bliver derved tilsvarende større, og vort Folketal skulde da bedre end tidligere strække til til at rejse de nødvendige Hære samt Hjemmeværn til vort Lands Forsvar.

Danmark er overalt tæt nok bebygget til, at Tropper, der landsættes fra Luften, straks kan blive observeret og vil kunne indkredses af Hjemmeværn, indtil de nødvendige Hær-Afdelinger kan komme til Stede.

Vi har endelig den Fordel fremfor mange andre Stater, at vort Land kun er befolket af een Folkestamme, den danske, idet de

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 93. Brandenburger-Monoplaner i Formationsflyvning 1925.
(Orlogskaptajn Steensens Billedarkiv).

Udlændinge, der enkeltvis i Tidernes Løb er indvandret, er blevet opsuget i Folket uden at forandre Racen. Dette i Forbindelse med Bevidstheden om, at vore Fædre har levet i Danmark i Aartusinder og som det eneste Folk i Europa stedse har bevaret vort Land frit og selvstændigt ud ad til, er en Styrke.

»Det er ikke Skibe men Mænd, der kæmper«. Mændene i Flaade og Hær udgaar fra alle Lag af vort Folk, de genspejler alle de Følelser, der rører sig i Folket, og Betingelsen for, at Værnene kan yde deres højeste mod enhver Overmagt for at værne vort Land, er derfor, at de føler hele Folket enigt bag sig under Kampen.

Danmarks Forsvar er ikke bragt i Orden blot ved at opbygge en stærk Flaade og Hær. Dertil kræves ogsaa, at alle »Hvad-kan-det-nytte?«-Teorier er blevet erstattet af Selvtillid og en ubøjelig Vilje hos Folket til at overgive vort Land lige saa frit til vore Sønner, som vi har overtaget det fra vore Fædre. Men denne Folkevilje kan ikke staalsættes blot af en Stemning; en saadan vil næppe kunne holde, hvis der kommer Modgang, hvad der lejlighedsvis maa komme i Krig, hvor to Viljer staar haardt imod hinanden. Den maa bygges paa den enkeltes Følelse af at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

have noget at forsvare, som han ikke *vil* give Afkald paa. Det vil han have, naar vort Land kan byde *alle* sine Sønner et Arbejde, der giver dem gode Levevilkaar, hvilket først og fremmest vil sige, at Arbejdsløsheden bringes ned til et Minimum, at Klassekampen erstattes af et enigt Folk, og at der bygges videre paa den Samfundsbygning, der passer det danske Sind. Saa vil Kærlighed til Hjem, til Hjemstavn og til hele Landet gro naturligt frem, og der vil ikke mere være noget Forsvars-Spørgsmaal, men det vil være en naturlig Ting, at ligesom man vil værne sit eget Hjem og hjælpe sin Nabo dermed, vil alle deltage i Landets Forsvar, naar det er nødvendigt.

Det kan dog ikke være den enkelte ligegyldigt, hvordan Forsvaret ordnes. Han vil kæmpe bedst, naar han staar mellem Fjenden og sit Hjem. Derfor maatte Højres Plan med at befæste København og trække de vaabenføre Mænd derind, medens deres Kærester, Koner og Børn ude i Landet maatte klare sig over for Fjenden, som de bedst kunde, fremkalde Modstand i Folket. Planen var i Virkeligheden »Hvad-kan-det-nytte?«-Teorien omsat i Praksis, idet den faktisk opgav *Landets* Forsvar.

Skal hele Folket samles om en Forsvarsplan, maa al Udskrivning foregaa lokalt og hver Ø, Øgruppe eller Landsdel have sin Garnison rede til at forsvare den. Vi saa i 1807 og 1814, at Ledelsen havde sammendraget Hæren i den modsatte Ende af Landet, end hvor der blev Brug for den, og at Vejene over Bælterne samtidig blev spærret. Derfor bør Sammendragningen ikke udføres, før man — særligt i vor Tid med Lufttropper — kan overse Situationen og skønne, hvorfra Angrebet vil komme, og den kan i vort Øland ikke ske, med mindre Vejene over Bælterne er fri, altsaa med mindre vi har Søherredømmet i dem.

Paa Søen vil alle — uafhængig af Skibets øjeblikkelige Plads — have Indtryk af at bekæmpe Fjenden paa hans Vej mod Hjemmet.

DANMARKS NÆRINGSFORHOLD

Ethvert Land med Kyst er en potentiel Sømagt. Hvis dets Folk har Fremdrift, vil det have udviklet en vis Søhandel. Hvis

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

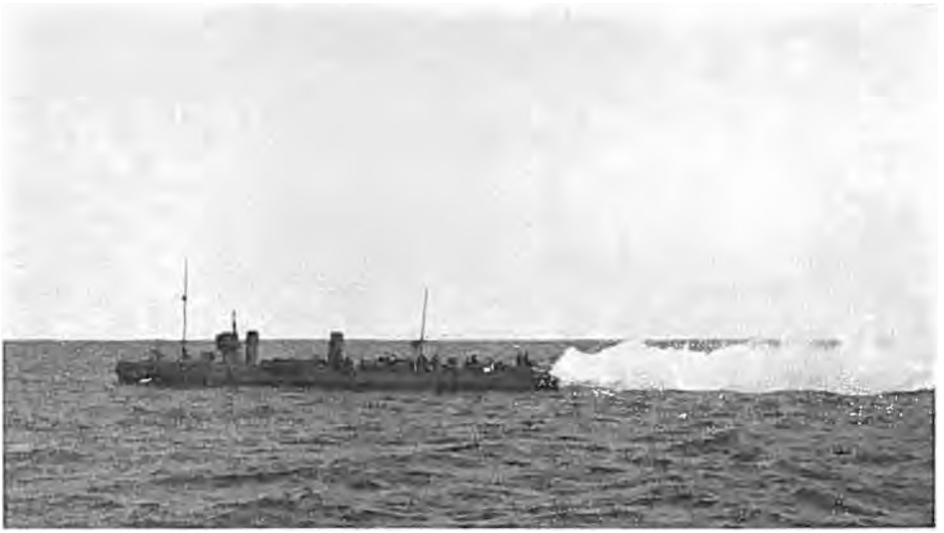

Fig. 94. Torpedobaaden HAVØRNEN udlægger kunstig Taage. 1926.
(Fot. Orlogskaptajn Steensen).

det paa Grund af en tilbagestaaende Befolkning ikke har udviklet Landets Erhvervsmuligheder nok, vil en anden Nation med større Foretagsomhed indvandre og foretage Udviklingen for egen Regning, thi Kyst er en stadig aaben Port for Invasion.

Paa dansk Jord kan frembringes alle Produkter fra Havebrug, Agerbrug og Kvægavl, som kan avles paa vore Breddegrader, og den os omgivende Sø er rig paa nyttige Fiskearter, saa at vort Land skulde kunne skaffe Føde til selv en meget øget Befolkning. Vort Landbrug sysselsatte i 1930 ca. 470.000 Mand og Fiskeriet ca. 20.000.

Danmarks geografiske Beliggenhed ved et af Verdenshandelens Knudepunkter giver Betingelser for at deltage i den betydelige Handel, der passerer vore Kyster. Paa den Basis er København vokset op som Handelsby. Vor Handel og Omsætning sysselsatte i 1930 ialt ca. 196.000 Mand. Deltagelse i Varetransporter har skabt vor Handelsflaade, der i 1940 havde en Størrelse paa ca. 1,2 Mill. Tons med en Lasteevne paa over 1½ Mill. Tons, og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 95. Den gamle Kystlinie ved København og de

den sysselsatte om Bord en Snes Tusinde Mand, medens Transportvirksomhed ialt optog ca. 92.000 Mand.

Vort Lands Beliggenhed giver let Adgang for Tilførsler af Brændsel og Raavarer samt for Genudførsel af disse som færdige Produkter. Det er derfor ikke blot den Industri, der knytter sig til Forædling og Præservering af Landbrugets Produkter og til Fiske-Industrien, hvortil vi selv frembringer Raavarerne, der er naturlig for vort Land. Skibbygning er vor ældste Industri, og den blomstrer stadig, til Trods for at vi ikke har Raavarerne til den her i Landet. Enhver Vare, der er Marked for i Nord- og Østersølandene, og hvormed vore Købmænd handler, er det lige saa naturligt for os at fabrikere selv. De amerikanske Automobil-Fabrikker har haft Øje for Danmarks heldige Beliggenhed og har lagt Samlefabrikker her i Landet. Er vi ikke aarvaagne og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

efterhaanden opfyldte Arealer. (Bygningsvæsnet).

selv udvikler Industri, vil andre gøre det, men for egen Regning, og vi vil da blive et Folk af Lønslaver. De ca. 500.000 Mand, vor Industri beskæftigede før 1940, kan derfor sikkert forøges til at optage hele vor Befolknings-Tilvækst.

Vor Vareudveksling bestod i 1934 af en Indførsel paa 10,4 Mill. Tons med Skib og kun 0,3 Mill. Tons med Jernbane samt en Udførsel paa 2,0 Mill. Tons med Skib og kun 0,1 Mill. Tons med Jernbane. Heraf gik en Ind- og Udførsel paa henholdsvis 0,4 og 0,3 Mill. Tons over Esbjerg Havn. Selv om en Del indgaaende Fragt er med Specialskibe — f. Eks. Tankskibe, der ikke egner sig for anden Returfragt —, kunde den langt større Indførsel end Udførsel dog tyde paa, at større Fabrikation her i Landet vilde skabe bedre Balance og derfor billigere Fragter. De nævnte Tal viser tillige, hvor afhængig Danmark er af sine Søforbindelser,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

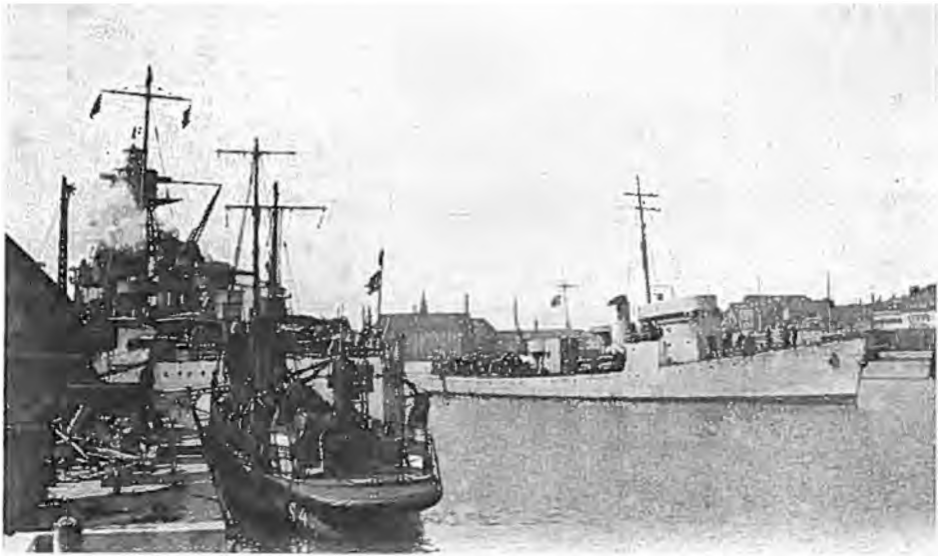

Fig. 96. Minestrygeren SØLØVEN og den til Minestryger ombyggede Torpedobaad SØHUNDEN set agter fra, saa at den paasatte Platform til Minestrygningsgrejer kan ses. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

idet ca. 97% af vor Ind- og Udførsel foregaar med Skib, og at den altovervejende Forbindelse med Udlandet sker over Havne inden for Skagen.

Vor Indførsel af Brændsel fordelte sig i 1934 saaledes:

Østersølandene: 1,1 Mill. Tons Kul og Koks, 0,2 Mill. Tons Olie.
andre Lande: 4,1 » » » » 0,5 » » »

Vor samlede Ind- og Udførsel af Varer fra Lande ved og udenfor Østersøen, idet Sverige paa Grund af dets Beliggenhed nævnes for sig, fordelte sig i 1934 saaledes:

	Indførsel	Udførsel	Omsætning
Sverrig	103 Mill. Kr.	75,5 Mill. Kr.	ca. 7%
Østersølande:	390 » »	218,5 » »	ca. 24%
andre Lande:	861 » »	940 » »	ca. 69%
Ialt:	1354 » »	1234 » »	

Vore Beholdninger af fremmed Brændsel her i Landet under nomale Forhold svarer til mellem 2 og 3 Maaneders Fredsforbrug,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 97. Ubaaden HAVFRUEN i 1939. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

og hvis vore Beholdninger af Metaller og andre nødvendige Raastoffer har en lignende Størrelse, kan vort Næringsliv kun fortsætte uforandret i dette Antal Maaneder, efter at alle Tilførsler er ophørt.

De ovennævnte Tal for vor Omsætning viser, at Lukning af vor Handel paa Østersøen vil formindske den med ca. 24%, hvilket naturligvis kan virke ubehageligt, hvis den ikke hurtigt forøges tilsvarende med andre Lande. Lukningen af vor Handel Vest paa har derimod afbrudt ca. 69% af den, og da mange af de Varer, vi indførte Vest fra, herunder ca. 78% af vort Brændsel, ikke kan erstattes fra Østersølandene, har denne Afbrydelse virket som en Katastrofe. Ved Rationering og ved Fremstilling af Erstatningsstoffer er Tiden trukket ud, inden vor Produktion kom ned paa et Minimum, og inden vore Transportmidler — Tog, Biler, Flyvemaskiner o. l. — gik næsten i Staa, saa at almindelig Arbejdsløshed indtraadte, men under moderne Forhold gælder det nu endnu mere end i 1807—14, at Spærring af Adgangene til Verdenshavene maa forarme vort Folk og ruinere vort Land.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

STRATEGISKE OVERVEJELSER

Strategien omfatter: Slutning af Alliancer og Isolation af Modstanderen, Paavirkning af Folkestemning i Ind- og Udlandet, Værnesystem, Organisation, Krigens Financiering, Anskaffelse af Materiel til Værnene, Sikring af Tilførsler saavel for at holde Værnenes Depoter fyldt som for at holde Næringslivet i Gang, Valg af Operationspladser, Styrkernes Fordeling til disse, Fastsættelse af Maal for de militære Ledere o. s. v. Den har derimod intet med den taktiske Føring af Flaade og Hær at gøre.

Strategien skal altsaa allerede i Fredstid have lagt alt til Rette for Krigens Førelse, herunder sørget for at skabe den stærkest mulige Flaade og Hær; den skal under urolige Forhold holde passende Beredskab, og den skal under Krig lede alle Nationens Kræfter mod de af Udenrigspolitikken tilstræbte Maal. En af dens vigtigste Opgaver er at sørge for Tilførsler saavel til de militære Styrker som til hele Landet.

Strategien omfatter altsaa ikke rent militære Sager men militær-politiske. Den ledes derfor af Landets Regering, der i visse Tilfælde benytter de højeste militære som Raadgivere til at pege paa, hvad der er militært muligt.

Vor Historie giver Eksempler paa, at vi har haft fælles Interesser med andre Magter og derfor har kæmpet i Forbund med dem. Den har dog ogsaa vist, at vi kun kunde stole paa vore Forbundsfæller paa de Omraader, hvor Interesserne var sammenfaldende, medens de samtidig kunde modarbejde os paa andre Omraader. Vi kan derfor kun vente Støtte af andre, naar vore Interesser tillige er deres, og vi kan kun vente Hjælp til vore Særinteresser, naar vi har en saadan Styrke, at Forbund med os ogsaa styrker dem. Styrke giver altsaa ikke alene Uafhængighed men styrker ogsaa Venskab. Ja, uden Styrke vil vort Venskab være andre Stater fuldstændig ligegyldigt. Styrke er afhængig af baade geografisk Beliggenhed og af militære Magtmidler. Strategiske Overvejelser maa bygge dels paa egen Styrke og dels paa Klarhed over, hvor andre Landes Interesser ligger i Forhold til vore egne.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Danmarks geografiske Beliggenhed og vore Tilførselsveje er det givne Grundlag for vor Strategi, og denne i Forbindelse med vort Lands indre Geografi bør danne Grundlag for vort Værnesystem, for Valg af Operationspladser og for de Maal, der sættes for de militære Ledere.

Paa Grund af Søens Betydning som Trafikvej har lige fra Oldtiden den af to Modstandere, der under en Krig kunde haandhæve Søherredømmet, hvorved den anden Parts Forbindelseslinier blev afskaaret, medens dens egne blev holdt aabne, i det lange Løb altid endt med at sejre.

Fig. 98. Torpedobaaden SPÆKHUGGEREN med paasatte Skinnebaner til Mineudlægning. 1935. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

I Overensstemmelse hermed udtalte den engelske Statsminister, Mr. Baldwin, i 1935, at hovedsagelig paa Grund af den engelske Flaades Nedgang havde England i alvorlig Grad mistet sin Indflydelse i Europa. Flaadebygning kaldes ofte »det materielle Udtryk for den løbende internationale Politik«.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Den virker i Almindelighed ikke ophidsende, fordi en Flaade ikke kan erobre Land, og kun den indsigtsfulde forstaar den tavse Trusel, som den er mod alle Forbindelseslinier og dermed mod Modstanderens hele Velfærd.

Den Vægt, en Udenrigsministers Ord har, er afhængig af hans Nations samlede Styrke, og i et Øland som Danmark er Flaaden selve Grundlaget for Styrke. Derfor pegede A. P. Bernstorff paa, at vor Flaade var den naturlige Baggrund for dansk Udenrigspolitik. Naar Flaaden var stærk og beredt, saa at den paa ethvert Tidspunkt uden Mobilisering af mange Mænd, tavs og blot paa en Ordre var rede til at gribe ind, kunde Forhandlinger støttet paa den foregaa i Ro i gensidig Bevidsthed om Styrkeforhold og strategiske Positioner.

Paa A. P. Bernstorffs Tid var vor Flaade ganske vist stærkere i Forhold til Stormagters Flaader, end den kan gøres i Nutiden; men til Gengæld kunde fremmede Storflaader den Gang trænge ind overalt, hvor Skibene kunde flyde, medens Storflaader nu maa holde sig uden for Smaafarvande, hvor den lille Søkrig føres med andre Skibstyper. Med en Flaade bestaaende af Skibe til den lille Søkrig har Danmark derfor i Dag bedre Betingelser for at gøre sig gældende i vore egne og de os omgivende Farvande, end det havde den Gang.

Naar Danmark den 9. April 1940 blev besat med den Motivering, at vi »hverken var villige eller i Stand til at kunne yde virksom Modstand«, var det altsaa vore politiske Ledere, der havde forsømt deres Pligter. At vor Vilje til Forsvar manglede, skyldtes den radikale Gift, der gennem Slagordet: »Hvad kan det nytte?«, var trængt ind i Størstedelen af vort Folk. At Evnen til Forsvar manglede, skyldtes alle politiske Partier og Mænd, der siden 1920 havde medvirket til at svække Værnene.

Danmark holdes nu besat, og vore Farvande bevogtes med langt ringere Styrker, end vi selv kunde have stillet, hvis vort Forsvar var blevet holdt paa Højde med Ordningen af 1909, i Stedet for at det ved Lovene af 1922 og 1932 var forringet, og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 99. Torpedobaads-Flotille under Evolutioner. I Midten tre Baade af TUMLEREN-Klassen, til venstre DELFINEN og til højre HVALROSSEN. 1925.
(Fot. Orlogskaptajn Steensen).

hvis Flaaden ikke dels derved og dels ved Ledelsens Uforstand næsten var blevet udslettet.

Den tyske Besættelsesstyrkes Størrelse har givet os Syn for Sagn for, at hvis vi havde haft Vilje dertil, havde det ogsaa ligget inden for vor Evne at skabe et Forsvar, der var stærkere end det, hvormed Tyskerne nu bevogter vort Land. Det kunde derfor have givet dem Tillid til vor Neutralitets-Vilje og -Evne, fordi vi ved Hjælp af det kunde have værnet os mod Angreb Vest fra.

Tilbage staar da kun at vise, at vi kunde have haft et Forsvar, der vilde have givet England Tillid til vor Evne og Vilje til at bevare vor Neutralitet.

Den 9. April 1940 lærte os, at naar en Fjende uden Modstand kan gaa i Land i København, Korsør, Nyborg, Middelfart og Esbjerg, medens andre Tropper gaar over Landgrænsen og i Land ved Gedser, er et Forsvar af Danmark ret umuligt. Hvis vi havde været forberedt paa Forsvar af disse Punkter, kunde Tropper nemlig være landsat mange andre Steder paa vore Kyster, naar vore Farvande laa uforsvaret hen som gode Invasionsveje.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Vi har derfor faaet Anskuelses-Undervisning i det, som vore Fædre vidste, og som England blev klar over i 1807, nemlig at uden en Flaade, der kan opretholde Herredømmet i vore Farvande, kan Danmark ikke forsvares.

1940 viste ogsaa Sømagts fortsatte Betydning derved, at Søherredømmet i den engelske Kanal, der har omtrent samme Bredde som vor Del af Østersøen, ikke kunde brydes af Luftmagt. Kanalen blev derved et bedre Bolværk for England, end selv de sværeste Fæstningslinier havde været for Holland, Belgien og Frankrig.

Vor Hærs taktiske Betingelser for at forsvare Landgrænsen hører ikke ind under de her foretagne Overvejelser angaaende vor Flaade. Dens strategiske Betingelser derfor angaar derimod vor Flaade, idet Hæren for at kunne fortsætte Kampen maa have stadige Tilførsler af Ammunition m. m., der maa bringes over Søen. Forudsætningen for vor Hærs Grænseforsvar er altsaa et dansk Søherredømme, der, som vore Krige i 1848—50 og 1864 viste, ogsaa er nødvendigt for at kunne koncentrere den størst mulige Del af den dertil. Det samme gælder, naar vor Hær skal kæmpe paa en hvilken som helst af vore Øer.

Invasion ad Luftvejen er hidtil kun foretaget i mindre Maalestok, f. Eks. af Tyskerne paa den græske Ø Kreta i 1941. Invasion i England eller med saa stor en Hær som maa forudsættes at være nødvendig for at kunne indtage Sjælland, naar denne Ø er bragt i fuld Forsvarsstand, er ikke forsøgt, men Erfaringen synes at vise, at ligesom der kræves et vist Søherredømme for at kunne foretage Invasion over Søen, kræves der Luftherredømme for at kunne foretage en Invasion gennem Luften. Kampen om Luftherredømmet maa føres af Jagtflyv med Støtte af Antiluftskyts. Tilkæmper Fjenden sig Luftherredømmet, er det et rent landmilitært Spørgsmaal, hvordan man skal bekæmpe Tropper, der lander med en Lomme fuld Patroner fra Flyvemaskiner; men at Hjemmeværnene og vor Hær kan løse denne Opgave, er næppe tvivlsomt.

Det tungeste Materiel og de store Ammunitionsmængder m. m.,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 100. Dankok Jagere i 1926. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

der maa forudsættes stadigt at skulle tilføres Angriberen under Kamp med vor Hær, kan kun tilføres ad Søvejen. Ogsaa for denne Form for Invasion er vor Flaades Søherredømme derfor af Betydning.

Naar det maa erkendes, at dansk Søherredømme i vore Farvande er det centrale i vort Forsvar, hvorved Danmark fra nogle spredte Landsdele forvandles til en Helhed med en Række naturlige Forsvarslinier ved Bælterne, maa Betingelserne for at skabe et saadant Søherredømme undersøges.

Kanonen har ogsaa under den nuværende Krig vist sig at være Hovedvaabnet paa Søen. Derfor er Slagskibe stadig Kernen i alle Stormagtflaader, men deres Felt er det aabne Hav, hvor de danner Rygstød for de mange Krydsere, der haandhæver Søherredømmet og derved overskærer alle Modstanderens Forbindelseslinier. Den Tid er derimod forbi, hvor Slagskibet i Ro og Mag kunde færdes paa alle Søomraader som Havets ubestridte Behersker, og hvor det kunde ankre og gaa til Hvile, naar og hvor som helst. For de lange og langsomt manøvrerende Slagskibe

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 101. Sommer-Eskadren paa tre Monitorer i 1911. Det ses, hvor ringe Maal selv disse vore største Enheder vil frembyde paa stor Afstand.
(Efter K. Dahl: Danmarks Flaade).

har Flyveplaners og Ubaades Torpedoer vist sig som en meget stor Fare. Disse samt Motortorpedobaade, Miner og Bomber tvinger Slagskibene bort fra Fjendens Kyster, som de kun tør nærme sig, naar Forholdene kræver deres Indsats uden Hensyn til Tab. Tyske Slagskibe deltog saaledes i Narvik-Foretagendet i 1940, og deres Atlanterhavstogter truede en Tid de engelske Krydsere under deres Udøvelse af Søherredømmet.

I Smaafarvande som de danske føres derimod den saakaldte »lille Søkrig«. Her kan fjendtlig Færden vanskeliggøres ved alle Slags Bivaaben, nemlig Miner, Net, Flydetrosser og andre passive Midler, samt ved Motortorpedobaades, Ubaades og Flyvemaskiners Angreb. Passive Midler kan dog ryddes uden væsentlig Forsinkelse af en Flaades March, hvis de ikke forsvares, og Motortorpedobaade og Ubaade kan jages og nedkæmpes, hvis de ikke er under Beskyttelse af egne Artilleriskibe. I Smaafarvande er Artilleriet derfor ogsaa Hovedvaaben, der skal sikre Herredømmet paa Søens Overflade, men det maa føres frem paa smaa, hurtigt manøvrerede Skibe.

Vor Flaade var bygget med den lille Krig for Øje, og hvis denne Udvikling var blevet fortsat paa Basis af Erfaringerne fra Krigen 1914—18, vilde den have haft gode Betingelser for at kunne

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 102. Minefartøjet KVINTUS med en Minebaad paa Slæb. Minebaaden er forsynet med talrige Davider, hvori Minerne ophænges. 1924. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

hævde Herredømmet i vore Farvande. Forsvar paa Søen af Smaafarvande blev af søtaktiske Forfattere anset for saa stærkt, at det ikke kunde brydes over for en viljestærk Forsvarer.

Man maa blot ikke opfatte Ordet Forsvar paa Søen paa samme Maade som i Land, hvor man derved forstaar Kamp om Stillinger. Saadanne findes ikke paa Søen, hvor Terrænet er aabent, og hvor Skibene er i stadig Bevægelse. Skibe ude paa Søen maa enten angribe eller trække sig tilbage, naar de møder fjendtlige Skibe. De kan ikke ligge stille, da de saa er gode Skiver for saavel Torpedoer som Artilleri. Det gælder saavel enkelte Skibe som Eskadrer eller Flaader. Nye og mere fremskudte Minefelter maa stadig udlægges, mens man rydder eller stedfæster de Minefelter, som Modstanderen dækket af Mørke eller Taage har udlagt. Mineskibe, der sendes frem, maa være under Beskyttelse af Vagtskibe, og disse maa jage fjendtlige Minestrygere, Ubaade eller Torpedobaade, der søger at trænge frem.

Forsvar paa Søen flytter sig stadig og kan derfor kun i begrænset Omfang støttes af Artilleri fra Land undtagen i helt snevre Passager. I mere brede Farvande — som Køge Bugt eller Store

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Bælt — kan Skibe hurtigt dække sig imod Beskydning fra Land ved en Stribe kunstig Taage.

Hvis vor Flaades Udvikling var blevet fortsat, vilde England derfor sikkert have stolet paa vor Evne til at hævde vor Neutralitet.

En udbredt Opfattelse i Land gaar ud paa, at Flaadens Opgave er Kystforsvar.*) Det vil af det foregaaende fremgaa, at det er forkert! *Flaadens Hovedopgave er at skabe Søherredømme.* Den kan samtidig deltage i Kystkrig, som den danske Flaade ofte har gjort, men den maa aldrig engagere sig haardere med Biopgaver, end at dens Opmærksomhed hele Tiden kan være vendt mod Hovedopgaven. Jo svagere en Flaade er i Forhold til Modstanderens Flaade, jo forsigtigere maa den være med at paatage sig Biopgaver, og den maa paa ethvert Tidspunkt eventuelt kunne afbryde disse og straks være klar til Kamp om Søherredømmet.

Den maa være klar hertil ikke alene for Helhedens Skyld, men vor Flaade vilde ogsaa gøre Hæren selv en Bjørnetjeneste, hvis den opsled sig gennem Biopgaver mod Land, saa at dens Søherredømme gik tabt. Derved vilde vore Hærstyrker nemlig blive afskaaret i hver sin Landsdel og fra alle Tilførsler, og det blev da Fjendens Flaade, der kunde udføre Biopgaver mod den.

For at Værnene skal kunne fortsætte Kampen, maa deres Magasiner stadig holdes fyldte med Ammunition, Benzin, Kul, Reservedele o. s. v.

Moderne hurtigskydende Artilleri og Geværer kan i Løbet af kort Tid udskyde Tons af Ammunition. Hvad der skal bruges af Reservedele og udføres af Smaareparationer ved moderne Vaaben og andre Krigsmidler som Afstandsmaalere, Lyskastere, Motorer o. l. er heller ikke Smaating. Nye Miner og andre Vaaben skal stadig fabrikeres o. s. v. Moderne Krig bygger derfor paa Industri.

En Del af Industrien maa ligge nær ved Haanden men ikke samlet, saa at den kan slaas ud ved et enkelt eller nogle faa Flyverangreb. Intet er derfor mere forfejlet end den Samling af alle

*) Selv den engelske Grand Fleets Chef maatte under Krigen 1914—18 værge sig imod at faa Flaaden splittet til Kystbevogtning mod tyske Angreb.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Marinens Institutioner paa Holmen uden noget Flyververværn, som er foretaget siden sidste Krig. I andre Lande har man tvært imod spredt de militære Institutioner mest muligt. (Finland havde saaledes anlagt 12 Patronfabrikker spredt over hele Landet.) Vore Skibbyggerier og mekaniske Værksteder ligger spredt over Landet, men da de ikke jævnligt har faaet placeret Ordrer, er de ikke vænnet til at arbejde som Krigsindustri, og ingen Plan derfor foreligger.

Fig. 103. Torpedobaade af SPRINGEREN-Klassen med Miner om Bord. 1923. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

En anden Del af Industrien maa derimod ligge saa langt tilbage, at den ikke til Stadighed er i Skudlinien, selv om den vil kunne naas af lange Flyvertogter. Dels af denne Grund og dels for at faa Raastoffer m. m. til egen Industri, er det af Betydning for ethvert Land, og derfor ogsaa for Danmark, at vedligeholde Forbindelsen med Udlandet. At holde vore Forbindelseslinier over Søen aabne, er en af vor Flaades Opgaver.

Dels paa Grund af Krigens Industrialisering og dels paa Grund af eventuelle Flyverangreb paa Hjemlandet udkæmpes en moderne Krig ikke alene ved Fronterne og paa Søen. Fabrikkernes Arbej-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dere, Hjemmeværnene og enhver, der medvirker til at holde Næringslivet i Gang, er lige saa nødvendig for at føre Krigen til en heldig Afslutning som Værnenes Mænd.

Der er i det foregaaende gaaet ud fra, at vi altid havde Ryggen fri mod de andre nordiske Lande. Kan det tænkes, at de i Fremtiden som i Fortiden lader sig drage over paa forskellige Sider i en europæisk Krig og dermed lader sig spille ud mod hinanden af Stormagterne? De nordiske Lande har alle ønsket at holde sig neutrale, og hvis dette fælles Maal afføder Samarbejde til fælles Værn, har det Interesse at se, hvilke øgede Chancer for at naa Maalet de da har.

Da Rusland i den store nordiske Krig var naaet ud til Østersøen og optraadte med Flaader dér, maatte de nordiske Stater som foran nævnt føle Trykket af dets Magt, og efter Finlands Afstaaelse i 1809 havde Sverige Faren tæt inde paa Livet. Rusland var den største Fare mod dets Eksistens, og efter at Finland i 1918 selv havde tilkæmpet sig Frihed, maatte baade Sverige og Norge betragte Finlands Forsvar som første Linie af deres eget Forsvar mod Øst.

Nordens Sydgrænse havde Danmark hidtil kunnet værne, og de øvrige nordiske Lande havde derfor været saa vant til at føle sig trygge mod enhver Fare fra Mellemeuropa, at ingen af dem følte vor Grænsekamp i 1864 som deres. Med Danmarks fortsatte Afrustning gennem de sidste 20 Aar før den nuværende Krig begyndte man dog i Sverige at forstaa, at Fare ogsaa kunde nærme sig Sverige fra den Kant, og at Danmarks Forsvar derfor betød det samme for det som Finlands. Norge har nu høstet samme Erfaring, og Betingelserne for svensk og norsk Forstaaelse af, at de i Fremtiden ikke kan lade Danmark og Finland være ene om at forsvare Nordens Grænser, skulde dermed være til Stede i hele Norden.

De andre nordiske Lande er imidlertid meget tyndt befolket, hvorfor baade Norge og Sverige maa afse en langt større Procentdel end Danmark af deres Mænd til Bevogtning af deres lange

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

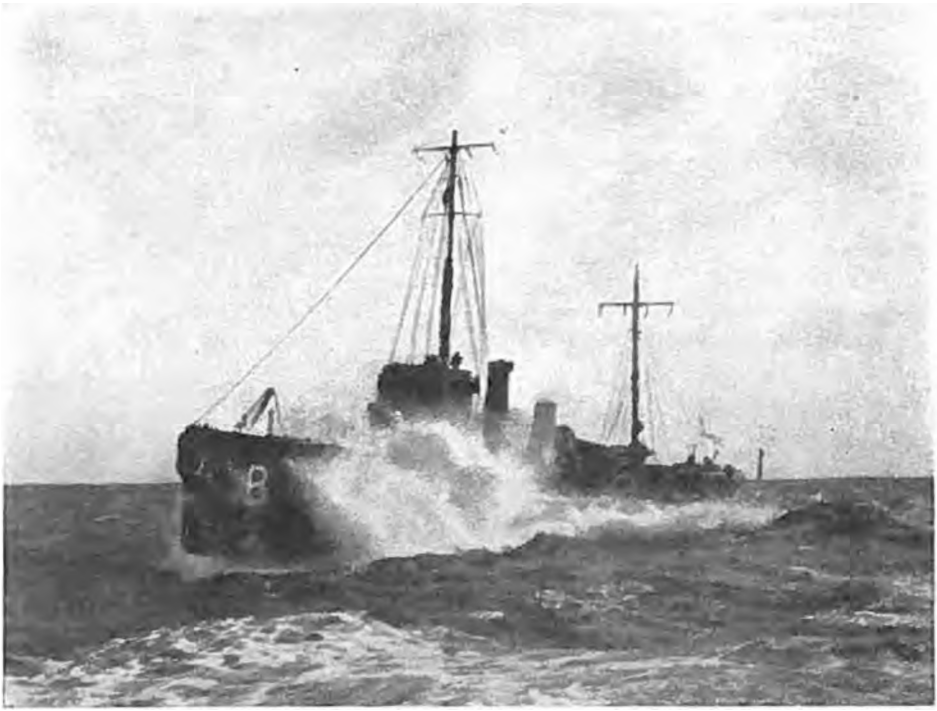

Fig. 104. Torpedobaaden SØLØVEN med Stævnen løftet ud af Vandet. 1924.
(Fot. Orlogskaptajn Steensen).

Kyster og til Hjemmeværn mod Flyverangreb og mod Faldskærms- og Luftlandetropper. Saa længe der kun er Tale om Forsvar, kan Uvished om, mod hvilken Del af Norden Fjenden vil rette nye Angreb, derfor føre til, at mange Styrker holdes tilbage og altsaa staar uvirksomme eller kommer for sent paa afgørende Tidspunkter. Hverken Finland, Danmark eller de skaanske Provinser, der forsvarsmæssigt sammen med Danmark danner Nordens Sydgrænse, bør derfor nære for store Forventninger om den direkte Hjælp, Norge og Sverige kan yde. Deres væsentligste Hjælp vil maaske blive fra deres Krigsindustri samt den moralske Støtte, der vil ligge i Bevidstheden om at staa sammen og om, at de snarest vil sende al den Hjælp, som det overhovedet er dem muligt.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Danmark er desuden skilt fra det øvrige Norden af Søen, og for at Tropper skal kunne overføres til vort Land, saa at vi ikke fortsat skal staa alene, og for at vi skal kunne nyde godt af deres Krigsindustri, maa Søen mellem de nordiske Lande være under vor Kontrol. Selv nordiske Luftstyrkers eventuelle Koncentration til Danmark vil være betinget af, at Forbindelserne over vore Farvande holdes aabne for Tilførsler af Benzin m. m.

Det samme Søherredømme i Kattegat, Sundet og Bælterne, som er nødvendigt for Danmarks Forsvar, naar vi staar alene, er altsaa nødvendigt, for at Danmark kan indgaa som Led i et fælles nordisk Forsvar, og Grundbetingelsen for et nordisk Samarbejde paa Forsvarets Omraade er derfor ogsaa en stærk dansk Flaade, beregnet til den lille Søkrig i vore Farvande.

Vi kan kort sagt ikke se hen til et samlet Norden som til en Sovepude der fritager os selv for at tænke paa vort Lands Forsvar. *Hvis vi ikke selv i Hovedsagen kan forsvare vort Land, kan et samlet Norden det heller ikke.* Dette ses i øvrigt ogsaa ved at læse Finlands og Sveriges Historie, medens de havde Konge-Fællesskab.

Nordens Enhed, som vi alle ser hen til, fritager os ikke for Ansvar for vort Lands Forsvar. Landene er hver for sig svage, og skal Enheden blive stærk, maa hvert af dem udbygge sit Forsvar til det yderste med Henblik paa sine særlige Betingelser, saa at dets Led i den nordiske Kæde bliver fuldt saa stærke som de andre Led. Først naar vi for vort Vedkommende har gjort det, vil en eventuel Centralledelse se sin Fordel ved at dirigere Styrker til Forstærkning af vort Lands Forsvar. I modsat Fald maa den af Hensyn til Helheden delvis eller helt opgive Danmarks Forsvar og trække vore Værn tilbage til de Dele af Norden, den mener at kunne forsvare. Det bliver vore konservatives gamle Ordning om et Forsvar alene af København, blot i større Maalestok.

De Mænd, der ivrer for et samlet Norden ved at sige, at kun derved bliver et Forsvar af Danmark muligt, er derfor »Hvad-kan-det-nytte?«-Mænd i ny Udgave.

Det danske Folk maa genvinde Selvtillid og Tro paa, at vi

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 105. Torpedobaad af SPRINGEREN-Klassen i 1918. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

kan forsvare vort Land, ellers vil Danmark for Norden kun blive Provinser, hvoraf nogle eventuelt kan afstaas for at redde det øvrige eller for at skabe bedre Grænser.

Helt anderledes vil Forholdene derimod stille sig, hvis Norden atter vender et Blad i Historiens Bog og ligesom i sin Tid Absalon gaar over til at føre Forsvaret angrebsvis. I saa Fald vil Norden kunne stille relativt store samlede Styrker.

Blandt de Fordele, et samlet Norden vil kunne give de enkelte Lande, skal først nævnes, at det med sine 17 Millioner Indbyggere vil have ganske andre Betingelser for at hævde sig diplomatisk end dets smaa Stater hver for sig, forudsat at dets Udenrigspolitik staar i rimeligt Forhold til dets militære Styrke og Beredskab. Dernæst vil Landenes Frembringelser under Krig kunne supplere hinanden meget, idet Danmark kan yde Landbrugsprodukter og de andre Lande Metaller og Træ. Adgangen til Verdenshavene og dermed til manglende Stoffer vil være over hele den lange Vest-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kyst fra Nordkap til Jyllands Sydgrænse. Søens Hovedvej vil dog stadig gaa ad Skagerak.

Som Grænser at forsvare vilde Norden faa den nævnte Vestkyst, hvoraf Jyllands Vestkyst er ret utilgængelig for Invasion, og Norges Vestkyst nu er ved at blive befæstet. Dets Østgrænse vilde blive Finlands Øst- og Sydgrænse, og dets Sydgrænse vilde blive Østersøen og Sønderjyllands Landgrænse. Største Delen af Nordens Grænser vilde altsaa ogsaa blive Søgrænser, og da den botniske Bugt og de danske Farvande tillige deler Norden, vilde Sømagt ogsaa blive et væsentligt Led i Nordens Forsvar.

Hvis man kan regne de forenede Hære til ca. 10% af Befolkningen, vil de kunne blive paa tilsammen 1¾ Million Mand, men Betingelsen for, at Hovedmængden af dem kan koncentreres, hvor det ønskes, er, at de lange Søgrænser er sikret mod Invasion. Det er de kun, naar Norden har Søherredømmet i Østersøen og Skagerak. Vore Støttepunkter i Østersøen, nemlig Bornholm og Gotland, samt Skageraks Kyster med deres Baser for Skibe og Flyvemaskiner skulde give gode Betingelser herfor.

Med Kattegat, Sundet og Bælterne helt under vor Kontrol er Norden en Enhed og med Søherredømmet i Østersøen og den nærmeste Del af Nordsøen er Norden sikret mod Invasion fra Søen og har dermed Betingelser for at føre sit Forsvar angrebsvis. Først naar det Punkt er naaet, har de enkelte Lande den fulde Nytte af Enheden, idet Norden da vil kunne indgyde Respekt og gennem den kunne bevare sin Selvbestemmelsesret.

Vi bør have lært af Fortiden, f. Eks. af 1720, hvor England og Frankrig garanterede vor Besiddelse af Sønderjylland, og af 1807, hvor Rusland lovede os Oprejsning og dog gik med til Norges Afstaaelse i 1814, at Stormagternes Garantier ingen Værdi har, dels fordi de omgrupperes, og dels fordi deres Interesser skifter. Historien viser ogsaa, at tilstrækkelig stærkt Tryk ude fra kunde bringe Nordens Riger sammen i Kalmar-Unionen. Har vi alle lært nok nu, vil Norden kunne enes og dermed vor Frihed sikres.

Ligesom Danmarks Forsvar maa bygges paa de enkelte Mænds

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 106. Mineskibet LOSSEN i 1927. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

Vilje dertil, maa Nordens Forsvar bygge paa de enkelte Brødrefolks Vilje til ubrydeligt Sammenhold.

BEVOGTNINGS-TJENESTE

Vi har i de sidste Aar faaet Erfaring for, at den Magt der har sat sig fast i Kattegat med tilstødende Farvande, staar i Nordens Hjerte og kan bekæmpe hvert af de nordiske Lande enkeltvis. Vi har samtidig set, at saavel vort Næringsliv som vor Forsvarsevne lammes, naar Vejen ud til Verdenshavene lukkes for os.

Vor Selvstændighed bringes saaledes ikke alene i Fare ved manglende Beskyttelse af vort Territorium. Den bringes lige saa stærkt i Fare ved manglende Beskyttelse af de nødvendige Søforbindelser. Værn for vor Selvstændighed kræver derfor ikke alene en Kamp om Jord. Vor Selvstændighed vil ogsaa gaa tabt, hvis vi ikke kan beskytte vore Forbindelseslinier.

For at kunne sikre Danmarks Bestaaen, maa vi derfor i god Tid spærre og effektivt bevogte de indre danske Farvande, der flankerer de 200 Sømil lange Forbindelseslinier mellem Østersøen og Skagerak, saa at vi i paakommende Tilfælde uhindret kan

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

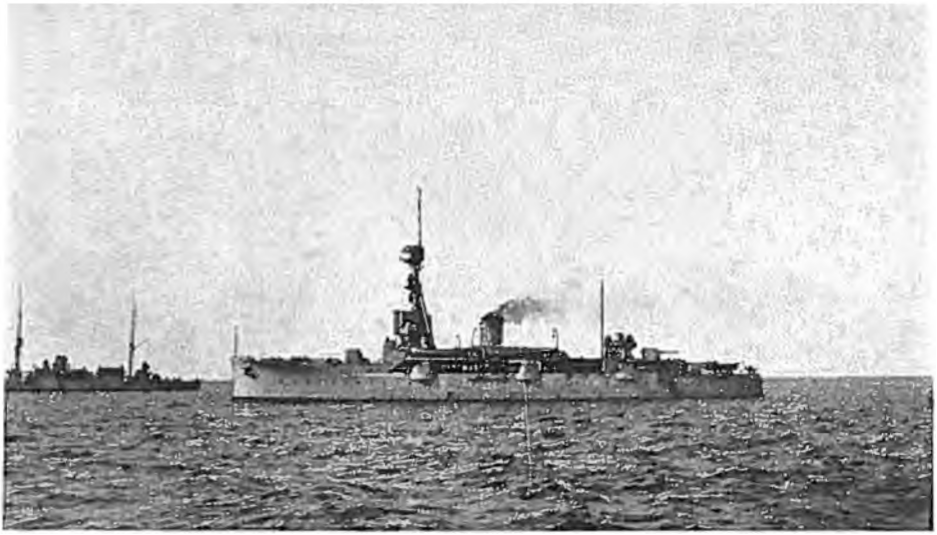

Fig. 107. NIELS JUEL i 1924. Foran den ses Krydseren HEIMDAL.
(Fot. Orlogskaptajn Steensen).

fremskyde Undervandsbaade, udlægge Minefelter og udvide Bevogtningen til lange Strækninger af Gennemsejlings-Farvandene. De moderne Søkrigsmidler har som nævnt styrket Forsvaret paa Søen saa meget, at Fremtrængen imod en rigtig opbygget, vel indøvet og godt ført dansk Flaade ikke kan ventes gennemført med Held i de Farvande, hvor den har sat sig fast, saa længe dens Forbindelseslinier er aabne for Tilførsler af alle nødvendige Forsyninger.

Naar Danmark har genskabt sin Flaade, saa at den har tilstrækkeligt Materiel og uddannet Personel, og naar de rette Forholdsregler er truffet i Tide, vil der ikke som i 1807 og 1940 kunne næres Tvivl om vor Vilje og Evne til at afværge Angreb, og som Herrer over vor egen Skæbne vil vi da kunne vente at blive respekteret.

For at forstaa, hvorledes vore Farvande bevogtes, maa man tænke sig, at vi f. Eks. i en af Sejlrenderne i Kattegat eller Store Bælt i en Længde af ca. 30 Sømil har udlagt spredte Minefelter, saa at Gennemsejling ikke kan udføres paa ret Kurs og derfor

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 108. NIELS JUEL i 1936 efter Ombygningen, hvor Trebensmasten blev erstattet af en Pælemast og agterste Mast af to Skorstenshorn. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

uden forudgaaende Minestrygning kun er mulig for den, der kender Minefelternes nøjagtige Beliggenhed. Hele Farvandet holdes dernæst under Observation baade for at se, hvis Fjenden forsøger at stryge Minefelterne, og hvis han forsøger at udlægge andre Minefelter eller at fremsende Ubaade. Til at forhindre Forsøg af den ene eller den anden Art kræves kampkraftige danske Artilleriskibs-Styrker, der kan forjage de fjendtlige Minestrygere og Mineskibe med deres Dækning, ligesom der kræves danske Minestrygere og Ubaadejagere.

Naar det tænkte Farvand er under virksom Kontrol, kan det frit passeres af egne Skibe. Vore Undervandsbaade vil da kunne gøre Forterrænet i vid Udstrækning farligt for fjendtlige Skibe, hvorfor mere fremskudte Minefelter kan udlægges og det kontrollerede Farvand derved udvides.

Danske fremsendte Søstyrker vil om nødvendigt kunne søge tilbage til kontrolleret Farvand, hvortil Afstanden, efterhaanden

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

som Udvidelse sker, vil blive stadig kortere, og under Kamp i dette Farvand vil Fjenden være udsat for Miner, Ubaade og alle den lille Søkrigs Vaaben, som den danske Styrke vil have alle Fordele af.

I Praksis vil Forholdene dog næppe forme sig saa simpelt som her antydet, idet nogle af Fjendens Foretagender maa ventes kronet med Held, og den lille Søkrig maa derfor ventes at bølge frem og tilbage.

En Flaade kan ikke erstattes af Kystartilleri, der kun er egnet til Beskyttelse af enkelte snevre Løb og til Forsvar af selve Kysten. Det fremgaar af hele Historien, og at det ogsaa gælder i Nutiden viser følgende Erfaringer:

a) Kystartilleri kan ikke optræde ud for alle Steder, hvor Minekrigen, der stadig forandrer Plads, maa forlange det.

Den tyske Chef for Marine-Korpset i Flandern 1914—18 skrev angaaende Erfaring derfra, at de er »et Skoleeksempel paa, hvor passivt et Kystforsvar trods bedste Skytsarmering maa forholde sig, naar ingen Søstridskræfter som Monitorer, Krydsere og kraftige Jagere staar til Disposition«.

b) Kystartilleri kan ikke hindre Minestrygning selv i Tilfælde, hvor Minerne ligger nær op ad Kysten.

Paa de ca. 40 Kilometer af Belgiens Kyst, som Tyskerne holdt besat 1914—18, havde de anlagt Kystbatterier med ialt 265 Kanoner paa indtil 38 cm. Kaliber. Disse sidste rakte ca. 40 km, men dækket af Mørket eller af naturlig eller kunstig Taage kunde Englænderne dog stryge eller udlægge Miner, bevogte Miner og Netspærringer o. s. v. helt op ad Kysten. Akkurat det samme var Forholdet, da Englænderne lagde Minespærringer foran Dardanellerne i 1917—18.

c) Kystartilleri kan ikke beskytte Observations-Fartøjer ude paa Minefelter, selv om disse ligger tæt ved.

Ved Englændernes Angreb paa Zeebrügge i 1918 angav Tyskerne som Aarsag til, at Angrebet kunde sættes overraskende ind, at de havde maattet opgive deres Jager-Patrouiller selv »tæt op ad

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 109. Torpedobaade udlægger kunstig Taage til Dækning af Retræte efter Angreb. 1926. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

Kysten« og »umiddelbart foran Havnene«, fordi de blev skudt ned i Mørke eller Taage. Kystartilleri kan da langt mindre gøre sig gældende i Kattegat, Store Bælt eller Østersøen.

d) Kystartilleri kan i Almindelighed heller ikke gribe ind i Søkamp, fordi det Par Salver, som hvert Kystbatteri kan afgive under de kæmpendes Passage, næppe kan tænkes at faa Indflydelse paa Kampens Gang, navnlig fordi vekslende Kurser og Farter samt Taageudvikling kan bringes i Anvendelse af Skibene.

Flaade og Kystartilleri har hver deres Opgaver, men de kan ikke overflødiggøre hinanden.

De fleste af vore Byer og Fabriksanlæg ligger ved Kyst, hvorfor de kan beskydes fra Skibe, saafremt Danmark er uden Flaade. Kun faa af vore Byer ligger imidlertid ud mod aaben Sø, men tværtimod saaledes, at Skibe, der vil beskyde dem, maa passere en vis Strækning i Farvand, hvor Miner, Ubaade og alle den lille Søkrigs Midler kan bringes i Anvendelse. Saafremt Danmark

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

har en Sømagt, der er rede, vil saadan Beskydning derfor næppe blive forsøgt.

I Modsætning til Skibe kan Luftfartøjer angribe alle vore Byer og Fabrikker, selv om de ligger inde i Landet. Mod Luftangreb kan man endnu mindre skabe Sikkerhed end mod Skibes Fremstød mod Kystbyer, der ligger ud mod aaben Sø. Derfor maa saavel aktivt Luftværn som passiv Beskyttelse mod Luftangreb organiseres, og da Flaadens Skibe ude paa Søen har konstant Observations- og Lytte-Tjeneste, vil saavel de som Flaadens Flyvere kunne deltage i Landets aktive Luftværn.

Trods alt vil Luftfartøjer dog kunne gennemføre haarde Angreb, hvorved Befolkningen maa lide Tab, men vi har set mange andre Lande i Europa udstaa saadanne uden at give efter, og er vi ikke ringere end de, maa ogsaa vi kunne taale dem. Det er en Del af den Pris, et Folk i Krig eventuelt maa betale for at bevare sin Selvstændighed, indtil der er fundet mere virksomme Midler til Afværgelse af Flyverangreb.

Ved Bombardementer kan man ikke vinde en Krig, men Krigen kan paa den anden Side næppe i Nutiden vindes uden Bombardementer.

I hvilken Udstrækning vi vil sikre vort Land mod Luftangreb maa Ledelsen afgøre. Flaade og Hær, der er fremsendt for at løse deres Opgaver, kan ikke beskytte Baglandet herimod. Dertil kræves Flyv til Modangreb, Antiluftskyts og Hjemmeværn, der er fordelt overalt bl. a. til Beskyttelse af Byer, Fabriksanlæg, Hærens Forsynings-Kolonner i Land m. m. Men har vi et saadant Luftværn rede, og stoler man paa vor Vilje til Forsvar, vil Troen paa ved Luftangreb at kunne tvinge os mindskes, og allerede derved vil Sandsynligheden for et saadant uprovokeret Angreb blive mindre.

Det er derefter værd at undersøge, hvor udsat Danmark i Ufreds Tider er for et overraskende fjendtligt Landgangs-Foretagende, specielt paa Sjælland, naar vi har et stærkt Forsvar rede.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 110. »Dantorp«-Torpedoplan kaster Torpedo.

En Hær har aldrig i Historien kunnet hindre selve Landgangen, og den seneste T d har vist det samme; men jo flere Tropper vi har staaende paa den paagældende Ø, jo større maa den fjendtlige Landgangs-Hær selvsagt være. Den større Hær vil kræve baade større Transportflaade og større Tilførsler, saa at Foretagendet gøres vanskeligere. Størst mulige Besætninger paa alle vore Øer af Betydning er derfor ønskelig.

Under Omtalen af den tyske Landgang paa Øsel paavistes det, at baade Forberedelse og Udførelse af et Landgangs-Foretagende tog Tid og krævede stor Tonnage. Man regnede den Gang, at der til en Hær med alle dens Fornødenheder krævedes ca. 12 Tons pr. Mand til den første Overføring og dernæst ca. 2 Tons pr. Mand til at holde den forsynet, saa længe den kæmpede. Efter at en Hærs Udstyr ved Kampvogne, svært Artilleri, Ammunitionsmængde, Flyvemateriel o. s. v. er blevet større end tidligere, vil de nævnte Tal næppe mere være tilstrækkelige.

Under Indskibningen, Marchen over Søen og Udlosningen vil Flyvere, Motortorpedobaade, Ubaade, Miner og Artilleriskibe da

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

have saa meget større Maal at angribe, og den landsatte Hærs Forbindelseslinier over Søen vil være dens svageste Led, mod hvilket vor Sømagt og vore Flyvere fortsat kan virke. Ogsaa efter at en fjendtlig Landgang paa vore Øer er lykkedes, vil vor Flaade derfor paa ethvert Tidspunkt, indtil al Modstand i Land af os er helt opgivet, have Mulighed for at bringe Foretagendet til at strande.

Selv om det bedste for os er at sænke Transportskibene med Soldater og Materiel, inden de naar dansk Kyst, kan vi dog sikkert stole paa, at vor Hær vil bekæmpe den landsatte Hær i lang Tid, og saa vil vor Flaade have store Opgaver mod dens Forbindelseslinier. Det vilde derfor sikkert være forkert at sætte vor Flaade ind mod Hovedforetagendet helt uden Hensyn til Tab. Hvis Angriberen kunde regne med det, vilde et Skinforetagende af den Art være det bedste Middel til afgørende at tilintetgøre den, hvorefter vore Kyster overalt vilde ligge aabne for Angreb.

Vanskelighederne ved et større Landgangs-Foretagende er i Nutiden steget betydeligt for en Angriber, og denne maa i hvert Fald have lokalt Søherredømme og de paagældende Farvande renset for Miner, Ubaade m. m. for at kunne gennemføre det uden saa store Tab, at det bliver Hasard, om det lykkes. Tysklands Angreb paa Danmark og Norge den 9. April 1940 blev udført med lokalt Søherredømme i danske Farvande og Skagerak, og da engelske Undervandsbaade m. m. alligevel paaførte Tyskerne Tab i disse Farvande, forsynede de for en Del deres Hær i Norge, som i Begyndelsen var ret lille, dels ad Luftvejen og dels ad svenske Jernbaner. De mange japanesiske Landgange i denne Krig er blevet udført med japanesisk Søherredømme i alle østasiatiske Farvande, og de Steder, hvor Modstandernes Søstridskræfter dog har kunnet gribe ind, har de japanesiske Tab, efter hvad man hidtil har faaet at vide, været store.

Det er fremmedes Synspunkter, der vil være afgørende for, om et Landgangsforsøg mod Sjælland vil blive udført. Det er derfor af Interesse at konstatere, at det efter fremmede Strategers Ud-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tig. 111. Torpedobaade af HVALROSSEN-Klassen i Kileformation. 1925.
(Fot. Orlogskaptajn Steensen).

talelser navnligt er under Hensyn til dansk Sømagts Tilstand, at Bestemmelsen vil blive taget.

Flere smaa europæiske Stater ligger saaledes, at Stormagtsgrænser kan omgaas gennem disse Lande. Det er f. Eks. Tilfældet med Holland, Belgien og Schweiz under en fransk-tysk Krig, og deres Grænser har derfor vist sig at ligge udsat under en saadan Krig. I Modsætning hertil ligger den danske Landgrænse afsides under en hvilken som helst Konflikt mellem andre Lande i Europa. Et Angreb paa den vil altid være et selvstændigt Angreb, og det har derfor Interesse at undersøge Betingelserne for et saadant Angreb.

I gamle Dage da Hære alene var bevæbnet med Hug- og Stikvaaben, bestod deres Forsyningstjeneste hovedsageligt i Tilførsel af Levnedsmidler, og naar disse som her i Landet fandtes overalt, kunde en Hær basere sig paa den Landsdel, hvor den opholdt sig. Ved Skydevaabens Indførelse forandredes dette Forhold, men saa længe de var primitive og langsomt skydende, kunde Hære dog medføre Forsyninger for ret lang Tid. Alligevel

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 112. Torpedoskydning fra Dæksapparat i Torpedobaaden DELFINEN. 1922.
(Fot. Orlogskaptajn Steensen).

saa vi i vore sidste Krige, at vort Søtransportvæsen var i konstant Virksomhed med at forsyne vor Hær og med at overføre dens Personel og Materiel fra et Sted til et andet.

I Nutiden, hvor alle Vaaben er hurtigt skydende, og hvor en Hærs Bevægelighed fremmes ved Motorkraft, maa den have stadige Forsyninger af Ammunition, Motor-Brændsel m. m. En moderne Hær er derfor meget saarbar paa sine Tilførsler, idet den uden disse hurtigt vil have opbrugt sin Ammunition og være ret ubevægelig. Den vil derefter ophøre med at kunne forsvare sig selv eller et Territorium.

Søherredømme i vore Farvande er derfor nødvendigt for vor Hærs Grænseforsvar. Hvis nye Forsyninger ikke til Stadighed bringes den over Søen, maa den opgive Kampen, naar dens sidste Patron er udskudt.

Hvis den danske Hær maa trække sig tilbage fra Landgrænsen, flytter Angriberen Grænsen for det beherskede Territorium fremad med Frontlinien, og hans Forbindelse med Hjemlandet foregaar gennem et faktisk erobret og af Tropper stadig beskyttet Landomraade.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 113. Torpedobaaden SØRIDDEREN paa Fuldkraftprøve. 1914.
(Fot. Orlogskaptajn Steensen).

Naar danske Hærstyrker i tidligere Krige gik Nord paa i Jylland, blev de kun svagt fulgt af Fjenden og endte med fra Vendsyssel at blive overført til Øerne. Fordi Angriberens Opmærksomhed altid, naar han naaede frem til Lille Bælt, var rettet mod Fyn og videre mod Regeringens Sæde paa Sjælland, førte vort gamle Tværforsvar til Anlæg af Brohoved-Fæstninger ved Overfartsstederne.

Et helt nyt Forhold indtraadte, naar Angriberen vilde krydse vore Bælter, fordi han derved blev afhængig af Sømagt. Dette gælder ogsaa i Dag.

Hvis Angriberen behersker Søen, vil den danske Hærs Tilbagegang til Øerne eventuelt kunne afskæres, og en heldig Tilbagegang til disse vil desuden næppe faa Betydning, idet vore Øer eller Øgrupper vil være isoleret, uden Tilførsler og ude af Stand til at understøtte hinanden. Angriberen vil derimod, efterhaanden som han trænger frem, kunne omlægge sine Forbindel-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

seslinier over Søen til de paa ethvert Tidspunkt bekvemmeste Steder.

Har *vi* derimod Søherredømmet, eller hvis dette er omstridt, vil Bælterne som saa ofte før i vor Historie foreløbig standse Angriberen, og hvis Overgang lykkes for ham, vil vor Hær kunne bekæmpe ham, naar den har sine Forbindelseslinier over Søen i Orden, medens Angriberens Forbindelser stadig vil være afbrudt eller truet, saa at han maa overgive sig, hvis den paagældende Ø ikke er erobret, inden hans Forraad er opbrugt.

Set fra Angriberens Standpunkt er den danske Grænsehær den første Hindring for hans Fremtrængen, men dens fortsatte Kamp vil være afhængig af Forholdene paa Søen. Dette kan vi lære af hele vor Historie, og det udtryktes i 1807 af den engelske Udenrigsminister ved Ordene, at uden vor Flaade »berøvedes Danmark Magt til at standse Frankrigs Fremtrængen, hvor det havde *omfattende Midler* til at gøre det, hvis det havde sin Flaade.« Det gælder ogsaa i Dag, hvor den engelske Kanal har vist sig som et bedre Værn end alle Fæstningslinier i Land. Dansk Sømagts Værdi maa derfor indgaa som et Led i Overvejelserne om, hvorvidt et Angreb paa vor Landgrænse kan ventes at føre til det ønskede Maal.

Med Land og Vand saa indflettet i hinanden, som Forholdet er i Danmark, er Flaade og Hær lige nødvendige for Forsvaret, men i dette Værk, der alene omhandler Flaaden, skal som Resultat af ovenstaaende kun sammenfattes, hvilken Betydning Flaaden har for Bevogtnings-Tjenesten:

Vor Regering maa til daglig benytte vor Flaades Skibe til Bevogtning af vore Farvande med de Forbindelseslinier, der passerer dem, og en stærk dansk Sømagt er som foran paavist ogsaa nødvendig til Afværgelse af enhver Form for Angreb paa vort Land. Fremmede strategiske Forfattere bedømmer derfor, ligesom Englænderne i 1807, Danmarks Evne til at forsvare sig ud fra deres Bedømmelse af den danske Flaade, idet de ved, at vor Hær ikke kan virke uden vor Flaades Søherredømme.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

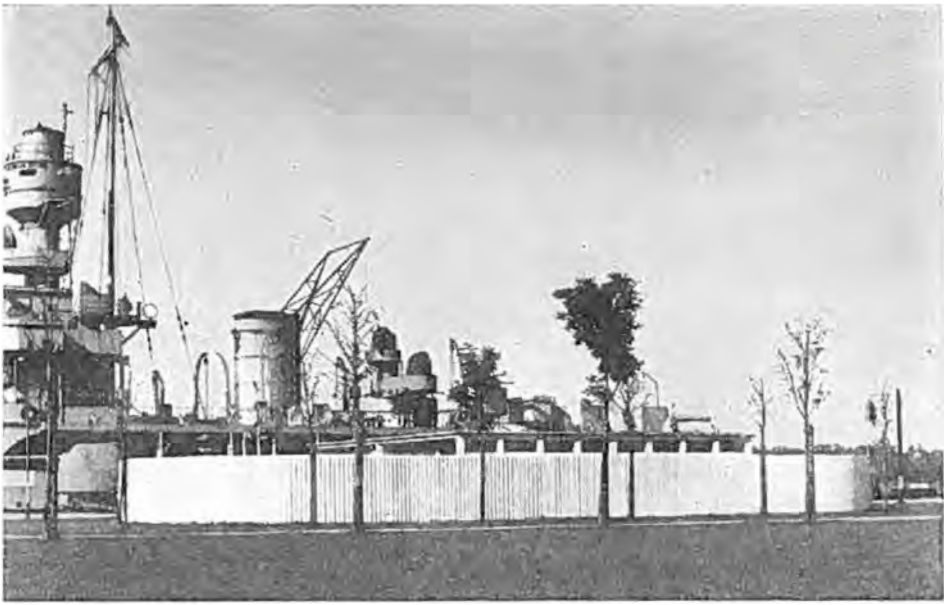

Fig. 114. NIELS JUEL liggende ved Skibskajen paa Holmen.

Med dansk Søherredømme vil Danmark være en Helhed med hver af vore Øer som naturlig Fæstning for os, medens fjendtligt Søherredømme gør Søen til Alfarvej alene for Fjenden til Indfald overalt i vort Land.

Vor Flaades Betydning for Danmarks Forsvar var alle danske tidligere klar over. Herom vidner bl. a. Udenrigsminister A. P. Bernstorffs Udtalelse i 1773, og endnu i 1864 udtalte fhv. Statsminister Monrad som nævnt, at han erkendte, »at det vilde være unyttigt Blodsudgydelse at fortsætte Krigen, naar vor Flaade ikke mere var Herre i vore Farvande«; men hele Højres forfejlede Forsvarspolitik med Københavns Befæstning sat i Forgrunden og Flaaden skubbet til Side bragte efterhaanden den gamle Forstaaelse til at gaa i Glemme.

En strategisk Plan for Danmarks Forsvar, der ikke bygger paa Søherredømme, altsaa paa vor Flaade, har aldrig været fremsat og vil ikke kunne fremsættes. Da København ikke er Danmark, kunde man nemlig ikke kalde Højres Tanke om at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

opgive alt andet end Københavns Forsvar for en Plan til *Landets* Forsvar. Man kunde heller ikke kalde den en *strategisk* Plan, thi den indeholdt intet om, hvordan Byens Forbindelseslinier skulde holdes aabne for de nødvendige Forsyninger til Forsvaret. Højres Forsvars-Ordning var i Virkeligheden de radikales »Hvad-kan-det-nytte?«-Teori omsat i Praksis, idet den faktisk opgav Landets Forsvar, og idet selv dens Forsvar af København ikke var strategisk udbygget.

Da det er Udlandets Syn, der er afgørende for, om Angreb vil blive rettet mod os, har det Interesse at fastslaa, at dette efter alle udenlandske Strategers Skrifter kan ventes, hvis den danske Sømagt ikke er tilstrækkelig stærk.

KRIGSLEDELSEN

I Henhold til vor Forfatning har Kongen, »med de i denne Grundlov fastsatte Indskrænkninger den højeste Myndighed over alle Rigets Anliggender og udøver den gennem sine Ministre«. Da »Ministrene er ansvarlige for Regeringens Førelse«, har de alene Ansvar for Udenrigspolitikken under alle Forhold, altsaa ogsaa under Krig, hvor Regeringen bruger militære Midler sammen med de diplomatiske for at fremme sine Hensigter over for Fjenden. Regeringen har derfor Ansvaret for Krigens Ledelse, Strategien, og kan ikke overlade sit Ansvar til de militære Ledere.

Under vore sønderjydske Krige, der førtes kort efter vor nuværende Forfatnings Indførelse, viste der sig imidlertid Mangler ved Krigsledelsen, Strategien, fordi Kongemagten, der hidtil havde været samlet hos een Person, nu var stykket ud og Ansvaret fordelt paa en Række Ministre, der hver for sig handlede ud fra forskellige Opfattelser. Den daværende Statsministers Stilling over for de øvrige Ministre var ganske øjensynligt ikke nok til at sikre Enhedsledelse.

Som Eksempler herpaa kan nævnes, hvorledes Regeringen førte vort Land ind i Krigen 1864 uden politisk Forberedelse, der var saa meget nødvendigere under den fri Forfatning, og uden at paakrævede militære Forberedelser var truffet; endvidere at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 115. Mineskibet LAUGEN i 1942. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

Krigministerens og den kommanderende Generals Omraader ikke var tilstrækkeligt afgrænset. Krigsministeren blandede sig i Hærføring, og Generalens Overvejelser omfattede ogsaa politiske Hensyn. Krigsministerens Henvendelse til Marineministeren, om at Eskadrechefen ved Als maatte blive underlagt Generalen, viste, at hans Syn paa vor Flaade var, at dens Hovedopgave var at støtte Hæren, medens Statsministeren i sin senere Udtalelse om, »at det vilde være unyttig Blodsudgydelse at fortsætte Krigen, naar vor Flaade ikke længere er Herre i vore Farvande«, gav Udtryk for, at dens Hovedopgave var at sikre Søherredømmet, der kunde trues af den østrigske Flaade. De to Ministres Brevveksling uden om Statsministeren, saa at denne ikke kunde gøre sin Mening gældende, viser tydeligt Savnet af en strategisk Enhedsledelse.

I Nutiden er Flaade og Hær ikke alene om at føre Krigen; gennem Hjemmeværn, Krigsindustri, øgede Transporter o. s. v. er alle Borgere Krigsdeltagere. Krigen er total. Nationens Kræfter maa for-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

deles til alle Led under flere Ministerier, hvorved mange forskellige Opfattelser kan komme til at staa over for hinanden, og alt maa ende i Kaos, hvis der ikke sættes een Mands Vilje over alle. Dette er i Lande med fri Forfatning gjort ved Dannelse af et Hovedkvarter, hvor Statsministeren fører Forsædet og træffer alle Afgørelser.

I Hovedkvarteret har iøvrigt de Ministre Sæde, der til Stadighed har Indflydelse paa Krigens Førelse, altsaa først og fremmest Udenrigs-, Marine- og Krigsministrene. Naar Marine- eller Krigsministrene ikke er Officerer fra de paagældende Værn, bør desuden de højeste militære Myndigheder for Værnene have Sæde i Hovedkvarteret, der tillige maa kunne tilkalde specielt fagkyndige paa de Omraader, der er til Behandling.

Her som paa mange andre Omraader pegede Forsvarskommissionens Betænkning af 1908 paa den rette Vej. Et Forsvarsraad blev i 1909 oprettet, men det traadte aldrig rigtigt i Virksomhed og forsvandt ved de følgende Forsvarslove.

Under Fred skal Hovedkvarteret til enhver Tid være orienteret angaaende vort Forhold til Udlandet og overvaage, at der er Overensstemmelse mellem vor Udenrigspolitik og vort Beredskab. Det skal udvikle vort Værnesystem, saa at det er afpasset efter vort Lands Geografi, til Stadighed følge Udviklingen paa militære Omraader og snarest afhjælpe opstaaede Fejl og Mangler ved vore Værn. Det skal overveje de Forholdsregler, det vil træffe, og den Strategi, det vil følge, under de forskellige udenrigspolitiske Situationer, der kan opstaa, ligesom det stadigt maa holde Pressen underrettet om, hvor Danmarks Interesser ligger.

Under Krig er Hovedkvarteret i særlig Grad Statsministerens Middel til at skabe Enhedsledelse paa alle Omraader. I dette peger han paa den Strategi, han vil følge, og hvilke Opgaver hver af Hovedkvarterets Medlemmer derfor vil faa at løse, og gennem Forhandlingerne sikrer han sig det nødvendige Samarbejde og giver de paakrævede Direktiver herfor.

Uden et Hovedkvarter vil en moderne Krig overhovedet ikke kunne ledes.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 116. Torpedobaaden ORMEN i 1926. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

Da Konger tidligere var saavel politiske som militære Ledere, førte de undertiden Hæren men sjældent Flaaden. Flaadeførere har derfor fra de tidligste Tider maattet handle selvstændigt efter Direktiver fra Regeringen i Land, og den fri Forfatnings Indførelse gjorde ingen Forandring heri. Den kommanderende paa Søen modtog som hidtil Direktiver fra Marineministeren, og naar denne ikke var Søofficer, havde han en Søofficer som Direktør i Ministeriet. Denne udstedte da — paa Ministerens Ansvar — Direktiverne, og under ham sorterede ogsaa Marineministerens Stab, der var sammensat af Søofficerer.

Som vor Flaades Historie har vist, var denne Enheds-Kommando over Marinen naaet efter en lang Række Erfaringer. Den virkede ogsaa godt under vore sidste Krige, men den blev brudt i 1909, da Marineministerens Stab blev erstattet af Flaadens Stab, der var underlagt den kommanderende Admiral uden for Ministeriet. Marinens Sager blev derved delt mellem den kom-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

manderende Admiral, der under Mobilisering havde Kommandosager under sig, og Marineministeriets Direktør, der havde Administration m. m. under sig. Denne Ordning bestod under Sikringsstyrken 1914—19 og gav Anledning til den samme Friktion, som vi kender fra vor tidligere Historie. I 1932 blev den atter forladt, idet Direktøren i Marineministeriet tillige blev Chef for Flaadekommandoen, og Marinestaben indgik i Marineministeriet, saa at Ministeren igen kun har een sømilitær Raadgiver.

At denne Ordning er god, ses bl. a. deraf, at en anden gammel Sømagt, England, gennem lignende Erfaringer som vi, for over 200 Aar siden ogsaa var naaet til den. De to andre udprægede Sømagter, U.S.A. og Japan, har ganske det samme Kommando-System.

Nye Stater, der ikke har haft Tid til at drage Erfaringer, og som har ganske andre Regeringsformer end vort Land, har i den senere Tid indført Enheds-Kommando over begge Værn. Der er dog næppe Grund for os til at efterabe andre Landes Systemer, inden der er Erfaring for dem, idet vor lange Historie lærer os, hvad der tjener os bedst.

Admiral Gabel havde Enheds-Kommando over begge Værn fra 1717 til 1725, altsaa baade under Krig og i Fred, og det gik godt — maaske fordi Flaadens Kommando-System med Direktiver ikke generede Hærens Dispositioner —, men da Generaler fra 1725 til 1735 overtog Enheds-Kommandoen, gik det som foran nævnt helt galt i Marinen, og paa Grund heraf blev Enheds-Kommando over begge Værn endeligt afskaffet i 1735.

Militær Enheds-Kommando kræver een Forsvarsminister, da Chefen for Enheds-Kommandoen ellers kan faa Ordre fra to Sider. Genopbygning af vort Forsvar vil imidlertid kræve store Organisations-Forandringer inden for begge Værn, Valg af nye Vaaben- og Materiel-Typer, nye Skibstyper o. s. v., og kan en civil Forsvarsminister have Ansvar for det rette Valg heraf? Vilde det ikke være rimeligere, om Fagmænd kom i Spidsen for hvert af de militære Ministerier i hvert Fald i de Aar, hvor disse Valg

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 117. Ubaade i Aarhus Havn fortøjet paa Siden af Værkstedsskibet HENRIK GERNER. 1934. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

skal træffes og det nye prøves. Fagmændene kan staa til Ansvar over for saavel Hovedkvarteret som Land og Folk, medens en civil Minister kun kan henvise til mere eller mindre anonyme Raadgivere.

Hvis vi bibeholder een Forsvarsminister og imod vore tidligere Erfaringer vil have militær Enheds-Kommando, opstaar der to Spørgsmaal, nemlig dels hvor Chefen for denne maa have Plads i Kommando-Systemet, og dels fra hvilket Værn han bør tages.

Hans Plads kan ikke være uden for de to militære Ministerier, idet han i saa Fald enten maa være underlagt de to Direktører eller være sidestillet med dem. I begge Tilfælde bliver Enheds-Kommando en Fiktion, idet han saa kun faar visse af Flaadens og Hærens Sager under sig, og Ministeren bevarer de to militære Direktører som sine daglige og umiddelbare Raadgivere og faar saaledes tre Raadgivere og ikke een.

Militær Enheds-Kommando kan derfor kun etableres, naar dens Chef faar Sæde i Forsvarsministeriet umiddelbart under Ministeren og med de to militære Direktører under sig.

Krigsledelsens, Strategiens, Omraader er som foran nævnt militær-politiske og berører begge Værn; men fordi Søen omgiver

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vort Land, er alle Tilførsler, hvoraf baade Krigens og Næringslivets Fortsættelse er afhængig, maritime Opgaver, og fordi Søen tillige deler vort Land, vil Overførsler fra en Landsdel til en anden ogsaa være maritime Opgaver. Som det saas under vore tidligere Krige, var enhver større landmilitær Operation afhængig baade af Søtransportvæsnets Tilførsler, Omgrupperinger o. s. v. og af vor Flaades Sikring af disse. Tilmed maa det betænkes, hvor meget en Hærs Fornødenheder er steget siden vore sidste Krige, navnlig fordi Ammunitions-Forbruget er mangedoblet, og fordi Hærens Bevægelighed er væsentligt afhængig af Benzin-Tilførsler.

Medens en Landofficer som Raadgiver kun vil være paakrævet ved Overvejelser angaaende landmilitære Sager, vil en Søofficer som Raadgiver foruden til de sømilitære Sager ogsaa være paakrævet ved Overvejelser af en Del landmilitære Sager og ved hele Spørgsmaalet om Landets Forsyninger. I vort Øland vil nye Forsyninger stadigt være under Vejs dels til Landet og dels mellem Landsdelene, og Ministeren, der har hele Ansvaret, maa være interesseret i den Grad af Sikkerhed, Marinen fra Dag til Dag kan yde dem mod Miner, Ubaade o. s. v. En Søofficer som Raadgiver for Ministeriet maa derfor til Stadighed være paakrævet.

Historiske Erfaringer viser ogsaa, at det med Sikkerhed vil hævne sig, hvis Regeringen ikke har en maritim Raadgiver. Vil man indføre Enheds-Kommando, saa at Forsvarsministeren kun faar een militær Raadgiver, maa det derfor synes rigtigt, at denne bliver en Søofficer.

Aarhundreder har imidlertid skabt en klar Skillelinie mellem Flaadens og Hærens Omraader. Disse berører hinanden, men de griber sjældent ind i hinanden. Ministeren kan derfor have en Raadgiver fra hvert Værn, uden at deres Raad kolliderer, medens skæbnesvangre Fejltagelser kan opstaa, hvis en Enhedschef forelægger Sager fra det andet Værn, som han ikke har forstaaet til Bunds, og som Ministeren derefter opfatter paa en tredie Maade og udsteder Direktiver i Overensstemmelse hermed.

Kun naar Ministeren faar Sagerne belyst fra saavel sø- som

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 118. Torpedobaaden SØHUNDEN i 1917. (Orlogskaptajn Steensens Billedarkiv).

land-militære Synspunkter, inden han træffer Afgørelser, har man den Sikkerhed, der kan faas, mod aabenbare Fejl paa Grund af Uvidenhed.

I Dag kan det Spørgsmaal dernæst rejses, hvem der er maritim fagkyndig. Det kan selvsagt ikke afgøres af f. Eks. en Landmand, der tilfældigt er Forsvarsminister. Ligesom man lader det paagældende Fakultet indstille til Professor-Stillinger og lader Højesteret afgøre, hvem der kan blive Højesteretsdommer, ligesaa naturligt — eller endnu mere selvindlysende — maa det synes, at kun Sømænd kan skønne om Sømænds Kvalifikationer. Derfor havde man ved Forfremmelsesraad med Indstillingsret samt ved Bestemmelser om Søfart og om, at ingen kunde udnævnes til Admiral, uden at den ældste Admiral var hørt, sikret sig, at de rette Mænd avancerede til Marinens højere Poster. Ved at afskaffe alle de nævnte Bestemmelser har man i de senere Aar lagt hele Afgørelsen i den ufagkyndige Ministers Hænder.

Dette er farligt, ikke alene fordi Flaaden derved kan komme under ukyndige Mænds Ledelse, men ogsaa fordi det har vist sig, at Ministrene ad den Vej har kunnet skaffe sig Mænd med

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

høje Søofficerstitler, der var rede til at sige god selv for den umuligste Forsvarsordning. Først hvis man genskaber Forfremmelsesraadet og lader dets Indstilling paa Basis af Søfart være Betingelse for den enkeltes Avancement op gennem Graderne samt lader Springavancement til Admiralsklassen være betinget af den ældste Admirals Indstilling, vil Minister, Regering og Rigsdag have Sikkerhed for, at vor Flaade ledes af de bedste Mænd, og at Ministerens Raadgiver er fagkyndig Sømand.

Efter at ufagkyndige Marineministre imod Loven eller ved Omgaaelse af denne har ladet deres ukvalificerede Favoritter avancere, er der blandt Marinens Officerer opstaaet en indflydelsesrig Stamme af Officerer hovedsageligt med Kontoruddannelse. Hvilke af disse der er brugelige i deres høje Grader, vil kun kunne afgøres af en Søofficer som Marineminister, naar han gennem Udkommando af dem har dannet sig et Skøn her over.

Det kan dernæst have Interesse at undersøge, om Enheds-Kommando over de to Værn bør indføres paa de enkelte Krigsskuepladser, f. Eks. under et Landgangs-Foretagende, hvor Samarbejdet maa være mest intimt. Herom udtaler en engelsk Lærebog i Strategi (1936) af Creswell:

»Et Landgangs-Foretagende kan ikke ventes heldigt gennemført, med mindre der er Harmoni mellem de to Tjenestegrenes Førere. Der kan ikke være Tvivl om, at en saadan Operations Kraft vil blive meget forøget, hvis dens Førere foruden at arbejde mod det fælles Maal ogsaa sympatiserer temperamentsmæssigt. I Almindelighed synes det rigtigt, at een Mand skal have Kommandoen i enhver Krigsoperation, og dog har det vist sig, at dette System ikke arbejder godt ved Fællesforetagender mellem Hær og Flaade. Skønt de to — eller i Fremtiden tre — Tjenestegrene ganske vist er oplært til at forstaa og sympatisere med hinanden, maa hver nødvendigvis kende sit Arbejde bedst og derfor have sit særlige Synspunkt; og saa sikker er hver — maaske med Rette — paa andres Mangel paa Evne til at forstaa hans Problemer, at hvis een Officer blev sat til Kommando over alle

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tre Grene, er det højst sandsynligt, at de to af dem vilde tabe mere, end det hele vilde vinde. Af denne Erfaring er den engelske Doktrin fastslaaet, at der bør være delt Kommando. Hver Grens Chef har den samme Opgave foran sig: hele Foretagendets Held, og tilpasser derfor sin Grens Bestræbelser her imod. Man kan sige, at det er et ulogisk System, og spørge: hvad vil der hænde, hvis Cheferne er uenige om den bedste Maade til at naa det fælles Maal? Og dog er det et System, der erfaringsmæssigt har arbejdet godt i Praksis, naar hver Chef virkelig har arbejdet for det fælles bedste, og naar Temperamenterne ikke har været *for* uensartede. Den eneste Modifikation af den fælles Lighed mellem de to Grene ligger i Tanken om, hvem der i det enkelte Tilfælde er den afgørende Faktor. Det vil undertiden være rigtigst at komme til

Fig. 119. Ubaaden ROTA i Flydedok. Alle tre Stævnrør er aabne og Forroret (oppe paa Siden) svunget ud. 1924. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Forstaaelse om, at under en vis Operation — eller under en vis Fase af denne — er en bestemt Gren den afgørende Faktor. Men særligt Ansvar bestaar stadig, selv om det stiltiende indrømmes, at Krav fra den ene Gren er af særlig Vigtighed i Øjeblikket«.

Denne Udtalelse er et Led i Lærebogens Forklaring om, hvorfor England skarpt holder paa, at Søofficerer kommanderer paa Søen og Landofficerer i Land.

Her hjemme har vi gennem Aarhundreder fulgt det samme Princip med godt Resultat under mange Troppe-Overførsler. I de Tilfælde, hvor vi har fraveget det, har vi ofte maattet betale derfor med Blod og Tab af Materiel. Som de to nyeste Eksempler herpaa kan nævnes: Foretagendet mod Anholt (1811) og Eckernförde-Affæren (1849). De to Tilfælde frister ikke til Gentagelse.

»Stol paa Manden paa Stedet, eller tag ham væk«, siger et gammelt Sømandsord, fordi kun han kan bedømme, hvad der i Øjeblikket er muligt. Det har affødt det maritime Kommando-System, der lægger Vægt paa Hensigten men lader Udførelsen — eller endog Ikke-Udførelsen — staa ret frit. Saadanne Kommandoer kaldes Direktiver, og hvis de erstattes af militære Ordrer (Ledelse »paa Militærvis og ikke paa Sømandsvis«, som Englænderne siger), viser Historien, at det kan faa katastrofale Følger. Omvendt stiller det maritime Kommando-System en Hærfører friere, end han er vant til, hvorfor en Søofficer som Enhedschef formentlig er mindre farlig.

Ingen Lov og intet Kommando-System kan sikre godt Samarbejde; det kan alene Mændene. Vilje til Samarbejde maa forudsættes at findes i fuldt Maal hos alle danske i Farens Stund, og har man sat gode danske Mænd paa Posterne, skulde der derfor ingen Grund være til at fravige et System, der har virket godt i Praksis gennem Aarhundreder, for at antage et System, fordi det ved et Skrivebord *lyder* logisk, men som erfaringsmæssigt ikke virker godt i Praksis.

Da Flyvevaabnet er nyt og bevæger sig i sit særlige Element, Luften, har man været i Tvivl om, hvorvidt det burde have sin egen Ledelse, uafhængigt af de to andre Værns.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hvis Flyvet havde som Hovedopgave at føre Krig i sit eget Element, og det kun var Biopgaver for det at støtte Flaade og Hær, vilde særlig Ledelse for det være lige saa rimelig som for de to gamle Værn; men saaledes er Forholdet ikke. At tilkæmpe sig Luftherredømme er for Flyvet kun et Middel til mere virksomt at kunne deltage i Land- eller Søkrigen. I hvert Tilfælde er Maalet Samarbejde med enten Hær eller Flaade og altsaa knyttet til et af disse Værn.

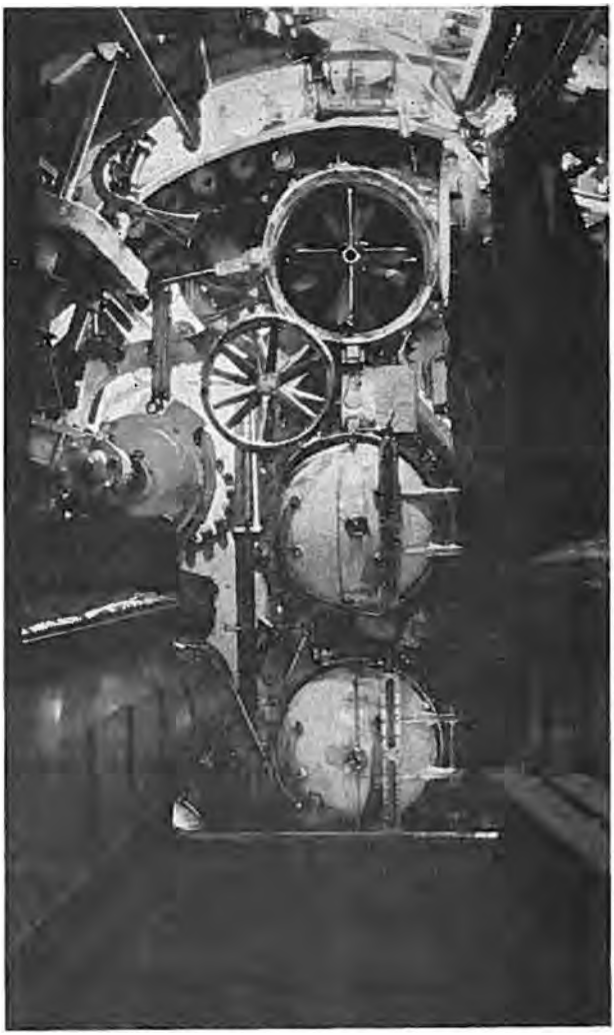

Fig. 120. Ubaaden ROTA's Torpedorum med de tre Stævnrør. Det øverste er aabent, saa at Torpedoens Haleparti med Ror og Skruer ses. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

For Søens Vedkommende kan man imidlertid fastslaa, at der ikke finder tre Arter Søkrig: under, paa og over Vandet, men at alt er nær sammenknyttet og tilsammen udgør Søkrigen. F. Eks. viser Krigen i Middelhavet i Dag, at i Kystfarvande maa alle Søkrigens Midler gaa Haand i Haand, saa at Flyvet her ikke bør have uafhængig Ledelse.

Dernæst er det en Erfaring i alle Lande, at en Flyver for at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kunne virke sammen med Flaaden maa have en særlig Uddannelse. Han maa kunne navigere, kunne fastslaa, hvilke Skibstyper han faar i Sigte, og erkende Situationen paa Søen. (Da tre store tyske Skibe med deres Dækning af Jagere og Torpedobaade m. m. den 11. Februar 1942 laa klar til Afgang i Brests Yderhavn under et engelsk Luftangreb, agtede de engelske Flyvere af Royal Air Force ikke derpaa, og Skibene sejlede derfra gennem Kanalen og var naaet til Dover, før de engelske Flyvere, der saa dem, erkendte, hvem de var. Alt R. A. F.s Flyv paa den engelske Kanalkyst viste altsaa ringe Evne til maritim Rekognoscering). Dernæst maa Marineflyveren foruden Flyvets almindelige Vaaben, Bomben og Maskingeværet, kunne betjene Søminen og Torpedoen. Søminer skal han kunne kaste heldigt i Forhold til Fjendens Skibsruter, hvorfor han maa kende disse, og for at kunne træffe med en Torpedo maa han være inde i Teorierne for Torpedo-Angreb. Under den nuværende Krig er derfor de Lande, der har en selvstændig Luftmarine (England, U.S.A. og Japan), ogsaa de eneste, der har opnaaet virkelige Resultater med Lufttorpedoer. Bombe-Angreb mod Skibe, der gør Fart og manøvrerer, kræver ogsaa mere af Flyveren end Angreb paa faste Maal i Land. Ved Artillerikamp mellem Skibe kræver Nedslags-Observation fra Flyvere mod de bevægelige Maal ligeledes særlig Uddannelse.

Da særlige Forhold sikkert ogsaa gør sig gældende, for at Flyvere skal kunne samarbejde med Hæren, maa Personellet for de to Grene uddannes hver for sig og kan erfaringsmæssigt ikke ombyttes.

Japan har helt selvstændig Luftmarine, fordi man under Fredsøvelser havde Eksempler paa, at Hærens Flyvere satte Angreb ind mod Hjælpeskibe, skønt langt værdifuldere Maal var i Sigte. Det vilde man ikke risikere under Krig, hvorfor ogsaa det kystbaserede Flyv underlagdes Marinen. Til enhver japanesisk Flaadeafdeling hører et Hangarskib, og naar den er i Søen, er Observations-Flyvere konstant i Luften, og deres Vagtafløsning foregaar lige saa regelmæssig som paa Poster i Skib.

U.S.A. har ogsaa fuldstændig delt Flyvevæsen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

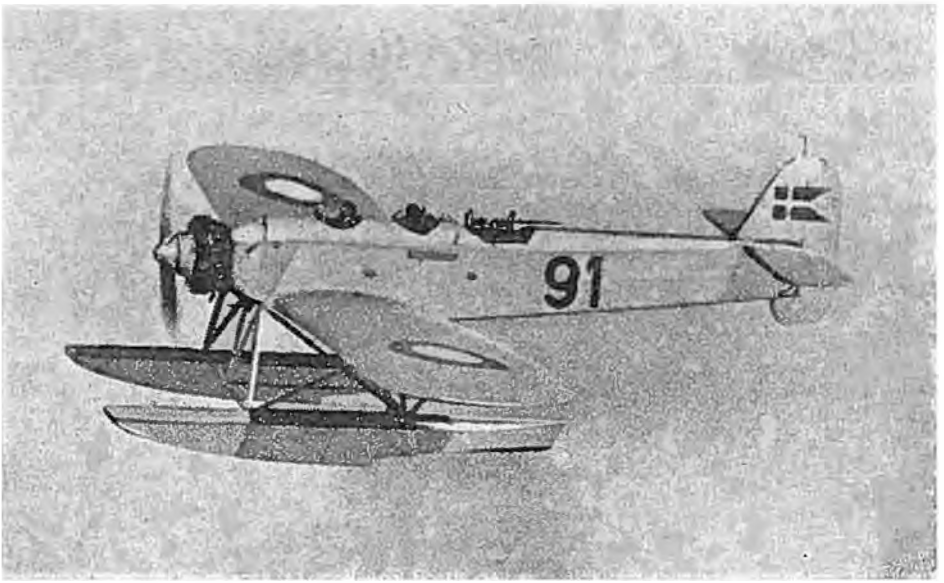

Fig. 121. Heinkel-Søluftfartøj. (Orlogskaptajn Steensens Billedarkiv).

England dannede tidligt Enheds-Flyvevaaben, men Erfaring lærte det hurtigt, at en særlig Luftmarine maatte udskilles, og alle Flyvere paa Hangarskibe blev da gjort til en Marine-Afdeling med kun Sømænd som Flyvere. Royal Air Force har derimod stillet sig afvisende over for Krav om, at den engelske Marine ogsaa faar Kontrol med alt Flyv, der skal virke over Søen, altsaa med kystbaseret Flyv. Blandt andet det foran nævnte Eksempel fra Kanalen synes dog at vise, at Erfaringerne giver R. A. F. Uret heri.

Man maa med Interesse afvente fulde Oplysninger om alle Krigserfaringer paa dette Omraade. De foreløbige Erfaringer synes at gaa ud paa, at selv Aars Samarbejde med Marinen ikke kan gøre en Landflyver til Marineflyver; hertil kræves Uddannelse paa Søen, saa at den paagældende er indlevet med Skibe og Marineforhold.

Erfaringerne synes at pege paa fælles Fremstilling af Luftfartøjer men delt Flyvevæsen baade med Hensyn til Personellets Uddannelse og Anvendelse.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 122. Torpedobaade af HVALROSSEN-Klassen paa Frontorden under Mineudlægning i 1925. (Fot. Orlogskaptajn Steensen).

Nordens navnkundigste Statsmand, Svenskeren Axel Oxenstjerna (1583—1654), udtalte: »Altid ordner og omordner de danske, men aldrig i Orden lever de.«

At Ordene ogsaa gælder i Dag, vil ses alene deraf, at vor Flaades Mænd i de 40 Aar, der er forløbet af dette Aarhundrede, har levet under 5 — fem — forskellige Søværns-»Ordninger« foruden ret store organisatoriske Forandringer ind imellem, saa at Overgangs-Bestemmelser stadig har været gældende. Navnlig de sidste tyve Aar har vendt op og ned paa alt, saa at vi har maattet sande Axel Oxenstjernas Ord.

Og hvad har vi saa opnaaet ved alle Forandringerne?

En Organisation er dog kun som en Ramme om et Maleri. Rammen skal tjene til at fremhæve Kunstværket, men den kan ikke forhøje dets Værdi. Paa samme Maade er det det Arbejde, der udføres i vor Flaade, der giver den Værdi, og den Organisation af Kommando-Forholdene, der langsomt er bygget op paa Erfaringer, vil trykke mindst og derfor *virke* bedst. »Det bedste er det godes Fjende«, og vore Omorganisationer med faa Aars Mellemrum har kun een sikker Virkning, nemlig at skabe Uorden.

Gode Mænd kan bruge næsten enhver Organisation, og de vil

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ikke forandre den, blot fordi en ny Organisation tager sig bedre ud paa Papiret, men kun paa Grund af Erfaringer. Vor Flaades lange og smukke Historie giver rigelig Basis for disse.

Naar vor Flaade skal genopbygges, er det derfor ikke en ny Omordning af Marinen, der først er paakrævet, men at de rette Mænd sættes ved Styret. Naar de har valgt de rette Skibstyper m. m. og har sat Genopbygnings-Arbejdet i Gang paa alle Omraader, vil de Organisations-Forandringer, der er paakrævet, efterhaanden kunne gennemføres stykkevis uden at skabe ny Forvirring.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

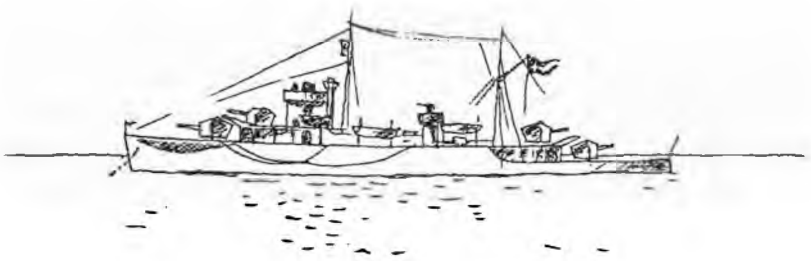

12. KAPITEL
NUTIDENS FLAADEMATERIEL

VAABNENE

Medens Artilleriet i tidligere Tider var eneraadende paa Søen, er nye Vaaben som nævnt tilkommet i Løbet af det sidste Aarhundrede. De nye Vaaben er: Torpedoer, Luftbomber, Dybdebomber, Giftgas m. m., samt de passive Vaaben: Miner, Net, Flydetrosser m. m. Da de først nævnte Vaaben som oftest føres af mindre Fartøjer med begrænset Aktionsradius, og de sidste er ret fast liggende, har alle disse Bivaaben faaet størst Betydning i Smaafarvande. Her har de præget hele den lille Søkrig og er blevet haarde Konkurrenter til Artilleriet om Førstepladsen, men selv her indtager dette dog stadig Pladsen som Hovedvaaben.

Artilleriet. En Kanon bestaar af et Staalrør, der kaldes Løbet. Det er indvendigt forsynet med højresnoede Riffelgange, der ved Udskuddet skærer sig gennem Projektilets Føringsbælte af Kobber og derved giver det en roterende Bevægelse om dets egen Akse, saa at det beholder Spidsen fremad. Bag Løbet følger Projektillejet og derefter Centreringskeglen, imod hvilken Føringsbæltet hviler inden Udskuddet. Derefter følger Kamret, hvori Ladningen eller Patronen ligger, og bag Kamret lukker Bundmekanismen for Løbet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

En Kanon benævnes efter sit Kaliber, under 100 m. m. i Millimeter og over 100 m. m. i Centimeter, samt efter sin Løblængde. En 24 cm K.L/43 betyder saaledes en Kanon med 24 cm Kaliber og med en Løblængde, der er 43 Gange Kaliberet.

Kanonen bæres af sin Affutage, der nu oftest bestaar af en Kappe, som omslutter Kanonen, og hvori denne rekylerer og atter føres frem, idet en Bremse sidder fast paa Kappen, og Bremsens Stempelstang er i fast Forbindelse med Kanonens Bagende. Ved Rekylen trækker Kanonen

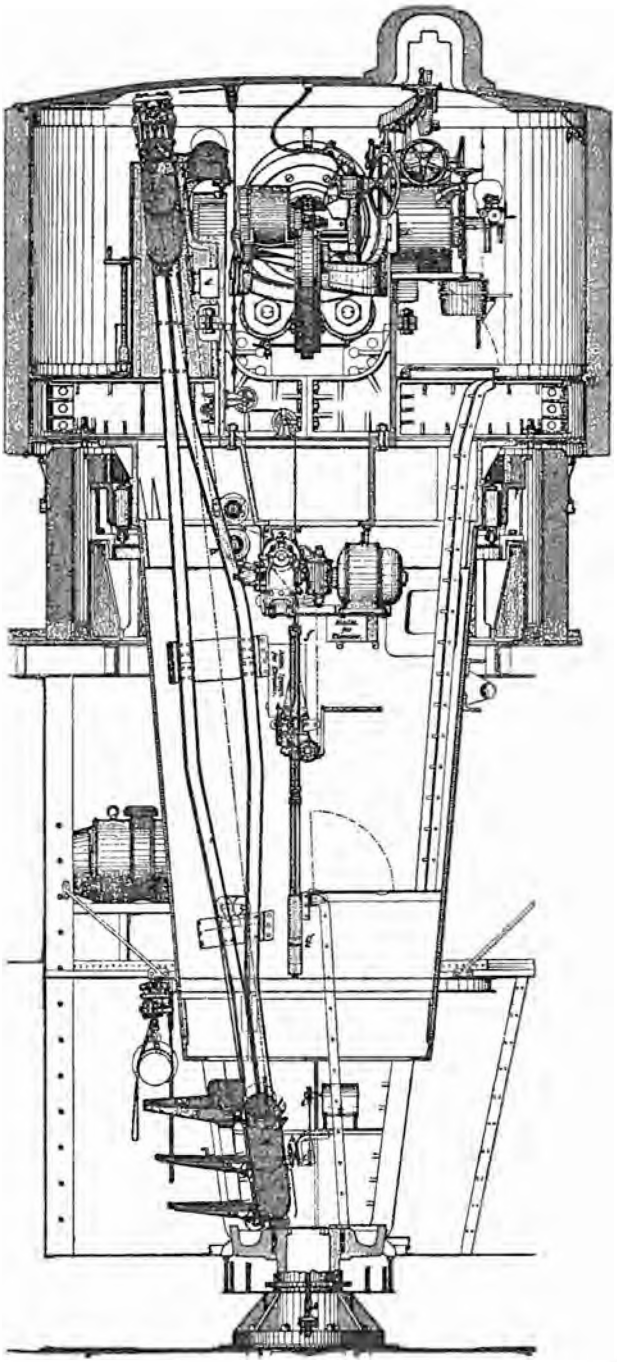

Fig. 123. Snit af 24 cm Taarn i PEDER SKRAM med elektrisk Elevator op gennem Taarnstammen. Taarnets Fod staar paa Glycerin i en Sko paa Kølsvinet. Det holdes lodret af en Krans af Staalruller paa Hjul, der ses et Stykke under Taarngulvet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

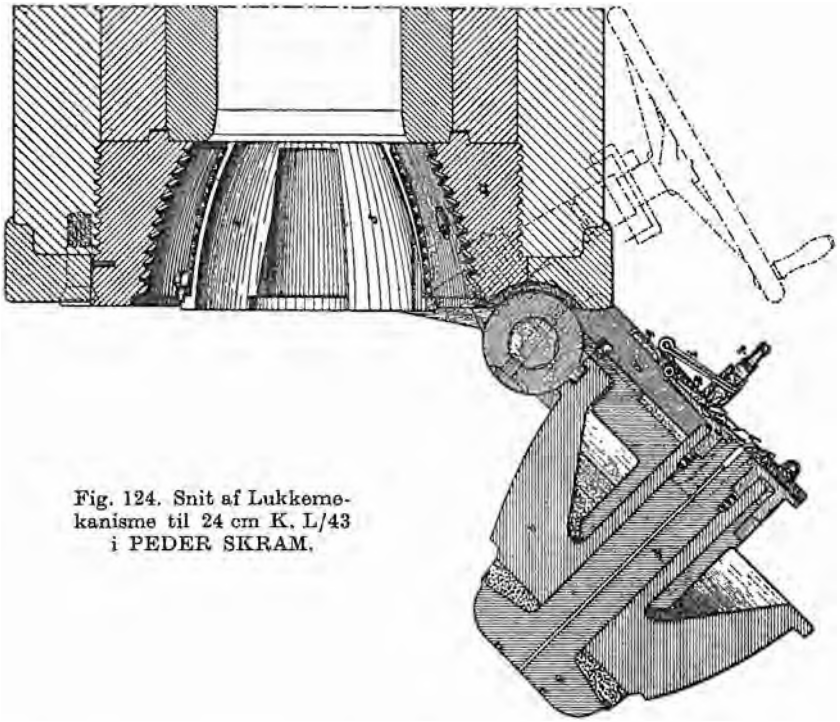

Fig. 124. Snit af Lukkemekanisme til 24 cm K. L/43 i PEDER SKRAM.

derved Stemplet gennem den vædskefyldte Bremse, og et System af stærke Fjedre bringer den atter frem i Skudstilling. Kappen har paa Siderne to Tapper, der ved svære Kanoner hviler paa en Rapert og ved smaa Kanoner paa en Gaffelpivot i en Sokkel. Sigtekikkert og Aftræk er anbragt paa Kappen. Højderetnings-Apparatet er anbragt mellem Kappe og Rapert og Sideretnings-Apparat mellem Rapert eller Taarngulv og den faste Taarnbrønd eller andet faststaaende paa Skibet. Det letteste Skyts bevæges ofte med Haand og Magt uden Side- eller Højderetnings-Apparater.

Artilleriet deles i svært og let Skyts samt Antiluftskyts (A.L.K.) og Antitorpedobaadsskyts (A.T.K.).

Ved svært Artilleri forstaas Kanoner, der har god Virkning over for svært pansrede Skibe. Erfaring har vist, at 21 cm Kanoner ikke kan regnes for svært Artilleri, men at 28 cm Kanoner kan reg-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nes hertil. Grænsen mellem svært og let Artilleri ligger ved 24 eller 25 cm Kaliber, saa at alle Kanoner under dette Kaliber regnes for let Artilleri, der kun har Virkning over for upansrede eller let pansrede Skibe.

Den 12 cm Kanon har erfaringsmæssigt vist sig at være den mindste Kanon, der har rimelig Virkning over for Jagere og store Torpedobaade og — da disse er særlig let bygget — over for Skibe overhovedet. 12 cm Kanoner er derfor det mindste Kaliber, der i Almindelighed anvendes som Hovedarmering i lette Krigsskibe. I Krydsere anvendes, efter at man en Tid havde forsøgt 21 cm, nu næsten udelukkende 15 cm Kanoner, og Jageres Armering er 12—13 cm Kanoner. Det mindre Artilleri, der findes om Bord i Skibe, er beregnet til Beskydning af Flyvere, Ubaade og Motorbaade. Hertil benyttes helt ned til Haandvaaben-Kaliber.

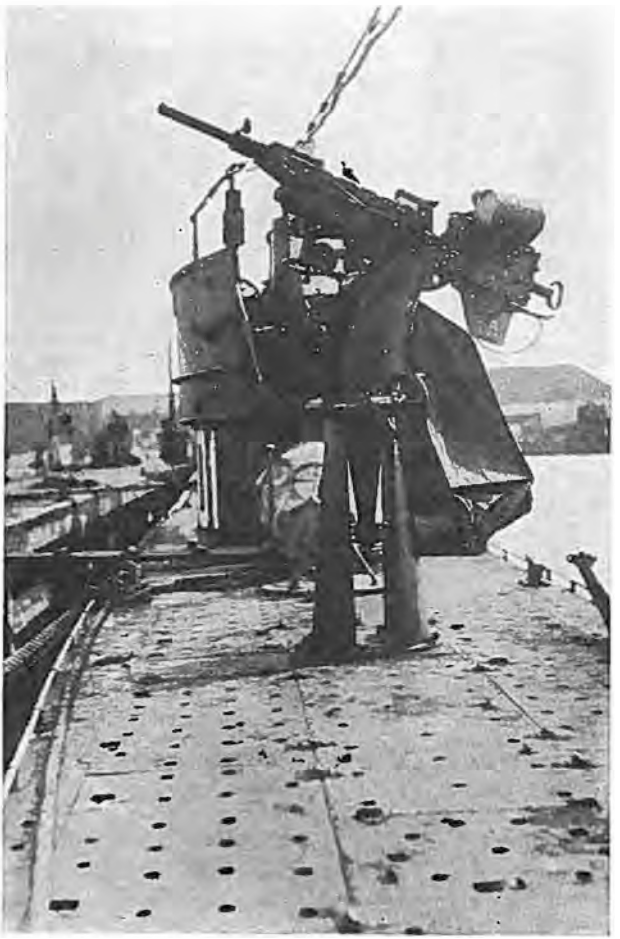

Fig. 125. 20 m. m. A. L. K. i Ubaaden DAPHNE.

Til svære Kanoner anvendes to Slags Projektiler: Panser-Brisantgranater og Brisantgranater. Panser-Brisantgranaten anvendes over for svært pansrede Maal. Den har en svær Forpart for at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

holde hel under Pansrets Gennembrydning, og dens Brandrør har Forsinkelse, saa at den først springer efter Gennembruddet. Over for upansrede Maal anvendes Brisantgranater, der har større Sprængladning og springer ved Anslaget.

Alt let Artilleri anvender kun Brisantgranater. Over for Ubaade er disse afplattet fortil for at sikre, at de springer ved Anslag mod Vandfladen, hvorved Sandsynlighed for at ramme et Periskop med et Sprængstykke øges. Over for Luftfartøjer anvendes A.L.-Granater, der er forsynet med Tracer, d. v. s. at de bagtil er forsynet med en Lys- og Røgsats, der tænder i Skudøjeblikket, saa at man kan følge Projektilets Bane i Luften.

Fig. 126. Virkning af 12 cm Granat paa SØBJØRNEN's Fordæk ved Forsøgsskydning i 1929.

Da Kamp mellem Skibe som Regel foregaar paa stor Afstand, maa al Artilleriskydning være ledet. Hoved-Ildlederstationen er i Mærset med en Reserve-Ildlederstation paa Kommandobroen. Afstanden til Maalet bestemmes ved Hjælp af Afstandsmaalere, der haves af forskellig Konstruktion, og om Natten kan Maalet oplyses ved Lysgranater eller Projektører.

Ildlederen i Mærset leder Skydningen over en Ildledercentral, der er under Panserdækket, og som er forsynet med forskellige Ildleder-Instrumenter, Meddelelsesmidler o. s. v. Naar Centralsigte-Anlæg anvendes, sigtes der ikke ved Kanonerne, men fra et fælles Sigteapparat i Mærset, og Affyringen sker ogsaa herfra. Kanonerne indstilles da saavel i Højden som i Siden ved Hjælp af Følgevisere.

Til Betjening af moderne Artilleri og til dets Ledelse er et vel uddannet Personel nødvendigt, da man ellers ikke kan vente over-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hovedet at opnaa Træfning paa almindelige Kampafstande. Det kan derfor fastslaas, at Skibe, der ikke har mindst 12 cm Kanoner, og som ikke har moderne Ildleder-Apparater samt vel uddannet Personel, ikke har nævneværdig artilleristisk Værdi over for andre Skibe.

Torpedoen skal virke mod den upansrede Skibsbund. Den bringes enten til Eksplosion ved Træfning mod denne eller for magnetiske Torpedoers Vedkommende ved, at den løber under Skibet, og at dens Tændmekanisme da paavirkes af det magnetiske Felt, som findes om Jernskibe. I den seneste Tid har man talt om akustiske Torpedoer, der tiltrækkes af Støj fra en Skibsskrue og derfor ofte træffer i Nærheden af denne.

Fig. 127. Ved Forsøgsskydningen i 1929 bragtes en Torpedos Luftkedel til Eksplosion over SØBJØRNEN's Maskinrum.

En Torpedo bestaar af: (1) Pistolen, der indeholder Tændmekanismen, og umiddelbart bag denne (2) Ladningsrummet, der indeholder en brisant Sprængladning paa 150—300 kg Vægt. Det er ved Skruer fæstet til (3) Luftkedlen, der indeholder den til Drivkraft for Maskinen anvendte Luft, som er sammenpresset til mellem 100 og 200 Atmosfæres Tryk. (4) er det hemmelige Rum, der indeholder Dybdeindstillings-Mekanismen. Denne bestaar af en hydrostatisk Ventil, der ved en stærk Fjeder kan indstilles til en bestemt Dybde for Torpedoen at løbe i, og et Pendul, der udjævner Torpedoens Dybdesvingninger. Disse to samarbejdende Organer paavirker gennem en Rormaskine Torpedoens vandrette Ror. Resten af Torpedoen kaldes (5) Agterpartiet og bestaar af: (6) Maskinrummet, der indeholder Drivmaskinen med radielt stillede Cylindre, som virker paa samme Krumtap, samt

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Rormaskine, Reduktionsventil til at reducere Trykket af Luften fra Luftkedlen (til 30 à 50 Atmosfærer) for at faa jævn Gang af Drivmaskinen under hele Løbet, Gangsætningsventil med Distanceindstillings-Apparatet, Oliebeholdere og Varmlufts-Installation, hvorved Luften til Drivmaskinen, der ved at reduceres i Tryk er faldet meget stærkt i Temperatur og derved i Arbejdsevne, atter opvarmes og samtidig faar tilført Vanddamp, saa at dens Energi endog forøges. (7) er Agterrummet, der indeholder Sidestyreren, som tjener til at holde Torpedoen i sin Bane i Sideretningen parallelt med Udskydningsrøret i Skudøjeblikket (hvis det ikke er en Vinkel-Sidestyrer, der kan give Torpedoen en indstillet Drejning til Siden). Sidestyreren indeholder et Gyroskop og virker gennem en Rormaskine paa de lodrette Ror. Gennem Agterrummet gaar Tunnelrøret med Drivakslen til Skruerne. Drivakslen er hul og tjener tillige som Afgangsrør for den forbrugte Luft. Rorstænger til de vandrette og lodrette Ror passerer ligeledes gennem Agterrummet. (8) kaldes Halen og bestaar af: (9) Halepartiet og (10) Rorpartiet. Halepartiet har to vandrette og to lodrette Haleflader og i dets Midte to (to- eller firebladede) Skruer, der ved koniske Tandhjul sættes i modsat Omdrejning. De vandrette Ror er anbragt paa Agterkant af de to vandrette Haleflader og de lodrette Ror paa Agterkant af de to lodrette Haleflader.

Fig. 128. Slæbetorpedo fra 1870erne. (Fot. Søartilleriet).

Torpedoen udskydes i Almindelighed fra et Udskydningsrør ved Hjælp af sammenpresset Luft eller Krudt. Den styres i Røret af Finner, der passer ind i tilsvarende Riller i Røret, og slutter med sit Midterparti tæt til Røret, saa at den »pustes« ud, naar der sættes Tryk paa Rummet bag den. Under Passagen ud gen-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

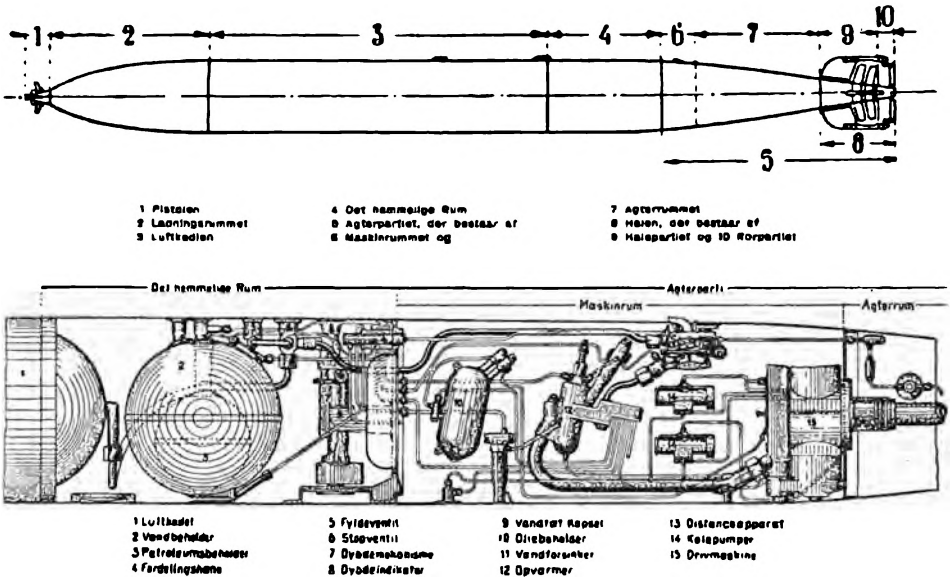

Fig. 129. En Torpedo og Dele af dens Indre.

nem Røret lægges Torpedoens Gangsætningshane tilbage, og idet den tager Vandet, sættes dens Maskine i Gang.

For at bevare Ligevægten i en Undervandsbaad, naar Torpedoens Vægt ved Udskuddet forlader den, maa man tage en Vandmængde ind, der svarer til Torpedovægten. Da denne imidlertid vejer omtrent det samme som den Vandmasse, den fortrængte i Røret, lader man blot dette løbe fuldt af Vand.

Torpedoer fabrikeres af 45, 50, 53 og 60 cm Kaliber og kan række 10 à 15.000 Meter med ca. 30 Knobs Fart og et Par Tusind Meter med ca. 40 Knobs Fart. Luftafgangen gennem Tunnelrøret giver den en tydelig Kølvandslinie, som i nogenlunde rolig Sø kan ses langt. Over for en opmærksom Modstander er Træfning med en enkelt eller flere parallelt løbende Torpedoer derfor vanskelig paa store Afstande, dels fordi Modstanderen kan manøvrere af Vejen for Torpedobanerne paa lignende Maade som for at undgaa et Skibssammenstød, og dels fordi Fejlskøn i Maalets Kurs og Fart har en stor Indflydelse paa Grund af Torpedoens langt ringere Fart end Kanon-Projektilets. Torpedoen har

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

derfor kun sin store Chance, naar man kan snige sig ind paa kort Afstand, hvor Fejlskøn i Kurs og Fart spiller mindre Rolle, og hvor Modstanderen ikke har Plads eller Tid til at manøvrere af Vejen for Torpedoen. Det gøres lettest af Ubaade, der er skjult under Overfladen, og af smaa Motortorpedobaade, der dækkes af Mørke, Dis eller kunstig Taage. Desuden har Masse-Angreb med Torpedo-Aeroplaner i flere Tilfælde vist sig at give store Resultater.

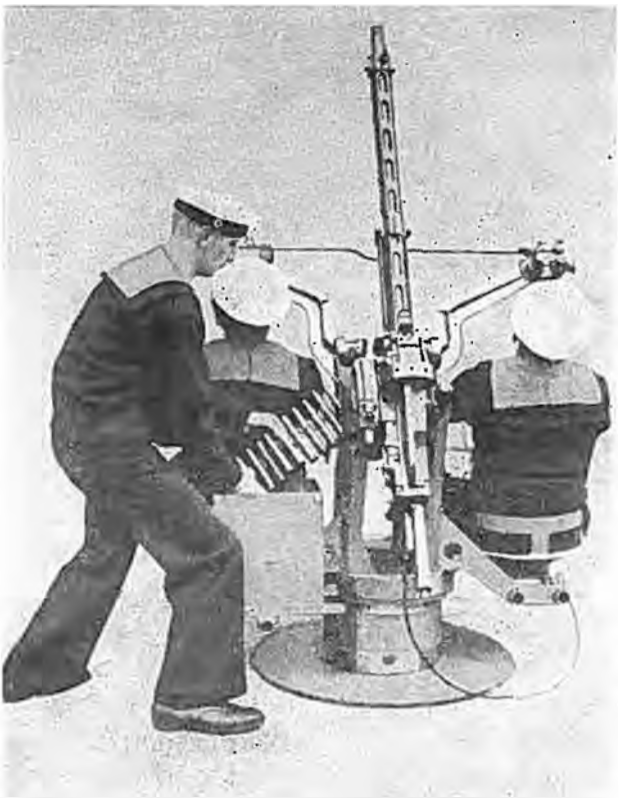

Fig. 130. 20 mm A.L.K. med Betjeningsmandskab.

Naar Maalet bevæger sig, maa man sigte foran for det for at ramme. Som Regel har man kun sit eget Skøn til at bestemme Maalets Kurs og Fart, men paa Basis af disse skønnede Faktorer og Torpedoens Fart, som man kender, udregner man ved Hjælp af forskellige sindrige Apparater den Sigtevinkel, man skal bruge. Da det ofte er vanskeligt blot at se, om et godt camouflagemalet Maal gaar den ene eller den anden Vej, er Skønnet over Kurs og Fart selvsagt meget unøjagtigt, og Træffeprocenten med Torpedoer var under Verdenskrigen 1914—18 derfor kun ca. 3 Procent.

Naar Torpedoen har udløbet sin Distance uden at træffe Maalet, vil den kunne flyde, og en Sænkeventil udløses derfor auto-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

matisk, saa at den løber fuld af Vand og synker. Under Øvelsesskydning sættes Sænkeventilen ud af Indgreb, hvorfor Torpedoen efter endt Løb gaar i Overfladen. Samtidig tændes et Fosforcalcium-Blus, der er anbragt paa Pistolens Plads. Det lyser og udsender en hvidlig Røg, som gør den mere synlig, og den Torpedo- eller Undervandsbaad, der har udskudt den, kan da manøvrere paa Siden af den og bjerge den.

Fig. 131. 20 mm A.L.K. i Dobbeltaffutage.

Luftbomber, der anvendes mod Skibe, har i Almindelighed over 100 kg Vægt, men selv svære Bomber har erfaringsmæssigt vist sig ude af Stand til at trænge igennem de af Hensyn til Artilleriet eksisterende Panserdæk. De har derfor ikke kunnet skade et svært Skibs livsvigtige Dele, men kun dets ubeskyttede Overbygninger. Farligst for saadanne Skibe er en nær Forbier, der springer op ad Skibssiden nede i Vandet, idet den kan faa Minevirkning mod Skibsbunden. Svære Luftbomber har derimod, saa vidt vides, ved flere Lejligheder haft Held til at sænke Skibe uden Panserdæk, altsaa Jagere og Handelsskibe.

Træfning med Luftbomber mod Skibe, hvis Luftskyts kan holde Flyvemaskiner paa Afstand, har vist sig at være ret ringe,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fordi selv det største Skib fra blot nogen Højde kun frembyder et lille Maal.

Dybdebomben er et Vaaben, der udelukkende anvendes mod Ubaade. Den almindeligst anvendte har en Vægt paa ca. 180 kg med en Sprængladning paa ca. 135 kg. Man anvender dog ogsaa større Bomber. De kastes enten direkte fra Fartøjets Agterende eller af en Katapult 50 til 100 Meter hen i den Retning, hvor Ubaaden formodes at være.

Da Maalet ikke ses, kastes Dybdebomber i Blinde kun vejledet af Pejling ved Lytteapparat. Hvis Vanddybden er en saadan, at Ubaaden kan lægge sig lydløst paa Bunden, er dens Ødelæggelse derfor tvivlsom, idet Sprængvirkningen aftager meget stærkt med Afstanden, hvorfor man regner, at Sprængningen maa foregaa inden for 4 Meters Afstand for at ødelægge Ubaaden, medens Rystelser inden for 8 Meters Afstand kan beskadige visse af dens Mekanismer.

Under Krigen 1914—18 havareredes en Ubaad kun for hver 760 kastede Dybdebomber, og der sænkedes kun een for hver 2600. Man jagede den Gang Ubaadene med Grupper paa 2 à 3 Ubaadsjagere, idet Lytteapparaterne kun gav Pejlingen til Ubaaden, og man derfor maatte have Krydspejling for tillige at faa Afstanden. Under den nuværende Krig giver Lytteapparaterne tillige Afstanden, hvorfor Ubaadsjagerne kan gaa enkeltvis. Med det samme Antal af disse skulde man da kunne overvaage et langt større Omraade.

Giftgas har hidtil fundet meget ringe Anvendelse til Søs, formentlig i Erkendelse af at Skibes Fart hurtigt kan bringe dem klar af en Gasbanke, naar de har Bevægelsesfrihed. I Smaafarvande med indskrænket Bevægelsesfrihed kunde Mulighed for dens Anvendelse derimod stille sig anderledes. Granater har desuden den Bivirkning, at Eksplosionsgassen ofte er giftig. Krigsskibe er derfor indstillet paa Gasalarmering, og Besætningerne er forsynet med Gasmasker.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

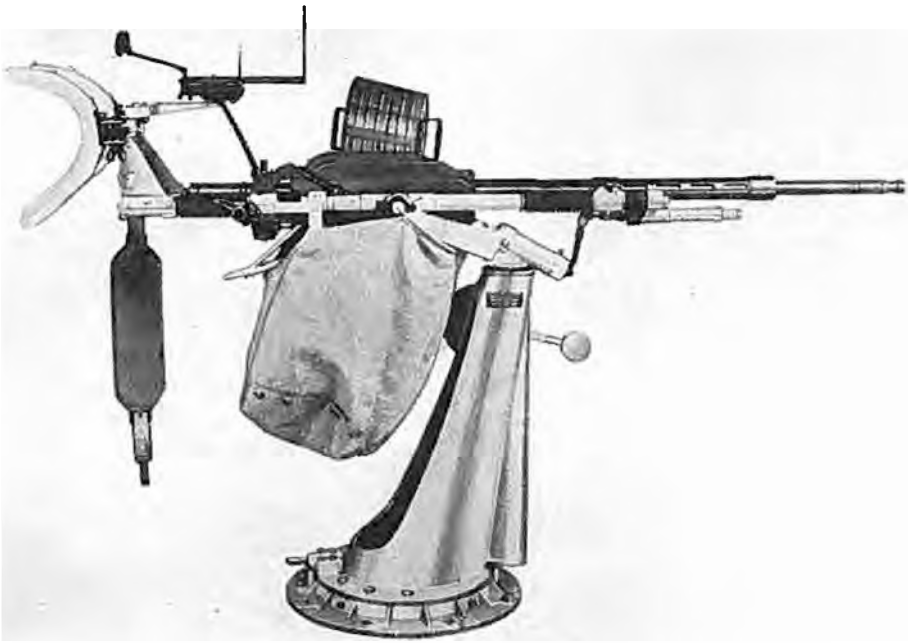

Fig. 132. 20 mm A.T.K.

Kunstig Taage har været et meget anvendt Middel, og alle Krigsskibe er nu udrustet med Midler dertil. I Smaafarvande er navnlig Motorbaade udstyret med Taageudviklings-Apparater, saa at de efter Ordre hurtigt kan lægge Taagestriber for store Skibe, enten for at sikre dem mod Beskydning fra Land, eller for at dække deres Bevægelser, Mineudlægning e. l.

Kunstig Taage udvikles enten fra Taageflasker, Taagebøjer eller Taagebeholdere.

Et Flaskeapparat bestaar af to Staalflasker, hvis Indhold sammen med Luftens Vanddamp danner den kunstige Taage. Et Flaskesæt kan udvikle Taage i ca. 6 Minutter.

En Taagebøje indeholder Taagesats, der ved Antænding danner Taagen. Dens Tændmekanisme kan indstilles til at virke øjeblikkelig eller med Forsinkelse, naar den kastes. Efter at være udbrændt vil den normalt synke.

Taagebeholdere anvendes fra Luftfartøjer og indeholder en Taa-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

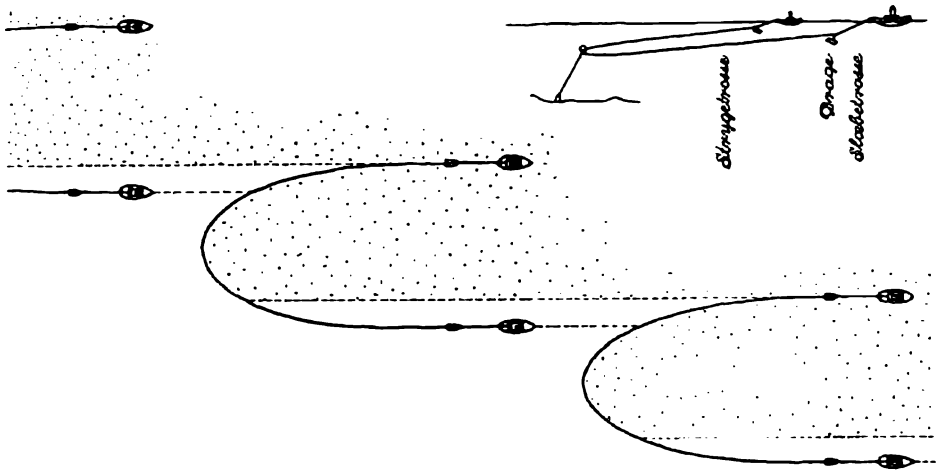

FLERSKIBSSTRYGNING I FORMATION

gesyre, der, naar Beholderen aabnes, ved Luftfartøjets Fart suges ud og sammen med Luftens Vanddamp danner Taage.

Stærk Røg kan dannes ved at kaste særlige Stoffer paa et Skibs Kedelfyr eller ved at formindske Lufttilførslen til dette. Meget stærk Taage dannes ved Blanding af kunstig Taage og Røg.

Minen bestaar af en vandtæt Beholder ladet med Sprængstof (Skydebomuld, Trotyl, Novit e. l.) og er bestemt til at virke mod et Skibs Bund. *Stødminer* er oftest forankret og udlægges spredt eller samlet i Minefelter. Ved Hjælp af Regulatorer indstiller de sig ved Kastningen i den ønskede Dybde, og Ladningens Antænding sker derefter ved Paasejling, idet Stødhornene derved bøjes, saa at der enten sluttes en elektrisk Kontakt, eller et Glasrør med Syre inden i Stødhornet knækker, og Syren løber ned i et Akkumulatorbatteri, hvis Strøm bringer Minen til Eksplosion.

Miner, over hvilke man efter Udlægningen ikke mere har Kontrol, kaldes *selvvirkende Miner* i Modsætning til *Kabelminer*, der ved Kabler er forbundet til en fælles elektrisk Kilde, som kan armeres og desarmeres, og som i sidste Tilfælde gør det ufarligt at paasejle Minen. *Dybdeminer* eller *Ubaads-Miner* udlægges etagevis mellem Bunden og Overfladen og er tillige forsynet med Stødhorn paa Undersiden.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

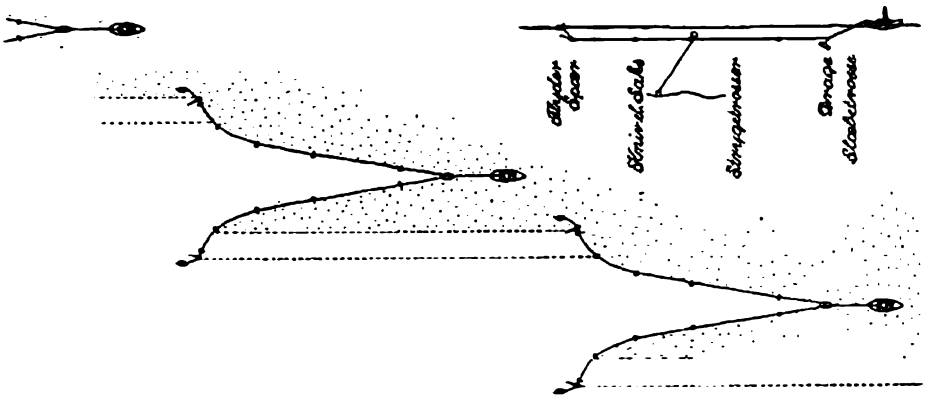

ENKELTSKIBSSTRYGNING I FORMATION

De hidtil anvendte *magnetiske Miner* lægger sig efter Kastningen paa Bunden, og deres Tændmekanisme paavirkes, naar det Magnetfelt, som altid omgiver et Jernskib, gaar hen over dem. Da de springer i en vis Afstand fra Skibsbunden, og Virkningen aftager med 5' Potens af Afstanden, er deres Ladning 2 à 4 Gange saa stor som Stødminers. Alligevel formaar de over en vis Dybde ikke at slaa Hul i Skibsbunden, men den Rystelse, de fremkalder i Skibet, kan sætte Skibsmaskinen ud af Funktion og skade Skibet meget.

Forankrede Stødminer uskadeliggøres ved Hjælp af en *Minestryger*, der slæbes af et enkelt eller to eller flere Skibe. Den bestaar i Hovedsagen af en Staaltraadstrosse, der kapper eller overslider Minernes Ankertove. Skibe, der færdes i Minefarvand, kan sikres ved *Paravaner*, som bestaar af to Staaltraadstrosser, der er fastgjort paa hver sin Side af Stævnen, og som i den anden Ende har et Udskæringsplan, saaledes at Minerne af Trosserne føres bort fra Skibssiderne, hvorefter deres Ankertov overklippes af en Saks paa Paravanen. Hvis Minernes Ankertove har en Anordning til at kappe Paravanens Trosse og selv blive hængende paa denne, virker Paravanen modsat sin Hensigt, idet Minen da klapper ind paa Skibssiden og springer.

Magnetiske Miner stryges ved, at et umagnetisk Fartøj slæber en stærk Magnet hen over Minen og derved bringer den til Eks-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

plosion. Da magnetiske Miner kan være indstillet til først at armere sig efter et vist Antal Dages Forløb, eller efter at et magnetisk Felt et vist Antal Gange er ført hen over dem, kan Strygning af disse Miner være besværlig.

Flydetrosser udlægges, for at fremtrængende fjendtlige Skibe skal faa dem i Skruerne og derved blive ubevægelige.

Net er som Regel af Staaltraad og er alt efter Maskevidden beregnet til at opfange Torpedoer eller Undervandsbaade. I sidste Tilfælde er der ofte fæstet Miner eller Flydetrosser til dem.

FLAADENS SKIBE

Danmarks Forsvar kræver baade en Flaade og en Hær.

Hærens Opgaver bestaar ikke alene i Forsvar af Landgrænsen, men ogsaa i Forsvar af de enkelte Øer, i Luftværn og i Organisation af Hjemmeværn mod Invasion fra Luften.

Flaadens Hovedopgave er at samle alle Enkelt-Opgaverne til en Helhed ved at skaffe sig Herredømme i vore Farvande. Derved bliver Antallet af Steder, hvor fjendtlig Landgang kan foretages, formindsket, vore Tropper og Forsyninger kan overføres fra en Landsdel til en anden, og Forsyningslinier til vort Land kan holdes aabne.

Admiral Mahan skrev: »Den gængse Mening og de fastslaaede Opfattelser bør altid nøje overvejes; thi hvis de er forkerte, *fører* de uvægerligt til fejle Slutninger og maaske til Ruin.« Opfattelser og Meninger kan være forkerte, baade fordi Tiden er løbet fra dem, og fordi de ikke gælder for det enkelte Lands særlige Forhold. Fordi andre Lande har bygget Slagskibe, Krydsere, Jagere o. s. v., der passer for deres Forhold, er det ikke sikkert, at de passer for vore. Vi bør derfor helt frit undersøge, hvilke Skibstyper vi har Brug for.

Til at skaffe sig Herredømme i vore Farvande, maa vor Flaade have de nødvendige Skibe og Fartøjer til Udlægning af Miner og andre passive Midler samt til Minestrygning. Den maa dernæst have Torpedobaade, Ubaade og Flyvemaskiner til at angribe med Torpedoer. Til Bevogtnings-Tjeneste, Eskortering, Ubaadsjagt o. l.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

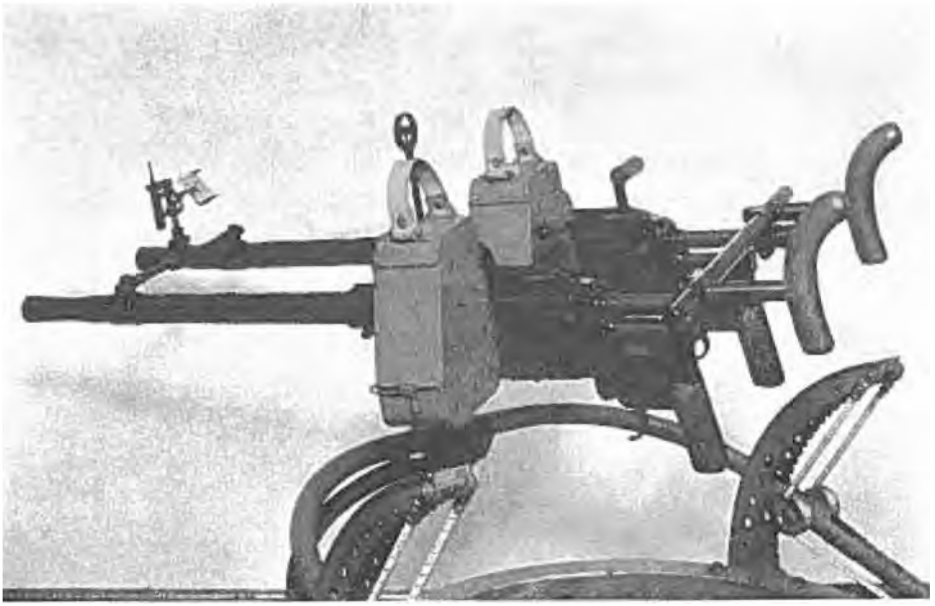

Fig. 133. 8 mm M. i Dobbeltaffutage til Observator i en Flyvemaskine.

maa den dernæst have Artilleriskibe, men netop til disse Arter af Tjeneste bygges der i de forskellige Mariner Specialskibe, der for de lette Artilleriskibes Vedkommende har mange Benævnelser: Kystjagere, Patrouilleskibe, Vagtskibe, Eskorteskibe, Kanonbaade, Korvetter o. s. v., medens man som svært Skib til Smaafarvande stadig kun har Monitor-Typen.

Som allerede paapeget af Forsvarskommissionen af 1866 kunde »man i væsentlig Grad give Afkald paa Hurtighed og Sødygtighed« til vor Flaades Skibe for at tilvejebringe den nødvendige Artilleristyrke, naar man kun tilstræbte at beherske vore egne Farvande. Resultatet blev Monitoren som vort svære Artilleriskib. Da Miner, Torpedobaade, Ubaade o. a. indgik i Flaaden, kunde det i Forsvarskommissionens Betænkning af 1908 fastslaas, at Storflaaders store Skibe ikke mere kunde ventes at forsøge Indtrængen i vore Farvande, og at Monitoren derfor stadig burde være vort største Artilleriskib. Efter at Flyv senere er tilkommet, har denne Betragtning faaet endnu mere Gyldighed.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Med Hensyn til det Antal af lette Skibe, der er nødvendigt for at overvaage vore Farvande, brugte vi under forrige Verdenskrig, foruden Monitorer, Krydsere, Ubaade, Flyvere og Hjælpeskibe, 39 Torpedo- og Patrouillebaade, 3 Kanonbaade og 11 Inspektionsskibe, altsaa ialt ca. 50 Enheder, til Vagtskibs-Tjeneste.

Den Omstændighed, at Marinen købte og lejede Skibe for at naa op paa dette Antal, viser, at saa mange var nødvendige til den Tjeneste, der den Gang blev paalagt vor Flaade. Selv om Flaadens Opgaver i fremtidige Krige vil blive andre, saa er Farvandenes Udstrækning dog den samme, og vor Flaades Antal af Vagtskibe maa derfor mindst være som den Gang.

Vor Flaade skal bygges til at hævde Søherredømmet i vore egne Farvande. Den, der vil fravriste os det, maa opsøge den her og tage Kamp paa de Betingelser, vi byder. Men naar vi er paa Stedet, og naar vor Opgave er at forblive der, spiller Fart og søgaaende Egenskaber som nævnt mindre Rolle, saa at vi kan lægge Hovedvægten paa at give vore Skibstyper Maksimum af Kampkraft.

Ethvert Krigsskib er et Kompromis mellem forskellige Faktorer. Blandt disse repræsenterer selve Skibsskroget samt Vaaben, Beskyttelse og Fart de største Vægte. Vaaben og Fart optager tillige stor Plads. Vaaben og Beskyttelse giver den egentlige Kampkraft.

Høj Fart er den dyreste af alle Skibsegenskaber. Et Vagtskib med samme Artilleri-Armering som en moderne Jager, men med kun halv Jagerfart, koster saaledes kun ca. ¼ af Jagerens Pris. Høj Fart er desuden ikke en varig Egenskab, der altid er til Stede. Den er kun paa sin fulde Højde med fuldstændig ren Skibsbund lige efter Dokning, og naar Maskine, Kedler m. m. er helt i Orden og passet af vel øvet Personel. Farten gaar ned, hvis Skibet trykkes dybere end Tegningens Vandlinie, f. Eks. af store Krigsbeholdninger, og den aftager som oftest jævnt med Alderen. Den Fart, der ligger højt over Skibets »kritiske Hastighed«, sidder overhovedet løst, og Tilfælde under forrige Verdenskrig, hvor den paa vigtige Tidspunkter laa ca. 10 Knob under

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

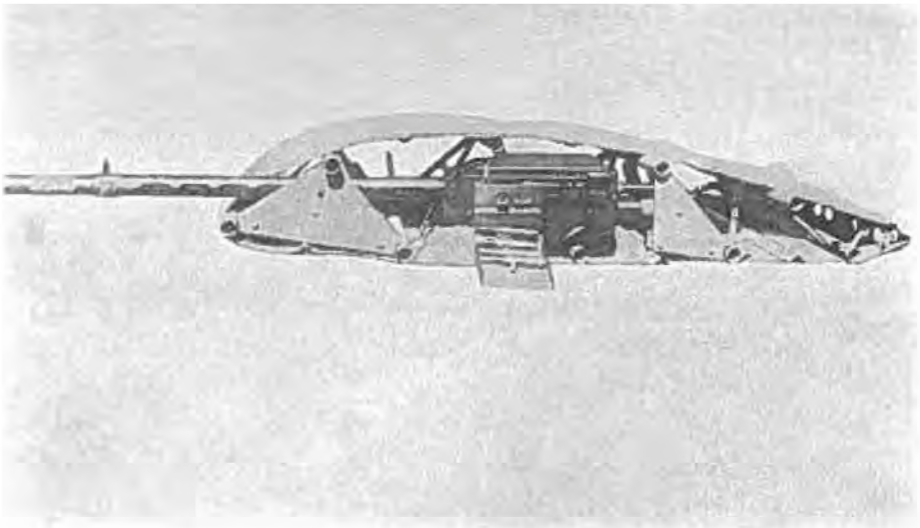

Fig. 134. 20 mm M.K. monteret i en Flyvemaskines Vinge.

Prøvefarterne, var ikke ualmindelige. Farten vil navnlig kunne gaa ned i en Flaade med værnepligtige Besætninger, der nylig er mobiliseret. Høj Fart er derfor en Egenskab, som vor Flaade næppe bør stole for meget paa.

Lette Skibe, der skal udføre Krydser-Tjeneste for en Hovedstyrke, der kan løbe 20 eller 30 Knobs Fart, har man i Nutiden givet 30 til 40 Knobs Fart eller mere. Vore Vagtskibe, der skal udføre Krydser-Tjeneste for en stationær Hovedstyrke i et bestemt Farvand, behøver derimod kun den halve Fart, idet deres daglige Krydsfart vil være 10 til 12 Knob, og i de Tilfælde, hvor de skal flyttes fra et Farvand til et andet, vil det paa Grund af de korte Afstande oftest være uvigtigere, om de kan løbe den dobbelte Fart, end om vi for den samme Pris har anskaffet fire Skibe, saa at vi har dobbelt Styrke paa hvert af de to Steder.

Under Kamp har Farten nu mindre Betydning end tidligere. Før kunde Kanonerne nemlig kun række kort, og deres Baksnings-Frihed var ringe, saa at den, der havde Fartoverlegenhed, kunde sætte Angreb ind i Fjendens mere døde Vinkler og hurtigt trække sig ud af Kamp, naar denne gik ham imod, ved at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

naa uden for de fjendtlige Kanoners Rækning. I Dag rækker Kanonerne lige saa langt som Øjet, og Kanonernes store Baksnings-Frihed har borttaget en Del døde Vinkler, hvorfor Skibe, der følges ad, nu altid vil kunne understøtte hinanden, og den hurtigere vil heller ikke mere alene ved Hjælp af sin Fart kunne trække sig ud af Kamp ved at naa uden for Skudvidde. I Nutiden spiller Betingelserne for at kunne dække sig ved kunstig Taage eller i Smaafarvande ved at benytte sig af mindre Dybgaaende til at trække ind over lægt Vand, hvor Modstanderen ikke kan følge efter, en fuldt saa stor Rolle for at kunne trække sig ud af Kamp som Farten.

Høj Fart er en meget saarbar Skibsegenskab, og har man sat sin Lid til den og mistet den, har man over for den Virkelighed, man mødte, valgt forkert angaaende Fordeling af Vægt og Plads i Skibet. Det er derfor heldigt at kunne fastslaa, at vi til den lille Søkrig i vore Farvande ikke har Brug for høj Fart.

Dernæst kan man nu spare Vægt til selve Skibsskroget ved at anvende Svejsning i Stedet for Nitning, hvorved der spares ca. $^1/_5$ af Skrogvægten. Man har desuden i Nutiden bygget Skibe af rustfrit Staal, og da Malingen paa et Skib af PEDER SKRAM-Typen vejer ca. 100 Tons, vil her ogsaa kunne spares Vægt til Øgelse af Kampværdien.

Ringe Dybgaaende er en Hovedbetingelse for et Skibs Evne til at færdes i et Farvand, hvor der er udlagt Stødminer, ligesom det maa betragtes som et Værn mod Torpedoer. Det bedste Middel til at formindske Dybgaaendet er at forlade den rundbundede Skibstype og gaa over til V-bygget Skibsbund (»hard-chine«-Typen, som Englænderne kalder den). Derved opnaas tillige større langskibs Styrke, større Form-Stabilitet og større Fart for samme Maskinkraft. Større Skibe, hvis Dybgaaende ikke kan bringes tilstrækkelig langt ned, maa desuden forsynes med Bulbe paa Siderne, hvorved Stødminer og Torpedoer bringes til Eksplosion i en vis Afstand fra den egentlige Skibsside. Som Værn mod Undervands-Beskadigelser har alle Krigsskibe ogsaa en gennemført vandtæt Inddeling, saa at hver Beskadigelse kun fylder eet eller to Rum.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 135. Virkning af 20 mm. Projektil i en Flyvemaskines Benzin ank.

Hensynet til magnetiske Miner kræver, at Skibets Magnetfelt bortskaffes. Dette sker sikrest ved at bygge saavel Skroget som Maskine, Artilleri o. a. af umagnetisk Materiale.

De nævnte Overvejelser gælder for alle vor Flaades Skibe. Tilbage staar derefter at fastslaa, hvilke Skibstyper der er bedst tjenlige for os, idet man ikke kan bygge et Universalskib, der er egnet til alle Formaal.

Da alle vore Farvande mellem Skagen og Bornholm er udpræget Smaafarvande, er alle Bivaaben anvendelige i dem, og da det først og fremmest er dem, der giver Søkrigen Karakter af »lille Krig«, maa vi selvsagt gøre udstrakt Brug af dem. De passive Vaaben — Miner, Net, Flydetrosser — vil kunne udlægges af alle Skibe, selv om det anses for nødvendigt, at vi har nogle særligt byggede Skibe, f. Eks. Mineskibe, klar til Udlægning og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Vedligeholdelse af Kabelminer. Særlige Minestrygningsfartøjer anses ogsaa for nødvendige. Der er dog ikke Grund til her at opholde sig ved disse Hjælpeskibstyper men straks overgaa til at nævne de egentlige Krigsskibe.

Motortorpedobaade. De første Torpedobaade var som foran nævnt ganske smaa, men navnligt Kravet om, at de skulde kunne følge Storflaaderne ud paa Søen, fik dem til at vokse til smaa Krydsere. Under Krigen 1914—18 gjorde man atter Springet ned til de helt smaa Motortorpedobaade, hvis Størrelse i nogle Lande atter var paa Vej op, da den nuværende Krig udbrød. Under denne har vi derfor igen set et Spring ned til de smaa Typer, fordi man altid i Smaafarvande har Brug for Enheder, der er saa smaa som muligt.

Det er en ret udbredt Opfattelse, at Motortorpedobaades vigtigste Egenskab er deres Fart. Det er forkert, thi de fleste heldige Angreb med dem er udført med ganske ringe Fart — helt ned til 4 Knob. Deres vigtigste Egenskaber er deres ringe Synlighed og deres ringe Størrelse, der gør, at Artilleris Træffe-Sandsynlighed mod dem bliver minimal. Det er derfor en fejl Vurdering af dem at betegne dem som »Hurtigbaade«.

De engelske ca. 12 Tons Motortorpedobaade, der byggedes indtil 1936, var 17 Meter lange, var armeret med 2 Torpedoer og et Maskingevær og var forsynet med 3 Motorer à 500 HK, der gav dem en Fart paa nogle og fyrre Knob.

I 1937 sendtes seks af disse 12 Tons Motortorpedobaade for egne Maskiner fra Portmonth i England til Malta. De fyldte Olie til Søs og havde haard Storm under Vejs. Deres Chef, Kommandør Sayer, skrev efter Turen: »Motortorpedobaadenes Sødygtighed er betydelig til Trods for deres ringe Størrelse. Deres særlige Skrogform med højt Fribord, god Bæreevne og ringe Dybgaaende faar dem til at ride paa Søerne i Stedet for at gaa igennem dem, og ved fornuftig Manøvrering er det yderst usandsynligt, at de tager Vand ind selv med høj Fart. Stoppede ligger Baadene mageligt i svær Sø. De gaar meget elegant op mod Vind og Sø. De flyder paa Søen som Kork og kaster Vandet godt fra sig.« At

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 136. Undervandsbaaden DRYADEN's Bro under Overfladesejlads.

tale om større Baade til os for at faa dem mere sødygtige til vore Farvande kan derefter betegnes som Kontor-Bekymringer.

Prisen for en Baad var ca. ½ Mill. Kr., og selve Baaden kostede ikke saa meget som een af Motorerne, saa at det var den høje Fart, der kostede mest. For een 500 HK Motor løb Baadene mellem 25 og 30 Knob, altsaa samme Fart som vore 350 Tons Torpedobaade.

Erfaringsmæssigt har Torpedobaades Angreb kun Udsigt til Held, naar det udføres snigende. Baadene maa derfor under Angreb gaa ned med Farten, saa at Skum for Boven ikke gør dem synlige. Det vil sige, at Angrebsfarten for saa smaa Baade højst maa være en halv Snes Knob. Naar vi har vore Baade jævnt fordelt i Farvandene, vil de i de forskellige Sejlrender altid paa Forhaand kunne indtage en farlig Position klar til Angreb, saa at de ikke faar Brug for høj Fart før Retraiten, der overalt kun behøver at være kort, naar de straks trækker sig ind over grundet Vand, hvor Jagere ikke kan følge dem.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Et stort Antal Motortorpedobaade, saa at de ligesom Kanonbaadene i Krigen 1807—14 kan være samtidig til Stede overalt, vil være af større Betydning for os, end at de enkelte Baade har høj Fart. Vore Motorbaade af samme Størrelse som de engelske kan derfor nøjes med 400—500 HK's Motorer, saa at de løber ca. 25 Knob, hvorved vi opnaar at faa mere end det dobbelte Antal Baade for den Pris, Englænderne har givet for deres. Den Plads og Vægt, vi sparer ved den mindre Maskinkraft, bør benyttes til at gøre Baadene mere beboelige og give dem noget større Beholdninger, saa at de faar større Aktionsradius. Da vor Marine ikke har Erfaring med dem, skal følgende Udtalelse fra »Svensk Tidsskrift for Søvæsen« Oktober 1940 nævnes:

»Motortorpedobaade er et ideelt Vaaben for mindre Stater. De er billige i Indkøb, Brug og Vedligeholdelse samt økonomiske fra et militært Synspunkt og vel egnet til Kystforsvar«.

Undervandsbaade. Vore Ubaade er den eneste moderne Krigsskibstype, der er tilbage af vor Flaade. Med deres 3—400 Tons er de sikkert de kraftigste Ubaade, der paa Grund af Vanddybderne egner sig til vore Farvande. Deres Opgave er Angreb med Torpedoer, hvorfor de har Udskydningsapparater i Stævnen og i Agterenden. Til Brug under Sejlads i Overfladen er de tillige armeret med een eller flere A. L. K. paa 75 m/m Kaliber eller der under.

Vore Ubaade er Enkeltskrogsbaade, hvorved forstaas, at Vandballast-Tankene, hvis Fyldning eller Lensning sænker eller løfter Baadene, ligger inden for Trykskroget. Dette er cigarformet og trykprøvet til en vis Vanddybde, der altsaa danner Grænse for, hvor dybt under Overfladen Baaden kan dykke. Oven paa Trykskroget findes en let Overbygning af Hensyn til Overfladesejlads, og midtskibs sidder paa Trykskroget et Taarn, som fører op gennem Overbygningen, og som ved tryktætte Luger staar i Forbindelse med Baadens Indre. Taarnets Tag tjener under Sejlads i Overfladen som Kommandobro. Tryktæt paa Trykskroget sidder ligeledes to Periskoper, ved hvis Hjælp der observeres og navigeres under neddykket Sejlads.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ubaaden er inddelt i fem vandtætte Rum. Det midterste af disse er Kommandorummet, hvorfra Baaden dirigeres i neddykket Stand. Her findes Periskoperne, de elektriske Aftræk til Torpedoerne, Rat til Styring i Dybden og i Siden, Talerør og Telefoner til de øvrige Rum m. m.

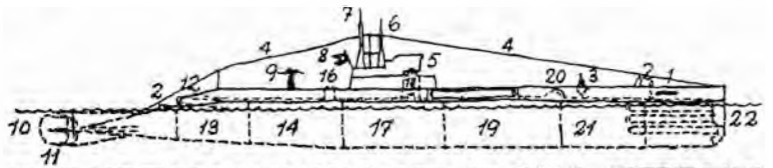

UNDERVANDSBAAD, ROTA-TYPEN

Fig. 137. 1. Forror, 2. Løftebeslag, 3. Telefonbøje, 4. Netafvisertrosse, 5. Kommandobro, 6. og 7. Periskoper. 8. Flagspil, 9. A.L.K., 10. Højderor, 11. Sideror, 12. Torpedo-Udskydningsrør, 13. Elektromotorrum, 14. Dieselmotorrum, 16. Nedgangsluge, 17. Kommandorum, 18. Kommandotaarn, 19. Beboelse, 20. Torpedoluge, 21. Torpedorum, 22. Tre Torpedo-Udskydningsrør.

Fordelt for og agter, paa Siderne og i Bunden er Dykketanke, og ved at fylde disse med Søvand øges Baadens Vægt, saa at den synker. Jo bedre Baadens Vægte er fordelt — »trimmet« —, jo lettere er Dybdestyringen. Tæt ved Dybderorgængerens Plads staar derfor Trim- og Regulerings-Pumperne, hvormed den finere Trimning foregaar ved at slaa Vand fra for til agter eller omvendt samt ind i eller ud af Baaden.

Agten for Kommandorummet findes Dieselmotorerne til Overfladesejlads og agten for disse Elektromotorerne til Brug under neddykket Sejlads; deres Elektricitetskilde er Akkumulatorbatterier i Baadens Bund, der kan oplades af Baadens egne Dieselmotorer, naar den er i Overfladen. Elektromotorerne anvendes da som Dynamoer, der drives af Dieselmotoren, medens Drivskruen er koblet fra. Dieselmotorerne er af Burmeister & Wains Konstruktion og sidder paa samme Aksel som Elektromotorerne. Vore Ubaades Fart er 14 Knob i Overfladen, og neddykket er deres Maximumsfart ca. 8 Knob.

I Krigstid vil en Ubaad under Sejlads i Overfladen altid være klar til *Hurtigdykning*, der varer ca. 1 Minut. Den sejler da »awash«,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

d. v. s. med Stævntankene helt og Smaatankene delvis fyldt; Luger i Dækket er lukket med Undtagelse af Taarnlugen og Dieselmotorens Udstødsrør.

Naar Chefen som sidste Mand gaar ned gennem Taarnlugen, trykker han paa Knappen til Signal for Hurtigdykning. Hver Mand af Besætningen har sin Opgave og gaar straks til sin Post; Hovedtankenes Bundventil aabnes, Dieselmotorens Udstødsrør lukkes og der kobles om til elektrisk Fremdrivning; der sættes Trykluft til Baadens Indre, og hvis Overtrykket paa nogle faa m. m. holder sig, ved man, at der er lukket overalt, og at Baaden er tæt.

Da Strømme med ret fersk Vand fra Østersøen og salt Vand fra Nordsøen stadig gaar ud og ind gennem vore Farvande, er Vandets Vægtfylde meget varierende baade fra Sted til Sted og i forskellige Dybder. Straks efter Hovedtankenes Fyldning maa Baadens Vægt derfor reguleres ved Hjælp af Hjælpetanken og Reguleringstanken, saa at den bliver lig med Vægten af den Vandmasse, Baaden fortrænger; den kan da gaa i den ønskede Dybde uden stærk Brug af de vandrette Ror.

Normalt foregaar neddykket Sejlads i 7—9 Meters Dybde, saa at Baadens Trykskrog ikke rammes ved eventuel Paasejling, men ved Fare herfor søges dog dybere ned, idet Dybderorene lægges ned, og Vand fyldes paa Hjælpetanken.

Ved hurtig Uddykning lukkes Tankenes Luftafgange og Højtryksluft sættes paa dem, saa at Vandet presses ud gennem Bundventilerne, og Baaden gaar i Overfladen. Er Baaden ved Havari paa Rum eller Tanke alligevel for tung til at kunne gaa op, udløses Faldkølen, der vejer ca. 5 Tons og kan frigøres inde fra Baaden. For at spare paa Trykluften overtager Lensepumperne snarest Resten af Tankenes Lensning.

Hvis Baaden maa forblive neddykket i over et halvt Døgn, bliver Luftens Kulsyre-Indhold for stort og Ilt-Indholdet for lille. Man kan da lade Kalipatroner gennem Ventilations-Systemet opsuge Kulsyren, samtidig med at man tilsætter Ilt fra Iltflasker. Derved kan det blive muligt at leve i Baaden ca. 2 Døgn, afhængigt bl. a. af Besætningens Størrelse.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 138. Undervandsbaaden FLORA i Overfladen.

Havarerer Baaden, kan Besætningen sluse sig ud gennem Taarnet, da hver Mand er forsynet med et Iltrednings-Apparat. Fra Overfladeskibe kan desuden af Dykkere rigges Lufttilførsels- og Luftafgangs-Slanger til Luftfornyelse i alle Rum, ligesom der kan sættes Trykluft til Tankene gennem Ventiler udefra.

En Ubaad kan hæves til Overfladen ved at lægge Løftetove under Baaden og fastgøre disse til Pontoner. Desuden kan den hæves af kraftige Kraner. En saadan er derfor anbragt agter i PEDER SKRAM, og man kan ogsaa benytte en Flydekran eller Bjergningsdampere til Hævningen.

Luftfartøjer er enten Rekognoscerings-Luftfartøjer, Luftjagere eller Torpedo-Bombe-Luftfartøjer. Vi har kun to Luftmarinestationer til dem, nemlig København og Avnø.

Vore Rekognoscerings-Luftfartøjer er konstrueret i Tyskland men bygget paa Orlogsværftet. De er Monoplaner forsynet med 2 Pontoner, vejer 2,65 Tons og har en Maximums-Hastighed paa 210 km (114 Knob). Deres Brændselsbeholdning giver dem en Flyvetid paa $5^{3}/_{4}$ Time med en March-Hastighed paa 160 km (86 Knob), hvilket svarer til en Aktionsradius paa 900 km (486

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sømil). De er tresædede, og deres Besætning bestaar af en Fører, en Radiotelegrafist og en Observator. Bevæbningen er to 8 mm Rekylgeværer, hvoraf det ene er anbragt drejeligt ved agterste Sæde og betjenes af Observatoren, medens det andet er fast indbygget i Luftfartøjet som Førergevær og skyder ret forud gennem Propellens Rotationsplan. Det er derfor forsynet med en særlig Affyrings-Anordning for at sikre, at det ikke skyder gennem selve Propellen.

En Del af Rekognoscerings-Maskinerne er desuden forsynet med otte 12 kg's Bomber, medens andre er forsynet med Apparater til Udvikling af kunstig Taage.

Vore Luftjagere er af den engelske »Nimrod«-Type men bygget paa Orlogsværftet. De er Biplaner og har ikke Pontoner, saa at de er Landmaskiner. De er bevæbnet med to 8 mm Rekylgeværer, der begge er indbygget som Førergeværer, samt fører fire 12 kg Bomber. De kan stige til ca. 8.500 m og har en Stigetid paa 3½ Minut til 2000 m og 11,2 Minut til 6000 m. Da der i Højder over 4000 m paa Grund af den tynde Luft maa tilføres Flyveren extra Ilt, er de forsynet med Ilt-Apparater.

Vore Torpedo-Bombe-Luftfartøjer er ogsaa Biplaner. De betegnes i Almindelighed som »Dantorp« og er baade konstrueret og bygget i England. De har Pontoner men har ogsaa et Landunderstel.

Torpedoplaner har gentagne Gange under den nuværende Krig vist sig som meget farlige Modstandere for Skibe. Medens den stille liggende Mine og den i Forhold til Overfladeskibes Fart næsten stille liggende Ubaad i Almindelighed kun kan fremkalde een Undervands-Beskadigelse ad Gangen, har det nemlig vist sig, at de hurtige Torpedoplaner, naar et Skib ikke har tilstrækkelig Luftdækning, ved gentagne Masse-Angreb kan opnaa flere Torpedo-Træffere i Træk og derved sænke Skibet. Det Masse-Angreb med Torpedoer, som man har forsøgt, men hidtil ikke kunnet gennemføre med nogen anden Fartøjstype, har kort sagt vist sig at kunne gennemføres med Luftfartøjer ved Hjælp af disses store Fart i Forhold til *alle* Skibstyper.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 139. Dankok-Jagere klar til Start i Kastrup Lufthavn i 1926.
(Fot. Orlogskaptajn Steensen).

Skønt Torpedoplaner har vist sig som de mest virksomme Angrebs-Luftfartøjer paa Søen, har vi kun 2 af dem, idet de, til Trods for Chefen for Flyveværsenets og hans Stabs Protest, af Marinestabens Kontorer blev betegnet som en Forsøgstype og yderligere Anskaffelser standset.

Et Rekognoscerings-Luftfartøj har paa Grund af sin store Øjehøjde, Fart og Aktionsradius gode Betingelser for at observere alt, hvad der foregaar paa Søen, forudsat at Sigtbarheden tillader det. Med sit gode Overblik kan Observatoren hurtig skaffe Klarhed over fjendtlige Søstyrkers eventuelle Positioner, Bevægelser og Handlinger samt radiere alt til den kommanderende paa Søen. Dets Armering er til Selvforsvar eller til Angreb paa Smaaskibe, Landgangs-Foretagender o. l.

Luftjagernes Hovedopgave er Luftkamp. De skal bekæmpe Fjendens Luftjagere og angribe fjendtlige Torpedo-, Bombe- og Rekognoscerings-Luftfartøjer. Deres Styrke ligger i større Fart,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Stigehastighed og Manøvreevne end de mere tungt manøvrerende Luftfartøjer af andre Typer.

Luftfartøjers Maskingeværild har flere Gange vist sig i Stand til at afbryde Jageres og andre lette Skibes Luftværnsild ved at bortskyde Besætningerne. Flyvet har derved fremtvunget en ny Sikkerheds-Foranstaltning i Skibe, idet A. L.-Skytsets Besætninger samt Personel paa Broen fremtidig maa beskyttes med Skjolde, der kan holde Geværprojektiler ude.

Da vi selv ingen Erfaring har med Hensyn til Flyv, er det i Dag meget vanskeligt at opgive det Antal, vi bør have af de forskellige Typer; men henset til den Betydning, en Luftmarine har vist sig at have, vil det samlede Antal ikke blive ringe.

Motorbaade. Fordi Sigtbarheden i vort skyede Klima ikke altid er god for Rekognoscering fra Luften, og fordi fjendtlige Luftfartøjer lejlighedsvis kan hindre denne, kan Rekognoscering fra Søens Overflade ikke undværes. Vore udlagte Minefelter maa bevogtes og vore Farvande være under Observation overalt og paa alle Tider. At fordele vore Krigsskibe jævnt over Farvandene vilde stride mod sund Taktik, idet de da vilde være udsat for at blive slaaet ned enkeltvis af overlegne fjendtlige Styrker. Hvor stærk vor Flaade end bliver i Fremtiden, vil den derfor altid faa Brug for rene Observations-Fartøjer, der blot skal se og indberette, hvad de ser. Erfaringsmæssigt er Motorbaade vel egnet til saadan Observations-Tjeneste, fordi deres ringe Synlighed gør, at de ser Fjenden, før han ser dem. De har da Tid til at rapportere og til at trække sig ind, saa at de faar Land som Baggrund og derved bliver endnu mindre synlige, eller ind over lægt Vand, hvor Angriberen ikke kan følge dem.

Ved saadanne Observations-Fartøjer opnaas, at vore Artilleriskibe og Motortorpedobaade kan gaa samlet i de enkelte Farvands-Afsnit, og at de derfor samlet kan angribe den fremtrængende Fjende med Flyv og de dertil bedst egnede Skibstyper og ikke med den Type, der tilfældig er til Stede.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

De hidtil nævnte Fartøjs-Typer, nemlig Mineskibe, Motortorpedobaade, Undervandsbaade og Luftfartøjer, tjener til at føre Miner, Torpedoer og andre Bivaaben frem og præge Søkrigen i vore Farvande som »lille Krig«. De maa imidlertid alle trække sig tilbage for en angribende Artilleriskibs-Styrke, der har tilstrækkelig Dækning af Minestrygere, Jagere og Luftfartøjer. Da Stødminer vil kunne stryges foran den fremtrængende Artilleriskibs-Styrke med ca. 20 Knobs Fart, vil hele det af Bivaabnene tilvejebragte Forsvar kunne fejes til Side uden nævneværdig Forsinkelse, hvis vi ikke har Artilleskibe at sætte ind.

Fig. 140. Dantorp Torpedoplan.
(Orlogskaptajn Steensens Billedarkiv).

Artilleriskibe kan deles i lette Artilleriskibe, der er ret upansrede og armeret med let Artilleri, og svære Artilleriskibe, der har svært Panser og svært Artilleri. Til den første Kategori hører Krydsere og lettere Skibe ned til Jagere, og til den anden Kategori hører Slagskibe, Panserskibe og Monitorer.

Et fjendtligt Fremstød i danske Farvande vil som foran nævnt have en Luftdækning, mod hvilken vore Luftjagere maa sættes ind, og paa Søens Overflade en Dækning af Minestrygere og Jagere, der i Almindelighed vil være armeret med et Batteri ca. 12 cm Kanoner hver. Opgaven for os maa være at splitte denne Dækning, saa at Fjendens Hovedstyrke har Valget mellem at vende om eller at fortsætte udækket ind i et Farvand, der er opfyldt af Miner og alle den lille Søkrigs øvrige Midler.

En moderne Jager er armeret med et Batteri (mindst 4) 12 cm Kanoner samt Torpedoer og Dybdebomber. Den stikker ofte under 3 Meter, saa at man ikke kan regne med, at et almindeligt Stødminefelt med Miner i 3 à 4 Meters Dybde vil standse den. Den

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

er saa manøvredygtig, at den kan undvige Torpedobaner, naar de ses paa rimelig Afstand, og da en Ubaad er for langsom til at manøvrere sig paa kort Torpedoskud af den, er Ubaaden ret ufarlig for den, medens den med sine Dybdebomber er en af Ubaadens farligste Fjender. I klart Vejr er den med sin Fart og sine Maskingeværer ogsaa en farlig Fjende for Motortorpedobaade.

Den Styrke, vi maa sætte ind for at standse fjendtlig Fremtrængen, naar Melding derom kommer fra Observations-Fartøjer, maa følgelig være Artilleriskibe med mindst lignende Artilleri som Jagere. Naar vore Vagtskibes Angreb sættes samlet ind, maa saavel Jagere som Minestrygere foretage nødvendige taktiske Manøvrer for at optage Kamp. Minestrygerne maa derfor bjerge deres Strygegrej eller kappe det fra sig, og de lette Styrker ophører derefter med at være regelret Dækning for den fjendtlige Hovedstyrke. Under den paafølgende Kamp mellem vore og Fjendens lette Styrker, vil disses Opmærksomhed hovedsagelig være rettet mod deres artilleristiske Modstandere, vore Vagtskibe, hvorfor vore Ubaade og Motortorpedobaade nu vil faa Chancer for Held.

Det, hvorom det drejer sig for os, er altsaa at bygge en Vagtskibs-Type med lignende Artilleri som en Jager og med mindre Dybgaaende end denne, saa at Vagtskibet med større Sikkerhed end den kan færdes hen over Minefelter. Da vi som foran paavist vil faa Brug for et stort Antal Vagtskibe til vore Farvande, vil Prisen for dem være af Betydning, og det skal derfor paapeges, at da der under den skitserede Kamp vil være Torpedofartøjer nok i Farvandet, vil Vagtskibet ingen Torpedo-Armering behøve. Som foran paavist vil vi desuden kunne gaa betydeligt ned med Farten. Med ringere Fart vil Vagtskibet kunne gøres bredere end Jageren og kan derved blive et roligere og derfor bedre Skyts-Underlag end denne, saa at det har bedre Betingelser for at udføre god Skydning.

Vagtskibet maa dernæst have en kraftig A. L. K.-Armering, hvis Besætninger ligesom Hovedarmeringens Besætninger maa være beskyttet af Skjolde, der kan holde Projektiler fra Flyvets Maskingeværer ude.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 141. Motorbaad i Fart.

Det kan da fastslaas, at vore Vagtskibe bør have en Hovedarmering paa 4 Stk. 12 cm Kanoner, der tillige kan anvendes som A. L.-Skyts samt en Del mindre A. L.-Skyts, alt beskyttet af tynde Skjolde. De bør have under 2 Meters Dybgaaende og 16—18 Knobs Fart. Deres Størrelse vil antagelig blive 600 à 800 Tons, og deres Pris vil blive ca. ¼ af Prisen for Jagere med samme Armering.

En Fjende vil inden Angrebet have rekognosceret og derigennem kunnet skønne over Antallet af vore til Stede værende Vagtskibe i det paagældende Omraade. Han maa derfor antages kun at sætte Angreb ind, naar han kan afse overlegne Styrker. Baade af denne Grund og fordi vi selvsagt ikke har Brev paa, selv naar Forholdet er lige, altid at have Held med os, maa vi bag vore lette Styrker have en Hovedstyrke, og da Monitoren baade anses for at være og ogsaa er den bedste Slagskibs-Type for Smaafarvande, bør vor Hovedstyrke bestaa af Monitorer.

En moderniseret PEDER SKRAM med en Hovedarmering paa 4 Stk. ca. 24 cm Kanoner i to Taarne — samme Vægt som det nuværende Hovedartilleri —, uden Torpedoer, men med et kraftigere A. L.- og A. T.-Skyts samt ca. 200 mm Panser paa Gummi-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Underlag vil kunne bygges paa nærlig samme Deplacement som PEDER SKRAM. Den bør have V-Spant, ca. 3 Meters Dybgaaende, Bulbe paa Siderne og Motor-Drivkraft samt en Fart paa 14—15 Knob.

Hver heldig Træffer-Salve fra en Monitors svære Artilleri maa antages at sende det ramte lette Skib ned. Efter at vor Monitor-Eskadre er kommet til Stede, maa hele Fjendens Dækning derfor trække sig tilbage, og Monitorernes Herredømme i Farvandet kan — under Forudsætning af den nødvendige Luftdækning — da kun omdisputeres, ved at Fjenden sender sine Hovedskibe frem. Disse maa da optage Kamp med vore Monitorer paa Betingelser, der ikke er lige, idet de maa føre den i et Farvand, hvor de uden Dækning samtidig er udsat for alle den lille Søkrigs Midler — Miner, Ubaade, Motortorpedobaade m. m. — i saa høj Grad, at disse Bivaaben kan blive afgørende.

Denne Sammensætning af vor Flaade var i alt væsentligt allerede erkendt i Forsvarskommissionens Betænkning af 1908, og det har derfor Interesse at se, hvorledes de faa Erstatningsbygninger for alle de ophuggede Skibe efter Krigen 1914—18 svarer hertil.

NIELS JUEL var løbet af Stabelen i 1918 som Monitor, men fik efter 1919 paasat en høj upansret Overbygning, oven paa hvilken der placeredes 10 lette Kanoner i Stedet for de to Pansertaarne med svært Artilleri, der oprindelig var projekteret. Den passer derfor overhovedet ikke ind i Rammen til de Skibe, vi har Brug for.

HENRIK GERNER (1927) byggedes som Værkstedsskib for Undervandsbaade og har været meget benyttet som Ledsage- og Kommandoskib for Ubaads-Flotiller paa Togt, men det har med sine to 75 mm Kanoner og 13 Knobs Fart ingen som helst militær Værdi.

Inspektionsskibene HVIDBJØRNEN (1928) paa 1050 Tons og 14 Knobs Fart og INGOLF (1933) paa 1180 Tons og 16 Knobs Fart har begge god Beboelse for Besætningerne; men som Krigsskibe har de, med to Smaakanoner hver, ingen Værdi. Med deres

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

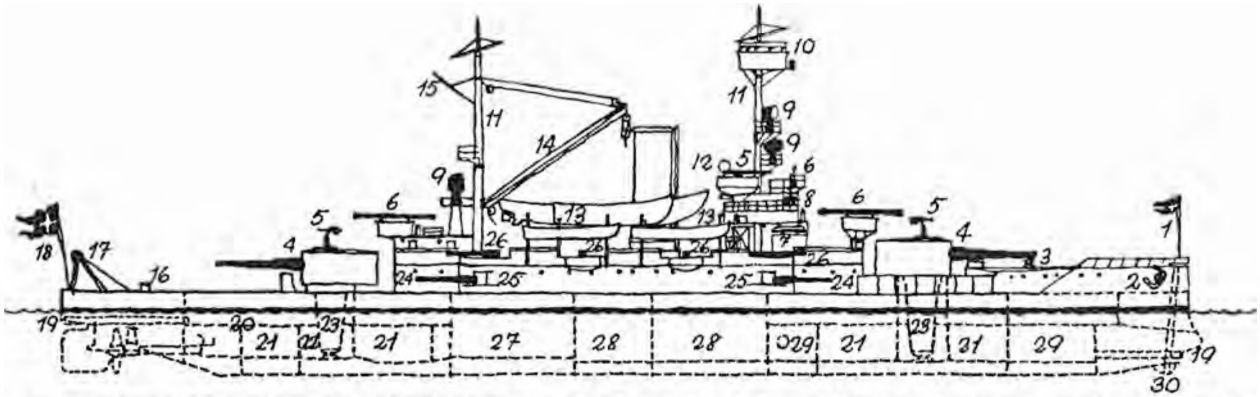

ARTILLERISKIB, PEDER SKRAM-TYPEN

Fig. 142. 1. Gesstage, 2. Anker i Klydset, 3. Ankerspil, 4. Taarnkanon, 5. A.L.K., 6. Afstandsmaaler, 7. Pansret Kommandotaarn, 8. Kommandobro, 9. Projektør, 10. Mærs (Udlederstation), 11. Mast, 12. Radiopejler, 13. Fartøjer, 14. Fartøjsbom, 15. Flaggaffel, 16. Varpespil, 17. Løftekran til Ubaade, 18. Flagspil, 19. Torpedo-Udskydningsrør, 20. Beboelse, 21. Ammunitions-Magasin, 22. Taarnbrønd, 23. Taarnstamme, 24. 15 cm K., 25. Kasemat, 26. A.T.K., 27. Maskinrum, 28. Kedelrum, 29. Torpedorum, 30. Kæder og Beslag til Paravaner.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

5 Meters Dybgaaende burde de holdes langt fra Minefelter, men efter Krigens Udbrud i 1939 sendte Søværnskommandoen netop dem til Bevogtning af Minespærringerne i Langelands Bælt.

Medens vi hidtil havde benyttet ældre eller dertil egnede Skibe, som vi havde, til Opmaaling, byggede vi i 1935 HEIMDAL paa 800 Tons og i 1938 FREJA paa 300 Tons som Opmaalingsskibe. Da de kun løber henholdsvis 12 og 11 Knob og ingen nævneværdig Armering har, har heller ikke de militær Værdi.

De seks Torpedobaade, DRAGEN, HVALEN, LAXEN, GLENTEN, HØGEN og ØRNEN, der byggedes fra 1929 til 1934, var som tidligere nævnt af lignende Type som de, vi satte under Bygning efter Vedtagelse af Søværnsloven af 1909. Den Gang svarede Fart og Artilleri imidlertid til Fart og Artilleri i andre Landes smaa Jagere; men tyve Aar senere, da de nye Baade byggedes, laa Farten ca. 10 Knob under almindelig Jagerfart, og den enkelte Baads Artilleri var baade i Kanonernes Antal og deres Størrelse under Halvdelen af andre Landes Jagere. Man kan derfor bruge den engelske Admiral Fishers Ord om dem: »de kunde hverken slaas eller løbe væk.«

De tre Minestrygere, SØLØVEN, SØBJØRNEN og SØULVEN fra 1939, og de tre Minefartøjer, LINDORMEN, LOUGEN og LAALAND fra 1940, var kun bygget til deres Formaal og er uden nogen artilleristisk Værdi.

Kun de seks Undervandsbaade, DAPHNE (1925), DRYADEN (1926), HAVMANDEN (1937), HAVFRUEN (1937), HAVKALEN (1938) og HAVHESTEN (1940) var af god Type; men om vor Flaade som Helhed maa siges, at naar Artilleriskibene blev hugget op, uden at nye byggedes, var ogsaa alle Hjælpeskibene ret unyttige, fordi de sammen med vore Miner m. m. kunde fejes til Side af enhver Fjende. Da Danmark ikke kan forsvares uden Flaade, var alle Penge til Forsvaret givet unyttigt ud, og i Udlandets Faglitteratur og Blade saa man da ogsaa stadigt hyppigere Danmark betegnet som faktisk afvæbnet.

Det var Resultatet af at tage Mænd til Marineministre, der var usøkyndige og uden Kendskab til Strategi, og som kun

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

interesserede sig for Parti-Politik. Naar Rigsdagen derefter fandt sig i, at Ministrene skubbede al Fagkundskab til Side inden for Søofficerskorpset og lod deres egne udygtige Favoritter avancere, maatte Pengene blive givet forkert ud og det hele ende, som det gjorde.

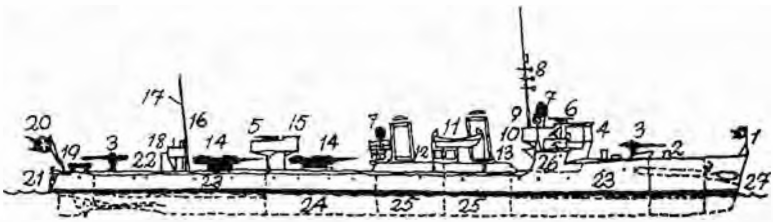

TORPEDOBAAD, DRAGEN-TYPEN

Fig. 143. 1. Gesstage, 2. Ankerspil, 3. A.T.K., 4. Kommandobro, 5. A.L.K. 6. Afstandsmaaler, 7. Projektør, 8. Mast med Semafor, 9. Radiopejler, 10. Signalbro, 11. Fartøj, 12. Indsugning til Fyrplads, 13. Kedelopbygning, 14. Tredobbelt Torpedorør, 15. Torpedosigte, 16. Mast, 17. Flaggaffel, 18. Reservebro, 19. Dybdebomber, 20. Flagspil, 21. Taageflasker, 22. Minebaner, 23. Beboelse, 24. Maskinrum, 25. Kedelrum, 26. Radiorum m. m., 27. Stævntorpedorør.

VOR FLAADES ORGANISATION UNDER OPLÆGNING

Ved Søværnsloven af 1932 indførtes Navnet: Kystflaaden, og det bibeholdtes i 1937. Navnet er laant fra Sverige, hvor det maaske kan passe, da den svenske Flaade set fra Land bevæger sig langs Sveriges lange Kyst, men det passer selv fra den Synsvinkel kun daarligt for Danmark, hvor Flaaden skal færdes mellem vore Øer. Navnet peger desuden paa den rent defensive Kystbevogtning; noget, en Flaade slet ikke egner sig til, og som den dog, som tidligere nævnt, ofte maa værge sig imod at blive splittet til. Enhver i Danmark med Forstaaelse for Flaadens Betydning er imidlertid klar over, at den skal bruges til den offensive Opgave: at udstrække vort Herredømme i danske Farvande saa langt som muligt og angribe enhver Fjende, der vil søge at fravriste os det. Det er da uheldigt, at man har givet vor Farvandsflaade et Navn, der leder Tanken i anden Retning.

»Kystflaaden omfatter« (i Henhold til Søværnsloven af 1937 § 8) »det under Divisionerne

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

(Skibsdivisionen,
Torpedobaadsdivisionen,
Undervandsbaadsdivisionen og
Mineskibsdivisionen.)

henlagte Materiel samt i den Udstrækning, Søværnskommandoen bestemmer, Flaademateriel, der udrustes til Togt.«

Inddelingen er ikke taktisk af Hensyn til Flaadens Anvendelse, idet ogsaa Ikke-Krigsskibe som Inspektionsskibe, Kongeskibet m. m. kan høre under Skibsdivisionen, men udelukkende beregnet paa Skibenes Vedligeholdelse, og Marineministeriet bestemmer i hvert enkelt Tilfælde, om et Skib paa Togt skal være underlagt Chefen for Kystflaaden eller være Ministeriet direkte underlagt. Udrustede Eskadrer har som Regel været kommanderet af Chefen for Kystflaaden.

Under Oplægning er et Skib i hver Division »Stamskib« for den paagældende Division. Det har da Kommando og Divisionschefens Stander hejst og har en lille Besætning, der udfører Eftersyn og Vedligeholdelse af de underlagte Skibe eller Baade. Et Krigsskib er med sit Artilleri-, Torpedo-, Radio- og Maskinanlæg nemlig en meget kompliceret Mekanisme. Som Eksempler kan nævnes, at NIELS JUEL har elektriske Kabler paa tilsammen over 10 Kilometers Længde og med en Vægt paa over 100 Tons, og at en 15 cm Kanon har ca. 80 Smørekopper. Det vil derfor forstaas, at Skibe og Baade vedligeholdes bedst, naar de har Besætninger om Bord, og at de under Oplægning maa være under stadigt Tilsyn.

Til de forskellige Divisioner er knyttet Specialskoler for Personellet, hvor Oplæring paa de forskellige Omraader sker. Til Ubaadene er desuden knyttet Dykkerskolen, hvor foruden Baadenes eget Personel alle Marinens, Fyr- og Vagervæsenets samt civile Dykkere uddannes.

Marinens Flyvevæsen er i Land organiseret under en Chef for Flyvevæsenet, under hvem saavel alt Flyve-Materiel som -Personel, Luftmarine-Stationer og andre Anlæg til Flyvevæsenets Brug hører. Kun Flyvestyrker, der er afgivet til udrustede Flaade-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 144. Torpedobaadsbroerne paa Holmen, i Baggrunden Ubaads-Stationen og Skibskajen.

styrker eller til særlige Formaal, er dermed uden for Chefen for Flyvevæsenets Kommando-Omraade.

FLAADENS ORGANISATION PAA SØEN

For at gøre en Flaade manøvredygtig maa den have en fast Organisation.

En Flaades forskellige Enheder deles først efter Kategori i:

1) Hovedskibe, 2) hver Kategori af mindre Skibe (Krydsere, Torpedobaade, Undervandsbaade o. s. v.) for sig og 3) hver Kategori af Hjælpeskibe for sig.

Inden for hver Kategori deles Skibene i Grupper (for større Skibes Vedkommende kaldes Gruppen i Almindelighed Division). En Gruppe bør højst bestaa af 4 Enheder. Hos os er en Gruppe oftest paa 3 Enheder. Flere Divisioner sammenfattes derefter i Eskadrer, og for de mindre Skibes Vedkommende sammenfattes Grupperne i Flotiller.

En Eskadre kan dog ogsaa bestaa af en Skibs-Division samt Flotiller af mindre Skibe og Hjælpeskibe.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Flere Eskadrer sammenfattes til en Flaade.

Saavel Skibenes Ensartethed indenfor Grupperne som den talmæssige Symmetri i Inddelingen er en Fordel ved Manøvrers Udførelse og forhøjer den samlede Styrkes Smidighed. Ved Bygningen af en Flaade bør Grundlaget derfor være Hensyn til Gruppe-Inddelingen. Er en Flaades Materiel meget uensartet, kan det være Tvivl underkastet, om man ved Gruppe-Inddelingen skal tage mest Hensyn til Symmetrien eller til Ensartetheden, idet Tilsidesættelse af hver af disse har sine Ulemper.

Ingen af de enkelte Kategorier Skibe kan hævde sig alene paa Søen. Enhver selvstændig Søstyrke maa omfatte Divisioner og Flotiller af de fleste Kategorier samt Flyv. I en saadan Søstyrke vil Hovedstyrken under March være omgivet af en Nærdækning mod Miner og Ubaade samt til at afslaa Angreb af Flyvere. Flyv maa indgaa i Nærdækningen. Dernæst maa der i passende Afstand foran Hovedstyrken gaa en Fjerndækning, der i rimelig Tid kan meddele, hvis fjendtlige Søstyrker nærmer sig, saa at den kommanderende i Tide kan bestemme, om han vil angribe eller trække sig tilbage. I Fjerndækningen maa Flyv ogsaa indgaa.

For at hævde Søherredømmet i danske Farvande maa visse Distrikter af disse være underlagt Styrkechefer paa Søen, der fører den daglige saakaldte Minekrig, medens Resten af Farvandene er under Observation dels fra Observationsfartøjer og Kystudkig og dels fra Luften. Den danske Hovedstyrke maa bevæge sig i vore Farvandes centrale Del og være rede til at gribe ind, naar en Styrkechef melder om større Angreb i hans Distrikt, eller til at udføre de offensive Operationer, som Hovedkvarteret maatte beordre, samt til at sikre Forbindelse mellem Landsdelene.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

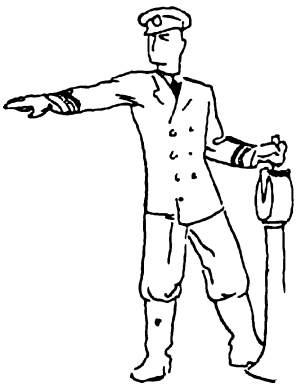

13. KAPITEL
FLAADENS PERSONEL

»Det er ikke Skibe men Mennesker, der kæmper.« Hele vor Flaades Historie viser, at dens Op- eller Nedgang skyldtes de Mænd, der ledede den, og at Flaaders, Eskadrers og Skibes Ydeevne paa Søen afhang af deres Føreres og Besætningers Dygtighed og — i ganske særlig Grad — af deres Karakter-Egenskaber.

Det er derfor ikke nok at bygge det bedste Skibs-Materiel med de bedste Vaaben og øvrige Hjælpemidler. Det er ikke den bedste Kanon men den bedste Skytte, som rammer først, og som bliver ved med at ramme. Det er heller ikke det bedste Skib men den bedste Skibschef, der skaffer Skytten de bedste Betingelser for at ramme under de foreliggende Forhold, og det er ikke den bedste Flaade men den bedste Admiral, der sørger for, at dens Skibe er til Stede overalt og dog samlet i rette Tid og paa rette Sted til at kæmpe den afgørende Kamp.

I tidligere Tider saa den ukyndige let, at Skibes Manøvrering, Sejls Regering og Kanoners Betjening krævede omhyggeligt uddannede Besætninger af alle Grader. I vore Dage er det kun tilsyneladende, at Sejlads er blevet simplere, idet Kravene til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Navigation er blevet mangedoblet, og Kanonernes og de øvrige Vaabens og Instrumenters Betjening er kun simpel for den, der nøje kender de komplicerede tekniske Mekanismer, som et moderne Krigsskib er fyldt med, hvad enten det er et stort Artilleriskib eller den mindste Undervandsbaad.

I det 20. Aarhundrede, hvor vort Land ikke har været i Krig, viser Erfaringer fra Udlandet, at kun et vel uddannet Personel kan give et Skib dets fulde Værdi. Disse Erfaringer har vist, at et Skib med Reservepersonel ingen Chancer har over for et Skib med Liniepersonel, og at et moderne Skib med første Klasses Personel kun har ringe Værdi i Kamp, før Beaætningen er sammenarbejdet gennem Maaneders Øvelser.

Vor Tids Erfaringer er kort sagt de samme, som kan uddrages af al tidligere Søkrigshistorie, nemlig at kun Mænd med indgaaende Uddannelse til Søs kan lede Søkrig og kæmpe tilfredsstillende paa Søen. De viser ogsaa Forskellen i Værdi af fuldt uddannet Personel i de forskellige Lande. Man kan for den enkelte Kamp lægge Skylden paa Omstændighederne, f. Eks. Belysningen for Skydningens Vedkommende, tilfældigt misforstaaede Signaler for uheldige Manøvrers Vedkommende o. s. v., men i en hel Krig kan det ikke antages, at Omstændighederne altid er den samme Part gunstigst.

Naar man derfor kan paavise, at den ene Part stadig var først indskudt til Trods for Modstnderens bedre Ildleder-System, saa kan det sluttes, at bedre Personel har opvejet Modstanderens bedre Materiel. Ogsaa bedre Bevarelse af opnaaet Indskydning samt Skudhastigheden er afhængig af Personellet.

Paa samme Maade kan det ikke skyldes Tilfældet, hvis den ene Part stadig har forkert modtagne eller misforstaaede Signaler eller Ordrer.

For Fartens Vedkommende er det heller ikke Maskiner og Kedler, der er ene afgørende. De sidste Knob opnaas kun af den vel uddannede Besætning. Her er det saa heldigt, at der kan peges paa et Eksempel fra vor egen Flaade: Efter Sikringsstyrkens Formering i 1914 var vore nye Torpedobaades Fart ved den første Force-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 145. Holmens Idrætsbane og Gymnastikhus. (Fot. Bygningsvæsnet).

ringsprøve ikke 27 Knob, som de officielt stod opført til, men kun ca. 20 Knob, og denne Fart øgedes først fra Maaned til Maaned, efterhaanden som Uddannelsen skred frem. Baadene havde været udrustet inden Sikringsstyrken og havde da løbet deres 27 Knob, saa at den stærke Nedgang i Fart ganske aabenbart skyldtes den ved Sikringsstyrkens Formering foretagne Skiftning af fast Personel, der overførtes til nyudrustede Baade og erstattedes af værnepligtige. Aarsagen var altsaa Mangel paa uddannet fast Personel.

I krigsførende Lande har man i afgørende Øjeblikke set Personellet præstere Farter, der laa over Prøvefarterne, men man har i langt flere Tilfælde set, at Farterne laa meget under denne — ja, indtil en halv Snes Knob under.

Jo mere indviklet Materiellet bliver, jo mere vil Personellets Dygtighed blive en afgørende Faktor. Betingelsen for, at vor Flaade kan svare til Forventningerne, er derfor, at den har rigeligt med fast Personel, og at den har rigeligt med Udrustninger.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Disse bør tillige, som vor Historie viser, øges, naar der viser sig politiske Skyer paa Himlen, for at Flaaden altid kan være rede til at udføre enhver Ordre. Kun naar Flaaden er klar i god Tid, har man Sikkerhed for, at de til Marinen udgivne Penge ikke er spildt.

Først naar et Skib har været udrustet en Tid, er hver Mand om Bord blevet saa fortrolig med sin Post, at han rent routinemæssigt kan passe saavel den som Sidemandens, hvis denne skulde falde fra, og først saa vil Besætningen være samarbejdet og Skibet have opnaaet den højeste Værdi, som den paagældende Besætning kan give det.

Kamp er ikke blot en Skudveksling men en Krydsen af to Viljer. Naar Skader sker, og naar Træthed indtræder, vil det løst tillærte Arbejde gaa i Pluk, og kun det, der kan udføres routinemæssigt, vil erfaringsmæssigt kunne fortsættes paa Trods af alle Forstyrrelser. Paa kritiske Tidspunkter er det ikke mere Vaaben og Dygtighed, der er afgørende, men Viljen til at holde ud, Sejgheden, altsaa Personellets — særlig Førerens — Karakter afgør Udfaldet.

Paa det rent sømandsmæssige Omraade var der ligeledes under Krigene i dette Aarhundrede Forskel mellem Landene saavel i deres Dispositioner som i deres Sikrings-Anordninger o. l. Man saa tydeligt, hvem der havde Traditioner paa Søen, og hvem der maatte improvisere. Søkrigsførelse fordrer sit særlige Tanke- og Handlesæt, sin egen Tradition, der ikke kan overføres fra Land-Tjeneste, eller som den tyske Admiral Tirpitz udtrykte det: »Man maa imidlertid ikke blive for længe fra Borde, ellers glemmer man Søvæsen.« Derfor forkastede han en Marinestabskarriere svarende til en Generalstabs-Karriere. Han udtalte, at der heller ingen Grund var til det, da der i en Marine ikke er Sammenhobning af store Masser, Spørgsmaal om Opmarch o. l.; der er kun faa Enheder, Skibene, og Skibs- og Eskadreføring under de forskellige Forhold paa Søen er en helt igennem praktisk Opgave.

Naar dette blev indset i en saa ung Marine som den tyske, er

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 146. Baggaarden ved Sværnote Kaserne. (Fot. Bygningsvæsenet)

det saa meget mere beskæmmende, at usøkyndige Marineministre i en gammel Sønation som den danske i de sidste tyve Aar kunde indføre »Søe-officerer, der avancerede til vor Flaades ledende Stillinger uden at have Forbindelse med Søen.

Hvordan vi var stillet med Hensyn til Søtraditioner, inden ukyndige Ministre slog dem i Stykker, viser vor Søkrigshistorie, men om vi kan føre Traditionerne over i Fremtiden, er afhængigt af, om vi skal fortsætte med usøkyndige Ministre omgivet af ikke farende Officerer, taget blandt deres personlige Favoritter, eller om vi atter skal have en søkyndig Ledelse af Marinen. Al Erfaring viser nemlig, at enhver, der skal udøve Kommando over Flaaden, først og fremmest maa være praktisk Sømand.

Krigsføring er ingen logisk Videnskab men en Kunst, der bygger paa Intuition, hvortil først og fremmest hører Personlighed. Man kan ikke baade tale om Krigs*kunst* og ville behandle den som Matematik.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

I Fredstid vil imidlertid Teori, Betænkeligheder og Evne til at skifte Standpunkt, kort sagt en svag Karakter, være behageligst at forhandle med, hvorimod klare Standpunkter og Handlekraft vil være ilde set. Bluff og Politik vil ogsaa kunne gøre sig gældende i Fredstid. Hvis vi ikke een Gang til vil give Millioner nytteløst ud til Marinen, saaledes som det gjordes fra 1920 til 1940, maa vi skabe lignende Sikkerheder mod Vilkaarlighed, som vi havde, inden Søværnsloven af 1922 afskaffede dem.

Det er dernæst ikke nok, at de enkelte Skibe bringes til deres højeste Ydeevne ved Besætningernes Uddannelse, thi en Samling af Skibe er ikke straks en Flaade. De bliver det først, naar de er organiseret, og naar Cheferne er samarbejdet. Ogsaa her gælder det, at kun den Chef, hvem Vanen har gjort familiær med de skiftende Billeder, som Evolutioner frembyder, vil have Evne til at udføre enhver krævet Manøvre under uventede Forhold, og først derved vil Flaaden bevare sin Sammenhængskraft. I modsat Fald vil uventede Manøvrer let skabe Kaos.

Admiralen maa samtidig have skabt Enhed i Anskuelser hos alle Chefer, saa at enhver af dem ved, hvorledes det ventes, at han skal handle i de fleste Tilfælde. Efter at denne Enhed er tilvejebragt, vil saavel Brud paa Gruppe-Inddelingen som Skiften af Chefer være en Svækkelse, der ikke uden Nødvendighed bør foretages.

Øvelser imellem Grupper af forskellig Art er ligeledes nødvendige, for at Cheferne kan handle routinemæssigt under de fleste Forhold og ikke skal improvisere mere end nødvendigt i kritiske Øjeblikke.

Om man indøver svære Manøvrer, der næppe vil blive praktisk Brug for, eller simple, som man kan vente Brug for, er mindre vigtigt, thi et Slag under nye Forhold eller efter en Fredsperiode er aldrig blevet udkæmpet som ventet. Kun at indøve de Manøvrer, man mener at faa Brug for, kan frembyde en Fare for at begrænse Ens Tanker. Maalet for Øvelserne maa være at øve Flaaden, saa at den kan bevare sin Sammenhængskraft og Bøje-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

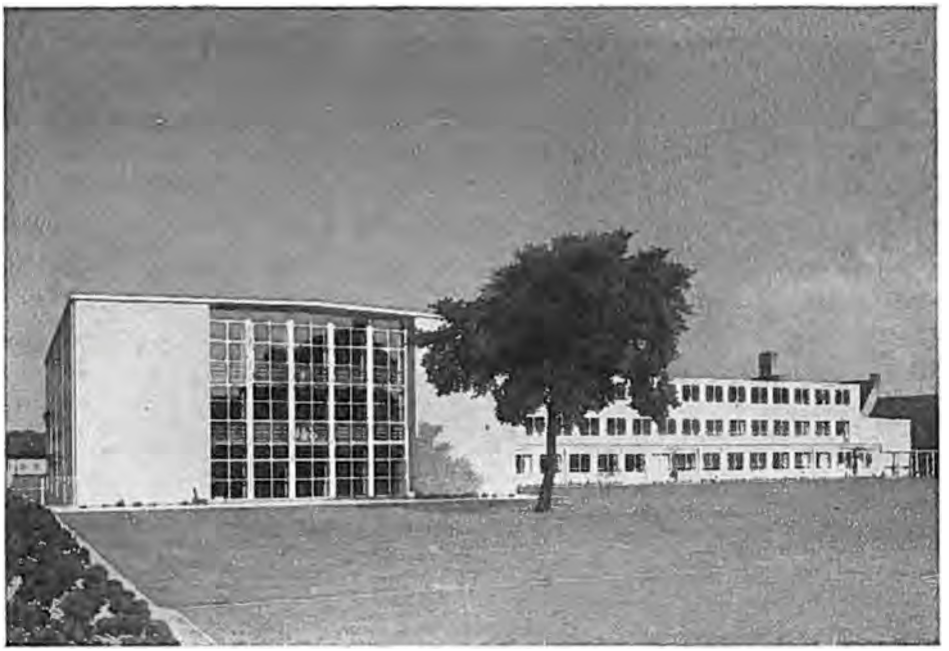

Fig. 147. Søofficersskolen paa Holmen set fra Syd. (Fot. Bygningsvæsnet).

lighed gennem Manøvrer under alle Forhold og ikke blot under nogle imaginære Kamp-Billeder, som maaske aldrig hænder.

Enkeltmands-Uddannelsen i Tjenestens forskellige Grene maa selvsagt tage nærlig samme Tid i alle Lande. Til Samarbejde kræves derimod gensidig Forstaaelse, og her vil en lille Marine som vor have en Fordel ved, at dens Mænd til Stadighed kan kende hinanden. Jævnlig Omgang, ogsaa uden for Tjenesten, vil være til dennes Tarv, og Christian IV's Opførelse af Nyboder betød derfor langt mere for vor Flaade end billige Boliger til den faste Stok. Den betød ogsaa, at Personellet ved at bo Dør om Dør lærte hinanden bedre at kende, hvilket var en Styrkelse af Flaaden.

En Ting er desuden nødvendig for godt Samarbejde, nemlig at alle ved, at de kan stole paa hinanden. Det kan de kun, naar der gensidigt vises godt Kammeratskab samt Loyalitet opad og nedad. Hvis Politik derimod vinder Indpas i en Flaade, saa at enkelte Mænd kommer frem ikke ved ærligt Arbejde om Bord men ved

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

at kende politiske Personer, skabes der Mistillid, og alt godt Samarbejde maa derved briste til Skade for Tjenesten. I dette Tilfælde er en lille Marine uheldigere stillet end en stor, idet al gensidig Tillid her hurtigere kan ophøre og erstattes af Kliker, saaledes som vi har set det her hjemme i de sidste tyve Aar.

Har man erkendt Betydningen af vel uddannet fast Personel, er det klart, at Fordringerne til dette maa stige med Graderne, og at de højeste Fordringer maa stilles til Søofficererne, der skal organisere og bruge alt Personel og Materiel. Det er ikke nødvendigt, at en Søofficer selv kan konstruere Materiel, men det er nødvendigt, at han kan bedømme Konstruktioner og bruge dem. Han skal derfor som ung lære alt saa indgaaende som muligt at kende, og det er godt for ham en Tid at have været Specialist paa et eller flere Omraader for senere at kunne værdsætte Arbejdet inden for de forskellige Specialer. Han vil da tillige mærke, naar Udviklingen inden for hans tidligere Speciale er løbet fra ham, og derved forstaa, at Enkeltheder maa den højere Officer overlade til andre.

Jo mere Søofficeren naar frem i Graderne, jo mere maa det erkendes, at det mindre er den højeste Intelligens og de bedste teoretiske Kundskaber, der er afgørende for ham, end det er hans Karakter og praktiske Overblik. Hans Stab kan nemlig supplere hans Kundskaber; det er derfor, den er der; men manglende Karakter-Styrke og Overblik kan en Stab ikke stive af hos den, der skal tage Beslutninger af afgørende Betydning.

Netop af denne Grund bør al Udvælgelse til de højere Grader ske paa Basis af Tjenesten om Bord, hvor der skal handles, og hvor selvstændige Bestemmelser maa træffes, og ikke paa Basis af Tjeneste paa Kontor, hvor Uselvstændighed er mest velset. Sund Selvtillid og Handlekraft vokser kun frem gennem heldige Handlinger i lang Tid, og uden disse Egenskaber hos Personellet er Materiellet kun gammelt Jern og Dygtighed lidet værd.

Søofficers-Uddannelsen.

Ved al Uddannelse i Marinen maa Teori og Praksis gaa Haand i Haand, fordi teoretisk Dygtighed er nødvendig som Grund-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lag, men Anvendelse af Teorierne er det afgørende for Personellet.

Søofficers-Skolen er langt den ældste af Marinens Skoler, idet den baseredes paa det Lærlingekorps, som Niels Juel oprettede i 1680. I sin nuværende Form blev Skolen oprettet den 26. August 1701 af Kong Frederik IV efter Indstilling af Generaladmiralløjtnant Gyldenløve af 26. Januar s. A.

Fig. 148. Kadetter og Kadetaspirant foran Indgangen til Søofficersskolen i Gernersgade.

Som et Særkende for det oprettede Søkadet-Akademi maa nævnes, at det danske Sprog — i Modsætning til hvad Tilfældet var i de andre højere Læreanstalter her i Landet — lige fra den første Dag blev brugt som Undervisningssprog. Kommandosproget var, som det altid havde været i Marinen, ligeledes dansk, og *alle* Skrivelser affattedes paa dansk.

Undervisningen var ogsaa den Gang baade teoretisk og praktisk. Den teoretiske Undervisning foregik i Begyndelsen i nogle daarlige Lokaler paa Holmen; den praktiske Undervisning er gennem Tiderne foregaaet enten i Skibe udrustet til andet Formaal eller i særlige Kadetskoleskibe.

I 1728 flyttede Søkadet-Akademiet fra Holmen sammen med

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

det i 1713 oprettede Landkadet-Akademi i det »gamle Operahus« i Fredericiagade. Det helt danske Søkadet-Akademi kom derved i Hus med og delvis i Lokalefællesskab med det tysk talende og paa tysk kommanderede Landkadet-Akademi, hvor en helt anden Aand og Tone herskede. Det viste sig uheldigt. Da Søkadetterne ikke lærte tysk, forstod de ikke engang altid tysk Tiltale eller Ordrer fra Landofficererne. Søkadetternes Chefer gjorde gentagne Gange Indsigelse mod Boligfællesskabet mellem de to Skoler, men dette vedvarede dog til 1788, da Søkadet-Akademiet flyttede til Amalienborg.

Fig. 149. Medaille fra Søkadetkorpsets 200 Aars Jubilæum i 1901. (Fot. Nationalmuseets Møntsamling).

Her boede det til 1827, da det flyttede til Bredgade 68, og efter i 1867 at være flyttet til Holmen, flyttede det i 1869 til Skolen i Gernersgade 20 og endelig i 1939 til den nybyggede Skole paa Holmen.

Under sin lange Bestaaen har Skolen selvsagt gennemgaaet mange Ændringer og Forbedringer for at følge med Udviklingen, og en stadig fastere Plan er blevet lagt for Undervisningen. Til Gengæld for det meget tekniske Stof, der er tilkommet i Løbet af det sidste Aarhundrede, har Cheferne stadig været beflittet paa at indskrænke ældre Stof, der ikke mere var nødvendigt, for at kunne holde Skolen nede paa 4-aarig Undervisning. Kun midt i 1930erne var den i nogle Aar 5-aarig.

Dens Navn: Søkadet-Akademiet, blev i 1868 forandret til: Søofficersskolen, og dette Navn blev i 1909 forandret til: Kadetskolen, for i 1932 atter at blive forandret til: Søofficersskolen.

Adgangs-Betingelser til Søofficersskolen.

For at kunne indstille sig til Antagelse maa den paagældende have *dansk Indfødsret* og have bestaaet enten:

1) Studentereksamen af den matematisk-naturvidenskabelige Linie eller

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 150. Hallen i Søofficersskolen paa Holmen. (Fot. Bygningsvæsnet).

2) Studentereksamen af en af de sproglige Linier samt yderligere
   a. Adgangseksamen til »Polyteknisk Læreanstalt« eller
   b. den Tillægsprøve, der giver sproglige Studenter Rettigheder som matematiske Studenter, eller
3) en til Studentereksamen svarende Eksamen samt en Tillægsprøve efter Omstændighederne.

Adgangen er altsaa lettest for Studenter af den matematisk-naturvidenskabelige Linie, idet der for andre kræves Tillægsprøver.

Ingen kan indstille sig efter det Kalenderaar, hvori han er fyldt 20 Aar.

De, der ønsker at indstille sig, maa inden medio Maj det paagældende Aar ved Henvendelse paa Søofficersskolen skaffe sig Anmeldelses-Blanketter, Blanketter til Lægeattest m. m., og Anmeldelsen indsendes senest den 1. Juni til Chefen for Søofficers-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skolen. Hvis Eksamen endnu ikke er færdig, kan Eksamens-Beviset eftersendes.

De Ansøgere, der tilfredsstiller de stillede Fordringer, indkaldes i Begyndelsen af Juli til at møde paa Søofficersskolen, hvor de underkastes en Synsprøve og et Legemseftersyn, her under et indgaaende Tandeftersyn. Der gives derefter en Karakter for Legems-Beskaffenhed med særligt Hensyn til, om den paagældende findes skikket til Søkadet.

Rækkefølgen mellem de skikkede Ansøgere bestemmes af den opnaaede Hovedsum af Aars- og Eksamenskaraktererne til Studentereksamen i følgende Fag: skriftlig Dansk, Engelsk (eller Tysk), Fransk, Fysik, Kemi, skriftlig og mundtlig Matematik samt af Karakteren for Legems-Beskaffenhed.

Et af Marineministeriet fastsat Antal af de ved ovennævnte Rækkefølge bedst kvalificerede antages og udkommanderes til som Søkadetlærlinge at gennemgaa en Eksercerskole i Land efterfulgt af et Togt med et af Flaadens Skibe. De, der herefter findes skikkede, antages som Søkadetaspiranter til videre Uddannelse for at forberede sig til Adgangsprøven. Efter bestaaet Adgangsprøve udnævnes et af Marineministeriet bestemt Antal Aspiranter til Søkadetter i Klasse C.

Inden Antagelsen som Søkadet skal Søkadetaspiranten have bestaaet Marinens lille Frisvømmerprøve. Under Uddannelsen som Søkadetlærling og -aspirant gives Undervisning heri.

De Søkadetlærlinge og -aspiranter, der ikke antages til videre Uddannelse, kan faa Undervisningstiden medregnet til delvis eller helt aftjent Værnepligt i Søværnet, under Forudsætning af at de straks fortsætter Aftjeningen af den resterende Del af Værnepligtstiden.

Uddannelsesplan.

Uddannelsen til Søofficer bestaar af:

1) Søkadetlærling i ca. 4 Maaneder,
Eksercerskole: ca. 1/7 til ca. 1/8,
Togt til Søs: ca. 1/8 til ca. 30/10,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Søkadetaspirant i ca. 11 Maaneder.
Undervisning paa Søofficersskolen ca. 1/11 til ca. 20/4,
Praktisk Uddannelse i Land og om Bord ca. 20/4 til ca. 30/9,

2) Søkadet i ca. 3 Aar, hvor Tiden hvert Aar er fordelt:
Undervisning i Land ca. 1/10 til ca. 1/4,
Praktisk Uddannelse i Land og om Bord ca. 20/4 til ca. 30/9.

Udnævnelsen til Søløjtnant foreligger altsaa 4¼ Aar efter opnaaet Studentereksamen ca. den 1/10.

Uddannelsesvilkaar.

Søkadetlærlinge har frit Ophold og fri Kost samt 0,65 Kr. pr. Dag i Lønning.

Søkadetaspiranter har frit Ophold, fri Kost og fri Undervisning samt 1,25 Kr. pr. Dag i Lønning.

Saavel Lærlinge som Aspiranter har desuden fri Beklædning, og Aspiranter har mod en mindre Bogafgift alt Undervisnings-Materiel til Laans.

Søkadetter har frit Ophold, fri Kost og fri Undervisning samt delvis fri Overmundering og mod en mindre Bogudgift alt Undervisnings-Materiel til Laans. De lønnes desuden med 50 Kr. om Maaneden de første 18 Maaneder og 62 Kr. om Maaneden de sidste 18 Maaneder.

For hele Tjenestetiden faar de endvidere i Hjemsendelsespenge henholdsvis 0,25 Kr. pr. Dag som Aspiranter og 25 Kr. pr. Maaned som Kadetter, der indsættes paa en Sparekassebog for den paagældende. Sparekassebogen overgaar til den paagældendes Eje ved Hjemsendelse eller Udnævnelse til Søløjtnant; i sidst nævnte Tilfælde udbetales tillige en Udrustningshjælp paa 800 Kr.

Efter sunde demokratiske Principper er det saaledes maaske det billigste Studium her i Landet at blive Søofficer. Der kræves kun Evner og Energi.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

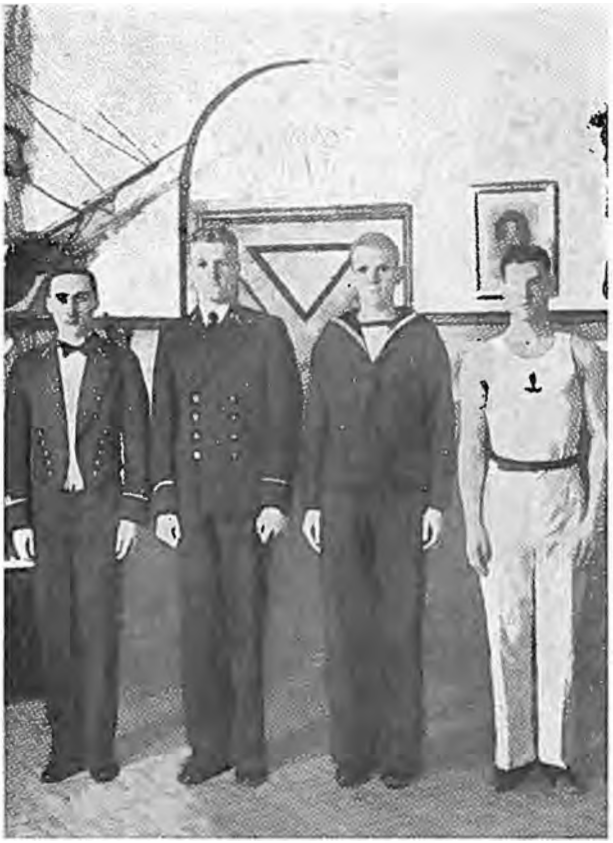

Fig. 151. Kadet i Messejakke og i Tjenestedragt samt Aspirant i Paradedragt og Kadet i Gymnastikdragt.

Naar Kadet-Uddannelsen efter de ca. 4 Aars Forløb er gennemgaaet, og den unge Mand har faaet sin Udnævnelse til Søløjtnant, skulde han være brugelig i de fleste Officersposter i Flaaden; kun til de højere og mere krævende Poster har man plejet at give en Ekstra-Uddannelse i Strategi, Taktik o. l. Denne Uddannelse blev indtil 1932 givet paa en toaarig Højskole paa Holmen 4 til 5 Aar efter Udnævnelsen til Søløjtnant, men Højskolen blev dette Aar nedlagt, og videre Uddannelse maa nu foregaa enten paa særlige Kursus eller paa højere Skoler i Ind- og Udlandet.

Søofficersgraderne er: Viceadmiral, Kontreadmiral, Kommandør, Kommandørkaptajn, Orlogskaptajn, Kaptajnløjtnant og Søløjtnant af 1' og 2' Grad.

Udover Søofficererne bestaar vor Flaades Officersgruppe af:

Maskinmestre,
Intendanter,
Læger og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Materiel- og Radiomestre,

samt i Reserven af:
Søofficerer i Reserven,
Flyverofficerer i Reserven og
Kystofficerer i Reserven.

Fig. 152. Hovedindgangen til Seofficersskolen paa Holmen. (Fot. Bygningsvæsnet).

Maskinmestrene.

Med Dampmaskiners Indførelse i vor Flaade fulgte nogle engelske Maskinmestre til at passe dem, og disse uddannede deres danske Hjælpere, Maskinsvende, hvoraf nogle sendtes til England for yderligere Uddannelse. I 1851 oprettedes Maskinkorpset, hvis første Chef var Premierløjtnant N. E. Tuxen. Efter nogen Omorganisation i 1856 og 1868 blev Maskinkorpset ved Søværnsloven af 1880 organiseret som et søfarende militært Korps, der var underlagt Direktøren for Skibbygning- og Maskinvæsen med Underdirektøren for Maskinvæsen som egentlig Chef. Det bestod af Maskinmestre og Undermaskinmestre, der var Officerer, og af Maskinassistenter af 1', 2' og 3' Grad samt Overfyrbødere, der var Underofficerer, og af faste Fyrbødere, der var menige.

Den i 1868 oprettede Skibbygningsskole blev i 1880 udvidet til »Skolen for Skibbygning og Maskinvæsen«, der navnligt af

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Underdirektør, tidligere Premierløjtnant A. H. M. Rasmussen, som selv skrev dens Lærebøger i Maskinlære, blev ført frem til en udmærket Skole, hvorfra der udgik mange dygtige Maskinister. Den blev imidlertid i 1903 delt i en Ingeniørskole, der i 1915 lagdes ind under Kadetskolen som en Afdeling af denne, og i en Maskinafdeling under Underofficersskolen. Ved Søværnsloven af 1922 nedlagdes begge disse Afdelinger, og Flaaden blev henvist til at antage Maskinister ude fra.

Uddannelsen foregaar nu saaledes, at Søofficersskolen antager unge Mænd som Maskinkadetter, der har bestaaet den udvidede Maskinisteksamen, Elektroteknikerprøven for Maskinister og Haandværkerprøven samt har aftjent Værnepligt som Maskinister i Marinen med tilfredsstillende Vidnesbyrd. Uddannelsen som Maskinkadet varer ca. 1 Aar og foregaar dels paa Søofficersskolen og dels om Bord i Flaadens Skibe. Ved Afgang fra Søofficersskolen udnævnes Maskinkadetten til Undermaskinmester i Reserven og kan herfra udnævnes til Undermaskinmester i Linien.

Maskinmester-Graderne er: Stabsmaskinmester, Maskinmester af 1', 2' og 3' Grad og Undermaskinmester af 1' og 2' Grad.

Intendanterne.

Søofficersskolen antager unge Mænd, der har bestaaet den højere Handelseksamen eller anden tilsvarende Uddannelse, som Intendanturkadetlærlinge. Den paafølgende Uddannelse gennem Intendanturkadetaspirant og -kadet varer ca. 2½ Aar og foregaar dels paa Skolen og dels om Bord i Flaadens Skibe, hvorefter følger Udnævnelse til Reserveintendant og derfra til Intendant i Linien.

Intendant-Graderne er: Stabsintendant, Overintendant og Intendant af 1' og 2' Grad.

Lægerne.

Lægevidenskabelige Kandidater kan, som Regel efter at have aftjent deres Værnepligt som Underlæger, antages som Reserve-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Officerer

	Sø-	Sø-(R)	Flyver-	Kyst-	Maskin-mestre	Inten-danter	Læger	Materiel-mestre	
Tjenestegrens Emblem og								Emblem mm efter Speciale	Hue Emblem
-Farve	ingen	ingen	ingen	ingen	karmoisin-rød	hvid	ponceau-rød		
Distinktion rundt Ærmet									
	Admiral								
	Vice-Admiral								
	Kontre-Admiral								
	Kom-mandør						Stabs-læge		
	Kom-mandør-kaptajn				Stabs-maskin-mester	Stabs-inten-dant			
	Orlogs-kaptajn	Orlogs-kaptajn (R)			Maskin-mester af 1Gr.	Over-inten-dant	Over-læge af 1Gr.		
	Kaptajn-løjtnant	Kaptajn-løjtnant (R)	Flyver-kaptajn-løjtnant	Kyst-kaptajn-løjtnant	Maskin-mester af 2Gr.	Inten-dant af 1Gr.	Over-læge af 2Gr.	Materiel-mester af 1Gr.	
	Søløjt-nant af 1Gr	Søløjt-nant af 1Gr (R)	Flyver-løjtnant af 1Gr	Kyst-løjtnant af 1Gr.	Maskin-mester af 3Gr.	Inten-dant af 2Gr.	Reserve-læge o. 3Aars Tjeneste	Materiel-mester af 2Gr.	
					Underma-skinmester af 1Gr. Underma-skinmester af 2Gr. o. 3Aars Tj.	Reserve-inten-dant m. o. 3Aars Tj.			
	Søløjt-nant af 2Gr.	Søløjt-nant af 2Gr. (R)	Flyver-løjtnant af 2Gr.	Kyst-løjtnant af 2Gr.	Underma-skinmester af 2Gr. u. 3Aars Tj.	Reserve-inten-dant m. u. 3Aars Tj.	Reserve-læge u. 3Aars Tjeneste		

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

læger, der gør Tjeneste i Flaadens Skibe eller i Land. De kan efter Ansøgning ansættes som Overlæger i Linien.

Læge-Graderne er: Stabslæge samt Overlæge af 1' og 2' Grad.

Materielmestre af 1' og 2' Grad og Radiomestre af 1' og 2' Grad er forfremmede fra Kvartermestre af 1' Grad.

Søofficerer i Reserven.

Unge Mænd, der har Næringsbevis som Styrmænd, eller som har bestaaet Skibsførereksamen, kan antages som Søkadetaspiranter i Reserven. De gennemgaar derefter en Uddannelse paa ca. 1 Aar som Søkadetaspiranter og Søkadetter i Reserven dels paa Søofficersskolen og dels om Bord i Flaadens Skibe. De kan avancere indtil Orlogskaptajner i Reserven.

Flere andre Lande har saakaldte »*frivillige Søofficerer i Reserven*«. De tages som Regel blandt Sejlsportsmænd med passende Kvalifikationer og benyttes til at føre Motortorpedobaade og Grupper af andre Motorbaade. Denne Kategori af Reserveofficerer har vist sig nødvendig, fordi det Antal Motorbaade, en Flaade har Brug for under Krig, er saa stort, at det nødvendige Antal Søofficerer ikke kan skaffes til dem ad anden Vej. Da vor Flaadeledelse endnu ikke har organiseret Motorbaads-Tjenesten, har vi heller ikke haft Brug for disse »frivillige Søofficerer i Reserven«.

Flyverofficerer i Reserven.

Da Marinens Flyvevæsen i 1912 begyndte sin Virksomhed, havde de første Flyvere selv skaffet sig deres Uddannelse, og under Verdenskrigen uddannede disse nye Flyvere.

Da normal Forbindelse med Udlandet efter Krigen var etableret, sendtes i Efteraaret 1919 fire unge Søofficerer til England, hvor de gennemgik en Flyverskole for at drage Nytte af engelske Krigserfaringer. Marinens *Flyverskole* fortsatte imidlertid sin Virksomhed, og i 1932 blev den lovfæstet. Den bestaar af en Flyverklasse, en Mekanikerklasse og en Observatorklasse. Observatorklassen gennemgaas af unge Søofficerer, efterhaanden som de

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

forlader Søofficersskolen, og Mekanikerklassen uddanner Flyvermekanikere. Flyverklassen antager unge Mænd med Studentereksamen, Styrmandseksamen, Adgangseksamen til Polyteknisk Læreanstalt eller anden tilsvarende Uddannelse som Flyverkadetaspiranter i Reserven. Forinden Antagelsen maa Ansøgeren gennemgaa en Række Lægeprøver, psykotekniske Prøver o. a. med tilfredsstillende Resultat. Efter Antagelsen bor de paa Flyverskolen paa Kvintus og gennemgaar i Løbet af 16 Maaneder som Flyverkadetaspiranter og Flyverkadetter i Reserven en teoretisk og praktisk Skole, hvorefter de udnævnes til Flyverløjtnanter af 2' Grad i Reserven.

Flyverofficerer kan avancere til Flyverkaptajnløjtnanter i Reserven.

Kystofficerer i Reserven.

Da Marinen i 1932 overtog Kystartilleriet, overgik dette Vaabens Reserveofficerer til Marinen. For nu at blive Kystofficerer i Reserven kræves en 18 Maaneders Uddannelse som Kystkadetlærling, -kadetaspirant og -kadet i Reserven. Som Kystkadetlærlinge antages unge Mænd med Studentereksamen, Maskinteknikum eller Adgangseksamen til Polyteknisk Læreanstalt. Uddannelsen foregaar dels paa Søofficersskolen, dels om Bord i Flaadens Skibe og dels paa Kystdefensionens Forter.

Kystofficerer kan avancere til Kystkaptajnløjtnanter i Reserven.

Underofficers-Uddannelsen.

Saa længe den danske kongelige Flaade har bestaaet, har den haft Underbefalingsmænd, der ledede Skibsarbejdet og førte Tilsyn med Beholdningerne. Da de menige om Bord kaldtes Baadsmænd, er det kun naturligt, at den første Underofficerstitel, vi møder, er Højbaadsmand. Den næste Titel, vi møder, er Skibmand og derefter Kvartermester. Disse Underofficerer, der ledede den egentlige Skibstjeneste, kom til at danne Grundlaget for de senere Matros-Underofficerer.

Artilleriets Betjeningsmandskab om Bord kaldtes som foran

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nævnt Bøsseskytter og deres Underofficerer Archelimestre. Senere nævnes ogsaa Titlen Konstabel. Her har vi Stammen til de senere Artilleri-Underofficerer.

Christian IV's Oprettelse af den faste Stok for Flaaden og Haandværker-Stokken for Holmen bragte mere ordnede Forhold, og fra den Tid kan man til Stadighed træffe Opgivelser over Antallet af Underofficerer i de forskellige Grader.

Fig. 153. Flydebroen mellem Flaadens Leje og Havnen. den saakaldte »Hønsebro«. (Fot. Bygningsvæsnet).

Christian IV oprettede ogsaa Skolegang for Nyboders Drenge, naar Forældrene vilde binde disse til Kongens Tjeneste. Nyboders Skole har derfor tjent til at gøre Drengene mere egnede til deres fremtidige Marine-Tjeneste, og allerede 8 Aar gammel kunde en Nyboderdreng blive antaget som »Rugdreng«, hvorefter der tilkom ham en Ration Rug; 12 Aar gammel kunde han blive »Kostdreng« og senere »Kompagnidreng«. Disse Drenge havde tillige fri Mundering. Gennem Underofficers-Graderne kunde de flinkeste tjene sig op til Officers-Grader som Skipper paa Holmen, Undertøjmester, Tøjvarter og Fyrværker.

Under Danneskjolds Styre af Marinen fra 1735 var man meget interesseret i at fremme Underofficerernes Duelighed. Der af-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

holdtes befalet Eksamen, og de dygtigste Artillerister kunde endog blive sendt i engelsk eller hollandsk Krigstjeneste for at sætte sig ind i alt angaaende Artilleri. Endelig oprettedes i 1766 den første Underofficersskole.

I 1771 ændredes Artilleri-Underofficerernes Titler til: Overkanoner, Kanoner og Underkanoner, og Benævnelsen Bøsseskytte forandredes til Konstabel. Ved Reorganisationen efter 1814 ændredes Matros-Underofficerernes Titler til: Højbaadsmand, Baadsmand og Underbaadsmand, og de menige Matroser benævnedes Korpsmatroser.

I 1868 omorganiseredes Underofficerskorpset og kom derefter til at bestaa af: Matroskorpset med 9 Overbaadsmænd, 18 Baadsmænd, 48 Underbaadsmænd og et ubestemt Antal Overmatroser; og Artillerikorpset med 11 Overkanonerer, 30 Kanonerer, 62 Underkanonerer og et ubestemt Antal Overkonstabler; i 1880 skød desuden en ny Gren ud paa den gamle Stamme ved Oprettelsen af Søminekorpset med 6 Overskibsminører, 9 Skibsminører, 15 Underskibsminører og et ubestemt Antal Oversøminører. Underofficererne fra disse Korps kunde endvidere avancere til følgende Officers-Stillinger: 2 Værftsløjtnanter, 2 Tøjhusløjtnanter, 1 Søminemester og 2 Undersøminemestre.

I 1868 var Underofficersskolen i Søkvæsthuset paa Christianshavn blevet oprettet, og fra den udgik hele den Stab af dygtige Underofficerer, der gjorde Organisation om Bord i Skibene, Opretholdelse af Skik og Orden og alt Arbejde i Marinen let for vor Flaades faatallige Officerskorps, selv da man i 1914—18 kom ud for den store Belastningsprøve med Flaaden fuldt mobiliseret og Officerskorpset fordoblet ved Indkaldelse af uøvede Reserveofficerer.

Til Trods for alle gode Erfaringer bestemte Politikerne gennem Loven af 1922 imidlertid, at alle Underofficerer skulde gøres til Dæksofficerer, der var ligestillede med Officerer. De Mænd, der gik over i disse Stillinger, var gode og forandrede sig ikke, saa at Tjenesten stadig gik godt om Bord, men det var selvsagt en Ejendommelighed, at Halvdelen af et Skibs Officerer ikke

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kvartermestre

	Artil-leri	Matros-	Mine-	Torpedo	Maskin-	Radio-	Inten-dantur-	Artill-me-kaniker	Skibbyg-ger-	Provi-ant-	Sanitet	Flyver-	Kystartill-mekaniker	Kanoner
Tjenestegrens Emblem og														
Farve	ingen	ingen	ingen	ingen	rød	mell.blaa	hvid	rød	rød	mell.blaa	rød	rød	rød	ingen
Distinktion paa Forkant														
	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	
	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	
	3Gr.	3'Gr.	3'Gr.	3'Gr.	3'Gr. Overforbade af Grad	3'Gr.	3'Gr.	3'Gr.	3'Gr.	3'Gr.	3'Gr.	3'Gr.	3'Gr.	Distinktion som 3'Gr.

Kadetter

	Sø-	Sø-(R)	Flyver-	Kyst-	Ma-skin	Inten-dantur
Tjenestegr. Emblem og						
Farve	ingen	ingen	ingen	ingen	rød	hvid
	Kl.A					
	Alle øvrige Kadetter					

Hueemblem for Kvartermestre og Kadetter

Hueemblem for Underkvartermestre af slaget Metal

Underkvartermestre

	Artil-leri	Matros-	Mine-	Torpe-do-	Maskin-	Radio-	Inten-dantur-	Artilleri-mekanik	Skibbyg-germek	Sani-tets-	Pro-viant-	Overfyr-bødere	Mineme-kaniker	Flyver-mekan.	Under-kanoner	Over-konstab-ler.	Vpl. Ma-skinister
Tjenestegr. Emblem og																	
Farve	ingen	ingen	ingen	ingen	rød	m.blaa	hvid	rød	rød	rød	m.blaa	rød	rød	rød	ingen		
Distinktion paa Overarm																	
	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	1'Gr.	Over 3 Aars Tjeneste	Over 3 Aars Tjeneste	Over 3 Aars Tjeneste	1'Gr.		
	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	2'Gr.	Under 3 Aars Tjeneste	Under 3 Aars Tjeneste	Under 3 Aars Tjeneste	2'Gr.		

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kunde navigere det. Desuden virkede det meget lidet betryggende, naar unge Søofficerer som Vagtchefer maatte udstede Befalinger til Dæksofficerer, der kunde staa over dem i Grad. Det maa dog siges til gensidig Ros for de to Parter, at Cheferne mærkede forbavsende lidt til Friktion om Bord.

De ligeledes i 1922 skabte »midlertidige Befalingsmænd«, der blev taget fra de faste meniges Rækker og fik Distinktioner som Underofficerer af 2' Klasse, gjorde, at de værnepligtige dog ikke havde lutter Officerer som Befalingsmænd.

Underofficersskolen var samtidig blevet forandret til Dæksofficersskolen, og efterhaanden som Eleverne fra denne Skole gik lige ind i Dæksofficers-Stillingerne, maatte Forholdene om Bord forandres. Man fik dog kun i ringe Grad Lejlighed til at mærke Resultatet heraf, thi ved Loven af 1932 ophævedes baade Dæksofficers-Stillingerne og Dæksofficersskolen, og Marinen stod over for at skulle skaffe sig Underofficerer paa et helt nyt Grundlag.

Loven af 1932 genskabte den tidligere Underofficersstand og med Materielmester- og Radiomester-Stillingerne som Avancements-Stillinger med Officersrang. Underofficerer af 1' Klasse benævnedes Kvartermestre af 1', 2' og 3' Grad, og Underofficerer af 2' Klasse benævnedes Underkvartermestre af 1' og 2' Grad.

Da Marineledelsen ikke havde sørget for Overgangs-Bestemmelser i Loven, afgik en stor Del af Dæksofficerne, saa at »midlertidige Befalingsmænd« maatte udnævnes til ledige Kvartermester-Numre og faste Menige til Underkvartermestre, efter at de havde gennemgaaet midlertidige Kursus for at give dem nødtørftig Uddannelse.

Ved Oprettelse af Math-Stillingerne i Stedet for de tidligere faste menige gik Marinen samtidig ind for et nyt Princip til Antagelse af Underofficerer. Tidligere havde man faaet dem gennem Underofficersskolen, hvis Elever efter bestaaet Afgangseksamen udnævntes til Underofficerer og alle avancerede videre. Nu gik man over til at antage et stort Antal Mather, hvoraf kun den Del, der var bedst egnet og bestod de nødvendige Eksaminer, kunde befordres videre.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Tilgangen af Mather svigtede imidlertid i første Omgang totalt, dels paa Grund af manglende Tillid til en Fremtid for Marinen og dels paa Grund af slette Lønninger, der derfor maatte forbedres. Selv om man ved de bedre Lønninger efterhaanden naaede op paa et større Antal Mather, stillede de utilstrækkelige Udrustninger sig hindrende i Vejen for at skaffe dem en ordentlig Uddannelse paa Søen.

Der oprettedes Skoler for Uddannelse til Kvartermester og til Underkvartermester, men hele Ordningen var kommet hovedkulds, saa at man de første Aar maatte nøjes med Specialkursus for de allerede avancerede. Desuden var en Fastlæggelse af Plan for disse Skoler umulig, saa længe Math-Uddannelsen ikke var fastlagt, og her var man i flere Aar vaklende. Først efter 1940 har et nedsat »Udvalg til Uddannelse af Kvartermester- og Underkvartermester-Grupperne samt Stammandskabet« peget paa Retningslinier, der, hvis de føres ud i Livet paa rette Maade, maaske kan genskabe en dygtig Underofficersstand, saaledes som vi havde den, inden Omvæltningerne med Søværnslovene af 1922 og 1932 brød ind over den.

Som Mathelever antages nu unge Mænd, der mindst har afsluttet den almindelige Uddannelse i Folkeskolen. Der gives dem først en almindelig militær Uddannelse, hvorefter de efter Behovet fordeles til deres fremtidige Specialer, der følger dem op gennem Underofficers-Graderne. Specialerne er:

Artilleri- Matros- Mine- Torpedo- Maskin- Radio- Intendantur- Artillerimekaniker- Skibbygger- Sanitets- Proviant- og Flyver-	mather

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 154. Søkvæsthuset, hvor Underofficers-Elevskolen gennem en lang Aarrække boede.

Mathelever forpligter sig ved Antagelsen til at tjene i Marinen i to Aar, hvorefter de hjemsendes, hvis de ikke forinden er antaget som Mather.

Mather forpligter sig ved Antagelsen til at tjene i Marinen i tre Aar og kan derefter antages til frivillig Tjeneste for eet Aar ad Gangen i yderligere to Aar, hvorefter de hjemsendes, hvis de ikke, efter at have gennemgaaet Underkvartermesterskolen, forinden er antaget som Underkvartermestre af 2' Grad.

Underkvartermestre forpligter sig ved Antagelsen til at tjene i Marinen i tre Aar og kan derefter antages til frivillig Tjeneste for eet Aar ad Gangen i yderligere tre Aar, hvorefter de hjemsendes, saafremt de ikke, efter at have gennemgaaet Kvartermesterskolen, forinden er udnævnt til Kvartermestre eller antaget til anden Tjeneste i Marinen.

Den i 1932 indførte Personel-Ordning er en Tilbagevenden til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

»den faste Stok«, der gennem Aarhundreder virkede godt; den svarer tillige til Ordningerne i andre Lande.

Paa Grund af det stadigt mere indviklede Materiel om Bord og Nødvendigheden af dettes omhyggelige Pasning er man i alle Mariner mere og mere overgaaet til fast Mandskab. Den italienske Marine har saaledes 1/3 faste, den franske og japanesiske 2/3 og den engelske og amerikanske lutter faste. Med Mandskabets større Kvalitet opnaar man foruden sikrere Betjening af Materiellet ogsaa, at Besætningernes Størrelse kan mindskes, og Flaaden dog holdes krigsberedt. Paa den anden Side giver færre værnepligtige mindre Reserver, saa at man næsten maa holde Flaaden konstant mobiliseret i Fredstid. Dette giver større Udrustningskonto, der dog til Gengæld skulde mindske Vedligeholdelseskontoen og give højere Effektivitet, saa at man vidste, at Flaaden altid var helt klar til Brug.

Vor Flaade bør i Dag ligesom i tidligere Tid have faste menige som en vis Procent af Besætningerne. Uden et tilstrækkeligt Antal af disse maa vi ved Mobilisering flytte udkommanderede Specialister til nyudrustede Fartøjer, saa at der bliver Huller, der ved Udfyldelse med indkaldte værnepligtige nedsætter Skibenes Ydeevne. Med alle vigtigere Poster besat med faste menige vil omtrent 1/3 af Besætningerne om Bord i Skibene komme til at bestaa af disse.

Marinens Bibliotek.

Et vigtigt Led i Personellets Uddannelse er Selvstudium; men Bøger er dyre og optager megen Plads; derfor er et Fagbibliotek en Nødvendighed for Marinen.

Den første Begyndelse til Marinens Bibliotek var i 1765, da nogle Søofficerers Studium af Matematik og Vandbygningskunst medførte større Boganskaffelser, end de selv kunde overkomme. Disse Bøger indgik senere i Søkortarkivets Bogsamling. Denne voksede efterhaanden til et Bibliotek og maatte i 1891 af Pladshensyn deles i to Afdelinger, hvoraf 1' Afdeling flyttedes til Bredgade 28 i Forbindelse med Søofficersforeningens Lokaler, medens 2' Afdeling forblev ved Søkortarkivet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 155. Holmens Kirke med Sakristiet i Forgrunden og Kapellet ned langs Frederiksholms Kanal set fra Holmens Bro.

Bibliotekets stadige Vækst foraarsagede, at det i 1918 flyttedes til Bredgade 25 og i 1931 til Søkvæsthuset i Overgade o. V. 62 paa Christianshavn.

Ved en Omorganisation blev dernæst de Bogsamlinger, der i Tidens Løb var opstaaet ved Marinens forskellige Institutioner inddraget under og registreret ved Marinens Bibliotek, men dog saaledes at Samlinger af aktuelle Bøger forblev ved Søofficersskolen, Søkortarkivet, Søartilleriet, Søminevæsenet, Marinestaben, Flyvevæsenet, Kompasvæsenet og Prøveanstalten.

Marinens Bibliotek, der nu omfatter over 20.000 Bind, administreres af et Bogudvalg, hvis Formand er Chefen for Marinestaben, medens den daglige Ledelse m. m. forestaas af en Inspektør, der er tidligere Søofficer. Det er delt i to Afdelinger, hvoraf Katalog I omfatter: Polaromraaderne og Verdenshavenes Op-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dagelse, Hval- og Sælfangst, Personalhistorie, Tidsskrifter m. m., og Katalog II omfatter: maritim- og militærtekniske Bøger, Krigskunst, Marinepolitik, Luftvæsen, Internationalt Retsvæsen, Skibbygning, Historie (specielt Søkrigshistorie), Sømandskab m. m.

Nyboder.

Da Christian IV i 1631 lagde Grunden til Nyboder, lagde han samtidig Grunden til Enhed og Sammenhold mellem alt Marinens faste Personel og til den Marine-Tradition, der har staaet sin Prøve gennem Aarhundreder. Denne aandelige Bygning har ogsaa staaet længere end hans Huse. Af de 620 Huse, Christian IV opførte, staar nu kun en enkelt Længe tilbage, nemlig den nordlige Side af St. Paulsgade, hvor »Nyboders Mindestuer« og Materialgaarden er installeret.

Gadebredden i Nyboder var 13 Meter, Afstanden mellem Husene til Gaardsiden var 11 Meter, og da de kun indeholdt Stueetage, var de lyse og luftige som Nutidens Rækkehuse. Den tilbageblevne Længe viser, hvor gode de oprindelige Huse var. Hver Lejlighed bestod, foruden af Loftrummet under det høje Tag, af 2 Stuer, der paa den ene Led maalte 4,7 Meter, Husets Bredde, og paa den anden Led henholdsvis 3,84 og 1,9 Meter. Køkkenet fandtes i Gangen mellem Gade og Gaard.

Nyboder var med sine lange ens Længer, sine lige Gader med Husnumre, der fandtes her 150 Aar før de indførtes i Københavns Gader, sine Folkeskoler, der ogsaa fandtes her længe før noget andet Sted i Danmark, sin Befolkning af Søens og Holmens Folk noget for sig selv. Anlægget var helt militært.

Gaardspladserne blev tidligt omdannet til Haver, der føjede Idyl til, paa samme Maade som man træffer den paa Holmen, og fra Haverne lød ofte glade Sange, naar Far eller Sønner var vendt hjem fra Togt.

Christian IV's Byplan for Nyboder staar uændret endnu trods Anlæggets Udvidelse og Husenes Ombygning; men Eftertiden var karrigere. Da man 100 Aar senere vilde skaffe Plads til det

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 156. Nyboder set fra Store Kongensgade.

øgede Personel, gjorde man det ved at dele Lejlighederne i to Dele ved et Længdeskillerum, saa at man fik een Lejlighed til Gaden og een til Gaarden, og først da dette ikke var nok, skred man til Anlæggets Udvidelse.

Først byggedes i 1756—57 Længerne omkring Tigergade, derefter Længerne mellem Elefantgade (nu Suensonsgade) og Elsdyrsgade og endelig i 1785—95 Trekanten Nord for Elsdyrsgade. Ved disse Udvidelser gik man over til at bygge Husene i to Etager, og dette fortsatte man med, da de gamle Huse blev ombygget. De kedelige, graa Ombygninger omkring Gernersgade er fra 1886 til 1896.

Ved Aar 1800 indtog Nyboder sit største Areal, 13,8 ha, og var beboet af ca. 15000 Mennesker, men efter Reorganisationen i 1814 gik det tilbage. Fra 1853 til 1878 solgtes mange af de sydlige Længer og gav Plads for høje Beboelseshuse, saa at Nyboders Areal svandt ind til det halve.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Nyboder stod i mange Aar tilbage med Hensyn til Vandforsyning, Gas, Renovation m. m., men meget af dette er i Dag indhentet. Huse og Gader har nu Vand, Gas, elektrisk Lys og WC'er; ogsaa Badeværelser har vundet Terræn, og 66 af de 307 gulkalkede Huse er grundforbedret; men paa Højde med vor Tid, end sige forud for sin Tid, som Christian IV's Nyboder var, er Nyboder ikke, og paa mange Maader mærkes det, at Nutidens Tanker ikke er saa humane som Christian IV's.

Vor Tids Politikere tænker først paa Pengene. Nyboder skal betale sig og give et vist Overskud. Lejen sættes op til fuld Værdi af, hvad Lejlighederne er værd, og en gennemgribende Modernisering, saa at Husene bliver tørre og tidssvarende, er ikke udført.

Vor Tids Marinestyre staar ikke alene over for den Opgave at genskabe vort Flaademateriel fra bar Bund, men ogsaa over for at skabe god Aand og Tone — de gamle Marine-Traditioner — hos meget nyt Personel. Dette er saa meget vanskeligere, fordi de sidste 20 Aars Styre har fjernet saa meget af det Personel, der skulde føre Traditionerne videre til de nye.

Christian IV har vist Vejene dertil, nemlig rigeligt med Udrustninger og et saa moderniseret Nyboder, at der hverken kan faas bedre eller saa billige Lejligheder andet Steds, samt at Nyboder igen alene forbeholdes Flaadens og Holmens Folk.

Christian IV gav desuden en Del af Lønnen i Naturalier. Det vilde i vore kooperative Tider svare til, om Flaadens Folk paa fordelagtig Maade kunde ordne deres Indkøb gennem Intendanturen.

Fra det, der har været raadende i de senere Aar, nemlig at søge Statens Forhold til Personellet ordnet paa den for Staten letteste og økonomisk fordelagtigste Maade, og til velvillig Forsorg for de Mænd, der vier vor Flaade, der engang var Danmarks Øjesten, alle deres Evner, er overhovedet en vid Mark for Ledelsens Initiativ. Selv om Kærlighed til Flaaden og Tjenestens gode Udførelse vil gro frem hos Personellet ogsaa uden den Velvilje, vil denne dog styrke Baandet mellem Ledelsen og Personellet til Gavn for Helheden, og den vil derved ogsaa betale sig.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Nyboder er den ydre Ramme om Personellet. Her faar man lettest dem alle i Tale. Gid de glade Sømandssange, der er forstummet i de senere Aar, snart atter maa lyde i Nyboders Haver fra et dygtigt og tilfreds Personel i Kongens Tjeneste.

Det maa ikke kunne tænkes mere, at Flaadens Ledelse staar kold over for en Mindedag som 300 Aars Dagen for Nyboders Bestaaen i 1931, hvor en privat Forening, »Nyboders Mindestuer«, var alene om at fejre den. Denne Forening har indrettet et lille Museum i Christian IV's, Danmarks Sømandskonges, sidste Længe. Foreningen søger at give Nutiden et Indtryk af, hvorledes Livet formede sig i det gamle, oprindelige Nyboder.

Fig. 157. Hovedindgangen til Holmens Kirke.
(Efter Gjøe Geleff: Holmens Kirke).

Holmens Kirke.

Holmens Kirke er Sognekirke for alt Marinens faste Personel, uanset hvor de bor, og den indtager derved en Særstilling over for andre danske Kirker. Den indtager ogsaa i anden Henseende

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

en Særstilling, idet den ikke hører under Kirkeministeriet, men under Marineministeriet, der har Kaldsret til Embederne ved den.

Selve Bygningen blev af Frederik II opført til Smedje, men Christian IV lod den i 1619 indvie under Navnet Bremerholms Kirke. Da den ikke oprindeligt var bestemt til Kirke, ligger den ikke som andre Kirker i Øst-Vest og med Alteret i Øst, men har dette i SV.

Ved Ombygningen i 1640 fik Kirken sin nuværende Form med Grundplan som et ligearmet Kors; det lille Spir blev anbragt paa Taget i Armenes Skæringspunkt, og de smukke Renæssancegavle blev bygget dette Aar. I de følgende Aar fik den sit indre Udstyr. Altertavlen er fra 1661 og Prædikestolen fra 1662; begge er meget smukke og blev udskaaret af Billedhugger Abel Schrøder.

Kirkens smukkeste Del er iøvrigt Koret med dets Epitafier, Korskranken med Messingbalustre og Træstatuer samt et meget smukt Sandstens-Krucifiks ved Opgangen til Prædikestolen.

I 1705 opførte J. C. Ernst Gravkapellet langs Kanalen i italiensk Stil.

Holmens Kirke har heldigt undgaaet de store Brande og Bombardementer og staar i Dag i alt væsentligt som i 1641. Den gennemgik i 1871—73 en Hovedrestaurering, der udførtes af L. P. Fenger, og hvorved bl. a. Sakristiet opførtes, og den nuværende Indgang mod Haven (den tidligere Kirkegaard) udførtes, idet Christian IV's Kongeport fra Roskilde Domkirke flyttedes hertil.

I Gravkapellets langstrakte Hal optages den ene Endevæg af Niels Juels pragfulde Marmormonument, og her staar ogsaa Tordenskjolds Marmorsarkofag. I den saakaldte Korsurtegaard, der dannes af to af Kirkens Fløje og Sakristiet, og som aflukkes ud mod Gaden af de gamle Kirkegaardsporte, opstilledes i 1878 V. Bissens Statue af Tordenskjold.

Holmens Kirkegaard blev anlagt 1660, og er den ældste af Københavns nuværende Kirkegaarde. Her hviler mange af Marinens kendte Mænd: Edouard Suenson, H. B. Dahlerup, flere af Slægterne Bille og v. Dockum m. fl.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Idræt i Flaaden.

Mængde har aldrig spillet afgørende Rolle i Flaader, men i de Tider, hvor Entring af fjendtligt Skib ofte var en Søkamps sidste Face, havde dog Haandvaabnene og dermed Antallet af Arme til at føre dem Betydning. I de sidste hundrede Aar har man næppe set Haandvaaben brugt i Søkamp. I Nutiden staar hver enkelt Mand om Bord paa en krævende Plads, hvor han ved Betjening af Vaaben, Maskiner, Elevatorer o. s. v. medvirker til at udløse mange Hestekræfter. Det er da mindre den fysiske Styrke end et sundt og hurtigt Omdømme, det kommer an paa. Et Middel til at udvikle det er Idræt.

Fig. 158. Prædikestolen i Holmens Kirke.
(Efter Gjøe Geleff: Holmens Kirke.)

For at tjene dette Formaal har Legemsøvelser som Uddannelsesmiddel i den sidste Menneskealder forandret baade Form og Udførelse. Før var det de »forberedende Øvelser« og den bundne Gymnastik i Sale, der var fremherskende, fordi de blev anset for heldige til at opelske ureflekteret Lydighed. I Dag er man klar over, at naar Flaaden har »Klart Skib«, er det ikke blot Cheferne,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

som bør vise »forstaaende« Lydighed og ikke »slavisk« Lydighed, men at selv den menige paa sin isolerede Post ogsaa maa det. Kommando om Bord er hovedsagelig en moralsk Magt, der udøves over Mennesker, som selv tænker og handler. Derfor er de bundne Legemsøvelser nu i høj Grad erstattet af fri Idræt i fri Luft, hvor den unges Handlinger ikke er begrænset af fast afstukne Linier, men hvor han med Frihed i Bevægelser og Form udvikler Kraft, Hurtighed, Smidighed, Initiativ m. m., ligesom flere Idrætsgrene, f. Eks. Fodbold, viser, at et godt Resultat kun kan naas gennem Samarbejde.

Fig. 159. Koncertpalæets nordre Pavillon-Bygning, hvor Søofficersforeningen boede paa 1. Sal fra 1885 til 1942.

Idrætten virker derigennem karakterdannende, idet den lærer Udøveren at naa Maalene paa sin egen Maade og ofte i Samarbejde med andre. Den drives heller ikke eensidigt, men f. Eks. til Opnaaelse af Idrætsmærket, der kræver Udøvelse af flere Idrætsgrene.

Idræt øves ikke alene ved Skolerne, men er ogsaa taget op af mange Foreninger, og ved Flaadens aarlige Idrætsstævner konkurrerer Skoler og Foreninger indbyrdes. Disse Konkurrencer ledes af »Søværnets Idrætskomite«, og de afholdes fortrinsvis i de første Foraarsmaaneder, inden Personellet skal paa Togt.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Personellets Foreninger.

Søløjtnant-Selskabet.

Som tidligere omtalt blev Søløjtnant-Selskabet stiftet i 1784. Det er vor Flaades ældste Forening og Danmarks næstældste videnskabelige Selskab. Blandt dets Stiftere nævnes H. C. Sneedorff og Henrik Gerner.

Dets ældst kendte Love er fra 1790 og meget omfangsrige, idet de indeholder 7 Kapitler med ialt 122 Paragraffer. Disse Love vides at indeholde samme Formaals-Paragraffer, som de oprindelige Love, nemlig:

Fig. 160. Søløjtnant-Selskabets Bomærke.

»1. Selskabets Formaal er, indbyrdes iblandt dets ordentlige Medlemmer, at udbrede ved fælles Hjælp alle de Kundskaber, hvilke kunde nytte den danske Søofficer.

2. Sømandsskabet, Styrmands-Kunsten, Søe-Artilleriet, Evolutionen, Konstruktionen, den skandinaviske Hydrografi, bliver især de Videnskaber, hvilke Selskabet saavel praktisk som teoretisk agter at dyrke.

3. Dog vil Selskabet ej binde sig alene hertil, men alt det, der paa nogen Maade kunde fremme dets Hensigt, f. Eks. Beskrivelse over Søemagternes saavel positive som relative Styrke, Konstruktion og Drift; Beretninger om een eller anden god Søekrigs-Handling, Anmeldelser om nye Opfindelser eller indførte Skikke, Orlogsvæsenet vedkommende; men det vil i disse Sager se meget paa Authencitet.«

Søløjtnant-Selskabets nugældende Formaals-Paragraf lyder:

»Selskabets Formaal er: ved Udveksling af Tanker, Anskuelser og Oplysninger at fremme de Kundskaber, som kan gavne den danske Marines Officersstand.

Alt, hvad der direkte eller indirekte kan bidrage til maritim og militær Oplysning, vil være dets Virksomhed vedkommende.«

For at blive optaget i Selskabet krævedes oprindelig, at den paagældende afleverede en skriftlig Afhandling om et sømilitært videnskabeligt Emne. Dette Krav overholdtes strengt sammen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 161. Søofficersforeningens Spisestue i Koncertpalæets Bygning.

med meget strenge Krav til hver enkelts fortsatte Arbejde i Selskabet. Der maatte dog efterhaanden slaas af paa disse Krav, navnligt fordi en anden Kreds af Søofficerer i 1788 dannede et konkurrerende Selskab: »Det Søe-Militære-Kaart-Archiv- og Bibliotek-Selskab«, der arbejdede under friere Former.

Medens Selskabet oprindelig blev stiftet af Søløjtnanter og kun tillod disse at blive staaende som passive Medlemmer efter deres Avancement til Kaptajn, kan nu enhver Søofficer blive Medlem. Dets Ledelse bestaar dog stadig af de yngre, idet intet Medlem af Bestyrelsen maa have højere Grad end Kaptajnløjtnant.

Gennem hele sin Bestaaen har Selskabet været af stor Betydning for vor Flaades Udvikling, idet hjemmeværende Søofficerer paa dets ugentlige Mødeaftner Vinteren igennem har hørt et Foredrag og deltaget i Diskussion om det behandlede Emne. Emnerne har omfattet: Strategi, Taktik, Vaabnene og deres An-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vendelse, Skibstyper, Organisationer, Instruktioner og alt andet, der har Betydning for Flaaden og Danmarks Forsvar.

Disse ugentlige Diskussioner mellem alle Søofficerer fra den ældste til den yngste har sikkert betydet mere til at vedligeholde Medlemmernes Kundskaber og til at faa dem til at følge med i den stadige Udvikling paa alle maritime Omraader, end selv en Række af Efterkursus kunde have gjort. Samtidig har de stadige Menings-Udvekslinger mellem ældre og yngre under de yngres Ledelse bidraget væsentlig til Fællesskabs-Følelse gennem alle Grader.

Af det meget store Antal Afhandlinger, der gennem over halvandet Hundrede Aar er indleveret til Selskabet, har ikke faa behandlet Tidens Spørgsmaal paa en saadan Maade, at de unge derigennem er kommet til at præge Udviklingen. Selskabet udsætter aarligt Prisopgaver, for hvis Besvarelse det kan uddele Guld-, Sølv- eller Bronzemedaille samt »hæderlig Omtale«. Et Legat, der er tillagt Selskabet, har desuden gjort det muligt at tildele Pristagerne Pengebeløb.

Siden 1830 har Søløjtnant-Selskabet udgivet »Tidsskrift for Søvæsen«, paa hvis Forside staar Selskabets Bomærke med Ordene: »Idet den binder Krigerne, omfavner den Videnskaberne«.

Fra 1784 til 1790 var Mødeaftenen Fredag, men siden dette Aar har Mødeaftenen altid været Tirsdag. Indtil 1827 havde Selskabet Mødested forskellige Steder, fra dette Aar afholdtes Møderne i »Archiv-Selskabet«'s Lokaler i Krokodillegade 22, og efter at Søofficersforeningen var stiftet, har det fra 1885 haft Mødested i dennes Lokaler.

Søofficers-Foreningen.

Under fremmede Orlogsmænds Besøg stod de attacherede Søofficerer uden andet Sted til Repræsentation end deres eget Hjem eller en Restaurant. Dette var den direkte Aarsag til Foreningens Dannelse, og det fik Udtryk i de første Loves Formaals-Paragraf

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 162. Søofficersforeningens Læseværelse i Koncertpalæets Bygning.

fra 1859: »At danne en Hjælpekasse for at gøre det lettere for Foreningens Medlemmer at udvise Gæstfrihed mod fremmede Mariners Officerer og andre, mod hvilke der for Marinen maatte være Anledning til at vise Opmærksomhed«.

Samtidig ønskede man at fremme det kammeratlige Forhold mellem Søofficerer ogsaa under selskabelige Former, hvad Søløjtnant-Selskabet ikke kunde.

Foreningens Love har i Tidens Løb været ændret. Deres Formaals-Paragraf lyder nu:

»at fremme Samværet og vedligeholde kammeratligt Forhold mellem Medlemmerne, samt at virke i forskellige Retninger for at fremme Foretagender af almindelig Interesse for Marinen,

at udvise Gæstfrihed mod fremmede Mariners Officerer og andre, mod hvem der maatte være Anledning til at vise Opmærksomhed«.

De første Sammenkomster i Søofficersforeningen fandt Sted i Vinteren 1852—53 under Ledelse af en Kommandør, en Kaptajn

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 163. Søofficersforeningens Dagligstue i Koncertpalæets Bygning.

og en Kaptajnløjtnant. I 1859 fik Foreningen fastere Form med skrevne Love, og først fra dette Aar har man dens Regnskaber. Af disse ses, at der i Løbet af Vintrene blev afholdt jævnlige Møder med Foredrag og enkelte Sammenkomster med Damer.

I de første Aar synes Foreningen at have akkorderet om Leje for et Aar ad Gangen af visse Lokaliteter dels i Vincents Lokaler paa Kongens Nytorv og dels paa Hotel Phønix. Fra 1875 er der betalt aarlig Leje hos Seekamp & Co. og fra 1880 i egne Lokaler i Prins Vilhelms Palæ paa St. Annæ Plads. I 1885 flyttede Søofficers-Foreningen til Koncertpalæets nordre Pavillonbygning i Bredgade, hvor den forblev til Huse i 57 Aar, til den i 1942 flyttede til Søkvæsthuset i Overgade over Vandet paa Christianshavn.

I Bredgade, hvor Foreningen laa bekvemt mellem Holmen og Hjemmene i Byen, udviklede der sig et hyggeligt Foreningsliv. Stort Bladhold og Abonnement paa danske og udenlandske Tidsskrifter tiltrak baade ældre og yngre Officerer, der tillige kunde indtage billige Frokost- og Middags-Maaltider dér sammen med

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kammerater, saa at Foreningen blev det naturlige Mødested for hjemmeværende Søofficerer. Samarbejde med Søløjtnant-Selskabet, saa at dette afholder sine Møder i Foreningen, samler hver Tirsdag Aften Medlemmerne, og Festerne er efterhaanden blevet det mindst vigtige i Foreningens Liv. Til disse var Lokaliteterne desuden trange, saa at større Fester ofte maatte afholdes ved at supplere Foreningslokalerne med Lokaler i Koncertpalæet eller afholdes i Selskabslokaler andet Steds i Byen.

Da Udkommandoerne blev færre og kortere, og da Medlemstallet efter Søværnsloven af 1937 kunde ventes at ville stige betydeligt, maatte man se sig om efter en større Lejlighed til Foreningen. Det var Grunden til, at den i Oktober 1942 flyttede til Søkvæsthuset. Beliggenheden her er ikke saa bekvem som i Bredgade, men man maa haabe, at Husnissen er flytter med, saa at Foreningslivet kan bevares lige saa rigt som hidtil.

»Foreningen Ørnen«.

Denne stiftedes i 1883 med det Formaal at kunne samle Marinens Underofficerer i festligt Lag og tillige drøfte deres Arbejde og Vilkaar blandt Kammerater. I Overensstemmelse hermed afholdt Foreningen Fester for sine Medlemmer med Damer og for fremmede Landes Underofficerer, naar disses Skibe laa i Havnen, samt Foredrag og belærende Kursus. Den ydede tillige Hjælp til Opnaaelse af Eksaminer m. m., men det mest fremtrædende Træk ved Foreningen er dog den store filantropiske Virksomhed, den hele Tiden har udøvet, dels selv og dels gennem den tilsluttede Forening, »Understøttelses-Foreningen for Marinens pensionerede Underofficerer«, samt en Del Legater, som Foreningen disponerer over.

Efter at Søværnsloven af 1922 var gennemført, forandredes Foreningens Navn til »Dæksofficersforeningen«, men efter Søværnsloven af 1932 antog den atter sit gamle Navn »Ørnen«. Samtidig lukkede den imidlertid for Tilgang, saa at Marinens nuværende Underofficerer ikke kan blive Medlemmer.

Foreningen har en Formue paa over ½ Mill. Kr. og fortsætter sin filantropiske Virksomhed over for Medlemmer og disses Enker.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 164. Maleri af Tordenskjold og to af hans Breve paa Væg i Søofficersforeningen.

Efter at Tjenestemandsloven i 1920 havde givet Marinens faste Personel Forhandlingsret, maatte de forskellige Personel-Grupper danne Fagforeninger for at kunne udøve Forhandlingsretten. Disse er: »Hovedorganisationen af Officerer og ligestillede«, »Søværnets Maskinmesterforening«, »Organisation af Søværnets Intendanter«, »Søværnets Kvartermesterforening«, »Fællesorganisationen af civile Tjenestemænd ved Søværnet«, »Centralforeningen af civile maanedslønnede Funktionærer paa Holmen«, »Fællesorganisationen af Flaadestationens og Orlogsværftets Arbejdere« m. fl.

Disse Organisationer, der for de militæres Vedkommende var noget nyt og anset for revolutionerende, har imidlertid arbejdet fagligt og godt. De har under de mange Nyordninger, der uden dem kunde have virket helt opløsende, stadigt peget paa brugelige Veje gennem Overgangs-Vanskelighederne. De har arbejdet for Personellets Dygtiggørelse hver inden for deres Omraade og har derved fremmet Tjenestens Tarv til Trods for alle Tidens militært nedbrydende Tendenser.

Hvis det kunde tænkes, at Flaaden blev fritaget for flere Nyordninger og i Stedet derfor gled ind i en rolig, men stærkt fremad

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skridende Udvikling, saa tyder de i Foreningerne afholdte Foredrag, oprettede Studiekredse m. m. paa, at de vil kunne blive til lige saa stor Gavn for deres Medlemmer, som Søløjtnant-Selskabet og Søofficers-Foreningen har været for deres.

Flaadens værnepligtige.

Sømænd og søkyndige udgør en Del af de værnepligtige, men de fleste udgøres af Folk fra andre Grene af vort Folk og fra alle Samfundslag.

De store Indkaldelser til Flaaden er oftest i Marts og September, men naar Skibe skal udrustes paa andre Tider, indkaldes det nødvendige Antal værnepligtige en vis Tid forinden.

Den Dag, da de værnepligtige efter modtaget Indkaldelsesordre melder sig til Orlogstjeneste ved Værftsbroen, bliver de alle lige og gaar ind til et helt nyt Afsnit af deres Liv, der ikke kan undgaa at sætte sit Præg paa dem. Fra Værftsbroen føres de mødte i Hold paa 20 à 30 Mand af Underofficerer til Beklædnings-Magasinet, hvor de efter Lægeundersøgelse og Vaccination iklædes Matros-Uniformen. Herfra føres de til Kaserneskibet FYEN, hvor de straks faar et Maaltid Mad og, naar alle er mødt, inddeles i Bakker, Delinger og Kompagnier.

Under Eksercerskolen paa FYEN lærer de værnepligtige reglementeret Optræden, Skik og Orden i Flaaden, Haandvaaben-Eksercits, March, Roning, Gymnastik og Idræt, Begyndelsesgrundene i Skydning med Haandvaaben o. l. Folkene ligger i Hængekøjer, lærer at gøre Bakstørn, at vadske Tøj og at holde det i Orden, at spule, lidt Vagttjeneste o. s. v. Skolen slutter med en Præsentation, hvorefter Folkene fordeles til Skibe eller Tjenestesteder i Land.

Ved Ankomsten om Bord i Skib faar hver Mand sit Skibs-Nr. samt en Fordelingsseddel, hvor hans Post under Skibets mange Ruller staar opført. Maskin-Besætningen afgives til l' Maskinmester og Hellegats-Folkene til deres Specialer. Den vigtigste af Rullerne er Klart-Skibs-Rullen, der angiver hver Mands Post under Kamp. Ud fra hans Post under denne fordeles han til Kvarter,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 165. Søværnets Kaserne. (Fot. Bygningsvæsnet).

Skifte og Bakke, ligesom den er afgørende for, hvor i Skibet hans Plads bliver under de øvrige Ruller: Brand om Bord, Brand i Land, Post for Læk, Bjærgningsrulle, Anknings- og Letnings-Rulle, Rengørings-Rulle o. s. v.

Efter en Maaneds Tids Forløb kan et større Skib være organiseret og Folkene prøvet paa deres Poster, saa at en regelret Uddannelse kan begynde. Samtidig plejede Eskadrechefen at gaa om Bord og hejse sit Kommandotegn for at lede Øvelserne. Paa ca. 4 Maaneder kan Artilleri-Skydninger og en Serie Eskadreøvelser derefter gennemgaaes, saa at de værnepligtiges første Uddannelse kan regnes for afsluttet.

Ovennævnte Uddannelse er beregnet paa ca. 6 Maaneders Indkaldelse, hvoraf de ca. 5 Maaneder er om Bord i Skib. At denne Uddannelsestid er knap, vil ses alene deraf, at der for at blive fast menig, Math, kræves 2 Aars Uddannelse som Mathelev. Da de

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

værnepligtige imidlertid sættes paa de mindst krævende Poster, og da de her oftest vil være under Underofficerers eller Mathers Tilsyn, har ca. 6 Maaneders Uddannelse hidtil været anset for tilstrækkeligt, fordi de værnepligtige til Marinen udvælges under Hensyn til deres civile Erhverv.

Aftjening af Værnepligt i Marinen vil for den unge være en Oplevelse. Foruden at Livet om Bord er nyt, vil de mange nye Udtryk: »gaa til Køjs«, »tørne ud«, »skaffe«, »slaa Glas«, »tørne til«, skeje ud«, »have Tørn«, »være Babian«, »luv« og »læ«, »Styrbord« og »Bagbord« o. s. v. helt forandre hans Sprog. Skibet fører ham til nye Steder og maaske til Udlandet, men frem for alt lærer Sølivet ham at bedømme andre Mennesker efter deres Paalidelighed og Dygtighed og ikke efter deres Rang og Stand. Efterhaanden vil en flink Mand føle sig helt knyttet til det lille Samfund, som det enkelte Skib og en Eskadre udgør, og han vil lære at holde Flaget i Ære.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

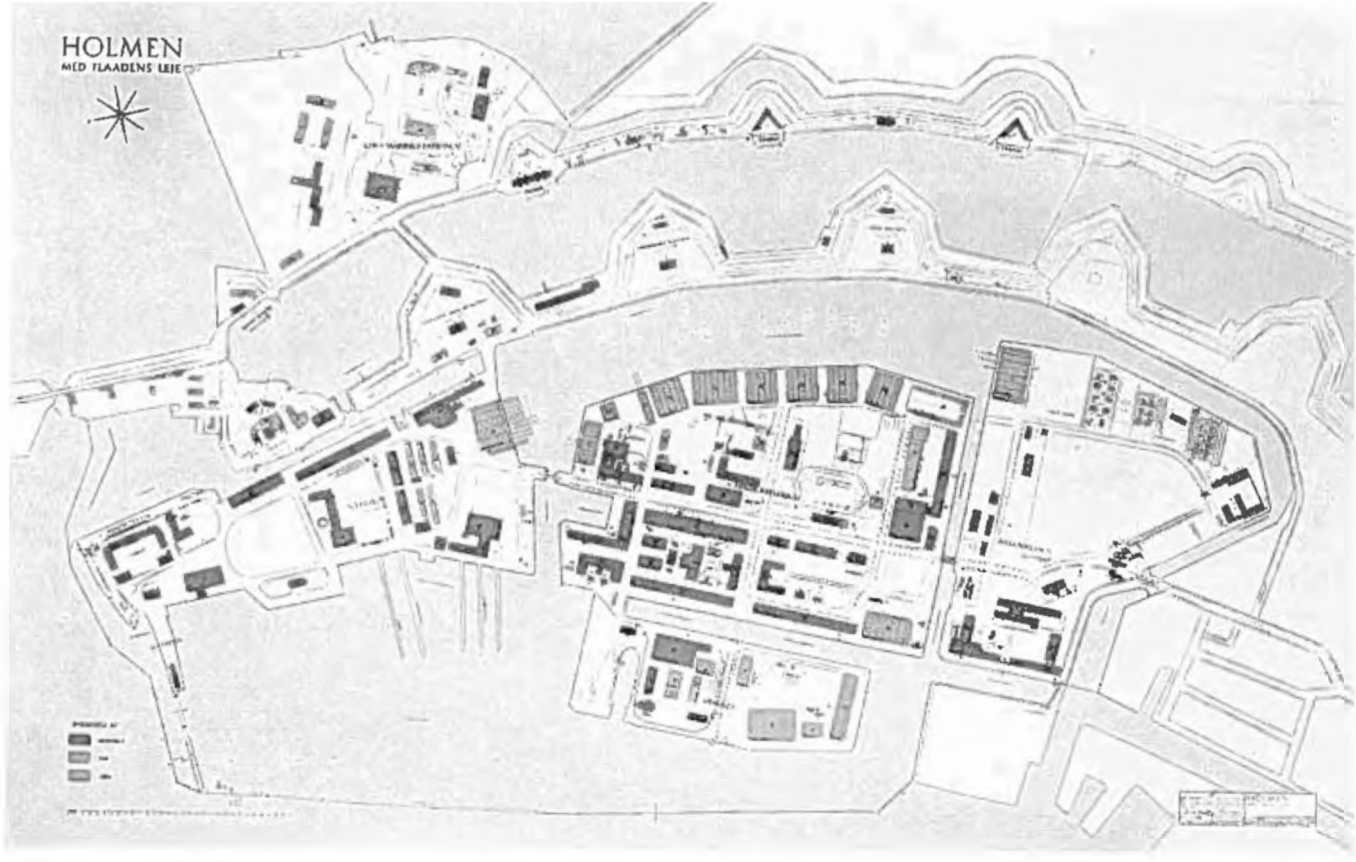

Fig. 166. Flaadens Leje, Holmen og Luftmarinestationen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

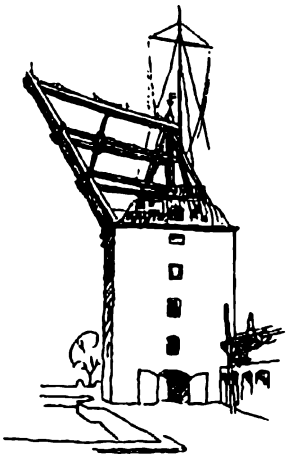

14. KAPITEL
HOLMEN OG DENS VIRKSOMHEDER

HOLMENS HISTORIE

Ordet Holmen har altid herhjemme haft sin egen festlige Klang, hvad enten det blev udtalt af en af Søens egne Folk eller af Folk, der maaske aldrig har sat deres Ben paa et Skibsdæk, thi Livet dér har altid været knyttet til Landets Udvikling og Trivsel som Pulsslag for hele Nationens Vilje til at være Danmark.

Igennem Aarhundreder har Holmen betegnet ikke alene det Sted, hvor vore Orlogsskibe bliver bygget, og hvor de har deres Havn med dertil hørende Magasiner m. m., men ogsaa det Sted, hvor vor Marines bedste Traditioner stadig lever og holdes i Ære.

Her taler Minderne om vore Forfædres Bedrifter — og ogsaa om deres Fejl — deres eget kraftige Sprog, der igennem Tiderne har vakt og fremtidigt maa kunne vække dansk Ungdom til Daad, Pligttroskab og Handling.

Hvornaar det første danske Orlogsværft blev grundlagt, vides ikke med Bestemthed; naar Kongerne i gamle Dage samlede Flaaden, saa skete det ved Opbud til de forskellige Havne, der

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

som allerede nævnt var forpligtiget til at stille et eller flere Skibe til Kongens Raadighed med Besætning og Udrustning.

Først da Kong Hans i 1509 havde lagt Grunden til den danske kongelige Flaade, fik Orlogsskibene deres Oplægnings- og Udrustnings-Plads i Nærheden af Københavns Slot, antagelig paa selve Slotsholmen, hvor det første Orlogsværft kom i Gang.

Denne Holm foruden de talrige Holme og Smaaøer, der laa rundt om København, gav i Forbindelse med Amager og Refshalegattet Havnen Læ og ydede desuden de bedste Betingelser til Etablering af Forsvar, hvilke Forhold er absolut nødvendige, naar en Flaadehavn skal anlægges.

Bag Slottet blev Skibene tiltaklet og repareret, og i den saakaldte Grønnegaards Havn — mellem Amager og Slotsholmen — har Flaaden haft sit første Leje.

Byggepladsen paa Slotsholmen blev imidlertid snart for trang, og vist nok allerede i Kong Hans' Tid flyttede Skibsværftet over til Bremerholm, hvor der voksede et Orlogsværft frem. Efterhaanden blev det udbygget med Beddinger, Værksteder, Ophalingspladser m. m. og fortsatte sit Virke her under Navnet Bremerholms-Værftet eller senere Gammelholm (da Nyholm blev taget med i Brug) indtil 1863.

Allerede paa Christian IV's Tid var Bremerholm i Hovedsagen organiseret og reguleret saaledes, at der, indtil det blev nedlagt, ikke fandt væsentlige Udvidelser Sted af selve Værftet. Her fandtes bl. a. den lange Reberbane, der strakte sig langs Arealets nordlige Grænse, Ankersmedjen, der af Christian d. IV blev ombygget til Holmens Kirke, det af Kristian III opførte Tøjhus, der ved Tøjhusets Flytning til en Bygning paa Slotsholm, det »gamle Tøjhus«, blev omdannet til Smedje eller Boltehus (heraf Navnet Boldhusgade). Endvidere fandtes her Toldbod, Admiralsgaard og en Kaalhave til Værftets eget Behov, der senere blev bebygget med Skipperboderne som Boliger for Værftets Funktionærer.

Ved Bremerholm havde Flaaden Leje i den saakaldte Krabbeløkke, en Vig paa Holmens Nordside ud imod Strømmen, og videre mod Syd til Holmens Kirke.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 167. Gamle Tømmerskure paa Nyholm. (Fot. Bygningsvæsnet.)

Udrustnings- og Ekviperingsforholdene var imidlertid ikke gode her, hvorfor Christian IV anlagde den nye Skibshavn, Tøjhushavnen, der blev taget i Brug i 1604 flankeret af Proviantgaarden og det nye »lange Tøjhus«, der begge staar endnu, og hvor Flaaden uden at blive observeret udefra kunde gøres klar til Togt.

Ved Værftets endelige Flytning fra Gammelholm til Nyholm i 1860 overgik Tøjhuset og Proviantgaarden helt til Hærens Brug, og Tøjhushavnen blev tilkastet i 1864.

Uden Tvivl skyldtes Bremerholms hele Udvikling Christian IV's store Virke og personlige Indsats for Flaaden. Han indfandt sig ofte paa Holmen om Morgenen Kl. 4 for at tilse Arbejdet, og flere af Modellerne til de nye Skibe var udført under hans Ledelse og efter hans Anvisninger.

Under Frederik III fik Bremerholm i Niels Juel en særdeles indsigtsfuld og dygtig Chef, der i denne Stilling havde taget virksom Del i Hovedstadens Forsvar mod Søsiden under Belejringen fra 1658—60. Han var foruden den store Fører paa Søen en dyg-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tig Administrator og prægede Udviklingen paa Bremerholm som Holmens Chef lige til 1690.

Efter Tilendebringelsen af de store Opfyldningsarbejder, der igennem længere Tid havde staaet paa, bl. a. ved Anlæggelsen af den nye Tøjhushavn, Børsen og Christianshavn, var Strømmen mellem Amager og København blevet saa snæver, at der ikke længere var Plads til Oplægning af Flaadens Skibe som forhen, hvorfor man maatte se sig om efter en ny Oplægningsplads.

Fig. 168. Fortøjningsring, endnu siddende i Proviantgaardens Mur.

En saadan passende Plads fandt man længere mod Nord imellem Refshalegrundens søndre Ende og Strækket Norden for Bremerholm indtil den af Christian den IV nyanlagte Toldbod.

Indsejlingen til Havnen foregik som nu mellem 2 Blokhuse, hvor nu Toldboden og Bommens Vagt ligger; fra det østlige Blokhus var der rammet en Række Pæle ned i Retning af Refshalegrunden, der dannede Læ mod Øst.

Paa denne Grund havde Skibene allerede i længere Tid udkastet deres Ballast, hvorfor der her havde været afmærket med to høje Pæle, der bar et Par Hænder, som viste ned mod Lossepladsen. En Del af Byens Natrenovation var ogsaa blevet udkastet her, saa at en Ryg af Revet var blevet tør ved daglig Vande, og da nu Bremerholmsværftet havde vist sig at være for lille paa Grund af Flaadens store Vækst i de senere Aar, besluttede man i 1680 at lade denne Grund opfylde for herved at indvinde Terræn til et nyt Værft. Det nødvendige Fyld fik man ved Uddybningen af den øvrige Havn, og yderligere blev et Par udrangerede Skibe sænket her, nemlig Kølhalingsprammen SORTE RYTTER og Krejerten SVENSKE DIDRICH.

Vandomraadet indenfor Løbet og Grunden benævntes *Hocken*,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 169. Søminegraven med Spanteloftsbygningen. (Fot. Bygningsmæsnet.)

og her blev ialt 80 Vragmaster nedrammet i fem Rækker fra Øst til Vest til Fortøjning af Skibene, der derefter blev oplagt her med Stævnene i Nord-Syd. Pælene stod imidlertid ret løst, da de kun var slaaet »lige op og ned«, hvorfor de senere under Frederik den IV blev ombyttet med Duc d'Alber.

Ved selve Bommen laa der et mindre Forsvarsværk og mod Øst, for Enden af de nordlige Pæle, et større Batteri »Neptunus«, der senere blev indbygget i Batteriet »Sextus«s vestlige Fløj. Udenfor den nordlige Linie anlagdes i defensiv Hensigt en anden Pælerække, bestaaende af Knippepæle, de senere Estakader, med mellemliggende Gange.

Mod Øst afsluttedes Hocken af Grunden, hvor Nyholm i Løbet af en halv Snes Aar blev anlagt (fra 1680 til ca. 1690), og som mod Syd afsluttedes med »gamle Batteri«, der var opbygget paa et sænket Skib, der hvor nu Torpedobaadsbroerne ligger.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Mod Syd og mod Vest afgrænsedes Omraadet ligeledes af en Pælerække, her dog kun med mellemliggende Bomme, og i Hjørnet mod Sydvest var Prammen ARCHE NOI i en længere Aarrække henlagt. Den blev senere foreslaaet erstattet med et mindre Batteri, hvilket dog aldrig blev til Virkelighed.

Arbejderne ved Anlæggelsen af Nyholm blev ledet af Generalkvartermester Hofmann (Chef for Ingeniørvæsnet), og allerede i Oktober 1692 løb det første Skib af Stabelen, nemlig Linieskibet DANNEBROG, der i 1710 sprang i Luften i Køge Bugt med Ivar Huitfeldt som Chef.

Paa Nyholm, som Værftet slet og ret blev kaldt, blev der anlagt tre Beddinger og foreløbig kun et Vagthus og enkelte Materielhuse; Admiral, Fabrikmester Henrik Spann, der i 1690 efterfulgte Niels Juel som Chef for Holmen, ledede de første Arbejder paa det nye Værft.

De omtalte Bomme mellem Estakaderne blev allerede i 1690 erstattet med Gange, benævnet Vægtergangen, Galleriet eller Stokværket, saaledes at Vagter og Ronder kunde have Opsigt med Lejet fra alle fire Sider.

Til Brug under Udhaling af Skibene blev der indrettet tre Løb i den vestlige Linie og ydermere blev Fregatten »SVÆRMEREN« udlagt her til Sikring af Omraadet, da man frygtede, at Afstanden fra Bommens Batteri til »ARCHE NOI« var for stor til, at disse kunde sikre et effektivt Værn.

Paa Bremerholm, eller Gammelholm, som det fra nu af kom til at hedde, havde man forsøgt at anlægge en Tørdok dér, hvor Tordenskjoldsgade nu munder ud i Havnegade, men ved et Uheld kort før Dokken var færdig i Nov. 1682 brød Vandet igennem, dels paa Grund af Kilder i Bunden og dels vel ogsaa paa Grund af mangelfuld Slusekonstruktion, og da det viste sig ugørligt at raade Bod herpaa, kunde Dokken herefter kun anvendes som almindeligt Havnebassin. I Stedet byggede Henrik Spann en Flydedok, der blev taget i Brug den 10. Nov. 1691, og som forøvrigt endte sine Dage ved Forsænkningerne til »Prøvestensbatteriet« 1713.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 170. Takkelloftsgraven og Søndre Magasinsbygning. (Fot. Bygningsvæsnet.)

Overfor de gamle Skipperboder i Størrestræde byggedes 1704 den anseelige »Generalkommisariatsbygning«, hvor baade Admiralitetets og Landetatens Generalkommisariat havde til Huse. Midt paa denne Bygning fandtes en stor Port, der tjente som Hovedindgang til Holmen. Langs Holmens Kanal opførtes 1738 det saakaldte Hovedmagasin i to Fløje, der paa Midten var sammenbygget med en Pavillon, der efter Branden i 1795, hvor det søndre Magasin ødelagdes, blev genopbygget samt smykket med Frontespice og Spir med en Neptunfigur øverst. En Klokke i Spiret ringede Holmens Mandskab til og fra Arbejde; efter Værftets Nedlæggelse blev denne Bygning en Tid lang benyttet som Studenterforening.

Det øvrige Terrain blev efterhaanden stærkt bebygget. Christian VI opførte saaledes en statelig Bygning til Holmens Chef samt en ny Kontorbygning m. v., og foruden de nødvendige Værkste-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

der, Baadehuse, Kogehuse for Beg og Tjære, Delehave og Spaanehave (indhegnede Pladser til Tømmer og Spaaner) laa der her i Nærheden af den gamle Dok en Drengeskole for 180 Sønner af Tømmermænd og Matroser, stiftet i 1743, der senere gik over til »Søetatens Drenge- og Pigeskole«. Den blev nedlagt 1874, hvilket var Medaarsag til, at den gamle Holmens faste Stok, der hovedsagelig rekrutteredes herfra, efterhaanden forsvandt.

Trods det, at alle Værkstederne laa her, blev dog de fleste af Orlogsskibene bygget paa Nyholm, medens kun mindre Skibe og Fartøjer blev bygget paa Gammelholm.

Samtidig med Udbygningen af Københavns Havn gik Arbejdet hurtigt fremad med Udvidelsen af Nyholm, og under Frederik IV var man nu kommet saa langt, at man ved Anlægget af Batteriet »Sextus« fik afsluttet den lange Forsvarslinie, der, paabegyndt i 1685 fra Christianshavns Vold, nu strakte sig værnende uden om hele Københavns Havn og Nyholm.

Paa Christianshavn, ved Siden af Asiatisk Kompagni, paabegyndtes i 1735 Arbejderne paa den dengang saa berømte Tørdok, der under Overværelse af den kongelige Familie blev indviet den 26. Maj 1739, ved at Linieskibet CHRISTIANUS SEXTUS blev indsat for Reparation. Dokken var bygget under Ledelse af Kommandør Dumreicher, der var blevet indkaldt hertil fra Tyskland for at lede dette Arbejde, og den var fortsat i Marinens Tjeneste indtil 1872, hvor den blev solgt til Københavns Havnevæsen.

I disse Aar blev Linieskibet ELEFANTEN grundsat paa Nordsiden af Hocken for at hindre Isgang og deraf paakommende Skader paa de oplagte Skibe og dannede saaledes den senere bekendte Bradbænk og Ø Elefanten, hvor Kaserneskibet FYEN nu ligger.

Efter Ordre fra Marinens daværende Chef, Greve Fr. Danneskiold-Samsøe, blev Skibene i Hocken nu oplagte i øst-vestlig Retning for at man ved eventuel Brand hurtigere kunde faa dem halet ud, og samtidig blev de faste Gange mellem Estakaderne erstattet med Flydebroer, Hønsebroer, der hurtigt kunde hales til Side.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Lejet blev samtidig udvidet ned mod Christiansholmene, to Smaaøer der var fremkommet ved Opfyldning af et Par Grunde, der oprindelig var paabegyndt 1695 af en Kaptajn Molzmann, og som i 1723 var blevet indkøbt til Marinen.

Paa Nyholm, hvor østre og søndre Takkeladshuse var bygget i 1729, rejste sig her i Christian VI's sidste Leveaar det smukke »ældre Spantehus« (Spanteloftsbygningen), den gamle Kontorbygning (nu Kvartermesterskolen) paa Nordsiden af Takkeladshuset, og den pompøse Nyholms Hovedvagt 1744. Uhret her blev skænket af Kongen selv og betaltes af Chartolkassen, og fra Taarnet vejede Orlogsflaget, indtil det blev flyttet til »Batteriet Sextus«.

Fig. 171. Elmealléen. (Fot. Bygningsvæsnet.)

Af andre kendte Bygninger, for ikke at sige den kendteste, opførtes nu Mastekranen, der blev paabegyndt i 1746. Endvidere var Opfyldningen af Ankerøen, den senere Dokø, nu paabegyndt, og den tidligere nævnte Christiansholm blev fuldført. Den bestod af to Øer forbundet ved en Bro; den yderste, den nuværende Christiansholm tjente som Opbevaringssted for Kanoner og Kugler, og her laa en Krudtmølle; paa den bagerste Ø opførtes 1742—46 det meget smukke Arsenal, hvor Søartilleriet og Fyrvæsenet nu har til Huse. De to østlige Fløje (Proviantmagasinet og Sø-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

artilleriets Kontorer), der dannede Kuglegaarden, blev først bygget 1770—71.

Under Frederik V blev den saakaldte Langø, der laa mellem Nyholm og Christiansholm (Arsenaløen) og som var forbundet med den sidste ved en Flydebro, nu yderligere opfyldt og her byggedes de to smukke og kendte Takkeladshuse, kendt i Dag som Takkelloftet og Hovedmagasinet. Pladsen for disse blev valgt saaledes, at de dannede et harmonisk Billede med det nyopførte Amalienborg.

1753 byggedes en Mastekran paa Christiansholm, og fra samme Periode stammer Planbygningen, hvor Jardin, ud imod Beddingerne paa Bygningens Sydside, opførte en smuk oval Pavillon, hvorfra de kongelige Herskaber kunde overvære Stabelafløbningerne (nedrevet 1875).

Billedet af Lejet blev nu igen forandret, idet man blev tvunget til at oplægge Skibene, som det oprindelig havde været Tilfældet, i nord-sydlig Retning, da de paa tværs af Strømmen havde foraarsaget, at Lejet mudrede til, saa at de fleste af dem stod paa Grund.

Fabrikmester, Kaptajn Henrik Gerner (fra 1772—87) udfærdigede da en Plan for Opmudring, der med 13 Muddermaskiner kunde udføres til en Dybde af 21 Fod igennem 30 Aar.

I 1792 ophævedes Stillingen som Holmens Chef, og i Stedet for oprettedes Stillingen som Holmens Overekvipagemester.

Forsvaret af Nyholm og Havnen var ogsaa blevet forbedret; 1767 anlagdes Lynetten paa den yderste Ende af Refshaleø. Et Par Aar før var Kvintus anlagt, og i 1787 paabegyndtes Anlæggelsen af et fast Batteri »Trekroner« paa samme Sted, hvor de i 1713 grundsatte Skibe havde dannet det første Batteri af samme Navn.

Den 5. Juni 1795 udbrød der om Eftermiddagen ved 3 Tiden Ild paa Gammelholm i den saakaldte Delehave (Oplagsplads for Brænde, Kul, Tømmer m. m.). Ilden bredte sig, Holmens Overekvipagemester, Kommandør Kierulf, gjorde alt for at samle Mandskab og faa tilkaldt Sprøjterne fra Byen; men der var intet

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 172. Kastanieallèen fortsat af Elmeallèen. (Fot. Bygningsvæsnet.)

at udrette. Branden bredte sig med den østlige Vind til København og lagde igennem to Døgn store Dele af Byen i Aske.

Under Slaget paa Rheden den 2. April 1801 havde man følt Savnet af et fast Batteri paa højre Fløj, hvorfor man 1802 grundsatte 3 Linieskibe paa det gamle Batteri »Prøvestenen«s Plads. Opfyldningsarbejderne paa Frederiksholm var blevet fortsat og her byggedes efterhaanden en Samling Rundholts- og Masteskure samt et lille Hus til Mærsene (nu ombygget til Magasin for Vagervæsnet), og i Tiden fra 1794—1830 byggedes de endnu bevarede Rækker af Kanonbaadsskure paa Øens Østside.

En Delehave blev ligeledes anlagt her, saa afsides som muligt efter Erfaringerne fra Københavns Brand; Opfyldningen af Frederiksholms Indre blev først afsluttet i 1870erne.

Øst for Arsenalet opfyldtes efterhaanden det grundede Omraade, og Arsenaløen blev dannet; Kanonbaadsskurene paa Øens Østside blev anlagt 1845, og Søartilleriets nye Laboratorium blev bygget 1846 i det sydøstlige Hjørne.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Paa den mindste af Øerne, Ankerøen nu Dokøen, byggedes 1780 en Bygning til Opbevaring af Ankerstokke (senere fra 1865 Søtøjmesterens Kontorer), der blev nedrevet, da Værftet i 1925 flyttedes over til denne Ø.

Det paa Nyholm i 1852 byggede Maskinværksted (udvidet 1862) saavel som Ophalerbeddingen med Værksteder m. m. blev ligeledes nedrevet efter Overflytningen af Værftet. I 1854 blev de første Arbejder gjort til Bygning af en Tørdok paa et opfyldt Areal umiddelbart Nord for Ankerøen, da den gamle Dok paa Christianshavn i Tidens Løb var blevet for lille til at kunne tage de Skibe, der nu blev bygget.

Samtidig blev der lagt en Bro mellem Dokøen, som den nu kaldtes, og Frederiksholm, og den 18. August 1858 blev den nye Dok indviet under festlige Former og under Overværelse af Kong Frederik VII. Dokkens Bygmester var den engelske Civilingeniør Alfred Giles, og Arbejdet blev ledet af Kaptajn N. E. Tuxen.

1856 blev Benævnelsen Orlogsværftet indført for Marinens Værfter, og Chefsposten for Orlogsværftet blev oprettet, samtidig med at der blev truffet Dispositioner til at overflytte Gammelholms-Værftet til Nyholm, hvilket blev vedtaget ved Lov af 15. April 1858.

I Tiden fra 1860—66 fandt denne Overflytning Sted, og Gammelholm blev overladt til Københavns Kommune.

Paa Nyholm eller Orlogsværftet, som det vel nu maatte kaldes, blev de nødvendige Værksteder m. m. og de nødvendige Udvidelser foretaget. De to Takkeladshuse fik tilbygget en Etage og det nordre indrettedes som Hovedmagasin; en Grov- og Klejnsmedje samt et Kabysmagasin blev bygget, Jernhaugen blev oprettet samt et Magasin for kasseret Gods indrettet i Delehavens søndre Skure; den »lille Smedje« indrettedes til Magasin for Beg og Tjære, og den nordre Kontorbygning (Chefen for Flaadestationen) samt et nyt Tømmerværksted blev bygget.

I Arsenalets nordre Fløj blev der indrettet Foderværks- og Proviantsmagasin, medens Rapertværkstedet herfra blev flyttet til Drejerværkstedet; samtidig overflyttedes Beholdningerne fra

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 173. Nordre Kontorbygning set fra Syd. (Fot. Bygningsvæsnet.)

Proviantgaarden (nu Generalstaben og Geodætisk Institut) til det nyoprettede Proviantmagasin.

Mellem Nyholm og Frederiksholm blev der anlagt fast Bro, ligeledes mellem Frederiksholm og Arsenaløen, og Værftsbrovagten blev bygget. Planeringsarbejder blev foretaget, Veje blev anlagt, og da Christiansholm blev solgt 1866 til A/S Christiansholms Fabrikker, flyttede Tøjmesteren med sit Personale over i den tidligere omtalte Ankerstokbygning paa Dokøen. Søkadetakademiet, der siden 1865 midlertidigt havde haft sine Lokaler her, forblev dog i disse Lokaler, indtil det 1869 kunde flytte ind i den nye Søofficersskole, der fik til Huse i den tidligere Nyboders Pigeskole.

Paa Gammelholm blev Marinens sidste Virksomhed her, nemlig Baand- og Masteværket, nedlagt i 1866, og den 23/10 1863 flyttede den daværende Chef for Orlogsværftet, Viceadmiral C. E. Mourier, ind i den nye Kontorbygning paa Frederiksholm.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

I det væsentlige har Holmen beholdt sit Omraade saa nogenlunde uforandret siden da, selv om en Del Bygninger nødvendigvis er blevet rejst i den forløbne Tid.

Mastekranen paa Dokøen blev saaledes rejst 1870, Søminevæsnets Værksteder paa Nyholm blev bygget omkring Midten af Halvfemserne, og indenfor den følgende halve Snes Aar byggedes Torpedomagasinet paa Nyholms sydvestlige Hjørne samt paa Frederiksholm den nye Kontorbygning og Skolebygningen for Skibbygning af Maskinvæsen, der nu rummer Orlogsværftets Kontorer. Paa Dokøen opførtes Kanonhuset, paa Frederiksholm Kobbersmedjen og Metalstøberiet, paa Nyholm Søminekorpsets Kontorbygning (1887), og endelig blev paa Frederiksholm Exercer- og Gymnastikhuset færdigbygget i 1889 og paa Nyholm Arresthuset i 1899.

I den følgende halve Snes Aar byggedes, foruden en Mængde mindre Magasiner, Torpedobaadsskure m. m., bl. a. Modelkamret paa Frederiksholm, hvor Marinens berømte Modelsamling under normale Forhold har til Huse (nu midlertidigt flyttet til Frederiksborg Slot), og Kulissemagasinet til Brug for Det kgl. Theater ligeledes paa Frederiksholm paa den sydlige Del af Øen.

I 1908—09 opførtes Radiostationen paa Frederiksholm, nu kaldet Flaaderadio (med de høje Jernmaster), og paa Batteriet »Sextus« Omraade, indenfor dets Volde, Søværnets smukke og dengang moderne Kaserne.

Foruden nødvendige Udvidelser af Værksteder m. m. opførtes i de følgende Aar Torpedomagasinet og de ny Torpedobaadskamre paa Vestsiden af Nyholm samt Torpedobaadsbroerne ud for denne Bygning. Et Par Aar senere anlagdes Fodboldbanen paa Arsenaløen paa den saakaldte Marsmark (1914), og i 1916 opførtes umiddelbart Syd for de nye Torpedobaadskamre Arbejds og Depotbygningen for Undervandsbaade.

Hvor Nordre Masteskur før laa, byggedes i samme Aar det nye Maskinværksted paa Frederiksholms Nordvesthjørne og paa Arsenaløen det nye »Kemiske Laboratorium«.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 174. Søndre Maste- og Rundholtskure samt Søndre og Nordre Magasin set fra Kristiansholm. (Fot. Bygningsvæsnet.)

Aaret efter byggedes »Montageværkstedet for Flyvemaskiner« paa Frederiksholm samt det nye Støberi.

I de følgende Aar, inden Loven om Delingen af Orlogsværftet traadte i Kraft den ¼ 1925, var flere af de nævnte Bygninger blevet udvidet, saaledes bl. a. den nye Kontorbygning og Gymnastikhuset, hvortil der i 1920 blev lagt den store Idrætsbane.

Den 1. April 1925 skete der en hel lille Revolution indenfor Orlogsværftets Rammer, idet man gik væk fra den hidtidige Ordning med at have hele Ledelsen og Administrationen samlet under een Chef. Stillingen som Chef for Orlogsværftet ophævedes, og i Stedet oprettedes to nye, nemlig Chefen for Flaadestationen og Direktøren for Orlogsværftet; samtidig blev »Holmen« nu Fællesbetegnelsen for det tidligere Orlogsværfts Omraade, hvorpaa Flaadestationen og Orlogsværftet m. m. er beliggende.

Dette vil med andre Ord sige, at det tidligere Orlogsværft nu administrativt er adskilt i en ren militær og en ren civil Afdeling, en Adskillelse der selvfølgelig ogsaa maatte sætte sine Spor inden-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

for Værftets tidligere Rammer. Saaledes blev det gamle Skibbyggeri paa Nyholm nedlagt, og et nyt blev anlagt paa Dokøen med Beddinger, Skibbygningshal, Kraner o. s. v., saa at hele Værftet nu er samlet inden for et nærmere begrænset Omraade, hovedsagelig Nordenderne af Dokøen og Frederiksholm.

Hvor de gamle Beddinger, Værksteder og Ophalerbedding laa, er Terrainet nu planeret og har givet Plads for den nye Søofficersskole (indviet 1939) og en stor græsbevokset Exercerplads mellem Skolen og Planbygningen.

Efter Søværnsordningen af 1937, der ogsaa havde bevilliget Penge til den nye Søofficersskole, blev der sat en Del nødvendige Bolværksarbejder i Gang foruden store Udvidelser af Søartilleriets og Søminevæsnets Værksteder. Desuden byggedes nye store Omklædningslokaler og et nyt stort Marketenderi til Værftets Brug Nord for Kontorbygningen, hvor Chefen for Flaadestationen, Personelkontoret og Kontoret for værnepligtiges Sager, Intendanturen, Marineministeriets Lønnings og Kassererkontor og Stabsmaskinmesteren har deres Lokaler. Det gamle Marketenderi er indrettet til Underkvartermesterskole og Artillerihal.

De faste Broer til Dokøen, til Elefanten og til Kongebrovagten er blevet erstattet af Dæmninger, og nogle Aar før blev den gamle Bro fra Arsenaløen til Frederiksholm revet ned og en ny bygget ca. 100 m længere mod Øst, samtidig med at den gamle bugtede Hovedvej fra Værftsbroen blev rettet ud. Herved blev der opnaaet bedre Kajforhold til Fyrvæsenets og Vagervæsenets Skibe, der har til Huse her med Kontorer og Magasiner i det gamle Arsenals nordre Fløj samt Oplagsplads paa det sydvestlige Hjørne af Frederiksholm.

Som de sidste Nybygninger, der har rejst sig de sidste Par Aar, skal nævnes Gasmagasinet Syd for Beklædningsmagasinet og Bygningsvæsnets moderne Kontorbygning i den smukke Elmeallé overfor Gymnastikhuset.

Af Institutioner inden for Holmens Omraade, der ogsaa omfatter Charlotte Amalies og Quinti Bastioner samt det udenvolds Omraade med Carls og Frederiks Bastioner og den sydlige

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 175. Bygningsvæsnets Bygning. (Fot. Bygningsvæsnet.)

Del af Refshalevejen, skal her nævnes Marineministeriets Lønnings og Revisionskontor samt Ministeriets Kasse (Holmen) og selve Orlogsværftet med alle dets Værksteder, Kontorer etc., Materielinspektionen, der har Tilsyn med Søværnets Fartøjer, Søværnets Prøveanstalt (Laboratoriet), Bygningsvæsnet, Fyr- og Vagervæsnet (Hovedkontor dog i Søkvæsthuset), Redningsvæsnet, Flaadens Kompasvæsen samt Prøvekamret for Skibslys og nautiske Instrumenter.

De militære Omraader er underlagt Chefen for Flaadestationen, der varetager Forsvar, Bevogtning og Sikring mod Brand, og hvem Søværnets Kaserne er underlagt; han leder den samlede Organisation af Luftværnet for baade det civile og det militære Personel.

Efter Søværnsordningen af 1932 er Divisionerne samt det under disse oplagte Materiel underlagt Chefen for Kystflaaden, der nu har Kontorer i Nyholms Vagt. Divisionerne er: Skibsdivisionen,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Torpedobaadsdivisionen, Undervandsbaadsdivisionen og Mineskibsdivisionen, der i Forbindelse med Minesektionen har Kontorer og Magasiner paa Christiani Quinti Batteri.

Luftmarinestationen København er bygget paa et i 1916 opfyldt Terrain øst for Christiani Quinti Lynette, hvor Chefen for Flyvevæsnet har sine Kontorer, udenfor Holmens egentlige Omraade.

Indenfor Holmen findes endvidere følgende militære Institutioner: *Søartilleriet* delt i Materielsektionen og Skydesektionen, *Søminevæsenet*, der igen bestaar af Torpedosektionen, Minesektionen og Radiosektionen.

Endvidere findes der Kontorer og Lokaler for *Intendanturen* med Sekretariat og Indkøbsafdeling, Flaademagasinet, Proviant- og Servicemagasinet samt Beklædningmagasinet, *Stabsmaskinmesteren*, *Gymnastikinspektionen* og endelig *Søværnets forskellige Skoler*.

Enhver Besøgende paa Holmen, og ikke mindst de unge værnepligtige, der første Gang træder ind gennem Gitterporten ved Værftsbrovagten for at tjene deres Land, vil uundgaaeligt blive grebet af den egne Stemning, der raader her, hvor Larmen fra Orglogsværftet forstener sig mellem de statelige Bygninger i de parklignende smukke Omgivelser.

Ad Hovedvejen kommer man først forbi Fodboldbanerne paa højre Haand med de bagved liggende gamle Kanonbaadsskure paa den Del af Arsenaløen, der hedder Halvtolv, og det maleriske Søartilleriets Laboratorium. Til venstre fører den gamle Æbleallé ned til Søartilleriets Værksteder, forbi det smukke Kemisk Laboratorium og videre til Arsenalet, med Kuglegaarden, hvor Søartilleriet har til Huse i den sydlige Fløj og Proviantmagasinet og Fyr- og Vagervæsenet i den nordlige.

Over Broen kommer man over paa Frederiksholm forbi Flyvevæsnets Værksteder, der er tilbygget det gamle Baadeværft, der strækker sig sønden om Kulissemagasinet mod Øst til Magasinerne for kasseret Gods, der støder op til den lange Række af Baadhuse langs Øens Østrand.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 176. Spanteloftsbygningen set fra NV. (Fot. Bygningsvæsnet.)

Mod Vest ligger langs Kajen de smukke Takkeladshuse, Hovedmagasinet og Takkelloftet, hvorimellem den dekorative Elmeallé strækker sig gennem hele Øen i øst-vestlig Retning forbi Kontorbygningerne og Chefen for Flaadestationen og videre forbi Modelkammeret og Smedjen, og paa den anden Side af Hovedvejen forbi Bygningsvæsenet og Gymnastikhuset.

Mod Vest afsluttes det stilfulde Kig til Frederikskirken (Marmorkirken) og Amalienborg. Det flankeres af de her opstillede Gallionsfigurer, der taler deres eget Sprog om en svunden Storhedstid.

Imellem Hovedmagasinet og Takkelloftet staar Linieskibet DRONNING MARIE's og Fregatten NIELS JUEL's Gallionsfigurer, udfor Modelkammeret Korvetten THOR's og Kongeskibet SLESVIG's og udfor Idrætsbanen Linieskibet DANNEBROG's (Linieskibet blev senere ombygget til Panserfregat).

Forinden man har naaet Alléen, har man passeret Gasmagasinet,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Beklædningsmagasinet og Modelkammeret, overfor hvilke Idrætsbanen og Flaaderadio er beliggende. Paa Vejen videre mod Nyholm passerer man Værkstederne, der ligger paa den nordligste Del af Frederiksholm paa begge Sider af Hovedvejen, med Fileværksted, Kobbersmedje, Modelsnedkeri, Tømmerværksted og Nyt Støberi mod Øst, og med Smedjen, Maskinværkstederne, elektrisk Værft og Marketenderiet mod Vest.

Vest for Frederiksholm, og adskildt ved Takkelloftsgraven, ligger Dokøen med Skibbyggeriet, Tørdokken, Beddingerne, Kraner og Værksteder; paa den sydlige Del findes Kanonhuset, Vaskeriet samt Kulskurene. Foruden Dæmningen mod Nord forbindes Øen med Frederiksholm ved en Flydebro for Enden af Alléen.

Over Nyholmsbroen kommer man ind paa Holmens ældste Omraade; her ligger langs Vejen mod Øst Torpedobaadsskurene, Torpedosektionens Værksteder, gamle Østre Takkeladshus med de gamle Torpedobaadskamre og med Radiosektionens Værksteder. Den gamle særprægede Kontorbygning, der nu rummer Kvartermesterskolen er bygget i Forlængelse af Takkeladshuset.

Paa den anden Side af Vejen ligger Søminevæsenets Kontorbygning og ved Kajerne mod Vest findes Ubaadsdepotbygningerne, den nye Torpedobaadshavn og Torpedomagasinet.

I gamle Vestre Takkeladshus har Havnemesteren Kontor og Garagepladser, og Nord herfor ligger den nye og meget moderne byggede Søofficersskole med den herligste Udsigt til hele Omraadet og Havnen, hvor Nyholms Kran som Holmens Vartegn stolt knejser som et talende Minde fra Fortids stolte Virke.

Forbi Spanteloftsbygningen, vel nok Holmens smukkeste Bygning, er man kommet til Kasernen overfor den berømte og meget dekorative Nyholms Vagt, og hvor man i Kasernegaarden ser det gamle Anker fra Ivar Huitfeldts DANNEBROG opstillet.

Forbi Flagbatteriet »Sextus« kan man for igen at komme tilbage til Byen fortsætte over Bradbænken, »Elefanten«, hvor Kaserneskibet FYEN ligger fortøjet, og hvor de fleste unge værnepligtige tilbringer de første Par Maaneder af deres Uddannelsestid under Exercerskolen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 177. Torpedobaadsbroerne med de ny Torpedobaadskamre helt til venstre.
(Fot. Bygningsvæsnet.)

Fra »Elefanten« fører en Flydebro over »Nyt Løb«, hvorfra Holmens nordlige Begrænsning, »Linien«, fortsætter ned til Bommens Vagt ved den nordlige Ende af Hønsebroen, og hvorfra den gamle »Bom«, der nu er forsvundet, i mere end 200 Aar hver Morgen og Aften blev svunget over, for at Holmens Folk kunde komme til og fra Værftet. I November 1923 blev den svunget for sidste Gang, da den voksende Trafik i Havnen desværre gjorde denne praktiske Forbindelse utidssvarende; nu foregaar Forbindelsen med en Motorbaad, populært kaldet »Lynet«. Forinden Hønsebroen forlades, vil den Besøgende sikkert kaste endnu et Blik ud over Flaadens Leje, mod Skibsdivisionens Stamskib, der sædvanligt ligger fortøjet mellem Kranen og Søofficersskolen, mod Ubaads- og Torpedobaadsbroerne og mod selve Orlogsværftet paa Dokøen, hvorfra Hamren og Støj blandet med Smeld af Signalhorn og Trommers Lyd naar over og fortæller den besøgende, at det Virke, der igennem mere end 400 Aar er fortsat paa Gammelholm og Nyholm, fortsættes om end under forskellige ydre Forhold saa dog med den samme Aand og Vilje som før til igen at ville et Danmark.

Thorkel Bjerre.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

FLAADESTATIONEN

Oprindeligt havde Lensmanden paa Københavns Slot som foran nævnt Tilsyn med de oplagte Skibe, indtil Stillingen som Holmens Admiral oprettedes. Den først kendte Instruks for denne er fra 1574.

Fig. 178, Gammel Duc d'Albe.
(Fot. Bygningsvæsnet)

Under Holmens Admiral oprettedes senere Stillingen som Holmens Viceadmiral, hvilken Titel senere forandredes til Ekvipagemester, og medens baade Gammel- og Nyholm var Flaadestationer, var der en Tid to Ekvipagemestre.

Skibbyggeriet skiltes imidlertid tidligt ud under en Fabrikmester og Søartilleriet under en Tøjmester. Senere blev Søminevæsen, Bygningsvæsen, Proviantvæsen m. m. oprettet som særlige Afdelinger, men alt var underlagt Holmens Chef, eller som hans Titel senere blev: Chefen for Orlogsværftet, saa at denne havde Ansvaret for den oplagte Flaades Tilstand og Beredskab og for, at de nødvendige Forraad var til Stede, samt for godt Samarbejde mellem alle Afdelinger paa Holmen.

Denne Organisation, der var blevet opbygget gennem Aarhundreder og havde vist sig god, blev ligesom meget andet slaaet i Stykker i Aarene mellem 1920 og 1940 for at blive afløst af — slet ingen Organisation. Skibbyggeri, Søartilleri, Søminevæsen, Bygningsvæsen, Proviantvæsen, Holmens Regnskabsvæsen m. m. blev blot som selvstændige Institutioner lagt ind under Marine-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ministeriet, hvis Afdelinger samtidig sloges sammen, hvorefter Afdelingschefen tillige blev Chef for Marinestaben. Administration, Kommandosager, tekniske Sager af enhver Art, Regnskabssager baade for Ministeriet og Holmen, Marinestabssager, Personelsager o. s. v. var dermed blandet sammen i Marineministeriet uden Organisation nedefter.

Tilbage under Chefen for Flaadestationen — som Titlen er nu — blev derefter kun: Ordens Overholdelse paa Holmen, herunder Havnemesteren og Brandvæsnet samt Søværnets Kaserne, Flaadens Kompasvæsen og Modelsamlingen.

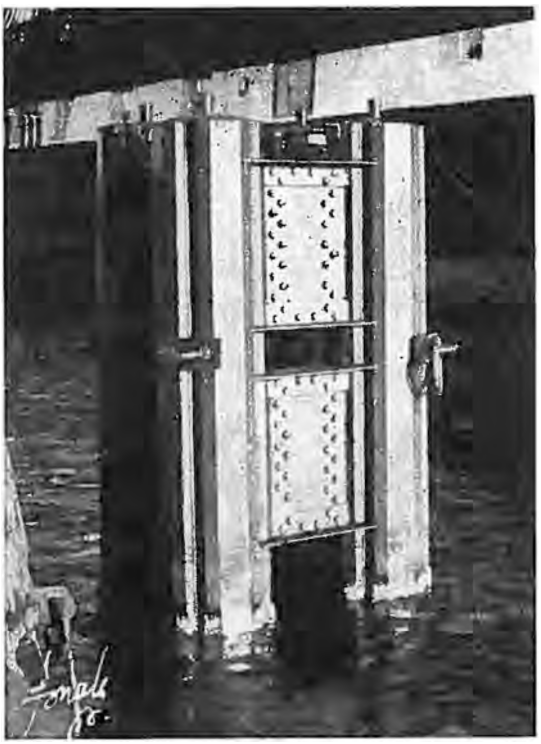

Fig. 179. Moderne Duc d'Albe.
(Fot Bygningsvæsnet.)

Søværnets Kaserne.

Kasernen er Hjemsted for de værnepligtige af Søværnet, der gør Tjeneste i Land, og for hvilke der ikke er særlige Indkvarteringssteder. Desuden hører Kaserneskibet FYEN, hvor de værnepligtige tilbringer den første Tid, medens de gennemgaar den første militære Uddannelse paa Eksercerskole, under Chefen for Søværnets Kaserne.

Kasernen blev bygget i 1908 som Afløsning for det tidligere til samme Formaal anvendte Vagtskib, der laa fortøjet ved Hønsebroen. Kasernen afgiver med sine Sovesale, Bade, Spisesale, Forsamlingssale m. m. en god Bolig for de værnepligtige, der indkaserneres dèr. Paa Forsamlingssalene findes Radio, Tidsskrifter

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Bøger, Blade m. m., og dette i Forbindelse med Voldene og en Plæne Sønden for Kasernen, hvor de kan færdes i deres Fritid, kan gøre Opholdet paa Kasernen behageligt for dem.

Blandt de særlige Pligter, der paahviler Kasernen, skal nævnes, at den ved udsendte Patrouiller overvaager hele Holmens Omraade, at den aabner og lukker for Løbene ind til Flaadens Leje, at den betjener Salut-Batteriet »Sextus«, der blandt andet besvarer de Salutter, som fremmede Orlogsmænd altid afgiver for vort Flag ved Ankomsten o. s. v. Paa Batteriet »Sextus«'s Vold vejer derfor fra Solopgang til Solnedgang vort Lands officielle Flag, der kun sættes paa halv Stang ved beordret Landesorg.

Flaadens Kompasvæsen.

Kompasvæsnet anskaffer og vedligeholder alle nautiske Instrumenter til Flaadens Skibe og kompenserer Kompasserne i nye Skibe.

Under Kompasvæsnet findes tillige et Prøvekammer for Skibslys og nautiske Instrumenter, der sorterer under Ministeriet for Handel, Industri og Søfart. Her foretages de lovbefalede Undersøgelser af Handels- og Fiskefartøjers Skibslanterner og Kompasser samt af Reflektions-Instrumenter og Kikkerter. For de Instrumenter, der tilfredsstiller Kravene, udsteder Prøvekamret Certifikater.

Af de militære Etablissementer, der ligger paa Holmen, skal enkelte særligt omtales:

SØARTILLERIET

Som nævnt begyndte Søartilleriet i 1746 at flytte fra Christian IV's gamle Tøjhus paa Slotsholmen til det nuværende »Søetatens Arsenal« paa Arsenaløen, det daværende Christiansholm. Det bestod den Gang kun af »et nordre og et søndre Hus«, men da der i 1770—72 var blevet tilbygget »nordre og søndre Fløjbygning«, der blev forbundet med en Mur mod Øst, dannedes derved den lukkede Kuglegaard. I Arsenal-Bygningerne opbevaredes alt Ar-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 180. Schrödersees Monument paa Sextus' Vold. (Fot. Bygningsvæsnet.)

tilleriets forskellige Gods, og i Kuglegaarden laa Kuglerne, medens Krudtet opbevaredes i Krudtmagasiner uden for København.

Efterhaanden som man i Løbet af det 19. Aarhundrede gik over til at lade mere og mere af Artillerimateriellet forblive i de oplagte Skibe, kunde flere og flere Rum i Arsenalet afgives, og som Følge deraf afgaves i 1866 nordre Fløjbygnings Underrum til Proviantmagasinet, og i 1872 fik Fyr- og Lanternemagasinet samme Bygnings øverste Etage. I 1896 afgaves hele nordre Hus til Fyrmagasin, men til Gengæld var i 1894 Kanonhuset paa Dokøen blevet bygget.

Lige over for Hovedindgangen til Arsenalet førte oprindeligt en Træbro over til Christiansholm, og da Søartilleriet var flyttet helt til det nye Arsenal, opførtes en Kontorbygning til Søtøjmesteren paa den anden Side Broen. I 1866 blev denne Ø imidlertid solgt til Christiansholms Fabrikker, og Søtøjmesterens Kon-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

torer flyttedes derfor i 1865 til det ny Ankerstokhus paa Dokøen, hvor de forblev til 1926, da de flyttedes til Arsenalets søndre Fløjbygning.

Antallet af de til Søartilleriet knyttede faste menige, Bøsseskytterne, og Underofficerer, Fyrværkere og Arkelimestre, var i 1644 ialt 574. I 1680 blev de inddelt i tre »Søtøjhuskompagnier«, der hver skulde bestaa af 10 Overarkelimestre, 10 Underarkelimestre, 20 Konstabler, 1 Bøssemager og 100 Bøsseskytter. De var indtil Søartilleriets Adskillelse fra Hæren i 1739 underlagt Artillerigeneralen, men indgik derefter i den faste Stoks tre Divisioner. Under Krige udvidedes Søartilleristernes Antal; i 1710 var det saaledes oppe paa 1444 Mand.

I 1774 indførtes Titlen Kanoner i Stedet for Arkelimester, og i 1798 udgik »Overkanonerer, Kanonerer, Underkanonerer, Artilleri-Lærlinge og Artilleri-Drenge« af »de eksisterende Artilleri-Kompagnier og forenes i et særligt Tøjhus-Kompagni under Tøjmesterens Kommando«. Tøjhus-Kompagniet talte ca. 850 Mand.

Ved Reorganisationen i 1816 oprettedes et »Artillerikorps« paa 210 Mand og et »Arsenal-Kompagni« paa ca. 250 Mand, der dog mest bestod af Arbejdere paa Arsenalet. Denne Adskillelse mellem Artillerikorps og Arsenal-Kompagni ophævedes i 1842.

I 1856 bestemtes det, at Artillerikorpset skulde bestaa af: 1 Tøjmester, 1 Undertøjmester, 3 Tøjhusløjtnanter, 15 Overkanonerer, 25 Kanonerer, 30 Underkanonerer, 30 Overkonstabler, 72 Konstabler, 36 Underkonstabler og 54 Lærlinge. I 1880 forøgedes Kanonerernes Antal til 40 og Underkanonerernes til 80, og samtidig oprettedes tillige en Tøjhus-Afdeling, ligeledes med Tøjmesteren som Chef og bestaaende af: 1 Undertøjmester, 2 Tøjhusløjtnanter, 3 Gymnastiklærere og 11 Hornblæsere. Undertøjmesteren ved Tøjhus-Afdelingen havde den tekniske Tjeneste under sig, medens Undertøjmesteren ved Artillerikorpset forestod Mandskabets Uddannelse og udarbejdede Forslag til Artilleriets praktiske Anvendelse.

I 1922 blev Korpset ophævet, og Personellet, hvis Underofficerer fik Officersrang som Artillerimestre og Artilleriassistenter,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 181. Kongeporten mellem Arsenalbygningerne. (Fot. Bygningsvæsnet.)

underlagdes Chefen for Flaadestationen. Endelig blev i 1932 Artillerimester-Stillingerne ophævet og Underofficersgrader, Kvartermestre og Underkvartermestre, atter indført.

Skibsskytset bestod ved Overflytningen til Søetatens Arsenal af massivt støbte Forladekanoner af Bronze eller Jern. De blev støbt paa Kronborg eller i Kanon- og Klokkestøberiet »Gjethuset« i København, medens Raperterne lavedes af Flaadens Tømmermænd i et Rapertværksted paa Gammelholm, ligesom Bøssemagere eftersaa Skytset paa et Bøssemagerværksted samme Steds. Dette Værksted blev senere forenet med Klejnsmedjen, men da den stærke Udvikling af alt Artillerimateriel i det 19. Aarhundredes sidste Halvdel gjorde et selvstændigt Artilleri-Værksted nødvendigt, blev et saadant opført i Kuglegaarden og taget i Brug 1886.

Paa Artilleriværkstedet foretages Eftersyn og Reparation af

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

alt Artillerimateriel, og der fremstilles Affutager til Marinens Kanoner indtil 12 cm Kaliber samt Øvelses-Projektiler og en Del Krigs-Projektiler, men det raader ikke over Midler til Fremstilling af Kanoner.

Mindre Kanoner — indtil 12 cm Kaliber — fremstilles af Hærens tekniske Korps, og Rekylskyts af »Dansk Industri Syndikat«, medens større Kanoner købes fra Udlandet.

Klargøring af Granater og Krudtladninger udførtes oprindelig i Tøjhuset, indtil der ved Fyldning af Granater i 1647 opstod en alvorlig Tøjhusbrand. Der opførtes da paa Christianshavn et særligt Laboratorium dertil, der toges i Brug i 1676. Søværnets nuværende Laboratorium ligger paa Arsenaløen og blev taget i Brug i 1847. Krudt og Sprængstof anskaffes fra Fabrikker, bl. a. Statens Krudtværk i Frederiksværk. Det magasineres i Krudttaarne i de gamle Bastioner uden for Holmen paa Amager.

Medens man tidligere lagde Vægt paa, at Chefen for Søartilleriet var en aktiv Officer, ud fra den Betragtning, at den ved bedst, hvor Skoen trykker, som har den paa, og at Brugeren derfor bedst ved, hvad der ønskes konstrueret, og hvilke Konstruktioner der er mest hensigtsmæssige, saa ledes Søartilleriet nu af en Direktør, der vel er udgaaet fra Søofficerskorpset, men som fra ung er taget fra Tjenesten om Bord og givet en teknisk Uddannelse. Direktøren, der staar direkte under Marineministeriet og bistaas af en Undertøjmester for Materielsektionen og en Søofficer for Skydesektionen, skal holde Flaadens Artillerimateriel i saa god og moderne Stand som muligt og *forestaa Udarbejdelsen af Vejledninger for Anvendelse af Flaadens Artilleri i Krig* og Fred samt udarbejde Reglementer m. m. for Skytsets Betjening.

Naar Direktøren har siddet endnu en halv Snes Aar i Land, vil han næppe være egnet til at give praktisk Vejledning for Artilleriskydning om Bord. Hans Instruks herom er et Levn fra den Tid, da det var en aktiv Søofficer, der var »Chef for Artillerikorpset«, og den er et Eksempel paa den Uorden, Forandringer let medfører.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 182. Artilleriets gamle Kontorbygning (1865—1926) paa Dokøen. (Fot. Bygningsvæsnet.)

SØMINEVÆSENET

Forsøg med undersøiske Miner gaar ganske vist langt tilbage i Historien, men det var dog først i det 19. Aarhundredes sidste Halvdel, at de kom til at indgaa som fast Vaaben i alle Mariner.

Russerne anvendte dem under Krimkrigen 1853—56, uden at de fik Betydning, men under den nordamerikanske Borgerkrig 1862—65 opnaaedes der store Resultater med dem. Her hjemme havde Hærens Ingeniørkorps som nævnt i 1864 udlagt Miner i Als Sund, uden at de fik anden Betydning end at hemme vore Skibes Bevægelser. Ingeniørkorpset oprettede i 1867 en Sømineafdeling og begyndte med Miner efter udenlandsk Konstruktion. Det var elektriske Kabelminer, ladet med Krudt og med en meget primitiv Udlægningsmaade.

Omtrent samtidig havde Fabrikant Whitehead i Fiume konstrueret en selvbevægende Torpedo, og Spørgsmaalet herom toges i Marinen op til Behandling med det Resultat, at der i 1872

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

oprettedes en Sømineafdeling under Flaaden og en for begge Værn fælles Søminekommission bestaaende af 3 Officerer fra hvert Værn. I 1875 bestilte Flaaden et større Antal Torpedoer hos Whitehead og købte sammen med Sverige-Norge Ret til selv at fabrikere Torpedoer af hans Model.

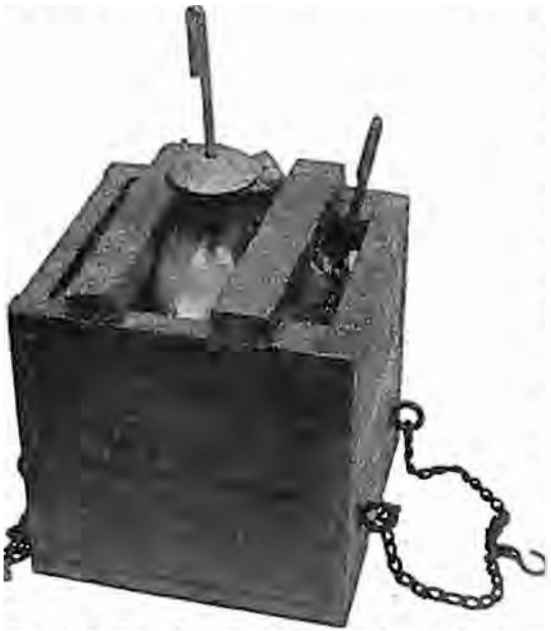

Fig. 183. En af Ingeniørkorpsets første danske Søminer. (Fot. Søartilleriet.)

Den 1. April 1878 oprettedes ved kgl. Resolution »Det samlede Søminevæsen«, der skulde staa under Kommando af en Officer af Flaaden eller Ingeniørkorpset og være underlagt Chefen for Orlogsværftet. Den første Chef blev Kaptajn i Flaaden A. W. Schiwe, der baade havde fulgt Ingeniørkorpsets Forsøg med Miner og senere havde overværet Whiteheads første Demonstrationer med Torpedoer i Fiume. Siden 1872 havde han ledet Flaadens Sømineafdeling.

Det samlede Sømineväsen bestod af 2 Afdelinger:

1) 1. Ingeniørbataillons Sømineafdeling under en Ingeniørofficer og med Personel fra saavel Hæren som Flaaden. Dens Opgave var at beskæftige sig med det passive Sømineväsen, Minerne.

2) Flaadens Sømineafdeling under en Søofficer og med Personel kun fra Flaaden. Dens Opgave var at beskæftige sig med Torpedomateriel — saavel selvbevægende Torpedoer som Stang- og Slæbe-Torpedoer — samt med elektrisk Lys.

Ved Søværnsloven af 1880 overgik Sømineväsnet helt til Marinen, og det nødvendige faste Søminepersonel blev knyttet til det. Det fik samtidig Navneforandring til Søminekorpset og dettes Depot. Søminekorpsets Personel fastsattes til: 1 Chef, 2 Afde-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

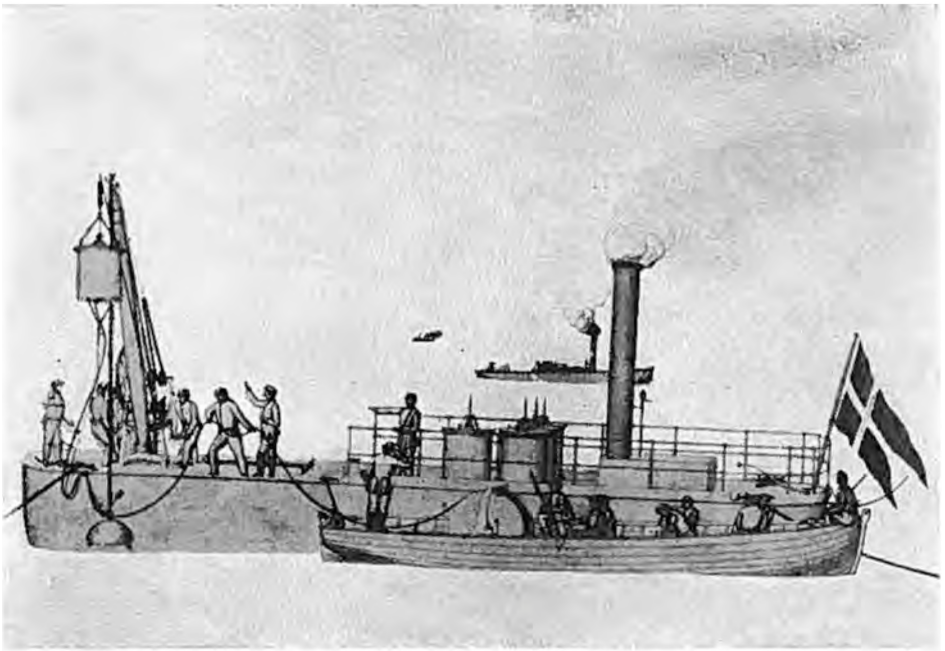

Fig. 184. Udlægning af Kabelminer i 1870erne. (Fot. Søartilleriet.)

lingschefer, 8 andre Officerer, 30 Underofficerer af 1. Klasse og et ubestemt Antal af 2. Klasse. Depotet kom foruden Chefen og de to Afdelingschefer til at bestaa af: 1 Kemiker (Søofficer), 1 Oversøminemester, 6 Sømine- og Undersøminemestre, 7 Søminеassistenter samt Søminearbejdere og værnepligtige.

1. Afdeling, Minevæsnet, havde fra Begyndelsen boet paa Kvintus ved »Søminegraven« sammen med Hærens 3. Bygningsdistrikt. Nu, da Minevæsnet blev helt overtaget af Marinen, blev de adskilt ved et Plankeværk, og ½ Aar efter Overtagelsen afløstes den Ingeniørofficer, der hidtil havde været Afdelingschef, af en Søofficer.

2. Afdeling, Torpedovæsnet, fik Lokaler i gamle østre Takkeladsbygning, hvor nu de gamle Torpedobaadskamre og Radiosektionens Lokaler er. Torpedo-Magasinet laa i Planbygningen ved Nyholms Kran.

Søminevæsnets Kontorer var først paa Kvintus, dernæst fra

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 185. Søminevæsnets Kontorbygning. (Fot Bygningsvæsnet.)

1885 i den nuværende Kvartermesterskole og fra 1888 i den nybyggede Kontorbygning.

Sømineværkstedet, der byggedes i 1878, var indrettet med Materiellets Vedligeholdelse for Øje, men det kom hurtigt ind paa at fremstille Torpedodele og Udskydnings-Apparater, og i 1889 begyndtes fuldstændig Fremstilling af Torpedoer. Tegnestue, Værksteder, Magasiner og Personel maatte derfor efterhaanden udvides.

Minerne, der var uhandige og langsomme at udlægge, fik bedre Konstruktion og automatisk Dybderegulering, saa at den Udlægning, der oprindelig havde krævet en Uges Arbejde, i 1914 kunde udføres paa faa Timer.

Endnu mere Udvikling har dog Torpedoen gennemgaaet. De først anskaffede Torpedoer havde en Ladning paa 35 kg Sprængstof og løb 20 Knob over en Distance paa 200 Meter. I 1914 havde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

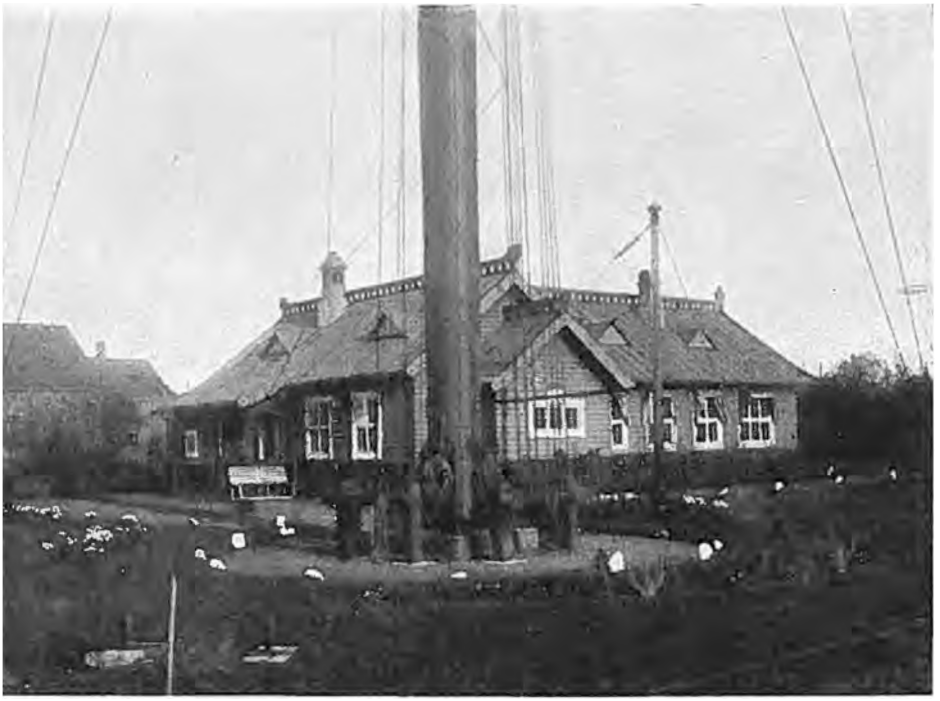

Fig. 186. Flaaderadiostationen. (Fot. Bygningsvæsnet.)

de nyeste Torpedoer op imod 200 kg Sprængstof og løb paa 2000 Meter 40 Knob og paa 8000 Meter 30 Knob.

Disse Resultater var opnaaet dels ved Søminekorpsets eget Arbejde — det havde saaledes paa egen Haand overvundet Vanskelighederne ved at skyde med Torpedoer paa lægt Vand — og dels ved venskabeligt Samarbejde med Firmaet Whitehead i Fiume.

Ved Søværnsloven af 1909 gik Matroskorpset ind som en 3. Afdeling (Signalafdeling) under Søminekorpset, der derefter benævnedes Matros- og Søminekorpset, hvis tekniske Personel afgaves til Maskinkorpset for derfra at udlaanes til Søminevæsnet.

Søminekorpset havde oprindelig alt Flaadens elektriske Materiel under sig og blev førende paa dette Omraade her hjemme. Det var saaledes Søminekorpset, der installerede det elektriske Lys i Det kgl. Teater i 1888. I 1918 afgav Søminekorpset imidlertid det elektriske Materiel til en nyoprettet elektrisk Afdeling under Or-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 187. Kongebroen over Søminegraven. (Fot. Bygningsvæsnet.)

logsværftet, men Korpset beholdt dog Radio- og Projektør-Materiel under sig.

Ved Søværnsloven af 1922 omdannedes Matros- og Sømine-korpset til Sømine-væsnet, og 3. Afdeling ophævedes atter. Personellet lagdes ligesom ved Søartilleriet ind under Chefen for Orlogsværftet (senere Flaadestationen).

Radioen havde under Verdenskrigen 1914—18 faaet en mægtig Udvikling, og efter denne Krig blev det særlig dette Materiel, hvis Udvikling blev fortsat. I 1923 oprettedes en særlig Radioafdeling, der tillige fik Projektører samt Artilleri- og Torpedo-Kommandoanlæg under sig. Fra 1931 fremstilles sidstnævnte Materiel ogsaa ved Sømine-væsnet.

Ved Søværnsloven af 1932 udskiltes Sømine-væsnet ligesom Søartilleriet fra Flaadestationen og henlagdes direkte under Marineministeriet. Samtidig udskiltes Mineafdelingen fra Sømine-væsnet og henlagdes under Chefen for Kystflaaden som Mineskibs-Divi-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 188. Nyt Torpedoværksted. (Fot. Bygningsvæsnet.)

sionen, der vedligeholder Minemateriellet, idet dog større Reparationer foretages af Søminevæsnet.

Søminevæsnet ledes nu af en Direktør, der har følgende Afdelinger under sig:

1. Torpedosektionen, der som Personel har: 1 Sektionschef, 1 Søofficer, 1 Ingeniør, 2 Maskinmestre, indtil 15 ikke udkommanderede Torpedokvarter- og Underkvartermestre, 2 Arbejdsmænd og 7—8 værnepligtige.

2. Radiosektionen, der som Personel har: 1 Sektionschef, 3 Søofficerer, 2 Ingeniører, 3—4 Radiomestre, 4—6 Montører og 1 Arbejdsmand samt ikke udkommanderede Radiotelegrafister — ca. 10—30.

3. Sprængstof- og Telefon-Eftersynet, der som Personel har: 1 Materielinspektør, 3 Sprængstof-, Patron- og Telefonmestre samt Kvartermestre og Mather, udlaant fra Mineskibs-Divisionen.

4. Tegnestuen med 1 Ingeniør og 5—6 Konstruktører.

5. Værkstedet med 1 Ingeniør, 1 Mester, 2 Maskinmestre og 5 Værkfører samt Haandværkere, Arbejdsmænd og Lærlinge efter Behov, f. T. ca. 100.

6. Kontor- og Regnskabsføring med 1 Intendant, 1 Regnskabsfører og 8 Assistenter.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

SØVÆRNETS PRØVEANSTALT

Den som Kemiker ved Søminevæsnet ansatte Søofficer havde en mindre, kemisk Afdeling til Fremstilling af Knaldkviksølv o. l. under sig, og han havde tillige Ansvar for de indkøbte Sprængstoffers Stabilitet.

Da man blev klar over, at Ansvaret blev for stort for en ikke special-uddannet Søofficer, ansatte man i dette Aarhundredes Begyndelse først en Kemiker ved Afdelingen og oprettede derefter et Laboratorium med ham som Leder. Samtidig lagdes Undersøgelse af Søartilleriets Krudt og Sprængstoffer ind under Laboratoriet, idet alle Sprængstoffer under Oplægning kan dekomponeres, saa at der opstaar Fare for Selvantændelse.

Fra en beskeden Begyndelse med Laboratoriet indrettet i Søværnets Vaskehus paa Dokøen voksede det sig hurtigt stort, og i 1917 fik det sin egen Bygning paa Arsenaløen. Dets Navn blev desuden forandret til »Søværnets Prøveanstalt«, fordi det tillige overtog Olieundersøgelser, Prøvning af Staal og Metaller m. m. Prøveanstalten har et Anlæg for røntgenfotografisk Metalprøvning og beskæftiger nu ialt 12 Personer.

Ogsaa Prøveanstalten er direkte underlagt Marineministeriet.

MARINEMUSEET

Man skulde tro, at vor Marine med sine stolte Minder og rige Traditioner tidligt havde taget fat paa at pleje synlige Minder fra sin Fortid. Ved de enkelte »Væsner« bevarede man da ogsaa en Del ældre Ting i pyntelig Opstilling, altsaa nærmest til Udsmykning af forskellige Lokaliteter. Da Englænderne i 1807 tømte Magasinerne, gik det imidlertid ogsaa ud over en Del af Udsmykningen med Ting, der endnu var brugelige, og vor Flaades Mænd fik i de følgende Aar andet at tænke paa end Minderne. Alle Kræfter maatte først sættes ind i Krigen og derefter paa Flaadens Genopbygning.

I 1838 blev »Vaabensalen« indrettet paa 1. Sal i Arsenalets søndre Fløjbygning. I denne blev endnu i Brug værende Vaaben opstillet, og alle Vægge blev dekoreret med ældre udgaaede Vaa-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 189. Søværnets Prøveanstalt. (Fot. Bygningsvæsnet.)

ben. Mange af disse havde oprindelig tilhørt Hæren, men de var overladt Marinen, efter at Englænderne havde tømt vore Magasiner. Det er Grunden til, at man finder f. Eks. Rytterpalasker mellem Flaadens Vaaben. De maatte dog afkortes for at kunne bruges om Bord. Paa Vaabensalen opstilledes nu efterhaanden forskellige Ting af historisk Værdi: gamle Faner, Trommer o. l.

I Arsenalets nordre Fløjbygning var tillige en Opstilling af forældet Smaaskyts, Metalkanoner, Falkonetter o. l., der blev kaldt »Samlingen«. Da Søartilleriet i 1866 afstod Bygningen til Proviantmagasinet, blev denne Samling flyttet til Sydenden af nordre Hus, men da dette i 1896 blev afstaaet til Fyrvæsenet, flyttedes »Samlingen« til søndre Hus.

Vaabensalens historiske Ting i Forbindelse med Samlingen dannede det artilleristiske Grundlag for Marinemuseet, og saa snart Tanken om Oprettelse af et saadant var udkastet, fængede den i alle Sind paa Holmen. De gamle Tilsynsmænd paa de forskellige

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Magasiner viste sig at have smykket Lofter og Kamre med mange gamle Ting, som de selv var oplært med, eller endnu ældre Ting fra deres Forgængere. De afleverede det nu til Museet, og »Magasinet for kasseret Gods«, hvortil alle udrangerede Ting afleveres for at sælges ved Auktion, kunde ligeledes baade da og i de følgende Aar aflevere sin Tribut til Museet. De forskellige Skolers forældede Undervisningsmateriel blev ligeledes afleveret, saa at man nu fik en fuldstændig Samling, hvor alle kunde studere Udviklingen inden for Tjenestens forskellige Grene.

Fulgt af den daværende Tøjmesters Interesse tog interesserede Hænder fat paa at opstille Tingene, de tungeste — fortrinsvis Kanoner — blev opstillet i kronologisk Orden i Stueetagen og de lettere paa 1. Sal. Artilleri, Søminesager, Torpedoer, Kompasser, Navigations-Instrumenter, historiske Flag, Billedskærerarbejder fra gamle Skibe, Lamper, Strømfordelingskasser, Ildleder-Apparater og meget anden findes paa det righoldige Museum.

Museet har, foruden sin historiske Betydning, en stor Opgave over for de unge i Marinen. De kan der se, hvorledes Fædrene gradvis har bygget alt det Materiel op, som de i Dag arbejder med; og anbragt, som det er, i en af Marinens gamle, smukke Bygninger, hvor Tiden ikke har kunnet borttage den gamle Lugt fra Lædertøj, Tjære og Skibenes Hellegatter, vil de unge forstaa, at de kun er et lille Led i den lange Kæde, der er Danmark med dets Flaade. Det kan hjælpe dem til at forstaa, at det højeste, de kan naa, ikke er noget for dem selv, men at gøre deres Led til et stærkt og holdbart Led i Kæden. Museet bør derfor stadig bevares paa Holmen og helst i sin nuværende Bygning, saa at alle Marinens Skoler og de værnepligtige har let Adgang til det.

Det er dog en Fare, at Bygningen ikke er Museets egen men Søartilleriets, og at Museet ikke er en egen Institution, men ligger under Søartilleriet. Derved har en pietetsløs Tøjmester det i sin Magt at forsømme det, atter stuve Tingene sammen og laane dem ud. Nu, da Sagerne er samlet sammen fra de nænsomme Hænder, der hidtil havde opbevaret dem, vil de næppe kunne samles igen, hvis de spredes eller ødelægges.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 190. Gamle Kanoner paa Sextus' Vold. (Fot. Bygningsvæsnet.)

Dette sker for Tiden, idet en Del af Pladsen under Slagordet: »Fortiden maa vige for Nutiden«, er blevet taget fra Museet til andre Formaal. Det maa haabes, at Museets Forhold maa blive ordnet, inden det er for sent.

HOLMENS MODELSAMLING

Holmens Modelsamling er ogsaa et Museum paa sit specielle Omraade. Den var en Afdeling af Ridsekamret — Konstruktions-Kontoret vilde man sige i Dag —, og ikke blot Skibsmodeller, men ogsaa Tegnerekvisitter som Pennefjer, Blæk o. l. blev forarbejdet dèr til Ridsekamret.

Hvor tidligt Orlogsværftet er begyndt at fremstille Modeller, vides ikke; men fra 1669 kan man gennem Samlingens Skibsmodeller følge Flaadens Udvikling op til vore Dage. I 1741, da Hovedmagasins-Bygningerne paa Gammelholm var færdige, blev

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

øverste Etage i deres Midterparti, »Pavillonen«, indrettet til at huse Skibsmodellerne, der samledes sammen fra Ridsekamrets forskellige Kontorer.

I 1745 beordrede Kong Christian VI det kgl. Kunstkammer til at aflevere 32 Skibsmodeller, som beroede der, til Modelkamret, som det den Gang hed, og i 1748 ses første Gang opført Lønning til en Opsynsmand ved det.

I den følgende Tid vides mange Skibsmodeller at være udført; men den store Ildebrand i 1795 berørte ogsaa Hovedmagasinet, hvorved mange uerstattelige Modeller brændte. Blandt de reddede Modeller er dog en af Tredækkeren CHRISTIANUS QUINTUS paa 90 Kanoner fra 1699, Linieskibene FYEN fra 1746 og DRONNING JULIANE MARIE fra 1752, et Flaadebatteri (den Tids Monitor) fra 1787 o. a. Samlingen af Modeller efter 1795 er righoldigst. Blandt disse skal særlig fremhæves Pragtstykket, Modellen af Monitoren PEDER SKRAM fra 1908.

I 1861, da Gammelholm nedlagdes som Orlogsværft, flyttedes Modelsamlingen til Nyholm og blev anbragt i et lille Rum i Spanteloftsbygningen; men i 1884 flyttedes den til sin egen brandfri Bygning paa Frederiksholm.

Holmens Modelsamling tjener samme Formaal som Marinemuseet, og har derfor sin naturlige Plads paa Holmen ved Siden af denne.

ORLOGSVÆRFTET

Som nævnt benævnes Skibbyggeriet paa Holmen fra 1925, da det blev adskilt fra den øvrige Del af Flaadestationen, for Orlogsværftet.

Skibbyggeriet har altid udgjort en betydningsfuld Del af Holmen og har fælles Historie med denne. Det lededes oprindelig af en Søofficer, der benævnedes Fabrikmester, og som havde skaffet sig selv (eller var sendt til) Special-Uddannelse. Til Fabrikmestre benyttedes dog til Tider indkaldte udenlandske Skibbyggere. Alt øvrigt Skibbygnings-Personel var praktisk talt uddannet paa Holmen og rekrutteredes efter den faste Stoks Oprettelse fortrinsvis

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fra dennes Sønner.

Haandværkernes Lærlingetid var 4—5 Aar, men efter 1757 maatte en Svend for at blive Mester gennemgaa den da oprettede Konstruktionsskole.

Folkenes Løn bestod i fri Bolig, fri Skolegang for Børnene, Sygeforplejning, delvis Kost og en ringe Løn. Først i Løbet af det nittende Aarhundrede afvikledes hele dette faste Kontraktforhold, samtidig med at de ny Kontrakters Løbetid blev stadig kortere. De var paa eet Aar ad Gangen, da de faste Arbejdere i 1919 overgik til at blive ansat paa lignende Vilkaar som i det private Erhverv. Ved Siden af de faste Haandværkere beskæftigedes desuden Daglejere, der antoges for en Dag ad Gangen. De dygtigste Haandværkere kunde stige gennem Formænd og Kvartermænd til Mestersvende og Mestre.

Fig. 191. Korvetten DAGMAR's Gallionsfigur.
(Fot. Bygningsvæsnet.)

I Løbet af det nittende Aarhundrede foregik Overgangen fra Træ- til Jernskibe, hvilket forandrede Skibbygningen og dens Haandværkere helt. Samtidig indførtes Dampmaskiner baade i Skibene og paa Holmen, saa at man fik Brug for Maskinister. I 1880 blev derfor Konstruktionsskolen omdannet til »Skolen for

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Skibbygning og Maskinvæsen«. I Begyndelsen af det tyvende Aarhundrede blev Skolen delt, idet Maskinist-Uddannelsen blev overtaget af Underofficersskolen, og man forsøgte at skabe en særlig Ingeniørskole for Marinens Behov. En Tid var denne Skole overtaget af Kadetskolen, men Forsøget opgaves, Skolen blev nedlagt, og en Del af de fra den udgaaede »Marineingeniører« sendtes til videre Uddannelse paa tekniske Højskoler i Ind- og Udlandet. De overtog derefter de Stillinger ved Skibbyggeriet, som hidtil havde været beklædt med Søofficerer.

Det var de Søofficerer, der havde mere Interesse for at skabe Materiellet end for at bruge det, der var gaaet over i den tekniske Tjeneste. Netop gennem deres dobbelte Uddannelse til praktiske Sømænd og til Teknikere havde de Betingelser for at kunne konstruere de Skibstyper, der var bedst egnede for Opgaverne. Mange af dem havde skabt sig ansete Navne som Skibbyggere eller som Teknikere paa andre Omraader baade inden for Marinen og ude i de private Erhverv, der nød godt af deres Kunnen. En enkelt af dem, Kaptajn G. W. Hovgaard, havde endog i de seneste Aar hævdet danske tekniske Søofficerers Navn paa den anden Side af Atlanterhavet ved som Professor ved »Institut of Technology« og som den amerikanske Regerings Konsulent i Skibskonstruktion at medvirke ved Skabelsen af U.S.A.'s Skibstyper fra 1905 og op til Nutiden.

Trods alle vore gode Erfaringer med Søofficerer som Teknikere søgte Marinen i vort Aarhundrede som nævnt at eksperimentere sig frem til at rekruttere vore Skibbyggere ad nye Veje med det Resultat, at vi i Fremtiden er henvist til at tage Mænd til de ledende Stillinger paa Orlogsværftet ude fra. Disse Mænd kan vel forudsættes at have en god teknisk Uddannelse, men de vil staa fremmede over for de Opgaver, Marinen skal løse, og derfor ogsaa over for, hvilke Skibstyper der tjener os bedst.

Skibbyggeriet havde fulgt Holmens Historie. Det havde først ligget paa Slotsholmen, men var ca. 1550 flyttet til Gammelholm, derefter havde det fra 1692 til Huse baade paa Gammelholm og Nyholm og efter 1832 paa Nyholm alene, hvor det laa i 1925. Da

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

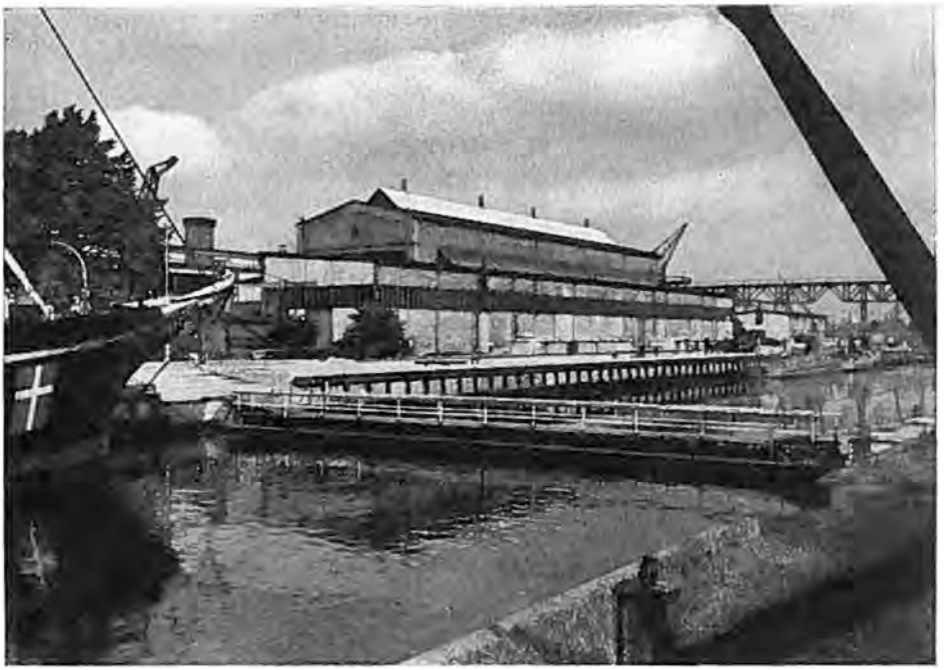

Fig. 192. Det ny Skibbyggeri paa Dokøen. (Fot. Bygningsvæsnet.)

det ved Lov af 29. Marts 1924 blev udskilt fra Flaadestationen og kaldt Orlogsværftet, kom det som en civil Statsvirksomhed til at sortere direkte under Marineministeriet. Dets Bygninger laa spredt paa Nyholm, Frederiksholm og Dokøen. De samledes nu saa vidt muligt paa Dokøen og den NV-lige Del af Frederiksholm, idet Beddingerne, der er et Skibbyggeris centrale Del, i 1927 flyttedes til Dokøens Nordende, som ved en Dæmning i Stedet for den hidtidige Bro var blevet forbundet med Frederiksholm.

Orlogsværftet ledes af en Direktør og er delt i to Afdelinger, en Skibbygnings- og en Maskin-Afdeling, der hver ledes af en Underdirektør.

Under Skibbygnings-Afdelingen hører tillige Bygningen af Flyvemaskiner, og under Verdenskrigen 1914—18 havde Orlogsværftet udviklet egne Konstruktioner af saavel Flyvemaskiner som af disses Motorer. Efter Krigen blev Europa imidlertid oversvømmet af Flyvemateriel, der blev solgt til Spotpris, og Værdien af usag-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 193. Flyvemaskine-Værkstedet. (Fot. Bygningsvæsnet.)

kyndige Kommissioner viste sig atter her, idet en saadan i 1920 gav den kortsynede Indstilling: at basere sig paa Udlandets billige Materiel. Orlogsværftet maatte derefter nedlægge sin Konstruktions-Afdeling for Flyvemaskiner, netop da Adgangen til Udlandets Erfaringer blev let tilgængelig. Efter at det ophobede Flyvemateriel i Udlandet var udsolgt, steg Priserne, som det var at forudse, til store Højder, og Orlogsværftet maatte atter i Gang med at bygge Flyvemaskiner, men nu efter købte udenlandske Licenser.

Under Maskinbygnings-Afdelingen hører den til Værftet knyttede Elektroteknik.

Som selvstændig Virksomhed har Orlogsværftet sit eget Budget, der skal balancere paa Basis af de Arbejder, det faar til Udførelse. Det søger derfor at faa Arbejder ogsaa for andre Statsvirksomheder end Marinen, men dette naas oftest kun gennem Konkurrence med Privatværfterne. Marinen er derimod Tvangskunde, og Orlogsværftet er tilmed ofte fritaget for at give detailleret Regning over for den enkelte Chef, der har faaet udført Arbejder, og som er forbavset over Prisen herfor. Kun i ganske en-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 194. Klejnsmedjen med DANNEBROG's Gallionsfigur foran set fra Syd.
(Fot. Bygningsvæsnet.)

kelte Tilfælde, hvor Orlogsværftet ikke har kunnet udføre et Arbejde som ønsket, har hjemmeværende Chefer faaet Tilladelse til at faa det udført hos private Firmaer.

Efter 1937 er den civile Direktør for dette civile Værft — hvis eneste ledende Forbindelse med Marinen er, at det er henlagt under Marineministeriet — tillige Direktør for vor Flaades Materielinspektion. Der fremkommer derved det ejendommelige Forhold, at han bliver baade Køber og Sælger med Hensyn til Vedligeholdelses-Arbejder for Flaaden, idet han som Materielinspektør tager Bestemmelse om, hvilke Arbejder der skal udføres, og hvordan de skal udføres, og som Direktør for Orlogsværftet derefter udfører Arbejdet under sit eget Tilsyn. Prisen bliver han i sin Dobbelt-Stilling enig med sig selv om.

Naar Marinen ikke har fuldt Indseende med Orlogsværftet, hvilket den kun kan have, naar det er en militær Afdeling, der ligesom tidligere og sideordnet med de andre militære Værksteder er underlagt Holmens Chef, vilde det være bedre for vor Flaade, om

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

den blev stillet paa samme Maade over for Orlogsværftet — Statsværftet — som andre Statsinstitutioner, der selv afgør, i hvor høj Grad de vil benytte det under Hensyn til de Priser, det tager.

En af de mest paakrævede Organisations-Forandringer inden for Marinen er, at Stillingen som Holmens Chef genoprettes, og at han faar Ansvar for alt paa Holmen, herunder Flaadens Beholdninger, samt for de oplagte Skibes Tilstand og Beredskab over for Ministeriet.

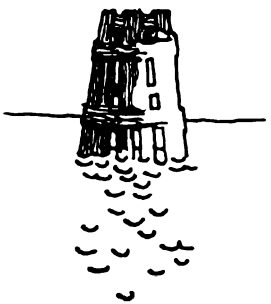

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

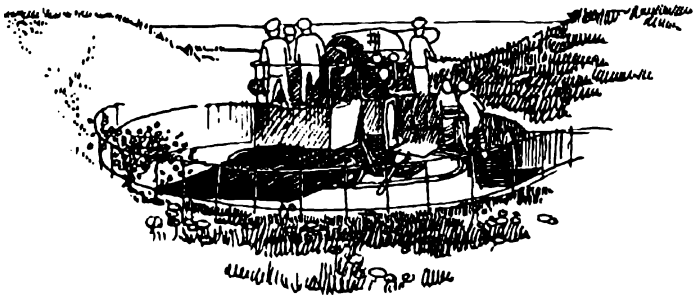

15. KAPITEL
FLAADENS ANDRE HJÆLPEORGANER
KYSTARTILLERIET — SØBEFÆSTNINGEN.

Kampopgaverne for et Land, der som vort har overmaade vidtstrakte Kyster, og som ikke blot omskylles af Have, men deles i større eller mindre Omraader af Farvande og Løb, maa i høj Grad blive af maritim Art, og, foruden Værnet af vor Landgrænse mod Kontinentet, et Forsvar af de Kystomraader, hvor en Fjende kan forsøge Landgang. Talrige ypperlige Veje, et tæt Jernbanenet, Troppers og Materiels Motorisering eller Udrustning med Cykler og Meldetjenestens moderne Effektivitet har muliggjort en Samling af Hærens Styrker til centrale Mobiliseringsomraader, hvorfra de fornødne Enheder meget hurtigt og nemt kan sendes mod truede Steder og saaledes staa kamprede til Kystværn, hvis første Forsvarslinie — vor Flaade — bliver brudt. Det egentlige Kystforsvar bliver derfor fortrinsvis Hærens Opgave, som vokser med Flaadens Svækkelse og mindskes med Flaadens Vækst i Styrke og Kvalitet.

Efter det britiske Overfald paa Sjælland og vor Flaades Ran i 1807 forelaa en karakteristisk Situation, som ogsaa gav sig et klart Udtryk i en omfattende Kystsikring med Artilleri fra Hæren.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kampen maatte begynde i anden Linie, indtil vi paany raadede over en slagfærdig Flaade. Ved alle vigtige Farvande opstilledes derfor Kystartilleri.

Fæstningerne Kronborg og København forsynedes med det tungeste Skyts mod Søsiden. Indløbet til Hovedstaden sikredes af *Trekroner* med 68 Kanoner og 3 tunge Morterer, »den flydende Defension«, som omfattede Linieskibet »Louise Augusta« med 64 Kanoner samt 3 Flaadebatterier og 34 Kanonbaade eller Mortérchalupper, desuden Batteriet *Prøvesten* med 84 Kanoner og langs Amagerkysten 8 Batterier med ialt 47 Kanoner og 5 tunge Mortérer til Forsvar af Drogden.

Til Spærring af Løbene mellem Sjælland, Møen og Falster opstilledes Batterier ved Ulfshale, Kallehave, Hestehoved, Gaabense, Dyrefod, Masnedø og Vordingborg. Til Forsvar af Løbet mellem Lolland og Falster opstilledes to Batterier ved Guldborg og et ved Taars Færge. Kalundborg og Korsør Havn sikredes med to Batterier, Korsør Fæstning fik tungt Skyts. Isefjordens Indløb beskyttedes af 3, Roskilde Fjords af 2 Batterier.

For at give Indtryk af, hvor omfattende denne Kystbefæstning udformedes, skal summarisk nævnes de øvrige Steder, som blev sikret med tungt Artilleri: Nyborg og Nyborg Fjord, Strib og Vasnæs paa Fyn; Spodsbjerg og Rudkøbing paa Langeland; Havnen paa Samsø og i Nørrejylland Viemose, ved Snoghøj, Fredericia, Horsens Fjord, Aarhus Havn, Randers Fjord, Hals og Limfjorden, Fladstrand og paa Vestkysten Fanø. Slesvig og Holsten blev sikret paa samme Vis.

Til mobilt Kystværn udrustedes et Par Hundrede Kanonbaade, som delvis bemandedes med Folk fra Hærens Forstærkningsbataillioner, ialt ca. 1000 Mand. Paa omfattende og dygtig Vis sørgedes der saaledes for, at den snævre Kystbevogtning var stærk, medens Regeringen iøvrigt energisk tog fat paa at genskabe vor Flaade. Et Kystforsvar af denne Art er direkte Landeværn mod indtrængende Tropper og er Hærens Sag.

Den egentlige Søbefæstning var — som Resten af Værnene — helt forsømt i 1807 trods gentagne og advarende Indberetninger

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 195. Fortet »Prøvesten« i 1863.

fra Ingeniørkorpset og andre sagkyndige. Det faldt derfor Englænderne nemt at tage vor fra Naturens Haand stærke Klippefæstning, Helgoland, hvis »Værn« bestod af 27 Invalider uden et eneste brugbart Stykke Skyts. Dengang — som altid — skyldtes Danmarks Ulykke og Fornedrelse i første Række vor egen Ligegyldighed og manglende Vilje til i Fred at staa rede til Krig. Det kostede os i 1801 og 1807 vor Stormagtsplads i Rækken af Europas søfarende Nationer.

Iøvrigt er den egentlige Søbefæstning forskellig fra Kystbefæstningen derved, at den indgaar som integrerende Led i Flaadens Værnetjeneste, hvis den ikke, som det vel i Begyndelsen var Tilfældet med Københavns Søbefæstning, lukker det, man med et moderne Udtryk ofte kalder »Jernringen«, om en befæstet By.

Oprindeligt har Søforterne været en Optagestilling for den kæmpende Flaade, et vigtigt Supplement til dens flydende Værn af Hovedstaden og et nødvendigt Led i den defensive Spærring af de nærmeste Farvande, hvis Tilgange efterhaanden lukkedes af Minefelter. Interessen i sidste Aarhundredes første Tiaar for et sikkert Værn svandt meget hurtigt efter Napoleonskrigenes Slutning. Fra 1815 og til de slesvigske Krige troede man, som efter sidste Verdenskrig, at enhver væbnet Konflikt var udelukket. Selv de militære Højskoler dyrkede mere Naturvidenskaberne end Krigs-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kunst, og Vaupell har nok Ret, naar han siger om Perioden 1815—1848, at: »Det var blevet til en uigendrivelig Paastand, som blev prædiket af alle lærde og kloge Hoveder, at der aldrig mere blev Krig. Den evige Fred var indtraadt, og Stridsspørgsmaal var en Opgave, der kunde løses med Pennen«.

Følgen af dette blev, at det eneste faste Værn mod Søen — svagt som det var — knyttedes til Fæstningsbyen København. Allerede i Vikingetiden var der — især fra engelsk Side — ført et praktisk Bevis for, at det bedste Værn mod søværts kommende Fjender var en Flaade. Indtil vi i det nittende Aarhundredes sidste Halvdel maatte erkende, at vi ogsaa som Sømagt var distanceret, interesserede man sig kun lidt for det faste, søvendte Værn. Eftersom »Kystartilleriet« i vor Tid har været ensbetydende med det artilleristiske Forsvar af Hovedstaden — og enkelte Punkter uden for denne — vil det være rimeligt at opridse Hovedlinierne i Københavns Søbefæstnings Historie.

Af sentimentale Grunde ynder man at betragte Absalon, maaske vor største Søkriger, som den, der befæstede København, hvilket ikke er rigtigt. Absalons Borg, som han »spækkede med Slyngesten» pillet sammen under Stevns Klint, var ingen Søbefæstning. Den laa, som Broderens Kalundborg, ved et vigtigt Vejføre mellem Hovedprovinserne Jylland—Sjælland—Skaane. De nærmest følgende Fæstningsværker blev Tilflugtssteder i Nød langt mere end aktive Værneforanstaltninger. Først under Christian IV udbyggedes Fæstningen København mod Søsiden dels med Kastellets Søfront, dels med Batterier som Quintus og Sextus, der var i Brug til dette Aarhundrede. Kongen havde endog paatænkt et udvidet Søforsvar af Hovedstaden med Værker saa sydligt som Dragør, hvor Bygningen synes opgivet, fordi Grunden ikke kunde bære. Naar Interessen hurtigt kølnedes, laa det navnlig i, at vor Flaade var mægtig nok til at yde fuld Sikkerhed mod Angreb fra Søen.

Det lykkedes den svenske Konge, Karl XII, i Juli 1700 at gennemføre et effektivt Bombardement af vor Hovedstad. Skytset rakte længere end før, og dette gav Stødet til, at der, efter Forslag af Admiral Judichær, anlagdes to Søbatterier, *Trekroner* og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Prøvesten i Vinteren 1712—13. *Trekroner* anbragtes paa Refshalens Nordspids og bestod af 3 grundsatte Linieskibe — det ene, som hed TRE KRONER, gav Batteriet Navn — med ialt 100 Kanoner og en Besætning paa 1000 Mand af Marineregimentet. Næppe var imidlertid den Store Nordiske Krig endt, før man lod Værkerne forfalde efter dansk Skik og Brug. Allerede 1731 var *Trekroner* saa raaddent, at det maatte sløjfes.

I 1744 ønskede den fremragende Søofficer Greve Danneskiold-Samsøe 6 Søforter bygget paa opfyldt Grund; 6 Pladser blev udstukket og Arbejdet projekteret. Men i dette Forhold som ofte ellers saboteredes Danneskiold-Samsøes fortrinlige Reorganisationsplaner.

Fig. 196. Skydning med 29 cm Kanoner fra Fort.

Da han efter nogle Aar i Unaade atter kom til Styret, foreslog han 1766 et Anlæg af 7 Lynetter, det vil sige aabne Jordværker med 2 Facer i udadgaaende Vinkel og dertil hørende Flanker. Skønt Forslaget som Helhed godkendtes, blev kun det endnu eksisterende Værk, Kystartilleriets Kommandostation, *Lynetten*, umiddelbart Nord for Refshaleøen gjort færdigt. Det er vort ældste Søfort, som ganske vist laa praktisk talt uarmeret til 1848. I 1863 forstærkedes det, 1873—84 blev det udvidet, fik Stenglacis og Betonmure, og ti Aar senere fik det et Haubitsbatteri, som blev nedlagt, da Søbefæstningen 1909 udvidedes. Fra 1922 har *Lynetten* kun været brugt til Kommandostation.

Hvor apatisk man handlede ogsaa i det attende og nittende Aarhundrede, naar det gjaldt Rigets Forsvar, illustreres ganske godt af, at man 1777 nedsatte en Kommission bestaaende af Of-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ficerer fra Hær og Flaade til Fastsættelse af »Defensionen«s Omfang. Kommissionen blev siddende uafbrudt i 88 Aar indtil 1865, da man omsider opløste den. Dens Indsats havde været meget beskeden. Efter syv Aars Raadslagning fremsendte den i al Uenighed et Forslag til Københavns Søforsvar, hvorpaa den fik en allerhøjeste Ordre til at blive enig med sig selv, før den kom med nye Idéer. Det lykkedes for saa vidt, som Kommissionen i 1786 enigt indstillede, at der blev bygget 3 Søforter, nemlig *Stubbefort*, *Trekroner* og *Prøvesten*. Kongen stadfæstede Forslaget næsten omgaaende, og Arbejdet paa *Trekroner* blev paabegyndt.

Forterne skulde bygges af nedrammede Pæle langs Yderkonturerne med Paafyldning af Mudder, der skulde danne Basis, Traverser, Brystværn og saa videre. Da *Trekroner* 1792 havde naaet at faa et Brystværn, bag hvilket man kunde opstille Skyts, gik hele Byggeriet — trods den europæiske Uro — i Staa. *Trekroner* blev ikke fuldendt; de to andre Værker var ikke paabegyndt.

Dette er nævnt ret detailleret, fordi det er et grelt Eksempel paa den Sorgløshed og manglende Beredskabsvilje, der alt for ofte har bragt vort Land i Afhængighed og Ulykke. Da Englænderne angreb os i April 1801, bestod Søbefæstningen, som skulde værne Flaaden og Hovedstaden, af et eneste Fort, der ikke var fuldendt — *Trekroner* — samt Værket *Lynetten*, *Strickers Batteri* og de gamle, for langt tilbagetrukne, Batterier: *Quintus* og *Sextus* samt Kastellets Søfront.

Trekroner havde 66 Kanoner staaende bag Træbrystværn, men ingen Ammunitionsrum endsige Opholdsrum for Mandskabet, der hovedsagelig bestod af raske, men slet ikke uddannede Københavnere iblandet nogle faa Artillerister som sagkyndige. Trekroner kæmpede bravt, omend Kommandør Olfert Fischer i sin Rapport om Slaget paa Københavns Red den 2. April 1801 siger, at *Trekroner* med flere »kun lidet kom i Ilden«. Han slutter sin Rapport, som omfatter alle, saaledes: »Til Officerernes og Mandskabets mageløse Mod har jeg intet Udtryk. Slaget selv kan kun beskrive det«. En samtidig Forfatter, K. H. Seidelin, nævner: »Begyndelsen blev gjort med at pilotere Trekroners Batteri, (som ikke engang blev

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

beklædt med Sten efter Bestemmelsen), men de andre Batterier blev der ikke meget af, og dette kan tages som den første Aarsag til Katastrofen, den anden April«. Under Slaget havde Olfert Fischer iøvrigt — fra Klokken halv tre til fire — Kommandostation paa *Trekroner*. Der blev slaaet en Mindemedaille for Slaget, og Trekroners tapre Chef, Major S. J. Meyer, fik den i Guld.

Efter Slaget paa Reden blussede Interessen for Hovedstadens Søbefæstning op en kort Stund, og Evighedskommissionen fik Ordre til at indberette, om Erfaringerne havde faaet den til at ændre Anskuelserne fra 1786, eller Gennemførelsen af den datidige Plan skulde fremmes. *Trekroner* fik derpaa Brystværn af Jord og et Krudttaarn; et interimistisk *Prøvesten* dannedes af sænkede, gamle Linieskibe, og ubetydelige Jordværker opkastedes ved Kastrup og Dragør. Planen gik imidlertid ud paa, at de i 1786 vedtagne Forter skulde bygges, og den krævede et nyt *Mellemfort* Desuden skulde der etableres faste og flydende Forsænkninger, som kunde holde en Fjende uden for Bombardementsgrænsen. Da dette Forslags Virkeliggørelse vilde koste 10 Millioner Kroner, blev det aldrig gennemført, og da vi i 1807 trods alle Løfter og Venskabsforsikringer blev overfaldet, henlaa Søbefæstningen omtrent lige saa ufærdig som i 1801. Englænderne synes dog at have frygtet dens Virkning og holdt sig uden for Rækkevidden af Forternes Skyts. Begivenhederne 1807 slog Danmark ud paa mange Omraader, og man lod i en halv Snes Aar Søbefæstningen forfalde.

Fig. 197. Beredskabsvagt ved 12 cm Kanon paa Middelgrundsfortet under Øvelser med Flaaden.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Først i 1818 bevilgedes der Penge til Fuldførelse af *Trekroner*, som i Løbet af en halv Snes Aar byggedes op meget nær, som Fortet ser ud i Dag, idet Kasernebygningerne dog først senere kom til. Fortet fik monteret sit Skyts 1836. Det var saaledes lykkedes Defensionskommissionen i Løbet af et halvt Aarhundrede at gennemføre en Trediedel af Danneskiold-Samsøes Defensionsplan. Ikke blot Guds Kværn maler langsomt. Den øvrige Del af Søbefæstningen blev glemt og gemt i Arkiver. *Prøvesten* raadnede delvis op og blev solgt til Nedbrydning.

Da den politiske Uro midt i Fyrrerne gav Anledning til nærmere Eftertanke angaaende Forsvaret, gav dette sig praktisk Udtryk deri, at *Lynetten* forstærkedes og færdigbyggedes til sin nuværende Form; mere skete der ikke, før Krimkrigen og de allierede Magters Flaadeaktion i Østersøen viste, hvor paakrævet det var at have Hovedstaden sikret mod Overraskelser fra de nærmeste Farvande. Iøvrigt havde Defensionskommissionen, som indtil 1852 førte Kommandoen paa Københavns Søfront, overdraget *Trekroner* og *Lynetten* til Marineministeriet. Søbefæstningen blev dermed for første Gang underlagt Flaaden.

Defensionskommissionen blev opretholdt og fremsendte i 1858 et nyt, fuldstændigt Forslag til Ordning af Søbefæstningen. Det godkendtes straks af Regering og Rigsraad, som bevilgede 7 Millioner Kroner til Bygning af et *Stubbefort* med 14 Kanoner, Bestykning af *Trekroner* med 68 Kanoner og af *Lynetten* med 10. Desuden skulde der bygges et nordligt og et sydligt *Mellemfort*, hver paa 35 Kanoner og et *Prøvesten* paa 52 Kanoner. Omved Halvdelen af Skytset skulde være Kasematkanoner. Bygningsarbejderne skulde gennemføres paa 12 Aar begyndende med *Prøvesten* og sluttende med den nye Skytsmontering paa *Trekroner* og *Lynetten*.

Der blev taget ganske energisk fat paa Arbejdet, men den mærkelige Skæbne, der særlig synes at have fulgt Københavns Søbefæstning og hindret den i at blive fuldkommen, greb denne Gang ind i Byggeplanerne med et nyt vaabenteknisk Problem — riflet eller glatløbet Skyts. En Kommission af Officerer fra Flaaden, Ingeniørkorpset og Artilleriet blev nedsat 1860 og gik ind

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

for Bestykning af Værkerne med riflet Skyts. Dette vilde imidlertid medføre saa store Ekstraomkostninger, at Byggeplanen ikke lod sig gennemføre inden for den givne økonomiske Ramme. Kommissionen indstillede derfor: at der indførtes riflet Skyts; at der opførtes et Fort paa Middelgrunden; at *Lynetten* blev udvidet, men at man til Gengæld opgav Bygningen af *Stubbefort* og nordlige *Mellemfort*, medens sydlige *Mellemfort* byggedes uden Kasematter. Da Krigen udbrød 1864 var *Prøvesten*, *Mellemfort* og *Lynetten* nær færdige og Arbejdet paa *Trekroner* klar til Paabegyndelse. Batterierne paa Land blev forstærket og armeret. Man raadede dog kun over glatløbet Skyts.

Fig. 198. Isskruning over Flakfortets Bølgebryder.

Kommandoforholdene var ret uklare. Paa *Trekroner* førte en Orlogskaptajn Kommando, paa de andre Værker var det Artilleriofficerer af Hæren, men Tendensen til at lægge Søbefæstningen under Hæren blev dog mere og mere fremherskende. Det var derfor ventet, da Kommandoen over Københavns Søforter i Juni 1865 henlagdes under det kongelige Artilleri. I 1867 oprettedes »1. Artilleribataillon«, der blev Kystartilleriets Kerneafdeling.

Ved sin Oprettelse besatte den følgende Værker: Batteriet ved Ny Kalkbrænderi, *Trekroner*, *Lynetten*, *Mellemfort*, *Prøvesten* og *Strickers Batteri* i første Linie. I anden Linie *von Huths Batteri* paa Langelinie og Skytset paa Kastelsvolden. Den overvejende Del af Skytset var nu riflet, og der var skabt et ret udstrakt Meddelelsesnet med Telegrafforbindelse mellem alle Forter ind-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

byrdes og fra Søbefæstningen til Statstelegrafen. Ammunitionsrummene var tidssvarende og fandtes i Traverser nær det Skyts, hvor Ammunitionen skulde anvendes. Mandskabet blev — til Lettelse ved Mobilisering — indtil 1894 kun udskrevet Øst for Store Bælt.

Ved Oprettelsen af 1. Artilleribataillon formerede den 6 Kompagnier. Bataillonschefen var Oberst, Kompagnicheferne for de 4 Liniekompagnier Kaptajner af Artilleriet, for 5. og 6. Kompagni Løjtnanter af Forstærkningen. Tildelingen af Befalingsmænd var passende stor. Af Konstablerne (360 Mand i Aargangen) blev 65 udlagt paa *Prøvesten*, en halv Snes Stykker gjorde Tjeneste i Land ved Staben m. fl., og Resten fordeltes til Artilleridetachementerne i Frederiksværk, paa Kronborg, i Nyborg og Fredericia.

Fig. 199. Skydning med 30,5 cm Fortkanon.

Lynetten og *Mellemfort* blev ikke belagt. Paa *Trekroner* laa en mindre Styrke af Marinen under en Søofficer, der imidlertid som Fortchef var underlagt Hæren. Hvor sammenfiltret Beføjelser og Hverv i lang Tid var, belyses baade af dette Eksempel og af, at Kosten indtil 1872 leveredes fra Flaadens Proviantmagasiner paa Orlogsværftet, og at Flaaden ligeledes forsynede Kystartilleristerne med det nødvendige Fartøjsmateriel. Al Fartøjstjeneste blev forestaaet af Folk fra Marinen, medens til Gengæld Mineforsvaret af Københavns Red fra 1869 underlagdes Bataillonen. Efterhaanden blev naturligvis Søbefæstningen mere og mere selvforsynende og selvstændig. Alt tyder paa, at der herskede et mønsterværdigt Tillidsforhold mellem Hærens og Flaadens Repræsentanter i denne

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Periode, skønt Beføjelsernes kinesiske Æskesystem kunde have givet rig Anledning til Uoverensstemmelser. I 1868 fik 1. Artilleribataillon sit særlige Kendetegn, et »I« i Messing paa Hue og Skulderstropper. Det øvrige Artilleri benyttede arabiske Tal.

I 1870 opstod en europæisk Krise, der udløstes i den fransk-tyske Krig. Byggearbejderne standsedes, og en Sikringsstyrke indkaldtes. Neutralitetsprincippet blev dog, til vort Held, opretholdt, og da Faren syntes at fortone sig, optog man det afbrudte Arbejde paa Søbefæstningens Forstærkning. Fra 1871 oprettedes Rekrutskoler paa selve Forterne. Aaret efter indførtes forsøgsvis Afstandsmaalere (Depressionsmaalere) efter den snildrige og teknisk fremragende Premierløjtnant — senere General — V. H. O. Madsens Konstruktion. Det var Generalen, som opfandt og gav Navn til det fortræffelige danske Rekylgevær. Fra 1872 blev Søbefæstningens Personel uddannet i Betjeningen af Rotorpedobaade og Kaliumminer.

Fig. 200. En 29 cm Haubits paa Flakfortet ved Sommertid.

Der blev Gang paa Gang fremsat nye Planer til en Udbygning af Søbefæstningen, men da de aldrig naaede længere end til de spildte Kræfters Pulterkamre, kan der i denne Forbindelse ses bort fra dem. Man var paa Vej ind i den skammeligste politiske Periode, vort Folk har oplevet — den specielt befæstningsfjendtlige »Visnepolitik«s Passivitet, Sabotage og gensidige Mistillid. En Pudsighed fra disse Aar synes det i vore Dage, at Søbefæstningen under en større Øvelse 1875 afgav Travailler til Beskyttelse af opererende Torpedobaade — men Torpedobaadene var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dengang Rofartøjer; 1876 indførtes de første elektriske Projektører.

I 1879 var Forstærkningsarbejderne paa *Trekroner*, *Mellemfort* og *Prøvesten* endt omend paa Bekostning af Skytsstandpladser. Paa *Prøvesten* og *Mellemfort* blev for første Gang anvendt Beton til skudsikre Konstruktioner. Reduktionen af Piècernes Antal opvejedes af, at de nu var moderne, riflede og i en Del Tilfælde ogsaa Bagladevaaben. Samme Aar bevilgede Rigsdagen, idet Bergs Venstre stemte derfor, Købet af seks 35,5 cm riflede Kanoner, som 1883 alle var opstillet jævnt fordelt over hele Søfronten. Ligeledes i 1883 fik *Trekroner* elektrisk Lysinstallation, et voldsomt Spring ud i Modernitet og Eksperimentalisme efter Datidens Opfattelse. »Provisorieaarene« fra 80'ernes Midte var upopulære paa Søbefæstningen, hvis Mandskab stadig befandt sig i et forhøjet Beredskab og jævnligt fik ødelagt Fritiden af »Rangering«, hvorunder alle blev holdt sammen under Vaaben klar til at imødegaa Uroligheder. Iøvrigt var Aarene travlt optaget af Flytning, Demontering og Montering af Skyts.

Da alle saadanne Arbejder var fra Haanden, genoptog man Planen om at bygge et Fort paa Middelgrunden. Det opførtes paa 7 m Vand under Ledelse af daværende Ingeniørkaptajn P. Hansen. Medens de øvrige Søforter var underbygget af en Stenkastning, blev *Middelgrundsfortet* opført paa Sand, der pumpedes ind i en Beholder af Betonblokke og Tømmerkister. Fortet blev omgivet med en Bølgebryder, bag hvilken der dannedes en vaad Grav og Havnen. Inderst laa Fortøen med sine store Rum til Mandskabsbelægning i saavel Krigs- som Fredskaserne, Maskinhal, Lagre, Ammunitionsmagasiner, Kontorer, Kvarterer, Messer etc. Ovenpaa dette anbragtes aabent en meget kraftig Bestykning af moderne Skyts i næsten alle Kalibre, Projektører, Kikkertstationer, Fyr m. m. Selve Fortøen er 4 Hektar, Bølgebryderen omspænder ca. 7.

Da Arbejdet endte, var det resulteret i et Mønsterfort med skønne Dimensioner, som den Dag i Dag virker imponerende og arkitektonisk fuldkomment. Bygningen af Fortet varede fra 1890

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

til 1895, og Afslutningen indledte for saa vidt en ny Epoke, idet Trafikken til Forterne, der hidtil besørgedes saa godt som udelukkende af Robaade, fik Dampere til Raadighed. Der var slidt bravt og udrettet meget dygtigt Arbejde af Søbefæstningens Folk, men naturligvis led Disciplinen under Konstablernes uafladelige Brug til Arbejde sammen med civile, i Reglen alt andet end tørlagte, Fagfolk.

Med Bevilling i de provisoriske Finanslove 1886—1894 opførtes udover Bygning af *Middelgrundsfortet* en Del mindre kostbare Værker, *Charlottenlundfort* paa Kysten udfor Charlottenlund og *Kastrupfort* paa Amagers Kyst Nord for Kastrup By samt *Avedørebatteri* paa venstre og *Hvidørebatteri* paa højre Fløj af den daværende Landbefæstning. Paa de øvrige eksisterende Værker blev foretaget Forstærkningsarbejder. Udgifterne blev omved 2 Millioner Kroner for hvert af de større Kystforter, 6,5 Millioner for de to nævnte Fløjbatterier og Forstærkningsarbejderne.

Fig. 201. En 29 cm Haubits paa Flakfortet ved Vintertid.

Lige før Aarhundredskiftet indførtes brisant Sprængstof til Kystartilleriets Projektiler, og man ændrede atter Kommandoforholdene, idet Søbefæstningen delvis underlagdes Flaadens Chef for den flydende Defension, medens denne i Krigstid underlagdes en Officer af Hæren.

I Aarene omkring Aarhundredskiftet accelereredes Udviklingen af de moderne Flaader. Alt forbedredes i hastigt Tempo: Fart, Pansring, Skudvidde, Ildledelse, Projektilkvalitet, Driv- og Spræng-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

midler etc., og inden længe var Søbefæstningen blevet utilstrækkelig, idet den — selv med det ret nye *Middelgrundsfort* — ikke længer sikrede Flaadehavn, Orlogsværft eller By mod Bombardement fra Søen.

Den i 1902 efter det politiske Systemskifte nedsatte Forsvarskommission tilraadede 1908 i sin Betænkning en Forstærkelse af Søbefæstningen, hvortil der i September 1909 bevilgedes 11 Millioner Kroner. For disse Penge byggedes *Flakfortet* paa Saltholms Flak i Aarene 1910—16, *Saltholmsbatteriet* paa Øen Saltholms Vestside, *Dragørfort* umiddelbart Syd for Dragør Havn og *Kongelundbatteri* paa Sydenden af Amager, medens ældre Værker forstærkedes, og nogle, som var blevet forældet, nedlagdes eller solgtes.

Udover Københavns Søbefæstning byggedes i Aarene 1913—1916 ogsaa for en Bevilling af 30. September 1909, en Række Anlæg til Sikring af Kysten eller vigtige Løb, nemlig: *Taarbækfort* i Dyrehaven, bygget dels som Landfort dels som Kystbatteri; *Mosedebatteri* paa Sjællandskysten, opført som egentligt Kystbatteri. Det ligger 18 km Vest for Kongelundsbatteri og 13 km Syd for den daværende Landbefæstnings Vestenceinte med Hovedopgave at sikre mod Overrumpling og Landgang. *Borgstedbatteri* og *Haarbøllebatteri* var beskedne Anlæg til Værn af Indsejlingen til Smaalandshavet gennem Grønsund. *Masnedøfort* blev som *Taarbækfort* dels Land- dels Kystanlæg. Dets Opgave var at sikre Forbindelsen mellem Sjælland og Falster. *Lynæsbatteri* og *Spodsbjergbatteri* byggedes til Sikring af Indsejlingen til Isefjord. Herudover anlagdes en Del spredte Smaaværker til Kystsikring, dels om København dels i Tilknytning til Vestenceinten.

Bygningen af de nævnte Værker gennemførtes trods Krigsaarenes Vanskeligheder efter 1914; men Bestykningen lod meget tilbage at ønske, i hvert Fald hvad de tungeste Piècer angik. De var bestilt i Udlandet og blev tilbageholdt, da Verdenskrigen udbrød, saaledes at det eneste moderne, tunge Skyts, som monteredes, blev 6 svenske 21 cm Kanoner paa *Flakfort*. Medens det lettere og letteste Skyts hovedsagelig var fremstillet af Hærens tekniske

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 202. Flakfortets Kajgade.

Korps og ypperligt, var saa godt som alt virkelig tungt Kystskyts forældet allerede under sidste Verdenskrig.

Imidlertid havde Københavns Søbefæstning naaet sit største Omfang. Den bestod af en ydre og en indre Linie, hvoraf førstnævnte omfattede Værkerne: *Taarbækfort*, *Hvidørebatteri*, *Charlottenlundfort*, *Middelgrundsfort*, *Flakfort*, *Saltholmsbatteri*, *Dragørfort*, *Kongelundbatteri* og *Avedørebatteri*, medens den indre Linie udgjordes af *Trekroner*, *Lynetten*, *Mellemfort*, *Prøvesten* og *Kastrupfort*.

Af de nye Forter var *Flakfort* og *Dragørfort* vigtigst. *Flakfort* er bygget paa nær 5 m Vand omgivet af Grav og Havn som *Middelgrundsfortet*. Det er, som talrige, moderne Vandbygningsarbejder, opført paa Sænkekasser af Cement, bygget i Land, bugseret ud og sænket paa Plads, hvorefter Opfyldningen med Sand har fundet Sted inden for Sænkekassernes Mur. Bygningen af Dragørfort er

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sket efter samme Princip, men var væsentlig nemmere, fordi Fortet ligger klos op ad Kysten i roligt Vand og paa kun 2 m Dybde. Det er forbundet med Land ved en Bro. Skytset er overalt anbragt i aabne Opstillinger, medens Opholdsrum, Ammunitionsmagasiner, Maskinanlæg etc. er anbragt bombesikkert under Beton og store Jordopfyldninger.

Samtidig med at Forstærkningsarbejderne af 1909 blev iværksat, fik den daværende »1. Artilleribataillon« en tilsvarende Udvidelse af Kadrer og Mandskab. Den blev til »Kystartilleriregimentet« med 3 Bataillioner, hvoraf 1. og 2. straks oprettedes ifølge Hærloven af September 1909, medens 3. Kystartilleribataillon først kom til i 1916.

Fig. 203. Toget paa Saltholm.

»1. K. A. B.« havde 6 Kompagnier, som besatte Værkerne: *Taarbækfort*, *Hvidørebatteri*, *Charlottenlundfort*, *Middelgrundsfort*, *Flakfort*, *Trekroner* og *Lynetten*. »2. K. A. B.« med 4 Kompagnier besatte *Mellemfort*, *Prøvesten*, *Saltholmsbatterierne*, *Kastrupfort*, *Dragørfort* og *Kongelundsbatteri*. »3. K. A. B.« fik 2 Kompagnier og besatte Kystværkerne uden for Hovedstaden: *Lynæsbatteri*, *Mosedebatteri*, *Borgsted-* og *Haarbøllebatterier*, *Masnedøfort* m. v.

Ved den ødelæggende Hærlov af 1922 reduceredes ogsaa Kystartilleriregimentet betydeligt. Regimentsbetegnelsen erstattedes af Navnet »Kystartilleriet«. Af de 3 Bataillioner blev kun een, nemlig »Kystartilleribataillonen«. *Hvidørebatteri*, *Mellemfort*, *Prøvesten*, *Kastrupfort* og *Avedørebatteri* blev nedlagt. *Trekroner* blev kun bibeholdt som Skolefort og Projektørstation, *Lynetten* som Kom-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mandostation, og til de øvrige Værker savnedes i høj Grad nødtørftigt Befalingsmandspersonel af Linien, samtidig med at Mandskabsstyrkerne mindskedes til et uforsvarligt Minimum. Hærloven af 1922 er i det hele taget den største, selvvillede Katastrofe, som nogen Sinde har ramt vort Forsvar.

Hærloven af 1932 skadede yderligere Værnene, og den daværende Forsvarsminister udtalte ved sin Afgang samme Aar, at den danske Hær nu omsider var uanvendelig til Krigsførelse, og at Flaaden var ringere, end om man havde gennemført et Afrustningsforslag. Det var en mere end deprimerende Tid for begge Værn.

Fig. 204. Frivilligt Orkester paa Saltholm.

Hvad Københavns Søbefæstning angaar blev Loven skelsættende, idet »Kystartilleribataillonen« ophævedes, og Kystartilleriet overgik fra Hæren til Marinen, som overtog Kommandoen den 1. November. At dette maatte smerte alle i Hæren med Tilknytning til Kystartilleriet er vel indlysende. Dels følte de sig knyttet meget stærkt til denne særlige Tjeneste, dels betød det for mange væsentligt daarligere økonomiske Kaar, Opbrud fra Garnisonen og Forsættelse med ringere Løn til ukendte Provinsbyer. Hertil kom andre, vanskeligt definerbare, Aarsager, som gjorde det meget svært for de Kystartillerister, der maatte forlade den kendte og kære Tjeneste og indstille sig paa Lovens Krav.

I Løbet af et halvt Aar var Afleveringsforretningerne endt, og det er værd at understrege, at de forløb helt friktionsløst. Dette skyldtes naturligvis Soldateraanden og den redelige Vilje fra

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

begge implicerede Parter til at bøje sig loyalt for Regeringens Love. Men det vil aldrig blive glemt af dem, der Maaned efter Maaned deltog i Forhandlinger og Kommissionsmøder fra Kystartilleribataillonen, at Flaadens Repræsentanter i alle Forhold viste et saa forstaaende Kammeratskab, en saadan Takt og Ridderlighed, at netop denne Overdragelse af Kommandomyndighed, Mandskab og Materiel, der kunde have voldt mange Kvaler, blev et Bevis paa, at Forholdet mellem vore to Værn, naar det gælder, er saa godt, at det taaler endog en knugende Belastning uden at briste.

Fig. 205. En 150 cm Projektør paa Dragørfortet.

At Kommandoskiftet i afgørende Grad har præget Uddannelsesmaade, Skydemetoder, Uniformering, Tjenesteordning etc. siger sig selv. Marinen har i de forløbne Aar kæmpet mod store Vanskeligheder, ikke mindst af økonomisk Art, og den Modernisering af Søbefæstningen, der ogsaa før 1932 var højst paakrævet, er der ikke anvist Midler til, ejheller ved Forsvarsloven af 1937. Tre Aar efter dennes Vedtagelse ramtes Danmark af Katastrofen, som førte til Besættelse af Landet under den nuværende Verdenskrig. Hermed blev Løsningen af præcise, militære Problemer skudt i Baggrunden, ogsaa for Søbefæstningens Vedkommende.

Den Evolution, som i de sidste Tiaar har fundet Sted inden for alle Magters Hære og Flaader, er epokegørende, først og fremmest fordi den hastige Udvikling af Luftvaabnet, hvis Indsættelse ikke begrænses af Rummets Udstrækning og i langt ringere Grad end forhen af Tiden, faktisk har gjort hidtidige Begreber som »Bombardementsgrænser« til Talemaader. En Søbefæstnings Hoved-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 206. Flakfortet vinterklædt.

opgave var altid at holde en fjendtlig Flaade paa en saadan Afstand fra det befæstede Kerneomraade, at det ikke kunde bombarderes, før Fæstningsrækken var sprængt eller nedkæmpet. Erfaringen viser imidlertid, at det Vaaben, som med Forkærlighed sættes ind mod livsvigtige Omraader, er Flyvere, og til Luftværn er en Søbefæstning lidet egnet. Det er en Umulighed at sløre Søforter mod Luften. Fjendtlige Flyvere vil altid nøje vide, hvor de ligger og derfor undgaa Ilden fra dem. Faren for Angreb fra Luften er især stor for en Søbefæstning som vor, der praktisk talt har alt sit Skyts anbragt paa aabne Briske uden noget Værn mod Luftbomber.

Den store Fordel, som ligger i, at man kan skifte og sløre sine Opstillinger til Lands, taler for at gøre Værnet mod Søfronten til en mobil Kystbefæstning med Muligheder for Kraftkoncentration paa de Afsnit, som i givne Tilfælde trues. I vore Dage vil ingen Flaade løbe godvilligt ind i Søforters Ild for at nedkæmpe Befæstningen med sit Artilleri, naar mange Eksempler viser, hvor meget billigere og grundigere en saadan Nedkæmpelse kan gennemføres fra Luften.

Det er en kendt og ofte bevist Læresætning, at Skyts i Land (eller paa et Fort) er Skibsskytset overlegent. Sidste Verdenskrig

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

viste, at det praktisk talt ikke lod sig gøre at nedkæmpe Landbatterier fra Søen. Kystartilleri er derfor et udmærket Værn alene ved sin Eksistens, i høj Grad et Vaaben »in being«, som nok skal gøre en Flaadechef betænkelig ved at angribe med kostbare Krigsskibe. Men paa den anden Side maa Kystartilleriet holdes i Land med Muligheder for Skjul, Sløring og stadigt Stillingsskifte, ellers falder det som Offer for Luftvaabnets Angreb. Tyskland, der utvivlsomt er Verdens førende Militærstat, fremhæver Værdien af et stærkt Kystartilleri, navnligt for Lande, hvis Flaader er relativt svage, men advarer samtidig mod at anbringe for meget værdifuldt Materiel og Personel i faste Værker. Maaske har saadanne Overvejelser gjort det betænkeligt ogsaa hos os at bringe større Ofre for en Modernisering af Søforterne, saa længe Flaaden og Hæren endnu langt fra har opnaaet en forsvarlig Størrelse og Udrustning.

Fig. 207. Motorbaaden KONGEDYBET indefrosset i Flakfortets Havn.

Vor Søbefæstning har ikke været i Kamp siden 1801, da Fjenden i 1807 forsigtigt holdt sig uden for Værkernes længste Skudafstand. Under de sønderjydske Krige var vor Flaade endnu saa stærk, at den kunde hævde Danmarks Overlegenhed til Søs og sikre mod Fjendens Eskadrer i aabent Hav. Da Krigen brød ud mellem Frankrig og Tyskland i 1870, var der, som før nævnt, en kort Tid politisk Højspænding, og i ret vide Kredse haabede man paa, at Danmark vilde gøre fælles Sag med Frankrig for at hævne det endnu sviende friske Nederlag i 1864. Forterne fik indkommanderet en Sikringsstyrke, Landbatterierne blev gjort klar til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kamp. Søminetjenesten etableredes. Sikringsstyrken blev dog hjemsendt allerede den 2. September efter faa Ugers Uddannelse, da Faren for vor Indblanding i Krigen var drevet over. Næste Gang, Søbefæstningen indkaldte Sikringsmandskab, var 1885; et uroligt Aar, da England var kommet i Konflikt med de fleste større Fastlandsstater: Rusland, Frankrig, Tyskland og Tyrkiet. Man forudsaa en engelsk-russisk Krig paa Grund af Ruslands truende Fremtrængen i Centralasien. Heller ikke denne Gang varede Krisen længe, og Sikringsstyrken hjemsendtes efter knap en Maaneds Indkaldelse. Tredie kortvarige Indkaldelse af en Sikringsstyrke til Søværnet skete under den russisk-japanske Krig i 1904, idet Ruslands Østersøflaade for at komme til Kampladsen maatte passere danske Farvande, hvor man frygtede et muligt Sammenstød med britiske Flaadekræfter, idet England reagerede skarpt antirussisk under og efter Konflikten. Fjerde Gang, der indkaldtes Sikringsstyrke, blev under sidste Verdenskrig, og da fortsattes denne Tjeneste, saa længe Krigen varede.

Fig. 208. 47 mm Kanon i Krinolineaffutage bag Cementmur paa Søfort.

Kom Søbefæstningen saaledes ikke i Kamp, var den dog ifølge Sagens Natur stedse bedre forberedt end nogen anden Del af Hæren. Dens Mandskab var gennemgaaende udmærket. Det var fysisk godt og maatte paa Grund af den krævende Betjening af det tunge Skyts være »smukt og anseligt«. Det bestandige Samvær paa Forterne baade under Øvelse og i Fritiden, med sjældne Landlovsdage indskudt, skabte en ganske særlig Kystartilleriaand, et enestaaende Kammeratskab bygget paa gensidig Tillid og streng

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Mandstugt. Der fandtes Tid og Lejlighed til at holde den pinligste Orden og et konstant Kampberedskab. Hertil kom, at Kystartilleriet fik en Række energiske og særprægede Chefer, som holdt Uddannelsens Standard høj. Artilleriets Hovedopgave, Skydningen, blev daglig dyrket i Teori og, paa Grund af en rigelig Tildeling Øvelsesammunition, ofte i Praksis. Selv unge Underofficerer fik jævnligt Lejlighed til at lede Skydninger, og der er næppe Tvivl om, at Kystartillerister indtil Artilleriskydeskolens Oprettelse havde større skydeteoretisk Indsigt og Øvelse som Betjeningsmandskab og Ildledere end nogen anden Del af Hæren.

Der var gennem alle Aar et udmærket Samarbejde med Flaaden, og der blev afholdt adskillige Fællesøvelser ikke mindst efter at en kongelig Resolution af Maj 1899 bestemte, at Ledelsen af det samlede Forsvar paa Københavns Søfront skulde underlægges Chefen for den flydende Defension. Den paagældende Admiral, som jævnligt inspicerede Søforterne, fulgte Uddannelsen paa disse, planlagde og gennemførte Fællesøvelser med Marinen etc., skulde i Krigstid underlægges Hærens Overkommando eller den højstkommanderende i Fæstningsbyen.

Saaledes fastlagdes paa dette Omraade det intime Samvirke mellem vore to Værn, der ikke blot var paakrævet, for at Kystartilleriets Opgaver kunde løses effektivt, men er den nødvendige og tilstrækkelige Betingelse for, at Danmark — om det selv vil — kan værge sin Ære, Selvstændighed og Frihed i den Fremtid paa godt og ondt, som bliver os beskaaret.

Arne Stevns.

FLAADENS STØTTEPUNKTER UDEN FOR HOLMEN

Under Kanonbaadskrigen 1807—14 viste det sig, at det for at føre den lille Krig overalt i vore Farvande var nødvendig for vor Flaade at have Støttepunkter mange Steder paa vore Kyster. Efter Maskinkrafts Indførelse i Flaadens Skibe har Marinen maattet holde Kuloplag i forskellige Provinsbyer, og under Sikringsstyrken 1914—18 maatte der tillige oprettes Depot for 2 Eskadre

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 209. Takkelloftsgraven og Kanonhuset paa Dokøen. (Fot. Bygningsvæsnet.)

i Korsør, Station for Undervandsbaade og Flyvere i Slipshavn ved Nyborg, og den Forbindelse med de stedlige Skibsbyggerier og mekaniske Værksteder for mindre Reparationer, som de udrustede Skibe altid havde plejet at have, maatte betydeligt udvides.

I Nutiden har det endvidere vist sig af Betydning, at en Flaade har mere end een Basis, idet et enkelt for Fjenden heldigt Luftangreb ellers vil kunne lamme Flaadens Virksomhed i høj Grad. Der er derfor Grund til i Tide at fordele vor Flaades Beholdninger til de Farvands-Afsnit, hvor der kan blive Brug for dem. Heller ikke Flaadens Skibe behøver, naar de er oplagt, alle at ligge paa Holmen i København.

Ligesom andre Lande, f. Eks. Sverige, der har ladet Krigsskibe bygge baade i Stockholm, Karlskrona, Malmø og Gøteborg, bør ogsaa vi jævnligt lade forskellige af vore Skibsværfter bygge Krigsskibe og ofte lade dem udføre Reparationer og Vedligeholdelses-Arbejder ved Flaadens Skibe, saa at de under Krig ikke staar fremmet over for visse specielle Arbejder.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

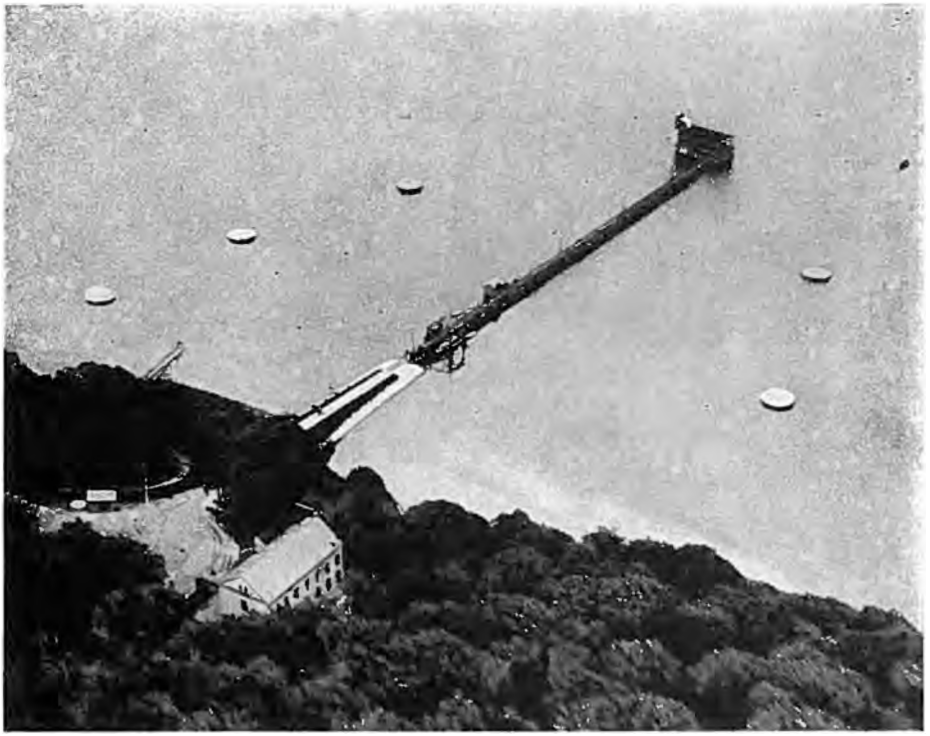

Fig. 210. Torpedostationen i Bramsnæsvig. (Fot. Søminevæsnet.)

Med Hensyn til Flaadens eventuelle Depoter uden for København vil det naturligvis være heldigt, om disse allerede i Fredstid er lagt i de forskellige Farvands-Afsnit, som Flaaden under Krig vil basere sig paa, men nødvendigt er det ikke, thi flydende Depoter vil inden for vore Farvande hurtigt i Pramme, Depot- eller Værkstedsskibe kunne føres derhen, hvor Eskadrechefen ønsker.

For Tiden har vor Flaade kun to Stationer uden for København, nemlig Torpedostationen i Bramsnæsvig i Isefjordens Inderbredning og Luftmarinestationen Avnø mellem Næstved og Vordingborg.

Torpedostationen ved Bramsvig. Efter at Torpedoer var indført i vor Flaade, maatte de indskydes, inden de afleveredes til Brug i Skibe og Baade. Den fra 1864 kendte Panserskonnert ESBEN

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 211. Kasernen ved Luftmarinestationen Avnø. (Fot. Flyvevæsnet.)

SNARE blev da omdannet til Torpedoskib og foretog denne Indskydning, først i Præstø Bugt og senere paa Isefjord, indtil det blev nødvendigt at bygge en Station i Land til dette Brug. Til denne Stations Plads blev valgt Isefjordens Inderbredning ud for Dragerup Skov. Den blev taget i Brug i Sommeren 1883.

Paa Grund af de ofte ringe Vanddybder i vore Farvande blev vi — for at undgaa Bundgængere — nødt til at sikre os, at vore Torpedoer gik sikkert i Dybden og ikke ved Banens Begyndelse foretog den store Dybdesvingning, som fremmede Torpedo-Fabrikanter ikke havde Interesse i at undgaa. Vi blev derfor tidligt — fra 1889 — henvist til selv at fremstille vore Torpedoer.

Hensigten med Indskydning er dels at undersøge, om Torpedoens forskellige Organer arbejder paalideligt under hele dens Løb, og dels at bestemme dens nøjagtige Fart paa bestemte Afstande for de forskellige Torpedotyper. En Torpedo er indskudt, naar den holder de fastsatte Farter paa bestemte Afstande — forskellige for de forskellige Torpedotyper —, og naar dens Dybde- og Sideafvi-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gelser ligger inden for fastsatte Grænser. Indskydningen er derfor nødvendig, for at Torpedoen overhovedet kan anvendes med Udsigt til Træfning.

Torpedostationen holdes kun i Drift i Sommermaanederne. Den bestaar af en Kaserne, et Reparations-Værksted og en Bro, fra hvis Brohoved Indskydningen foregaar. En ny Torpedostation ved Kongsøre i Isefjordens Yderbredning er nu projekteret.

Luftmarinestationen Avnø er bygget til Basis for 2 Luftflotille, der bestaar af Luftjagere. Desuden er den Basis for Flyveskolens Undervisning i praktisk Flyvning. Den bestaar af en Kaserne samt Flyveplads med Hangarer.

KYSTUDKIGSVÆSENET

Efter at Telegraf og Telefon var opfundet og almindelig udbredt over vort Land, blev det muligt at sammenholde de fra Land gjorte Observationer hurtigt og derved i klart Vejr ad den Vej at overvaage store Dele af vore Farvande.

Fra 1880 begyndte man at overveje en saadan Kystudkigs-Tjenestes Ordning, og i 1889 oprettedes af Marine- og Krigsministeriet i Forening en permanent »Kystudkigs- og Kystsignal-Kommission«, der i 1895 forandredes til »Den militære Telegraf- og Telefon-Kommission«. Under Kommissionen havde Marineministeriet straks ansat en Søofficer som *Chef for Kystudkigsvæsenet* med Bemyndigelse til at antage lokalt Personel til de forskellige Kystudkigs-Stationer.

Under Verdenskrigen 1914—18 gjorde Kystudkigsvæsenet god Fyldest, idet Stationerne til Stadighed kunde melde til Overledelsen i København, hvad de i klart Vejr observerede paa Søens Overflade. I 1915 overgik Kystudkigsvæsenet til helt at sortere under Marineministeriet.

Efter Krigen er Kystudkigsvæsenet ikke blevet moderniseret paa Basis af de navnligt i krigsførende Lande gjorte Erfaringer. Det kan stadig ikke observere i Mørke og Dis, og det kan ikke om nødvendigt træde i direkte Forbindelse med en Styrkechef paa Søen og fungere som Eklairering for ham.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 212. Hangar og Barakker ved Luftmarinestationen Avne. (Fot. Flyvevæsnet.)

Ved Hjælp af Hydrofoner er det muligt at udvide Stationernes Observations-Omraade til at omfatte neddykkede Undervandsbaade og til at observere i Mørke og Dis. Motorbaade, der er knyttet til Stationerne, kan desuden supplere Overvaagningen, og de kan samtidig være et Middel til uden Tidsspilde at sende Depecher til passerende Skibe.

Den letteste Maade at sætte en Styrkechef paa Søen i Forbindelse med Kystudkigs-Stationerne er formentlig at inddele dem i Grupper efter Farvands-Afsnit og at forsyne hver Gruppe-Central med en Radiostation. Kystudkigsvæsenet vilde derigennem kunne tjene som et udmærket Supplement til Eskadrechefens egen Eklairerings- og Meddelelses-Tjeneste.

SØTRANSPORTVÆSENET

Som tidligere nævnet blev et Søtransportvæsen organiseret i 1848 og virkede tilfredsstillende under saavel Krigen 1848—50 som i 1864. I 1870 blev det organiseret i sin nuværende Form.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 213. Luftmarinestationen København. (Fot. Flyvevæsnet.)

Dets Opgave er at forberede Søtransport af Hærens Personel og Materiel. Der har kun været afholdt faa og smaa Øvelser under Fredsforhold med det.

SØKORTARKIVET

Efter at Jens Sørensen fra 1689 til 1720 havde tegnet Kort over saa godt som alle danske Farvande, blev der i de følgende Aar kun lejlighedsvis foretaget supplerende Opmaalinger.

I 1784 oprettedes det nuværende Søkortarkiv med daværende Kaptajnløjtnant Løwenørn som første Direktør. Han tog straks energisk fat paa at indsamle alt dansk og fremmed Materiale og samarbejdede det til de bedst mulige Søkort til Brug for danske Skibe. Fra 1790 til 1807 udførtes derefter Opmaalinger, og efter Fredsslutningen i 1814 genoptoges disse, stadig med Løwenørn som Direktør indtil 1826.

Han efterfulgtes af daværende Kaptajnløjtnant C. C. Zahrtmann, der paabegyndte en systematisk Opmaaling af alle vore

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 214. Søkortarkivets Bygning.

Farvande. Medens alle Opmaalinger og Søkort hidtil var blevet holdt hemmelige af Frygt for, at vort Lands Fjender kunde nyde godt af dem, lykkedes det ham efter en haard Kamp med Admiralitetet at faa Kongens Tilladelse til at offentliggøre alt, som Admiralitetet ikke udtrykkelig havde befalet at holde hemmeligt. I Tiden fra 1830 til 1860 blev samtlige danske Farvande opmaalt, og en fuldstændig Kortsamling udgivet, saa at alle senere Opmaalinger har været Revision gaaende ud paa at skaffe stadig større Nøjagtighed. Overalt i vore Farvande findes nemlig Sten og Rev, hvis Eftersøgning kræver et meget stort Eftersøgnings-Arbejde. Da Sand stadig flytter sig, og da Forandringer foretages i Farvandenes Afmærkning, Fyrbelysning, Taagesignaler, Havnenes Dybdeforhold m. m., vil Søkortarkivets Arbejde aldrig ophøre.

Foruden de danske Farvande er siden 1899 Farvandene om Færøerne og Island opmaalt, og efter at Geodætisk Institut havde foretaget Triangulation og fuldstændig Opmaaling af Grøn-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lands Vestkyst, begyndtes i 1935 en systematisk ny Opmaaling af Farvandene langs Grønlands Kyster.

Søkort reproduceres til Udgivelse enten som Kobberstik eller som Algrafi, og vort Søkortarkiv fremstiller for Tiden 56 Kort over danske og tilstødende Farvande, 4 over færøske, 20 over islandske og 7 over granløndske Farvande. Desuden udgiver Søkortarkivet Farvands-Beskrivelserne »Den danske Lods«, »Den danske Havnelods«, »Den færøske Lods« og »Den islandske Lods« samt forskellige Sejlhaandbøger, alle med aarlige Tillæg og med »Efterretninger for Søfarende«, der udkommer en Gang om Ugen, som fortløbende Korrektur.

METEOROLOGISK INSTITUT

Efter at den telegrafiske Forbindelse var udbygget mellem Landene, var Tiden moden til at oprette stadig Vejrtjeneste. Fra de ældste Tider havde Sømanden været mere afhængig af Vejret end nogen anden, og dog var det ikke en Sømand men en tidligere Landofficer, Niels Hoffmeyer, der her hjemme gav Stødet til Meteorologisk Instituts Oprettelse.

Efter sin Afsked ved Hærreduktionen i 1868 studerede Hoffmeyer Meteorologi og indsendte i 1870 Forslag om at oprette et dansk meteorologisk Institut. Ved dets Oprettelse i 1872 henlagdes det under Marineministeriet, og Hoffmeyer ansattes som dets første Bestyrer. Med stor Energi og betydelig Organisations-Talent fik han oprettet et meteorologisk Stationsnet over Danmark, Færøerne, Island og Grønland, ligesom han satte Samarbejde i Gang med andre Landes tilsvarende meteorologiske Tjenester. Da han straks var klar over, at meteorologiske Observationer fra Atlanterhavet vilde være uundværlige for Studiet af Europas Meteorologi, fik han tillige organiseret meteorologiske Observationer paa danske Skibe.

Da senere Telegrafen til Færøerne og Island i 1906 blev aabnet, og da Radiotelegraf blev almindelig i Skibe, vandt den daglige Vejrtjeneste i Sikkerhed.

Meteorologisk Institut er inddelt i en Vejrtjeneste-Afdeling, en

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

klimatorisk Afdeling, en magnetisk Afdeling og en nautisk Afdeling.

Vejrtjenesten udsender flere Gange om Dagen Vejrudsigter, eventuelt Stormvarsler, og Undersøgelserne i de andre Afdelinger offentliggøres ligeledes, saa snart de er bearbejdet.

Oprettelsen af Marinens Flyvevæsen gjorde det nødvendigt ogsaa at foretage Observation i de højere Luftlag, hvorfor en særlig meteorologisk Tjeneste kort efter Verdenskrigen 1914—19 oprettedes ved Luftmarinestationen i København. Denne Tjeneste virker dog kun internt i Marinen.

Fig. 215. Indgangen til Meteorologisk Institut.

FYR- OG VAGERVÆSENET

Allerede paa Valdemar Atterdags Tid i det 14. Aarhundrede omtales Fyr i Sundet som Vejledning for Sildefiskeriet, men først 1560 regner man med et ordnet dansk Fyrvæsen, da Frederik II lod bygge Fyr paa Skagen, Anholt og Kullen.

De første Fyr var Vippefyr med aabent Kulbaal i en Jernkurv paa Enden af en lang Vippe. Fyrenes Antal steg efterhaanden, men deres Konstruktion forandredes ikke væsentligt, før Løwen-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 216. Krudttaarn i Frederiks Bastion. (Fot. Bygningsvæsnet.)

ørn i 1784 fik Fyrvæsenet under sig sammen med Søkortarkivet. Han indførte til en Begyndelse, at Fyrkurvene blev overdækket, og at der sattes Glasruder for. I hans lange Periode indtil 1826 indførtes efterhaanden andre Forbedringer. I Stedet for Kulfyrene kom Olielamper med Væge, Spejle anbragtes, der kunde rotere om Lampen ved et Urværk, saa at det første Blinkfyr kunde tændes i 1815 paa Christiansøs Fæstningstaarn, og det første Linseapparat blev forfærdiget i 1823. Dette Linseapparat gav 3½ Gange saa stor Lysstyrke som et Spejl, men det første Linsefyr i Danmark tændtes dog først i 1843, da det installeredes i Hanstholm Fyr.

I Løbet af det nittende Aarhundrede tændtes de fleste af de nuværende Farvandsfyr, og deres Konstruktion forbedredes stadig, ligesom der udlagdes mange Fyrskibe, det første i 1829 paa Læsø Trindel, og Lystønder, den første i 1887. Endvidere indførtes Lydsignaler, først Klokke-Signal, saa Gongon, Taagelur,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 217. Hovedbygningen ved Luftmarinestationen København. (Fot. Bygningsvæsnet.)

Skud og til sidst Sirene. De første Luftsirener blev fra 1874 anvendt ved Hirtshals Fyr og i Læsø Trindel Fyrskib. Vort Aarhundrede bragte endelig elektriske Fyr, Undervands-Signaler og Radiofyr.

I 1521 omtales Vagere paa Dragør Sandrev og Kastrup Knæ, men først under Frederik II hører man om en mere ordnet Afmærkning. Samtidig med at Kongen i 1560 gav Ordre til Oprettelse af de første Fyr, beordrede han nemlig Vagere udlagt ved Skagens Rev, Læsø Trindel, Falsterbo m. m.

Vagere af den nu anvendte Form blev indført i 1805, og i 1897 blev det saakaldte Sideafmærknings-System indført. Ved dette angiver Sømærkets Form og Farve, samt om Kostene vender op- eller nedad, paa hvilken Side det skal tages, for at man kan gaa klar af den Grund, det afmærker.

Tidligere betaltes Fyrafgift sammen med Øresundstolden i Helsingør, men begge disse Afgifter bortfaldt samtidig i 1857. Den Gang var der 40 Fyr og 7 Fyrskibe i Kongeriget. I 1934 havde vi 156 Fyr, 14 Fyrskibe og 73 Lystønder samt 453 større og 2066 mindre Sømærker. Til at passe alt dette Materiel, hvoraf

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Lystønder og Vagere skiftes mindst een Gang om Aaret, disponerer Fyr- og Vagervæsnet over 5 Dampere, der navnlig ved begyndende Isdannelse udfører et stort Arbejde, idet Fyrskibe, Lystønder og Klokketønder da skal indbjerges i sidste Øjeblik, inden de gaar i Drift med Isen. Søfarten har nemlig Krav paa, at Farvandene er afmærket og belyst saa længe som overhovedet muligt.

Foruden Fyr- og Vagervæsenets Materiel findes i indre og kun lokalt trafikerede Farvande ca. 500 Smaafyr og Lystønder og ca. 1800 Sømærker, der tilhører Kommuner eller private.

LODSVÆSENET

Danske Farvande har med deres krogede Løb mellem Øer og Grunde altid været vanskelige at besejle. I gammel Tid, hvor de tilmed var daarligt kortlagt, opstod der derfor tidligt »kendte Mænd«, der tilbød at lodse fremmede Skibe igennem. Den saaledes ydede Hjælp af tilfældige Mænd var ikke altid betryggende, da Skipperne ikke havde nogen Garanti for deres Kvalifikationer. Staten greb derfor efterhaanden regulerende ind ved at tildele enkelte Personer eller Sammenslutninger Privilegier til at lodse over bestemte nærmere fastsatte Strækninger.

I 1684 udstedte Christian V den første kendte kongelige Resolution om Lodsvæsenet, hvori der tillagdes Dragør Lodseri Eneret til Lodsning gennem Drogden. Denne Resolution efterfulgtes senere af flere angaaende andre Lodserier.

I 1831 udstedtes den første Forordning om Lodsvæsenet for hele Danmark. Den lagde Lodsvæsenet ind under Admiralitetet og delte Landet i flere Lodsdistrikter, der bestyredes af Overlodser. Endelig blev Lodsvæsenets Ledelse i 1912 centraliseret under et Lodsdirektorat med Sæde i København.

De gode Kort, som Søkortarkivet nu udsender, og Farvandenes bedre Belysning og Afmærkning har efterhaanden medført en betydelig Nedgang i Lodsningernes Antal, til Trods for at Skibene er blevet større og har faaet større Dybgaaende, og ogsaa Lodsernes Antal er derfor gaaet ned. Lodser vil dog i den Tid, der

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kan overses, næppe blive overflødige. Navnligt om Vinteren, naar Farvandenes Afmærkning er helt eller delvis inddraget paa Grund af Is, vil de være ret uundværlige, og under Krig, naar Minefelter er udlagt, og naar Sømærker m. m. er inddraget, vil man have stor Nytte af dygtige Lodser til at føre den lovlige Handelsskibsfart sikkert frem.

Lodsvæsenet er i Hovedsagen, gennem de for Lodsning betalte Lodspenge, en selvopholdende Institution. Ogsaa deres Fartøjsmateriel anskaffer og vedligeholder Lodserierne selv. Dog deltager Staten enkelte Steder i disse Udgifter, naar særlige Forhold gør sig gældende, f. Eks. ved Skagen og i Esbjerg.

Ved Lov om Lodsvæsenets Ordning paalægger Staten til Gengæld Lodserne Pligter: De skal uopholdelig give Møde, naar et Skib sætter Signal efter Lods, og derefter lodse Skibet til det opgivne Sted eller til Grænsen for Lodseriets Omraade. Dernæst skal de bistaa Toldvæsen, Fyr- og Vagervæsen og Karantænevæsen samt give Skibsførerne alle Oplysninger om Havneforhold m. m. Lodspengene betales efter en af Marineministeren fastsat Takst.

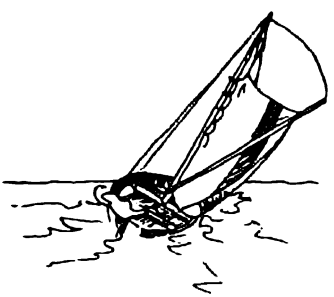

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

16. KAPITEL

FLAADENS BIOPGAVER

ERHVERVSLIVET OG FLAADEN

I det foregaaende er paavist, hvorledes Vikingetidens danske Søherredømme muliggjorde det at udstrække vort Herredømme til England og til Frankrigs Kyst. Den paafølgende Vendertid viste, at vore egne Kyster kun havde Fred og derfor var beboelige, naar vor Flaade havde Herredømmet i Østersøen. Senere var vor Flaades Bekæmpelse af Sørøvere det afgørende Vilkaar for den frie Færden paa Søen, som er nødvendig for et Øfolk som det danske. Da vi forsømte vor Flaade, overtog Hansestæderne al Handel i Nordeuropa, men efter Skabelsen af en dansk kongelig Flaade fulgte Handelen mere og mere det danske Flag.

Sørøveri, og det hermed ofte beslægtede Kaperi, fortsattes op gennem Aarhundrederne. Her i Europa ophørte det først for ca. 100 Aar siden, da de mauriske Sørøverstater paa Nordafrikas Kyst var undertvunget, og i det kinesiske Hav fortsatte Sørøveriet langt senere, ja helt op til vore Dage.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 218. Skonnerten INGOLF i Vestindien 1913. (Orlogskaptajn Stoensens Billedsamling.)

Under saadanne Forhold paa Søen var det kun naturligt, at al Søhandel maatte foregaa under vor Flaades Beskyttelse, og at vore Kolonier blev oprettet af Cheferne for de udsendte Orlogsskibe. Fragtskibe paa fjerne Have, som vor Flaades Skibe ikke til Stadighed overvaagede, maatte desuden, naar de ikke var i Konvoj, være armeret til Selvforsvar.

Indtil 1807 havde der staaet Respekt om den danske Flaade, der havde gjort Danmark til en værdifuld Allieret og en farlig Fjende. Lige fra Christian IV til A. P. Bernsdorff havde vi benyttet os heraf til at føre en aktiv Handelspolitik. Christian IV's Udsendelse af Ove Geddes Eskadre skaffede os baade Kolonier og Handel i Forindien og Handel paa Guinea. Frederik III's Erobring af Kolonier paa Guinea-Kysten styrkede vor Handel her og paa Vestindien. Den senere Erhvervelse af de vestindiske Øer styrkede ligeledes vor Handel. Ved alt dette var vor Flaade den afgørende Faktor. Navnlig i den sidste Halvdel af det attende Aarhundrede gik det danske Erhvervsliv stærkt frem takket være et lykkeligt Samarbejde mellem vor Udenrigspolitik, vor Søhandel og vor Flaade. Det var de store Kriges og Neutrali-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tets-Forbundenes Periode, og vi havde i Johan Hartvig og Andreas Peter Bernstorff dygtige Udenrigsministre, der forstod, at et lille Land ikke maa udviske sig i det politiske Verdensspil, og at Danmark ved sin Beliggenhed og sin Flaade havde alle Betingelser for at udvikle et rigt Erhvervsliv, naar det bevarede et godt Forhold til England. De saa begge, at uden vor Flaade vilde de krigsførende Stater ikke respektere os og ingen have Brug for Danmark i de neutrale Staters Forbund, og at al Fortjeneste da vilde være gaaet vort Land forbi. Fordi de holdt Flaaden i højt Beredskab og førte en vaagen Udenrigspolitik uden Princip-rytteri, kunde de sejgt opretholde vor Søfart og derigennem faa vort Erhvervsliv til at blomstre.

Fig. 219. Landlov paa de kanariske Øer.

At vor Flaade var en af Pillerne i A. P. Bernstorffs Bygning, saa man klart, da hans Søn og Efterfølger som Udenrigsminister, Christian Bernstorff, fortsatte hans Udenrigsdolitik, men uden Flaaden i Beredskab. Det førte først til 1801, hvor vi, takket være Slaget paa Reden, dog klarede os nogenlunde, og derefter til 1807, Ulykkesaaret for vor Flaade og dermed et Skæbneaar for Danmark, hvor 600 danske Handelsskibe med Ladninger blev taget af Fjenden, og hele vor rige Søhandel dermed var tilintetgjort.

Vor Flaade var den Gang Nationens Kælebarn. Det var ikke saa mærkeligt. Man havde ikke alene set, hvordan den gentagne Gange havde sikret Danmarks Bestaaen, men man havde ogsaa set den staa Fadder, da Danmarks Søhandel i det 18. Aarhundrede traadte ud af Barnesvøbet og indtog Plads blandt de Nationer, man regnede med.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 220. Krydseren VALKYRIEN i hvid Tropemaling. 1900.

Ogsaa senere følte enhver Sømand og Fisker, at Flaaden var hans, ligesom han var Flaadens. Alle havde de gjort Tjeneste i Flaaden, og de vidste, at vor gamle Sønations Orlogsskibe var paa Højde med det bedste, der kunde frembringes. En dansk Orlogsmand var til Ære for Nationen, hvor den viste sig.

Fra 1814 til 1914 førtes ingen store Søkrige i Europa. Den danske Søhandel og det danske Erhvervsliv kunde derfor arbejde sig støt fremad uden væsentlig Støtte af vor Flaade. Men den kunde det kun, fordi andre Landes Flaader, navnligt den engelske, sørgede for Sikkerhed overalt paa Havene og overvaagede dem.

Selv om vor Regering i det 19. Aarhundrede havde tabt i Selvtillid og derfor afhændede vore Kolonier saavel i Forindien som paa Guinea-Kysten, viste dog dens Udsendelse af Korvetten GALATHEA paa Jordomsejling fra 1845 til 1847, at den ikke havde glemt, hvad en Orlogsmand kunde udrette for vore Han-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

delsforbindelser. Med Korvetten fulgte en Hr. Nopitz som Handelsagent med Ordre til at fremskaffe Oplysninger fra de forskellige Havne om Handelsvarer, fra hvilke Lande de indførtes, og til hvilke de udførtes. Han skulde endvidere samle Oplysninger om Varepriser og Varemængder, om Vare- og Skibsafgifter og andre Omkostninger m. m. ved Handelen. Han skulde være opmærksom paa Muligheden for Afsætning af danske Varer de forskellige Steder, og hvor danske Indkøb fordelagtigst kunde foretages. Paa Basis af hans Materiale fik Chefen, Sten Bille, derefter anerkendt danske Konsuler paa fordelagtige Pladser paa sin Rute, og han instruerede dem om Indsendelse af Beretninger til Vejledning for vor Handel.

Vor Flaade behøves ikke mere til at udøve Polititjeneste paa Havene; men derfor er det ikke uden Betydning, at Folk forskellige Steder paa vor Klode ser, at der bag det danske Handelsflag findes et Land, som kan udsende et vel holdt Orlogsskib med en vel disciplineret Besætning. Det er et Gesandtskab, man forstaar at værdsætte omkring i de Søhandelssteder, det besøger. For dansk Handel har et saadant Besøg af et dansk Orlogsskib derfor Betydning.

Al Propaganda gaar ud paa at hamre Navnet grundigt fast i Bevidstheden, og en besøgende Orlogsmand gør dette mere end den mest storstilede Reklame. Aviserne taler om, at Skibet ventes, at det er kommet, at Chefen har aflagt Besøg hos den og den, at Besøgene er gengældt, at de og de Festligheder vil blive og er afholdt o. s. v., ofte ledsaget af Billedstof. Er man en sjælden Gæst, hvad danske Orlogsmænd altid vil være, tales der saa meget mere om Besøget.

Alle betragter det som en Ære at blive inviteret om Bord i en besøgende Orlogsmand, og den danske Kolonis Medlemmer kan derfor faa Lejlighed til at være sammen med og at lære betydende Mænd paa Pladsen at kende, som de ellers ikke eller vanskeligt kunde være kommet i Forbindelse med. Den vindskibelige vil derefter kunne smede, mens Jernet er varmt.

En Gesandt eller Konsul har langt sværere ved at bringe en

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 221. Medlemmer af den danske Koloni i Jokohama sammen med Officerer fra VALKYRIEN paa Udflugt til den store Buddha. 1900.

dansk Mand i Forbindelse med de rette Folk, fordi han af Hensyn til sin egen Stilling maa tage mere Hensyn til Rang og Stand end en Sømand, som man langt lettere tilgiver et Brud paa Etiketten, selv om denne Sømand fører nok saa høj maritim Titel. Det ualmindelige i Forholdene om Bord giver nemlig Chefen Førstepladsen trods alle Rangforordninger, og alle finder sig derfor i at blive ført sammen uden Hensyn til Rang.

For den stedlige danske Konsul kan Besøget ikke alene faa lignende Betydning som for den enkelte Dansker, men det kan ogsaa virke anspornende paa ham. Naar en væsentlig Del af hans Arbejde for det Land, han repræsenterer, har bestaaet i at sende subsistensløse Danskere hjem, virker et Orlogsbesøg trods alt Ekstraarbejde som en Opmuntring. Han maa føle, at Øjne

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hjemme fra er rettet paa ham, og Ønske kan vækkes hos ham om at virke til Gavn for vort Land ved at anvise nye Veje, hvor der er Mulighed for heldigt Initiativ. Betingelsen herfor er dog, at ogsaa Myndighederne hjemme benytter sig af den ny Aand i hans Indberetninger, saa at han føler, at hans Arbejde paaskønnes og gør Nytte.

Fig. 222. NIELS JUEL staar i 1931 gennem Korinth-Kanalen efter Besøg i Athen. (K. Dahl: Danmarks Flaade.)

At »vise Flaget« har tillige ikke ringe Betydning for Nationalfølelsen hos de danske i Udlandet blot derved, at de *ser* Dannebrog. Orlogsbesøget skaffer dem ikke alene nogle fornøjelige Dage, hvor de føler sig inddraget i den almindelige Opmærksomhed, men det styrker deres Følelse af at være danske og giver dem nyt Livsmod og nye Kræfter i Kampen for at vinde frem. Det giver dem Indtryk af, at man hjemme ikke har glemt dem, men fulgt deres Færd som Nationens Forposter til at vinde nye Omraader for dansk Virke.

En Flaade kan kort sagt bruges til meget andet end at føre Søkrig med, og den benyttes af alle Stater med Fremdrift til Støtte for deres Søhandel. Oplysninger om Handelsforhold m. m. er ganske vist nu tilgængelige gennem Aviser, og de kan suppleres af de stedlige Konsuler, men saadanne officielle Oplysninger kan dog aldrig erstatte Selvsyn paa Stedet.

Vort Lands største Handelsmand i dette Aarhundrede, H. N. Andersen, var klar over, hvad en udsendt Orlogsmand kunde betyde for Handelen, og foranledigede derfor Krydseren VALKYRIEN's Togt til Østasien ved Aarhundredeskiftet. At en

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 223. VALKYRIEN i Vestindien 1917. (Fot. Orlogskaptajn Steensen.)

dansk Prins var Krydserens Chef, øgede den Indflydelse, Togtet fik, og H. N. Andersen og flere andre Repræsentanter for vore Erhverv deltog som Gæster i Togtet.

H. N. Andersen forstod ogsaa Betydningen af, at det danske Flag vajede i oversøiske Kolonier; ogsaa derved blev Verden mindet om Danmarks Navn. Han gjorde derfor en Indsats for at ophjælpe vore vestindiske Øer som et Støttepunkt for dansk Handel i den Del af Verden, og han udtalte sig imod deres Salg. Vort kortsynede radikale Ministerium fulgte dog Raad fra en anden Mand, der faa Aar efter blev overrumplet af Begivenhederne og kørte sin Virksomhed og dermed en Del af Danmarks Velstand i Grøften. Efter denne Mands Raad blev Øerne solgt.

I en lang Aarrække udsendtes hvert Aar en Krydser paa Vintertogt til Middelhavet eller Vestindien. Da det ophørte efter Søværnsloven af 1922, fremkom i de følgende Aar fra Kredse inden for Erhvervene Henstilling om, at vor Flaade maatte vise Flaget i snart den ene og snart den anden Havn.

Det var saaledes Aarsagen til, at NIELS JUEL i Vinteren 1923—24 sendtes paa Togt til Sydamerika. Der var paa dette

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Togt medgivet Skibet en Danmarks-Film, som Udenrigsministeriet havde bragt til Veje. Filmen forevistes i Biograf-Teatre i de Byer, som Skibet anløb. Ledende Mænd inden for Stat, Bystyre og Erhverv var hvert Sted indbudt til Førsteopførelsen, der ledsagedes af et orienterende Foredrag. Den Omtale, som Besøget gav Anledning til i Pressen, gav i øvrigt fuldt Hus til en Række Forestillinger, og denne Form for Propaganda har siden gentagne Gange været anvendt ved Flaadebesøg i Udlandet.

Fig. 224. Krydseren HEJMDAL passerer i 1928 Fæstningen Sveaborg ved Helsingfors i Finland.

Da Udenrigsministeriet og Marineministeriet ønskede at gøre det første Besøg hos de nye Randstater ved Østersøen saa værdigt som muligt, sendtes i Sommeren 1925 en Eskadre til Østersøen. Fra Erhvervenes Side henvendte Industriraadet sig til Ministeriet og bad om, at Togtet maatte blive kombineret med en Propaganda for dansk Erhvervsliv. Chefen for »Udenrigsministeriets Oplysningsbureau for Erhvervene« deltog derfor i Togtet og gjorde sin Indsats paa handelsmæssige Omraader; bl. a. forevistes Danmarks-Filmen.

Eskadren bestod af NIELS JUEL, Krydserne HEIMDAL og GEJSER, Mineskibet LOSSEN, 3 store Torpedobaade og 3 Undervandsbaade. Om Togtets Betydning udtalte en Konsulats-Indberetning:

». . . . Ganske fraset, at Befolkningen var imponeret af de mange Krigsskibe under Dannebrog, bidrog den smukke og interessante Danmarks-Film og Afdelingschef Valeurs Foredrag til, at man ikke saa hurtigt glemmer Besøget. Den Tanke, at man benytter et Flaadebesøg til paa en praktisk og tiltalende Maade

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 225. Krydseren HEJMDAL bydes straks ved Ankomsten til Gent i Belgien i 1928 velkommen af Myndighederne.

at udbrede Kendskab til sit Land, dets Skibsfart, Industri og Landbrug, mødte almindelig Beundring, og man var af Filmen imponeret over at se, hvorledes det danske Folk arbejder . . .«

Ved Verdensudstillingen i Barcelona i 1929 lod mange Lande sig repræsentere ved Orlogsskibe, og Danmark sendte NIELS JUEL. Skibet medbragte en Del Kunst- og Kunstindustri-Genstande til den danske Udstilling og samarbejdede med den danske Udstillings-Komité. Da Søløjtnant Prins Knud var tjenstgørende om Bord, kom Skibet i Forbindelse med den daværende spanske Konge, Alfons XIII, og den daværende Diktator, Primo de Rivera, der begge aflagde Besøg om Bord og spiste Frokost hos Chefen. Ogsaa dette bidrog til at henlede Opmærksomheden paa den danske Del af Udstillingen.

I 1931 anmodede danske i Konstantinopel, særligt de danske Ingeniørfirmaer, der paa det Tidspunkt byggede Jernbaner i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Lilleasien for den tyrkiske Regering, om et Orlogsbesøg. NIELS JUEL sendtes da atter til Middelhavet, hvor den foruden Konstantinopel besøgte Odessa, Genua og Algier samt Bordeaux, hvis danske Vinfirmaer ofte ønsker saadanne Besøg.

Fig. 226. Interesserede maa i den skotske Havn Dundee holdes tilbage fra dansk Orlogsmand ved Afspærring.

I 1934 anmodede et andet dansk Ingeniørfirma om et dansk Orlogsskibs Tilstedeværelse ved Indvielse af Havnen i Setubal, som Firmaet havde bygget, og et tredie Ingeniørfirma anmodede om det samme ved Afslutning af et af deres Arbejder i Amerika. Inspektionsskibet INGOLF sendtes da til disse Steder.

I de her nævnte Tilfælde var det betydende Handelskredse eller enkelte Firmaer, der bad om Orlogsbesøg, og man kan sige, at de havde nok klaret sig uden. Det havde de sikkert; men Tilfældene viser dog, at Foregangsmænd med Erfaring ude fra er klar over et saadant Besøgs praktiske Værdi; og naar det har Værdi for dem, hvor meget større Værdi maa det da ikke have for de foreløbigt navnløse Danskere, der kæmper for at vinde frem ude omkring. Mange af disse, der maaske sidder paa hidtil oversete Pladser, faar slet ikke den Tanke, at de kunde faa Støtte hjemme fra, og at denne Støtte samtidig kunde vendes til Gavn for deres Hjemland. Naar disse Mænd har kæmpet sig frem helt ved egen Hjælp, er deres Forretnings-Forbindelser knyttet i alle andre Retninger end hjem ad, og de har alle andre end deres Landsmænd hjemme at takke for deres Fremgang. De vil da have

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 227. NIELS JUEL i 1928. (Fot. Orlogskaptajn Steensen.)

deres Tanker rettet mod de nye Omgivelser og ikke mod Danmark, der derfor ikke vil nyde anden Fordel, end at de har befæstet danskes gode Omdømme.

Hvor helt anderledes vilde Danmark ikke kunne drage Fordel af sine mange dygtige Sønner ude omkring, hvis det efter sine Gesandters og Konsulers stadige Indberetninger om disse benyttede Orlogsbesøg som Middel til at støtte dem og til at knytte Forretnings-Forbindelser mellem dem og Hjemlandet, naar det skønnedes ønskeligt. At de derude vil være villige hertil, derfor borger den stærke Fædrelands-Kærlighed, som man altid mærker hos danske i Udlandet.

Den Atmosfære, som ethvert Flaadebesøg skaber i de paagældende Byer, virker ikke blot gunstigt for den danske Koloni paa Stedet, men den kan ogsaa benyttes til et almindeligt Fremstød fra de danske Erhvervs Side ved at benytte Lejligheden til at knytte Forbindelser. I hvor høj Grad der samtidig kan drives Propaganda er en Taktsag. Den kan selvsagt drives paa en saadan Maade, at den virker upassende under Hensyn til Lejlig-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

heden og derfor mod sin Hensigt. Fra selve Orlogsskibet bør i hvert Fald ikke drives direkte Forretning, men er de rette Mænd paa Stedet, vil Orlogsskibet aabne Døre for dem, som ellers ikke vilde være aabne, og de vil da have gode Chancer for at skaffe sig Indsigt i de stedlige Forhold og knytte de rette Forbindelser.

Nu er vore Orlogsmænd mindre end de fleste andre Nationers, men selv de største Nationer har inden for deres Flaader ogsaa smaa Orlogsmænd, og selv om vore ikke kan imponere ved Størrelse, har de dog Mulighed for at gøre det baade ved deres Konstruktion og ved deres Besætninger. Den danske Sømand er stadig blandt Verdens bedste, baade den menige og Skibsofficeren, og hvorfor skulde den danske Marines Folk heri danne en Undtagelse. Gør de det, er det Nationens egen Fejl, fordi den vanrygter sin Flaade ved at lade Skibene ligge og ruste op i Flaadens Leje og ved at lade deres Besætninger slide Kontorstole i Stedet for at sende dem til Søs med Skibene.

Selv det største, mest vel holdte og vel bemandede Handelsskib eller Statsskib af anden Art end netop et Orlogsskib vil ikke øve samme Indflydelse, selv om det i enhver Henseende kan maale sig med et Orlogsskib. Dette Forhold er uafhængigt af, hvor demokratisk man end er indstillet paa Stedet. Ude i Verden aabnes Dørene til Inderkredsen kun for Søofficeren fra et orlogsmæssigt udhalet Skib. For alle andre forbliver Dørene lukket.

At et Skib er orlogsmæssigt udhalet, siger intet med Hensyn til Luksus, der snarere vilde virke modsat; men det siger, at alt nødvendigt er om Bord og paa sin rette Plads, samt at hver Mand kender sin Plads om Bord og udfylder den. Det Ry for at have Sagerne i Orden har den danske Flaade altid haft, og saa længe det Ry er i Behold, og saa længe danske Søofficerers Anseelse er usvækket, vil dens Skibe være gode Ambassadører for vort Land ude i Verden.

At *vise Flaget* for at støtte dansk Foretagsomhed ude omkring er maaske mere nødvendigt nu, efter at vi har solgt vore Kolonier. Om vor Flaade ogsaa kan virke som Støtte for vor Han-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 228. INGOLF's Chef hilser paa Portugals Præsident ved Havneindvielsen i Setubal. (K. Dahl: Danmarks Flaade.)

delspolitik under Forhandlinger, saaledes som dygtige danske Udenrigsministre tidligere benyttede den, er et andet Spørgsmaal.

For at overveje det maa man først gøre sig helt klart, at disse ikke brugte vor Flaade til »at slaa paa Sværdet« med eller som nogen som helst skjult Trusel. De havde den blot udrustet og klar i danske Farvande som Sikkerhed for, at man ikke kunde paatvinge os enhver Fordring. Den kunde ogsaa betragtes som en Paamindelse om, at i Verdens store Skakspil om Magten var vort Land ved sin Beliggenhed og ved sit Folks Vilje til Selvhævdelse ikke uden Betydning som Forbundsfælle, og at det i hvert Fald ikke var ønskeligt ved uvillig Holdning at drive os over i Modstanderens Lejr. Ser man ud fra den Synsvinkel paa en udrustet dansk Flaade med øvelsesmæssigt passende Beredskab, vil den sikkert nu som tidligere have Betydning under Forhandlinger.

Ønsker Forhandleren Danmarks Venskab, er den sikreste Vej dertil at slutte gode Handelstraktater med os. De to Parter bringes derved i stadig Forbindelse og paa let Talefod med hinanden. Men Handelstraktater er kun gode, naar de er til Fordel for begge

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Parter, saa at ingen af dem staar sig ved — eller føler Trang til — at omgaa dem. Saadanne Traktater naar man imidlertid kun til ved gensidig Respekt; men Respekt opnaar et lille Land ikke ved krybende men kun ved værdig Optræden.

Danmarks Venskab har kun Interesse, naar vort Land er stærkt; men stærkt er det paa Grund af sine geografiske Forhold kun, naar det bl. a. har en stærk Flaade samt en vaagen Regering, der har den rede, saa snart Forholdene kræver det.

Et Danmark, der ved Forsømmelse af sine Værn, og navnligt af sin Flaade, har berøvet sig al Evne til Forsvar, og som ved manglende Beredskab viser sin Mangel paa Vilje dertil, har intet Land Interesse i at slutte Venskab med. Et saadant Danmark forhandler man ikke med; det dikterer man sine Krav.

Det var en af Aarsagerne til, at vi i Aarene inden den anden Verdenskrig ikke kunde faa rimelige Handelsaftaler med England. Paa Grund af vor Flaades Forfald og vor Uvilje mod Forsvar regnede England med, at vort Land i den kommende Krig vilde blive besat af Tyskland, og det ønskede derfor kun at bringe vort Produktions-Apparat ned. Det var en Skæbnens Ironi, at Bondepartiet Venstre, der forelagde begge de for vor Flaade ødelæggende Forsvars-Ordninger af 1922 og 1932, ved denne sin kortsynede Sparsommelighed paaførte de danske Bønder stadigt daarligere Afsætnings-Forhold.

»Handelen følger Flaget«, siger et gammelt Ord, og det er ikke blot vor gode Handelsflaade, der baner Vej for vor Handel. Nu som altid vil ikke alene Handelen og hele vort Erhvervsliv, men hele vort Lands Velfærd som selvstændig Stat følge vor Orlogsflaade i Op- og Nedgang.

FISKERIINSPEKTIONEN I DANSKE FARVANDE

Søen, der omgiver og deler Danmark, er overalt rig paa nyttige Fiskearter. Disse færdes som Regel i Nærheden af Bunden og i visse Dybder efter Aarstiden. I Kattegat og Skagerak er den dybe Rende, hvor Fisken mindre staar, langs Sveriges og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Danske Flag og Kommandotegn

Orlogsflag

Handelsflag

Kongeflag

Dronningflag

Kronprinsflag

Marineministerflag

Admiralflag

Kongestander

Fiskeriinspektions-stander

„Polly"
Ombordkaldelsessignal

Viceadmiralflag

Kontreadmiralflag

Orlogsstander af 1ste Grad

Orlogsstander af 2' Grad

Orlogsstander af 3' Grad

Gruppechefs-stander

Anciennitets-stander

Orlogsvimpel

Orlogsfløj

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Norges Klippekyster, hvorimod de Dybder, der passer Fiskene, er nær ved eller inden for dansk Søterritorium.

Allerede skaanske, sjællandske og jydske Lov gav Bestemmelser om Fiskeriets Udøvelse, ligesom saadanne Bestemmelser indgik i flere Haandfæstninger. I vore Stridigheder mod Hansestæderne spillede Fiskeriet en vis Rolle, navnligt de store Sildefiskerier i Sundet, der nævnedes i flere Traktater. Paa den Tid udstedtes de først kendte danske Anordninger for Sejlads m. m. i Fiskerifarvande.

Paa Kong Christian IV's Togt i 1699 til Nordnorge udøvede han Fiskeriinspektion og prisedømte engelske og hollandske Skibe for ulovlig Fiskeri. Omtrent 100 Aar senere sendte Kong Christian V i 1696 følgende Skrivelse til Gehejmeraad Otto Krabbe angaaende svensk Fiskeri paa dansk Søterritorium:

»Saasom vi fornemme, at udi Isefjorden skal opholde sig nogle svenske Fiskere, som med deres Baade skulle fare langs under vort Land Sjælland fra Vigen for Roskilde til Vigen ved Dragsholm og fiske, ligesom de selv ville, saa er det vor Vilje og Befaling, at Du dem straks paa en god Maade lader afvise og siden ej tilsteder dem eller andre svenske Fiskere deres Fiskeri her under Landet at bruge, helst fordi de svenske ej skulle ville tillade vore Undersaatter under Skaane at fiske«.

I hine Tider var der kun Tale om Kongens eller Rigets Højhedsret over hele Farvande, medens der ikke fandtes Regler for Søterritoriets Udstrækning. Særlige Fiskerilove fandtes heller ikke. Stadig Fiskeriinspektion og Kontrol med Fiskeriet udøvedes derfor ikke og var heller ikke nødvendig, da det meste Fiskeri var Kystfiskeri.

Da Fiskerfartøjerne voksede i Størrelse, kunde Fiskerne derimod søge længere ud for at følge Fisken, om nødvendigt helt til andre Landes Kyster, og i Midten af det 19. Aarhundrede udførte navnlig engelske og hollandske Fiskere til Stadighed Fiskeri nær vore Kyster.

I Anledning af nogle svenske Fiskeres Overgreb anmodede Skagens Fiskere i 1859 Ministeriet om at faa stationeret et pas-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

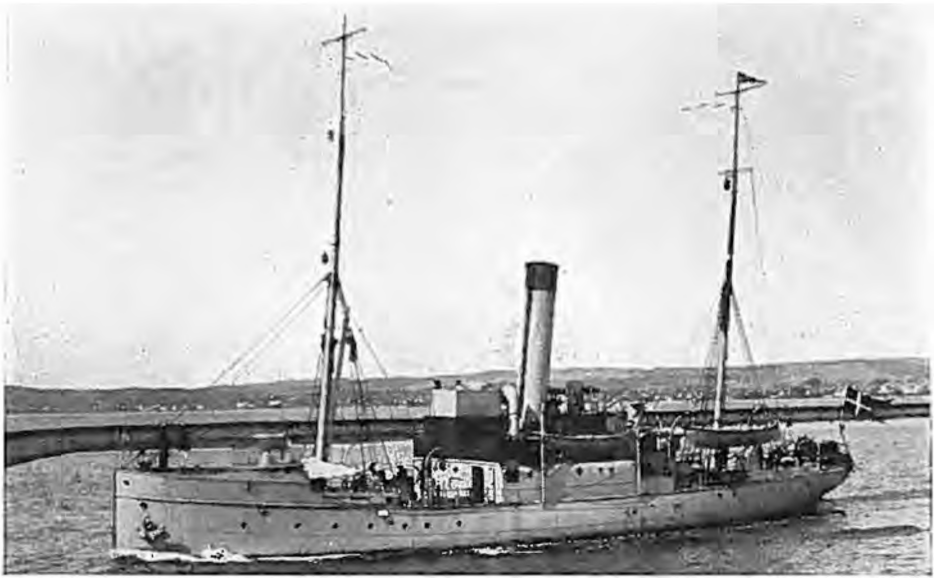

Fig. 229. Inspektionsskibet BESKYTTEREN. (Fot. Orlogskaptajn Steensen.)

sende Krigsfartøj ved Skagen for at vaage over de danske Fiskeres Ejendom og Rettigheder. Anmodningen synes dog ikke at have givet Resultat.

I 1866 og senere henvendte Indenrigsministeriet sig til Marineministeriet om at faa et passende Krigsfartøj stationeret ved Fanø for at støtte de danske Fiskere mod engelske Fiskeres Overgreb. Marineministeriet afslog Anmodningen med den Motivering, at man ikke havde et passende Fartøj til Disposition. Krigsskibe paa Togt i vore Farvande fik derimod fra 1871 Ordre til at holde Øje med, at fremmede Fiskere ikke fiskede paa vort Søterritorium.

Medens vi et Par Aarhundrede tidligere havde faaet de første Vedtægter for Fiskeri i Indsøer og i Limfjorden, nedsattes først i 1870 en Kommission med delegerede fra Indenrigsministeriet, Marineministeriet, Finansministeriet og Udenrigsministeriet for at overveje alle Sager angaaende Saltvandsfiskeri. I 1872 kom da den første Lov om »Forbud mod Bundslæbevod«, og samme

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Aar udstationeredes Skonnerten FYLLA som vort første faste Fiskeriinspektionsskib paa Jyllands Vestkyst. Den gjorde god Fyldest ved at holde Orden og hindre fremmede Fiskeres Overgreb, men dens Chef beklagede sig over sin Instruks, der havde maattet affattes i vage Udtryk, fordi Søterritoriets Udstrækning ikke var fastlagt. Det følgende Aar havde man derfor intet Fiskeriinspektionsskib ude.

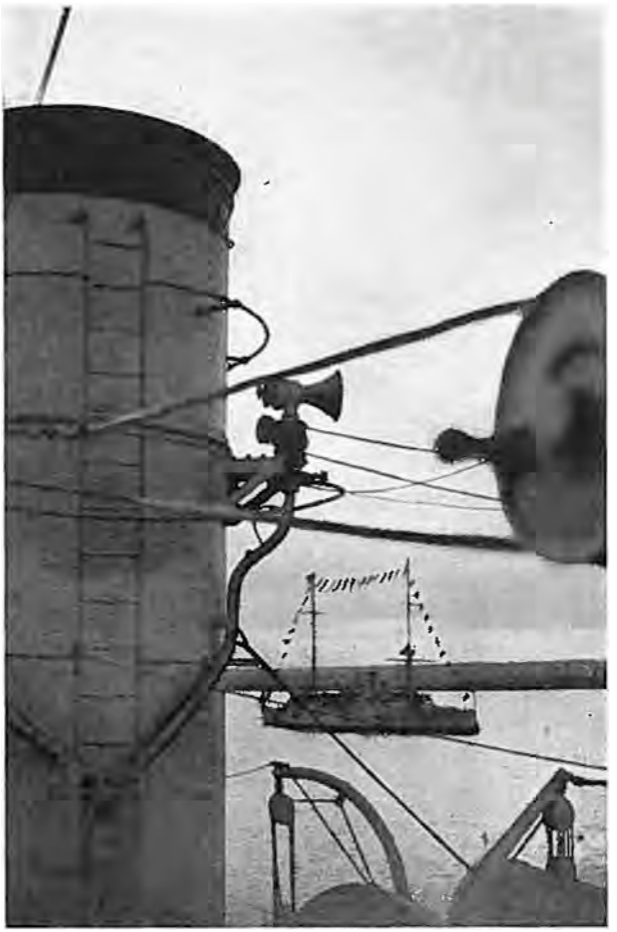

Fig. 230. Krydseren HEJMDAL set fra Broen i Inspektionsskibet FYLLA. (Fot. Orlogskaptajn Steensen.)

Den 30. Maj 1874 udstedtes en kongelig Anordning angaaende dansk Søterritorium. Den fastslog dette til en Afstand af 3 Sømil fra alt Land, der var tørt ved laveste Lavvande. Endvidere fastslog den, at ved Bugter og Fjorde var Territorialgrænsen 3 Sømil uden for den Linie, der forbandt Punkter med 10 Sømils Afstand fra Bred til Bred. Disse Bestemmelser meddeltes alle interesserede fremmede Regeringer og gennem trykte Advarsler alle fremmede Fiskere.

Efter at faste Regler saaledes var givet, udsendtes Fiskeriinspektionsskibe atter, og *Fiskeriinspektionen i Nordsøen* blev derefter en fast Institution.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det var dog ikke alene ved Danmarks Kyster, at der tiltrængtes faste Regler for Nordsøfiskeriet. De Lande, der deltog heri, nemlig Danmark, England, Belgien, Holland og Tyskland, traadte derfor i 1882 sammen til en Konference i Haag, hvis Resultat blev *Nordsøfiskeri-Konventionen* af 6. Maj 1882. Denne fastsatte de af Danmark i 1874 bestemte Grænser som Grænser for hvert Lands Søterritorium, der udelukkende var forbeholdt eget Fiskeri. De danske Regler er senere gaaet over i de fleste Fiskeri-Traktater Verden over; ja videre endnu, idet kun de har været anerkendt af krigsførende som almindelige Territorialgrænser, selv om dette ikke er internationalt fastslaaet. Konventionen gav desuden udførlige Regler for Mærkning og Registrering af Fiskefartøjer og om, hvorledes Konflikter mellem Fiskefartøjer af forskellig Nationalitet skulde undgaas, og endelig bestemte den, at Tilsynet skulde udføres af Skibe tilhørende de kontraherende Magters Orlogsflaader. Da hver Stat skulde føre Tilsyn med alle de øvrige Magters Fiskefartøjer, var Modstand mod en fremmed Stats Inspektionsskib lige saa strafbar, som hvis Modstanden var øvet mod eget Lands Myndigheder.

Danmark udførte indtil 1914 som Regel Fiskeriinspektionen i Nordsøen med Kanonbaade, der i Forsommeren, hvor Fisken ofte staar tæt op ad eller inden for vort Søterritoriums Grænser for at gyde, suppleredes med en Torpedobaad. Efter 1919 har den været udført af et Inspektionsskib.

Fiskeriinspektionen inden for Skagen kom noget senere i Gang end for Nordsøens Vedkommende. Den paabegyndtes i 1879, da man enedes med Sverige om dens Udførelse. Her fastsattes Søterritoriet dog efter svensk Ønske til 4 Sømil af Land, dog med nogle Undtagelser, f. Eks. for Sundets Vedkommende. Inspektions-Tjenesten blev indtil 1914 udført af Kanonbaade. Efter 1919 blev den udført sammen med Inspektionen i Nordsøen, og da denne blev slaaet sammen med Inspektionen ved Færøerne, maatte Fiskeriinspektionen inden for Skagen praktisk talt siges at være ophørt.

Inspektionen ydede danske Fiskere fornøden Støtte og Vejled-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 231. Inspektionsskibet ISLANDS FALK i 1921. (Fot. Orlogskaptajn Steensen.)

ning og foretog paa Statens Vegne Undersøgelse og Taksation af opstaaede Skader paa Fiskeredskaber. Den bistod derefter de paagældende Fiskere med at opnaa Erstatning; hvis Skadevolderen var til Stede, skete det eventuelt ved Bilæggelse i Mindelighed paa Stedet, og hvis Skadevolderen ikke var til Stede, indsendtes for danske Skibes Vedkommende Indberetning til Ministeriet, medens der for fremmede Skibes Vedkommende ved Hjælp af det danske Konsultat paa Skibets Hjemsted foretoges de nødvendige Skridt.

Udførelse af Fiskeinspektionen bragte Marinens Officerer i Forbindelse med Fiskerne og vakte deres Interesse for Fiskeriet. De begyndte og ledede i en Aarrække de statistiske Undersøgelser m. m., der senere udskiltes som Fiskerikontrollen, og udpegede en Reserveløjtnant til dens første Leder. Denne steg, efterhaanden som Virksomheden udvidedes, til Fiskeridirektør.

Efter at Fiskerikontrollen var udskilt, fik Cheferne for Fiskeriinspektionen i de danske Farvande mere Tid til at se paa Fiskeriet som Erhverv. De sammenlignede dette med, hvad de saa i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

de Nabolandes Fiskerihavne, som de besøgte, og sendte Resultaterne heraf i maanedlige Fiskeri-Rapporter til Marineministeriet. De pegede paa, at de her i Landet byggede Fiskerihavne vel var bedre end mange tilsvarende Havne i Udlandet, men at dermed ophørte tilsyneladende Statens Interesse for Fiskerne, medens man i Udlandet gik videre.

Cheferne foreslog ved hver Fiskerihavn at bygge Auktionshaller, hvortil Fiskerne kunde bringe deres Fangst og opnaa fuld Markedspris, samt at der bag ved hver Fiskerihavn burde ligge Fiskeindustri, der kunde aftage al fanget Fisk. De gjorde saaledes opmærksom paa, at kun Rødspætter var Salgsvare i Frederikshavn og Skagen, og at Fiskerne derfor kun ved at afsætte al anden Fangst til fremmede Opkøbere kunde deltage i de rige Silde-, Makrel- og Torske-Fiskerier paa visse Aarstider, samt at der burde ligge et Henkogeri for Hummer i Hirtshals.

Cheferne gjorde opmærksom paa den norske Stats Forsøgsstation for Tilvirkning af Fisk, hvor Mænd, der vilde grundlægge Fiskeindustrier, kunde faa al ønsket Underretning og Begynderfejl derved undgaas for den enkelte Virksomhed. De foreslog en saadan oprettet i Danmark, men Fiskeri-Rapporterne, der af Marineministeriet oversendtes til Fiskeridirektøren under Landbrugsministeriet, foranledigede kun denne til at beklage sig over, at Cheferne blandede sig i hans Sager.

Foruden den egentlige Fiskeriinspektion var der paalagt Inspektionskibene forskellige Opgaver i danske Farvande. De bistod paa Opfordring Toldvæsnet i Smuglerjagt paa Søen, de førte Tilsyn med Overholdelse af Lov om Kystfredning, og de ydede deres Medvirken til nogle Loves og Bestemmelsers Overholdelse paa Søen samt udførte tilfældige Opgaver for Marineministeriet eller andre.

FISKERIINSPEKTIONEN UNDER FÆRØERNE

I tidligere Tider udførtes Inspektionen ved Færøerne i Forbindelse med Islands-Inspektionen, men da fremmed Fiskeri ved Damp-Trawleres Fremkomst tiltog, stationeredes fra 1899 et sær-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 232. Fisken sorteres paa en Trawlers Dæk.

ligt Inspektionsskib ved Øerne. Formaalet med Inspektionen var den samme som i det egentlige Danmark, nemlig at hindre fremmedes Fiskeri paa Søterritoriet, at føre Tilsyn med Fiskeriet, at yde Fiskere under dansk Flag Beskyttelse mod Overgreb og at yde Medvirken til visse Loves og Bestemmelsers Overholdelse paa Søen.

Paa Grund af Farvandenes ringe Udstrækning var Opgaven her let. Under Inspektionsskibets Ophold fandt sjældent Lovovertrædelser Sted, og Skibets meste Tjeneste blev derfor hurtigt almindelig Stationstjeneste. Denne kom for en stor Del til at bestaa i Befordring af Amtmanden og andre Tjenestemænd mellem Øerne, Sygetransport o. l., og lejlighedsvis medtoges ogsaa andre Passagerer. Det var derfor et Savn, da Færø-Inspektionen blev slaaet sammen med Inspektionen i Nordsøen, saa at et Skib kun lejlighedsvis opholdt sig ved Øerne.

Fiskeri-Inspektionen ved Færøerne udførtes det meste af den Tid, en særlig Indpektion bestod her, af Mineskibet BESKYTTEREN, der var særlig bygget dertil. Efter at Inspektionerne

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

(Fig. 233. Inspektionsskibet HVIDBJØRNEN i 1934. (Fot. Orlogskaptajn Steensen.)

var blevet slaaet sammen, udførtes den af Inspektionsskibet ISLANDS FALK, der oprindelig var bygget til Islands-Inspektionen.

FISKERIINSPEKTIONEN UNDER ISLAND

Farvandene omkring Island er nogle af de fiskerigeste i Verden. Allerede i Aaret 1412 omtaltes det i Islands Aarbøger, at fremmede Friskeflaader opholdt sig ved Øen. I det 17. Aarhundrede drev Spanierne Hvalfangst ved Island, i det 18. Aarhundrede var det mest Hollænderne, der drev Fiskeri der, i det 19. Aarhundrede Franskmændene, senere ogsaa Englænderne, og i det 20. Aarhundrede kom tillige Tyskerne til. I det 20. Aarhundrede kan man sige, at alle Nord- og Vest-Europas Nationer, undtagen Danskerne, drev Fiskeri ved Island.

Disse fremmede bragte store Fiskerigdomme hjem, hvilket var en Torn i Øjert paa de fattige islandske Fiskere, der, selv om de kun drev Kystfiskeri med aabne Baade, dog blev forulempet af de fremmede Fiskere. Danmark havde i 1840'erne og 50'erne enkelte Aar en Orlogsbrig deroppe, men havde ikke regelmæssig Inspektion.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 234. Trawlere til Ankers paa Heymaey Red ved Vestmanøerne Syd for Island.

I 1859 klagede Islændingene til Kongen og anmodede om Beskyttelse mod fremmedes Overgreb paa Fiskepladserne, og Aaret efter sendtes da Skruekorvetten HEJMDAL der op for at overvaage Forholdene. I 1863 sendtes derefter Briggen ST. THOMAS, og fra 1865 indførtes fast aarlig Inspektion under Island. I Begyndelsen var det Skrueskonnerterne FYLLA og DIANA, der tørnede om denne Tjeneste, og da INGOLF i 1876 var bygget, indgik ogsaa den i Tørnen.

Det fremmede Fiskeri blev den Gang drevet med Sejlfartøjer, og vore Skrueskonnerter var da vel egnet til Tjenesten; men da Damptrawlere imod Aarhundredets Slutning blev indført, strakte de ikke mere til, hvorfor de fra 1895 afløstes af de helt moderne Krydsere HEKLA og HEJMDAL, der med deres 17 Knob over for Trawlernes 8 à 9 Knob helt kunde sikre Anholdelse efter enhver observeret Lovovertrædelse. Inspektionen, der oprindelig havde varet 5½ Maaned, udvidedes samtidig til 7½ Maaned, foruden at Inspektionsskibet ved Færøerne ofte sendtes paa en 14 Dages Vinter-Inspektion til Island. Senere udvidedes de 7½ Maaneder endog til 10, og da Opmaalingsskibe hver Sommer

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

arbejdede ved Island, og Skoleskibe ofte paa deres Togter gæstede disse Farvande, og alle deltog i Inspektionen, blev denne efterhaanden til Trods for det udstrakte Territorium ret effektiv.

At have en moderne Krydser liggende i de nordlige Farvande det meste af Aaret var en god Uddanelse for Officerer og Besætninger, men af Sparsommelighed byggede vi 1906 det første rene Inspektionsskib, ISLANDS FALK, til denne Tjeneste. Det blev efter den første Verdenskrig afløst af den i England indkøbte FYLLA, der i 1928 afløstes af det næste rene Inspektionsskib, vi byggede, HVIDBJØRNEN.

Efter at den dansk-islandske Forbundslov den 1. December 1918 var traadt ud i Livet, byggede Island egne Inspektionsskibe. Føreren af det første af disse havde under Krigen gjort Tjeneste som Reserveløjtnant i den danske Flaade, og et Samarbejde kunde derfor let etableres.

Danmark skal nemlig i Henhold til Forbundsloven fortsætte sin Inspektionstjeneste, og »Instruks for Inspektionstjenesten under Island« angiver som dennes Formaal:

a. *paa det islandske Søterritorium* at forhindre alt ulovligt Fiskeri saa vel som Tilvirkning af Fangst, der er fanget af fremmede uden for dette,

b. for den islandske og den danske Stats Vedkommende at føre Tilsyn med Fiskeriet *uden for Søterritoriet* overensstemmende med, hvad der i Henhold til *den mellem Danmark og Storbritannien og Irland afsluttede Overenskomst af 24. Juni 1901* om Fiskeriet i Havet omkring Færøerne og Island uden for Søterritoriet paahviler de kontraherende Parters Krydsere, og

c. at yde Fiskere under islandsk og dansk Flag passende Beskyttelse ved mulige Overgreb fra Fiskere af andre Nationaliteter.

Chefen bistaar færøske og islandske Fiskere ved Anmeldelse af Skader paa samme Maade som i danske Farvande. Desuden er han i islandske Farvande ofte ude for at maatte yde Lægehjælp og anden Assistance.

Chefen er Marineministeriet direkte underlagt, men udfører

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 235. Inspektionsskibet FYLLA i Sø ved Færøerne i 1931.
(Fot. Orlogskaptajn Steensen.)

Inspektionen paa Basis af Aftaler med Islands Regering, hvis Ønsker for dennes Udførelse han selvsagt søger at efterkomme.

Foraar og Efteraar foregaar store Fiskerier hovedsageligt paa Sydlandet og til Dels paa Vestlandet. Atlanterhavet er her for dybt til Fiskeri langt fra Land og mange af Fiskebankerne ligger tæt op ad Søterritoriet. Ofte hindrer Storme Fiskeriet, og naar Stormen slækker af, gælder det for de ofte henved Hundrede Trawlere at skaffe mest mulig Fangst, inden den næste Storm kommer. Inspektionsskibets Opgave er det da uafbrudt at være paa Færde Dag og Nat i den paagældende Tid for at vogte Søterritoriet.

Da Trawlerne ejes af kapitalstærke Trawlselskaber, maa Straffen for ulovligt Fiskeri m. m. være stor for at virke afskrækkende. Bøden for Fiskeri paa Søterritoriet ligger derfor mellem 10 og 20 Tusinde Kr. foruden Konfiskation af al om Bord værende Fangst og alle Fiskeredskaber. Enhver Anholdelse drejer

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

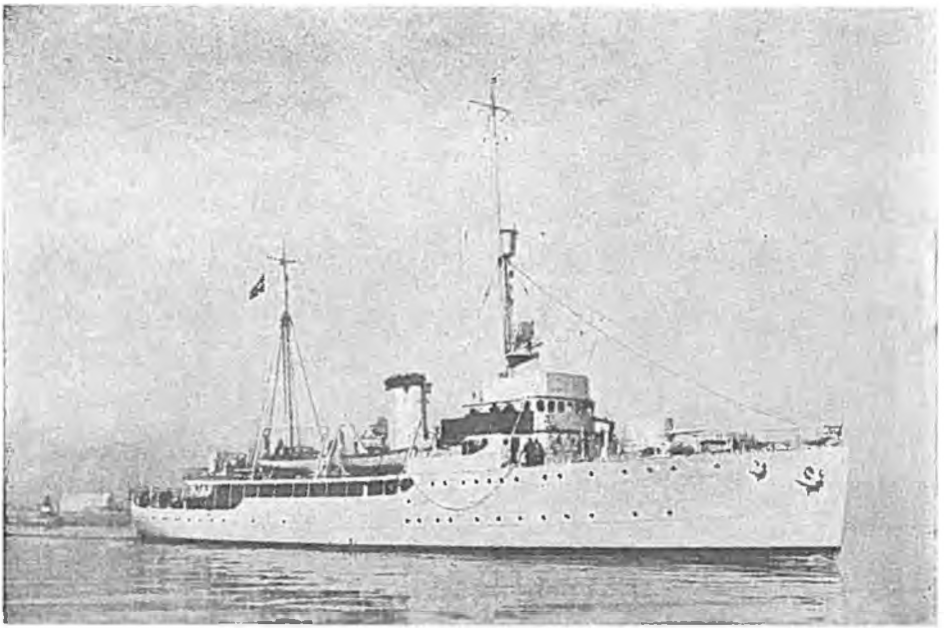

Fig. 236. Inspektionsskibet INGOLF. (Fot. Orlogskaptajn Steensen.)

sig derfor om en Kapital, hvortil kommer, at Skipperen i Gentagelsestilfælde kan idømmes Fængselsstraf.

I Sommertiden er Varmen og Islands Afstand fra Europa Aarsag til, at den fangede Fisk vanskeligt kan holde sig under Opholdet ved Island og under Nedrejsen, hvorfor Trawlerne søger Fiskebanker, der ligger nærmere Europa. Om Sommeren foregaar derimod store Sildefiskerier paa Nordlandet, og alle Inspektionsskibe bindes derfor til den Del af Landet. Det er da lyst Døgnet rundt, og da Sildestimer kan dukke op hvor som helst paa det lange Søterritorium, kan Inspektionsskibene ogsaa have travlt paa den Tid af Aaret.

STATIONSTJENESTE

Ved Stationstjeneste forstaas Udførelsen af forskellige Hverv, der oftest følger med Højhedsret over de paagældende Farvande, hvor Staten har Forpligtelse til at opretholde Orden.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 237. Grønlandsk Fanger under den yndede Sport at vende rundt med Kajakken.

Vore Fiskeriinspektionsskibe i danske Farvande og ved Færøerne udfører som nævnt samtidig med Fiskeriinspektionen en Del Stationstjeneste.

STATIONSTJENESTEN VED ISLAND

Ogsaa Inspektionsskibet under Island udfører Stationstjeneste enten efter særlige Aftaler eller i Følge Overenskomster mellem den danske og den islandske Regering. Paa Begæring af den islandske Regering og paa dennes Ansvar kan Inspektionsskibenes Chefer saaledes *udøve Søpoliti* ved Island, saasom Indbringelse af Smuglere m. m., ligesom der kan ydes politimæssig Bistand til Opretholdelse af Orden paa Fiskepladserne paa Søen.

Paa Begæring af den islandske Regering kan der ogsaa ydes *politimæssig Bistand* til Opretholdelse af Orden paa Fiskepladser o. l. i Land. Til Landsætning af Mandskab fra Inspektionsskibene i *politimæssigt* Øjemed kræves, at den islandske Regering udtaler Ønsket herom, og at en saadan Forholdsregel billiges af den danske Regering.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 238. Gruppe af grønlandske Fangere i deres Kajakker.

Efter Anmodning af den islandske Regering kan Chefen paatage sig *Udførelsen af særlige Hverv*, saasom Befordring af Post og Passagerer, Ydelse af Hjælp til nødstedte Skibe o. l.

I islandske Havne og Fjorde skal Chefen saa vidt muligt imødekomme eventuelle Anmodninger om Lægehjælp, Sygetransport m. m.

STATIONSTJENESTEN VED GRØNLAND

Grønland blev i 875 opdaget af en Islænding og blev efter 982 befolket af Islændinge, der bosatte sig ved Julianehaab (Østerbygden) og Godthaab (Vesterbygden). Begge Bygderne laa altsaa paa Grønlands Vestkyst, fordi der paa Grund af Isen herfra var lettest Forbindelse til Norden og de Fornødenheder, uden hvilke disse Nordboere ikke kunde leve. Efter 1410 ophørte Forbindelse med dem, og de gik i de følgende Aar til Grunde.

I Løbet af det 16. Aarhundrede gjorde danske Konger gentagne Forsøg paa at genoptage Forbindelsen, hvilket mislykkedes, fordi man fejlagtigt mente, at Østerbygden laa paa Øst-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 239. Grønlandske Koner deres Skinddragter med deres Børn paa Ryggen.

kysten og derfor søgte ind mod denne, hvor Is oftest spærrede for Adgangen. Først i 1605 lykkedes det tre af Christian IV fra København udsendte Skibe at naa til Grønlands Vestkyst, hvormed Forbindelsen var genoprettet. I de følgende Aar sendtes jævnligt Ekspeditioner der op, og i 1636 stiftedes *Det grønlandske Kompagni*; men de grønlandske Produkter var i lav Pris, ingen Nordboere bosatte sig der, og Udbyttet af Forbindelsen var kun ringe.

Imidlertid havde Præsten *Hans Egede* besluttet at forkynde Kristendommen for Eskimoerne, og det lykkedes ham i 1721 at skaffe Midler til at oprette en fast Station i Land. Den oprettedes ved Godthaab, hvorefter der kom mere Fart ogsaa i Besejlingen og Handelen. Denne blev ganske vist opgivet af private, og Nordmændene, som Kongerne hele Tiden havde søgt at in-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

teressere for Grønland, deltog kun med et *Grønlandsk Kompagni i Bergen* i Aarene fra 1720 til 1727.

Vor Flaade, der havde ledet Opdagelsesrejserne og udført meget af Besejlingen, fortsatte denne og afgav endog i nogle Aar Mandskab af den faste Stok til at lede Kolonisationen. En Tid var ogsaa Handelen underlagt Flaadeledelsen.

Hollænderne drev paa den Tid Hvalfangst ved Grønland og gjorde undertiden Landgang og fratog Grønlænderne deres fattige Ejendele. Den danske Konge udstedte derfor forskellige Bestemmelser, som det paalagdes de danske Chefer at haandhæve. Den derom opstaaede Tvist bilagdes i 1762 saaledes, at Danmark frigav Fiskeriet (Hvalfangsten), medens Hollænderne afstod fra at handle inden for 4 Mil fra Kysten. Danske Orlogsskibe fik derefter Instruks om ikke at antaste hollandske Skibe under Island og Grønland, naar de ikke søgte Kysten for at drive Handel med de indfødte.

I 1774 stiftedes *Den kgl. grønlandske Handel*, som siden regelmæssigt har fortsat Besejlingen, Handelen og Missionen, og i 1776 udstedtes det Forbud mod Handel og Sejlads paa Grønland, som endnu er gældende. Paa den Tid var de fleste af de nu eksisterende Kolonier anlagt.

I det 19. Aarhundrede foretoges mange videnskabelige Ekspeditioner til Grønland, hvoraf den langt overvejende Del lededes af Søofficerer. 1823 til 1830 kortlagde Premierløjtnant Graah ogsaa Grønlands Vestkyst fra Upernivik og rundt Øens Sydspids til Syd for Angmagsalik paa *Østkysten* og gav de første virkelige Sejlanvisninger. Senere er Opmaalinger foretaget bl. a. i 1863 af Løjtnanterne Falbe og Bluhme, i 1907—10 af Premierløjtnant Borg, og ved den anden Verdenskrigs Udbrud var en systematisk moderne Opmaaling paabegyndt.

I 1894 foranledigede Premierløjtnant G. Holm, at Angmagssalik oprettedes som vor første Koloni paa Østkysten.

Ekspeditionerne fortsattes helt op til Nutiden, hvor hele Grønlands Kyst er berejst og kortlagt.

I 1909 grundlagde Grønlandsforskeren Knud Rasmussen vor

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nordligste Koloni paa Vestkysten, Thule, og i 1924 grundlagde den danske Stat vor nordligste Koloni paa Østkysten, Scoresbysund.

I Slutningen af det 19. Aarhundrede opdagedes store Fiskebanker ud for Grønlands Vestkyst, hvilke bragte mange Skibe der op. Fra 1884 maatte derfor jævnligt holdes Stationsskib ved Grønland, og da Hvalrosfangere fra 1912 optraadte ved Kysten, blev Stationstjeneste hver Sommer nødvendig. Fra 1923 har Grønland haft sit eget Inspektionsskib.

Fig. 240. Inspektionsskibet INGOLF ved grønlandsk Isfjæld.

Islændingene paa Grønland havde i 1261 givet sig ind under den norske Krone, og da Norge i 1380 forenedes med Danmark under Dronning Margrethe, gled Grønland med ind under hendes Krone. Norge viste meget ringe Interesse for Landet og deltog til Adskillelsen i 1814 meget lidt i Bestræbelserne for at genopdage det og knytte det til Riget. Ved Kieler-Traktaten i 1814 blev Grønland udtrykkelig undtaget ved Norges Afstaaelse til Sverige. Dette benyttede Norge til kun at overtage en ringe Del af den fælles Statsgæld, og da dette indrømmedes, godkendte Norges Storting en Overenskomst, der bestemte, at alt, hvad der angik Kiel-Traktaten, dermed var »fuldkommen afgjort«.

I 1919 anerkendte den norske Regering Danmarks Besiddelse af hele Grønland, men i 1921 viste en aktivistisk Gruppe Nordmænd pludselig stor Interesse for Landet, og i 1930 og -31 skred Norge til nogle Okkupationer af visse Strækninger paa Østkysten. Den internationale Domstol i Haag fastslog dog, at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 241. Inspektionsskibet INGOLF med Inspektionsfartøjet MAAGEN paa Siden i Skibshavn ved Godthaab. (Fot. Orlogskaptajn Steensen.)

disse var en Krænkelse af den bestaaende Retstilstand og derfor *retsstridige og ugyldige. Dommen fastslog Danmarks Suverænitet over hele Grønland* til Trods for vor Udenrigsminister Scavenius' uheldige Optræden i Tiden fra 1915—20, hvor han hos alle Magter havde søgt »Udvidelse af Suveræniteten« til hele Grønland, som Danmark altid tidligere havde hævdet at have og ogsaa allerede havde.

Danmark kunde formentlig takke Udenrigsminister Erik Scavenius' daarlige Diplomati for hele den ubehagelige Kontrovers med Norge, idet hans Anmodning om ny Anerkendelse viste de norske Aktivister, at han selv nærede Tvivl om vor fulde Suverænitet til Grønland.

Inspektionsskibet ved Grønland udfører først og fremmest Stationstjeneste, medens Fiskeriinspektionen er en Følge heraf. Det er den danske Stats eneste Magtmiddel i Grønland, og Formaalet med dets Virksomhed er i Henhold til Chefens Instruks:

a. at sikre Overholdelse af de gældende Bestemmelser om, at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 242. Inspektionsskibet HVIDBJØRNEN passerer et grønlandsk Isfjæld.
(Fot. Orlogskaptajn Steensen.)

de til Grønland hørende Kyster og Øer er lukkede for Besejling for saavel fremmede som for danske Skibe, med mindre den danske Regering har givet særlig Tilladelse til Besejlingen,

b. i grønlandske Farvande at forhindre al ulovlig Jagt, Fangst og Fiskeri saa vel som Tilvirkning af Fangst, der er fanget uden for de nævnte Farvande; endvidere at yde Beskyttelse for den Hvalfangst og det Fiskeri, der drives af indfødte Grønlændere og andre i Grønland bosatte danske Undersaatter,

c. at have Opmærksomheden henvendt paa alle de Forhold vedrørende Hvalfangst og Fiskeri, som kan være af Betydning for disses Udvikling, og

d. uden Skade for ovennævnte Formaal at udføre andre Hverv, som Samarbejdet med Grønlands Styrelse maatte give Anledning til, samt saadanne Hverv, som maatte blive Inspektionsskibet paalagt som Følge af Aftale eller Overenskomst mellem Marineministeriet og ovennævnte Styrelse.

Disse Bestemmelser tilsigter at værne den grønlandske Befolkning, der findes spredt og isoleret paa den lange Kyst, mod Øde-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 243. Inspektionsskibet INGOLF. Flyvemaskine til Opmaaling paa Grønland ses anbragt paa Overbygningen. (Fot. Orlogskaptajn Steenten.)

læggelse ved smitsomme Sygdomme, Spiritus o. l. samt til at beskytte Befolkningens Erhvervsmuligheder paa Søen.

Paa Grund af de ofte lange Afstande til de kun to Domsmyndigheder paa Grønland, er der tillagt Chefen Ret til selv at fastsætte Straf for Lovovertrædelser, naar Skibsføreren ønsker Sagen afgjort paa denne Maade og afgiver skriftlig Erklæring herom. En yderligere Betingelse for saadan Afgørelse er, enten at Bøden samtidig betales, eller at der stilles en efter Chefens Skøn antagelig Sikkerhed for dens Betaling.

Chefen kan desuden udføre andre Hverv for Grønlands Styrelse, saasom Passager-Befordring, Slæbning, mindre Opmaalingsarbejder o. l., naar han skønner, at Forholdene tillader det.

Til Hjælp ved Inspektions-Tjenestens Udførelse har Chefen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

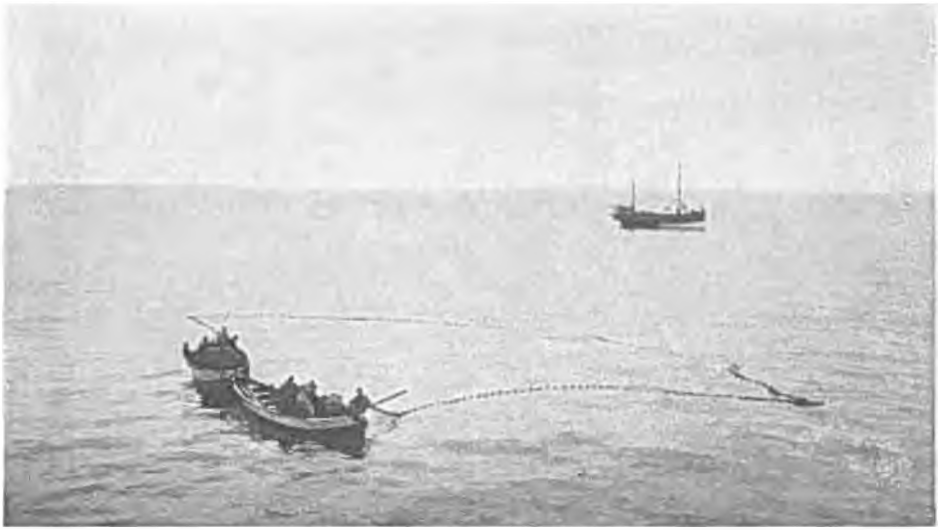

Fig. 244. Snurpenoten er roet omkring en Sildestime. Noten snurpes derefter sammen forneden, saa at Fiskene kan øses op med Ketsjere.

for Inspektionsskibet desuden et mindre Inspektionsfartøj MAAGEN paa ca. 90 Tons med Marinebesætning.

ANDRE ARTER AF TJENESTE PAA SØEN

I tidligere Tider udøvede Flaadens Skibe enhver Form for Højhedsret paa Søen, og som Statens eneste Skibe brugtes de til al Statens Tjeneste. Marinestyrelsen var Statens eneste Rederi.

I Dag har de fleste danske Ministerier deres egne Rederi-Afdelinger: Statsministeriet har Grønlands Styrelse og dermed alle dets Skibe under sig; Finansministeriet har Toldvæsnets Patruillebaade; under Handelsministeriet hører Søfartskontoret med Statens Skoleskib og Isbryderne; Trafikministeriet har Vandbygningsvæsnet og Havnene med deres Fartøjer, Statsbanerne med deres Færger og Skibe og Postvæsnet med dets Færger under sig; og selv Landbrugsministeriet har Fiskeridirektoratet med Fiskerikontrollens Skibe samt Redningsdamperne under sig. Ialt har disse Ministerier 95 registreringspligtige Skibe foruden mindre Fartøjer under sig.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hvert Statsrederi bygger sine Skibe uden Hensyn til, om det er foreneligt med Formaalet for deres Anvendelse at være af en Type, saa at de i paakommende Tilfælde kan armeres og indgaa i Flaaden for at medvirke til vort Lands Forsvar som Hjælpeskibe. Dette Forhold kan dog ikke forundre, naar man ved, at Marinen selv har bygget Inspektionsskibe m. m. paa samme Maade, skønt de staar opført i vor Flaades Tal.

Hvert af Statsrederierne har desuden sit særlige Personel og Reservepersonel uden Hensyn til, hvilken Uddannelse det har i Orlogsmarinen.

Hvis de civile Statsrederier og vor Flaade ophørte med at staa saa fremmede over for hinanden som nu, kunde det tænkes, at nogle af dem under urolige Forhold kunde stille i hvert Fald enkelte Hjælpeskibe til Flaadens Disposition. Hvis de ved Antagelse af deres Personel tog et vist Hensyn til hver enkelts Uddannelsesgrad i vor Flaade, vilde der tillige være sikret denne et stort hjemmeværende Reservepersonel.

Selv en af vor Klodes største Flaader, U. S. A.'s Flaade, har ikke overset dette Forhold, idet den i sin »Coast Guard« har sikret sin Flaade en værdifuld Reserve.

U. S. A.'s Coast Guard er de forenede Staters Politi og Toldvæsen paa Søen og er samtidig en Del af Orlogsflaaden. I de mere end 150 Aar, den har bestaaet, er stadig flere Love lagt ind under dens Tilsyn. Dette omfatter nu:

a. Toldlove og Forhindring af Smugleri.

b. Søvejsregler m. m.'s Overholdelse; Indgriben over for Mytteri i Handelsskibe og Sørøveri; hindre Forurening af Vandet med Olie; Havne-Reglementers Overholdelse; Orden paa Ankerpladser og Skibes Bevægelser.

c. Fremmede, Karantæne og Neutralitet.

d. Fiskeriinspektion og internationale Konventioner desangaaende m. m.

e. Forskellige Love fra andre Ministerier.

Foruden denne Haandhævelse af Højhedsret i Farvandene, der er Hovedopgaven, har Coast Guard en Mængde Biopgaver, som:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 245. Opmaalingsskibet HEJMDAL i 1935. (Fot. Orlogskaptajn Steensen.)

a. Redning af Liv og Ejendom paa Sø og Kyst, hjælpe Skibe i Nød m. m.

b. Undsætning ved Orkan og Flodbølger.

c. Ispatrouille i Nordatlanten, Oceanografi, Meteorologi, Opmaaling m. m.

d. Lægehjælp til Skibe paa Søen.

e. Tilintetgørelse af Vrag, Drivgods og andre Farer for Sejlads.

f. Samle Statistik over Søulykker.

g. Øve Kystsignalering.

h. Transport af skibbrudne og nødstedte Personer, Postbesørgelse til Alaska m. m.

i. Hjælpe andre Ministerier med at udføre deres Tjeneste over Søen.

Medens Coast Guard under Fredsforhold udfører al denne Tjeneste, er den under Krig en Del af Flaaden, og dens Skibe er bygget som Orlogsskibe. De førtes oprindelig af Søofficerer, og Besætningerne var uddannet i Flaaden, men den har nu sine egne Skoler, egne Øvelsesskibe og eget Flyv til sit Personel. Det

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

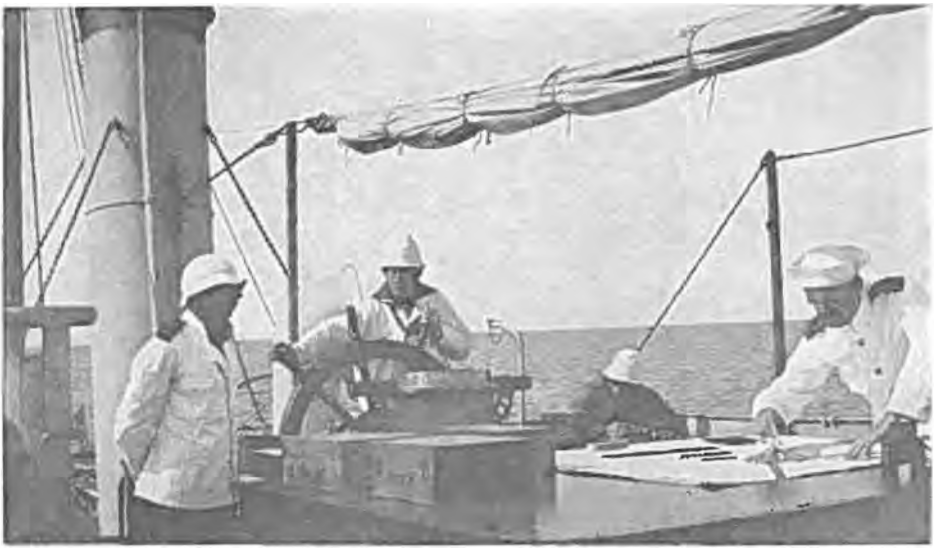

Fig. 246. Et Opmaalingsskibs Bro under Søopmaaling i 1925. (Fot. Orlogskaptajn Steensen.)

fremhæves dog stadig, at Coast Guards høje Stade skyldes Personellets fortsatte militære Træning.

Under Verdenskrigen 1914—1918 udførte Coast Guard Ubaadsjagt og Konvoj-Tjeneste i Krigszonen, og det nævnes, at den herunder mistede en større Procentdel af sit Personel, end nogen anden Gren af Værnene.

Da Coast Guards Kadetskib i 1936 besøgte København, var det i Armering, Udhaling m. m. fuldstændig som et Orlogsskib.

Den amerikanske Coast Guard mangeartede Tjenester er nævnt for at vise, hvor mange Opgaver enhver selvstændig Stat har paa Søen. Til Sammenligning skal paapeges, hvorledes vi løser disse Opgaver:

Vor Marines Fiskeri-Inspektionsskibe og vort Toldvæsens Patrouillebaade har hver deres specielle Opgaver, men bortset herfra har ingen af vore mange Statsrederier nogen Opgave med at tilse Ordens Overholdelse i vore Farvande eller hævde vor Højhedsret i dem.

Ikke engang de internationale Søvejsregler overholdes her. Vore Sejlklubber kan foranstalte natlige Distancesejladser i et

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

saa befærdet Farvand som Sundet, uden at det paatales, at de fleste Kuttere sejler uden Lanterner, og Skibe kan færdes overalt i vore Farvande, ankre midt i Fyrlinier og overtræde mange Regler og Bestemmelser, uden at der skrides ind, ganske simpelt fordi vi intet Søpoliti har og overhovedet intet gør for at haandhæve Lov og Orden paa Søen. Kun naar private klager, eller der sker Søulykker derved, hører Offentligheden om Lovløsheden paa Søen i vore Farvande.

Fig. 247. En typisk færøsk Kutter, hvormed Færingerne gaar paa Fiskeri til Island og Grønland.

Hvis Mytteri eller Sørøveri skulde hænde i vore Farvande, har vi det meste af Aaret intet at sætte ind derimod. Men den Stat, der ikke kan opretholde Orden og de gældende Love paa sit Territorium, opfylder ikke sine Pligter mod Nationernes Samfund og vil i Længden ikke faa Lov til at bestaa som selvstændig Stat.

Skal der holdes Lov og Ret, Orden og Justits i vore Farvande, bør det dog være under vort eget Flag, det sker. Skal der maales op, afmærkes Farvande o. s. v., skal det vel være os selv, der gør det. Skal fremmede Flag og Vimpler vaje paa vort Søterritorium, og vil de holde Øvelser her og besejle vore indre Farvande, maa enhver dansk dog ønske, at vore Orlogsmænd er til Stede for at følge, hvad der foregaar. Skal Bundgarnspæle væltes og Sildegarn oversejles, er det dog bedre, at vore egne Orlogsskibe gør det; Marineministeriet har hidtil honoreret ethvert rimeligt Krav i den Anledning.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Men der var gaaet Politik i Sagen. Flaaden maatte ikke gøre sig populær ved at løse alle de Samfundsopgaver, den hidtil havde løst. Den fik derfor kun sine egne Opgaver at løse, og dem kunde kun de færreste følge, fordi de foregik ude til Søs, hvor kun faa havde Lejlighed til at se dem. Samfundsopgaverne var der i mange Tilfælde ingen til at overtage, og saa forblev de urøgtede.

Mon ikke Øjeblikket er inde, hvor vi maa erkende vore Pligter. Blandt disse er Opretholdelse af lovlig Orden i vore Farvande en meget iøjnefaldende Pligt, fordi den vender ud ad. Men den første Betingelse herfor er, at vi atter bygger smaa Krydsere eller store Kanonbaade, hvilket i Nutiden vil sige Vagtskibe, der er udrustet hele Aaret, og som har tilstrækkeligt Artilleri og Mandskab til at haandhæve vor Højhedsret. Desuden maa der gives Cheferne Myndighed til at skride ind over for enhver Uorden, hvilket *ingen* nu har.

Da der næppe er Grund for os til som U. S. A. at holde to Mariner, maa der atter tildeles vor Flaade Politi-Myndighed paa Søen, og dens Samarbejde med de Statsrederier, der ikke kan indgaa i Orlogsmarinen, bør tages op til Overvejelse.

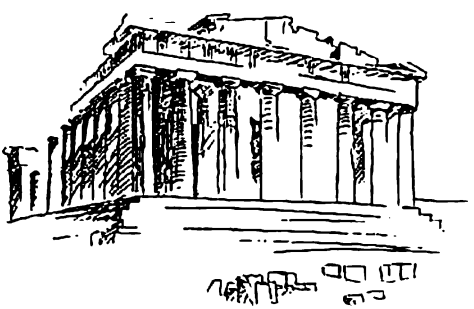

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

17. KAPITEL

PRIVATE MARITIME FORENINGER

MARINEFORENINGEN

Den stærke Aktivitet inden for Marinen i dette Aarhundredes Begyndelse vakte ganske naturligt et tilsvarende Røre indenfor alt fast og værnepligtigt Personel. Efter at Søværnsloven af 1909 var ført ud i Livet, steg Aktiviteten yderligere, og Ønsker fra begge Sider om at bevare Forbindelse mellem Marinen og de værnepligtige ogsaa efter disses Hjemsendelse gærede derfor samtidig i flere Kredse. Det blev Premierløjtnant Herman Ewald, Grosserer Valdemar Schou og Ingeniør Holger Tuxen, der tog Initiativet til at føre Tankerne ud i Livet. De indbød til et Møde den 30. April 1913 paa Hotel Phoenix i København, og her stiftedes Marineforeningen.

Den 21. Juni s. A. afholdtes den første Generalforsamling, hvor Kommandør C. F. Maegaard valgtes til Formand, og Kaptajn Herman Ewald blev Sekretær og Kasserer. Bestyrelsen bestod i øvrigt af 16 Mænd fra alle Dele af Landet og fra alle Samfundslag.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Foreningens Formaals-Paragraf kom til at lyde: »Foreningens Formaal er at styrke Nationens Interesse for Søværnet og Søfarten ved at samle danske Mænd til fælles Arbejde for denne Sag, samt at vedligeholde Forbindelsen og Kammeratskabsfølelsen mellem Mænd, der har gjort Tjeneste eller er tjenstgørende i Marinen. Al Politik er udelukket i Foreningen.«

Fig. 248. Frivilligt Orkester, »Snittekasse«, i SKJOLDs Officersmesse 1914.

Som Medlemmer optager Foreningen uberygtede Mænd, der har tjent i Marinen, og som ekstraordinære Medlemmer uden Stemmeret uberygtede Mænd med Interesse for Søen og dens Gerning. Tilgangen har i de forløbne Aar stadigt været god, og Foreningen havde i 1940 ca. 6000 Medlemmer fordelt paa et meget stort Antal Lokalafdelinger ud over hele Landet, saa at der snart til enhver Havneby er knyttet en Lokalafdeling.

Fra 1. Januar 1914 har Foreningen haft sit eget Organ: »Under Dannebrog«, hvis første Redaktør var Kaptajn Herman Ewald. Bladet, der udkommer hver Maaned og er illustreret, indeholder Meddelelser fra Søværnet og Marineforeningens Afdelinger samt indsendte Artikler om Livet paa Søen m. m. Ved Kaptajn Ewalds Død i 1922 overtoges Redaktionen af Kontorchef Axel Juel indtil 1933, da han efterfulgtes af Arkitekt E. W. Marston.

Foreningen traadte første Gang offentlig frem i 1914, da den medvirkede ved Festlighederne i Anledning af 50 Aars Dagen for Slaget ved Holgoland den. 9. Maj og fejrede de da endnu levende ca. 160 Veteraner fra Marinen. I 1924 oprettede Marineforeningen ved frivillige Bidrag et Veteranfond, der hvert Aar den 9. Maj ud-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 249. Admiral Carstensen omgivet af Lokalafdelingens Mænd i Marinestuen i Nykøbing F.

delte en Hædersgave til Marinens Veteraner, indtil den sidste af disse var afgaaet ved Døden.

Senere har Marineforeningen altid deltaget i enhver maritim Mindehøjtidelighed, f. Eks. i 1921 i Anledning af 250 Aars Dagen for Tordenskjolds Død.

Saavel Marineforeningen som hver lokale Afdeling har sin Fane, og under denne optræder Medlemmerne samlet paa saavel nationale som lokale Festdage. Ved saadanne Lejligheder bæres altid Foreningens Emblem.

Kommandør Maegaard fratraadte som Formand i 1923 og efterfulgtes af Kommandør Hector Kiær til 1927, da han afløstes af Kontreadmiral Carl Carstensen.

Marineforeningen har i Overensstemmelse med sidste Del af sin Formaals-Paragraf i de forløbne Aar vedligeholdt Forbindelsen og Kammeratskabet dels mellem de tidligere værnepligtige indbyrdes og dels mellem disse og Marinens faste Personel. Dette har den

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gjort dels gennem det omtalte Medlemsblad, dels ved Sammenkomster i Lokalforeningerne og dels ved Sendemandsmøder i Hovedforeningen. Ved disse festlige Sammenkomster har man i kammeratlig Aand fremdraget Minder fra Orlogstjenesten eller anden Søfart. Traktementet har ofte staaet paa maritime Retter, og det maritime Sprog er flittigt blevet genopfrisket. Ogsaa Omgivelserne har man mange Steder søgt at gøre maritime ved at indrette Marinestuer smykket med flest mulige maritime Attributer.

Fig. 250. Marineforeningens Emblem.

Det har samtidig vist sig, at den Respekt for Flaget, som blev indpodet til Orlogs, har holdt sig. Derfor begynder enhver Marineforeningsfest med højtidelig Flaghejsning, medens alle staar ret, og Nationalsangen spilles eller synges. Festen sluttes med Flagets Nedhaling under samme Ceremoniel.

Foruden den selskabelige Virksomhed er der som Underafdelinger af flere lokale Afdelinger dannet Skyttelav, hvis Medlemmer driver Geværskydning som Sport.

Der kan ikke herske nogen Tvivl om, at Marineforeningen ved hele sit Virke har været til Gavn for vor Flaade og dermed for vort Land. Det viste sig imidlertid hurtigt, at Bestemmelsen om, at »al Politik er udelukket i Foreningen«, hindrede denne i at opfylde første Del af sin foran nævnte Formaals-Paragraf. Fordi Partiet »Højre« havde inddraget vort Lands Forsvar i Partipolitikken, og det konservative Parti havde fastholdt denne Linje, turde Marineforeningens Bestyrelse nemlig ikke benytte den Marinestemning, som vaktes i Foreningen, paa samme Maade, som det blev gjort i de tilsvarende Foreninger i andre Lande, hvor disse Foreninger arbejdede for en Styrkelse af det paagældende

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

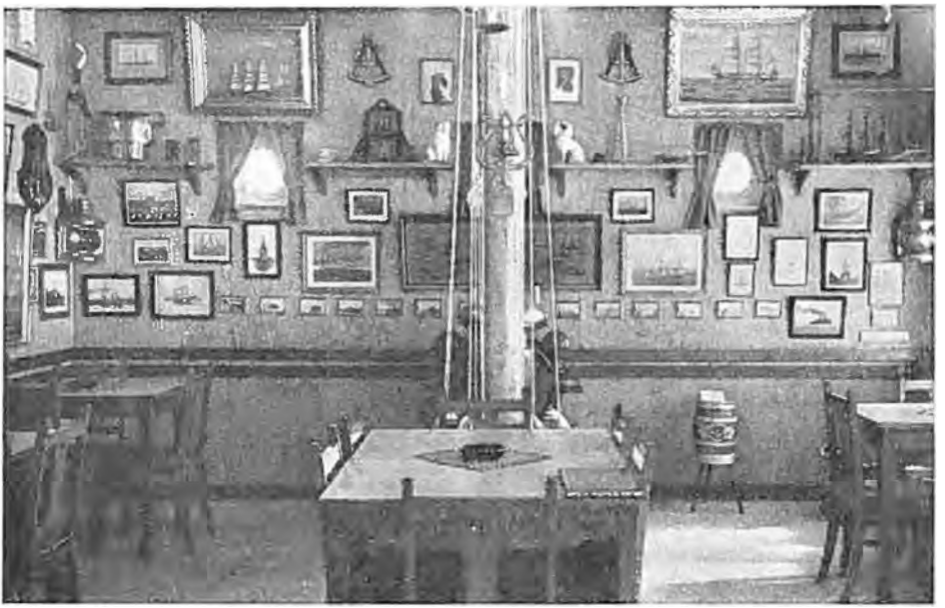

Fig. 251. Marinestuen i Rønne paa Bornholm.

Lands Flaade. Her i Landet var et hvert Forslag om Styrkelse af vor Flaade Politik og dermed banlyst fra Foreningen.

Det maa haabes, at det danske Folk nu har lært nok til i Fremtiden at kunne sætte vort Forsvar over den politiske Partistrid. Marineforeningen vil da — samtidig med at den dyrker Minderne — ved at optage et positivt Arbejde for Udviklingen af vort Søværn, vor Søfart og vort Fiskeri kunne opfylde hele sin Formaals-Paragraf og derigennem ogsaa gøre positiv Gavn for vort Land.

Naar det bliver Tilfældet, vil gamle Marinere gennem Marineforeningen stadig kunne medvirke til Opfyldelse af den Faneed, som Dr. Munch vel fik afskaffet i 1919, men som dog staar skrevet i enhver sundt tænkende dansk Mands Hjerte.

MOTORBAADSFORENINGEN

Vil vi sikre Opretholdelse af Lov og Orden paa vort 20,000 Kvadratkilometer store Søterritorium, maa vi først og fremmest kunne holde det under Observation, saa at ingen Lovovertrædelse

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kan ske, uden at den bliver paatalt, hvis den ikke rettidigt har kunnet hindres. Hvor stor vor Flaade end i Fremtiden maatte blive, vil den derfor faa Brug for Observations-Fartøjer.

En saadan Overvaagen af vore Farvande bør ske allerede i Fredstid. Ingen — og aller mindst vi selv — kan være tjent med, at fremmede Mariner i Ro og Mag kan foretage Undersøgelser i vore Farvande med fremtidig Krig for Øje. Heller ingen — og aller mindst vi selv — kan være tjent med, at fremmede holder krigsmæssige Øvelser i vore Farvande, saa at de lærer disse at kende lige saa godt som vi selv.

Fig. 252. Motorbaadsforeningens Stander til at føre i Baadenes Stevn.

Hvis vi til enhver Tid af Aaret har Orlogsskibe udrustet, vil de nævnte Undersøgelser slet ikke blive forsøgt, fordi Hensigten dermed straks vilde staa klar for den danske Orlogschef, der kom til Stede, og Uhøfligheden derfor vilde være alt for himmelraabende stor. Af samme Grund vilde fremmede Mariners Øvelser i saa Fald heller ikke kunne afholdes, fordi de vilde røbe baade Hensigter og Planer for danske fagligt øvede Øjne.

Naar vi derimod det meste af Aaret ingen Orlogsskibe har udrustet, vil Uhøfligheden ved de nævnte Undersøgelser og Øvelser paa de Tidspunkter, hvor intet fagligt Øje kan komme til Stede og se, hvad der foregaar, være betydelig mindre; og hvis vort Diplomati skulde gøre Indsigelse, vil det skete oftest kunne bortforklares. Lader vi vore Farvande ligge herreløse hen, maa vi derfor, som Erfaringer viser, vente, at de jævnligt benyttes af fremmede Mariner til de nævnte Krigsforberedelser.

Naar det er nødvendigt at overvaage vore Farvande i Fredstid, vil det selvsagt være endnu mere nødvendigt under urolige Forhold og under Krig mellem fremmede Magter. Hvad enten der er Tale om ovennævnte uvenlige Handlinger eller om rene Neutralitets-Krænkelser, vil det være uklogt — for at overvaage alle Far-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 253. Motorbaaden SEALs Stevn kaster Vandet ud til Siderne, saa at Føreren har fri Udsigt. (Fot. Ludvig Svendsen.)

vande — at give sig selv den Blottelse, som en Spredning af vor Flaades Skibe vil være. Ligesom selv en enkelt Politibetjents Indskriden i Land har Vægt over for en hel Folkemængde, fordi den ved, at en stor Politi-Udrykning paa Signal fra ham hurtigt kan komme til Stede, maa den fremmede Chef — for at faa Respekt for dansk Indskriden — vide, at der bag den enkelte Vagtskibschef, der optræder over for ham, staar samlede danske Styrker rede.

Hvis de udrustede danske Skibe, Ubaade m. m. er spredt paa Patrouiller, ved han imidlertid, at der ingen samlet Styrke er rede

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

bag den enkelte danske Chef, han staar over for. Det vil der kun være, naar den danske Flaades Hovedstyrke kan holdes samlet og hensigtmæssigt placeret for Indskriden paa kort Varsel. Naar det er Tilfældet vil Forhandlinger mellem den danske og den fremmede Chef kunne foregaa i Ro og maa føre til, at det fremmede Overgreb ophører, med mindre den fremmede Chef har Ordre til at aabne Fjendtligheder med det samme.

Betingelsen for, at den danske Hovedstyrke kan holdes samlet, er imidlertid, at mange andre vagtsomme Øjne paa Søen overvaager alle Dele af vore Farvande. Hertil er det, at frivillige Motorbaads-Flotiller for en stor Del skal tjene.

Bliver vi selv indblandet i Krig, har en Flaade som tidligere nævnt — i Smaafarvande som vore — dernæst altid haft Brug for en helt lille Fartøjstype, dels til den samme Observations-Tjeneste som i Fredstid og dels til at føre visse Bivaaben m. m. frem; og saaledes vil Forholdet ogsaa blive i den Fremtid, vi kan overse.

I Fortiden var saadanne Smaaskibe bevæbnet med Artilleri som Kanonbaade; i dette Aarhundrede har det navnligt været med Torpedoer, Dybdebomber og andre lette Vaaben, man bevæbnede dem.

Efter at Forsvarskommisionens Betænkning af 1908 havde foreslaaet Motortorpedobaade indført i vor Flaade, diskuterede man i de følgende Aar den Brug, man kunde gøre af private Motorbaade, uden at det dog førte til Resultat.

I Sverige oprettedes derimod i 1913—15 et svensk frivilligt Motorbaads-Korps, og i flere andre Lande havde man ogsaa Opmærksomheden henvendt paa private Motorbaade. I England forelaa saaledes paa samme Tid et udarbejdet Forslag i den engelske Marinestab om Brug af Lystmotorbaade med Besætninger.

Da Krigen udbrød i 1914 kunde England derfor straks inddrage alle Lystfartøjer i sin Flaade til Observations-Tjeneste og anden let Tjeneste, og man begyndte desuden hurtigt at bygge Serier af Motorbaade hertil. Ved Krigens Slutning havde England ialt ca. 2000 Motorbaade i Marinens Tjeneste.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 254. Motorbaaden SIMBA under Flaademanøvrer i Kattegat. Signal afgives med Armene. (Fot. Ludvig Svendsen.)

Det var en 13 Meter lang tidligere Lystmotorbaad, SALMON, med en 135 HK Motor, der den 6. Juli 1916 udførte det første heldige Angreb med Dybdebomber og sænkede den tyske Ubaad U.B. 7.

Engelske Motorbaade benyttedes mest i Kanalen, men da man i 1916 ønskede at spærre Dardanellernes Udløb, maatte man føre Motorbaade derned, fordi kun de var i Stand til saavel at udlægge Miner helt ind til Land under de tyrkiske Forters Kanoner som til at udføre Patrouille-Tjeneste ved disse Miner. Under Englands Kamp mod Bolchevikerne i 1919 udførte Motorbaade Depeche-Tjeneste til Forbindelse med Spioner, Mine-Udlægning, Torpedo-Angreb o.s.v.

I Italien benyttede man ogsaa private Motorbaade og byggede desuden ca. 400 Motorbaade til Marinen. De anvendtes til Ubaadsjagt, til al Observations-Tjeneste i Adriaterhavet og den dalmatiske Skærgaard, til Torpedo-Angreb, Mineudlægning o. l.

I Tyskland inddrog man Fiskerbaade til at holde Østersøens

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

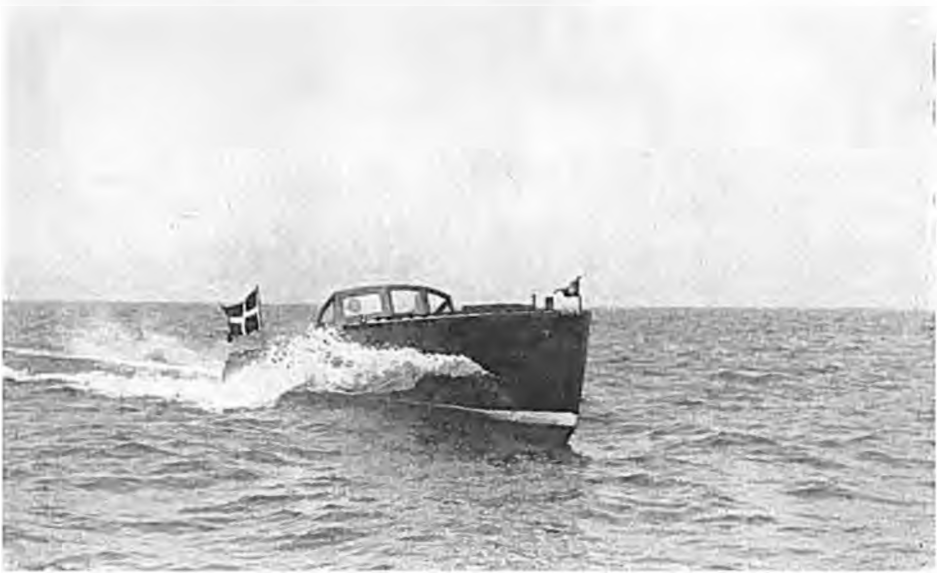

Fig. 255. Motorbaaden SIMBA med Motorbaadsforeningens Stander i Stevnen og dens Mærke paa Stevnen.

Overflade Vest for Gedser under saa vidt muligt konstant Observation. Desuden anvendte Tyskerne Motorbaade i Riga Bugten til Minestrygning og Mineudlægning m. m. En enkelt tidligere privat Lystmotorbaad havde desuden en Torpedokanon fastsurret paa Dækket. Ved Krigens Slutning i 1918 havde Tyskerne 156 Fiskerbaade til Marine-Tjeneste, 47 Motorbaade var bygget til Ubaadsjagt og 103 til anden Tjeneste.

Russerne anvendte ogsaa Motorbaade i Riga Bugten paa lignende Maade som Tyskerne.

Danmark, der ikke blev inddraget i Krigen 1914—18, brugte kun enkelte lejede Motorbaade til Mineeftersøgning, og til Trods for alle Efterretninger fra Udlandet om Nytten af Motorbaade gjorde vor Marineledelse intet for at realisere Tankerne fra Forsvarskommissionens Betænkning.

Efterhaanden som Krigens Historie efter Fredsslutningen blev oplyst og bearbejdet, traadte det imidlertid stadigt klarere frem, at man under Krigsførelse i danske Farvande vilde kunne faa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 256. Motorbaaden ELM under Øvelser i Kattegat.

uvurderlig Nytte af smaa Motorbaade af forskellig Art til Hjælp for vor Flaade.

Private Motorbaades Tjenstgøring under vor Flaades Øvelser vil desuden kunne faa Betydning paa en helt anden Maade, som her kort skal nævnes:

De gamle Tiders Hjertebaand mellem vor Flaade og det danske Folk er bristet — overskaaret af en kortsynet Politik. Det maa knyttes paany; men for at det kan ske, maa Flaaden og dens Gerning frem i Dagens Lys. Flaadens Arbejde og dens Øvelser ved Dag og Nat foregaar imidlertid ude paa Søen, hvor kun faa ser den, og slet ingen kan følge den, medens man i vor demokratiske Tid er vant til Indseende med og stadig Omtale af alt. Den »tavse Flaade« udsættes derved for den Fare at blive glemt.

Naar private Motorbaade derimod deltager i Øvelserne, bliver de et Bindeled mellem Flaaden og Folket, der gennem Motorbaadsfolkenes Omtale stadig mindes om dens Virke. Dette i Forbindelse med, at Søkøbstæderne gennem deres Motorbaade og dis-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

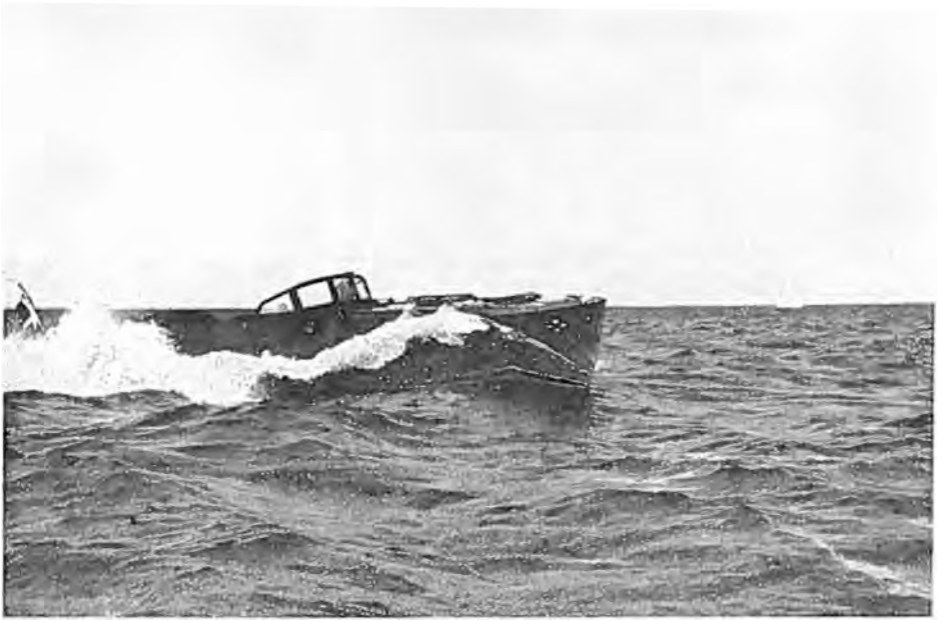

Fig. 257. Motorbaaden SEAL under høj Fart. (Fot. Ludvig Svendsen.)

ses Besætninger knyttes nærmere til Flaaden, er en af de Veje, hvorved Baandet atter kan knyttes.

Baade den direkte og den indirekte Nytte, som Motorbaade kunde gøre Flaaden, var Aarsag til, at Sagfører Arnold Andersen og Orlogskaptajn Halfdan Barfod i 1926 søgte at danne en Organisation af Motorbaads-Sportsmænd, der var villige til at tjene vor Marine under Øvelser og i Krig. Det var oprindeligt Meningen at efterligne tilsvarende Organisationer i Udlandet, men da man allerede den Gang forudsaa, at navnlig det radikale Partis fortsatte Forsvars-Nihilisme kunde ende med Forbud mod frivillige Korps, besluttede man at danne en helt civil Forening uden Vaaben, Uniform eller noget militært Udstyr, idet man gik ud fra, at selve Organisationen og Uddannelsen paa Søen var vigtigst. Naar Motorbaade og øvede Mænd stod klar, kunde Marineledelsen nemlig hurtigt ved en Krigs Udbrud forandre Organisationen til et militært Korps, uden hvilken Forandring Medlemmerne vilde blive

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skudt som Friskytter. Plan til et Korps udarbejdedes derfor og laa klar som Motorbaadsforeningens Forslag, naar Marineledelsen maatte beslutte sig til at oprette et saadant.

Forespørgsler til private Motorbaadsejere viste hurtigt, at der blandt disse var Forstaaelse for Sagen, og den 28. Januar 1926 stiftedes Foreningen. Den fik Navnet: »Motorbaadsforeningen«, og dens Formaals-Paragraf kom til at lyde:

»Motorbaadsforeningens Formaal er med sine Medlemmer med disses Motorbaade at stille sig til Marinens Disposition i saadanne Tilfælde, hvor Marineministeriet maatte anse det for formaalstjenligt at kunne disponere over privat Motorbaadsmateriel, samt at foretage hvad der tjener til Fremme af dette Formaal«.

Fig. 258. Motorbaadsforeningens Hueemblem.

Til Trods for al Forsigtighed maatte Motorbaadsforeningen ligefrem paanøde Marineministeriet sin Tjeneste ved at paapege, at naar Marinen aarligt kunde leje Fiskerbaade til at deltage i Øvelser, kunde det ikke være ulovligt at modtage Foreningens Tilbud om at udføre de samme Funktioner gratis. Marineministeren, Gaardejer Brorsen, og Kontreadmiral Rechnitzer, der var Marineministeriets Direktør, satte som Betingelse for Motorbaadsforeningens Deltagelse i Marinens Øvelser, at den ikke drev offentlig Agitation, at den sørgede for, at Bladene ikke omtalte dens Virksomhed, og at den i det hele taget »gik stille med Dørene«. Marineministeriets Frygt skyldtes sikkert det Fjendskab mod alt Forsvar, som navnligt Radikalismens Virksomhed havde udbredt. Forbudet sinkede ikke alene Motorbaadsforeningens Vækst, men det hindrede den ogsaa i at gøre Propaganda for Flaaden og dens Virke, hvilket som nævnt maatte anses for en af Foreningens Opgaver.

Motorbaadsforeningen søger sine Medlemmer blandt Motorbaadsejere, Sejlsportmænd, Fiskehandlere, Søofficerer og andre

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

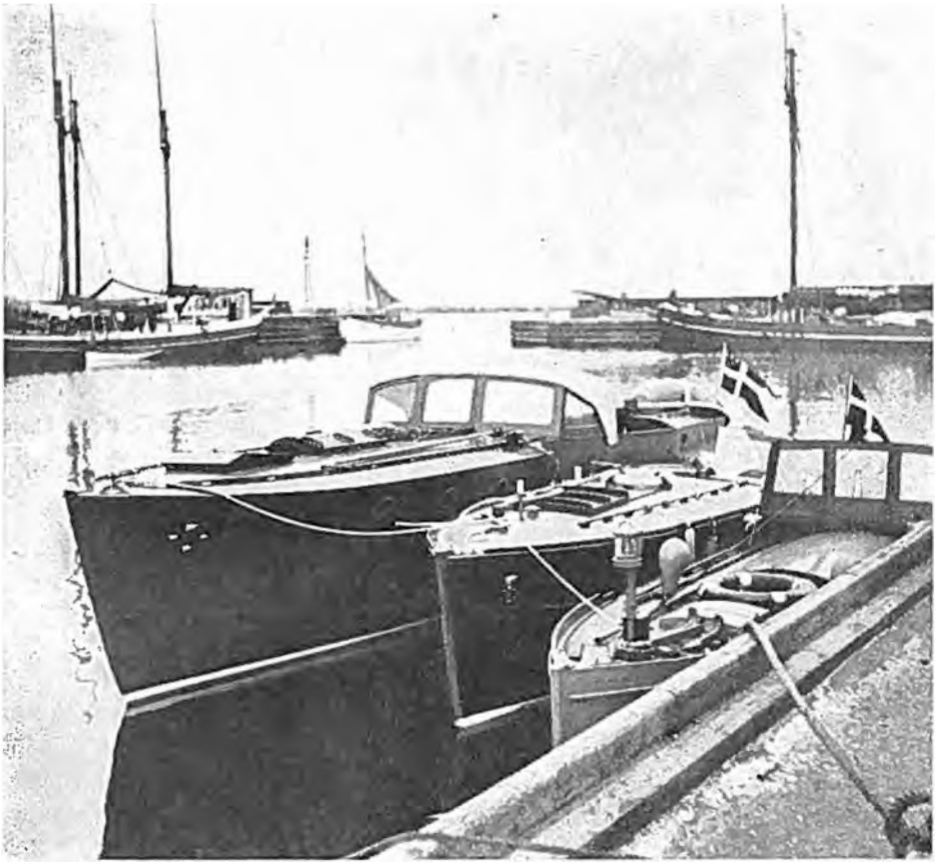

Fig. 259. Motorbaadene SEAL, SIMBA og NAUTILUS i Gilleleje Havn paa Vej til Flaademanøvrer. (Fot. Ludvig Svendsen.)

med Interesse for Søen og vor Flaade, og skønt Medlemskabet baade paalægger personlige og økonomiske Ofre, har Tilslutningen lige fra første Begyndelse været god. Den kom fra alle Befolkningslag, og saavel Baadene som deres Søudstyr var højst forskellig.

I 1940 omfattede Motorbaadsforeningen ca. 150 Motorbaade fra alle Egne af Landet inden for Skagen, og den havde ca. 250 Medlemmer.

Den første Opgave, der maatte ligge for, var at prøve Medlemmerne med deres Baade til Søs. Medlemmerne blev derigennem

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ved Selvsyn klar over Betydningen af et godt Kompas, af Søkort, af Instrumenter til at afsætte Plads i Kortet og af det bedst mulige sømandsmæssige Udstyr som Ankre m. m. Sejladsen fremkaldte Lyst til at melde sig til forskellige Arter af Instruktions-Kursus, og ved samlet Sejlads blev Medlemmerne dernæst opmærksomme paa Baadenes forskellige Egenskaber i Sø. Man saa, at de store Glas-Overbygninger, der tog sig godt ud i Havn, og som for en enkelt Baads Vedkommende var saa udpræget, at den fik Øgenavnet: Søsporvognen, paa forskellig Maade var til Gene paa Søen. Derved vaktes Lyst til ved Nyanskaffelser at faa gode Søbaade.

Fig. 260. Den i England byggede Motorbaad NAUTILUS under Øvelser i Kattegat.

I 1931 startede Sagfører Arnold Andersen Bladet »Motorbaaden«, der, samtidig med at det blev Organ for alle Landets Motorbaadsklubber, slog til Lyd for Motorbaadsforeningens Tanker. Baade derved og som Bindeled mellem alle Motorbaadsfolk har dette Blad haft Betydning for Sagens Udvikling.

Allerede paa Motorbaadsforeningens Stiftelsesdag blev det nævnt, at Foreningen skulde søge fremskaffet saadanne Motorbaadstyper, som var bedst egnet til Samarbejde med Marinen, og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

i Lovenes § 4 staar: »Foreningens Midler anvendes udelukkende til Fremme af Foreningens Formaal efter Bestyrelsens Bestemmelse, navnlig Bygning af Motorbaade (Standardbaade).« Et Byggefond startedes, og et Byggeudvalg tog fat paa at søge Tegninger til Standardbaade fremskaffet.

Byggeudvalget saa det som sin Opgave at fremskaffe Motorbaadstyper, der foruden til deres private Formaal var bedst egnet til den ønskede Tjeneste for Marinen. Man gik ud fra, at Marinen maatte have Brug for følgende tre Kategorier af Motorbaade:

1) En meget hurtiggaaende Type (ca. 30 Knob) til Depeche-Tjeneste i aabne Farvande o. l.,

2) en meget søgaaende Baad med Fart ikke under 12 Knob og med en vis Bæreevne (Taagebeholdere, Dybdebomber og eventuelt et Par Søminer) til Dækning mod Ubaade, Rekognoscering og Patrouille, Taageudvikling o. l. samt som Lederfartøj for lokale Flotiller, og

3) alle eksisterende Motorbaade til forskellig Brug — som Regel inden for deres lokale Omraade — alt efter deres Størrelse, Fart, o. l.

Da Fart er den dyreste af alle Fartøjs-Egenskaber, blev man dog hurtig klar over, at den første Kategori var uoverkommelig uden Statens Hjælp. Private vilde næppe anskaffe saa dyre Baade til Lystsejlads. Man tog derfor fat paa at konstruere og at slaa til Lyd for Motorbaads-Typer inden for Kategori 2 og naaede her til Resultater. I Slutningen af 1932 bekostede et Medlem og Byggeudvalget, Dr. Bøje Benzon, Fremstilling og Mangfoldiggørelse i ca. 150 Eksemplarer af en saadan Tegning — lige til at bygge efter —, og den blev gennem Motorbaadsforeningen tilbudt alle Baadebyggere gratis. Tegninger og Tilbud blev tillige i Februar 1933 offentliggjort i »Motorbaaden«.

Da Motorbaadsforeningen økonomisk følte sig for svag til at turde paatage sig den stadige Udgift, som var forbundet med selv at være Ejer af en Motorbaad, besluttede Bestyrelsen at benytte det efterhaanden opsparede Byggefond til at bygge en Baad og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

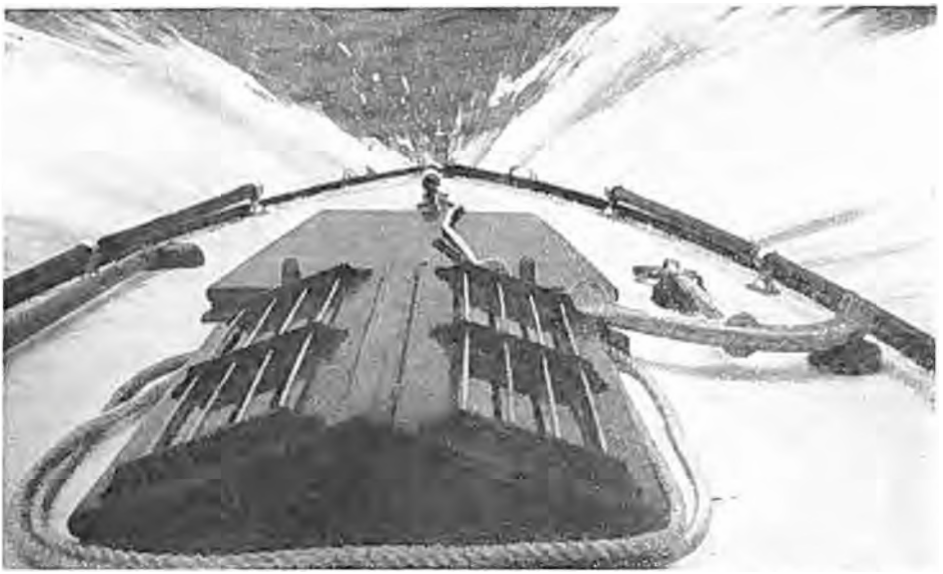

Fig. 261. Motorbaaden SHARKs Stevn i Sø i Køge Bugt kaster Vandet til Siderne, saa at Føreren bevarer fri Udsigt. (Fot. Ludvig Svendsen.)

mod en Klausul at overdrage den til et Medlem. Klausulen kom til at lyde:

»Køberen og enhver fremtidig Ejer af Motorbaaden forpligter sig til: 1) for egen Regning og til enhver Tid at holde Baaden forsynet med en 1. Klasses Motor, som vil give Baaden en Fart under normale Forhold af mindst 10 Knob, samt holde Baaden assureret i enhver Henseende for fuld Værdi; 2) at stille Baaden fuldt udrustet samt afgive en motorkyndig Mand, der forud er godkendt af Motorbaadsforeningens Bestyrelse, til Disposition for Motorbaadsforeningens Deltagelse i Marinens og Motorbaadsforeningens egne Øvelser, ligesom ogsaa under Mobilisering og i Krigstilfælde; 3) i Salgstilfælde skal Køberen forud godkendes af Motorbaadsforeningen; 4) Motorbaaden kan ikke nogen Sinde sælges til Udlandet, idet Baaden altid skal forblive her i Danmark i dansk Eje; 5) Køberen skal til enhver Tid holde Motorbaadsforeningens Bestyrelse underrettet om Baadens Opholdssted. Ovenstaaende kan ingen Sinde ophæves eller ændres uden Marineministeriets Samtykke.«

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

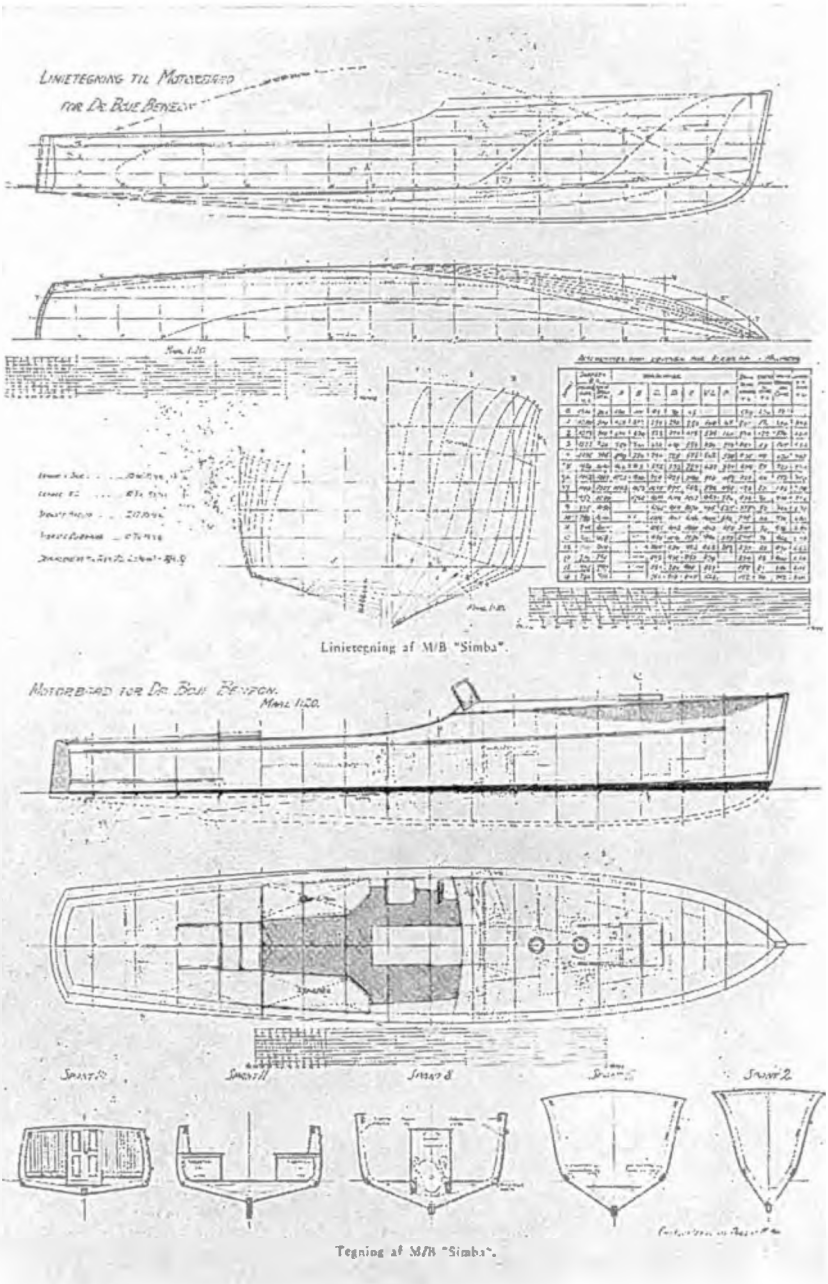

Fig. 262. Tegning til dansk bygget Motorbaad med V-Spant.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Den 22. April 1934 løb de første to »Klausul-Baade« af Stabelen paa Jans's Baadeværft i Dragør. De var 10 Meter lange, og deres Skrog uden Motor havde tilsammen kostet 9600 Kr. Da Dr. Bøje Benzon frivilligt paalagde sin Baad samme Klausul, havde Foreningen fra Efteraaret 1934 tre Standardbaade med Klausul.

I Efteraaret 1934 forærede Firmaet Burmeister & Wain Foreningen en Baad-Diselmotor, og i Foraaret 1935 kunde derfor en ny Motorbaad med Klausul af lignende Indhold sættes i Vandet fra Helgolandsværftet i København. Desuden lagde Fabrikant Hollesen frivilligt Klausul paa sin Baad.

Fig. 263. Motorbaaden FANDANGO i Storm i Sundet. (Fot. Ludvig Svendsen.)

I 1936 forærede Dr. Bøje Benzon Motorbaadsforeningen Motorbaaden FERINA, der var 10½ Meter lang og løb ca. 13 Knob. Samme Sind viste Dr. Bøje Benzon i 1938, da han gennem Moterbaadsforeningen forærede Marinen Motorbaaden PHOCA paa 13 Meters Længde og med ca. 22 Knobs Fart, og i 1939, hvor han paa lignende Maade overlod Marinen dennes Søsterbaad FANDANGO.

Foruden de omtalte Nybygninger begyndte de udspredte Tegninger nu at øve deres Virkning. Flere Steder i Landet byggedes der efter disse eller lignende Tegninger. »Søsporvognenes« Tid var forbi; alle Nybygninger var Søbaade. Tilmed fik danske Baadkonstruktører ved denne Tid fremskaffet nye Bundkonstruktioner, der forøgede Motorbaadenes Fart.

Ved Motorbaadsforeningens Stiftelse havde man skønsmæssigt anslaaet Antallet af Lystmotorbaade i Danmark til ca. 1200, men

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 264. Motorbaade i Ballen Havn paa Samsø under Øvelser. (Fot. Ludvig Svendsen.)

de var spredt over hele Landet, og deres Ejere var ofte ikke organiseret eller var tilsluttet en Sejlklub. For lettere at faa Forbindelse med dem besluttedes det i 1932 at stifte »Dansk Motorbaads Union« som en Sammenslutning af alle Motorbaadsklubber i Landet. Bladet »Motorbaaden« agiterede for Planen, og Sagfører Arnold Andersen var overalt behjælpelig med at starte lokale Klubber og med at skille Motorbaads-Afdelinger ud fra Sejlklubber. Inden Aarets Udgang var Unionen dannet med en halv Snes Klubber som Medlemmer, og i 1940 var dette Medlemstal mere end fordoblet. Motorbaadsforeningen, hvis Formand blev valgt til Formand for Unionens Repræsentantskab, og hvis Sekretariat besørgede Sekretariats-Forretningerne for Unionen, opnaaede derved Forbindelse med Motorbaadsejere over hele Landet gennem deres Klubformænd. Som Følge deraf blev det i Fremtiden lettere at stille Motorbaade til Disposition for Marinens Øvelser med kort

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Varsel i ethvert Farvand. Desuden kunde man — gennem et efterhaanden udvidet Kartotek over Motorbaadene — komme til større Klarhed over Baadenes Egenskaber og Værdi for de forskellige Formaal.

Der opnaaedes mere; thi medens man hidtil kun havde kunnet afholde teoretiske Kursus for Medlemmer i København, paatog Klubberne sig nu at holde Kursus hver for sine Medlemmer i Navigation, Motorpasning og Sømandsskab for at opnaa »Dansk Motorbaads Union«s Certifikat. Desuden indførtes aarlige Regattaer i skiftende Provinsbyer, hvor Marinen stillede Dommerskib til Disposition, og i Forbindelse med Regattaerne afholdtes da smaa Rekognosceringsøvelser med Marinen, hvorved nye Medlemmer hvervedes til Motorbaadsforeningen.

Fig. 265. Motorbaadene SIMBA og EHAA i Store Bælt. September 1936.

Foruden sine egne Øvelser og Øvelser med Kongens Livjægerkorps har Motorbaadsforeningen deltaget i Marinens Eskadre-Øvelser i 1928 med 17 forskellige Motorbaade, i 1929 med 26, i 1932 med 9, i 1933 med 24, i 1934 med 40 og i 1935 med 32. Øvelserne foregik i forskellige Farvands-Afsnit, og som Regel stilledes lokalt det Antal Motorbaade, Eskadren skulde bruge, men naar dette ikke var muligt, voldte det aldrig Vanskelighed at dirigere Baade fra andre Farvandes-Afsnit til, saa at det ønskede Antal hver Gang blev fuldt.

I 1936 indgik 6 af Foreningens største og hurtigste Motorbaade en Uge i Eskadren i Stedet for som tidligere Aar kun under de enkelte Øvelser. Vejret var den paagældende Uge ret stormende, og Øvelserne, der gik Slag i Slag, afholdtes i Far-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 266. Landgangs-Øvelse under Udlægning af kunstig Taage sammen med Kongens Livjægerkorps i 1933.

vandet Nord for Fyn og forløb tilfredsstillende, bortset fra at tyske Krigsskibe flere Gange virkede forstyrrende ved at passere Farvandene. Efter Øvelsernes Afslutning skrev en at Motorbaadsfolkene: »Motorbaadssportsmændene (2—5 i hver Baad) baade fra København og Fyn har faaet et stærkt Indtryk af, hvor energisk og maalbevidst der arbejdes i Marinen for at udnytte det alt for korte Tidsrum, hvori Øvelseseskadren er udrustet. Og de har tillige set, hvor udmærket Befalingsmænd og de værnepligtige Besætninger arbejder sammen under Søens ofte strenge og vanskelige Forhold.« Senere paa Aaret deltog 12 Motorbaade i en Luftværnsøvelse i Sundets sydlige Opgang.

Øvelserne var af forskellige Art: Taageudvikling, Patrouille, Udlægning som Mærkefartøj, Rekognoscering, Markering af Torpedo-Angreb, Ubaadsjagt o. l. Baade Dag- og Nat-Øvelser udførtes saavel med Baadene gaaende enkeltvis som i Grupper, saa at Evolutioner og Signalering maatte anvendes, alt uden Uheld. Ved en enkelt Patrouille-Øvelse sendte Baadene korte Radio-Meddelel-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 267. Medlemmer af Motorbaadsforeningen drøfter efter Øvelser disses Forløb.

ser, idet smaa Amatør-Sendere var installeret i Baadene; ved alle andre Øvelser anvendtes optiske Signaler.

De sidste Eskadre-Øvelser med Motorbaadsforeningens Baade udførtes i 1936. I 1937 og 1938 maatte Motorbaadsforeningen paa Grund af indenrigspolitiske Forhold ikke deltage i Eskadre-Øvelserne, og i 1939, da Eskadrechefen havde planlagt en Del Øvelser med Motorbaade, blev disse Øvelser aflyst paa Grund af de udenrigspolitiske Forhold.

Motorbaadsforeningens 10 Aars Bestaaende fejredes den 28. Januar 1936 ved en Modtagelse paa Hotel d'Angleterre i København, hvortil Marinens og Søfartens Spidser var indbudt, samt ved en Middag hos Formanden. Orlogskaptajn, Hans kongelige Højhed Kronprins Frederik havde allerede forinden vist Foreningen den Ære at overtage Protektoratet over den, og ved den daværende Lejlighed viste Hans Majestæt Kongen sin Paaskønnelse af Foreningens Virke ved efter Indstilling fra Marinemini-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 268. Under Flaademanøvrer ved Juelsminde. (Fot. Ludvig Svendsen.)

steriet at udnævne dens mest virksomme Medlem, Næstformanden Sagfører Arnold Andersen, til Ridder af Dannebrog.

I Anledning af Jubilæet udgav Motorbaadsforeningen et smukt Festskrift, der gjorde Rede for Foreningens Formaal og i Tekst og Billeder skildrede dens hidtidige Virke. Festskriftet indeholdt tillige Artikler fra flere Medlemmer, der livligt skildrede deres Medvirken i Øvelserne og viste deres Interesse for disse. Som en rød Traad gik gennem dem alle: »Den Motorbaadsmand, der blot een Gang har deltaget i Motorbaadsforeningens Øvelser med Marinen, er uhelbredelig angrebet for Livstid og møder, hver Gang Kaldet atter lyder.«

Ved Sikringsstyrkens Formering den 1. September 1939 afgav Motorbaadsforeningen sin Motorbaad FERINA til Marinens Brug, og flere af Foreningens Baade indgik i Patrouiller ved Minespærringerne foran Københavns Red. Om Oprettelse af et Motorbaadskorps kunde der paa Grund af Parti-Politikken, der for Regering

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 269. Motorbaaden SIMBA i Smaalandshavet. 1936.

og Rigsdag syntes at gaa forud for Landets Interesse, slet ikke være Tale, og Motorbaadsforeningens Tilbud om at udruste Sanitetsbaade ved alle Minespærringer i vore Farvande blev ikke modtaget af Marineministeriet.

I 1936 udgav Motorbaadsforeningen en »Vejledning for frivilligt Motorbaadspersonel«, der var approberet af Marineministeriet. I denne Vejledning peges paa frivillige Motorbaades Opgaver, paa de Krav, der maa stilles til Personel og Baadmateriel m. m. Der peges ogsaa paa det Maal, man i organisatorisk Henseende har for Øje, nemlig Dannelse af en Flotille i hvert Farvands-Afsnit. Hver Flotille skal bestaa af lokale Motorbaade, hvis Førere vil være stedkendte og derfor til mest Nytte inden for deres eget Afsnit.

Som eventuelle Opgaver for Motorbaade nævntes: Torpedo-Angreb, Mineudlægning, Ubaadsjagt, Patrouille, Rekognoscering, Opmaaling, Nærdækning under March, Inddragning af Sømærker,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

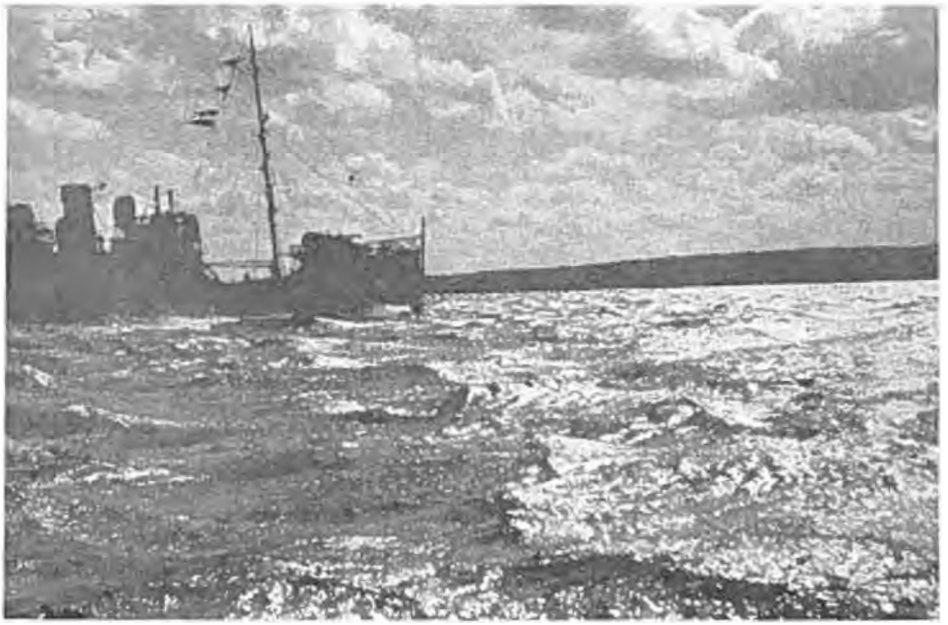

Fig. 270. Aarhus Bugt. Signal for Øvelser til Ubaade og Motorbaade.
(Fot. Ludvig Svendsen.)

Udlægning af Bøjer, Mærkefartøjs-Tjeneste, Taageudlægning, Depeche Tjeneste o. l.

Motorbaade i privat Eje vil dog i Almindelighed ikke være egnet til at omdannes til Torpedobaade eller være saa store, at de kan bære Miner paa Dækket. Saadanne Baade vil Foreningen kun kunne fremskaffe, hvis den — ligesom den tilsvarende Forening i vort Broderland Sverige — faar Statsstøtte. Til megen anden af den nævnte Tjeneste vil enhver Motorbaad derimod kunne bruges i sit eget Farvand, og Motorbaadsforeningens Opgave her bliver da nærmest at registrere Fartøjerne og at indøve Besætningerne, dels gennem Kursus og dels gennem praktiske Øvelser. I de mere aabne Farvande, hvor Baadenes Antal er færre, og hvor der maa stilles større Krav til dem baade med Hensyn til Sødygtighed og Aktionsradius, maa det være Foreningens Opgave — til Dels med Statsstøtte — baade at fremskaffe Motorbaadene og at gennemføre den mere krævende Uddannelse, ligesom Foreningen maa tage

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 271. Motorbaaden SIMBA under Storm ved Samsø. (Fot. Ludvig Svendsen.)

Sigte paa at have et tilstrækkeligt Antal Baade med saa høj Fart — 16 á 20 Knob —, at de kan bruges som Nærdækning under en Flaadestyrkes March.

De Forhold, hvorunder Motorbaadsforeningen hidtil har virket, er imidlertid uholdbare i Længden. I Stedet for at Foreningen hidtil kun har været taalt af de skiftende Marineministre, maa Marineledelsen i Fremtiden selv drage den frem i fuldt Dagslys. Marineledelsen maa have Indseende med hele Organisationen og lede denne i de ønskede Retninger. Den maa give Regler for Uddannelsen og stille nødvendige Lærerkræfter m. m. til Raadighed, saa at et eget frivilligt Befalingsmandskorps efterhaanden kan opstaa. Den maa fordele Motorbaadene til Mobiliserings-Poster og træffe Bestemmelser for Besætningerne samt ordne disses Indkaldelses-Forhold.

Det, Marinen til Gengæld maa kræve af Motorbaadsforeningen, er, at den skaffer et stort Antal Motorbaade fra alle Dele af Landet, der lokalt er organiseret i Flotiller, hvis Førere ved pludseligt opstaaede Situationer under vor Flaades Optræden i deres Far-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vande hurtigt kan komme til Stede med det ønskede Antal Motorbaade af de ønskede Kategorier.

Selv om Marineledelsen efter den nuværende Situations Ophør skulde mene, at et Korps i Lighed med det nuværende svenske Sjøvärnskår er ønskeligt, og at Motorbaadsforeningens fuldstændige Omdannelse til et saadant er nødvendig, bør en saadan ikke foretages hovedkulds, hvorved alt det hidtil opnaaede kan slaas i Stykker, saa at man kommer til at staa helt paa bar Bund. Alle Motorbaadsejere, der ud over Landet har sluttet sig til Motorbaadsforeningen og har deltaget i dens Øvelse, kender og skatter den i dens nuværende Form. Under denne er hele det forberedende Arbejde gjort. Der maa da skabes en Overgangsform, og som foreløbigt Maal bør man sætte sig Motorbaadsforeningens Omdannelse til et frivilligt Korps under Marinestaben. Under denne Form vil alle de foran nævnte Reformer kunne gennemføres, og først efterhaanden som Uddannelse og Baad-Materiel skrider frem, kan da lidt efter lidt de Forandringer foretages, som Erfaringer og Udvikling gør nødvendige.

Under Mobilisering og Krig vil det sikkert være rimeligt at rekvirere Motorbaadene og lønne Besætningerne, men under Fred bør Frivillighed og indre Selvstyre under Kontrol bevares. Saa vil dens Mænd og Motorbaade altid være rede med det ene Formaal: at tjene Marinen og dermed Danmark.

KYSTARTILLERIFORENINGEN — »K. A. F.«

Skønt Kystartilleriforeningen først oprettedes 1909, er den en af de ældste Soldaterforeninger. Kun Forsvarsbroderselskaberne, der tog Arven op efter Vaabenbroderselskaberne fra 1878, og Garderforeningen i København, der stammer fra 1885, har virkelig stor Anciennitet. Næsten alle andre er stiftet umiddelbart før eller, for Hovedpartens Vedkommende, efter forrige Verdenskrig.

Initiativet til Kystartilleriforeningernes Dannelse blev taget af en Flok 25-Aars Jubilarer ved 1. Artilleribataillons Jubilæumsfest den 4. Juni 1909. De indbød til et Møde om Sagen i »Alsterpavillonen« i Tivoli, hvor »Søbefæstningsartilleri-Samfundet« stiftedes.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

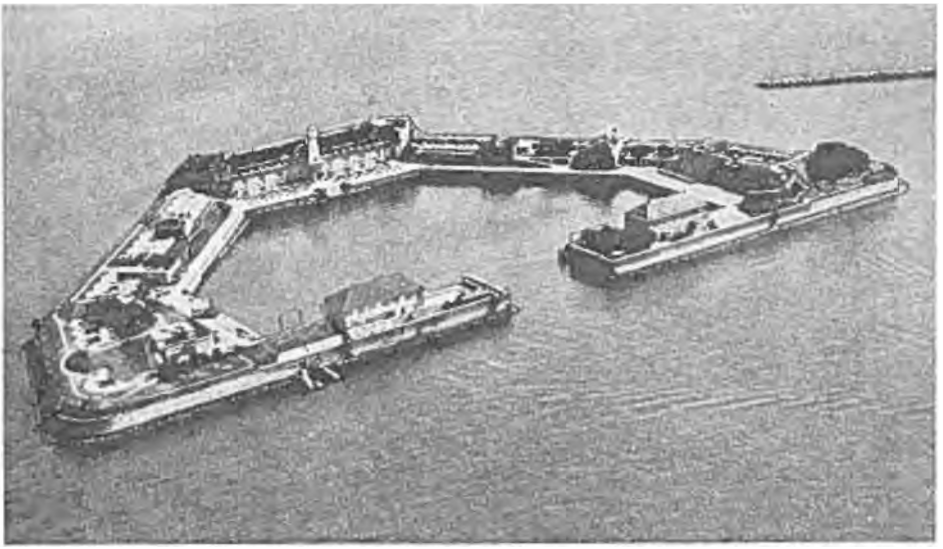

Fig. 272. Luftfotografi af Trekroner.

Det besværlige Navn blev inden for dets Interessesfære forkortet til »S. A. S.«. Ved Oprettelsen fik det 40 Medlemmer, og i Løbet af Aaret fordobledes Medlemstallet godt og vel.

»S. A. S.« fastsatte sit Formaal, der altid siden har været gældende, saaledes: At samle saavel ældre som yngre Soldater af Københavns Søbefæstning i et virksomt og nyttigt Kammeratskab; at støtte trængende Medlemmer; at skaffe erhvervsløse Medlemmer — navnlig lige hjemsendte Konstabler — passende Erhverv; at hædre afdøde Medlemmer; at finde Midler til at mildne det daglige Liv for Søbefæstningens Mandskab; at afholde Sammenkomster, Fester, Foredrag o. l. for at styrke det kammeratlige Baand mellem Medlemmerne.

Som det ses, blev Hovedvægten lagt paa det, Foreningens Motto stadig udtrykker i sit: »Godt Kammeratskab« indbyrdes, filantropisk Virksomhed, en festlig Ramme om Arbejdet og en aktiv Interesse for det tjenstgørende Mandskab. Det blev et Held for »S. A. S.«, at Hærloven af 1909 udvidede Søbefæstningens Rammer og derved gav Muligheder for voksende Tilgang af Medlemmer; det aarlige Rekrutkontingent steg saaledes fra 300 til 800.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

De Mænd, som fra første Færd tog Styret, handlede energisk og støttedes paa bedste Maade af Kystartilleriregimentets Befalingsmænd. Allerede 1910 var det »S. A. S.«, som arrangerede Jubilæumsfesten for Aargang 1885, og denne smukke Opgave er lige siden da Aar efter Aar løst paa fortrinlig Vis af skiftende Bestyrelser, hvori det hurtigt blev Tradition, at Sekretær og Hovedkasserer paatog sig Arbejdet med de ofte særdeles omfattende Arrangementer. »S. A. S.« udgav allerede fra November 1910 et maanedligt, fornøjeligt skrevet Medlemsblad, der udsendtes meget billigt ved et Samarbejde med det daværende, nationalt prægede Ugeblad »Fædrelandet«. Nævnes skal ogsaa det i 1910 oprettede Arbejdsanvisningskontor for hjemsendte Kystartillerister.

I 1911 indledtes den Række store og smukke Fester, som Foreningen har haft et særligt Haandelag til at gennemføre, ofte med Assistance af ypperlige Kunstnere. Ved Festen i 1911 i Odd Fellow Palæets store Sal optraadte bl. a. Fini Henriques, Agnes Adler, kgl. Skuespiller Olaf Poulsen, Frk. Karen Oderwald-Lander og Holger Bruusgaard. Det var vidunderligt billigt at feste den Gang. En af Foreningens Middage fra 1912 kostede alt iberegnet 2 Kroner og bestod af: Fiskeret, Lammesteg, Jordbær, Øl, Snaps og Kaffe; undertiden ses Fiskeretten at være konverteret i Punch, men Prisen var konstant en Daler. Et andet Forhold, som gjorde det nemt at arrangere Fester, var, at talrige Skuespillere, Forfattere og Sangere havde været Kystartillerister og altid beredvilligt stillede deres Kunst til Raadighed. Blandt de mest trofaste Hjælpere kan nævnes Kunstnere som Nicolai Neiiendam, Peter Cornelius, Helge Nissen, Holger Bruusgaard, Holger Reenberg, Carl Alstrup, Valdemar Lund, Holger Petersen (Gissemand), Herman Sandby, Carl Dumreicher m. fl.

Samarbejdet med Ugebladet »Fædrelandet« ophørte i December 1911, hvorefter Bladet et Par Aar kun udgik som ganske faa, tosidede Meddelelser, naar man fandt disse paakrævet, enten ved Generalforsamlinger eller de faste, aarlige Sammenkomster, Jubilæumsfesten og Stiftelsesfesten. I denne noget trange Tid havde »S. A. S.« den glædelige Oplevelse, at Hans Højhed Prins Chira

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 273. De svenske Spillere ved den første dansk-svenske Fodboldkamp mellem Kystartillerister. (Fot. Arne Stevns.)

af Siam, der 1896—97 havde gjort Tjeneste paa Trekroner, meldte sig ind i Foreningen. Prinsen døde kort efter at være blevet udnævnt til Æresmedlem i Februar 1914 kun 38 Aar gammel. Ved en Generalforsamling samme Aar og Maaned blev Foreningens Navn ændret til det nuværende, nok saa haandterlige: »Kystartilleriforeningen«, der altid forkortes til »K. A. F.«. Endvidere bestemtes det at udsende Medlemsbladet hver anden Maaned, og det fik et nyt, smukt Hoved, tegnet af en Kystartillerist, Kunstmaler Hansen-Reistrup. I Anledning af Halvtredsaaret for vor sidste Kamp om Sønderjylland blev der den 18. April afholdt storstilede Fester i alle Hovedstadens Soldaterforeninger ogsaa i K. A. F., der havde en Snes Veteraner fra Fæstningskompagnierne som Æresgæster. Nævnes skal baade Kystartilleriregimentets og Foreningens store Interesse og Indsats for Sporten blandt de tjenstgørende Soldater. Der arrangeredes store Idrætsstævner, udsattes værdi-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fulde Præmier, bl. a. gav Foreningen en stor Kaproningspokal til det første Stævne i 1914, og Resultaterne udeblev ikke. Mandskabet præsterede det fortrinlige især som Roere og Fodboldspillere. Saa kom Verdenskrigen med helt ændrede Forhold. Den 31. Juli 1914 om Aftenen indkaldtes Sikringsstyrkens første Aargange til Forterne.

Man følte paa mange Maader Krigens uhyggelige Nærhed, og Kystartilleristerne stod som altid i forreste Linie. Det prægede naturligvis i høj Grad K. A. F.s Arbejde. De store Fester maatte glide i Baggrunden, medens der langt mere end før blev Brug for kammeratlig Hjælpsomhed til de mange indkaldte. Paa dette Omraade som paa alle andre, hvor det drejede sig om Mandskabets Velfærd, gik Regimentschefen, daværende Oberst, senere General, P. M. Knudsen, i Spidsen med ukuelig Energi og friskt Initiativ. Samarbejdet mellem Regiment og Forening var mønsterværdigt baade da og siden, og det støttedes beredvilligt af Pressen.

Der indsamledes efter Opraab i Aviserne betydelige Summer i rede Penge til de indkaldtes Familier, medens der til Mandskabet skaffedes Undertøj og andre Uldsager, Bøger, Blade, Fodbolde o.s.v. Regimentschefen mobiliserede tjenstgørende Kunstnere til Hjælpefronten; saaledes indspillede den glimrende Cellist, Herman Sandby, over Tusind Kroner ved en enkelt Koncert. En brav Restauratør indbød 5 Mand fra Depotstyrken i Kastellet til at være faste Middagsgæster. Fra »Røde Kors« skaffedes 1000 Sæt Undertøj og for Eksempel fra »Berlingske Tidende« 300 varme »Papirtæpper« til de sparsomt forsynede Køjer. Endelig løste Foreningen, kraftigt opfordret af Regimentschefen, Spørgsmaalet om Oprettelsen af et Soldaterhjem for Kystartillerister. Det laa først i Fredericiagade, men flyttedes senere til Toldbodvej. Dets Nytte var uomtvistelig stor. Krigsministeriet bidrog til Oprettelsen med 3000 Kroner. Foruden Kystartillerister havde Marinesoldater og Kastelskammerater fra 1. Regiment Adgang. Af Marinesoldater fandtes efterhaanden en Del paa Forterne fra Flaadens overskydende Styrke. Da de gennemgaaende var af en anden, spinklere og mere sprælsk Type end de store, solide »Kystbasser«, der ud-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 274. Chefen for Kystartilleriet overrækker i 1920 Pokal til svensk Vinder i Fodboldkamp. (Fot. Arne Stevns.)

skreves af »smukt og anseligt Mandskab«, fik de hurtigt Kælenavnet »Artilleriunger«. De var populære, og det vedblev at være en Kilde til Morskab, at de raabte »Halløj!« i Stedet for »Her!« ved Appellen. Soldaterne sørgede iøvrigt selv i vidt Omfang for Soldaterhjemmets Udsmykning og indsamlede Penge hertil.

Foreningens Medlemstal havde været jævnt stigende. I Løbet af 1915 var det naaet op paa 800; men det stod Ledelsen klart, at Kystartillerister i Provinsen maatte have lokale Afdelinger, hvis Sagen helt skulde vinde deres Interesse. Begyndelsen blev gjort med et Stævne i Vordingborg August 1916. Det resulterede i Oprettelsen af Lokalafdelinger for Sydsjælland og Lolland-Falster. I Marts 1917 oprettedes en Lokalforening i Roskilde og i Maj samme Aar en Forening for Aarhus og Omegn, den første Vest for Store Bælt. Herefter bredte Tanken sig hurtigt, og i Løbet af Efteraaret dannedes Afdelinger for Horsens og Omegn, Sydjylland med Hovedsæde i Fredericia, Fyns Stift, Vestsjælland og Nordvestsjælland. I 1918 kom Afdelinger for Randers og Frederikssund og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1919 en midtjydsk Afdeling samt Afdelinger for Aalborg og for Ringkøbing Amt. I 1921 oprettedes en Afdeling i Viborg.

Efterhaanden som Faren for Danmarks Inddragelse i Verdenskrigen syntes mindre og mindre, genoptoges Festerne indenfor K. A. F. Jubilæumsfesterne for de gamle Aargange laa efterhaanden fast. Det tjenstgørende Mandskabs Idræt fik god Støtte. »Kystartilleribladet« udvidedes betydeligt ved, at »Garderbladet« gratis stillede sit almeninteressante Stof til dets Raadighed, og under Forsæde af Kammerherre Greve Brockenhus-Schack oprettedes et Samarbejde mellem danske Soldaterforeninger, hvori K. A. F.s daværende Formand, Grosserer E. Sparre Petersen, virksomt deltog. Blandt de udsatte Præmier for gode Idrætspræstationer bør nævnes Foreningens Rifler til Rekrutholdenes bedste Geværskytter. De uddeltes til hvert Rekruthold fra 1910. Foreningens Hjælpefond var meget aktivt, og Soldaterhjemmets Drift kostede ikke saa faa Penge. I December 1916 holdt K. A. F. en af sine helt store Fester, som gav 3000 Kroner til Soldaterhjemmet og Understøttelser. Daværende Premierløjtnant Kongstorp var, som saa ofte, en udmærket Konferencier og forøvrigt en skattet Husdigter, naar ikke Forfatteren, Bibliotekar Carl Dumreicher, der var Foreningens altid redebonne Hjælper, havde skrevet Digtene eller Sange til Lejligheden. Ved Decemberfesten optraadte — i Uniform — Carl Alstrup, Holger Reenberg, Peter Cornelius, Valdemar Lund og Axel Schnor. Billetter til Festen solgtes underhaanden til det femdobbelte af den paatrykte Pris. Carl Dumreicher havde skrevet et smukt Recitativ, der fremsagdes af Premierløjtnant Kongstorp, og en meget fornøjelig Sang.

Da Kystartilleriregimentet 1917 kunde holde 50-Aars Jubilæum, fejredes dette af K. A. F. og Regimentet ved en storstilet Fest. Den begyndte i øsende Regn paa Kastelspladsen, hvor Hans Majestæt Kongen og talrige, fornemme Gæster var mødt. En Kantate skrevet af Premierløjtnant Kongstorp med Musik af Kystartilleristen Carl Palner opførtes. Efter en Festgudstjeneste i Kastelskirken var der Besøg paa Forterne og om Aftenen Middag i Odd Fellowpalæet. K. A. F. lod i Anledningen udsende Kystartil-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 275. Fodboldholdenes Indmarch paa Stockholms Stadion i 1924.
(Fot. Arne Stevns.)

leriets Historie ved Premierløjtnant Klinspor-Bentzen, og der blev fremstillet en smuk Mindeplatte af den kgl. Porcelænsfabrik. Endvidere oprettedes som Gave til Regimentet »Hjælpefondet af 1. Oktober 1917« for trængende, tjenstgørende Kystartillerister og deres Familie. Et Hæderskors for Mænd, der har gjort sig særlig fortjente af Kystartilleriforeningen, blev ligeledes indstiftet paa Jubilæumsdagen og for første Gang tildelt nogle faa udvalgte. Det er altid senere, ledsaget af et Hædersbrev, uddelt den 1. Oktober og er en højt paaskønnet Udmærkelse.

For at skabe faste Rammer om de efterhaanden talrige Afdelinger af K. A. F. vedtoges det paa Delegeretmøde i Slagelse December 1917 at afholde jævnlige Delegeretmøder med Repræsentanter fra samtlige Afdelinger efter disses Størrelse. En Overbestyrelse valgtes, tillige et Forretningsudvalg, som skulde tage sig af de løbende Sager, og et Præsidium, som skulde staa i Spidsen for Samvirksomheden. Til Præsident valgtes Grosserer E. Sparre Petersen, til 1. Vicepræsident Premierløjtnant Kongstorp og til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

2. Vicepræsident Direktør Philip Sørensen. Sekretær og Hovedkasserer blev Sergent I. A. Eriksen og Redaktør af »Kystartilleribladet« som Fællesorgan Oversergent H. H. Rasmussen, der i 1920 afløstes af Sergent Eriksen under Forretningsudvalgets Ledelse.

Allerede Aaret efter nedlagde Grosserer Sparre Petersen, der længe og udmærket havde ledet K. A. F., sit Mandat. I hans Sted valgtes Folketingsmand, Forpagter J. S. S. Ulrich til Præsident. Han har røgtet dette ansvarsfulde Hverv uafbrudt siden da. Afdelingerne talte i dette sidste Krigsaar 2400 Medlemmer.

En virkelig udmærket Idé førtes paa Vicepræsident Philip Sørens Initiativ ud i Livet af K. A. F., som fik beredvillig Støtte fra de militære Myndigheder, da det lykkedes at indlede en Række aarlige Fodboldkampe mellem Mandskab fra vort Kystartilleri og fra det svenske »Kungl. Vaxholms Kustartilleriregemente«. Den første Kamp fandt Sted i September 1918. Svenskerne vandt den flotte Vandrepokal udsat af K. A. F.; Generalmajor P. M. Knudsen skænkede ved denne og senere Kampe samtlige Spillere en Sølvmedaille til Minde om Dysten. Næste Kamp fandt ligeledes Sted i Danmark paa K. A. F.s aarlige Festdag, den 6. Juli 1919. Vore Spillere sejrede mere end overlegent. Ved Aftenfesten efter Kampen blev Gæsterne underholdt af Kystartilleristen Carl Alstrup og Kystartilleristdatteren Frk. Liva Olsen — nu Fru Liva Weel. I 1920 rejste vore Fodboldspillere til Stockholm, hvor Svenskerne vandt. De var usædvanlig storartede Værter. Fodboldkampene fortsattes endnu 4 Aar, 1921 i Danmark med svensk Sejr, 1922 i Stockholm med stor dansk Sejr, 1923 atter i Danmark, hvor det danske Hold paany vandt overlegent, mens det 1924 i Stockholm led et knusende Nederlag, og Pokalen, der skulde vindes enten tre Gange i Træk eller ialt fire Gange for at blive Ejendom, endte ved »Kungl. Vaxholms Kustartilleriregemente«. Dette blev desværre sidste Gang, danske og svenske Kystartillerister kæmpede mod hverandre paa Fodboldbanen.

Dette havde komplekse Grunde. Med den begyndende Krise var det blevet vanskeligere at skaffe de fornødne Penge til Rejser og Arrangementer. Staten nægtede konsekvent at yde nogen som

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 276. De danske og svenske Fodboldhold før Kampen i 1924. (Fot. Arne Stevns.)

helst Hjælp. Man var drevet ind i Ødelæggelsesperioden, da Værnene blev hundset og haanet af Regeringen og store Dele af Folket. Dertil kom, at den ødelæggende Hærlov af 1922 foruden sine uoverskuelige Ulykker medførte den Gene, at Kystartilleriets Tjenestetid ikke var lang nok til Uddannelse og Samarbejden af et brugeligt Fodboldhold og det indkaldte Mandskabs Antal for ringe til at omfatte tilstrækkelig mange dygtige Spillere. Det svenske Kystartilleri, som var mere mandsstærkt, kunde beholde en Del af Mandskabet paa »stat« i indtil 4 Aar og præstere udmærkede og samarbejdede Hold.

Hærloven af 1922 brød i det hele taget stærkt ind i Foreningens Forhold ikke mindst derved, at mange af dens gode Støtter blandt Befalingsmændene benyttede Hærens katastrofale Reduktion af Kadrerne til at søge ud i Privatbeskæftigelse. I 1924 maatte den hidtidige Redaktør, Sekretær og Hovedkasserer, Oversergent Eriksen, der ved sin Udtræden af Hæren udnævntes til Løjtnant og ansattes som Inspektør for Tivoli, nedlægge sine Hverv efter mange Aars utrætteligt og yderst omfattende Arbejde for K. A. F.s Vel.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 277. Jubilarernes Udmarch efter Parade ved Jubilæumsfest i Kastellet 1927. (Fot. Arne Stevns.)

Ved hans Afgang overtog Premierløjtnant Arne Stevns Hvervet som Sekretær for Overbestyrelsen og som Redaktør af Bladet, medens Københavnsafdelingens fortræffelige Kasserer, Overpostbudformand H. J. Johansen, blev Foreningernes Hovedkasserer.

Da »Fonden af 1. Oktober 1917« kun ydede Hjælp til tjenstgørende Kammerater, stiftede K. A. F. paa sin 10-aarige Fødselsdag, den 6. Juli 1919, »Kystartilleriforeningens Understøttelsesfond« til Gavn for dens Medlemmer. Fonden skabtes ved, at hvert Medlem aarlig betalte 1 Krone dertil, den modtog desuden Gaver, og Renterne skulde lægges til Kapitalen, indtil der var skabt en Grundfond paa 10.000 Kroner. Til den indgik Halvdelen af det aarlige Bidrag, altsaa 50 Øre pr. Medlem, medens den anden Halvdel tilfaldt Understøttelseskassen til direkte Uddeling. Fonden administreredes saa dygtigt, at Grundfonden i Løbet af

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

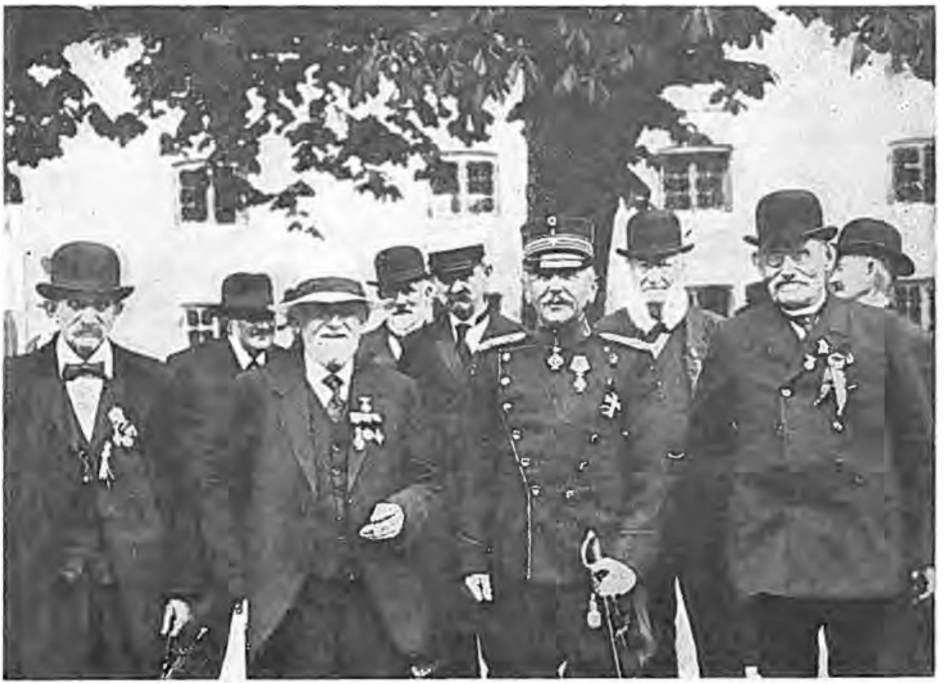

Fig. 278. Artillerigeneralen blandt Veteranerne ved Jubilæumsstævnet 1927.
(Fot. Arne Stevns.)

en Snes Aar var oppe paa det tredobbelte Beløb af det i 1919 fastsatte, skønt alle Andragender om Hjælp fra Understøttelseskassen blev imødekommet. I Julehjælp er desuden siden 1914 uddelt rundt 40.000 Kr.

Paa et Delegeretmøde i København 1922 blev K. A. F.s Love ændret paa visse Punkter, blandt andet bestemtes, at Overbestyrelsen fremtidig skulde bestaa af samtlige Afdelingers Formænd, hvoraf en skulde vælges til Vicepræsident. Det blev fra Begyndelsen Skik, at Københavnsafdelingen som langt den største besatte Vicepræsidentpladsen. Ved denne Lejlighed afgik Direktør Philip Sørensen som Vicepræsident og erstattedes af Grosserer Just Olsen, København. Præsident, Sekretær og Hovedkasserer skulde sammen med Vicepræsidenten udgøre Forretningsudvalget. Udover Vicepræsidenten skulde de nævnte vælges af Delegeretmøderne. Allerede Aaret efter afløstes Grosserer Just Olsen som

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Formand for Københavnsafdelingen og dermed som Vicepræsident af Mejeriejer E. Gad, der i 1926 afløstes af Kontorchef i Udenrigsministeriet A. J. Poulsen. Afdelingerne førte i de militære og nationale Modgangsaar efter Krigen en haard Kamp for Livet og en enkelt bukkede under. Fra Midten af Tyverne var det dog lykkedes at bremse Tilbagegangen, saa der endog kunde oprettes nye Afdelinger: for Nordsjælland og 1925 i Skive, for Møn i 1927.

Kystartilleriregimentets 60-Aars Jubilæum fejredes med en storstilet Fest den 2. Oktober 1927. Festen begyndte om Formiddagen med Parade af Foreningsmedlemmer fra hele Landet og tjenstgørende Kystartillerister for en Række høje Officerer paa Kirkepladsen i Kastellet, hvor Artillerigeneralen, Generalmajor Ernst, Chefen for Kystartilleriet, Oberst Lehrmann, og for Kystartilleribataillonen, Oberst Nieuwenhuis, talte. Efter Talerne blev flere tilstedeværende dekoreret med Dannebrogsordenen eller Foreningens Æresmedlemsemblem. Pastor Storm holdt Soldaterprædiken i Kastelskirken, der spistes Feltfrokost i Kastellets Eksercerhus, hvorpaa der var Udflugt til Middelgrundsfortet. Dets Chef viste de gamle Kystartillerister Skydninger med 120 mm Kanoner mod Maal paa Søen, og Flyvere af Hæren gav en flot Opvisning over Fortet. Aftenfesten fyldte Tivolis Koncertsal til sidste Plads. Programmet omfattede Præsentation i Vaabenbrug af Elever fra Kystartilleriets Skoler, der ogsaa sang Korsange. Kantaten fra 50-Aars Jubilæet af Kongstorp-Palner blev gentaget. Premierløjtnant Arne Stevns havde skrevet en Korsang til Dagen. Af de trofaste Hjælpere og »Kystartillerister« fra Sikringsstyrkens Tid optraadte Holger Reenberg som Konferencier, Peter Cornelius sang i Uniform, Holger Petersen (Gissemand) og Liva Weel mødte, trofaste som altid, Axel Juel læste egne Digte, Ida Laub og de dengang sukcesombruste Elca-Twins dansede og Gudrun Knudsen sang Viser. Det blev en uforglemmelig Fest af virkelig stort Format. Dens Indtægter og Udgifter, som androg over 5000 Kroner, balancerede med 6 Kroners Underskud.

De følgende Aar gik uden større Begivenheder end de periodisk

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 279. Fra Jubilæumsfest i Kastellet. Artillerigeneralen hilser paa Jubilarerne. (Fot. Arne Stevns.)

tilbagevendende Fester. Arbejdet laa efterhaanden fast paa alle Omraader. Da Understøttelsesfonden som nævnt hurtigt fik over 10.000 Kroner i Kassen, blev der flere Midler til det egentlig filantropiske Arbejde. Inden for Overbestyrelsens Forretningsudvalg skete en Del Ændringer. I Foraaret 1931 nedlagde Premierløjtnant Arne Stevns sine Hverv som Redaktør af »Kystartilleribladet« og Sekretær for Overbestyrelsen. Han afløstes af Kommunelærer Oluf Madsen. I 1933 nedlagde Hovedkassereren, Postvagtmester H. J. Johansen, sit Hverv og afløstes af Kontorchef G. V. Friis-Pedersen, som derefter har beklædt denne Post og tillige fra 1936 har været Bladets Redaktør, idet Kommunelærer Oluf Madsen fra nævnte Tidspunkt alene har varetaget Sekretærvirksomheden. Vicepræsidenten, Kontorchef A. J. Poulsen, døde 1938 og afløstes af Fabrikant Einar Clausen, der stadig fungerer.

En ogsaa for Kystartilleriforeningen revolutionerende Begiven-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hed indtraf, da Kystartilleriet ved Hærloven af 1932 overgik til Marinen. Det skete den 1. November paa Lynetten ved en Parade under Kommando af Fortchefen, Orlogskaptajn Westermann. »Kystartilleriet«s hidtidige Chef, Oberst, Baron von Eggers, ankom ledsaget af sin Stabschef, Kaptajn Bjerre, og Adjutanten, Kaptajnløjtnant Stevns, og overgav Kommandoen til den nye Chef for »Kystdefensionen«, Kommandør Briand de Crèvecœur, der ledsagedes af sin Stabschef, Kommandørkaptajn Ipsen, og Adjutanten, Kaptajnløjtnant Lind. En kort Overgang følte K. A. F. sig lidt raadvild med Hensyn til Fremtiden. Der kunde være Tale om at søge Tilknytning til og nye Medlemmer fra den nyoprettede Luftværnsafdeling, hvortil næsten alle Kystartilleriets Officerer og mange af dets Officianter og Underofficerer blev forsat, eller søge Forbindelsen opretholdt med Søbefæstningen i et Samarbejde med Marinen, skønt der i Forvejen fandtes en Marineforening. Der var overvejende Stemning i Foreningen for den sidste Løsning, og da de interesserede Flaademyndigheder med største imødekommende Forstaaelse bifaldt Tanken, blev dette den endelige og meget heldige Løsning. K. A. F. har bestandig faaet den beredvilligste og højt vurderede Støtte fra Kystdefensionens Chef og Befalingsmænd og har lykkeligt undgaaet Straadøden.

Dens Jubilæumsfest 1932 var naturligvis præget af Overgangen til de nye Forhold. Den blev i en beskeden Ramme en delvis Gentagelse af Festen 1927. En foreningsmæssigt gavnlig — og som det viste sig økonomisk heldig — Tanke realiseredes 1934, da K. A. F. af Havnevæsenet lejede det nedlagde Fort Trekroner, istandsatte det, indrettede Mindestuer og Restaurant samt sørgede for fast Motorbaadsforbindelse mellem Land og Fort. Fortet indviedes som Restaurant og »K. A. F.s Hjem« ved en Fest den 10. Maj og blev paa denne Dag besøgt af 5000 Gæster. Fra Krigsministeriets Side fremhævedes ved denne Lejlighed dels K. A. F.s udmærkede Indsats, dels at Kystartillerister paa mange Omraader havde været et godt Eksempel for Hærens øvrige Afdelinger, idet Mandskabets Beskæftigelse i Fritiden med Sport og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 280. Kystartillerister til Parade.

Idræt, Korsang, Foredrag o. s. v. var begyndt paa Forterne. Større Møder og Fester henlagdes senere helt eller delvis til Trekroner. Første Sommer, Trekroner havde aabent som Forlystelsessted, blev det besøgt af omved 250.000, Aaret efter af over 300.000, og det vedblev, lige til Besættelsen af Danmark i April 1940 umuliggjorde dets Anvendelse som K. A. F.s Hjem, at yde Foreningerne en stor, aarlig Indtægt, der anvendtes til kammeratlige Formaal. I 1936 indmeldte K. A. F. sig under Danske Soldaterforeningers Fællesudvalg. I 1940 skænkede Foreningen Kystdefensionen dennes første Fane.

I 1938 kom Hans kongelige Højhed Prins Knud til Tjeneste ved Kystdefensionen, hvilket medførte, at Hans kongelige Højhed indvilgede i at være Kystartilleriforeningens Ærespræsident fra September 1940. I September 1939 indkaldtes en Sikringsstyrke til Kystdefensionen paa Grund af den udbrudte, europæiske Krig. Hermed aabnedes et større Virkefelt for kammeratlig Støtte til det tjenstgørende Mandskab paa Forterne. Den 1. Marts 1940 afløstes Kontreadmiral Briand de Crèvecœur som Chef for Kystdefensionen af Kommandør Paul Ipsen, der inden for Marineforeningen, for hvis Hovedbestyrelse han var Næstformand og senere blev Formand, havde udrettet et meget stort og resultatrigt Arbejde, ogsaa hvor det gjaldt Samvirket mellem nævnte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Forening og K. A. F. Fra August 1941 blev Admiral Briand de Crèvecœur paany Chef for Kystdefensionen.

Katastrofen, som ramte Danmark med Besættelsen den 9. April 1940, omkalfatrede jo næsten alt inden for Værnene og i høj Grad inden for K. A. F. Tabet af Brugsretten til Trekroner var et økonomisk haardt Slag og gjorde Foreningens Fester hjemløse, navnlig da heller ikke Kastellet var til Raadighed. Dette ramte især den aarlige Jubilæumsfest for gamle Kystartillerister. Ved udmærket Arbejde fra Ledelsens Side og ved stor Imødekommenhed fra de danske Myndigheder lykkedes det dog under andre, men gode Forhold at fortsætte netop disse Festligheder, hvorved Kammeratskabet og Minderne styrkedes blandt Aargange, som mindedes 25, 40 eller 50 Aarsdagen for deres Indkaldelse. Et Jubilæumstegn for Medlemmer, der har staaet i Foreningen uafbrudt i 25 Aar, indstiftedes og uddeltes første Gang i Oktober 1940.

I 1942 indtraf et dobbelt Jubilæum, idet Kystartilleriet var oprettet som 1. Artilleribataillon for 75 Aar siden og Kystdefensionen oprettet af Kystartilleriet for 10 Aar siden. K. A. F.'s Københavns Afdeling afholdt en overmaade smuk og stilfuld Fest med Deltagelse af talrige fremtrædende Repræsentanter fra saavel Kongehuset som Hær og Flaade. Under Medvirken af Forsvarsbrødrenes Orkester og Sangkor samt Kunstnerne: kgl. Operasanger Otto Steenberg, kgl. Operarepetitør Emil Selmar og Skuespiller Henry Seemann udførtes en Kantate skrevet af Foreningens tidligere Sekretær, Forfatteren Kaptajn Arne Stevns. Festtalerne blev holdt af Hans kongelige Højhed Prins Knud, Admiral Briand de Crèvecœur, Foreningens Vicepræsident, Fabrikant Einar Clausen, og Kaptajn Stevns. Det blev en af Foreningens smukkeste og mest stemningsfulde Fester, som efterfulgtes af en Reception hos Admiral Briand de Crèvecœur, hvor Vicepræsidenten fra Marineministeriet modtog et pragtfuldt Cigarskrin som Anerkendelse for sit og Foreningens udmærkede Arbejde gennem Aarene. Festen understregede klart det gode og gensidigt befrugtende Fællesskab, som findes mellem Flaade, Hær og Folk. Chefen for Kystdefensionen udnævntes ved denne Lejlighed til Æresmedlem af K. A. F.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 281. Udflugt til Trekroner.

Det ligger i Sagens Natur, at Foreningen hemmes af de herskende Tilstande, og at de manglende, normale Indkaldelser af Mandskab til Kystdefensionen vil præge Medlemsantallets Vækst i uheldig Retning. Paa den anden Side har den nationale Vækkelse, der er fulgt af Begivenhederne, virket gavnligt, nye Afdelinger er siden 1940 oprettet som Nordjysk, Skelskør, Vejle og Ringsted, og Foreningen styrkes paa mange Maader i disse Ventetider.

Med Tro paa sin Opgave og i bedste Føling med velvillige Myndigheder føres Arbejdet videre under Selskabets smukke Devise: *Godt Kammeratskab!*

Til Slut skal nævnes, at Kystartilleriforeningernes Præsidium og Forretningsudvalg ved Aarsskiftet 1943 bestod af: Ærespræsident, Hans kongelige Højhed Prins Knud; Præsident, Forpagter J. S. S. Ulrich; Vicepræsident, Fabrikant Einar Clausen; Sekretær, Kommunelærer Oluf Madsen; Hovedkasserer og Redaktør, Kontorchef G. Friis-Pedersen. Overbestyrelsen dannes af

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Formændene for følgende, nu eksisterende Afdelinger: Fabrikant Einar Clausen, København; Tapetserermester C. W. Møller, Roskilde; Sognefoged Carl Petersen, Frederikssund; Møbelhandler William Larsen, Holbæk, Nordvestsjælland; Repræsentant S. Knudsen, Næstved, Sydsjælland; Mekaniker S. Bjarksø, Slagelse, Vestsjælland; Fabrikant N. Rasmussen, Helsingør, Nordsjælland; Konstruktør Henry Petersen, Ringsted; Montør Rudolf Petersen, Skelskør; fhv. Stationsforstander H. H. Hansen, Kallehave, Møn; Overforvalter F. C. A. Lassen, Torrig, Lolland-Falster; Skrædermester A. Sørensen, Odense, Fyn; Overassistent Hugo Weiland, Fredericia, Sydjydsk; Grosserer A. Abildgaard, Aarhus; Bankdirektør C. O. Thorsen, Silkeborg, Midtjydsk; Kontorchef A. Harild, Aalborg; Barbermester Louis Petersen, Brønderslev, Nordjydsk, og Restauratør Mønsted-Jensen, Viborg, Viborg-Skive Afdeling.

Arne Stevns.

FORENINGERNES SAMARBEJDE

I Betragtning af at de tre Foreninger — omend hver paa sin Maade — har til Formaal at virke til Gavn for Søværnet, har der siden 1939 fundet Samarbejde Sted imellem dem. Hver Forening er dog i administrativ, økonomiske og anden Henseende selvstændig, men de optræder ved særlige repræsentative Lejligheder sammen.

Foreningerne er enige om gensidigt at optage Meddelelser fra hinanden i Foreningernes Blade, for saa vidt der kan afses Plads dertil; de kan give hinandens Medlemmer Lejlighed til at overvære Møder og Foredrag; de spreder Kendskab til hinandens Formaal og Virke o.s.v.

Den nationale Bevidsthed, som Begivenhederne synes at have vakt i det danske Folk, vil kunne faa Betydning for Foreningerne, naar Besættelsen af vort Land er bragt til Ophør. Marineforeningens faste Afdelinger i alle Landets Kystbyer, vil da, hvis de selv vil, kunne virke som Moderforeninger for de to andre Foreningers Folk, indtil disse har vokset sig stærke nok

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

til at danne Afdelinger. Marineforeningen vil derved sikre sig den centrale Plads mellem de private maritime Foreninger, og den vil ved at hjælpe med til at bringe Folk ind i de Foreninger, hvor de naturligt hører til, styrke denne sin egen Position.

Marineforeningen vil desuden ved at støtte Motorbaadsforeningen opfylde ogsaa første Del af sin Formaalsparagraf: at styrke Nationens Interesse for Søværnet m. m., ved at medvirke til at drage nye Kredse af Folket ind i direkte Samarbejde med Flaaden. Navnligt Motorbaadsforeningen venter sig derfor meget af dette Samarbejde, som den straks fra sin Stiftelse søgte at indlede, men som Marineforeningens Bestyrelse den Gang ikke turde indlade sig paa, fordi den maatte anse det for Politik.

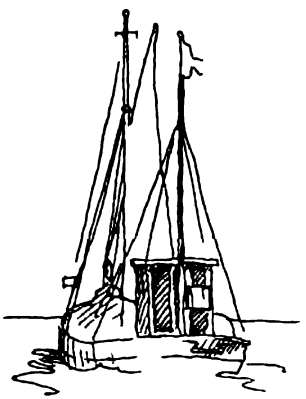

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

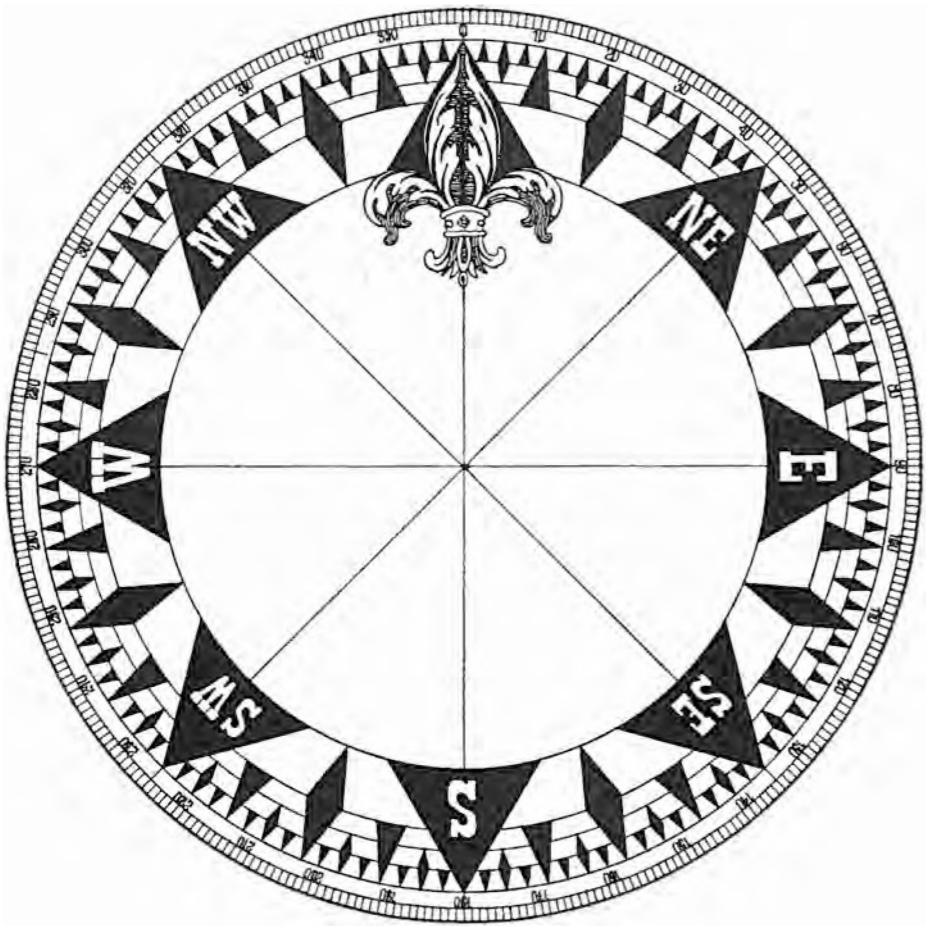

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

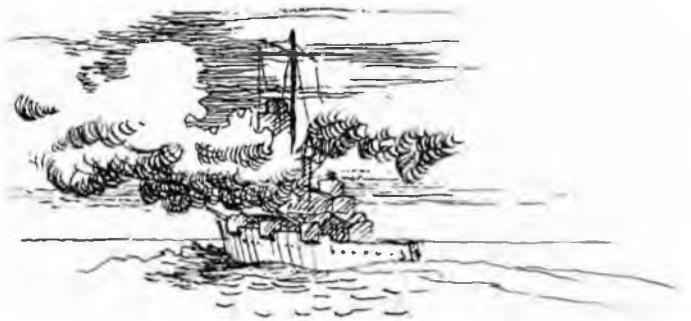

SLUTORD

Adskillige Folkevandringer er gaaet hen over Europa fra Øst mod Vest og fra Nord mod Syd. De har efterladt de fleste nulevende Folk i vor Verdensdel som en ubestemmelig Blanding af flere Racer. Disse Blandingsfolk har kun et kendt Aaremaal ejet de Lande, de nu bebor, og Europas nuværende Stater er — med Undtagelse af de skandinaviske — opstaaet i den historiske Tid.

Ingen Folkevandring er derimod i den historiske Tid gaaet hen over Skandinavien, der i al den Tid har været beboet af vore Forfædre. De skandinaviske Folk talte alle det samme Sprog — den danske Tunge — og følte sig nær beslægtet og som tre Folk. De har fra Arilds Tid ejet de Lande, de bebor, og Danmark er det eneste Land i Europa, der aldrig har været erobret af noget andet Folk.

Som et Led i Hævdelsen af vort Lands Selvstændighed har vore Fædre skabt vor Flaades Historie, en af de smukkeste Søkrigshistorier i Verden, og den danske kongelige Flaade har siden sin Oprettelse kæmpet under Dannebrog, Verdens ældste Flag.

I Tidernes Løb har Gejstlighed, Adel, Borger, Bonde og Arbejder efter Tur været til Rors i Danmarks Statsskib, hvor der i Dag er politisk Lighed for alle. De borgerlige Kredse, der kom

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 282. Rekognoscerings-Sømaskiner over Land.

til Magten efter den fri Forfatnings Indførelse, samt senere Bønder og Arbejdere havde imidlertid hidtil kun beskæftiget sig med Sognepolitik. De frembragte ingen Statsmænd, og de sidste havde for kort Tid til at indstille sig paa Rigspolitik, inden Danmarks Skæbnetime slog. Liberalismen, der var raadende, begunstigede de mest egoistiske og tillod disse hensynsløst at udnytte andre, saa at Arbejder-Ungdommen i Storbyerne opvoksede under uværdige Forhold. Gennem de øvrige »ismer«, der indførtes raat fra Udlandet, søgte hver kun at gavne sin egen Klasse uden Hensyn til Helheden. Ingen tænkte paa Riget, der — trods alle Advarsler udefra — uden udenrigspolitisk Styr maatte ende med at kuldsejle.

Det er den Arv, den nuværende Generation har overtaget.

Vort Slægtled er kun et Led i den lange Kæde, der forbinder det danske Folks Fortid med dets Fremtid. Som Folk kan vi ikke nøjes med at bygge paa Erfaringer fra vor egen Tid, men maa medtage de Erfaringer, der kan uddrages af hele vor Historie gennem Aarhundrederne.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 283. Honnør for Flaget ved dets Hejsning og Nedhaling Morgen og Aften. Alle om Bord blotter da Hovederne og gør Front agter efter. (Efter Maleri af Erik Henningsen.)

En af disse Erfaringer er en Følge af vor geografiske Beliggenhed, nemlig at denne giver os Nøglerne til Østersøen og dermed en Særstilling mellem Østersølandene. Det har gennem Tiderne givet os store Fordele og skaffet os langt større Indtægter, end det kunde forventes efter vort eget Lands Frembringelser. Men de indtjente Rigdomme gjorde os ofte sorgløse i Fredstid, saa at vi forsømte det, der var Ur-Aarsagen til al Statsdannelse, nemlig Forsvaret.

Medens Centrene for Europas Liv laa i Middelhavslandene, gik de store Krige uden om os; men efter at stærke Stater var dannet i Vesteuropa, og disse var blevet interesseret i Østersøhandelen, blev vi stadigt hyppigere inddraget i Europas Krige.

Saa længe Hovedmodstanderne i disse Krige begge var Vestmagter, Spanien—England, Holland—England, Frankrig—England, laa Danmark endnu ikke i selve Skudlinien; men Østersø-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 284. PEDER SKRAM og NIELS JUEL.

handelen var dog under Napoleonskrigene en absolut Nødvendighed for den engelske Skibbygningsindustri, altsaa for at bevare Englands Slagkraft.

Efter at stærke Stater ogsaa er opstaaet ved Østersøen, er Danmark ikke alene kommet i Skudlinien, men kan bruges som Nøglestilling under Stormagtskrige i Europa.

Dette er i det tyvende Aarhundrede traadt stadig klarere frem i strategiske Overvejelser i Sønationernes Tidsskrifter, hvor Danmarks Stilling hyppigere og hyppigere blev nævnt, efterhaanden som vi lod vor Flaade forfalde. Ogsaa i en udpræget Fastlandsmagt som Tyskland forstod enkelte militære Forfattere Danmarks strategiske Betydning. Admiral Tirpitz skrev saaledes i sine Erindringer, at et Forbund med Danmark vilde have haft større Betydning for Tyskland under den første Verdenskrig end Forbundet med Østrig. En anden tysk Admiral, Wegener, skrev efter Krigen 1914—18, at »efter Marneslaget var det ikke mere muligt over de franske Kanalhavne at naa frem til den aabne Sø. Man burde da have forsøgt over Danmark og det sydlige Norge at skyde den tyske Søkrigsførelses Basis frem mod Shetland. Politik, Hær og Flaade burde have samvirket hertil for paa den Maade at naa ud til Verdens store Handelsveje, fra hvilke man i Helgolandsbugten lige fra Krigens Begyndelse var fuldstændig

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

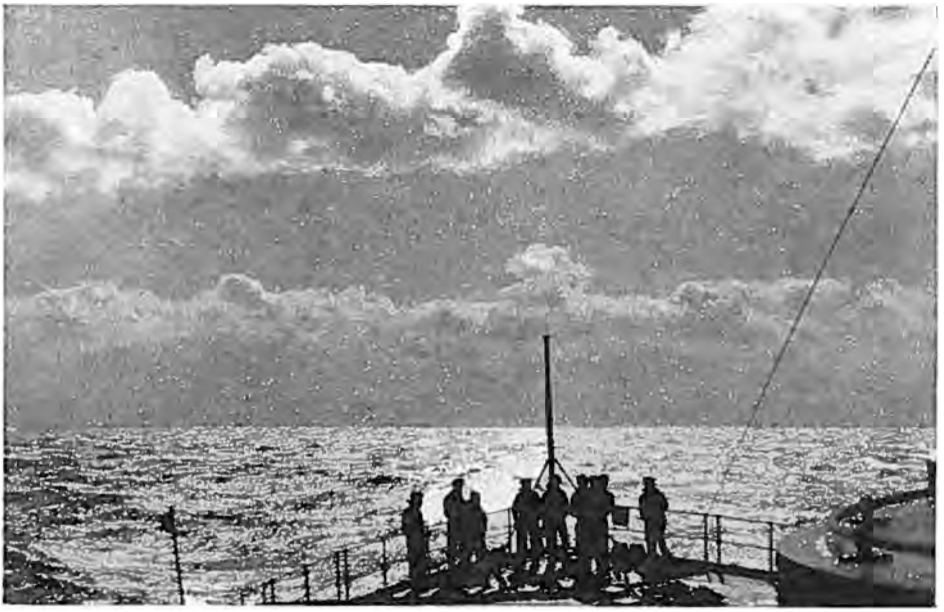

Fig. 285. Paa Udkig i Maaneskin under Storm i Farvandet ved Samsø.
(Fot. Ludvig Svendsen.)

afskaaret«. Den ligeledes tyske Admiral Holweg skrev, at »Verdenskrigen maatte ses som et gigantisk Søkrigsproblem, ved hvis Løsning Millionhærene trods alt Heltemod i Virkeligheden dog kun spillede en sekundær Rolle«.

Disse Mænd forstod altsaa Historiens Lære, nemlig at naar en Krig ikke kan føres hurtigt til Ende som en Lynkrig, altsaa paa oplagrede Beholdninger, er Forbindelseslinierne over Søen — Søherredømmet — afgørende for dens Udfald.

Vore Statsmænd i tidligere Tider forstod Danmarks Afhængighed af Søen og af vor Flaade. De holdt derfor en stærk dansk Flaade, der, naar Omstændighederne krævede det, traadte i højt Beredskab. Derved kunde de holde Danmark uden for uvedkommende Krige, men da vor Flaades Beredskab i Begyndelsen af det nittende Aarhundrede forsømtes, blev der Kapløb mellem de stridende Parter om at sikre sig Herredømmet i vore Farvande og dermed i vort Land, hvilket førte til 1807. Ganske det samme

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

var Tilfældet i 1940, saa at vort Folk to Gange har kunnet drage den samme Erfaring, nemlig at uden en Flaade i højt Beredskab til at haandhæve Søherredømmet i vore Farvande og uden en Hær rede til Forsvar, vil vi paa Grund af vor geografiske Beliggenhed blive inddraget i enhver europæisk Stormagtskrig.

Den af det radikale Parti førte danske Udenrigspolitik, bygget paa selvlavede Doktriner med et utopisk Verdensbillede som Grundlag, karakteriseres bedst ved den svenske Udenrigsministers Ord i en Tale den 7. Maj 1943 i Eskildstuna: »En Politik, der i det givne Tilfælde ikke tager Hensyn til de faktiske Forhold, men følger *en knæsat Doktrin* uden at spørge sig selv, hvor dette fører hen, er ingen Politik, men det rene Vanvid i en Tid, da Verden er i Oprør«.

Danmark vil under fremtidige Krige i Europa blive stærkt militært besat enten af os selv eller, hvis vi ikke i Tide har sørget for stærke Værn og højt Beredskab, af den fremmede Magt, der kommer først. I sidste Tilfælde vil vi ikke engang kunde vælge, paa hvilken Side vi af Hensyn til vore egne Interesser kommer ind i Krigen.

Vi maa tillige være klar over, at Stormagterne ikke i al Fremtid roligt vil se hen til et saadant Kapløb ved enhver Krigs Begyndelse. Viser vi fortsat Uvilje mod selv at sørge for vort Forsvar, vil den sejrende Stormagt paa et eller andet Tidspunkt fortsætte med at holde vort Land besat og maaske bosætte egne Folk her for at sikre Paalidelighed. *Da vil det danske Folks Saga være ude.*

En anden gennem hele vor Historie gentagen Erfaring er, at *uden en Flaade kan Danmark ikke forsvares;* men *med en dansk Flaade,* der kan skabe Søherredømme i vore Farvande, *er Danmark det letteste Land i Europa at forsvare,* fordi vore Sunde og Bælter under vort Herredømme danner stadigt nye Forsvarslinier. Dette lokale Søherredømme, der gør Danmark til en Helhed, er i Nutiden med den lille Søkrigs Midler langt lettere at skabe i Smaafarvande, end det var tidligere, og nutidige Erfaringer viser, at det vil kunne bevares paa Trods selv af de mæg-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 286. Undervandsbaade i Aarhus Havn. (Fot. Ludvig Svendsen.)

tigste Flaader og Luftflaader. Derfor vil ogsaa i Nutiden — ligesom Historien viser det for Fortiden — vor Flaade i Beredskab være det militære Middel, der virker mest forebyggende mod Angreb paa os.

Disse vore særlige Forhold maa vi ligesom vore Fædre drage Nytte af, og vi har saa meget lettere ved at gøre det og ved at skabe det kombinerede Land- og Søforsvar, som Danmark kræver, fordi vort Folk — og det norske — er Europas mest udprægede Kystfolk. Alle danske har været paa Søen og kan atter og langt lettere end Fastlandsfolk bibringes Forstaaelse af dens Betydning, særligt for os.

Selv om det har vist sig, at ogsaa Flyvemaskiner — ligesom Ubaade o. a. — kan sænke Skibe med Torpedoer, saa at Skibene i Flyvet har faaet en ny Modstander, har den anden Verdenskrig dog klart vist, at det stadig er Flaaderne, hvormed Søherredømme alene kan opretholdes.

En tredje Erfaring, som Historien giver, og som umiddelbart indses, er, at hele vort økonomiske Liv er afhængigt af Søtrafikken,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fig. 287. 17 Meters Motortorpedobaad under høj Fart.

baade den indenlandske og vore Forbindelseslinier ud til det aabne Hav og dermed til Verdensmarkedet. Naar vort hele Næringsliv kan lammes ved at afbryde vore Forbindelser, maa disse selvsagt holdes aabne, for at vi overhovedet skal kunne vedblive med at forsvare os, og naar Digteren skrev:

»men Danmark skal staa,
mens Bølgerne rulle«,

var det i Bevidstheden om, at vi altid vil kunne beherske de Bølger, der ruller mod vore Strande, og at vi først da vil kunne fortsætte med at arbejde og kæmpe.

Om Luftfart engang i Fremtiden vil komme til at afløse Søfart, og om Luftmagt da vil komme til at indtage Sømagts Plads, maa vore Efterkommere til den Tid tage Stilling til. Det Udviklingstrin, Luftvaabnet er naaet til i Dag, muliggør som nævnt, at det kan rette selvstændige Angreb paa Baglandet baade med Bomber og ved at landsætte Mænd, men som den anden Verdenskrig viser, er det endnu i Hovedsagen kun et Vaaben mellem andre Vaaben inden for Flaade eller Hær, hvor stor Betydning man end mener at kunne tillægge det.

Dels paa Grund af Krigens Industrialisering og dels paa Grund af Luftangrebene paa Hjemlandet udkæmpes en moderne Krig ikke alene af Værnene. Fabrikkernes Arbejdere, Hjemmeværnene og alle, der hjælper med til at holde Næringslivet i Gang, er lige saa nødvendige for et godt Resultat. Krigen er i Nutiden total, hvor intet Led maa glippe, og hvor alle maa være besjælet af Vilje til at holde ud, koste hvad det vil. Denne Vilje kan imidler-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tid kun være til Stede, naar hver enkelt føler, at han har noget at forsvare, som han ikke *vil* miste, altsaa naar Landet byder alle en Plads og et Levebrød. Er det Tilfældet, vil Kærlighed til Land og Folk gro naturligt frem hos alle danske.

Alle Grene af Folkets Liv hænger sammen ligesom Organerne i et Legeme, der alle maa virke, for at Legemet kan bevare sin Sundhed. Ligesom det enkelte Menneske maa have Styrke for at kunne bære en Rustning og føre Vaaben, maa et Folk pleje alle sine Livsfunktioner for at have Styrke til Oprustning. Det er derfor ikke nok bare koldt at betale, hvad Værnene koster. Disse faar kun Værdi gennem Folkets Styrke og dets Fædrelandskærlighed og Vilje til Frihed. I modsat Fald er ethvert Forsvar værdiløst.

Hvis det i den foregaaende Gennemgang af vor Historie er lykkedes at bibringe Læseren Forstaaelse af disse Kendsgerninger, er Hensigten med denne Bog naaet.

Nabostater er af Naturen Modstandere med Lyst til at udvide sig paa hinandens Bekostning, hvis ikke fælles Svaghed tvinger dem sammen i en Union, hvis Forfatning da hindrer de Konflikter, der følger af Naboskabet, og derved neutraliserer den skjulte Avind. Stormagterne er opstaaet ved Undertvingelse af Nabostater, og de skandinaviske Staters Lyst hertil har — trods deres Folks nære Slægtskab — ikke dannet nogen Undtagelse fra denne Regel.

Naar ingen Fare truede udefra, stredes de, som Brødre ofte gør, og søgte at udvide sig paa hinandens Bekostning. Da stærkt Tryk udefra truede dem alle, fandt de derimod sammen i Kalmarunionen.

Efter Sveriges Frihedskrig, der endte med dets Udtræden af Unionen, søgte Gustav Vasa og hans Efterfølgere at uddybe Kløf-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

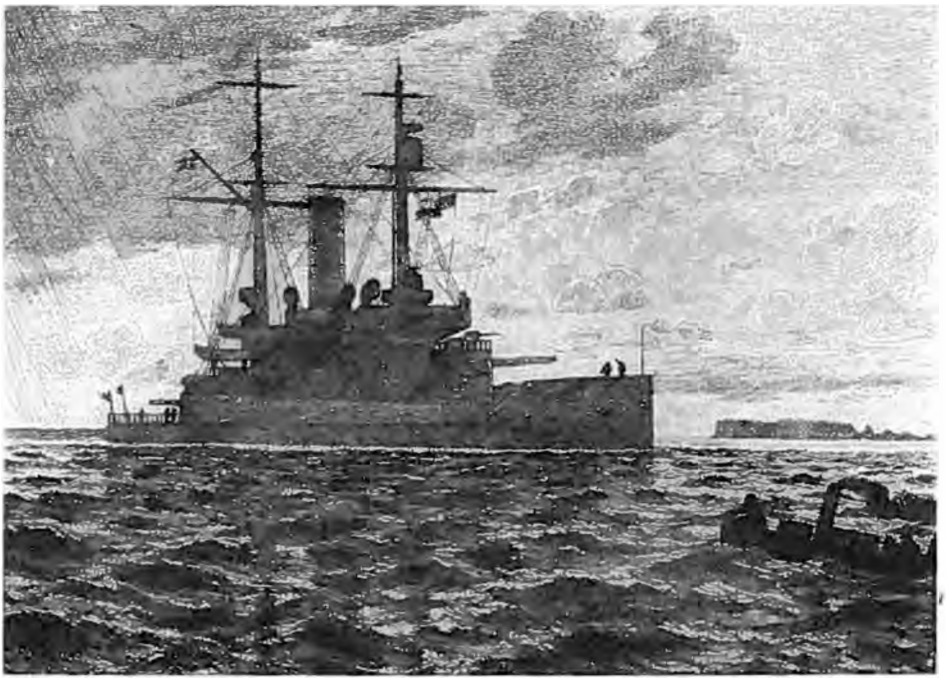

Fig. 288. Efter Achton Friis's Radering fra 1914: Paa Vagt for Danmark.

ten mellem de nordiske Folk, bl. a. ved at bringe det svenske Skriftsprog længst muligt bort fra det hidtidige Fællessprog — den danske Tunge; men til Trods for alle Krige i de paafølgende Aarhundreder bevaredes Erkendelsen af Folkenes nære Slægtskab. Da Resultaterne af Krigene stadigt tydeligere viste de nordiske Landes Afhængighed af de europæiske Stormagter, ophørte de indbyrdes Krige efterhaanden, og da Trykket i Løbet af det sidste Aarhundrede atter blev stærkt mod dem alle, forlangte flere og flere Røster Enhed.

For at modstaa det opstaaede Tryk har Sverige og Finland i de senere Aar styrket deres Forsvar som aldrig før. Hvis vi danske gør ligesaa, vil deres Mistillid til dansk Forsvarsvilje sikkert kunne overvindes, og en skandinavisk Union kan genopstaa.

I Skandinavien vil Danmark og Finland som Følge af deres geografiske Beliggenhed være Grænselande, og det kan ikke bort-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vejres ved Erklæring om ikke at ville være »Nordens Lænkehund«. Som Grænsefolk maa de være vaagne og altid beredt til Forsvar; men de vil som Medlemmer af Unionen vide, at hele det skandinaviske Folk vil staa bag dem baade med Mænd, Materiel og den fælles Krigsindustri.

Hvad specielt den Flaade angaar, der er nødvendig til Danmarks Forsvar for at forene vore Landsdele til en Helhed, vil den være lige saa nødvendig for at forene vort Land med det øvrige Skandinavien. Den vil tillige være et vægtigt Led i Forsvaret af hele Skandinavien, hvis Grænser ogsaa hovedsageligt er Søgrænser, idet den fra sin centrale Position, samtidig med at den beskytter Danmark, ogsaa vil beskytte Sveriges Vestkyst og Norges Sydkyst samt kunne virke i de tilstødende Farvande. Da Skandinavien hovedsageligt holdes forsynet gennem Skagerak, vil det desuden lige saa lidt som Danmark alene kunne forsvares uden vor Flaades Søherredømme her. Ogsaa for Skandinavien kan man derfor sige: *Uden Flaade intet samlet Forsvar.*

Et stærkt Danmark, der er Led i et enigt og stærkt Skandinavien, vil have en Fremtid. En stærk Stat vil fremmede nemlig, som Historien viser, hellere forhandle sig til Rette med end ved uvenlig Optræden tvinge over paa Modstanderens Side.

Livet er en Kamp, hvor vi danske ikke har Brev paa Lykke og Fremtid. Vi kan give op i et fejgt: »Hvad kan det nytte?«, eller vi kan sige: »aldrig give op!« og fortsætte den Kamp for national, aandelig, økonomisk og social Frihed, som er selve Livet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

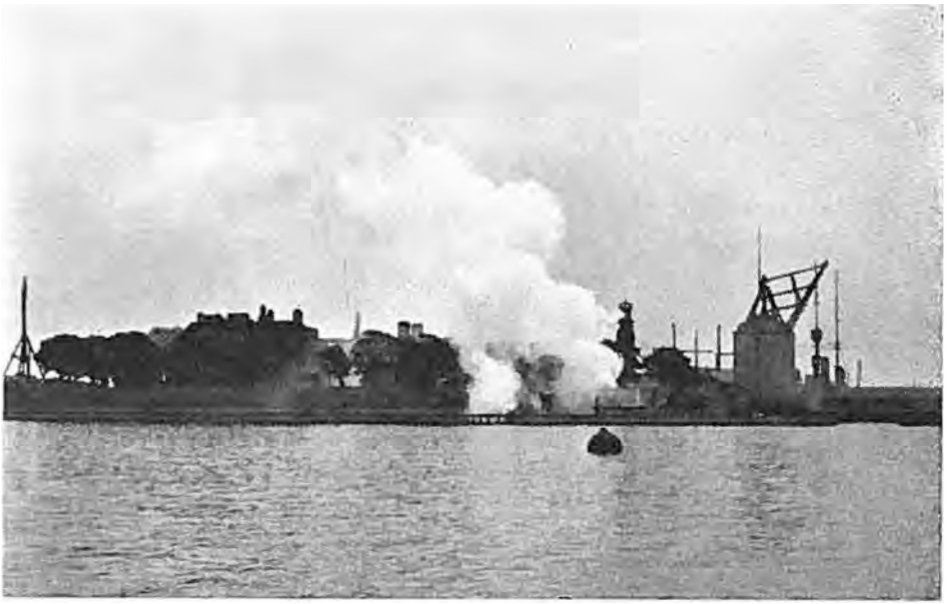

Fig. 289. Batteriet Sixtus afgiver Salut. (Fot. Orlogskaptajn Steensen.)

Giver vi op, og Danmarks Navn udslettes, vil Livet dog gaa sin Gang ogsaa uden den særlige danske Kulturform. Men hvad Ret har vort Slægtled til at øde den Frihedsarv, vore Fædre har overgivet i vore Hænder, for at vi skal forvalte den et kort Aaremaal af vort Folks Liv? Selv om *vi* kan finde os til Rette med de Kaar — i ethvert Fald ingen Ret har til at klage over dem —, som fremmede byder os under deres Herredømme, vil vore Børn og Børnebørn næppe kunne finde sig i dem.

»Det Folk, der ikke vil forsvare sin Ret, vil heller ikke bevare den, og hvad værre er: det fortjener heller ikke at bevare Livet«, sagde den store Finne Svinhufvud. Vil vi være en fri Nation, maa vi ogsaa betale Prisen for Friheden, og al Tale om Frihed uden et Forsvar er derfor meningsløs.

Vi er født frie, ikke ved egen Fortjeneste men i Kraft af vore Fædres Vilje til Frihed. Ofte stormomsust kæmpede de for denne Frihed fra før den historiske Tids Begyndelse, og en Del af deres Frihedstrang maa gaa i Arv til vore Efterkommere efter paa en

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

saa sørgelig Maade næsten helt at have sprunget vort Slægtled over.

Hvis vi underkaster os fremmed Herredømme, og vore Efterkommere ikke vil leve i den Trældom, vi lod dem fødes i, maa deres Dom over os blive haard. Denne Dom kan blive, at vi — for at forlænge vore egne Liv nogle Aar — fejgt gav op, og at de derfor maa ofre flere Menneskeliv for Friheden, end vort Slægtled sparede.

Fæ dør, Frænder dør,
selv dør du med.
Eet ved jeg, som aldrig dør:
Dom over hver død.

Havamál.

Halfdan Bayford.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

INDHOLDSFORTEGNELSE

BIND I

Side

Forord 7

Indledning.

Den ældste Tid. (Skibbyggeri og Sømænd, Langskibe, Kampmaade, første Angreb paa vor Sydgrænse) 9

Vikingetogene (kun mulige ved Søherredømme, Englands Erobring) 13

Kampene mod Venderne. (Forsvar, Modangreb, Angreb, Valdemarerne og Absalon, Herredømme i Østersøen) 14

Kampene mod Hansaen. (Søherredømmet tabt, Riddervæsen og Kongemagt, Koggere, Valdemar Atterdag, Margrethe, Kanoners Indførelse, Mærseskibe, Sørøvere, svensk Oprør p. G. a. manglende Søherredømme, sociale Forandringer) 18

1. *Kapitel: 1500—1560.*

Kong Hans grundlægger den danske kongelige Flaade. (Kamp mod Oprør i Sverige, Karaveller, Kampmaade, Krig mod Hansaen) 28

Sveriges Frihedskamp. (Erkebiskop Trolles Udtalelse, Stockholms Blodbad, Christian II afsættes, Frederik I anerkender Gustav I Vasa, Søren Nordby, Christian II's Angreb paa Norge) 35

Grevens Fejde. (Lybækkerne tager Skaane og Sjælland med Rigsflaaden, Christian III erobrer Jylland og Fyn, Peder Skram, Hæren overføres til Sjælland, Københavns Belejring, Midlerne til Danmarks Erobring) 39

Perioden 1536—60. (Flaaden, Bremerholms Værft, Udrustninger, Artilleri, Hansestædernes Magt knækket) 49

2. *Kapitel: Rivalitet om Herredømmet i Norden.*

Den nordiske Syvaarskrig. (Spænding, Sveriges strategiske Stilling, Krigens Udbrud, Herluf Trolle, Forhold om Bord, Sveriges

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Side

korte Overvægt til Søs, Slag ved Øland, Stranding paa Gotland, Peder Oxe, dansk Søherredømme, Daniel Rantzaus Tog, fortsat dansk Søherredømme, Fred) 54

Tiden fra 1570 til 1588. (Kapere og Sørøvere, Udrustninger, Højhedsret paa Søen, Faste Officerer og Artillerister, Organisation, Flaadens Tilstand 77

Christian IV's Mindreaarighed. (Formynder-Regering, Administration, Udrustninger, Liste over Flaaden i 1596)..... 81

3. *Kapitel: Christian IV's Regering.*

Tiden fra 1596 til 1611. (Kongen, Flaadens Udvikling, Udrustninger, Togt til Finmarken, Rejser, Bygning af Fæstningsværker, Strid med Sverige) 84

Kalmarkrigen. (Krigsplanen, dansk Søherredømme, Gustav Adolfs Optræden, Flaadeaktion mod Lybæk, Sverige indesluttet, uheldig Landkrig, Flaaden mod Stockholm, Fred) 88

Tiden fra 1613 til 1625. (Flaadens Udvikling, Defensionsskibe, Skipperboderne, Udrustninger, Konvoj, Tranquebar anlægges, Nordvestpassagen, Flaaden anvendt politisk)..... 93

Danmarks Deltagelse i 30-Aars-Krigen. (Jylland besat, Flaaden dækker Øerne og blokerer Tysklands Kyst, Stralsund undsættes, Landgang i Sydslesvig, Fred i Stedet for Forbund med Sverige) 99

Tiden fra 1629 til 1643. (Strid med Hamborg, Nyboder, Holmens faste Stok, Øresundstolden, Udrustninger, Kongens Energi, Forhandlinger med Kejseren) 103

Christian IV's sidste Krig. (Svensk Krigsplan, Jylland og Skaane erobres, Flaaden dækker Øerne, hollandsk Hjælpeflaade slaaet, den svenske Flaade indespærres paa Kiel Fjord, den undslipper, hollandsk Hjælpeflaade slipper igennem, vor Hovedflaade oplægges, Søherredømmet tabes, stor hollandsk Flaade ankommer, svensk Hovedflaade ud, haard Fred) 107

Christian IV's sidste Aar. (Hans Betydning for Flaaden, hans Strategi m. m., Liste over Flaaden i 1650, Tilbageblik over hans Regering) 122

4. *Kapitel: Krigene om de skaanske Provinser,*

Tiden fra 1648 til 1657. (Hollands Sømagt, Søtaktikkens Udvikling, Skibenes Klassificering, Pengenød, den faste Stoks Ned-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Side

gang, Udrustningernes og Søhandelens Nedgang, Krig mod England, Admiralitetet oprettes, Henrik Bjelke og Niels Juel) 126

Sundkrigen 1657—58. (Manglende Forberedelse, Jylland erobret, Flaaden dækker Øerne, Slag ved Falsterbo, svensk Flaade blokeret i Wismar, Isvinter, Fred i Roskilde)..... 138

Den anden Sundkrig 1658—60. (Svensk Landgang i Korsør, Københavns Belejring, hollandsk Flaade kommer, svenske Flaade blokeret i Landskrona, mislykket Storm paa København, smaa Søkampe i Farvandene, svensk Flaade blokeret i Wismar, engelsk og ny hollandsk Flaade kommer, fremmed Søherredømme, Jylland og Fyn tilbageerobres, Fred, Sundkrigenes Lære).... 142

Tiden fra 1660 til 1675. (Flaadens Styre, Kurt Adelaer og Niels Juel, hollandsk Indflydelse, Udrustninger, Traktat med Holland, Krig mod England, Liste over Flaaden i 1670, Skibenes Armering) 151

Den skaanske Krig. (Forbundsforpligtelser, dansk Søherredømme, Krigserklæring, Gotland erobres, Kampe i Østersøen, Tromp bliver dansk Generaladmiral, Flaadernes Styrkeforhold, Slag ved Øland, Hæren overføres til Skaane, Holland upaalideligt, flere Tropper føres til Skaane, Slag ved Møn, Niels Juel som Chef, Liste over Flaaderne, Niels Juels Stilling, Slag i Køge Bugt, Sverige blokeres, Tropper overføres til Rygen, uheldig Landkrig i Skaane, Niels Juels Søherredømme, Ystad og Rygen erobres, svenske Flaade blokeret i Kalmar, vore Forbundsfæller slutter Fred, Frankrig truer, Fred, Krigens Resultat, svenske og danske som Søkrigere)..... 159

Tiden fra 1679 til 1700. (Forstaaelse for Sømagt, Lærlingekorpset oprettes, den faste Stok øges, Reformer, Nyholm tages i Brug, Skibbygningen, Opmaalinger, Udrustninger, Niels Juels Død) 202

5. *Kapitel: Den store nordiske Krig.*

Krigen 1700 og Fredsperioden til 1709. (Gyldenløve og Jens Juel, direkte Krigsaarsag, svenske Flaade blokeres, tvungne Krigsraad, engelsk-hollandsk Flaade til Sundet, Gyldenløve til Sundet, svenske Flaade gennem Flinterenden, svensk Landgang ved Humlebæk, Fred, Fejl rettes, Kadetkorpset oprettes, Søofficerer, Liste over Flaaden i 1709, svenske Flaade)..... 211

Krigen fra 1709 til 1720. (Poltava, Krigserklæring, Gøteborg blo-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

keres, Eskadre til Østersøen, Landgang i Skaane, 1710 danske Hovedflaade til Østersøen, Kamp i Køge Bugt, svenske Flaade flygter til Karlskrona, 1711 Pest, Troppe-Overførsler, Forhold om Bord, Peter Wessel, 1712 Kattegat, Peter Wessel, Angreb paa Nydyb, danske og svenske Hovedflaader i Østersøen, svensk Transportflaade ødelagt, svenske Hovedflaade til Karlskrona, Dekadance-Periode, 1713 og 1714 Følger af Englands og Hollands Holdning, Peter Wessel, Karl XII tilbage, England mod Sverige, 1715 Slag ved Femern, Wessels Optræden, Sehested ved Rygen, Hovedflaaderne, Liste over Sehesteds Styrke, svensk Styrke bag Rygen, Sehesteds Kamp, Slag ved Rygen, Sehesteds Fremtrængen, Rygen erobres, Karl XII undkommer til Sverige, Bedømmelse af Kampagnen, Peter Wessel, engelsk Flaade til Østersøen, Tordenskjold, 1716 Karl XII vil over Øresunds Is, Angreb paa Norge, dansk Eskadre i Kattegat, Angreb paa Dynekilen, svenske Hovedflaade ud, russisk Hær til Sjælland, Angreb paa Skaane opgivet, 1717 Tordenskjolds Opgaver, Angreb paa Gøteborg, hans Forhold mod Undermænd, Karl XII's ny Angreb paa Norge, Angreb paa Strømstad, Rosenpalm afløser Tordenskjold, Undersøgelse mod denne, dansk Søherredømme, 1718 Forholdene i Østersøen, Karl XII's Død, 1719 Angreb paa Sverige, Liste over Tordenskjolds Eskadre, Marstrands Erobring, Angreb paa Ny Elfsborg, Skibes Angreb paa Land, svensk Angreb paa Tordenskjolds Skibe, sidste Angreb paa Gøteborg, Fred, Krigens Resultat, Flaadens Mænd, Tordenskjolds Død) 223

6. *Kapitel: Den lange Fredsperiode.*

Tilbageblik. (Grænserne, svensk og dansk Strategi, Flaadens Personel) 291

Tiden til Frederik IV's Død 1730. (Pengenød, Organisation, Marinekommissionen 1725, Personel og Uniform, Flaaden, Russerne i Østersøen, Hans Egede) 295

Christian VI's Regeringstid. (Skibbygnings-Strid, Danneskjold, Fremgang, Handelskompagnier, Kolonier) 303

Frederik V's Regeringstid. (Danneskjolds Afsked, Tilbagegang, Galejstriden, Flaadens Indsats for Handelen, bevæbnet Neutralitet 1756) 311

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Side

Tiden fra 1766 til 1784. (Danneskjolds korte Periode, Flaadens Størrelse, Strid med Algier, A. P. Bernstorff og Flaaden, væbnet Neutralitetsforbund) 318

Tiden fra 1784 til 1800. (Kronprinsen, Søløjtnant-Selskabet, Søofficerernes Forfremmelse, Skibbygning, Personellet, Strid med Tripolis, Traktat med Sverige 1794, Beskyttelse af Handel, Strid med England) 324

1801. (Kamp i Vestindien, nordisk Neutralitets-Forbund, England sender Flaade til Danmark, Sveriges Holdning, Liste over Defensionens Skibe, Nelson, Slaget paa Reden, dets Resultat) 338

Tiden fra 1801 til 1807. (Flaaden oplagt, Mistillid til Danmark, Freden i Tilsit, Napoleon vil besætte Danmark, Englands Modforholdsregler, vor Udenrigspolitik uden Flaaden beredt)..... 361

7. *Kapitel: 1807—1848.*

Flaadens Tab. (Advarsler, Jackson, Kronprinsens Ordrer, Landgang ved Vedbæk, Københavns Bombardement, Kapitulation, Liste over Flaadens Linieskibe, Situation som i 1940) 368

Kanonbaadskrigen 1807—14. (Det tilbageblevne, Skibbygning under Krigen, Organisation, Linieskibe fra Norge kaldt ned, Kampen ved Sjællands Odde, Kanonbaadenes Fordeling, deres Kampe, danske Brigger i Skagerak, Angreb paa Christiansø, spanske Troppers Oprør, de danske paa Schelden, Gustav IV's Holdning, Norges Proviantering, 1809—10 Kanonbaadskampe, Brig-Eskadre i Skagerak, 1811 Angrebet paa Anholt, dets Bedømmelse, 1812 Kampen i Lyngør Havn, Linieskib mod andre Skibe, Danmark søger Fred, derfor 1813 vor Flaade tilbageholdende, Fred, Tilbageblik over Krigen, Bedømmelse) 380

Tiden fra 1814 til 1848. (Landets og Flaadens Tilstand, Flaadeplan, Forhold i Skibene, Personellet, Dampskibe, Artilleri, vore Kolonier og vor Handel, Nationalismen, Slesvigholstenere, fri Forfatning, Marinens Ledelse)..... 435

8. *Kapitel: Den første slesvigske Krig.*

1848. (Oprøret rejses, Flaadens Udrustninger, Søtransportvæsen, Eskadren ved Sønderjyllands Østkyst støtter Hæren, Tysklands Krigserklæring, Blokade af tysk Østersøkyst, Jylland besat undtagen Brohovederne, Flaaden dækker Øerne, de neu-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Side

trale, tyske Nordsøkyst blokeres, Vaabenstilstand, dens Betingelser, Kritik af Flaadeledelsen)..... 451

1849. (Udrustninger, Blokade af Fjendens Kyst, Hærens Felttogsplan, Eskadrechef underlagt General, Eckernførde-Affæren, Kritik af Kommando-Forhold, Kommando-System, Blokaden i Nordsøen og Østersøen, Udfaldet fra Fredericia, Vaabenstilstand, dens Betingelser, Fred med Tyskland)..... 460

1850. (Udrustninger, Smaakampe i Østersøen, Vesterhavsøerne, Fred)..... 480

BIND II

9. Kapitel: Vor sidste Kamp om Sønderjylland.

Treaarskrigens Lære. (Kunde Krigens Maal være naaet, Søherredømmet, Blokadens Betydning, vort Diplomati)..... 5

Tiden fra 1850 til 1864. (Personellet, Artilleriet, Skibene, Liste over Flaaden i 1864, Orlogsværftets Flytning, Politik, Preussens Flaade)..... 10

Krigen 1864. (Udrustninger, Søtransporter, Blokade-Eskadrerne, Kommando-Forhold, Flaadens Hovedopgaver, Træfning ved Rygen, preussiske Planer, Dybbøl, Nordsø-Eskadren, Slag ved Helgoland, Kritik af dette, Vaabenstilstand, Als's Forsvar, Flaaden samles, Skibene ved Als, ROLF KRAKE's Optræden, Kommando-Forhold, Stillingen efter Tabet af Als, Politikerne taber Modet, Monrads Udtalelse, Fred, Sømagts Betydning i de to slesvigske Krige)..... 19

10. Kapitel: Tiden fra 1864 til 1940.

Tiden fra 1864 til 1914. (Ny Grundlov, Fremgang, Forfatningsstrid, Søkrigsmidlernes Udvikling, Udrustninger, Admiral Mahans Bog, Forsvarskommissionen af 1902, dens Betænkning i 1908, Højres Vrangsyn, Samtaler i Berlin, Flaadelov i 1909).. 58

Verdenskrigen 1914—1919. (Mobilisering, Regeringsbefaling, Overkommando-Ordrer, Bæltspærringer, Eskadrernes Fordeling, Opgaver, Skibbygning, Spærringernes Værdi, den »lille Søkrig«, Kystartilleri, Undervandsbaade, Flyvemaskiner, Muligheder for Landgang, Sømagt afgjorde Krigen, Neutralitets-Krænkelser, Minerne, De vestindiske Øer sælges)..... 79

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Side

Tiden fra 1919 til 1940. (Genforening, de radikale, Forsvarskommission, Dæksofficerer, Forfremmelsesraad afskaffes, Orlogsværft-Kommission, Udrustninger, Ophugninger, Rechnitzer-Striden, Munch i Genève, Flaadeloven af 1932, ukyndig Marineledelse, Flaadeloven af 1937, Marineledelsen, Personel-Udvidelser, Uro i Europa, Bæltspærringer 1939, Statsministerens Nytaarstale 1940) 103

11. Kapitel: Historiens Lære 133

Danmarks geografiske Forhold. (Danmarks Beliggenhed, Søvejes Betydning, vore Farvande, Forsyninger, taktiske Betingelser, Flaadens Betydning) 136

Danmarks Størrelse og Folketal. (Udstrækning, søfarende Folk, forstaaelig Forsvarsplan) 145

Danmarks Næringsforhold. (Landbrug, Fiskeri, Handel, Søfart, Ind- og Udførsel, Industri) 148

Strategiske Betragtninger. (Strategiens Omraade, Sømagts Betydning, 9. Aprils Lære, Invasion ad Luftvejen, Søherredømme, den »lille Søkrig«, Forsvar paa Søen, Hovedopgave, Krigens Industrialisering, nordisk Forbund, Flaaden alene forener os) ... 154

Bevogtnings-Tjeneste. (Spærre og bevogte, Kystartilleri, Luftangreb, Landgangs-Foretagender, udsatte Grænser, Hæres Afhængighed af Tilførsler, Søherredømme, Udlandets Syn) 169

Krigsledelse. (Vore erfaringsmæssige Fejl, Statsministerens Enhedsledelse, Hovedkvarter, Enheds-Kommando erfaringsmæssigt forkert, Strategi er hovedsagelig Politik, Fagkyndighed, Misbrug, Søofficerer kommandere paa Søen, Flyvevaabnets Tilknytning, Omorganiseringer) 182

12. Kapitel: Nutidens Flaademateriel.

Vaabnene. (Artilleriet, Ildledelse, Torpedoen, Luftbomber, Dybdebomber, Giftgas, kunstig Taage, Miner, Minestrygning m. m., Flydetrosser, Net) 198

Flaadens Skibe. (Typer til den »lille Søkrig«, Antal, Fartens Kostbarhed, Krydsere, Dybgaaendet, Mineskibe, Minestrygere, Motortorpedobaade, Undervandsbaade, Luftfartøjer, Motorbaade, Artilleriskibe, Vagtskibe og Monitorer, vore Nybygninger) 212

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Side

Vor Flaades Organisation under Oplægning. (Divisionerne)..... 233
Flaadens Organisation paa Søen. (Grupper, Eskadrer, Flaader).. 235

13. Kapitel: Flaadens Personel. (Personellet afgørende, bedste Sømand sejrer, Træfning og Fart opnaas af Personellet, Søtraditioner, Skibsføring, Eskadre- og Flaadeføring, Tillid) 237
Søofficers-Uddannelse. (Historie, om Bord og i Land, Adgangs-Betingelser, Plan, Vilkaar, Maskinmestre, Intendanter, Læger, Materielmestre, Reserveofficerer 244
Underofficers-Uddannelsen. (Historie, Mather, Underkvartermestre, Kvartermestre) 254
Marinens Bibliotek 260
Nyboder 262
Holmens Kirke 265
Idræt i Flaaden 267
Søløjtnant-Selskabet 269
Søofficers-Foreningen 271
Foreningen Ørnen 274
Organisationerne 275
Flaadens værnepligtige. (Eksercerskole, Fordeling til Skibe m. m., Fordelingsseddel, Uddannelsen om Bord)..... 276

14. Kapitel: Holmen og dens Virksomheder.
Holmens Historie. (Slotsholmen, Bremerholm, Nyholm, Flaadens Leje, Dok, Hovedvagten, Nyholms Kran, Arsenalet, Takkeladsbygninger m. m., Holmen nu) 279
Flaadestationen. (Søværnets Kaserne, Kompasvæsen) 300
Søartilleriet. (Historie, Personel, Kanonerne, Organisation)..... 302
Søminevæsenet. (Historie, Værksteder, Organisation) 307
Søværnets Prøveanstalt. (Kemisk Laboratorium) 314
Marinemuseet 314
Holmens Modelsamling 317
Orlogsværftet. (Historie, Kommissioner, nuværende uholdbare Stilling, Organisation) 318

15. Kapitel: Flaadens andre Hjælpeorganer.
Kystartilleriet. (Historie, Fremtidens Kystartilleri, Samvirke med Flaaden) 325

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Side

Flaadens Støttepunkter uden for Holmen. (Hjælpebaser, Torpedostationen i Bramsnæsvig, Luftmarinestationen Avnø) 346
Kystudkigsvæsenet. (Nu og i Fremtiden)..... 350
Søtransportvæsenet..... 351
Søkortarkivet. (Historie, nuværende Arbejde)..... 352
Meteorologisk Institut. (Udvikling, Inddeling, Flyvevæsnets særlige Tjeneste) 354
Fyr- og Vagervæsenet. (Historie, nuværende Materiel)..... 355
Lodsvæsenet. (Historie, nuværende Ordning) 358

16. Kapitel: Flaadens Biopgaver.
Erhvervslivet og Flaaden. (Søhandelens Udvikling, i Ufreds Tider, GALATE's Jordomsejling, Propaganda, Orlogsbesøg, vise Flaget, Støtte for dansk Virke i Udlandet, den ukendte Dansker, Støtte under Forhandlinger, Handelstraktater med flaadeløst Danmark)..... 360
Fiskeriinspektionen i danske Farvande. (Historie, Nordsø-Inspektionen, inden for Skagen, Opgaver, Fiskeri-Rapporter) 374
Fiskeriinspektionen ved Færøerne 380
Fiskeriinspektion under Island. (Historie, Opgaver, Anholdelser) 382
Stationstjeneste. (Højhedsret, danske Farvande, Færøerne)..... 386
Stationstjenesten ved Island. (Søpoliti, politimæssig Bistand i Land, særlige Hverv) 387
Stationstjenesten ved Grønland. (Historie, Opmaaling, Stationsskibet eneste Magtmiddel, Opgaver, Domsmyndighed, særlige Hverv) 388
Andre Arter af Tjeneste paa Søen. (Statens Opgaver paa Søen delt, U. S. A.'s Coast Guard, ingen Politi i danske Farvande) 395

17. Kapitel: Private maritime Foreninger.
Marineforeningen 401
Motorbaadsforeningen. (Overvaagen af vore Farvande, Motorbaade i 1. Verdenskrig, Motorbaadskorps, Stiftelse, Standardbaade, Dansk Motorbaads Union, Øvelser, Opgaver, Fremtid)..... 405
Kystartilleriforeningen 428

Slutord 449

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

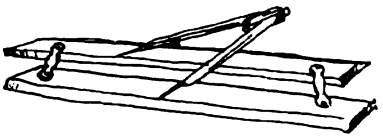

KORT OG PLANER

BIND I

	Side		Side
Farvandet omkring Gotland	58	Gøteborg Skærgaard	265
Herluf Trolles Flaadeopstilling	61	Strømstad 19. Juli 1717	270
Danske Kolonier i Ostindien	96	Marstrand 21. Juli 1719	278
Vestlige Del af Østersøen	111	Danske Besiddelser i Guinea	310
Midterste Del af Østersøen	166	De vestindiske Øer	312
Slaget i Køge Bugt 1. Juli 1677	182	Slaget paa Reden 2. April 1801	346
Sundet ud for København	214	Sjællands Odde 22. Marts 1808	388
Kattegat	224	Lyngør Havn 6. Juli 1812	421
Dynekilen 8. Juli 1716	260	Eckernførde 5. April 1849	464

BIND II

	Side		Side
Farvandet omkring Als	18	Undervandsbaad af ROTA-Typen	221
Kampen ved Helgoland 9. April 1864	35	Artilleriskib, PEDER SKRAM-Typen	231
Bæltspærringer 1914	86	Torpedobaad, DRAGEN-Typen	233
Bæltspærringer 1939	130	Distinktioner, Officerer	252
Tysk Sundspærring 1939	130	— , Kvartermestre, Kadetter og Underkvartermestre	256
Danmark med omgivende Farvande	149	Danske Flag og Standere	374
Flerskibsstrygning i Formation	210		
Enkeltskibsstrygning i Formation	211		

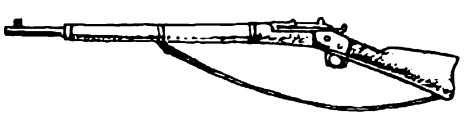

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

NAVNEREGISTER

A.

AALBORG, I 406.
Abildgaard, Jørgen, I 78.
ABRAHAM, I 180.
Absalon, I 15—18, 41, II 328.
ABSALON, II 13, 14, 21, 31, 41.
Adalbert, Prins, II 29.
Adelaer, Kurt, I 151, 152, 153, 155, 159, 160.
ADLER, II 34, 37.
AFRICA, I 398.
AGAMEMNON, I 345, 347.
AGGERSHUS, I 342, 350.
Ahlefeldt, Klaus, I 15⁴.
ALBAN, I 410, 417.
Alfons XIII, II 369.
ALLART, I 407, 410.
Allemonde, I 162, 164, 172.
Allen, I 429.
Almonde, I 214.
ALSEN, I 410, 419.
AMARANT, I 175.
AMAZON, I 345, 348.
Anckarhjelm, I 116, 117, 119, 120.
ANDEN APRIL, II 78.
Andersen, Alsing, II 123.
— , Arnold, II 412, 415, 420, 424.
— , H. N., II 367.
ANDRIKKEN, I 222.
ANDROMEDA, I 176.
Anholt, Angreb paa, I 412—415, II 192.
Ankarhjelm, I 180.
Anna, Dronning, I 83.
ANNA SOPHIA, I 157, 179, 221.
Anten, I 179.
ANTONETTE, I 157, 158.
Appelbom, A. og H., I 180.
ARAB, I 338.
ARCONA, II 17, 26, 27, 28.
ARDENT, I 348, 352.
Arenfeldt, J., I 342.
ARKEN, I 61, 62, 124.
ARKEN NOA, I 232, 247, 259, 261, 264, 266, 267, 270, II 284.
ARVEPRINS FREDERIK, I 376.
Aschlund, R., I 447, 462.
ATTACK, I 426.
August, Konge af Polen, I 212, 223.
AURORA, II 33.

B.

Baadt, Kjeld, I 86.
Baastad, J., I 247.
Bach, J. J., I 277.
Bagge, Jakob, I 55, 59, 61.
Baker, Thomas, I 336.
Baldwin, S., II 155.
Bang, I 179.
Bankert, I 175.
BARBAROSSA, I 477.
Barbé, L., I 307.
Barfod, Niels, I 198, 225, 232, 234, 238.
— , H., II 412.
BARKEN, I 83.
BASILISK, II 19, 34.
Beck, Albert, I 56.
Beesemacher, I 179.
Behn, I 179.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Beij, C. og E., I 180.
BELLONA, I 348, 355, 438, 457, 460, II 15, 86, 146.
BELVIDERA, I 411.
Benstrup, I 304, 305, 306.
Benzon, Bøje, II 416, 418, 419.
Berg, C., II 336.
Bergenstjerna, Johan, I 162.
Bernadotte, I 365, 366, 401.
Bernsdorff, A. P., I 323, 325, 333, 334, 364, 380, 433, 435, II 97, 135, 156, 181, 361, 362.
— , Chr., I 334, 337, 361, 371, II 362.
— , J. H. E., I 316, 322, II 362.
BESKYTTEREN, II 376, 381.
BESKÆRMEREN, I 221, 248.
Bettesworth, I 376.
Bielefeldt, I 378.
Bille, Anders, I 108, 138, 139.
— , Frants, I 59.
— , L., I 277.
— , M., I 300, 306, 309.
— , Sten A. (ældre), I 331, 334, 342, 343, 353, 359, 370, 371, 378, 387, 441.
— , Sten A. (yngre), I 446, 452, 456, 458, 460, 481, 484, II 364.
— , Søren, I 407.
BIRMA, II 65.
Bismarck, II 19, 30.
Bjelke, Chr., I 155, 173, 174, 175, 179, 185, 196.
— , Henrik, I 133, 134, 135, 138, 140, 141, 145, 146, 151, 153, 167, 173, 203.
Bjelkenstjerna, H., I 89.
— , Klas, I 140, 144, 148.
BJØRNEN, I 61.
Bjørnsøn, Jørgen, I 134.
BLAA DUE, I 124.
BLITZ, II 19, 34.
Bluhme, C. A., II 53.
— , H. E., II 390.
Bodenhoff, H., I 425, 426.
Bogmann, I., I 180.
Bojesen, A., II 113.
Boomfeldt, I 179.
Borg, J. T., II 390.
— , O., I 180.
Bornholm, Slag ved, I 34, 43, 57, 69, 162.
Brandt, I 175, 180.
— , T. F., I 277.
Branth, I 342.
Braun, F. A., I 342, 350.
Bredal, Peder, I 142, 145, 147.
BREVDRAGEREN, I 419.
Brokkenhus, Jakob, I 55, 56.
Brorsen, II 413.
Brun, B., I 277.
Bruun, E., I 277.
— , C. C., I 277.
Budde, O., I 277, 290.
Bugislav, I 16, 17.
Buhl, P., I 414, 419, 423.
BUHL, II 14.
Bukow, Slaget ved, I 67.
BYENS LØVE, I 61, 62, 63, 68.
Bülow, I 478.
Byng, I 274.
Bär, Johan, I 162.
Bøysen, F., I 247.

C.

CALEDONIA, I 443.
CALMAR, I 180, 185, 189, 240.
CALMAR BARCKEN, I 69, 71.
CALMAR CASTEL, I 175.
CALYPSO, I 421, 422, 423.
Canning, I 378, 386.
Carl II, I 154.
— IX, I 88, 90.
— X, Gustav, I 134, 138, 142, 145, 148, 149, 150.
— XI, I 160, 200.
CAROLUS, I 180.
Carstensen, Floris, I 179, 180.
— , C., II 403.
Castenskjold, I 373.
Catharina I, I 302.
Cathcart, General, I 369.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Cathcart, Kaptajn, I 399.
CESAR, I 180, 185, 189.
CHANTICLEER, I 419.
CHARITAS, I 161, 185.
CHARLOTTE AMALIE, I 157, 158, 179, 188, 221, 259, 277, 342, 352.
CHILDERS, I 399.
Christian II, I 36, 37, 38, 39, 41, 59.
— III, I 40—53, 54, 59, 80, II 280.
— IV, I 81—125, 136, 151, 206, 238, 448, II 6, 125, 243, 255, 262, 264, 265, 266, 280, 281, 282, 302, 338, 361, 375, 389.
— V, I 157—210, 211, 212, II 65, 358.
— VI, I 303—311, II 285, 287, 318.
— VII, I 318—324.
— VIII, I 444—450.
— IX, II 17—76.
— X, II 79—132.
CHRISTIAN VII, I 376.
— VIII, I 438, 446, 460, 462, 477.
CHRISTIANIA, I 157, 175, 179.
CHRISTIANSAND, I 179.
CHRISTIANSØ, I 222, 247.
CHRISTIANUS IV, I 157, 175, 179, 221, II 318.
— V, I 157, 158, 167, 169, 175, 179, 188, 194, 197, 221.
— VI, I 305, II 286.
Christoffer, T., I 248, 250.
CHRISTOFFER, I 83.
CHURPRINSEN, I 157, 169, 175, 179, 185, 221.
Classon, Hans, I 91.
CLAUDIA, I 407.
Clement, Skipper, I 37, 38, 39.
Clerck, I 180.
CONSTANTIA, I 161.
CORT ADELAER, I 399.
COSMUS, I 371.
Coyet, F., I 180.
Creswell, I 190.
Creutz, Lorentz, I 162, 164, 168, 201.
Cromwell, Oliver, I 133.
CRONE SOLEN, I 180.
Cruys, R., I 277.

D.

Daa, Claus, I 94, 104.
— , Jørgen, I 78, 88, 90, 95.
— , Herluf, I 86.
DAGMAR, II 14, 21, 31, 32, 33, 41.
Dahl, N., I 259.
Dahlerup, H. B., I 450, 458, II 9, 19, 51, 266.
— , J. W., I 393.
Dam, I 272.
Danielsen, A., I 247.
DANMARK, I 342, 376, 438, 439, II 12.
DANNEBROG, I 206, 221, 225, 226, 342, 350, 474, II 12, 13, 21, 41, 50, 103, 116, 284, 297, 298, 323.
Danneskjold-Laurvig, I 319, 320.
— -Samsø, F., I 305—311, 313, 317, 318, 320, II 126, 255, 286, 329, 332.
— — , U. A., I 310.
DANSKE CHRISTOF, I 61, 69.
DANZIG, I 402.
DAPHNE, I 405, II 114, 201, 352.
DAVID, I 61, 69, 83.
DEFENCE, I 371, 420.
DEFIANCE, I 348, 353, 355.
DELFINEN, II 64, 78, 157, 170.
DELMENHORST, I 118, 124, 157, 179, 198, 222, 277.
DEN AARVAAGNE, I 335, 338, 339.
DEN GOTLANDSKE GRIF, I 83.
DEN PRYSKE HOLCK, I 47.
DEN RØDE LØVE, I 83.
DER ADLER, I 478.
DESIREE, I 348, 355.
DET SVENSKA VAABEN, I 231.
DEVASTATION, I 402.
DIANA, I 183, II 14, 21, 41, 383.
Dichmann, I 250.
DICTATOR, I 400, 411, 420—423.
Dirckinch-Holmfeld, F., I 451, 461.
Dischungtoen, I 277.
DITMARSKEN, I 222, 232, 247, 374, 376.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Dockum, C. van, I 450, 456, 482, II 21, 26, 28, 41, 53.
— , Jost van, I 370, 403.
DOKKEN, I 314.
Donner, J. O., I 451.
DRAGEN, I 83, II 114, 232, 233.
DRAKEN, I 180, 184, 185, 189, 191, 192.
Dreyer, Andreas, I 171, 175, 179, 188.
DROGDEN, II 63.
DRONNING JULIANE MARIE, II 318.
DRONNING LOVISA, I 221.
DRONNING MARIE, I 438, 439, II 297.
DRYADEN, II 114, 219, 232.
DUEN, I 83, 86.
Dumreicher, II 286.
Durham, Alexander, I 86.
DYBENDAL, I 124.
DYKKEREN, II 78.
Dynekilen, Angreb paa, I 261—262.
Dünkärk, I 180.

E.

E 13, II 99.
EAGLE, I 335.
EBENEZER, I 221, 247, 301.
Eckenførde, Angrebet paa, I 465—469, II 192.
EDGAR, I 348, 411.
Egede, C., I 342, 349.
— , Hans, I 303, II 389.
EIDER, I 460, 482.
Ekeberg, J., I 180.
ELEFANTEN, I 61, 62, 63, 64, 131, 140, 234, 342, II 286.
ELEPHANT, I 348, 350, 354, 355.
Elers, Jan, I 179.
Elisabeth, Kejserinde, I 317.
ELISABETH, I 180.
Ellbrecht, A. G., I 451, 477, 482.
ELVEN, I 341, 342.
Embden, I 185.
Engelbrektson, Engelbrekt, I 25.
ENGELEN, I 30, 33, 63, 67, 221.
ENGEL GABRIEL, I 175, 176.
ENIGHED, I 157, 175, 179, 188, 199.
Erichsen, H., I 277.
Erik Ejegod, I 14.
Erik Emun, I 14.
Erik af Pommern, I 22, 25.
Erik XIV, I 54, 55, 57, 59, 71, 72, 74.
Ernst, J. C., II 266.
Esbern Snare, I 15.
ESBERN SNARE, II 13, 14, 21, 42, 348.
Essington, I 369.
l'Etang, I 259.
EUREALUS, I 397.
Ewald, H., II 401.
Evertsen, I 172.

F.

Falbe, C. V. M., II 390.
Falck, Jon, I 176, 179.
FALCK, I 61.
FALKEN, I 64, 157.
Falsen, J. C., I 403, 409, 410, 411, 412—417, 418, 419, 426.
FALSTER, I 314, II 63.
Falsterbo, Slaget ved, I 140—141.
FAMA, I 401.
FARØ, I 157, 222.
Fasting, Th., I 342, 350.
FEMERN, I 428.
Femern, Slaget ved, I 243—245.
Femern Bælt, Slaget i, I 118—119.
Fenger, L. P., II 266.
Ferry, C., I 390, 393.
FIDES, I 118.
FINSKA SVANEN, I 62, 63, 67, 69.
Fischer, Olfert, I 335, 341, 342—361, 366, II 330.
FISKEN, I 157.
Fisker, L., I 396, 417.
Flaadebatteri No. 1., I 342, 350.
FLAMER, I 421.
Fleming, Klas, I 63, 76, 110, 111, 112, 113, 114.
Flieringen, I 179.
FLORA, I 456, 460, 482, 483, II 86, 223.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Flores, Peter, I 144.
FLYGANDE WARGEN, I 185, 189.
FLYVEFISKEN, II 78.
FLYVENDE ABE, I 222.
FLYVENDE DRAGON, I 222.
FLYVENDE FISK, I 222.
FLYVENDE HJORT, I 198.
FLYVENDE PIIL, I 124.
Fog, G., I 406, 414, 415.
Fonteney, I 317.
FORGYLDTE BIØRN, I 124.
FORLORNE SØN, I 124.
FORTUNA, I 52, 61, 62, 63, 83.
FORWARD, I 405, 410.
Franke, Sylvester, I 75, 76.
FREDERICA AMALIA, I 180.
FREDERICUS III, I 157, 178, 188, 196, 221.
— IV, I 221.
Frederik I, I 37, 39.
— II, I 54—81, II 355.
— III, I 82, 129, 131—156, 205, II 281, 361.
— IV, I 211—303, II 245, 283, 286.
— V, I 311—317, 318, II 288.
— VI, I 318, 324—444, 449, II 126.
— VII, I 449—485, II 5—17, 290.
— VIII, II 65, 76—79.
— , Kronprins, II 104, 105, 423.
— den 4., Hertug, I 212.
FREDERIK, I 124, 141.
FREDERIK VI, I 438, II 14, 20, 43.
FREDERIKSHALD, I 277.
FREDERIKSVÆRN, I 371.
FREGATTEN, I 109.
FREJA, I 336, 337, 438, 458, 460, 477, 481, II 123, 232.
Friis, M., I 247.
FRØKEN ELSKEN, I 219, 222.
FUCHSEN, I 63.
FYEN, I 221, 264, 277, 301, 376, II 63, 71, 109, 286, 298, 301, 318.
FYLLA, I 368, 438, II 14, 21, 41, 114, 115, 122, 125, 126, 128, 377, 383, 384.
Fønns, J., I 399.

G.

Gabel, C. C., I 241—246, 257, 259—261, 263, 274, 287, 296, 297, 299, II 126, 186.
GABRIEL, I 83.
GAK MED, I 124.
GALATHEA, I 446, 447, 452, 454, 460, 478, II 78, 363.
Gallas, I 114.
Galt, Peder, I 111, 114.
Galting, Lauritz, I 133.
Gambier, I 369.
GANGES, I 348, 353, 355, 447.
Garde, H. G., I 460, 462, 475, 476, 478, II 24.
GAZELLE, II 17, 19.
Geddo, F., I 179, 207.
— , Ove, I 96, 110, 115, 120, 132, 151, II 361.
— , General, I 378.
Geddes, Eric, II 87.
GEDEON, I 83, 86.
GEFION, I 438, 457, 460, 462—468, 480, II 9, 18.
GEISER, I 451, 452, 454, 460, 462, 466, 477, 482, 483, 484, II 14, 42, 63, 65, 114, 115, 124, 141, 368.
George, Lloyd, II 136.
Gerdes, D., I 277.
Gerlach, II 22.
Gerner, Henrik, Kaptajn, I 371.
— , — , Fabrikmester, I 319, 326, 327, 328, 329, 376, 439, II 269, 288.
Gertson, Henrik, I 144.
Gertten, I 180.
Gieseler, Tiele, I 33.
GJESTEN, I 61.
Giles, A., II 290.
GLATTON, I 348, 350.
GLENTEN, II 120, 232.
Godfred, I 12.
GORM, II 62.
GOTLAND, I 254, 255.
Gotland, Slaget ved, I 59.
Gottlieb, J. L., II 31.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Graah, V. A., II 390.
GRAA ULV, I 124.
Grabov, Joakim, I 132.
GRAVENSTEN, I 247.
Graves, I 341.
Greifswalder Bodden, Angreb paa, 232—233, 251—252.
Grib, P., I 259, 271, 272, 290.
GRIF, I 61.
GRIFFEN, 124.
Griffenfeld, I 160.
GRILLE, II 26.
GRINDER, I 409, 412.
GRIPEN, I 69, 71, 176.
Grodtschilling, F., I 421, 423.
Grove, A. C. G., I 374.
— , H. H. S., II 21.
GRØNLAND, I 315.
GRØNSUND, II 63, 144, 146.
Grønwald, D., I 180.
Gude, M., I 247.
Guldberg, Ove H., I 318, 322, 324.
GULDBORGSUND, II 63.
Gustav I Vasa, I 36, 37, 54.
Gustav II Adolf, I 90, 91, 92, 101, 103, 107.
Gustav IV, I 341, 386, 404.
GUSTAVUS, I 175.
Gyldenkrone, I 401.
Gyldenløve, U. C., I 211—219, 224—228, 233—238, 257, 274, 287, II 245.
GYLDENLØVE, I 157, 175, 179, 221.
Gyldenstjerna, Jørgen, I 89, 90.
Gyldenstjerne, Erik, I 47.
— , Knud, I 39, 41.
— , Mogens, I 51.
GYLLENDE LEJONET, I 69, 70.
Gynthelberg, I 277.
Gø, Henrik, I 40.
GØTA LEYON, I 226, 240.
GØTEBORG, I 118, 180, 268.
Gøteborg, Angreb paa, 266—267, 281—282, 285.

H.

HAABET, I 248.
HAFFRUN, I 175.
HAJEN, I 342, 350, II 64.
Halling, W., I 408.
HAMBURG, I 477.
Hammer, O. C., I 482, 483, II 32, 33, 53.
HANIBAL, I 73, 74, 124.
Hans, I 28, 31, 32, 35, II 280.
Hansen, I 212.
— , C. F., I 462, 473, 474.
— , P., II 336.
Harboe, F. K. L., I 342, 351.
Hardeknud, I 13.
Hasselberg, I 175.
Hauch, J. E., I 342.
HAUCH, II 14.
HAVFRUEN, I 157, 175, 221, 438, 456, 457, 460, 461, II 14, 78, 123, 153, 232.
HAVHESTEN, I 100, II 64, 86, 123, 232.
HAVKALEN, II 123, 232.
HAVKATTEN, II 86.
HAVMANDEN, I 157, 179, II 78, 123, 232.
HAVØRNEN, II 64, 149.
HECTOR, I 56, 83, 86.
HEDVIG SOFIE, I 245.
HEIMDAL, II 14, 21, 26, 31, 34—38, 41, 63, 65, 66, 99, 101, 115, 120, 170, 232, 368, 369, 377, 383, 397.
Heinesen, Mogens, I 78, 82.
HEJREN, I 222.
HEKLA, I 451, 452, 454, 455, 456, 460, 462, 466, 468, 481, 482, II 14, 41, 63, 65, 383.
Heldt, Nicolaj, I 134, 143, 145, 146, 147, 155, 156.
HELGOLAND, II 62, 75.
Helgoland, Slaget ved, II 34—38.
HELLEFLYNDEREN, I 247.
Helmich, P., I 277.
Hemmann, A., I 179.
Henck, I 232, 233.
HENRIK GERNER, II 187, 230.
HERCULES, I 56, 67, 83, 180.
HERLUF TROLLE, II 63, 125, 140.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

HERO, I 419.
HERTHA, II 14, 43, 47.
HJERONIMUS, I 180, 185, 189.
HJORTEN, I 56, 124, 157, 180.
HJÆLPEREN, I 251, 259, 261, 264, 270, 271, 277, 329, 342, 352, II 63.
Hoeck, J., I 179.
Hoffmeyer, Niels, II 354.
Hofmann, II 284.
Hohlenberg, I 329, 375, 376, 438, 439.
Holck, I 331.
HOLGER DANSKE, I 460, 481, II 14, 41.
Holm, G., II 390.
— , H. P., I 419, 420—423.
— , H. P., II 66.
— , P. C., I 478.
Holsten, C., I 413.
— , F., I 399, 403, 409.
— , Hans, I 342, 402, 441.
HOLSTEN, I 342, 350, 352, 357, 360, 388.
Hooglant, I 322.
Hoppe, F., I 277, 282.
— , Iver, I 178.
HORATIO, I 425.
Horn, E. H., I 179, 181, 184, 195, 201.
— , G., I 116.
— , Gustav, I 179.
— , Klas, I 66, 67, 69, 71, 72, 73.
HOUND, I 402.
Hovgaard, A. W., II 320.
HUMMEREN, I 100, 157, 179, 248.
HVALEN, II 114, 232.
HVALROSSEN, II 64, 78, 157, 177, 196.
HVIDBJØRNEN, II 125, 230, 382, 384, 393.
HVIDE BJØRN, I 124.
HVIDE FALK, I 179, 222.
HVIDE ØRN, I 254, 261, 268, 335.
HVITA ØRN, I 242, 244, 245, 246.
Hvitfeldt, Arild, I 448.
— , Iver, I 203, 226, 227, 287, II 284, 298.
— , Peder, I 65, 66, 69, 75.
Hysing, A., I 180.
Höeg, I 262.
HØGEN, I 61, II 120, 232.
HØJENHAL, I 124, 143, 147, 222, 277.

I og J.

Jachmann, II 26, 29.
Jackson, I 370, 371.
JACOB, I 83.
Jacobsen, A., I 180.
JAGTELEFANTEN, I 222.
Jansen, C., I 179.
— , W., I 247.
Jardin, II 228.
Jensen, Malthe, I 56.
Jespersen, Dr., I 229.
Jessen, K. V., I 335, 338, 385, 387—393.
IGOTZ MENDI, II 99.
INDFØDSRETTEN, I 342, 352.
INGOLF, II 63, 125, 230, 361, 370, 373, 383, 391, 392, 394.
JOHANNES, I 277.
JOMFRUSVEND, I 125.
JONAS, I 61, 83.
JOSAPHAT, I 83, 86.
JOSVA, I 69, 83.
IRESINE, I 335, 339.
IRIS, I 342.
ISIS, I 348, 352, 360.
ISLAND, I 221, 267, II 115, 116.
ISLANDS FALK, II 379, 382, 384.
Ister, Æthicus, I 9.
Judichær, Ole, I 206, 285, 289, 301, 304, II 328.
Iuel, Jens, I 181, 183, 189, 190, 194, 211.
— , Niels, I 134, 136, 140, 143, 145, 148, 152, 153, 157, 159—209, 211, 213, 236, 237, 238, 299, II 126, 266, 281, 284.
JUPITER, I 180, 189.
JUSTITIA, I 124, 221, 376.
IVER HVITFELDT, II 62.
JYLLAND, I 221, 342, 349, II 11, 14, 21, 26, 33, 34—38, 41, 45, 67.
JÆGEREN, I 61, 96, 157.
JÆGERMESTEREN, I 66, 67, 69, 70.
Jørgensen, Jens, I 86.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

K.
Kaas, F. C., I 319, 320—322, 335.
— , Niels, I 81, 84.
— , U., I 305.
KALMAR, I 240.
Karl X Gustav, I 134, 138, 142, 145, 148, 149, 150.
— XII, I 212, 216, 223, 241, 242, 246, 248, 250—276, II 328.
— XIII, I 404.
Katlin, Hans, I 80, 82.
Keats, I 369, 402.
KIEL, I 410, 421—423, 482, 484.
Kierulf, II 288.
KITE, I 398, 402.
Kiær, H., II 403.
KJØBENHAVN, I 157, 173.
Klaumann, M., I 427.
Klink, C., 419.
KLINT GAADES, I 61, 69.
Knebel, Frederik, I 61, 63.
Knoff, Hans, I 230.
Knud den Store, I 13.
Knud, Prins, II 369, 443, 444, 445.
Knudsen, P. M., II 432, 436.
Koefoed, I 342.
Kofoed, K. M., II 112.
Kofoed-Hansen, O. J. M., II 80—83, 84, 97, 98, 122.
Kohl, J. H., I 400.
Kolberg Heide, Slaget paa, I 112—114, 122.
KONGEDYBET, II 344.
Konigh, C., I 305.
KONUNG DAVID, I 165, 180.
Krabbe, I 319, 320.
— , Otto, II 375.
— , Peter, I 336.
Krag, R., I 304, 305.
Krenchel, H. E., I 455, 479.
Krieger, A., I 420.
— , A. (yngre), I 452.
— , C., I 469.
— , J., I 370, 398, 410, 430.
KRIEGER, II 14, 29.
Kristoffer af Oldenborg, I 39.
Krogh, I 460, 461, 462, 478.
KRONBORG, I 342, 349.
KRONEN, I 222, 247.
KRONFISKEN, I 118.
KRONPRINSEN, I 277.
KRONPRINSESSE MARIE, I 376.
KRONPRINS FREDERIK, I 376.
Krummedige, Henrik, I 33.
Kruse, Cornelius, I 135.
— , Gabriel, I 89, 104.
— , Lauritz, I 80.
KVINTUS, II 86, 139, 161.
Køge Bugt, Slaget i, I 178, 181, 183—189.
Kørbitz, I 318.
L.
LAALAND, II 123, 232.
LAMMET, I 118.
LANGELAND, I 410.
LANGEMAREN, I 277.
Lassen, L. F., I 342, 349, 356.
LAUGEN, I 335, 338, 339, 380, 386, 398, 399, 406, 410, II 123, 183, 232.
Lauritsen, Hans, I 72, 73.
LAXEN, I 180, 198, II 113, 114, 232.
Lazarusen, I 179.
Leczinsky, Stanislaus, I 223.
Lee, W., I 180.
Leegaard, J. F., I 277.
Lemmich, L., I 277.
Lemming, H., I 350.
Lemwig, W., I 259.
LEOPARDEN, I 118, 247.
Lewenhaupt, I 230.
LILLEBÆLT, II 63.
Lillienskjold, I 272.
— , P. K., I 335, 342.
Lind, I 399.
Linde, I 408, 410.
LINDEN, I 125.
Lindenow, Christoffer, I 134.
— , Godske, I 85, 86, 90.
Lindholm, H., I 354, 355.
LINDORMEN, I 109, 118, 131, 157, 175, 178, II 62, 123, 232.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Linneberg, I 179.
Lister Dyb, Slagene ved, I 109, 110.
LOLLAND, I 264, 273, 277, 301, 419, 420—423.
LONDON, I 355.
LORELEY, II 26, 27, 28.
LOSSEN, I 157, 179, 222, II 78, 109, 368.
LOUISA AUGUSTA, II 326.
LOVISA, I 259.
Ludvig XIV, I 199.
Lund, Johan, I 176, 179.
— , J., I 396.
— , N., I 248.
Lundbye, II 23.
LYBECK, I 477.
LYKKEPOTTEN, I 124.
Lyngør Havn, Kampen i, I 421—423.
Lütken, Otto, I 326.
— , O. H., II 20.
Lützow, A. F., I 314.
LØVEN, I 45, 83.
Løvendal, I 230.
LØVENDALS GALEJ, I 231, 235, 240, 242, 246, 268.
Løvenhjelm, I 457.
Løvenørn, I 318, 327, II 352, 355.

M.

MAAGEN, I 222, II 392, 395.
Madsen, V. H. O., II 335.
Maegaard, C. F., II 401.
Magnus den Gode, I 14.
Mahan, A. T., II 67, 68, 212.
MAKALØS, I 52, 62.
MAKRELEN, I 222, II 64, 86.
MANLY, I 419.
Margrete, Dronning, I 22, 26, II 391.
MARIA, I 140, 179, 180.
MARIE, I 30, 33.
MARKATTEN, I 118, 124.
MARS, I 52, 62, 63, 180, 185, 189, 221, 342, 370, 374, 376.
Marstrand, O. J., I 469.
MARSTRAND, II 14, 29.
Marstrands Erobring, I 278—281.
Matzen, Hans, I 82.
Maurice, I 412.
Mechlenburg, H. G., I 423.
Melander, C., I 180.
MELPOMENE, I 407.
Melsted, I 412, 413, 415, 416.
MERCURIUS, I 61, 69, 180, 185, 189, 221.
MERKUR, I 452, 460.
MERRIMAC, II 12.
Meyer, I. A., I 462, 466, 475, 476.
— , S. J., II 331.
— , S., I 247.
MICHAEL, I 43, 44, 156.
Middelboe, I 335, 342.
MINX, I 398, 408.
MJØLKEPIGAN, I 89.
M'Namara, I 402.
Moltke, II 43, 48, 49, 50, 52.
Molzmann, II 287.
MONARCH, I 348, 352, 353, 355, 360.
MONITOR, II 12, 59, 62, 63, 85, 89, 90, 114, 120, 213, 214, 227, 229.
Monrad, II 19, 53, 54, 57, 181.
Montague, I 148.
Morgan, I 101.
MORIAN, I 61, 74.
Morsing, Peder, I 175, 179, 196.
Mourier, C. E., II 291.
Munch, P. R., II 98.
Mundt, Pros, I 100, 101, 110, 111, 117, 118, 119.
Munk, Jens, I 75, 80, 81, 85.
— , Peder, I 97.
Muxoll, F. C. G., I 479, II 21, 24, 42, 48, 49, 50.
Mühlenstedt, I 415.
Müller, J. N., I 342, 350.
MYNDEN, I 222.
MØEN, II 63.
Møn, Slaget ved, I 175—176, 177.

N.

NAJADEN, I 331, 420—423, 451, 452, 454, 460, 461, II 14, 78.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Napoleon, I 363, 364, 365, 377, 380, 381, 426, 427, 428, 429, 432, 433, 448.
NARHVALEN, II 64, 86.
NASSAU, I 388, 390, 391, 392, 393.
Nell, David de, I 135.
NELLEBLADET, I 118, 157, 175, 179, 221.
Nelson, H., I 340, 341, 343—361, II 38.
NEMESIS, I 336, 411.
NEPTUN, II 14, 78.
NEPTUNUS, I 109, 118, 169, 179, 188, 222, 375, 376, II 14, 78.
Neuspitzer, F., I 305.
NIDELVEN, I 342.
NIELS JUEL, II 11, 14, 31, 34—35, 41, 49, 50, 104, 106, 113, 114, 115, 116, 122, 124, 125, 170, 171, 181, 230, 234, 297, 366, 367, 368, 369, 370, 371.
Nissa, Slag ved, I 11.
Nopits, II 364.
Nordberg, I 396.
Nordby, Søren, I 33, 36, 37, 38, 59.
NORDKAPEREN, II 64, 86.
NORDMAND, I 61.
NORDSTJERNAN, I 180.
NORGE, I 376.
Norris, I 275, 302.
NORSKE LØVE, I 109, 124, 156, 157, 178, 198, 221.
NYA FORTUNA, I 118.
NYBORG, I 342, 349, 350.
NYCKELEN, I 180, 199.
NYE ELEFANT, I 221.
NYE DELMENHORST, I 221.
NY ELFSBORG, I 240.
Ny Elfsborg, Angrebet paa, I 281—282.
Nyholm, J., II 72, 112.
NYMFEN, I 438, 460, II 78.
NYMPHE, II 18, 26, 28.

O.

ODIN, I 376, II 61, 62.
Olav Trygvason, I 10.
OLDENBORG, I 118, 121, 277, 334.
OLFERT FISCHER, II 63, 125, 135.
Olsen, M., I 180.
Opdam, I 134, 144, 145, 148.
ORMEN, I 230, 231, II 78, 185.
ORMEN HIN LANGE, I 10.
Oskar I., I 456.
Ottesen, Erik, I 115, 116.
Oxe, Peder, I 74.
Oxenstjerna, Axel, I 107, 108, II 196.

P.

PACKAN, I 222.
Paixhan, I 445.
Paludan, F., I 452, 462, 464—469, 472, 475, 482.
PAPEGØJE, I 61, 86.
Parker, G., I 386, 388—393.
— , H., I 341, 343—361.
PATIENTIA, I 96, 112, 118.
PEDER SKRAM, II 13, 63, 85, 104, 109, 120, 122, 199, 200, 216, 223, 229, 230, 231, 318.
Peine, Johan, I 48.
PELIKANEN, I 67, 118, 124.
Perkins, John, I 338.
PERLAN, I 180.
Peter den Store, I 212, 223, 300.
Peter III, I 317.
Petersen, I. R., I 456.
Pettersen, L. og E., I 180.
Peymann, I 369, 370, 371, 372, 373, 374, 378.
Pheiffer, H., I 180.
PHOENIX, I 109, 124, 180, 222, 247, 256, 268, 382, 435, 438.
Pihl, M., I 179.
Ployart, I 277.
PODARGUS, I 421—423.
Polder, A. C., I 456, 477.
Polmann, II 6.
POLYPHEMUS, I 348.
Porath, I 176.
POSTILLONEN, I 109, 124, 179, 230.
Poulsen, I 212, 240.
Primo de Rivera, II 369.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

PRINS CARL, I 221, 277, 280, 285.
PRINS CHRISTIAN, I 124, 221, 259.
PRINS CHRISTIAN FREDERIK, I 375, 380, 385, 386, 387, 388—393, 394, 439.
PRINSEBARKEN, I 83.
PRINSENS JAGT, I 125.
PRINSESSE CAROLINE, I 375.
PRINSESSE LOUISE AUGUSTA, I 376, 380, 385, 386, 435.
PRINSESSE SOPHIA FRIDERICA, I 376.
PRINS FREDERIK, I 221.
PRINS FRIDERICH VON HESSEN, I 281.
PRINS GEORG, I 157, 221.
PRINS JØRGEN, I 277.
PRINS VILHELM, I 221, 277.
Printz, H., I 180.
PROCERPINA, I 277.
PRØVESTEN, I 342, 348, 349.
PULTUSK, I 402.
Pype, Jan, I 175, 176.

Q.

QUEBECK, I 392.
Quesne, du, I 118.
Qvinkelberg, P., I 180.

R.

RAAE, I 222, 244.
Rabe, M., I 277.
Raben, Peder, I 203, 225, 236, 245, 246, 248—250, 253, 257, 275.
RADETZKY, II 34—38.
Raffenberg, M. E., II 20.
Rahbek, K. L., I 329.
RAN, II 78.
Rantzau, Daniel, I 75.
— , Geert, I 92.
— , Johan, I 40, 44, 47, 48.
RAPHAL, I 83, 86.
Rasch, O., I 401, 421.
Rasmussen, A. H. M., II 252.
— , Knud, II 390.
Rechnitzer, H., II 116—118, 121, 413.
Reden, Slaget paa, I 347—361.
Reedtz, Knud, I 203.
REGINA, I 118.
Reiersen, F., I 319.
RENDSBORG, I 342, 349.
Revenfeldt, I 318.
RIFLEMAN, I 418.
RIGA, I 180, 256, 268.
Riou, I 348, 351.
Risbrich, F. K., 342, 405.
Rixhøft, Slaget ved, I 35.
Rodney, I 192.
Rodsten, Jens, I 159, 160, 162, 172, 173, 179, 193.
— , Markvor, I 160, 172, 173, 179, 183, 185, 186, 191, 193.
ROLF KRAKE, II 12, 13, 21, 22, 31—33, 41—49.
Romana, I 401.
Rooke, I 214.
ROSEN, I 175.
Rosenfeldt, I 180.
Rosenkrantz, I 272.
— , F., I 325.
— , Holger, I 104.
— , Jørgen, I 81.
Rosenpalm, I 247, 273, 275, 278, 311.
Rosenvinge, I 374, 402, 403.
Rosenørn, T., I 401, 418.
ROTA, I 438, 460, 477, II 86, 191, 193, 201.
Rothe, C., I 342, 349, 389, 390, 393.
— , H. P., II 44, 45, 46, 47.
Rothkirke, I 175.
Rud, Erik, I 69, 71, 72.
— , Otto, I 63, 68, 69, 71.
RUSSEL, I 348, 355.
Ruyter, I 137, 148, 149, 150.
Rye, O., I 461, 462, 478.
Rygen, Slaget ved, I 249—250.
— , Træfning ved, II 26—29.
Ryning, Erik, I 121.
RYTTEREN, I 109.
RÆVEN, I 248.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Rømeling, I 319.
Rømer, Ole, I 206, 207.

S.

SAFEGUARD, I 418.
SAGA, I 481.
Sahlgaard, C., I 277.
SALOMON, I 83.
SALVADOR, I 180.
SAMSON, I 74, 83.
SAMSØ, I 410, 419, 420, 423.
ST. CROIX, I 460, 478.
ST. ERIK, I 69.
ST. GEORG, I 420.
ST. JØRAN, I 69, 71.
ST. MICHAL, I 83, 86.
ST. SOPHIE, I 120.
ST. THOMAS, I 370, 374, 451, 452, 460, II 14, 63, 383.
SARPEN, I 331, 342.
SATURNUS, I 180, 189.
Saumarez, I 394, 401, 407, 409, 419.
Saxo, I 448.
Scavenius, Erik, II 392.
SCEPTER, I 112, 335.
Schack, I 149.
Scheer, II 87.
Scheppers, Bastianszen, I 194.
Schifter, I 438, 439.
Schinckel, I 179.
Schindel, I 275.
— , C., I 319, 325.
Schiwe, A. W., II 308.
Schou, V., II 401.
Schrøder, Abel, II 266.
Schrødersee, I. C., I 352, II 302.
SCHRØDERSEE, II 14.
Schultz, H., I 248.
— , J. H., II 66.
SCHWARTZENBERG, II 34—38.
Schønheyder, U. A., I 397, 401, 402, 407.
SEAGULL, I 398, 399, 410.
Sehested, C. T., I 203, 218, 228, 230, 232—233, 234, 235, 237, 239, 246—248, 251—254, 257, 287, 289.
Seidelin, K. H., II 330.
SEJEREN, I 376.
SHELDRAKE, I 413, 414, 418.
Simmesen, Hans, I 86.
Siverts, I 267.
Sivertsen, I 262.
SIXTUS, II 86.
SJÆLLAND, I 342, 351, 352, II 11, 14, 26, 28, 41.
Sjællands Odde, Kampen ved, I 388—393.
Sjøblad, I 230, 260, 277.
— , Erik, I 174, 175, 176, 195.
Skeel, Albert, I 94.
— , Jørgen, I 69.
Skibsted, P., I 409.
SKJOLD, I 376, 438, 477, 481, II 12, 14, 27, 28, 29, 41, 63.
SKIRNER, I 451, 460, 481, II 14.
Skotte, J., I 180.
Skram, Peder, I 38, 40, 41, 43, 45—49, 51, 58, 59, 238.
SLESVIG, I 222, II 14, 297.
SMAALANDSKE LEIONET, I 118.
SNAREN-SVEND, I 124, 222.
Sneedorff, H. C., I 325, 326, 327, 330, 380, II 269.
Soland, I 393.
SOLE, I 180.
SOLEN, I 61.
Sommerfeldt, I 342.
SOPHIE AMALIE, I 124, 157.
SOPHIE HEDVIG, I 221.
SORTE BJØRN, I 124.
SORTE RYTTER, I 124, 138, II 282.
Span, Henrik, I 173, 176, 178, 193, 198, 206, 211, II 284.
Sparre, I 246, 249, 253, 254.
— , G., I 180, 186.
Sparre Petersen, II 434, 435, 436.
SPES, I 124, 180.
Spinreph, I 180.
SPRINGEREN, II 64, 86, 163, 167.
SPYDSTAGEN, I 277.
SPÆKHUGGEREN, II 155.
Stanhope, I 369.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

STATELY, I 388, 390, 391, 392, 393, 394.
Stauning, T., II 132.
Stavanger, L., I 248.
Steinmann, II 42, 49.
Stenbock, Gustav, I 160, 201, 238.
— , Magnus, I 225.
STENBOCKEN, I 260, 261.
Stewart, I 420—423.
Stevns, Arne, II 346, 446.
Stibolt, I 328, 329, 376.
STORA KRONAN, I 162, 167, 168.
STORE BÆLT, II 63.
STORE KRAVEL, I 42, 43, 44.
STORMARN, I 118, 223.
STRALSUND, I 277, 282.
Strelasund, Slaget i, I 16, 17.
Stribolt, A. H., I 248.
Struense, I 318, 320.
Strømstad, Angrebet paa, I 270—272.
Strømstjerna, I 260, 266.
Stuart, I 425, 426.
Sture, Sten, I 35, 36.
Stöcken, E. von, I 211.
STØREN, II 64, 86.
Suenson, E., I 482, II 31, 32—38, 39, 41, 50, 54, 266.
— , I. I., I 398.
— , M., I 452.
Suffren, I 192.
Suhm, U., I 305, 306.
Sundet, Slaget i, I 23.
SWAN, I 419.
SVANEN, I 118, 124, 147, 148, 157, 179, 221, 254, 412.
SVARTE ADELAER, I 118.
Svend Tveskæg, I 13.
Svendborgsund, Slaget i, I 45.
SVENSKA DIDRICH, II 282.
SVENSKA FALK, I 179.
SVENSKA HECTOR, I 63, 69, 70.
SVENSKA JOMFRU, I 69.
SVENSKA LEJONET, I 180, 188, 189.
Svinhufvud, P. E., II 460.
Svold, Slaget ved, I 10.
SVÆRDET, I 169, 170.
SVÆRDFISKEN, I 221, 277, 342, 349, II 64, 78, 138.
SVÆRMEREN, I 222, II 284.
SÆLEN, II 86.
SÆLHUNDEN, I 100.
SØBJØRNEN, II 64, 123, 202, 203, 232.
SØBLADET, I 125.
SØDERMANLAND, I 244.
SØHESTEN, I 118, 342, 352.
SØHUNDEN, I 222, II 86, 101, 103, 152, 189.
Søløjtnant-Selskabet, I 326, II 269—271, 276.
SØLØVEN, II 64, 86, 123, 152, 165, 232.
SØORMEN, I 401.
Sørensen, Jens, I 206, II 352.
SØRIDDEREN, I 240, 266, 267, II 78, 179.
SØULVEN, II 78, 100, 123, 232.

T.

TARTAR, I 396, 413.
TARTARUS, I 405.
Taube, F. og E., I 180.
Tegetthoff, II 30, 33—38, 39, 51.
Tegner, P. W., I 451, 452, 478.
Terry, I 262.
THE EXPERIMENT, I 335, 338, 339.
THE TICKLER, I 395, 397.
THE TIGRES, I 398.
THETIS, I 438, 456, 457, 460, 477, 481, II 14, 20.
THE TURBULENT, I 398.
THOR, I 443, II 11, 14, 15, 21, 26, 41, 297.
Thura, A. de, I 342, 352.
— , D., I 305.
THURA, II 14.
Tiessen, I 175.
— , Martin, I 109, 114, 115.
Tilly, I 99.
TO LØVER, I 118.
Top, I 390, 393.
Tordenskjold, P., I 258—262, 264—290, 469, II 266, 275.
TORDENSKJOLD, I 438, II 12, 14, 21, 41.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Torstensson, I 107, 108, 110, 114.
Tostrup, I 393.
TREFOLDIGHEDEN, I 109, 112, 113, 124, 145, 148, 157.
TREKRONER, I 86, 124, 157, 172, 179, 221, 240, 342, 376, II 329.
TRE LØVER, I 109, 118, 131, 145, 157, 179, 185, 221.
TRIBUNE, I 410.
Tripolis, Kampen ved, I 331—333.
TRITON, I 374, II 78.
TROJLUS, I 67, 69.
Trolle, Børge, I 86.
— , Gustav, I 35.
— , Herluf, I 52, 59—69, 151, 238.
— , Jakob, I 59.
— , Niels, I 69.
Tromp (den ældre), I 135.
— , Cornelius, I 166, 167, 168, 169, 171, 172, 173, 181, 193, 194, 195, 196, 197.
TROST, I 124.
TRUMSLAGAREN, I 180.
Trøjel, I 232, 235.
TUMLEREN, I 221, 230, 277, 282, II 78, 100, 157.
Tuxen, H., II 401.
— , N. H., I 408.
— , N. E., II 251, 290.
Tønder, C., I 259.
— , M., I 259, 262, 277, 290, 293.
TØNNING, I 428.

U.

Uggla, Clas, I 162, 169.
Uldall, I 407.
Ulfeldt, Ejler, I 112.
— , Jørgen, I 99.
— , Korfitz, I 116.
— , Mogens, I 85, 88, 89, 90, 91, 94.
Ulfstand, Jens H., I 33.
Ulrich, J. S. S., II 436, 445.
ULYSES, I 277.
Unbehawen, I 248, 250.
Urne, Erik, I 89, 90.
UTTERN, I 180.

V og W.

Wachtmeister, H., I 180, 215, 226, 227, 228, 234—239.
— , K. H., I 242—245.
Wager, I 300, 301.
WAGRIEN, I 342, 347, 349.
Walchendorff, Christoffer, I 79, 80, 81, 85.
Valdemar I den Store, I 15.
— IV Atterdag, I 20, II 355.
— , Prins, II 66.
VALDEMAR, I 376, 438, II 14.
Valeur, II 368.
VALKYRIEN, I 447, 477, 481, II 14, 63, 65, 66, 68, 102, 114, 115, 363, 365, 366, 367.
Wallenstein, I 99, 100, 108, 448.
Vandel, C. F., II 72, 112.
VANGUARD, I 388, 390.
Vansittart, I 343.
Vaupell, II 328.
Weigle, Peder, I 86.
VENDEN, I 221.
VENETA, II 17, 26.
WENUS, I 180.
Wering, C., I 180.
Wessel, Peter, I 229, 230, 231, 235, 240—242, 254—257.
VESTERVIK, I 180.
Whitehead, II 307, 308, 311.
Wibe, I 173.
— , Peder, I 107.
VICTOR, I 86.
VICTORIA, I 124, 179.
Wigelsen, B. K., I 418.
VILDMANDEN, I 157.
Willemoes, Peder, I 342, 350, 351, 357, 358, 390, 393.
WILLEMOES, II 14, 43, 47.
Willer, I 262.
Willisen, I 481.
Willumsen, Steen, I 95.
Wils, C., I 180.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Wilster, I 231.
Wind, Hendrik, I 100, 104.
— , Jørgen, I 111, 112, 117.
VINDHUNDEN, I 259, II 78.
WISMAR, I 180.
With, I 120, 121.
Witt, I 175, 178.
Witte, I 144.
Wleugel, J. P., I 441.
Vodroff, I. C., I 247, 290.
Vogel, Jan de, I 176.
Vognsen, Erik, I 80.
VON DER TANN, I 482.
Vosbein, I 240, 266, 267, 268.
Wrangel, I 455, 457, 459.
— , G., I 145, 146.
— , K. G., I 114, 117, 118, 121, 142, 144.
WRANGEL, I 179.
WRANGELS PALADS, I 175.
WRANGLER, I 426.
WREDEN, I 262.
Wulf, Elias, I 271.
Wulff, Chr. I 397, 398, 407.
— , J. P. F., I 462, 482, II 27.
— , P. F., I 380, 399, 410.
Wüllersdorff-Urbair, II 40.

Z.

Zahrtmann, C. C., I 423, 447, 450, 451, II 352.

Æ.

ÆBLET, I 170.
ÆGIR, II 14, 78, 144.

Ø.

ØLAND, I 248.
Øland, Slag ved, I 62—63, 64, 73, 168—171.
Øresund, Slag i, 20, 145—146.
ØRESUND, II 63.
ØRNEN, I 125, 222, 242, 460, 481, II 14, 120, 232.
ØSEL, I 254, 255, 268.

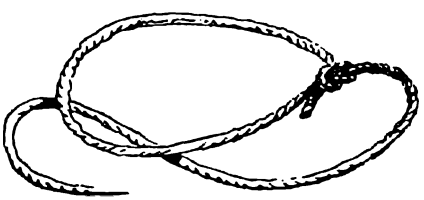

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

TRYKFEJL

I. DEL

Side 32, 4. Linie f. n.: Gedset, *læs:* Gedser.
— 40, nederst: Fig. 28, *læs:* Fig. 22.
— 41, 1. Lin. f. o.: varsom, *læs:* var som.
— 52, 7. Lin. f. o.: Skibe, *læs:* Skib.
— 55, 8. Lin. f. n.: 1653, *læs:* 1563.
— 59, 9. Lin. f. o.: Bilde, *læs:* Bille.
— 79, 2. Lin. f. n.: Bogerleje, *læs:* Borgerleje.
— 138, 12. Lin. f. n.: Bilde, *læs:* Bille.
— 139, 7. Lin. f. n.: Bilde, *læs:* Bille.
— 142, 2. Lin. f. n.: Rlgar, *læs:* Riger.
— 152, 1. Lin. f. o.: Generalkommissariet *læs:* Generalkommisariat.
Side 160, 15. Lin. f. n.: Sklbe, *læs:* Skibe.
— 203, 13. Lin. f. n.: Christian, *læs:* Christen.
— 246, 16. Lin. f. o.: Herredammet, *læs:* Herredømmet.
— 286, 1. Lin. f. n.: særkt, *læs:* stærkt.
— 363, 6. Lin. f. n.: 60 mindre Skibe, *læs:* 40 mindre Skibe.
377, 11. Lin. f. n.: oprindelige, *læs:* oprindeligt.
— 388, 1. Lin. f. n.: det ansaa, *læs:* de ansaa.
— 429, 7. Lin. f. n.: 7 Brigger, *læs:* 9 Brigger
— 443, 10. Lin. f. n.: Skibsbygning, *læs:* Skibbygning.

II. DEL

Side 31, Fig. 13: Als Sund, *læs:* Als Fjord.
— 64, 16. Lin. f. o.: 16, *læs:* 17.
— 85, 5. Lin. f. n.: Miniskib, *læs:* Mineskib.
— 86, 7. Lin. f. n.: Qvintus, *læs:* Kvintus.
— 104, Fig. 60: Peder Skram, *læs:* Olfert Fischer.
— 133, 3. Lin. f. n.: 1840, *læs:* 1940.
— 145, 14. Lin. f. n.: Sverige og Norge, *læs:* Norge, Sverige og Finland.
175, 2. Lin. f. o.: Td, *læs:* Tid.
Side 218, 10. Lin. f. n. Portmonth, *læs:* Portmouth.
— 219, 4. Lin. f. n.: farlig, *læs:* forlig.
— 238, 12. Lin. f. n.: Modstnderens, *læs:* Modstanderens.
280, 9. Lin. f. n.: Kristian, *læs:* Christian.
— 287, 15. Lin. f. n.: vejede, *læs:* vajede.
294, 6. Lin. f. n.: Gasmagasinet, *læs:* Gasmaskemagasinet.
297, sidste Lin.: Gasmagasinet, *læs:* Gasmaskemagasinet.
316, 16. Lin. f. o.: anden, *læs:* andet.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK